ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 1
JEUDI
1er JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·980

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·980

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ԻՐԱՔԸ

ԱՒԵՐԱԿ, ԳՐԱՒՈՒԱԾ, ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ԵՐԿԻՐ ՄԸ

Իրաքի նոր վարչապետը ծանր անցեալ մը ունի եւ բաւական ծանր գործ մը վերականգնելու համար Իրաքը։ Իյատ Ալաուի այնքան խոչընդոտներ ունի իր առջեւ, որ դժուար թէ կարենայ ժամ առաջ վերհաստատել երկրին կայունութիւնը։ 32 տարի Իրաքէն դուրս ապրած է եւ ծանօթ է նաեւ որպէս բրիտանական եւ ՍԻԱ-ի լրտեսական բաժիններու գործակալ։

59 տարեկան, արհեստով վիրաբոյժ, Ալաուի, նախկին պաասական, ձեռքի տակէ ձեռք ձգած է վիրաբոյժի իր վկայականը, նախքան Լոնտոն ղրկուիլը։ Ցեղագային Սատտամ Հիւսէյնի վարչակարգին դէմ է եւ 1969էն ետք, 1971ին կը քաշուի Պաասէն եւ կը սկսի աքսորական իր կեանքը։

Այժմ, խոստացած է կարգ ու կանոնը վերահաստատել երկրին մէջ եւ վերջ տալ ահաբեկչական արարքներուն, կողոպուտներուն, առեւանգումներուն։ Պիտի կարենա՞յ։ Քանի հազար զինուոր ունի իր տրամադրութեան տակ, բայց ոչ մէկ ապահովութիւն կայ որ հլու հնազանդ գործեն, կառավարութեան մը համար որ ընտրուած չէ եւ ամսական 200 տոլար աշխատավարձքով։ Կը կարծուի որ այս կառավարութիւնը պարտաւոր է վերահաստատելու մահապատիժը։ Այս առժամեայ կառավարութեան միւս գլխաւոր դէմքերն են.- Հազէմ Շաալան (շիի) Պաշտպանութեան նախարար, Թամէր Ապպաս Ղատպան (շիի) Քարիւղի նախարար, Հօշիար Զեպարի (քիւրտ) Արտաքին նախարար, Ֆալահ Ալ-Նաքիպ (սիւննի) Ներքին նախարար, Ատէլ Ապտըլմահտի (շիի) Ելմտական նախարար։ Այս կառավարութեան կարեւոր հեռանկարներն են՝ ապահովութիւնը, տնտեսութիւնը, արդարութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը։ Պէտք է նաեւ ուշադիր ըլլայ որ Ամերիկացիք շատ չխառնուին իր գործերուն։ Մարդկային իրաւանց նախարարին, Պախթիար Ամինի համար՝ նոր Իրաքը պէտք է դաշնակցային ըլլայ, ժողովրդավար եւ բազմազան (Լիպերասիոնի հարցազրոյց, Յունիս 30)։ Հարցազրոյցին մէջ, կ'անդրադառնայ նաեւ Ապու Ղրայպ բանտին մէջ կիրարկուած նուաստացուցիչ չարչարանքներուն։ Կը հերքէ թէ ոչ մէկ չարչարանք կ'արդարացուի։

***

Յունիս 30ին, Սատտամ Հիւսէյն եւ 11 «հաւատարիմներ» Իրաքցիներուն յանձնուած են, բայց ուր որ ալ փոխադրուին Ամերիկացիներ պիտի հսկեն իրաքցի հրակիչներուն...։

***

Պրէմէրին մեկնումէն ետք, ԱՄՆ նոր դեսպան մը նշանակած են յանձին Ճոն Նեկրոփոնթէի։ 64 տարեկան, պիտի վարէ աշխարհի կարեւորագոյն ամերիկեան դեսպանատունը, որու անձնակազմը կը բաղկանայ 1700 հոգիէ (1000ը՝ Ամերիկացի) եւ ամբողջ դեսպանատունն ալ արգիլուած բերդաքաղաքի մը վերածուած է։

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ կարեւորութիւն չէ տուած Շիրաքի չոր դիտողութիւններուն և Յունիս 29ին, փակելով եռօրեայ իր այցելութիւնը Պոլիս, Կալաթասարայի համալսարանին մէջ՝ «հոն ուր երկու ցամաքամասեր իրարու կը հանդիպին», կրկնած է որ Եւրոպական Միութիւնը պէտք է ընդունի Թուրքիան։ «Թուրքիան մտցնել Եւրոպական Միութեան մէջ պիտի փաստէ որ Եւրոպական Միութիւնը մէկ կրօնքի մենաշնորհեալ ակումբ մը չէ եւ «քաղաքակրթութեանց ճակատումը պիտի մերածէ պատմութենէն անհետացող առասպելի մը»։ Ուրեմն, Պուշ չուզեր «իր» գործերով զբաղիլ ինչպէս թելադրած էր Շիրաք եւ կը յամառի, չարոմնակելով.- «Անդամակցութեան չափանիշերու յարգանքի հանդէպ, կը յառաջդիմէք։ Այդ եւրոպը կրնայ իրականանալ Թուրքերու այս սերունդին միջոցաւ։ Ամերիկա կը խորհի որ Թուրքիա որպէս եւրոպական ուժ կը պատկանի Եւրոպական Միութեան։ Ձեր մուտքը կենսական յառաջխաղացում մըն է մահմետական աշխարհին եւ Արեւմուտքին միջեւ, որովհետեւ երկուքին ալ կը պատկանիք». այս խօսքերն ալ ուղղած է Թուրք մտաւորականներու եւ անձնաւորութիւններու խումբի մը, որ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրած էր իրեն։ Շիրաք ալ, նոյն օրը, ողջունելով հանդերձ Ֆրանսան եւ ԱՄՆ-ը միացնող յարաբերութիւնները հեշտած է.- «բարեկամներ ենք, ծառաներ չենք»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Միշէլ Պարնիէ շատ դժգոհ ձգած է Իսրայէլը, որովհետեւ Ռամալլա գացած է եւ տեսնուած Արաֆաթի հետ։ Աւելին, գի-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 29/30)

Տ· ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Յունիս 29ին մտաւորականներու, արուեստասէրներու, նաեւ պաշտօնատարներու, քաղաքական դէմքերու մասնակցութեամբ Օփերայի շէնքին մէջ յատուկ արարողութիւն կատարուած, ապա Երեւանի Պանթէոնը թաղուած է երաժիշտ Տիգրան Լեւոնեան։ 68 տարեկանին մահացած արուեստագէտին յիշատակին ելոյթներ ունեցած են ծանօթ երգչուհի Արաքս Դաւթեան, պարող Մաքսիմ Մարտիրոսեան. երկուքն ալ շեշտած են Երեւանի Օփերային զօյատեւման մէջ անոր ունեցած մեծ ներդրումը. յիշած են անոր բեմադրութիւնները, յիմնուանական տարիներու ցուրտ ու մութ օրերուն խոկ անսահատ աշխատանքը։

Տ· Լեւոնեան ծնած էր 1936ին Պէյրութ. 1946ին ներգաղթած էր Հայաստան։ Երեւանի ու Մոսկուայի մէջ մասնագիտանալով, նուիրուած էր օփերայի արուեստին զարգացման, որպէս մեկնաբան ու բեմադիր։

***

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Գրողներու Բ· Համագումարին լիակատար առաջին նիստը տեղի ունեցած է Յունիս 29ին Գիտութեան Ակադեմիային մէջ։ Հայաստանի, Սփիւռքի գրողներ անդրադարձած են հայ գրականութեան արդի խնդիրներու, գրական զարգացման ուղիներուն, եւլն.։

Գիտութեան Ակադեմիայի Մ· Աբեղեան Հիմնարկի տնօրէն Ա· Եղիազարեան խօսելով Սփիւռքի գրականութեան մասին, ըսած է թէ հոն հայերէն ընթերցողը հետզհետէ կը պակսի եւ երբ չկայ ընթերցող - գրող երկխօսութիւնը, գրականութիւն կարելի չըլլար։ Ու այս երեւոյթը ուրոշ գաղութներու մէջ աւելի ընդգծուած է։

Նիւ Եորքէն մասնակից թատերագիր Հ· Մարգարեան խօսելով նոյն կալուածին մասին, ըսած է թէ Սփիւռքի գրականութեան մէջ այսօր կ'իշխէ հայրենաքաղձութեան, կարօտի, օտար միջավայրի մէջ հայ մնալու, չձուլուելու տագնապը։

***

ԿԱՆԽՈՒԱԾ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ

Վրաստանի մաքսաւորներուն հետ գործակցութեամբ կանխուած է մաքսանենգութեան փորձ մը։ Թուրքիոյ քաղաքացի մը Յունիս 15ին Բագրատաշէնի մաքսին մէջ բռնուած է ոգելից ըմպելիի շիշերու համար ապօրինի կերպով պատրաստուած 200 հազար կեղծ դրոշմանիշով։ Անոնք օֆսէթ եղանակով տպուած են Թուրքիա ու մաքսանենգը ըսած է թէ անոնց տուփերը Տրապիզոն ապրող ընկերոջմէ մը առած է, կարծելով թէ շապիկի պիտակներ են։ Հսկողութեան տակ առնուած է Արսէն անունով մէկն ալ որ կը կարծուի թէ մեղսակից է մաքսանենգութեան։

ԼՂՀ

ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻ ԲԱՑՈՒՄ

Հայրենիքի համար զոհուածներու եւ անհետ կորսուածներու յիշատակին կոթող մը զետեղուած է Ստեփանակերտի յուշահամալիրին մէջ ու Յունիս 29ին կատարուած բացումը։ Ներկայ գտնուած են նախագահը, Ազգային Ժողովի նախագահը, վարչապետը, նախարարներ, պաշտօնատարներ, զոհուած կամ անհետ կորսուածներու հարազատներ։ Կոթողին հեղինակն է Ալ· Մամուռեան, քանդակագործը Դաւիթ Մեսրոպեան, ճարտարապետը Նըւէր Միքայէլեան։

***

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ա· Կիւլ Յունիս 29ին մամուլի ասուլիսի մը ըսած է թէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարներու հետ հանդիպումին առաջարկած է որ Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին համար գործածուի Կիպրոսի օրինակը։ Ատիկա բացատրած է «փոխադարձ շահու տրամաբանութեամբ»։ Ատոր համար Թուրք նախարարը հարկաւոր նկատած է որ նախ երկու ազգերուն միջեւ թշնամութեան վերջ տրուի, ապա իշխանութիւնները իրենց ժողովուրդները նախապատրաստեն փոխադարձ զիջումներով լուծումի մը հեռանկարին։

Ինչ կը վերաբերի Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման հարցին, Կիւլ կրկնած է թէ «Առանց ցեղասպանութեան հարցին մէջ քայլ կատարելու եւ Ղարաբաղի խնդիրը լուծելու, Հայաստան չի կրնար ակնկալել որ Թուրքիա սահմանը կը բանայ»։

Թուրք մամուլը այս մասին տեղեկացնելէ զատ գրած է նաեւ թէ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ հարցերը նիւթ եղած են Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ նախագահներուն հանդիպումին ալ ու նախագահ Սեզէր ըսած է. «Ցեղասպանութեան մասին Հայերու պնդումները մեծ անհանգստութիւն կը պատճառեն Թուրքերուն»։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾԻՆ ԴԱՏԸ ԱՇՆԱՆ

Պուտափէշթի մէջ Փետր· 19ին ՕԹԱՆ-ի վարժընթացին մասնակից հայ սպայ Գուրգէն Մարգարեանի ադրբեջանցի ոճրագործին դատը տեղի կ'ունենայ աշնան։ Տեղեկութիւնը յայտնած է զոհին ծնողքին ու նոյն դասընթացքին միւս հայ մասնակիցին փաստաբանը։ Ադրբեջանցի զինուորականը կանխամտածուած սպանութեան ամբաստանութեամբ կը դատուի ու իրեն համար կը նախատեսուի 10-15 տարիէն մինչեւ ցմահ բանտարկութիւն։

***

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ԱՅՑԸ

Հայաստանի Արտաքին գործերու Նախարարը որ ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին կը մասնակցէր Պոլիս, Յունիս 28ին իր գլխաւորած պատուիրակութեան հետ այցելած է Պատրիարքարան։ Նախ ծաղկեպսակ մը զետեղած է Մայր եկեղեցիի շրջափակին մէջ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի շիրիմին, ապա կարճատեւ տեսակցութիւն մը ունեցած Մեսրոպ Պատրիարքին հետ։

Պատրիարքարանի պարտէզին մէջ սարքուած ընդունելութեան ներկայ գտնուած են համայնքային մարմիններու ներկայացուցիչները, հիւրեր որոնց դիմելով Վ· Օսկանեան ուրախութիւն յայտնած է իրեն եղած ընդունելութեան, ըսելով որ ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենայ Պատրիարքարան այցելելու, կը խանդավառուի տիրող բարեկարգ վիճակէն, աւանդութիւններու պահպանումէն։ Ան տեղեկութիւններ ալ տուած է Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն ներկային մասին, ըսած թէ մեծ ճիգ մը կը վատնուի զանոնք բնականոնացնելու համար, բայց ափսոս որ տակաւին շօշափելի արդիւնք ստացուած չէ։

***

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 70-ԱՄԵԱԿԸ

Յունիս 29ին յոբելենական հանդիսութեամբ մը նշուած է Գրողներու Միութեան 70ամեակը։ Ելոյթ ունենալով Միութեան նախագահը Լեւոն Անանեան անդրադարձած է 70 տարուան ընթացքին կտրուած ճամբուն, կատարուած գործին։ Շնորհաւորական ուղերձներ ղրկած են նախագահ Ռ· Քոչարեան, վարչապետ Ա· Մարգարեան։ Մշակոյթի նախարարութիւնն ալ Միութեան համակարգիչ նուիրած է։

***

ՄԱՀ ԵՐԳԻՉ Գ· ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

62 տարեկանին մահացած է երգիչ Գէորգի Մինասեան։ Ծանօթ էր որպէս հայ երգահաններու էստրատային երգերու մեկնաբան։ Ծնած էր 1942ին Սոչի, ուսանած Մոսկուայի երաժշտանոցին օփերէթի բաժնին մէջ։ 1972ին հաստատուած էր Երեւան ու որպէս մեներգիչ մասնակցած ձայնասփիւռի էստրատային սէնֆոնիք նուագախումբին։ 1990ական թուականներուն փոխադրուած էր ԱՄՆ։

***

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ԶՕՐՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Համացանցի www.comitas.am կայքէջին վրայ Յունիս 30ին բացուած է Կոմիտասեան առաջին զօրութենական (վիրթիւէլ) թանգարանը։ Երաժիշտին կեանքին, գործին ու ողբերգական վախճանին մասին տարաբնոյթ տեղեկութիւն կարելի է գտնել հոն։ Կայքէջը երեք լեզուով է. հայերէն, ռուսերէն և անգլերէն։ Նախաձեռնարկն է «ԻՒՆԻՍՈՆ» հանրային կազմակերպութիւնը։

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՀԱՐՑԵՐ

Վերջերս մեր ձեռքը անցաւ «Գարուն» ամսագրի 2003ի Նոյեմբերի թիւը, ուր Հայրենի երկու վաստակաշատ գրականագէտներ՝ Դաւիթ Գասպարեան եւ Սերգէյ Սարինեան, 20 էջնոց գրոյց մը հրատարակած են՝ «Գրաքննադատութիւնը երէկ եւ այսօր» վերնագրով։ Հետաքրքրական ու անկաշկանդ խօսակցութիւն մըն է, թէեւ իւրաքանչիւրի մինչեւ իսկ մէկ էջ բռնող հաստատումները երբեմն երկու զուգահեռ մենախօսութիւններու տպաւորութիւնը կը ձգեն։

Ամէն զրոյց իր մէջ, բնականաբար, ենթակայականութեան ու բացախօսութեան մակարդակ մը ունի, որ յօդուածի կամ հարցազրոյցի պարագային ո՛չ միշտ կը դրսեւորուի։ Ու նկատի ունենալով, որ զրոյցը բաւական անտեսուած սեռ մը եղած է թէ՛ հայրենի եւ թէ սփիւռքահայ իրականութեան մէջ, միշտ ողջունելի են նման փորձեր, ու այս պարագային՝ չահեկան, հայրենի գրական առօրեայէն հեռու ապրող ընթերցողին համար։

Հոս պիտի չփորձենք ամփոփել այս ծաւալուն երկխօսութեան արծարծած բոլոր հարցերը, այլ պարզապէս ներկայացնել մէկ քանին, հանդերձ նկատողութիւններով։

Երկու զրուցակիցները համաձայն են, որ Հայաստանի գրաքննադատութիւնը եւ անոր յարակից բնագաւառները (գրականագիտութիւնը, բանասիրութիւնը) տագնապի փուլէ մը կ'անցնին։ Գասպարեան աւելի կրքոտ յոռետեսութիւն մը կը ցուցաբերէ, Սարինեան՝ աւելի կշռադատուած գնահատումներ։ Երկուքն ալ, տարբեր մօտեցումներով, կը քննադատեն ՀՀՇ-ի կեցուածքը գիտական ու մտաւորական ոլորտին մէջ, որ, ըստ Սարինեանի, «պետական քաղաքականութեան աստիճանի բարձրացրեց մտաւորականութեան ջարդը։ Մտաւորականութեանն օտարեցին ազգային պետական կառոյցից, փլուզեց գիտական ու կրթական համակարգը, օրէնքից դուրս յայտարարուեցին ստեղծագործական կազմակերպութիւնները»։ Առաւելաբար մտաւորականներէ կազմուած «Ղարաբաղ» կոմիտէի մը եւ աւելա ՀՀՇ-ին անդամակցողներու կամ յարողներու պարագային, յարակարծական կացութիւն մը։ Արդեօք այդ երեւոյթը քաոսային ժամանակաշրջանի մը (անկախութեան առաջին տարիները) հետեւա՞նքն էր, թէ զուտ նպատակադրուած քաղաքականութիւն մը։ Այս հարցադրումը կը սպասէ գիտական ուսումնասիրութեան մը՝ Սարինեանի (եւ ո՛չ միայն իր) կարծիքը հաստատելու կամ հերքելու համար։

Գասպարեան, իր հերթին, հետաքրքրական հաստատում մը կ'ընէ, երբ կը նշէ, թէ «գաղափարական համակարգերը՝ լաւ թէ վատ, գալիս են, գնում, բայց իրականութիւնը թաղուած է ահաւոր ճեղմիտ, անձնաւորուած յարաբերութիւնների մէջ, ինչն էլ ստեղծում է գրական-մշակութային այն ողբալի վիճակը, որի մէջ ենք այսօր»։ Դժբախտաբար, երեւանեան մտաւորական կեանքին մէջ, ուր ամէն մարդ կը թուի զիրար ճանչնալ, անձնական խօսակցութիւններու թէ մամուլի հրապարակումներու հետեւելով յաճախ կարելի է նկատել, թէ ինչպէ՞ս, կարծէք, զիրար բանի տեղ չդնելու, անձն ու գործը չփոխելու, քինախնդրութեան կամ անտեսումի համընդհանուր վարակ մը կը նկատուի։ Բանավիճելու մշակոյթի ցածորակ մակարդակը ապացոյց մըն է այս երեւոյթին, որ երբեմն հիւանդագին աստիճաններու կը հասնի։

Սարինեան կը նշէ, թէ հայրենի գրականագիտական միտքը մեթոտաբանական վերաքննութեան կարիքը ունի։ Որոշ կասկածներ ունինք, թէ «այն, ինչ ստեղծել է գրականագիտական-բանասիրական միտքը անցեալում, միանգամայն արժանի է դրական գնահատանքի»։ Խորհրդային շրջանի գրական ուսումնասիրութիւններուն մեծ մասը, կրնանք ըսել, չի կարդացուիր այսօր։ (Բանասիրութիւնը այլ հարց է, ի հարկէ)։ Մարդ կրնայ պնդել, թէ նոյնն է պարագան արեւմտեան գրականագիտութեան հիմնական մասին։ Թերեւս այդպէս ըլլայ։ Բայց եթէ համաժամանակեայ ուսումնասիրուին երկու երեւոյթները, դժուար չէ նկատել, որ խորհրդայինը արդէն հինցած էր, ըսենք, 1960ին։ Պայման չէ, որ Արեւմուտքը կապկուի (ի դէպ, արեւմտեան արդի քննադատութեան հիմքը, գէթ մասամբ, կու գայ... ռուսքննադատ Միխայիլ Բախտինի գործի վերընթերցումէն, որ խորհրդային շրջանի արդիւնք էր), բայց պայման է, որ Արեւմուտքը կարդացուի եւ ստեղծագործաբար իւրացուի։ Սարինեան, չհամակրելով կառուցապաշտութեան, արդարօրէն կը պնդէ, որ «պէտք է գիտականացնել գրականագիտութիւնը (...) ըստ գեղագիտական-փիլիսոփայական համարժէքի»։ Չենք գիտեր, թէ «գիտականացնել» ճշգրի՞տ բառ մըն է, բայց երբ, օրինակ, ապակառուցումի սկզբունքներով գրական երկեր կը քննուին, ասիկա նոյնքան «գիտական» է, «գեղագիտական-փիլիսոփայական», որքան Սարինեանի ի մտի ունեցածը։

Գասպարեան չընդունիր վերջին տարիներուն գրականութեան մէջ մուտք գործած «փողոցի խօսուածք»ը եւ «մերկ սեռաբանութիւն»ը.- «Սեռախտաբանական ինչ-որ համաճարակ է, լեզուական աւերածութիւնների չափանդէս»։ Այս մասին անցեալ տարի ան շատ սուր բանավէճ մը ունեցած էր արձակագիր Գուրգէն Խանջեանի հետ, վերջինիս «Նստիր Ա. գընացք» վէպին առիթով, ու հոս իր տեսակէտները որոշ ծաւալումով ներկայացուցած է (Սարինեան համաձայն չէ իրեն)։ Համաձայն ենք, որ մեր տեսած որոշ գործերու մէջ լեզուական-սեռային ազատութիւնը կրնայ շատ ըլլալ, իսկ արուեստը՝ քիչ, բայց նաեւ, եթէ նկատի ունենանք անցեալի փորձառութիւնը, հայ թէ համաշխարհային գրականութեան բոլոր յառաջապահ շարժումները մեռելածին շատ բան ունեցած են իրենց մէջ, բայց նաեւ մնայուն կամ գոնէ փոփոխութիւն բերող գործեր (ըսենք՝ ամերիկեան «պիթնիք» շարժումը կամ Մայակովսկիի ապագայապաշտութիւնը)։

Ինչո՞ւ ճգնաժամի մէջ է քննադատութիւնը։

Սարինեան երեք պատճառներ կը թըւարկէ.-

ա) «Գիտական մեթոտաբանութեան բացակայութիւնը մարքսիստական մեթոտի ժխտումից յետոյ»։ Ասիկա ճիշդ ըլլալով հանդերձ, թերեւս կանխահաս պիտի ըլլար այդ ժխտումը 15 տարուան մէջ փոխուած տեսնելը, բայց այդ ուղղութեամբ աշխատողներ կան։

բ) Սփիւռքի «էսսէիստական ոճի» ներթափանցումը քննադատութեան մէջ։ «Այդ ոճը մակերեսային է ինքնին։ Նա բացառում է քննադատութեան գիտական հիմունքը՝ յօգուտ տպաւորապաշտութեան ընկալման։ Դա թեթեւ քննադատութիւն է՝ ոչ թէ վերլուծել գրական երկը, այլ խօսել գրական երկի մասին»։

Ի դէպ, Սփիւռքի գրական քննադատութեան վերաբերեալ միակ ակնարկութիւնն է ամբողջ զրոյցին երկայնքին (բացառելով Գասպարեանի նկատողութիւնը, թէ Սեպտեմբեր 2003ի համահայկական գիտաժողովին «արտերկրի շատ կարող ուժեր» ներգրաւուած չէին)։ Սարինեան ո՛չ այդ ոճի ներկայացուցիչներուն եւ ոչ ալ Հայաստան զայն մուծողներուն անունները կու տայ։ Կրնանք միայն կռահումներ ընել։

1984ին հրատարակուած Պարոյր Սեւակի նուիրուած իր յուշերէն գիտենք, որ 1960ական թուականներէն ի վեր ան բանավէճ կը վարէ «տպաւորապաշտ» ընկալումին դէմ (այդ ժամանակ՝ Յակոբ Օշականի)։ Բայց կը կարծենք, որ մեծ տարբերութիւն մը կայ Օշականի նախաեղեռնեան (ո՛չ Սփիւռքի) եւ այսօրուան սփիւռքահայ քննադատութեան ոճին միջեւ։ Արեւմտեան փիլիսոփայութեան վրայ հիմնուած այդ ոճը (գրականութեան փիլիսոփայութիւնը Սարինեանի կարեւոր մտահոգութիւններէն է այսօր, ու պէտք է ըսել, թէ գրականագէտին գործերը խորհրդային շրջանէն սկսեալ այն քիչերէն են, որոնք յատկանշուած են ներքին ընդհանրացումով մը) խորապէս գիտական է, պարզապէս՝ ուրիշ տեսակ գրութիւն է...։ Նուա՞զ «առարկայական», քան «գիտական» ուղղութիւնը։ Չենք կարծեր, երբ կը հետեւի մեթոտի մը կամ վերլուծական համակարգի մը։ Իսկ թէ այսօր սխալ մարսուած փորձեր ըլլան Հայաստանի մէջ, չի նշանակեր, թէ բնօրինակը լաւ չէ։ Առաջին փորձերը միշտ նման վըտանգներու առջեւ կը գտնուին։

գ) «Քննադատութիւնը յայտնուել է անձնական յարաբերութիւնների հանգոյցում»։ Շատ ճիշդ է, ինչպէս վերը կը մատնանշէինք, եւ պէտք է յուսալ, որ ապագային որոշ հաւասարակշռութիւն մը տեղի կ'ունենայ։ Անձնական հաշիւներով շարժող քննադատութիւն մը նոյնն է, թէ կողմնակցական հաշիւներով շարժող հըրապարակագրութիւն մը, վերջին հաշուով՝ ամլութեան դատապարտուած։

Ու այս իմաստով է նաեւ, որ «գրականութեան պատմութիւնից դուրս գոնէ մեզանում գրականութեան տեսութիւնը շատ թոյլ է» (Դ. Գասպարեան)։ Համաձայն ենք նաեւ, որ անպայման «սուտ է ամէն մի տեսութիւն, եթէ չի յենւում պատմութեան վրայ, եւ տեսաբան լինելուց առաջ պէտք է գրականութեան պատմաբան լինել» (Ս. Սարինեան)։ Կը թուի, թէ այժմ, երբ ամէն ազատութիւն կայ ուզած ուղղութեամբ գրական վերլուծում կատարելու, կը պակսի գիտական հէնքը, որ կու գայ բանասիրութեան ու գրականութեան պատմութեան տիրապետումէն։ Այս ալ, ըստ երեւոյթին, տեսաբանութիւնը պատմա-բանասիրութենէն մեկուսացնելու սխալ ուղղութեան հետեւանքն է, որ նաեւ արեւմտեան ակադեմական կեանքի արմատներէն մէկն է։ Սարինեանի դժգոհութիւնը հիմնաւորուած է այսպէսով. «(...) Մենք գրականութեամբ զբաղուող հարիւրաւոր գիտաշխատողներ ունենք, գիտութեան դոկտորներ, թեկնածուներ, դոցենտներ ու պրոֆեսորներ, բայց գրականագէտ, գրականութեան պատմաբաններ՝ շատ քիչ (...)»։

Արդի գրականութեան վերլուծումին մէջ, Գասպարեան ու Սարինեան գրեթէ հակոտնեայ տեսակէտներ ունին։ Մինչ Գասպարեան կ'ըսէ, թէ Հրանտ Մաթեւոսեանէն ետք «ես գրական առաջնորդ, գրական ազդեցիկ հեղինակութիւն չեմ տեսնում։ Ընթացքի խզում ե՛ւ կայ, եւ չըկայ»։ Սարինեան այն տեսակէտին է թէ գրական անհատականութիւնները կան նաեւ այսօր եւ թէ սերունդներու ժառանգական կապը խզուած չէ։ Ան կը թուարկէ յետսեւանեան շրջանի բանաստեղծութիւնը՝ Ռազմիկ Դաւոյեանէն ու 60ականներու «երիտասարդ բանաստեղծներ»էն մինչեւ Հրաչեայ Թամրազեան ու Վիոլէտ Գրիգորեան, իսկ արձակի պարագային՝ Լեւոն Խեչոյեան, Գ. Խանջեան, Ռաֆայէլ Նահապետեան եւ Վարուժան Այվազեան։

Սարինեան շատ հանդիստ կը վերաբերի այսօրուան գրական երեւոյթին, յիշեցնելով, թէ հայկական գրական միտքը, հինէն ի վեր, ընդունելով հանդերձ եւրոպական գրականութեան տարբեր ուղղութիւնները, յաճախ մերժած է անոնց արձագանգը հայկական իրականութեան մէջ եւ իրաւացիօրէն հարց կու տայ. «Ե՞րբ պէտք է ազատագրուենք նեթակայութեան այս գաւառամիտ սովորոյթից»։

Դ. Գասպարեանի ու Ս. Սարինեանի այս երկխօսութիւնը շատ այլ հարցերու կ'անդրադառնայ. գրականութեան եւ հանրութեան կապը, գրականութեան ուսուցման վիճակը դպրոցներուն մէջ, ազգային ինքնութիւնը եւ աշխարհայնացումը, քաղաքական իրավիճակը և մտաւորականութիւնը, գրականագիտութեան առաջնահերթութիւնները։ Ինչպէս ըսինք սկիզբը, ամէն ինչ սպառելու կարելիութիւնը չունինք, ոչ ալ նպատակը։ Արձագանգներ կ'ունենա՞յ այս զրոյցը։ Իսկ շարունակողնե՞ր։ Միջին ու աւագ սերունդի երկու զրուցողներու կարծիքները կարդալէ ետք, շահեկան պիտի ըլլար միջին ու նոր, կամ ուղղակի միայն նոր սերունդի ներկայացուցիչ երկու գրականագէտներու գործը։ Վստահաբար՝ զուգահեռներ, համեմատութիւններ ու հակադրութիւններ գծելու բազմաթիւ առիթներ պիտի ստեղծուէին։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ Թ. ԱՔՉԱՄԻ ՀԵՏ

«Մարմարա» Յունիս 24ի թիւով տուած է թրքական կայքէջի մը կողմէ ցեղասպանութիւնը ճանչցած առաջին թուրք մտաւորականը նկատուած Թանէր Աքչամի հետ կատարուած հարցազրոյց մը։ Պատասխանելով հարցումներուն, թուրք ընկերաբան-պատմաբանը կը խօսի իր ծագումին, 1915ին առնչուած զանազան տեսանկիւններու, մեկնաբանութիւններու մասին։

Ստորեւ գլխաւոր մասերը.

Հ.- Ձեր էթնիք ծագումին մասին բացատրութիւն կու տա՞ք։ Ձեր էթնիք ծագումը դեր մը կը կատարէ՞։

Պ.- Այս հարցումն ալ հիմա նորաձեւութիւն դարձաւ։ Վերջին 10-15 տարիներու ընթացքին էթնիք ծագում կը հարցնեն։ Իրաւ որ ես հարիւր տոկոս թըրքական արիւն ունիմ։ Մեզի Կարսի մէջ Աղրսքացի Թուրքեր կ'ըսեն։ Բայց ասոնք կարեւոր կէտեր չեն։ Ես ակադեմական մըն եմ, այդքան։

Հ.- Երբ պատմութիւնը կը կարդանք, կը տեսնենք որ պատմաբանները ցեղասպանութեան համար կու տան զանազան թուականներ։ Ոմանք՝ 1915-1917, ուրիշներ 1915-1923։ Կրնա՞նք հասկնալ թէ որը ճիշդ է։

Պ.- Չէք կրնար։ Որովհետեւ ամէն մարդ տարբեր պատասխան մը կու տայ։ Ես կ'ընդունիմ 1915-1917 թուականները։ Շատ ճիշդ չեմ նկատեր ցեղասպանութեան շարունակութիւնը որակել 1918-1922 թուականներուն պատահածները։

Հ.- Ուրիշ վիճաբանութիւն մըն ալ կը կատարուի սպաննուած Հայերու թիւին շուրջ։ Ոմանք 1,5 միլիոն կ'ըսեն, ոմանք 800 հազար, ոմանք ալ 1 միլիոն 100 հազար։

Պ.- Այս ալ կարեւոր չէ։ Ակադեմականները շատ կը խնդան երբ թիւի մասին բանավէճ կը կատարուի։ Եթէ սպաննուածներուն թիւը 1 միլիոն չէ, 800 հազար է, պիտի ըսենք որ ցեղասպանութիւն չէ՞ պատահած։ 600 հազար հոգի ալ ըլլայ, ցեղասպանութիւն չէ՞ պիտի ըսենք։ Այստեղ ստեպղինի եւ վարունգի մասին չէ որ կը խօսինք։ 600 հազար հոգի։ Ալի Սամի Եէն մարզադաշտը 20 հազար հոգի կ'առնէ։ Այս մարզադաշտը 30 անգամ պիտի լեցնես եւ պիտի պարպես, ամէն անգամ պարպած մարդիկդ սպաննելով։ Երեւակայեցէք անգամ մը։ Դղում, սեխ կամ սմբուկ չէ որ կը ջարդես։ 1948ի Ցեղասպանութեան Ուխտը որեւէ թիւի մասին չի խօսիր։ Եուկոսլաւիոյ մէջ 7 հազար մահմետական Պոսնիացիներու դէմ գործուած սպանդին պատճառաւ, սերպ զօրավար մը ցեղասպանութեան պատիժ ստացաւ։

Հ.- ՄԱԿ-ի «Ցեղասպանութեան Ուխտ»ին մէջ 1948էն վերջ պատահած դէպքերո՞ւն է որ ցեղասպանութիւն անունը կը տրուի, թէ ոչ անկէ առաջուան դէպքերն ալ այս բացատրութեան մէջ կը մտնեն։

Պ.- Այս հարցը երկու երեսակ ունի։ Արդարեւ, «Թուրքեւհայ Հաշտութեան Յանձնաժողով»ը անցեալ ամիսներու ընթացքին դիմած էր միջազգային իրաւական հիմնարկի մը։ Հայերը իրականու-

թեան մէջ դէմ էին այդ դիմումին, բայց Թուրքերը պնդեցին եւ դիմումը կատարւեցաւ: Կիւնտիւզ Աքթան կը պնդէր թէ ցեղասպանութիւնը իրաւական տարազ մըն է եւ չի՛ կրնար գործածուիլ 1948էն նախորդող դէպքերու պարագային: Ըստ իրեն, կարելի չէր «ցեղասպանութիւն» որակել 1915ին պատահածները: Բայց միջազգային հիմնարկը անակնկալ պատասխան մը տուաւ: «Անշուշտ որ ցեղասպանութիւն բացատրութիւնը 1948էն առաջ պատահած պատահարներու համար ալ կրնաք գործածել եւ 1915ին պատահածները կը համապատասխանեն ցեղասպանութեան տարազին»: Այստեղ շատ պարզ տրամաբանութիւն մը կայ: Եթէ քաղցկեղին անունը այսօր որոշուեցաւ, հինգ տարի առաջ քաղցկեղէ մեռած մարդոց համար պիտի չկարենա՞նք ըսել թէ անոնք մեռած են քաղցկեղի հետեւանքով:

Հ.- Միջազգային իրաւագիտութեան ըմբռնումներուն համաձայն, օրէնքը աւելի առաջուան թուականներուն գործուած յանցանքներուն համար չի գործադրուիր: Այսպիսի սկզբունք մը չկա՞յ:

Պ.- Ճիշդ է: Եւ աւելի կարեւոր առարկութիւն մըն է: Դրական իրաւագիտութեան ընդհանուր կանոնն է. օրէնքը անցեալի դէպքերուն համար ի զօրու չէ: Ուստի, ոմանք կրնան պնդել թէ 1948ի ցեղասպանութեան տարազը իրաւական տեսակէտէ չի՛ կրնար գործադրուիլ 1915ի մասին: Բայց ասոր դիմաց նոյնքան զօրաւոր ուրիշ առարկութիւն մը կայ: Օրինակ, Նիւրնպէրկի դատավարութեան ընթացքին, երբ նացիները կը դատուէին, անոնք կ'ամբաստանուէին ցեղասպանութեան տարազէն աւելի առաջ Հրեաներուն դէմ իրենց գործադրած ոճիրներով: Այսինքն, հոն օրէնքը գործադրուեցաւ անցեալի դէպքերուն համար:

Հ.- Բանավէճի ընթացքին յաճախ իրարու հետ կը շփոթուին «ցեղասպանութիւն», «ներքին պատերազմ», «տեղահանութիւն» կամ «ապստամբութեան զսպում» տարազները: Դուք ի՞նչ կը խորհիք այս մասին:

Պ.- Այս բոլորը իրարմէ շատ տարբեր իմաստներ ունին: Միջոց մը ներքին պատերազմի թէզը ստեղծուեցաւ, բայց Թուրքիա անմիջապէս մէկդի ըրաւ այդ պնդումը: Որքան որ գիտեմ Ճասթին Մաքքարթին էր որ հնարած էր «ներքին պատերազմ» բացատրութիւնը: Այս բացատրութիւնը ստեղծուեցաւ պատահած դէպքերուն գիտական բացատրութիւն մը գտնելու նպատակով: Բայց Թրքական կողմը յետոյ հրաժարեցաւ այս տարազը գործածելէ: Արդարեւ, կարելի չէ խօսիլ քաղաքացիական պատերազմի մը մասին, քանի որ քաղաքացիական պատերազմը կ'ենթադրէ իրարու հետ մարտնչող երկու կողմեր: Մինչդեռ այսպիսի բան մը չըկայ: Եթէ Հայերը մարտնչող կողմ ըլլային, տեղահանուած կարաւաններուն վրայ չէի՞ն յարձակեր, չէ՞ին փորձեր փրկել իրենց ցեղակիցները: Տեղահանութեան ընթացքին մինչեւ 1917 շարունակ հայ մարդիկ սպաննուեցան եւ կառավարութիւնն ալ լռելով հանդերձ այս բոլորին մասին, որեւէ փորձ չըրաւ զանոնք արգիլելու: Նախապէս կը պնդուէր որ միայն պատերազմական տարածքին վրայ Հայերը աքսորուեցան: Մինչդեռ Օսմանեան փաստաթուղթերը ցոյց տուին որ Խոփէն մինչեւ Ադանա, Մուղլայէն մինչեւ Տրապիզոն, Պոլսէն մինչեւ Գաւթամոնու, ուր որ Հայ կար, բոլորն ալ տեղահանուեցան: Արդէն 1919-1922 թուականներուն Իթթիհատականներու դատավարութեան ընթացքին ստուգուեցաւ որ տեղահանութեան նպատակը բնաջնջում էր: Այս մասին խոստովանութիւններ ունէին բանակի հրամանատարներ, նախարարներ, կուսակալներ եւականատես մարդիկ:

Հ.- Ի՞նչպէս պիտի հասկնանք որ պատասխանատուներուն բուն նպատակը բնաջնջել էր: Այսպիսի փաստաթուղթ մը կա՞յ:

Պ. Ո՞ր ապուշը այդպիսի փաստաթուղթ մը կը թողու: Հիթլէրն հսկ չէ ըսած որ իր բուն նպատակն էր Հրեաները սպաննել: Բայց միջազգային օրէնքները կը նային արդիւնքին, ոչ թէ փաստաթուղթի գոյութեան կամ բացակայութեան:

Հ.- Շատ լաւ. պատասխանատուն ո՞վ է:

Պ.- Մեր ունեցած աղբիւրներուն համաձայն, պատասխանատուն ամբողջովին Իթթիհատ եւ Թէրաքքի կուսակցութիւնն է: Կառավարութիւնը բնաւ կապ չունի: Կառավարութիւնը վերջն է որ լսեց թէ ինչե՛ր պատահած էին:

Հ.- Իսկ ո՞ր դահիճներուն ձեռքով է որ իրականացաւ ցեղասպանութիւնը:

Պ.- Դահիճները «Թէշքիլաթը Մահսուսէ» կոչուած միաւորներն էին, որոնց թիւը կը հասնէր 30 հազարի, նաեւ քիւրտ ցեղախումբեր ու բանտերէն արձակուած ոճրագործներ: Ասոնցմէ դուրս, Պիթլիսի, Մարտինի, Սղերդի ու Վանի շրջաններուն մէջ բանակն ալ Հայերը բնաջնջած է առանց զանոնք տեղահանութեան ենթարկելու:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՐԱՒԷՔ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ

Սիրելի՛ ուսուցիչներ, Սփիւռքի կրթական կազմակերպումի պատասխանատուայրեր,

Դուք գիտէք, որ 2000 թուականէն սկսեալ ամէն Օգոստոսի Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւնը չորս տարի շարունակ Երեւանի մէջ կազմակերպած է սփիւռքահայ ուսուցիչներու մասնագիտական վերապատրաստութեան նոր որակներու դասընթացք «Խ. Աբովեան» Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանի «Սփիւռք» Գիտաուսումնական Կեդրոն հաստատութեան մէջ, զոր արդիւնապէս նորոգած է, կահաւորումով, սարքաւորումով զինած՝ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը:

Անցեալ չորս դասընթացքներուն Հայրենիք ժամանած եւ ուսանած են աշխարհիս 26 երկիրներու հարիւրէ աւելի հայ վարժարաններէն 110 ուսուցիչներ, որոնք ստացած են պետական նմոյշի վկայագիրներ:

Ահա այս տարի եւս հայրենի Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւնը, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը, «Խ. Աբովեան» Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանը սրտանց կը հրաւիրեն ձեզ՝ Սփիւռքի մէջ հայ օճախներու ուսուցիչնե՛ր, «Սփիւռք» Գիտաուսումնական Կեդրոն՝ հինգերորդ դասընթացքներուն:

Տեւողութիւնը՝ չորս շաբաթ է: Դուք կը լսէք Սփիւռքի եւ Հայրենիքի լաւագոյն մասնագէտները 120 ընդհանուր ժամով, 13-15 մասնագիտական առարկաներու քանակով: Անձնապէս ալ կրնաք կարեւորել արդի մանկավարժական, հոգեբանական համալիր բնագաւառները, աննախադէպ առիթը ունիք խորացնելու ձեր գիտելիքները հայ լեզուի եւ գրականութեան, Հայոց պատմութեան, հայրենի բնութեան, աշխարհագրութեան, ազգագրութեան, երգի, պարի, կերպարուեստի բաժիններէն ներս: Ուսուցիչներու համար յատկապէս կազմուած են առանձին ծրագիրներ՝ տարրական, միջին եւ աւագ (երկրորդական) դպրոցներու մակարդակներու վրայ:

Ձեզի համար կը նախատեսուին հանդիպումներ պետական-քաղաքական այրերու եւ մշակութային սիրուած գործիչներու հետ: Ուսուցիչները կը մասնակցին Կեդրոնի կազմած մշակութային ծրագիրներուն եւ յաճախելու հնարաւորութիւնը կ'ունենան թանգարաններ, թատրոններ:

Սիրելի՛ ուսուցիչներ, Հայաստանի կառավարութեան հովանիին ներքեւ, 2004 թուականի Օգոստոսի 1ին, Կիրակի, ժամը 12ին «Սփիւռք Գիտաուսումնական Կեդրոնի սրահին մէջ (հասցէն՝ Երեւան, Ալեք Մանուկեան 13, Դ. հարկ) հանդիսաւորապէս կը բացուին սփիւռքահայ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացքները, որոնք կը տեւեն չորս շաբաթ:

Դասերը կը սկսին Օգոստոս 2ին, ամէն օր՝ առաւօտները ժամը 9էն 14:

Վերապատրաստութեան դասերը կ'ընթանան Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, իսկ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, սփիւռքահայ ուսուցիչները կ'այցելեն Հայաստանի տեսարժան վայրերը, կը ծանօթանան Հայրենիքի պատմամշակութային յուշարձաններուն:

Ուրբաթ, Օգոստոս 27ին, աւարտին կը հասնին դասերը, ուսուցիչները կը ստանան նիւթերու ստուգութեան նիշեր, մըրցանակներ եւ, ի հարկէ, փակման հանդիսութեան՝ աւարտական վկայագիրներ՝ Հայաստանի Կրթութեան նախարարի, «Խ. Աբովեան» Հայկ. Պետական Մանկավարժական Համալսարանի նախագահի եւ «Սփիւռք» Գիտաուսումնական Կեդրոնի տնօրէնի վաւերութիւններով եւ ձեռամբ:

Օգոստոս 28էն 30, դուք, սիրելի ուսուցիչներ, կը բերէք ձեր գործօն մասնակցութիւնը Կրթութեան Նախարարութեան ներքոյ գումարուող ուսուցիչներու համահայկական համաժողովին:

Դասընթացքի հովանաւոր՝ Հայաստանի կառավարութիւն:

Դասընթացքի հովանաւոր՝ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամ:

Դասընթացքի հովանաւոր՝ «Խ. Աբովեան» Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարան:

Դասընթացքի հովանաւոր՝ Լոս-Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան բարեկամներ:

Սիրելի ուսուցիչներ, մենք կը սպասենք ձեզ Երեւանի մէջ:

Մանրամասնութիւններու համար դիմել՝

ա) Հայաստանի Կրթութեան Նախարարութիւն, Սփիւռքի բաժին. 374 1/581.391

բ) «Խ. Աբովեան» Հայկական Պետական Մանկավարժարան Համալսարանի նախագահի գրասենեակ 374 1 / 526.401, 374 1 / 522.834

գ) «Սփիւռք» Գիտաուսումնական Կեդրոնի տնօրէն փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան՝ 374 1 / 555.830, 374 1 / 555.838, 374 / 433.704,

ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան Նախարարութիւն
«Խ. Աբովեան» Հայկ. Պետական Մանկավարժական Համալսարան
«Սփիւռք» Գիտաուսումնական Կեդրոն

2004 Յունիս 25

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ճամբորդութենէն քանի մը օր առաջ սակայն դժբախտութիւն մը եւս պատահեցաւ Անտոնին: Երբ իր աշկերտներէն մին ղրկած էր, ըստ իր սովորութեան, Մաղաքեան էֆէնտիին քով վեց ամսուան մէջ կուտուած հաշիւը գանձելու համար, աշկերտը ճամբուան էր կողոպտութիւնով.

- Թող այս առնելիքն ալ իր տղուն գողութիններուն հաշիւէն վար առնէ...

Անտոն մօտաւորապէս երեսուն ոսկի առնելիք ունէր Մաղաքեանէն: Այդ երեսուն ոսկին կը կորսուէր յանկարծ: Անտոն անպայման պէտք ունէր այդ դրամին: Ինք ալ իր կարգին վճարումներ ունէր ընելիք: Ու կը ճանչնար Մաղաքեանը: Անոր մէկ խօսքը երկու չէր ըլլար: Անտոն ձայն չհանեց ու միս մինակը լացաւ, խանութին մէկ անկիւնը քաշուած: Տունը բան մը չըսաւ: Ու տիկ. Նուարդ մեկնեցաւ իր զաւակները միասին առնելով:

Քանի մը օր վերջ Մաղաքեանին տղան Անտոնին մօտ եկաւ ու ըսաւ.

- Հայրիկս հինգ ոսկիի պէտք ունի: Վրան դրամ չէր առած: Ըսաւ որ ձենէ գամ ուզեմ: Վաղը ինք պիտի գայ արդէն քեզի:

Ու Անտոն անմիջապէս վճարեց այդ հինգ ոսկին ու մտածեց.

- Պարտքը պիտի վճարէ: Աւելիս ձեւ մըն է քովս գալու համար: Անպատճառ զղջացած է ըրածին: Ազատեցինք մեր առնելիքը, փա՛ռք քեզ, Աստուած...

Հետեւեալ օր սակայն Մաղաքեան էֆէնտի մէջտեղ չելաւ: Անտոն սրտատրոփ ու անհամբեր ամբողջ օրը սպասեց: Հոգին լեցուեցաւ յուսահատութիւնով: Դեռ յոյս մը կը պլպլար սակայն: Թերեւս անակնկալ գործ մը ունեցաւ, թերեւս օր մը վերջը պիտի գայ, թերեւս մոռցաւ: Եւ, սակայն, օրերը իրարու յաջորդեցին ու Մաղաքեան մէջտեղ չելաւ:

Անտոն շատ նեղ կացութեան մատնուած էր: Սոսկաց մտածելով որ խաղի մը զոհուած է: Աշկերտը ղրկեց Մաղաքեանի մօտ: Ժամ մը վերջ աշկերտը եկաւ ձեռնունայն ու ըսաւ.

- Մաղաքեան էֆէնտին կ'ըսէ որ տեղեկութիւն չունի այդ հինգ ոսկիէն... Տըղան շաբաթ մը առաջ հօրմէն դրամ է ուզեր ու հայրն ալ մերժեր է: Ասոր վրայ տղան այս միջոցին է դիմեր դրամ ձեռք ձգելու համար: Ինք այդ պարտքը չի ճանչնար: Կ'ըսէր թէ ինչո՞ւ դրամ տուած էք առանց իրմէ գիր մը ունենալու: Կ'ըսէ թէ ե՞րբ պատահած է որ գրպանիս մէջ հինգ ոսկի չունենամ եւ Անտոնէն ուզեմ: Կ'ըսէ թէ առանց հինգ ոսկիներ շատ գողցած է իր զաւակը ինձմէ:

Անտոն մտիկ ըրաւ այս բոլորը, գլուխը կախած: Յետոյ վեր առաւ իր ձեռքերը եւ հոգիին խորունկէն եկող ձայնով մը աղաղակեց.

- Է՜յ Աստուած, կը տեսնե՞ս այս մարդուն անխղճութիւնը... Տղուս մէկ յանցանքին համար խնծի այս անիրաւութիւնը կ'ընէ... Է՜յ արդար Աստուած, կը խնդրեմ քեզի որ այս մարդը չխնդացնես, երբեք չխնդացնես, բնաւ չխնդացնես... Ոչ թէ միայն իր դրամը կողոպտեն իրմէ, այլ իր դրամին հետ իր առողջութիւնը, իր սիրելիները, իր տունն ու տեղը, իր խանութը... Չխնդայ, չխնդայ, չխնդայ...

Անտոն իր անէծքէն ինքն իսկ սոսկաց: Կը դողար յուզումէն: Գլուխը դարձեալ կախեց ու հեծեծեց.

- Մեղա՜յ, Աստուածս, մեղա՜յ... Մարդը մեղքը կը խօթէն... Աստուծմէ գըտնայ...

Մաղաքեան էֆէնտի իր երէց աղջիկը կորսնցնելէն հազիւ վեց ամիս վերջ, հոգին յանձնեց իր միջնեկ աղջիկը:

Անտոն զղջումէն ու ցաւէն ու սոսկումէն շաբաթներով չկրցաւ քնանալ:

Անտոն երազ կը տեսնէր, ամէն անգամ որ անքուն գիշերէ մը վերջ առաւօտները քանի մը ժամ քնանար:

Այսպէս՝ անգամ մը իր երազին մէջ տեսաւ որ երկնքէն դագաղ մը կ'իջնէ: Դագաղը յամրաբար իջաւ, իջաւ ու սկսաւ տուներուն տանիքներէն քիչ վեր սահիլ: Շատերուն տուներուն վրայ պահ մը կը կենար եւ ապա կրկին օդին մէջէն սահելով կը յառաջանար: Յանկարծ տան մը վրայ, բացութեան մէջ կեցաւ դագաղը: Սոսկում բան էր: Այդ տունը Մաղաքեաններուն տունն էր: Ու մէկէն, աղմուկով, դագաղը իջաւ, իջաւ ու Մաղաքեաններու տանը տանիքին վրայ նստաւ:

Անտոն սոսկումով արթնցաւ իր երազէն:

Ուրիշ անգամ մըն ալ երկու բեռնակիրներ դագաղ մը առած փողոցէ մը կ'երթային: Շատ մը տուներու դուռները զարկին դագաղը յանձնելու համար: Ամէն դռնէ մէկը ելաւ ու մերժեց դագաղը ընդունիլ՝ առարկելով որ իրենց չի պատկանիր ան: Բեռնակիրները վերջապէս Մաղաքեանի դուռը զարկին: Մաղաքեան ինքն իսկ բացաւ դուռը եւ դագաղը տեսնելով պոռաց, բարկացաւ, մերժեց ընդունիլ: Բեռնակիրները պատասխանեցին ու ըսին.

- Ո՛չ, պիտի ընդունիս, աս դագաղը ձեր տունին համար է:

Մաղաքեան սարսափով դուռը գոցեց: Բեռնակիրները սակայն պատուհանէն ներս նետեցին դագաղը ու հեռացան:

Երրորդ երազ մըն ալ տեսաւ Անտոն:

Մաղաքեանին տունին մէջն էր: Յանկարծ դուռը զարնուեցաւ: Բացին: Ու կառքէ մը իջնելով ներս մտան տունէն՝ տիկ. Նուարդի մեռած հայրն ու մայրը, իրենց հետ ունենալով Մաղաքեանի երկու մեռած աղջիկները: Եկողները ըսին. ժամանակ չունինք նստելու: Եկած ենք ձեզի մեր քով հրաւիրելու: Եւ անմիջապէս Մաղաքեանը, կինը, աղջիկն ու տղան առնելով կառքին մէջ դրին: Ձիերը սկսան վազել, վազել: Մէկ վայրկեանի մէջ կառքը փոշիներու մէջ աներեւոյթ էր եղած:

Անտոն օր մը գործով Ղալաթիա եղած ժամանակ, Հայոց Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին մտաւ ու մոմ մը վառեց Մաղաքեաններուն համար: Աղօթք մը ըրաւ ու դուրս ելաւ քիչ մը թեթեւցած: Անխկայ ամբողջ էութեամբը կ'ուզէր որ Աստուած այլեւս դադրեցնէ հարուածելէ Մաղաքեան ընտանիքը: Անտոն խորապէս հաւատացած էր որ Աստուած իր ձայնը լսելին ունկնդրած է ու ահաւոր եհովայական վրէժը կը լուծէ, զարնելով Մաղաքեան ընտանիքին անդամները կարգով: Անտոն տեսակ մը ոճրագործի տեղ էր դրած ինքզինքը: Իր ըրած չարութիւնէն կը զարհուրէր: Երբեմն ինքնիրենը բաներ կ'արտասանէր: Անոնք իր մտածման յորդումներն էին: Իր մտքին մէջ անիւի մը նման կը դառնար իր ըրած անէծքը: Այդ անիւը կրակ ու բոց կը ժայթքէր: Որքան կը դառնար, հուրը այնքան աւելի կ'ածարծուէր:

(Շար. 73)

(Շար. Ա. էջէն)

չերն ալ (Յունիս 29էն 30) հոն անցուցած է Հակառակ Իսրայէլի բողոքին: Արաֆաթ ընդունած է նախարարը Մուքաթթայի աւերակներուն մէջ, ուր արգելափակուած է 2001էն ի վեր: Ֆրանսա կարեւորութիւն չէ տուած Շարոնի դիտողութիւններուն: Ի դէպ, նոյն օրը արհեստական հրթիռներ արձակուած են Գազայի գօտիէն եւ 200 մեթր հեռու ինկած են Շարոնէն, որ Ստերոթ քաղաքը կ'այցելէր:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, որ նոյնպէս Պոլիս կը գտնուէր, հարցազրոյց մը տըւած է Ֆիկառոյի (Յունիս 30), ուր կը ներկայացնէ իր երկրին հեռանկարները: Սահակաշվիլի կ'ուզէ մաս կազմել Ատլանտեան Ուխտին, զոր մուտքի տոմս մը կը նկատէ Եւրոպական Միութիւն մտնելու համար: Հոն կը տեսնէ նաեւ շրջանի ապահովութիւնը: Համոզուած է, որ եթէ Թուրքիա անդամակցի Եւրոպական Միութեան, Վրաստան կը հետեւի: Ինք ալ շատ գոհ է Թուրքիոյ «ցայտուն բարենորոգումներէն»: Ըստ իրեն, «եթէ Եւրոպական Միութիւնը մերժէ իր թեկնածութիւնը, հետեւանքները աղէտալի կ'ըլլան մեր շրջանին համար»:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գերագոյն Ատեանը երկու վճիռ արձակած է, Յունիս 28ին, քաղաքացիական ազատութեանց եւ կառավարութեան լիազօրութիւններուն մասին արդարութեան եւ ահաբեկչութեան մարզերուն մէջ, 2001 Սեպտ. 11էն ի վեր: Ինը դատաւորներ որոշած են սահմանափակումներ պարտադրել Նախագահին, պատերազմական իշխանութեան: Ասկէ ետք, բանտարկեալները, որոնք ահաբեկիչ կը նկատուին պիտի կարենան դիմել ամերիկեան քաղաքացիական արդարութեան ըլլան անոնք Ամերիկացի թէ օտար, արգելափակուած ըլլան ԱՄՆ, Կուանթանամօ (Գուպա): Ցարդ, Պուշի կառավարութիւնը կը խորհէր որ նման իրաւունք մը կրնայ վնասել «ահաբեկչութեան դէմ պատերազմ»ին արդիւնաւէտութեան: Ներկայիս 42 տարբեր ազգութիւններէ 595 արգելափակուած կան Կուանթանամօ, որոնց միայն երեքը բացէ ի բաց ամբաստանուած են:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ գլուխը կրնայ նշանակուիլ Փորթուկալի վարչապետը՝ Խոսէ Մանուէլ Տուրան Պարոզօ, որ 25երկու միաձայնութեան արժանացած է Յունիս 29ին, Պրիւսէլի արտակարգ վեհաժողովին: Պարտի նաեւ Եւրոպական Խորհրդարանին հաւանութիւնը ստանալ եւ պաշտօնին գլուխը անցնիլ Նոյեմբեր 1ին: Նոյն նիստին, Եւրոպացիները Արտաքին նախարար նշանակած են Խաւիէ Սոլանան, որ 1999էն ի վեր Բարձրաստիճան Ներկայացուցիչն էր Միութեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սարգիս Փեհլիվանեանի մահուան առթիւ Իսի-լէ-Մուլինոյէն Սիրվարդ Պալեան փոխան ծաղկեպսակի 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը տարեց անձ կամ մանուկ խնամելու աշխատանք կը փնտռէ:
Հեռաձայնել Անոյշ Յովհաննիսեանի՝
06 · 60 · 26 · 88 · 93

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովս, իր հերթական նիստին՝ գումարուած 2 Մարտ 2004ին՝

Նկատի ունենալով՝ որ Ժողովիս պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը իր լրումին կը հասնէր, որոշեց՝

Համապատասխան Կրօնական Ընկերակցութեանս Կանոնագրի տրամադրութիւններուն՝ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎին անդամներուն ընտրութիւնը կատարել՝

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ,
24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2004ին:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

***

COMMUNIQUE

L'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne, dont le mandat de quatre ans arrive prochainement à son terme, a décidé, au cours de sa réunion du mardi 2 mars 2004, de faire procéder à son renouvellement, conformément à ses Statuts.

Dans ce but, elle a fixé la date de la prochaine élection au :

DIMANCHE
24 OCTOBRE 2004

LE BUREAU
DE L'ASSEMBLEE DES DELEGUES

le 24 juin

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Արնուվիլ - Սարսէլ - Կոնէս եւ Վիլիէ-լը-Պէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ Միօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսին

Ուրբաթ, Յուլիս 2, ժամը 20·30ին
Արնուվիլի «Շարլ Ազնաւուր» սրահը
- Ռիւ Ժան Ժօրէս -

Թատրոն
Պար
Երգ
Արտասանութիւն

***

JOURNÉE DE DÉTENTE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise une journée détente au bord de l'Oise le **Dimanche 11 juillet.**

Venez découvrir les sites de l'ILE-ADAM et du LAC D'ENGHIEN.

Déjeuner festif au bord de l'Oise.

Départ de la M.C.A., 45 rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux à 9h15. Arrêt devant l'Eglise arménienne, 6 ave. Bourgain à 9h30.

Inscriptions **jusqu'au 5 juillet** auprès de :
— Alice : 01. 46. 42. 90. 68
— Annick : 01. 47. 36. 18. 09
— Jacqueline : 01. 40. 95. 81. 33

***

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արջուկենցի,
Նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ՊԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22·30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

Croix Bleue des Arméniens de France
SÉJOUR DU MOIS D'AOUT 2004
Bellefontaine (Jura)

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour à BELLEFONTAINE (Jura).

— **Dates : du 30 juillet au 16 août**
— **Ages : enfants nés entre le 1er ianvier 1990 et le 31 décembre 1997.**

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18
Date limite pour les inscriptions : 30 juin

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 Paris

EXPOSITION
ROGER DE CONINCK

«1926 - 2002»
HOMMAGE RETROSPECTIF

Jusqu'au 13 juillet
Tous les jours ouvrables
de 10 heures à 18 heures 30

FRA ZAVARIAN des HAUTS-DE-SEINE — NOR SEROUND — CROIX BLEUE, section de CHAVILLE

DIMANCHE 4 JUILLET

Grande Fête Champêtre

KHANASSOR

PARC BON REPOS
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV Nat. 10)

à 11 heures en l'Eglise arménienne de Chaville
MESSE DE REQUIEM
à la mémoire du prince Arghoutian
à 13 heures, recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
au Cimetière de Chaville

Puis jusqu'à tard dans la soirée au Parc Bon Repos

— Buffet, grillades, tournois
— Stands de présentation du Nor Séround, du CDCA
— Stands d'animation pour les enfants

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 2
VENDREDI
2 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամերիկա առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20-981 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20-981

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 30/ Յուլիս 1)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Եւրոպական Միութեան Հարաւային Կովկասի յատուկ ներկայացուցիչը Հ. Թալվիթիէ Ղարաբաղ երկօրեայ այցին աւարտին [illegible] Յունիս 30ին [illegible] Ազգ. Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, վարչապետ Ա. Դանիէլեան, Արտաքին գործոց նախարար Ա. Ղուլեան, [illegible] ներկայացուցիչներու հետ:

***

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՆԻՍՏԸ

Գրողներու համաժողովին երկրորդ լիագումար նիստին նիւթը եղած է «Ազգ. դպրոց եւ ազգային գրականութիւն»ը: Հայաստանէն ու Սփիւռքէն մասնակիցներ այդ թեմայով զեկուցումներով հանդէս եկած են, շօշափելով զանազան երեսակներ: Պէյրութէն Պէպօ Սիմոնեան ըսած է թէ ազգային գրականութիւն եւ դպրոց այսօր Սփիւռքի մէջ խոր տագնապ կ'ապրին, քանի որ հայերէն դասաժամերը կը կրճատուին, ինչ որ կրնայ լուրջ վնաս հասցնել մինչեւ իսկ հայկական մշակոյթին ու հայապահպանումին: «Սփիւռք» կեդրոնի տնօրէն փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեան ալ յարմար դատած է որ Սփիւռքի մէջ կրթական համակարգերը փոխուին, այդ գործին մասնակցի Հայաստանի իշխանութիւնն ալ. իսկ Հայաստանի մէջ հարկ է մեծ ուշադրութիւն դարձնել նաեւ արեւմտահայ գրական ու մշակութային արժէքներուն պահպանումին: Ան հարկաւոր նկատած է տակաւին որ համահայկական կրթական բարձրագոյն խորհուրդ մը հիմնուի, որպէս ոչ պետական կառոյց:

***

ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔԻ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Զարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին մէջ Յունիս 30ին նշուած է ֆրանսահայ բանաստեղծ Ռ. Մելիքի ծննդեան 80ամեակը: Բանախօսած է թանգարանի տնօրէն Հենրիկ Բախչինեան. նշած է թէ թանգարանին մէջ կը պահուին Ռ. Մելիքի արուչ դիւանները եւ համաձայնած են ամբողջ դրական ֆոնտը ունենալու: Ելոյթ ունեցած է Գրողներու Միութեան նախագահ Լ. Անանեան եւս որուն Հ. Բախչինեան առաջարկած է պատրաստել եւ հրատարակել Ռ. Մելիքի գործերու թարգմանութեան ընդգրկուն հաւաքածոյ մը:

Խօսք առնելով յոբելեարը, ըսած է թէ երիտասարդական իր մեծ իղձերէն եղած է վերադառնալ հայրենի տուն ու իր տեղը ունենալ հարազատ օճախին մէջ: Ան ըսած է. «բանաստեղծութեանս չէշտը, տողերուս դարձուածքը, մտքի արտայայտութիւնս կու գան Ֆրանսայէն, բայց ես ձերն եմ: Ձերն եմ երբ մեր ցաւերն ու հրճուանքը կը բաժնենք, մեր յիշատակներն ու յոյսերը կը պատմենք, ձեր եմ մեր յուշերու միասնութեամբ»:

Ցերեկոյթը աւարտած է նկարչուհի Խօժէնի Աճէմեանի «Կոխկռտուած հորիզոններ» գործին ցուցադրութեամբ: Արուեստագիտուհին նկարազարդած է նաեւ Ռ. Մելիքի նորագոյն 2000ին լոյս տեսած հատորը:

***

ԶԱՀՐԱՏԻ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Գրողներու երկրորդ համաժողովի շրջանակին մէջ Յունիս 30ին նշուած է պոլսահայ բանաստեղծ Զահրատի (Զարեհ Եալտըզճեան) ութսունամեակը: Այդ առիթով բեմադրուած է անոր «Կիկօն կամուրջին վրայ է» բանաստեղծութիւնը երգահան Վահրամ Թաթիկեանի երաժշտութեամբ, մնջախաղի դերասան Յակոբ Զօպանեանի եւ ջութակահար Մանան Գալուկեանի մասնակցութեամբ: Գրողներու Միութեան նախագահ Լ. Անանեան իր ուղերձին մէջ ըսած է թէ Զահրատ հայ բանաստեղծութեան այն կաղնին է որ իր դպրոցը ստեղծած է ու խոր ազդեցութիւն ունի Սփիւռքի ու Հայաստանի արդի քերթողութեան վրայ:

ՊԱԼԵԱՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐԵՒՄՏԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻՆ ՄԵԿՆԱԿԷՏԸ

Նախագահ Ճ. Պուշի Պոլսոյ ելոյթին համար ընտրուած վայրը Կալաթասարայի պատմական ֆրանսական համալսարանն էր որուն պարտէզը հաստատուած ամպիոնին ենթախորքին կ'երեւէր Վոսփորի տեսարան մը Օրթաքիւղի մզկիթով: Հայ ճարտարապետներու Պալեան գերդաստանէն Նիկողոս Պալեանի այդ ձեռակերտը պատճառ եղած է որ Թուրք մամուլը անդրադառնայ Պալեաններուն:

Մուրատ Պարտաքճը «Հիւրրիյէթ»ի (Յուլիս 1) մէջ կը գրէ թէ այդ նոյն մզկիթը Թուրքիոյ արեւմտականացումի հոլովոյթին մէջ շատ կարեւոր կոթող մըն է, քանի որ կառուցուած է 1839ի սահմանադրութեան հռչակումէն ետք ու խորհրդանիշն է եւրոպականացումի առաջին ճգտումներուն:

Լրագրողը յետոյ կ'ըսէ թէ շրջանի սուլթանները եւրոպական ճարտարապետական ոճով պալատներ շինելու գործը յանձնեցին Պալեաններուն: Այդ պալատներէն ամէնէն ծանօթն է Տոլմապահչէի պալատը: «Մենք եւրոպական ոճով շէնքերը Պալեաններէն սորվեցանք» կը գրէ Թուրք լրագրողը ու կը թուէ նոյն գերդաստանին ամէնէն ծանօթ անունները. Գրիգոր, Սենեքերիմ, Կարապետ, Յակոբ, Սարգիս, Նիկողոս: Կու տայ նաեւ անոնց կողմէ կառուցուած պալատներու, մզկիթներու, աշտարակներու, դղեակներու, զօրանոցներու, գործատուներու, նախարարութիւններու, ապարանքներու ցանկը ուր աւելի քան քառասուն կոթող տեղ գտած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական նախագահութիւնը ստանձնեց Հոլանտա Յուլիս 1ին եւ Թուրքիոյ վարչապետը Լա Հէյ փութացած է, ուր դովքը հիւսած է իր երկրին իրագործած բարենորոգումներուն: Եւրոպացիները խոստացած են արտայայտուիլ Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւնները սկսելու մասին, Դեկտեմբեր 17ին: Հոլանտայի Արտաքին նախարարն ալ ապահովութիւն տուած է որ որոշումը կը տրուի «արդար, անկախ եւ թափանցիկ կերպով»: Հոլանտայի վարչապետն ալ կողմնակից է անդամակցութեան, բայց որոշումը պէտք է տրուի Դեկտ. 17ին միաձայնութեամբ, հիմնուած Յանձնախումբին տեղեկագրին վրայ: Էրտողան կրնայ վստահ ըլլալ որ Հոլանտայի վարչապետը արդէն իսկ Եւրոպական Միութեան դուռը կէսէն աւելի բացած է, չեշտելով նաեւ.- «Այն իրողութիւնը որ Թուրքիա իսլամական երկիր մըն է պէտք չէ օգտագործուի որպէս դրդապատճառ մը իր անդամակցութեան դէմ»:

ՌԱՖԱՐԷՆ, Յունիս 30ին, ընդունած է մեծամասնութեան խորհրդարանականները եւ քնարական ոճով արտայայտուած: Սկիզբէն, Պալզաքէն առած է բացման խօսքը՝ «Մարդկային ամէն բանի մէջ, յարատեւութիւնը ուժի ամէնէն բարձր արտայայտութիւնը չէ՞»: Այն տպաւորութիւնը կայ որ երեսփոխան եւ ծերակուտական շատ հաւատք չունին որ Ռաֆարէն ապագայ մը ունենայ Մաթինեօն: Յուսախաբ երեսփոխան մը չէ վարանած նոյնիսկ ըսելու.- «Ի վերջոյ, միշտ ծառայ մը եղած է: Ժիսքարի ծառայ, ապա Մոնըրէի, հիմա ալ՝ Շիրաքի»:

ՅՈՒՆԻՍ 30Ի ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ Խորհուրդին, Աշխատանքի եւ ընկերային միատարրութեան նախարարը՝ Ժան-Լուի Պորլօ ներկայացուցած է ընկերային իր ծրագիրը, որու պիւտճէն է 12,757 միլիառ Եւրօ հինգ տարուան վրայ: Նախարարը պիտի զբաղի անոնցմով, զորս կ'որակէ «Հանրապետութեան մոռցուածները»: Հնգամեայ ծրագիրը կ'ընդգրկէ բնակութեան, կարելիութիւններու հաւասարութեան, աշխատանքի մարզերը: Նոյն օրը, Ելմտական եւ Տնտեսական նախարարը՝ Ն. Սարքոզի յայտարարած է որ ինչ կը վերաբերի 35 ժամերուն, պէտք չէ վախնալ բարեփոխումէ մը: Կ'ուզէ, որ վճարկում մը ըլլայ այդ ուղղութեամբ եւ ով որ կ'ուզէ պահպանել 35 ժամերը թող պահպանէ, ով որ չուզեր, թող հրաժարի:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ գերագոյն ատեանը հրահանգած է Յունիս 30ին, որ բարեփոխուի «ապահովութեան պատ»ին մէկ մասը: Այդ բարեփոխումը պէտք է կատարուի մօտ 30 քմ.ի վրայ Երուսաղէմի հիւսիսը, որովհետեւ ծանր վնաս մը կը բերէ 35 հազար Պաղեստինցիներու, ըստ Ատեանին վճիռին, որ 50 էջերէ կը բաղկանայ: Կը ճշդուի որ «ապահովութեան չափանիշները անհամեմատ են բաղդատմամբ մարդկային անհրաժեշտութիւններուն եւ ատեանը կը հրահանգէ զեղչել բնակիչներուն եղած վնասները, վերանայելով պատնէշին հետագիծը, նոյնիսկ եթէ կարելի չէ ամբողջովին բարեփոխել»:

ՆԱԽԿԻՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ պատժական միջազգային դատարանը (Լա Հէյ) 13 տարուան բանտարկութեան դատապարտած է Խրուաթիոյ Սերպերու նախկին պետը՝ Միլան Պապիչը, մինչ դատախազը միայն 11 տարի պահանջած էր: 48 տարեկան, Պապիչ 2003 Նոյեմբերին դատարան ներկայացած էր եւ ընդունած իր յանցանքը, որպէս «մարդկութեան դէմ ոճիր»: Խրուաթիոյ պատերազմին ատեն (1991-1995) իր նախագահութեան տակ մեծ թիւով Խրուաթներ գնդակահարուած են, ներառեալ կիներ եւ տարեց անձեր:

ՌՈՍՏՈՎԻ զինուորական դատարանը Յունիս 29ին անպարտ արձակած է Ներքին ուժերու երկու ռուս սպաներ, որոնք ամբաստանուած էին, որ 2003 Յունուարին սպաննած են երեք Չէչէններ: Զինուորական փոխ դատախազը յայտարարած է որ վերաքննութեան պիտի դիմէ: Ճերային դատարաններու երդուեալները միշտ նպաստաւոր դիրք ունին այն զինուորականներուն նկատմամբ, որոնք ոճիրներ կը գործեն Չէչէնիոյ մէջ, ըստ տուժող կողմի փաստաբանուհիին:

ՓԱՐԻԶԻ Վերաքննիչ ատեանը, Յունիս 30ին, նպաստաւոր կարծիք արտայայտեց իտալացի Չէզարէ Պաթիսթիի յանձնումին Իտալիոյ: Ծնած 1954ին, Պաթիսթի բանտն է 1976ին, փոքր յանցագործութիւններու համար, երբ կը մասնակցի զինեալ պայքարի եւ կ'անդամակցի «Համայնավարութեան համար զինեալ պրոլետարներ»ուն: Կը ձերբակալուի 1979ին Միլանոյի մէջ ոսկերիչի մը սպանութեան կապակցութեամբ: Ֆրոզինոնէի բանտն է եւ 12 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է «զինեալ խմբակ»ի իր մասնակցութեան համար: Կը փախի Հոկտեմբերին, կ'անցնի Ֆրանսա, ապա Մեքսիքա: 1990ին Փարիզ կու գայ եւ կը սկսի ոստիկանական վէպեր գրել: 1993ին, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած է Իտալիա, ի բացակայութեան, չորս ծանր մարդասպանութիւններու համար: Ֆրանսայի իր պաշտպանները կ'առարկեն որ Միթերան, 1995ին, խոստացած էր որ Պաթիսթի չի յանձնուիր Իտալիոյ, բայց դատարանը գտաւ որ «հարկ է նպաստաւոր պատասխան տալ Իտալիոյ դիմումին»: Այժմ, վերջին խօսքը կը պատկանի Շիրաքի: Ֆրանսայի իր պաշտպաններն են Համայնավար կուսակցութիւնը, Կանաչները, Ընկերվարականները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Յուլիս 1էն, յաւելում կը կրեն մեթրոյի, ԷՌ-Ը-ԷՌ-ի, հանրակառքի եւ երկաթուղիի տոմսերը, միջին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՓԱԿՈՒՄԻ ՆԻՒԹԸ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Մելգոնեանցի լրագրող Ժորժ Տէր Բարթող որ գրողներու համագումարին առթիւ Երեւան կը գտնուի, հաղորդելով յաջորդ տարեշրջանին առաջին դասարան աշակերտ չարձանագրելու որոշումը, լոյս յայտնած է թէ համագումարին Կիպրոսի վարժարանին հարցը օրակարգի նիւթ կ'ըլլայ ու աջակցութիւն կը տրուի արդար լուծումի մը:

«Այսօր գալիք սերունդները չեն գիտեր թէ յետագային հայկական բարձրագոյն կրթութեան առիթ կ'ունենա՞ն, ինչ որ վերջին ծայր կարեւոր է օտար երկրի մէջ ինքնութիւն պահպանելու համար» ըսած է ան. աւելցուցած որ Կիպրոսի քաղաքական բոլոր կազմակերպութիւնները դէմ են վարժարանին փակումին: Անոնք Մելգոնեանը կը դիտեն ոչ միայն հայութեան, այլեւ ամբողջ կղզիին մշակոյթին եւ ուսման կարեւոր մէկ մասնիկը:

Ժ. Տէր Բարթող համոզում յայտնած է որ փակումի իսկական նպատակն է դպրոցին կալուածին վաճառքը: Անհիմն նկատած է վարժարանը Հայաստան փոխադրելու ՀԲԸՄ-եան պատճառաբանութիւնն ալ:

ՊԷՐՆԱՐ ԼԷՈՒԻՍ

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼԱԳԷՏԸ ԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐՈՎ

Հայերուս ծանօթ է այս մեծահամբաւ արեւելագէտը եւ օսմանագէտը, որպէս մէկը որ իր բարձր ամպիոնէն ընդգրկած էր Թրքական Թէզը հայկական ցեղասպանութեան նկատմամբ: Այդ պատճառաւ իր դէմ Ֆրանսահայութեան բացած դատը, որպէս Հայկական Եղեռնը ուրացող, ունեցած էր յաջող ելք մը, երբ ֆրանսական դատարանը, 1995 Յունիսի իր վճիռով, Պէրնար Լէուիսը դատապարտած էր խորհրդանշական տուգանք - պատիժի մը:

Պատմաբանին կեցուածքը Մեծ Եղեռնի հարցով միշտ նոյնը չէր եղած: Ան, տարիներ առաջ, հայանպաստ կարծիք արտայայտած էր Թրքական նախճիրին կապակցութեամբ, մինչեւ դիրք եւ տեսակէտ փոխելը: Հիմա կը տեսնուի որ այս անձնաւորութիւնը միայն հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ չէ որ դիմափոխութիւն եւ կարծիքի շրջադարձ կատարած է, այլ նաեւ իր սիրած, պաշտպանած եւ մեծարած իսլամութեան եւ այդ կրօնքով ապրող ժողովուրդներու մշակոյթին: Կը փաստուի թէ անոր գիտական համոզումները այնքան կայուն են, որքան կարծիքը քաղաքագէտի մը՝ որ իր ածէնտան կը հետապնդէ:

Այս վերջին եզրակացութեան կու գայ պատմաբանին վերջին գիրքը գրախօսող գրիչը: Ամերիկեան մեծ շաբաթաթերթերէն Նիւ Եորքըրի (2004 Յունիս 14/21) մէջ Իան Պուրումա մանրախուզօրէն կ'անդրադառնայ Լէուիսի From Babel to Dragonans (Բաբելոնէն մինչեւ միջնադարու թարգմանիչներ) խորագրեալ հատորին, որպէս ենթախորագիր գործածելով «Պէրնար Լէուիսի երկու միտքերը»: «Երկու»ն պէտք է ըմբռնել որպէս «երկդէմ»:

Լէուիս անհատը, կը գրէ Պուրումա, երբեք ինքզինք չէ սահմանափակած գիտական աշխատանքի մէջ: Ան միշտ հաղորդ եղած է քաղաքական ընթացիկ հարցերու եւ յարաբերութիւն մշակած՝ քաղաքական առաջնորդներու հետ, որոնց ընդհանուր ռազմավարութեան համար փնտռուած անձ մը եղած է: Իր բարեկամը եղած են Իսրայէլի վարչապետները (ինք հրեայ ծագում ունի): Ան մօտ է Սպիտակ Տան, ուր հրաւիրուած էր բանախօսութիւն - խորհրդակցութեան մը: Իր հիացողներէն է փոխ նախագահ Տիք Չէյնի: Իր պաշտպանեալն է Իրաքի ամէնէն խնդրայարոյց եւ անվստահելի առաջնորդներէն Ահմէտ Չալապի, որուն պաշտօնն էր Ուաշինթընի «վկաներ» բերել, թէ Սատտամ Հիւսէյն զանգուածային բնաջնջման զէնքեր ունի: Իր տարածուն մէկ գիրքը՝ What was wrong? (Ի՞նչը սխալ էր), ուր կը խօսի իսլամական քաղաքակրթութեան շիջումին մասին, ամերիկեան կարգ մը շրջանակներու համար դարձած է առձեռն մը, մահմետական ահաբեկչութեան դէմ մղուող պայքարին մէջ: Լէուիս քաղաքական մարդ մըն է նաեւ, որ ունի իր հակումները եւ նախապատուութիւնները, եւ անոնք իրենց ազդեցութիւնը ունին ամերիկեան Միջին Արեւելքի քաղաքականութեան կերտումին մէջ:

Պէրնար Լէուիսի խնդրոյ առարկայ գիրքը կազմուած է հեղինակին վերջին կէս դարու գրութիւններէն - «Թարգմանիչներ» (Միջնադարու), «Հրեաներ հին Պարսկաստանի մէջ», «Ի՞նչ ընել Սատտամ Հիւսէյնի հետ», եւլն., ուր երեւան կ'ելլեն տարբեր շրջաններուն պատմաբանին նոյն հարցերու շուրջ դիրքափոխումները (կարելի չէ ըսել մտածումի բարեշրջում, քանի անոնք քաղաքական մեկնակէտ ունին): Այսպէս, 1957ին ան Արեւմուտքը կը զգուշացնէ որ հեռու մնայ ծայրայեղ կանխամիջոցներէ Միջին Արեւելքի մէջ, քանի անոնք եթէ նոյնիսկ լաւ են, պիտի մերժուին այնքան ատեն որ աղբիւրը Արեւմուտքն է: 1991ին կ'անդրադառնայ «արաբական աշխարհի դարաւոր ինքնակալական աւանդութիւններուն», դարձեալ ազդարարելու համար թէ «ոչ մէկ վստահութիւն կայ», որ ժողովրդավարացումի ճիգերը «կրնան յաջողիլ»:

2002 Թուականին Ճերուզալըմ Փոսթ-ի մէջ Լէուիս կը յայտարարէ «Ժողովրդավարութիւնը վտանգաւոր բան մըն է: Կը խօսինք որպէս թէ ժողովրդավարութիւնը մարդկային բնական բան մը եղած ըլլար (...) այդ ճիշդ չէ: Այն ինչ որ մեր օրերս կը կոչենք ժողովրդավարութիւն, անգլիախօս ժողովուրդներու ժողովրդապետական սովորութիւն մըն է, իրենց հանրային գործերը վարելու համար, որ ուրիշներու համար կրնայ յարմար ըլլալ կամ՝ ոչ»:

Այս մասը աւարտելէ առաջ տանք նաեւ հեղինակին փառաբանական կարգ մը տողերը իսլամութեան մասին. «Իսլամութիւնը աշխարհի մեծ կրօնքներէն մէկն է, որ կը բերէ հանդուրժողութիւն եւ մտքի խաղաղութիւն անհամար միլիոնաւոր կիներու եւ մարդոց, կեանքի արժանապատուութիւն, տարբեր դաւանանքի ժողովուրդներու միջեւ եղբայրութիւն: Ան ներշնչողն է մեծ քաղաքակրթութեան, որ համայն աշխարհը հարստացուց» («Միսը»):

Այսքանը Պէրնար Լէուիսի մէկ երեսն է: Երկրորդը՝ հակապատկերն է ատոր: Հակադրութիւնը կը սկսի երբ «Միսը» գրութեան վերջին հրատարակութեան մէջ կը ջնջուին վերի մեծարական տողերը, որպէս աննպատակայարմար: Մնա՛ս բարեաւ «իսլամական արժանապատուութիւն», «միլիոնաւոր կիներու եւ մարդոց մտքի խաղաղութիւն»: Լէուիս կը խորհի որ Ամերիկա բաւական կարծր չէ եղած Վիէթնամի մէջ (նափալմ ռումբերը), թէ Միջին արեւելեան բռնատէրերը պէտք է տապալել բռնի ուժով, այաթոլլաներու կամ ուրիշ հակամերիկեան «Չարիքի ուժերու»ն հետ բանակցութիւնները ապարդիւն են, եւ թէ խաղաղութիւնը կու գայ (ինչպէս խորհրդային իրաւակարգի պարագային) միայն անոնց պարտութեամբ եւ կարգերու փոփոխութեամբ: 2000 Թուականին ան կը յայտարարէ նաեւ թէ Իրաքի եւ Իրանի մէջ հանրային կարծիքը այնքան ամերիկանպաստ է, որ երկու երկիրներու ժողովուրդներն ալ պիտի ուրախանային եթէ ամերիկեան բանակը զանոնք ազատագրէր: Այդ միտքը -ազատագրուած ժողովուրդներու կողմէ բացկատարած ընդունելութիւն- իր կողմէ կը կրկնուին յաջորդ տարի: Այդ նոյն գաղափարներն են որ իրենցը ըրին ամերիկեան նոր պահպանողականներէն անոնք՝ որոնք դարբնեցին Իրաքի պատերազմը -Փօլ Վոլֆոուից, Ռիչըրտ Փըրլ եւ ընկերք: Իսկ երբ Նիւ Եորքի երկուորեակ երկնաքերներուն աղէտը պատահեցաւ, Լէուիս առանց փաստերու սպասելու՝ Իրաքի դէմ յարձակում ջատագովեց, աւելցնելով նաեւ թէ բոլոր արաբական պետութիւններուն ըղձանքին համապատասխան պիտի ըլլար այդ: Իրականութիւնը այն եղաւ, որ Իրաքի պատերազմը աւելի արթնութեան եւ ինքնապաշտպանման ահազանգ հնչեցուց այդ երկիրներուն մէջ:

Լէուիս վեր կ'առնէ քաղաքակրթութիւններու միջեւ մշակութային ընդհարումը, -իր սիրելի թէզը-, որ սկիզբ առած է երբ, դարեր առաջ, մահմետականները գրաւեցին Սուրիան, Հիւսիսային Ափրիկէն, Սպանիան, Գահիրէն, Թեհրանը, իրենք իրենց մասին մտածելով «թէ շատ աւելի բարձր են քան քրիստոնեաները եւ հրեաները»: Իսկ երբ, 1683ին, Վիէննայէն ետք սկսաւ Թրքական տեղատուութիւնը, զգացին «նուաստացում քրիստոնեաներէ եւ հրեաներէ»: Ասկէ՝ «իրենց կատաղութիւնը Արեւմուտքի դէմ»: Ասոր հետեւութեամբ, Արեւմուտքի դէմ ամէնէն աւելի «կատաղած» պետութիւնը պէտք է նկատել Օսմանեան կայսրութեան ժառանգ Թուրքիան: Պատմաբանը կը քննադատէ նաեւ Արեւմուտքը, որ երկու չափ եւ երկու կշիռ կը գործածէ երբ կը քննադատէ Իսրայէլը, առանց քննադատելու արաբներու միջեւ խժդժութիւնները:

Իան Պուրումա իր կողմէն հարցականներ կը դնէ մատնանշելու համար պատմաբանին կամուկի խոտորումները: Սրխալ կը գտնէ Լէուիսի քաշած ուղիղ գիծը՝ հինին եւ նորին միջեւ: Այդ պիտի նմանէր, կ'ըսէ ան, նման գիծ մը քաշելու Երրորդ Ռայխի եւ Լութէրի միջեւ: Լէուիս երբ կը քննադատէ իսլամութիւնը, թիրախ կ'ընտրէ արաբ ազգերը, նոյնացնելով երկուքը: Արաբական ազգայնականութիւնը եւ ըմբոստութիւնները իսլամական ծագում չունին, եւ արաբ ազգայնականութեան գլխաւոր տեսաբան - առաջնորդները նոյնիսկ մահմետական չեն, այլ քրիստոնեայ, ինչպէս Ղովմի Սուրիի -Մե՛ծն Սուրիոյ- տեսաբանները: Եւ դեռ՝ ո՛չ Թուրքիան եւ ոչ ալ Իրանը կարելի է նկատել «ձախողած պետութիւն»: Լէուիս նկատի չառներ նաեւ թէ մահմետական բռնապետները քաջալերողը եւ անոնց զօրակցողը եղած է Արեւմուտքը, որ նոյնպէս արգելք եղած է ժողովրդավարական ընտրութիւններու:

Իան Պուրումա հարց կու տայ թէ ի՞նչու Պէրնար Լէուիս իր բարձր գիտնականի վերապահ դիրքէն յանկարծ կողմնակից դարձաւ Իրաքի պատերազմին: Պարզ է թէ «ան քաղաքական ածէնտա» ունի. «Ոմանք կը վերագրեն սիոնիզմի. ըսուած է թէ Իսրայէլի լոպիի մէկ մասն է, որուն նպատակն է Իսրայէլը ապահով դարձընել»: Անշուշտ Լէուիս չի թաքցներ իր համակրանքը Իսրայէլի հանդէպ: Սակայն երբ ան կը գտնէ թէ «Օսմանեան ժառանգութիւնը աւելի կատարելապէս պահպանուած է Իսրայէլի մէջ, քան տարածքաշրջանի որեւէ ուրիշ երկրի մէջ»՝ այդ պարագային կարելի է ըսել, կը գրէ Պուրումա, թէ «աւելի լաւ է ըլլալ հրեայ հպատակ մը Օսմանեան կայսրութեան մէջ, քան թէ արաբ մը գրաւեալ հողամասերու վրայ»:

Այս ընթացքով կրնայ մօտ ըլլալ այն օրը, երբ Պէրնար Լէուիս, երկրորդ դիրքափոխումով մը, Մեծ Եղեռնը հռչակէ որպէս պատմութեան մեծագոյն ցեղասպանութիւններէն մէկը...:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐԳԵԼԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՄՈՒԱՅԼ ԹԵԿՈՐՆԵՐ

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԴԱԺԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՄ ԱՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱՄԷՆԷՆ ՅԱՅՏՈՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՇՆԵՐԷՆ՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՏԱԺԱՆԱԿԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՔՍՈՐԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ԹԱՔՈՒՆ: «ՏԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» ԿԸ ԳՐԷ.-

Նորիլսքի մէջ ոսկորներ կը յայտնուին ամէն Յունիսին, երբ հիւսիսային բեւեռի ձմեռը ի վերջոյ կ'աւարտի եւ ձիւնհալի ջուրերը զանոնք կը քշեն ու կը տանին այն վայրէն, զոր շատեր կը կոչեն քաղաքին Գողգոթան:

Ոսկորները մնացորդներն են հազարաւոր բանտարկեալներու, որոնք աքսորուած են դէպի Գուլագ արշիպեղագոսին այս սառուցեալ կղզին արգելավայրերը: Մինչեւ այսօր ոչ ոք գիտէ, թէ ճիշդ քանի՛ հոգի տաժանակիր աշխատած է այստեղ, պատժական ծառայութեան մէջ: Մինչեւ այսօր ոչ ոք գիտէ, թէ ճիշդ քանի՛ հոգի մահացած է: Ոսկորները տխուր յիշեցումն են մութ անցեալի մը, զոր շատեր պիտի ուզէին մոռնալ:

«Հոս ընդհանրապէս կը տիրէ այն կարծիքը, թէ արգելավայրերուն պատմութիւնը ընտանեկան սարսափելի գաղտնիք մըն է, - կ'ըսէ լրագրող եւ պատմաբան Թոլթով, որ իր ամբողջ կեանքը ապրած է Նորիլսքի մէջ: - Բոլորս գիտենք այս մասին, սակայն կը փորձենք չմտածել»: Նորիլսքը կարելի չէ բաժնել իր մռայլ պատմութենէն: Սակայն այստեղ մարդիկ խորապէս երկդիմի մտածումներ ունին անոր նկատմամբ: Տաժանակիր աշխատած եւ մահացած զոհերու յուշակոթողներ չըկան, թէեւ խորհրդային արգելավայրերէն վերապրողները անձկալից պայքար մը կը մղեն ունենալու համար նման բան մը: Հանքագործական և մետաղաշինական Նորիլսք Նիքէլ ընկերութիւնը, որ ծնունդ առած է քաղաքին մէջ իրենց տիրութիւնը հաստատած պետական հսկայական ծրագիրներէն, զետեղած է յուշատախտակներ՝ պատմելով իր գործատուներուն պատմութիւնը, սակայն առանց նշելու, թէ սեւ ու ճերմակ լուսանկարներուն մէջ պատկերուած շինարարները դերիներ էին: Նոյնիսկ Թոլթովի «Նորիլսքեան քրոնիկներ» վերնագրով գիրքը միայն հպանցիկ կերպով կ'անդրադառնայ այն իրականութեան, թէ քաղաքը «կառուցուած է անմեղ զոհերու ոսկորներուն վրայ», ինչպէս կ'ըսէ նոյնինքն հեղինակը:

Նորիլսք իւրայատուկ երեւոյթ մը չէ: Խորհրդային Միութեան քայքայումէն 12 տարի ետք Ռուսաստան տակաւին կը դժկամի խորանալ խորհրդային իր աւանդին ամէնէն ահաւոր իրականութիւններուն մէջ: Յիշողութիւնը ընտրանք է, իսկ պատմութիւնը կը մնայ քաղաքական բան մը, ինչպէս՝ անցեալին: «Ռուսաստան, որ ժառանգած է Խորհ. Միութեան դիւանագիտութիւնն ու արտաքին քաղաքականութիւնը, դեսպանատուներն ու պարտքերը եւ ՄԱԿ-ի մէջ անոր տեղը, կը շարունակէ վարուիլ այնպէս՝ կարծէք չէ ժառանգած Խորհրդային Միութեան պատմութիւնը», կը գրէ Էն Էփըլպըմ իր «Գուլագ» գիրքին մէջ, որ արգելավայրերուն պատմութեան մէկ նոր ուսումնասիրութիւնն է: Աւելի քան որեւէ տեղ, Նորիլսքի մէջ է, որ պատմութիւնը թաղուած է միայն այնքան խոր, որքան ոսկորները: 1935էն 1956ի միջեւ տասնեակ հազարաւոր բանտարկեալներ տաժանակիր աշխատած են իբրեւ հալածախտէ տառապող պետութեան մը քաղաքական թշնամիները: Անոնք թանկագին մետաղներ հանած են հողի կարծր խաւերու տակէն, կառուցած են իրենց սեփական արգելավայրերը, եւ ի վերջոյ՝ ինքնին քաղաքը:

Վասիլի Ռոմանչքի բանտարկեալներու յատուկ նաւով մը Եէնսէյի գետին վրայով այստեղ հասած է 1939ին. ան ձերբակալուած էր իբրեւ մէկ անդամը հակապետական կազմակերպութեան մը, որուն գոյութեան նոյնիսկ տեղեակ չէր:

Ռոմանչքին կը յիշէ, թէ ի՛նչպէս երկու մեթր լայնքով եւ երկու մեթր խորութեամբ խրամներ փորած է սառոյցի մէջ, Նորիլսքի մետաղաշինական գործատուներուն համար: Գործաւորներուն մեծ մասը տարին գրեթէ 12 ամիս կ'աշխատէր անտանելի ցուրտին, բամպակէ տարազներով: Անոնք իրենց ոտքերն ու ձեռքերը կը փաթթէին ցնցոտիներով: Ամէնէն ցուրտ օրերուն անոնք 10 սլ. զուտ ալքոլ կը ստանային կամ 3,5 կրամ խոզապուխտ: «Կը կերակրէին միայն այնքան, որքան բաւարար էր ապրելու համար եւ աշխատելու», կ'ըսէ Ռոմանչքին, որ այժմ 89 տարեկան է:

Սակայն, երկու տարի առաջ քաղաքին մէջ բացումը կատարուեցաւ «Նորիլսքը կառուցողներուն նուիրուած» յուշակոթողի մը. պրոնզէ բարձրաքանդակ մը, որ խորհրդային իրապաշտութեան ամէնէն գեղեցիկ աւանդութեամբ կը պատկերէ պատ ծեփող տղամարդիկ՝ առանց շապիկի: Անշուշտ խորհրդային ժամանակներուն արգելավայրերուն մասին խօսիլը թապու էր: Խորհրդային պետական գաղափարաբանութիւնը կ'ըսէր, թէ քաղաքը հերոսական իրագործում մըն էր, թէ՝ «կամաւորներու» մեծ խումբեր հոն գացած էին 1950ական տարիներուն եւ կառուցած էին ճարտարարուեստի հսկայական կեդրոն մը: Այս մօտեցումը որոշ չափով փոխուեցաւ 1980ական տարիներու բարեկարգումներուն ժամանակ. սակայն յայտնապէս՝ միայն ժամանակաւորապէս:

Առաջին յուշակոթողը կանգնեցաւ 1990ին, բեւեռային խիստ կլիմային ենթակայ բլուրի մը անպաշտպան լանջին, ուր բանտարկեալներ թաղուած էին զանգուածային կերպով եւ անանուն: Շատեր կը

կարծեն, թէ այսքանը բաւարար էր իբրեւ ճանաչում: «Խերեւս տարեցները այս յուշակոթողը կ'առնչեն խորհրդային արգելավայրերուն հետ, - կ'ըսէ Նորիլսք Նիքելի մետաղագործական ընկերութեան տնօրէնը: - Սակայն անշուշտ ոչ՝ երիտասարդները»: Բլուրին լանջին գտնուող ամէնէն ուշագրաւ կոթողները կառուցուած են ոչ թէ Ռուսերու կողմէ, այլ նորանկախ այն երկիրներուն, ինչպէս՝ Լիթուանիա, Լատվիա, Էստոնիա եւ Լեհաստան, որոնց քաղաքացիները մահացած են խորհրդային արգելավայրերուն մէջ:

Քիչեր կ'այցելեն յուշակոթողները, որոնք բարձրացած են քաղաքին ծայրը, կիսափուլ գործատան մը եզրին: Ելեկտրական գիծեր կ'անցնին անոնց վերեւ: Ճարտարարուեստական աղբով լեցուն աւազան մը կայ անոնց մօտ:

«Արդեօք մարդիկ ամօթ կը զգա՞ն, - հարց կու տայ քաղաքին թանգարանին տնօրէնը, որ կը փորձէ խորհրդային այս արգելավայրին պատմութիւնը պատմել ցուցահանդէսներով եւ դասախօսութիւններով: - Մարդիկ պարզապէս հետաքրքրուած չեն»: Խորհրդային արգելավայրին վերապրողները ներկայացնող կազմակերպութիւն մը կը շարունակէ աշխատիլ զոհերուն նուիրուած պաշտօնական յուշակոթողի մը կառուցման համար, սակայն ցարդ միայն անտարբերութեան հանդիպած է: Այսօր տակաւին կ'ապրին 36 վերապրողներ, որոնք ունին 40 զաւակներ՝ ծնած գերեվարութեան մէջ: Օլկա Եասքինա խորհրդային այս արգելավայրը աքսորուած էր 1952ին: Ան պիտի ուզէր տեսնել յուշակոթող մը, որ պատկերէր կին մը՝ իբրեւ հայրենիքի խորհրդանիշ, ծունկի եկած՝ գերեզմանի մը առջեւ, որովհետեւ ան կորսնցուցած էր բազմաթիւ զաւակներ: Նախագահ Պուտին 2000ին այցելած է յիշատակի վայրը եւ ծաղկեպսակ մը զետեղած է արգելավայրին զոհերուն յիշատակին: Սակայն անոր այցելութիւնը չէր յայտարարուած եւ իշխանութիւնները չէին հրաւիրած վերապրողներու կազմակերպութեան անդամները, որպէսզի հանդիպէին նախագահին: Փոխարէնը՝ նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցած էր պատերազմի վեթերաններու յանձնախումբին ներկայացուցիչին հետ:

Ելիզաւեթա Օպսթ, որուն գերմանացի հայրը արգելավայր աքսորուած էր 1943ին, կ'ըսէ, թէ Ռուսաստանի պատմութիւնը երկդիմի կը մնայ, որովհետեւ շատեր թաքուն կապ մը ունին անոր հետ: «Անցեալի յիշողութիւնները միայն մեծ դժուարութեամբ կը վերականգնին, - կ'ըսէ ան: - Անոնք, որոնք պիտի չուզէին յիշել անցեալը, տակաւին կենդանի են եւ իշխանութիւնը կը վարեն»:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՄԱՑԱՆՑԸ ՈՃԻՐԻ ՄԵՂՍԱԿԻՑ

Յունիսի առաջին օրը Ճափոնի մէջ գործուած ոճիր մը սարսափի ալիքներ տարածած է երկրին սահմաններէն շատ շատ հեռուներն ալ: Սարսափին բուն պատճառը այն չէ որ կայ սպաննուած մը որ 12 տարեկան է, ոչ ալ նոյնիսկ այն որ իրեն գրեթէ տարեկից դասընկերուհի մըն է արարքին հեղինակը: Այլ այն տուեալը թէ համակարգիչը, համացանցը մեղսակիցները եղած են անոր:

Կատարուածին մանրամասնութիւնները ճափոնական լրատուամիջոցներու աղբիւրով տարածուած են ամբողջ աշխարհի մէջ: Երկու աղջնակները Նակազաքիի մօտերը Սասէպօ քաղաքի մը վարժարանին աշակերտները եղած են. սպանութիւնը տեղի ունեցած է ճաշի ժամուն. 12 տարեկան աղջնակը հատու գործիքով մը կոկորդը կտրելով սպաննուած է 11 տարեկան ընկերուհիին կողմէ: Յաջորդ տեղեկութիւնը այն է որ երկուքն ալ համացանցի վրայ իրենց կայքէջերը ունէին ու այդ ճամբով կը թղթակցէին, ոչ անպայման բարեկամական սիրալիր արտայայտութիւններ փոխանակելու համար:

Ոճրագործ պատանուհին այդ կայքէջին վրայ իր թերթը կը զետեղէր, նաեւ այլեւայլ գրութիւններ. անոնցմէ մէկն էր վայրագութեան պատմութեան մը նիւթով 1999ին լոյս տեսած վէպէ մը ըրած պատշաճեցումը: Այդ վէպը նիւթ ըրած էր կառավարութեան կողմէ կիրարկուած «կրթական ծրագիր մը»: Հերոսներն էին 42 պատանիներ որոնք անմարդաբնակ կղզի մը ղրկուած էին ուր իրար պիտի սպաննէին, մինչեւ որ միայն մէկը ողջ մնար:

Ոճրագործ պատանուհին իր կայքէջին վրայ զետեղած էր հարցարան մը որով հարց կու տար թէ ինչ պիտի ընէր իր ընթերցողը, գտնուելով նման կղզիի մը վրայ. ու 30 պատասխանողներէն 25ը կ'ըսէին թէ պիտի սպաննէին իրենց ընկերները: Զարագործ պատանուհին իր թերթին մէջ կը զետեղէր դասարանական կեանքին արձագանգները որոնք բաւական ժխտական արտայայտութիւններով լեցուն էին ընկերներուն մասին: Մայիս 30ի թիւին մէջ կ'ամբաստանէր իր զոհը որ իր կայքէջէն որոշ բաներ ջնջած է. արդէն շուրջ երկու շաբաթէ ի վեր նախատական տողեր կը փոխանակէին երկուքը: Մինչեւ որ պատահեցաւ անդարմանելին:

Մինչդեռ, դասարանին մէջ երկուքը ամենամօտիկ ընկերներ կը կարծուէին. երկուքին ալ նախընտրած ժամանցը համակարգիչն էր, երկուքն ալ կ'երազէին գրող, վիպագիր ըլլալ: Մասնագէտները մեկնելով երկուքին համացանցի թղթակցութենէն, կ'ըսեն թէ զոհին նախատական տողերը ոճիրի մը առաջնորդելու բնոյթը չունէին: Նոյն ատեն կ'ենթադրեն որ ապագայ ոճրագործը կրնայ մեծապէս ազդուած ըլլալ անոնցմէ, լուութեամբ տարած իր վիշտը, ի վերջոյ յանգած ոճիրի հանգրուանին:

Համալսարանի դասախօս մը որ նոյն ատեն ընտանեկան հարցերու դատաւոր է, ըսած է թէ յանդիմանութիւններու եւ այլ նուաստացումներու թիրախ տղաքը յաճախ վրէժի ծրագիր կը մշակեն. նոյնիսկ սպանութեան տարբերակով: Կարեւորը կարենալ հասկնալն է թէ ինչո՛ւ, ինչպէս ոմանք կիրարկութեան կը դիմեն: Ու այդ հանգրուանին կարելի չէ անտեսել որոշ նկարներու, վայրագ դաւադրութիւններու պատումներուն ազդեցութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԵՐՈՒԱՆԴ ՊԱՊԱՅԵԱՆԻ

(ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 90 ԵՒ ՎԱՍՏԱԿԻ 70ԱՄԵԱԿՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ)

Համագաղութային կազմակերպութեամբ ու Մաշտոց Գոլէճի նախաձեռնութեամբ, Յունիս 13ին, շուրջ 400 հայրենակիցներով, Առաջնորդարանի Գալայճեան սրահին մէջ մեծարուեցաւ դաստիարակ, Պէյրութի Վահան Թէքէեան վարժարանի երկարամեայ տնօրէն, ազգային հանրային գործիչ Երուանդ Պապայեանը իր ծննդեան 90րդ եւ վաստակի 70րդ տարեդարձներուն առթիւ: Երեկոն կը վայելէր հովանաւորութիւնը առաջնորդ Յովնան Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանի:

Հանդիսավար տոքթ. Կարպիս Տէր Եղիայեան «այսօր տօն է» ըսելով շնորհակալութիւն յայտնեց ազգին ծառայութեան նուիրեալ հայ ուսուցչին: Օրուան բանախօսն էր «Նոր Օր» ՌԱԿ պաշտօնաթերթի խմբագիր Վաչէ Սեմերճեան, որ ներկայացուց 20ական թուականներու հայաշունչ Հալէպի Կիլիկեան վարժարանի ու 50ականներու հայաշունչ Պէյրութի Թէքէեան դպրոցի տարիները: Անդրադարձաւ Պապայեան հրապարակախօսին ու հանրային գործիչին ծառայութիւններուն ՌԱԿ-ի, ԹՄՄ-ի, ՀԲԸՄ-ի եւ Այնթապի Հայրենակցական Միութենէն ներս:

Գործադրուեցաւ որակաւոր գեղարուեստական յայտագիր մը մասնակցութեամբ Մարգարիտ Շահինեանի՝ երգ, Անահիտ Մարտիրոսեանի՝ արտասանութիւն եւ Յովհաննէս Շահպազեանի՝ երգ: Ներկայացուեցան նաեւ Ե. Պապայեանի կեանքէն դրուագներ՝ տեսերիզի ցուցադրութեամբ:

ՀԲԸՄ-ի Հարաւային Գալիֆորնիոյ Շրջանային Յանձնաժողովի ատենապետ Վահէ Իմաստունեան յանուն կազմակերպութիւններուն յանձնեց յուշանուէր եւ Միութեան Վարչական Ժողովի անդամ Սինան Սինանեան մեծարեալին յանձնեց ՀԲԸՄ-ի Պատուոյ Անդամի վկայագիրը:

Մաշտոց Գոլէճի հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթ. Տոնալտ Պէյք «Պատուոյ տոքթէօր»ի տիտղոսով պարգեւատրեց բազմամեայ կրթական մշակը, իսկ յանուն ՌԱԿ-ին յանձնուեցաւ վեթերան ընկերոջ յուշանուէր ձեռամբ Կեդրոնական Վարչութեան համաատենապետ Երուանդ Ազատեանի ու Շրջանային Վարչութեան ատենապետ Արա Ահարոնեանի:

Յոբելեարի ընտանիքին կողմէ շնորհակալական խօսք արտասանեց անոր աղջիկը՝ փրոֆ. Սիլվա Գարայեան յայտարարելով «Երուանդ Պապայեան Մանկավարժական Հիմնարկ»ի մը ծնունդը, ուր Հայոց լեզուի, պատմութեան եւ մշակոյթի ուսուցումը պիտի ճոխացուի նորագոյն մեթոտներով:

ՌԱԿ-Ի ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ

ԱՅԴ ԱՆԿԻՒՆԷ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՄԱՌԸ

Յուլիս 11էն սկսեալ, Փարիզի կեդրոնական չորս գօտիներու մէջ կառքերու երթեւեկը պիտի արգիլուի ամէն Կիրակի: Ամէնէն տարածուն շրջանը Պիւթ Մոնմարթրը պիտի ըլլայ, յետոյ ալ տը լա Ռոքէթի (11րդ), ալ Տակէոյի (14րդ) եւ մանաւանդ Սանթիէի թաղամասերը: Երթեւեկի պիտի փակուին նաեւ Գանալ Սէն-Մարթէնը, ալ Մուֆթարը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Անտոն նամակ մը գրեց Մաղաքեանի եւ խորհուրդ տուաւ, որ բարի գործեր կատարէ: Մաղաքեան թէեւ բարկացաւ եւ սակայն քանի մը շաբաթ վերջ սկսաւ գործադրել Անտոնի յանձնարարութիւնը: Նախ՝ Անտոնի առնելիքը վճարեց, յետոյ՝ Եէնի գիւղի եկեղեցիի վարագոյր մը նուիրեց, Ազգ. Հիւանդանոցին 50 ոսկի մը նուէր ղրկեց, աղքատ աղջիկ մը ամուսնացուց, իր հիւանդ մէկ գործաւորին մօրը 10 ոսկի պարգեւեց ու սկսաւ քանի մը ծեր կամ աղքատներու կանոնաւորաբար նպաստել: Մաղաքեանի անունը հռչակուեցաւ իբր բարեգործ:

Անտոն կրկնակի ուրախացաւ: Երկուքն ալ իրարու ձեռք սեղմեցին հաշուելով:

«Եղբայր եմք մեմք որ մրրկաւ էիմք
գտտուած»...

***

Տիկին Նուարդ Համբաւեան Ալէմ Տաղի հասած ու սենեակ մըն էր վարձած մէկ ամսուան համար: Նուպարեկը Ս. Նշանէն եկեր էր առնուած, մասնաւոր արարողութեամբ: Կրտսեր արդէն ալ այդ առթիւ օրհնուած էր: Ու սկսած էին ջուրերը այցելել, միւս ընտանիքներուն պէս:

Անհաւէին բազմութիւն ու խանդավառութիւն կար այդ տարի: Սկիւտարցիները՝ մեծամասնութիւն: Գրիգոր ծանօթացած էր սկիւտարցի երիտասարդներու հետ: Խումբ մը կազմած էին: Անոնց խօսակցութեան նիւթն էր սէրը եւ բանաստեղծութիւնը: Ու հրապարակը լեցուն էր Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանով ու Պետրոս Դուրեանով: Այդ խումբը քիչ ատենուան մէջ մէջտեղէն վերցուց թրքական շարքիներն ու կազելները: Յունական, իտալական եւ ֆրանսական եղանակներ յարմարցուցին երկու բանաստեղծներու տաղերուն: Այդ քերթուածները քիչ ատենուան մէջ ժողովրդականութիւն գտան: Անտառներուն մէջ միշտ կարելի էր լսել Պէշիկթաշլեանի Ալէմ Տաղի նուիրած «երգ»ը.

ՅԱլէմ Տաղըն այն գեղեցիկ՝
Գացի ժուռ գալ անհոգ, մոլար
Ուր բիւր վըտակ բիւրեղ ծորիկ
Մատուցանեն տնկոց դալար:

Երբ փայլփլուն ծագէ արեւ՝
Ոսկի ցանուի լերանց վերայ,
Շող արձըկէ ամէն տերեւ,
Զեփիւռ թփոց հետ կը խաղայ...

Անտառները լեցուած էին Բերայէն ու Սկիւտարէն շուած տոխակներուն դայլայլիկներով: Յունական եղանակ մը հագուեցուցած էին Դուրեանի «Նուէր Ցիշատակի առ պ. Յ. Ճանֆէսճեան» բանաստեղծութեան: Զգեստը յարմարած էր այդ տաղին: Ու կ'երգէին.

Պաղլար Պաշի եկած ատեն՝
Եւ կամ սարը Չամլըճայի՝
Սիրուն վայրեր որ միշտ արդէն
Ծեմել հոգիք մեր սիրէին՝
Երբոր զեփիւռ մը փչէ,
Դու իմ հոգին միշտ յիշէ...

Այս երկու երգերէն վերջ քանի մը չարաճճիներ անանուն քանի մը ոտանաւորներ մէջտեղ հանեցին, որոնք լայն ժողովրդականութիւն գտան անմիջապէս: Այդ նոր երգերը երիտասարդներու խումբին կողմէ ի զուր հալածուեցան: Ամէն անկիւնէ, ամէն կողմէ կը լսուէին այդ ապուշիկ երգերը.

Աման, ամա՜ն, Հայկանոյշ,
Դուն ես չէքէրէն անոյշ:

Ու անմիջապէս վերջը երկրորդ երգ մը, գրեթէ նոյնքան բերնի ծամոց.

Սուրբիկը գնաց բժըշկին
Ըսաւ թէ՝ սրտի ցաւ ունիմ.
Բժիշկը պատասխանեց.
«Սիրահարութեան ցաւ է»:

Երիտասարդներուն խումբը իրեն տուած Անժէլ, երբեմն Արուս, երբեմն Մարիամ, երբեմն ալ Հռոփ: Վերջապէս այնտեղ գտնուող աղջիկներուն անունները, որոնք երկու վանկով էին: Երեք վանկով անուններուն մկրատի հարուած մը կուտային վերածելով երկու վանկի:

Երիտասարդներու խումբը իրեն տուած էր մասուրականի հովեր: Գրիգոր, երբ Պէշիկթաշլեանի ու Դուրեանի մասին խօսք կ'ըլլար, կը սկսէր ճառել պերճախօսութիւնով: Կը պատմէր անոնց կեանքն ու գոց կ'ըսէր քանի մը քերթուածներ: Սկիւտարցիները ափ ի բերան կը թողուր: Ուրիշ բանաստեղծներու մասին կը փղձուշանար խօսելէ: Ինք ալ կը պախարակէր ժողովրդական խումբը, որ խենթ ու խելառ ոտանաւորները կ'երգէր: Կ'ըսէր.

- Տղէտներ են, ի՛նչ կը հասկնան...

Օր մը զարգացեալներու խումբէն երիտասարդ մը դաւաճանեց, «ամա՜ն, ամա՜ն, Հայկանոյշ» երգելով: Վէճը սկսաւ.

- Դո՞ւն ալ... դո՞ւն ալ, Բրուտոս...

- Եղբայր, տխուր բաներ են մեր երգածները: «Հայկանոյշ»ը աղէկ է, զուարթ է, չէնչող, ախորժելի...

- Ասիկա վայլե՞ց...

- Ի՞նչ կայ որ... հայհոյութիւն չէ: Աս ալ իր տեսակին մէջ աղուոր է...

- Կատա՞կ կ'ընես կոր...

- Ինչո՞ւ կատակ ընեմ... Ներսէս եկաւ, կ'ըսեմ կոր... Ես աղէկ գիտեմ որ ձեր ներսիդիէն ալ կուգար կոր սանկ կուշտ ու կուռ «ամա՜ն, ամա՜ն, Հայկանոյշ» մը պոռալ: Աս «Հայկանոյշ»ին հետ օղի կը խմուի կոր, սակայն սա ձեր «տրտում կոչնակ երբ հնչէ, մտերմիդ մահը յիշես»ով քէյֆ չըլլար: Մենք հոս մեռնե՞լ թաղելու եկանք, թէ զբօսանք ընելու...

Գրիգոր մէջ նետուեցաւ ու ըսաւ.

- Մեռել չկայ... Դուրեան անմահ է:

Այս անտիպ խօսքը խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ: Ամէնքը յուզուեցան: Գրիգոր շարունակեց.

- Այո՛, անմահ է Դուրեան... Ան մեր ազգին պարծանքն է... «Միթէ կը թաղուի՞ ճառագայթը»:

Ներկաներէն մէկը, խիստ յուզուած, թաշկինակը հանեց սրբելու համար իր թաց... հայկական քիթը: Պրն. Թորոս, ներկայ երիտասարդներէն մին, վար չըմնալու համար Գրիգորէն, աւելցուց.

- Մանաւանդ սկիւտարցի մը պէտք չէ մոռնալ Դուրեանը: Ան Սկիւտարի տղան է: Անոր հոգին դեռ կը սաւառնի Պաղլար Պաշիի վրայ:

(Շար. 74)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր-Դաւիթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Տիկին Վարդուհի Օհանեանէ Լուսին Օհանեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւնը ժերմէն Մէզանիի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Պ. Զարեհ Պէրպէրեան 100 Եւրօ, Տիկին Սոնիա Մելտոնեան 50, Պ. Վազգէն Մելտոնեան 50:

Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի, Յուլիսին ամբողջանում է Ս. Թադէոս Առաքեալի Վանքի Ուխտագնացութեան 50-ամեակը:

Ատրպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը նախաձեռնել է հրատարակել Վանքի 50ամեայ ուխտագնացութեան նուիրուած պատկերազարդ ալպոմ, պատմական, ճարտարապետական ու գիտական տեղեկութիւններով, մանագիտական յօդուածներով, երեք լեզուներով, հայերէն, պարսկերէն ու անգլերէն:

Կոչ ենք ուղղում այն բոլոր անձանց որոնք իրենց մօտ ունեն ուխտագնացութեան մասին յուշեր, պատկերներ եւ տպաւորութիւններ, բարի գտնուեն դրանց օրինակները ուղարկել Թաւրիզ, Ազգային Առաջնորդարան, հետեւեալ հասցէներին.-

E-mail : archtab@itm.co.ir

Add. Armenian Prelacy
P.O. Box 4455
Tabriz - IRAN

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 Paris

EXPOSITION
ROGER DE CONINCK
«1926 - 2002»
HOMMAGE RETROSPECTIF
Jusqu'au 13 juillet
Tous les jours ouvrables
de 10 heures à 18 heures 30

(Շար. Ա. էջէն)

հաչում 3,5% համեմատութեամբ: Մեթրոյի տոմսը պիտի արժէ 1,40 Եւրօ: Նարընջագոյն ամսական տոմսերը 3,7% եւ 1,7% յաւելում կը կրեն, առաջին պարագային Փարիզէն արուարձան, երկրորդին՝ արուարձանէ արուարձան. այլ խօսքով՝ 1-2 գօտիներու քարտը պիտի արժէ 50,40 Եւրօ:

ՅՈՒՆԻՍ 30ին, ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ եւ իր 11 հաւատարիմները, որոնց մէջ Արտաքին Նախարարը՝ Թարէք Ազիզ յանձնուեցան Իրաքի իշխանութեան եւ պիտի դատուին իրաքեան դատարանի մը կողմէ: Նոյն օրը, մահապատիժը վերահաստատած ըլլալով, հաւանական կը նկատուէր որ Սատտամ Հիւսէյն մահուան դատապարտուի, Իրաքցիներուն յանձնուելով դադրած է պատերազմական գերիի կարգավիճակ վայելելէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ 2004

Առաջին կէս աւարտականին, Յունիս 30ին, Փորթուկալ յաղթեց Հոլանտայի 2-1 եւ առաջին անգամ ըլլալով իր պատմութեան մէջ, պիտի մրցի աւարտականին (Յուլիս 4): Փորթուկալէն Շան գ'էլիզէ Փորթուկալցիներու ուրախութիւնը աննախընթաց էր:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլ - Սարսէլ - Կոնէս եւ Վիլիէ-լը-Պէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ Միօրեայ դպրոցի ամավերջի հանդէսին

Ուրբաթ, Յուլիս 2, ժամը 20.30ին
Առնուվիլի «Շարլ Ազնաւուր» սրահը
- Ռիւ Ժան Ժօրէս -

Թատրոն
Պար
Երգ
Արտասանութիւն

***

JOURNÉE DE DÉTENTE

La Croix Bleue d'Issy-les-Moulineaux organise une journée détente au bord de l'Oise le **Dimanche 11 juillet.**

Venez découvrir les sites de l'ILE-ADAM et du LAC D'ENGHIEN.

Déjeuner festif au bord de l'Oise.

Départ de la M.C.A., 45 rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux à 9h15. Arrêt devant l'Eglise arménienne, 6 ave. Bourgain à 9h30.

Inscriptions **jusqu'au 5 juillet** auprès de :
— Alice : 01. 46. 42. 90. 68
— Annick : 01. 47. 36. 18. 09
— Jacqueline : 01. 40. 95. 81. 33

***

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab; Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

***

Fête champêtre

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise

une balade dans le Jura les 17 et 18 juillet à l'occasion de la Fête Champêtre de la Colonie de Bellefontaine, qui aura lieu le dimanche 18 juillet à partir de 11 heures.

Avec ses forêts, ses sommets, nous partirons dans cette région pour la découvrir ou la re-découvrir; lac de Chalain prévu samedi après-midi, dans une ambiance sympathique et assister à **notre** fête annuelle de la Colonie le dimanche.

Le prix de 100 Euros comprend le voyage, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner.

Départ samedi 17 juillet :
— 6h : Mairie d'Asnières;
— 6h30: Métro Mairie d'Issy, devant le Café «les Colonnes»;
— 7h : Maisons-Alfort, Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Renseignements et inscriptions :
— Emma : Tél. : 06. 10. 05. 64. 21
— Margot : Tél. : 01 56. 04. 19. 89.

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

FRA ZAVARIAN des HAUTS-DE-SEINE — NOR SEROUND — CROIX BLEUE, section de CHAVILLE

DIMANCHE 4 JUILLET

Grande Fête Champêtre

KHANASSOR

PARC BON REPOS
78140 VIROFLAY (Près Place Louis XIV Nat. 10)

à 11 heures en l'Eglise arménienne de Chaville
MESSE DE REQUIEM
à la mémoire du prince Arghoutian
à 13 heures, recueillement sur la tombe du Prince Arghoutian
au Cimetière de Chaville

Puis jusqu'à tard dans la soirée au Parc Bon Repos

— Buffet, grillades, tournois
— Stands de présentation du Nor Séround, du CDCA
— Stands d'animation pour les enfants

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆի,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22.30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մակկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի.
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատը գլուխ:

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 3
SAMEDI
3 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.982 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.982

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԲՌՆԱՏԷՐԸ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ Է

Ս. Հիւսէյն Յուլիս 1ին կը ներկայանար իրաքեան յատուկ դատարանին առջեւ եւ սկիզբէն իսկ յարձակողական դիրք մը կը բռնէր, մերժելով նախ բանտարկեալի իր կարգավիճակը եւ միշտ կրկնելով՝ «Սատտամ Հիւսէյն, Իրաքի նախագահ»: Ամբաստանագիրը եօթը կէտերէ կը բաղկանայ եւ Հիւսէյն մերժեց նաեւ ստորագրել, ամբողջ դատավարութիւնը որակելով «Թատրոն մը Պուշի ընտրապայքարին համար»: Իրեն համար ոճրագործը ինք չէ, այլ՝ Պուշ:

Իրեն դէմ կան, ուրեմն, եօթը ամբաստանութիւններ: Ընդհանուր ձեւով ամբաստանուած է ցեղասպանութեամբ, մարդկութեան դէմ ոճիրներով եւ պատերազմական ոճիրներով: Երբ իրեն կ'ըսուի թէ 5000 Քիւրտեր սպաննած է կազով 1988 թուականին Հալապճա, կը պատասխանէ, թէ առանկ բան մը լսած է, բայց տեղեակ չէ: Ծոցի պատերազմի վաղորդայնին, արեան մէջ խեղդած է 1991ին երկրին հարաւային շրջանի շիի ապստամբութիւնը, ամբաստանուած է նաեւ այն ոճիրներուն համար որոնք կապ ունին Իրանի դէմ պատերազմին հետ, Քուէյթի վրայ յարձակման հետ: Այս վերջին կէտին վրայ, շատ խիստ է եւ արհամարհական: Թէ, կ'ըսէ, Սատտամ Հիւսէյնի դէմ ամբաստանութիւնը այն է որ Իրաքի նախագահն է եւ զինեալ ուժերու պետը, կուզեմ ըսել ձեզի որ այդ ուժերը Քուէյթ մտան պաշտօնապէս: Քուէյթ իրաքեան հողամաս է: Ի՞նչպէս կրնաք պաշտպանել այդ շուները, որոնք իրաքցի կիները տասնմարի համար պոռնիկի պիտի վերածէին»: Երբ կ'առարկուի որ անկիրթ բառեր պէտք չէ գործածէ, չի պատասխաներ: Իրեն համար, ինչ որ տեղի կ'ունենայ խեղկատակութիւն մըն է: «Ես չէ, կը շեշտէ, որ պէտք է դատուիմ, ամերիկացի ժողովուրդն է որ պէտք է դատէ Պուշը»:

Այս դատարանը ստեղծուած է ամերիկացի Փօլ Պրէմէրի կողմէ 2003 Դեկտ. 10ին, Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութենէն երեք օր առաջ եւ պարտի դատել ցեղասպանութիւնները, մարդկութեան դէմ ոճիրները եւ իրաքեան օրէնքի բռնաբարումները: Բայց եւ այնպէս, Հիւսէյնի փաստաբաններէն մէկուն համար, մէթր Վերժէս, դատարանը ապօրինի է: Իրաք, կ'ըսէ, յարձակումի ենթարկուեցաւ եւ գրաւուեցաւ ապօրինի պատերազմէ մը ետք եւ միջազգային իրաւունքի բռնաբարումով: Իր ձերբակալութիւնը եւ բանտարկութիւնը, ուրեմն, կանոնաւոր չեն: Ոչ մէկ դատարան կրնայ զինքը դատել: Իշխանութիւն չունեցող կառավարութիւն մը հաստատուած է, ապա խորհրդարան մը որ չգործադրուող օրէնքներ կը քուէարկէ: Եւ յանկարծ մահապատիժը վերահաստատող օրէնք մը կ'ելլէ:

Հարցաքննութեան այս առաջին նիստը, սկզբունքով կը հեռասփռուէր բայց երբեմն չեն լսուած իսկ Հիւսէյնի պատասխանները: Կը պարզուի որ Ամերիկացիներուն գործն է, գրաքննած են այն մասերը որոնք հակամերիկեան բնոյթ ունէին: Բուն դատավարութիւնը Նոյեմբերէն առաջ չի կրնար սկսիլ եւ կրնայ երկու տարի տեւել: 22 փաստաբաններ կան Ս. Հիւսէյնի պաշտպանութեան համար, բայց կը թուի որ սպառնալիքի տակ են: Մէթր Վերժէս կը յիշէ որ կարելի չէ այցելել Ս.

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՆՅԵՏԱԴԱՐՁ ՈՉԻՆՉ ԿԱՅ

ԿԸ ԱՌԱՐԿԷ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՄԸ

Ֆիկառոյի մէջ (Յուլիս 2) Էսոնի Իւ.Էմ.Փէ. երեսփոխան՝ Նիքոլա Տիւփոն-Էյնան բուռն յօդուածով մը կ'արտայայտուի Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ Շիրաքի յայտարարութիւններուն դէմ Պոլիս: Ան կը շեշտէ որ Ժ. Շիրաք ֆրանսացի ժողովուրդը կը դնէ անընդունելի եւ վտանգաւոր կատարուած իրողութեան մը առջեւ: Ան, կը գրէ, կոնակ կը դարձնէ Ե. Հանրապետութեան հիմնական սկզբունքներուն, որոնք կը պահանջէին որ վճռական որոշումները հանրաքուէով տրուին: Ի՞նչպէս կարելի է «եւրոպական» նկատել Օսմանեան նախկին կայսրութիւնը, մեծ մասով մեր ցամաքամասէն դուրս: 20 տարիէն, Թուրքիա 100 միլիոն բնակիչ պիտի ունենայ եւ ձայներու 20%ի իրաւունք Եւրոպական Խորհուրդին մէջ, Ֆրանսայէն առաջ: Ու յօդուածագիրը երկար կը վերլուծէ Թուրքիոյ պարզած ներկայ պատկերը, ու իր առարկութիւններու շարքին կը շեշտէ.- «Թուրքիա դեռ չէ ճշդած իր սահմանագլուխները եւ կը մերժէ ճանչնալ Հայոց ցեղասպանութիւնը»: Ն. Տիւփոն-Էյնան հեգնանքով կ'արտայայտուի նաեւ Թուրքիոյ աշխարհիկ նկարագրին եւ դեռ բազում այլ երեւոյթներու մասին:

***

«ՖԻԿԱՌՕ»ՅԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ

Յուլիս 1ի իր թիւին մէջ, Ֆիկառօ երկու նամակներ հրատարակած է Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, հիմ առնելով Պուշի անտեղի յայտարարութիւնները Պոլսոյ մէջ: Թուքէէն Փիէր Սըքրէ կը գրէ.- «Անընդունելի է որ նախագահ Պուշ ալ աւելի պնդէ այս օրերուն Տըպլինի եւ Անգարա Թուրքիոյ անդամակցութեան համար Եւրոպական Միութեան: Պուշ նկատի ունի ԱՄՆ-ու շահերը եւ կ'ուզէ իր ձեռքն ունենալ մահմետական երկիրներու ամենամեծ, ամենաչափաւոր եւ վարկ վայելողը ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարին մէջ: Իրեն հոգը չէ որ Եւրոպան ներսէն պայթի եթէ իրեն պարտադրուի ժողովուրդ մը արտաքին՝ իր պատմութեան, իր մշակոյթին, իր բարքերուն եւ իր հիմնական կրօնքին: Եւրոպայի կազմը կու գայ պատմութենէն եւ անոր ճակատագիրը կ'որոշեն այն ժողովուրդները որոնք այդ կազմին մէջ են: Պատմաբանները միաձայնութեամբ կը գտնեն որ Եւրոպան կը կենայ հոն ուր կը սկսի Օսմանեան նախկին կայսրութիւնը: Դեռ վերջերս, Մօրիս Տրիւոն («Ֆիկառօ», Յուլիս 1) հիմնուելով մանաւորաբար Կիպրոսի պատմութեան վրայ, անուրանալի եւ անժխտելի կերպով բացայայտեց: Եւրոպան արդէն իմաստ ունի միայն եթէ ժողովուրդներու Եւրոպան է: Ուրեմն իր ժողովուրդները պէտք է արտայայտուին հանրաքուէով եւ ոչ ամերիկացի նախագահը:

***

Ֆրանսիս Տըմէ նոյն ձեւով կ'արտայայտուի: Կը գրէ.- «Ճ. Պուշ չվարանեցաւ անգամ մը եւս զօրավիգ ըլլալու Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Ցանկարծական պարզ հակազդեցութենէ մը անդին այս քիչ մը կոպիտ միջամտութեան, խորքին մէջ, կը խոստովանիմ որ չեմ հասկնար իր կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Մէկ կողմէ, մեզի կը բացատրուի որ Իրաքի պատերազմը նպատակ ունէր, Պաղտատի արիւնարբու բռնատէրին հեռացումէն ետք, կոթնիլ իրաքեան օրինակին վրայ, ժողովրդավարութիւն հաստատելու համար, տեղէ տեղ, այդ փափուկ շրջանին մէջ: Միւս կողմէ, խանդավառութեամբ գովքը կը հիւսուի Թրքական մոտէլին, «հմայիչ օրինակ մը», «հանդուրժողութեան մրթնոլորտ մը», եւլն., եւլն.: Ուրեմն, Թուրքիա կրնայ, իրաւացի կերպով, անյապաղ ձեռնարկել անդամակցութեան գործընթացին: Հոս է որ այլեւս չեմ հասկնար տրամաբանութիւնը: Եթէ այդ երկիրը ժողովրդավար այդ բոլոր արժէքներուն տէր է, թողունք որ ամբողջովին կատարէ իր դերը եւ քաջալերենք որ տարածէ իր մոտէլը Միջին-Արեւելք: «Այդ հպարտ երկիրը» ուզել Եւրոպայի կցել, ընդհակառակն, կ'ամրապնդէ այն գաղափարը որ միայն Հին Ցամաքամասը թոյլ կու տայ ժողովրդավարութեան ծաղկումը...»:

Յուլիս 2ին, ուրիշ ընթերցող մը, Անտըրէ Լըլան իր վրդովումը կ'արտայայտէ, նկատելով որ Եւրոպական Միութենէն ոչ ոք բողոքի ձայն բարձրացուցած է -բացի Շիրաքէն- երբ Պուշ միջամուխ եղած է Եւրոպայի ներքին հարցերուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՊԱՅԹՈՒՄ ՀՐԱԶԴԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

Յունիս 30ի գիշերը Հրազդանի ելեկտրակայանին մէջ տեղի ունեցած պայթում մը 44 տարեկան բանուոր Սպարտակ Դանիէլեանի մահուան, ուրիշներու վիրաւորուելուն պատճառ եղած է: Մամուլին տրուած տեղեկութիւնը այն է որ գործատան մէջ ծծմբային թթու պարունակող տակառ մը պայթած է. տար հետեւանքով մեծապէս վտանգաւոր քիմիական նիւթ արտածորած է, պատճառ դառնալով բանուորին մահուան եւ ուրիշներու այրուածքներուն:

Արկածին պատճառը յայտնի չէ, մասնագէտներ հետաքննութեան ձեռնարկած են պարզելու համար:

Կայանը երկրին հարկաւոր ելեկտրականութեան շուրջ մէկ երրորդը կը հայթայթէ. անցեալ տարի յանձնուած էր Ռուսաստանի:

***

ՆԱՒԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

«Կիլիկիա» առագաստանաւը որ վրացական Փոթի նաւահանգիստը հասնելու համար կը յառաջանայ Վրաստանի տարածքէն, անբարեկարգ ճամբաներու պատճառով լուրջ դժուարութիւններու կը բախի: Սակայն երկու երկիրներուն իշխանութիւններուն օգնութեամբ անոնք կը յաղթահարուին: Եթէ նաւը անցնի Սուրամի լեռնանցքէն, մեծ խոչընդոտ չի մնար:

Շաբաթավերջին նախաձեռնարկ միութեան ««Այաս»ի անդամներէն մէկ քանին Փոթիի մէջ կը մասնակցին նաւը փորձարկելու աշխատանքներուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 1/2)

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Լեռնային Ղարաբաղի ու Ադրբեջանի սահմանին վրայ 19 տարեկան Բաքուցի երիտասարդ մը ձերբակալուած է, ապօրինի կերպով հայկական կողմը անցած ըլլալով: ԼՂՀ զինուորականներու եւ անհետացածներու պետական յանձնաժողովը տեղեակ պահած է Կարմիր Խաչի ու Օ.ԽՍ.ՄԷ.Ը.ի Ստեփանակերտի գրասենեակները: Հետաքննութիւն բացուած է պարզելու համար ադրբեջանցի երիտասարդին արարքին դրդապատճառը:

***

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ

Գրողներու համագումարին Գ. նիստին, Յուլիս 1ին, Ծաղկաձորի տան մէջ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Յունիս 30, ժամը 19.30-ին փարիզեան արուարձաններէն Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ բացումը կատարուեցաւ Էջմիածին հրապարակին, քանի Իսի եւ Էջմիածին զուգորդ քաղաքներ են: Հրապարակը կը գտնուի Սանթիէ տէ գ'Էփինէթի մօտ, նախկին շուկային վայրը:

Ելոյթներ ունեցան Էջմիածնի քաղաքապետը՝ Հրաչ Սրգարեան, Կաթողիկոսական պատուիրակ՝ Գիւտ Արք. Նագգաշեան, հուսկ՝ Իսիի քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի: Երգով եւ պարով իր մասնակցութիւնը բերաւ Նաւասարդ: Երկու քաղաքապետները վար առին քօղը որ կը ծածկէր հրապարակին անունը կրող ցուցատախտակը, ուր արձանագրուած էր Էջմիածինհրապարակ: Ներկայ էին շուրջ 200 հոգի:

նիւթ եղած է «Պատմական յիշողութիւնը եւ ժամանակակից գրականութիւնը»: Զեկուցումներով հանդէս եկած են ԱՄՆ-էն Ռուբինա Փիրումեան եւ Օշին Քէշիշեան: Ծանրացած են այն զարգացումին վրայ որ Եղեռնի թեման ունեցած է Շահան Շահնուրէն, Փ. Պալաքեանէն մինչեւ ներկայի գրողները, ինչպէս Վերժինէ Սվազլեան, Լուտվիկ Դուրեան, Ազատ Այվազեան եւ ուրիշներ:

Ելոյթներով հանդէս եկած են Հայաստանէն ու Սփիւռքէն շարք մը գրողներ. ըսած են թէ պատմական յիշողութիւնը միայն ցեղասպանութեան առընչելը ճիշդ չէ: Գրականագէտ Գ. Անանեան նիւթ ըրած է մեծերու կողմէ ներկայիս Հայերուն տրուած մոռնալու յորդորները. ըսած է թէ հայութիւնը չի կրնար յարատեւել առանց պատմական յիշողութեան: Իսկ բանաստեղծ Արտեմ Յարութիւնեան նշած է թէ ցեղասպանութեան թեման լայն, ընդգրկուն է, շատեր կը ձգտին գրել այդ մասին, սակայն դիւրին բան չէ ատիկա: Իր կարծիքով հայ գրականութեան մէջ այդ նիւթը ընթերցողին մատուցելու լեզուն եւ գեղարուեստական ոճը կը կաղան:

***

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ԱԼ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

Գրողներու Միութեան 70ամեակին առթիւ, հայ գրականութեան զարգացման եւ տարածման ասպարէզի իրենց ծառայութիւններուն համար գրողներու համագումարին մասնակից շարք մը գրողներ արժանացած են Մշակոյթի զարգացման հիմնադրամին ոսկէ մետալին: Խումբը կազմուած է Ռուբէն Մելիքէ (Ֆրանսա), Վեհանոյշ Թեքեանէ (ԱՄՆ), Մարգար Շարապխանեանէ, Մանուէլ Քէօսէեանէ (Գանատա), Գրիշ Դաւթեանէ (ԱՄՆ), Արամ Սեփեթճեանէ (Լիբանան), Վարանդէ, Խաչիկ Խաչերէ (Իրան), Յակոբ Օրմանճեանէ (Պուլկարիա), Անոյշ Նագգաշեանէ (Երուսաղէմ), Մկրտիչ Մարկոսեանէ (Պոլիս), Մարուշ Երամեանէ, Անոյշէ (Հալէպ):

«ՀԱՅ ՑԵՂԸ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼՈՒ ՓԱՍՏԸ ԱՀԱՒՈՐ Է...»

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Արժանթինի համբաւաւոր գրողն է Խորխէ Լուիս Բորխէսը (1899-1986), որ անցեալ դարի 20ական թուականներին սպանա-ամերիկեան *աւանգարդիզմի* հիմնադիրներից մէկն է եղել: Նրա հեղինակութեամբ լոյս են տեսել «Արարիչ», «Գաղտնագիր», «Մէկ ուրիշը, բայց դարձեալ նոյնը» բանաստեղծութիւնների ժողովածուները, նաեւ *ֆանտաստիկ*՝ տեսլապաշտական, հոգեբանական, արկածային, ոստիկանական ու սատիրական պատմուածքներ: Նրա «Յօրինուածքներ» եւ «Ալեֆ» մանրապատումը յագեցած է իմացականօգեղէն փոխաբերութեամբ:

Ընթերցողի ուշադրութեանն եմ ներկայացնում գրողի «Զորս Պարունակ» մանրարձակը, որ հրատարակուել է «Վագրերի Ոսկին» գրքի մէջ եւ դրուագներ մահից քիչ առաջ ունեցած հարցազրոյցից:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

***

ԽՈՐԽԷ ԼՈՒԻՍ ԲՈՐԽԷՍ

ԶՈՐՍ ՊԱՐՈՒՆԱԿ

(«Վագրերի Ոսկին» գրքից)

Պատմութիւնները ընդամէնը չորսն են: Դրանցից մէկը, որ ամէնից հինն է, ամրոցային քաղաքի մասին է: Հերոսները գրոհում են քաղաքի վրայ եւ միւս հերոսները պաշտպանում են քաղաքը: Պաշտպանողները գիտեն, որ քաղաքը դատապարտուած է հրի ու սրի, եւ դիմադրութիւնն անիմաստ է: Բոլորից աւելի փառաբանուած նուաճողներից մէկը՝ Աքիլլէսը գիտէ, որ դատապարտուած է զոհուելու եւ չի տեսնելու յաղթանակը: Այս պատումը դարերը հարստացրել են մոգական տարրերով: Նախ սկսեցին այնպէս համարել, թէ Հեղինէն, որի համար կոտորւում էին բանակները, եղել է հրաշագեղ մի ամպ, մի տեսիլք: Տեսիլք է եղել նաեւ վիթխարի ու սնամէջ ձին, որի ներսը թաքնուել են աքայացիները: Հոմերոսին չի վիճակուի առաջինը վերապատմել այս աւանդութիւնը: Տասնչորրորդ դարի բանաստեղծից մի տող կը մնայ, որ յիշում եմ. «The borgh brittened and brent to brondes and askes»(*): *Տանթ Գաբրիէլ Ռոսեթին, հաւանաբար, այնպէս կը ներկայացնի, թէ Տրոյէի ճակատագիրը վճռուել է արդէն իսկ այն պահին, երբ Պարիսը իր ամբողջ կրքոտութեամբ սիրահարուեց Հեղինէին: Յիթսը կը գնահատի այն պահը, երբ Լեդան մերձենում էր կարապի կերպարանք ընդունած աստծոն:*

Երկրորդ պատմութիւնը, որ առնչըւում է առաջինին, վերադարձի մասին է: Ոդիսեւսի մասին, որ տասը տարի ամեհի ծովերով թափառելուց եւ դիւթող կղզիների վրայ հանգրուանելուց յետոյ, նաւարկեց դէպի հայրենի Իթակէ: Նաեւ հիւսիսային աստուածների մասին է երկրորդ պատմութիւնը, աստուածների, որոնք ցամաքը ոչնչացնելուց յետոյ տեսնում են, թէ ինչպէս է այն կանաչել, եւ արեւի շողերով ողողուած՝ նորէն ծնւում է ծովի խորխորատներից. եւ, որոնք խոտերի մէջ գտնում էին շախմատի այն խաղաքարերը, որոնց օգնութեամբ մարտընչել էին նախորդ օրը:

Երրորդ պատմութիւնը որոնումի մասին է: Կարելի է նախորդի տարբերակը համարել: Եասոնն է, որ նաւարկութեան էր դուրս եկել ոսկէ գեղմը գտնելու նպատակով, նաեւ պարսկական երեսուն թռչուններն են, որ ծովեր ու լեռներ են կտրում-անցնում. որպէսզի տեսնէին իրենց աստծուն՝ Սիմուրգին եւ նա թռչուններից իւրաքանչիւրն էր ու միասին՝ բոլորը: Անցեալ ժամանակներին ամէն ձեռնարկութիւն յաջողութեամբ էր պըսակւում: Հետեւանքը լինում էր այն, որ մի հերոս կարողանում էր փախցնել ոսկէ խնձորները, իսկ մէկ ուրիշը յաջողացնում էր ձեռք գցել Գրաալը: Մեր ժամանակներին որոնումները դատապարտուած են ձախողման: Նաւապետ Աքաբին յաջողւում է հարպունահարել կէտաձկանը, բայց կէտաձուկն էլ, այնուհանդերձ, խորտակում է թէ՛ նաւը եւ թէ՛ նաւապետին: Ճէյմսի եւ Քաֆքայի հերոսներին դարանակալում է միայն պարտութիւնը: Խիզախութեամբ ու հաւատով մենք այնքան խեղճ ենք ու աղքատ, որ երջանիկ աւարտի մէջ տեսնում ենք զանգուածային ճաշակին յարմարուելու կոպիտ կեղծիքը: Մենք ընդունակ չենք հաւատալ դըրախտին, եւ շատ աւելի քիչ՝ հաւատում ենք դժոխքին:

Վերջին պատմութիւնը աստծոյ ինքնասպանութեան մասին է: Աթիսը խեղում եւ ինք զինքը սպանում է Փռիւգիայի մէջ: Նիզակով գամուած Օդինը ինն օր չարունակ կախուած մնալով ծառից՝ ինք զինքը զոհաբերում է Օդինին: Քրիստոսին խաչում են հռոմէացի լեգիոնները:

Պատմութիւնները ընդամէնը չորսն են: Եւ ինչքան ժամանակ էլ մնացած լինի՝ մենք շարունակ դրանք ենք պատմելու այս կամ այն տեսքով:

«ՅԱՂԹԱՆԱԿՆ ՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՒ ԽԱԲԵԲԱՆՆԵՐ ԵՆ»

Բորխէսի խորհրդածութիւններից

Ես երբեք չեմ ձգտել յայտնի դառնալ: Երբ լոյս տեսաւ իմ առաջին գիրքը, մըտքովս իսկ չանցաւ ուղարկել ուրիշ գըրողների կամ խմբագրատների: Բաժանեցի բարեկամներիս: Եւ չէի ենթադրում, թէ յայտնի կը դառնամ: Բայց յետոյ Եւրոպայում ինձ մրցանակ տուեցին, եւ մարդիկ սկսեցին ուշադրութիւն դարձնել վրաս:

Բնաւ չեմ վախեցել ձախորդութիւններից եւ չեմ մտահոգուել յաջողութեան մասին: Քիփլինկի պէս, ես էլ եմ կարծում, թէ Յաղթանակն ու Պարտութիւնը երկու խաբեբաներ են: Ոչ ոք ամէն բան տանուլ չի տալիս, ինչպէս յաճախ թւում է նրան, եւ չի ունենում իր սպասած յաղթանակը: Ըստ էութեան, այս ամէնը ընդհանրապէս որեւէ կարեւորութիւն չունեն:

Կարեւորն այլ բանն է. դիւրութեամբ ձեռք բերուող ընթերցելու երջանկութիւնն է կարեւորը: Եւ գրելու երջանկութիւնը: Երկուսն էլ շատ հաճելի զբաղմունքներ են: Բայց հիմա դրանցից եւ ոչ մէկը մատչելի չէ ինձ, որովհետեւ կուրացել եմ:

Եւ ստիպուած եմ վարժուել այն խաւարին, որի մէջ ընկղմուել է կեանքս:

Որոշ գրողներ խօսում են ստեղծագործական տառապանքների մասին: Ինձ համար հակառակն է. ստեղծագործելիս բերկրանք եմ ապրում: Նոյնպիսի բերկրանք է պատճառում ընթերցանութիւնը, թէեւ հիմա միայն լսում եմ այն, ինչ բարձրաձայն կարդում են ինձ համար:

1955ին ինձ նշանակեցին Ազգային Գրադարանի տնօրէն: Գրադարանն ունէր 900 հազար կտոր գիրք: Եւ այդ ժամանակ էր, որ կորցրի տեսողութիւնս:

Բայց միեւնոյն է, ես գնել եւ շարունակում եմ գրքեր գնել: Թերեւս այն պատճառով, որ հաճելի է գրքեր ունենալ: Եւ եթէ յանկարծ տեսողութիւնս վերականգնուի, ես այլեւս չեմ ճամբորդի, կը նըստեմ գրադարանի մէջ եւ կը կարդամ. եւ այսպէս կ'ապրեմ մինչեւ կեանքիս վերջը:

Ես ձգտում եմ ազատ մարդ լինել, բայց կոյրը միշտ էլ կախման մէջ է ուրիշներից...

Իմ տարեկիցներից գրեթէ ոչ ոք այլեւս ողջ է: Ես ծնուել եմ 1899ին: 1900ին վախճանուեց Օսքար Ուայլդը:

Ինձ բաւականին մենակ եմ զգում, բայց այդ մենակութեանը վարժուել եմ: Ինչ-ինչ գրական մտայղացումներ էլ ունեմ, որոնց մի մասն այլեւս չի իրականանայ:

Պատերազմը սոսկալի բան է: Երրորդ աշխարհամարտը կը լինի վերջինը եւ դրանով կ'աւարտուի պատմութիւնը:

Իբրեւ արդարութիւն եւ խղճմտանքի խնդիր՝ իմ եւ բոլորի հիմնական պարտականութիւնն է դատապարտել մարդկային ցեղի ոչնչացումը:

Յատկապէս, որ այն սկսուեց Հայերի դէմ Թուրքիայի գործած ոճիրով:

Այդ ոճիրը մինչեւ հիմա էլ ինձ թըւում է սահմռկեցուցիչ: Ոչ մի կերպ չեմ կարողանում ըմբռնել՝ յառաջադիմելու փոխարէն մարդը ինչո՞ւ է տակաւին յետադիմում, քանի որ Հայերի ջարդերը տեղի ունեցան վերջերս, դարասկզբին:

Կարծում եմ, որ յանցանքի իր բաժինն է ունեցել նաեւ Գերմանիան... Զգիտեմ, թերեւս այս աշխարհի տագնապները կը լուծուեն: Իսկ հայ ցեղը ոչնչացնելու փաստը ահաւոր է.. Անձամբ այն յոյսն ունեմ, որ այն նոյնպէս իր լուծումը կ'ունենայ: Ժամանակը կ'ասի իր խօսքը:

Թարգմ.՝ Կ.Ա.Ս.

(*) Միջնադարեան անգլերէնով այս տողը նշանակում է մօտաւորապէս հետեւեալը. «Հրոյ ճարակ դարձած ու մոխրացած ամրոց»: Սա կրկնահնչիւնային «Սըր Հաուէյնն Ու Կանաչ Ասպետը» պոէմից է, որ պահպանում է սաքսոներէնի նախնական երաժշտականութիւնը, թէեւ ստեղծուած է Ուիլեըմ Ապօրինածնի առաջնորդութեամբ Անգլիան նուաճելուց մի քանի դար յետոյ:

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՊԵՐՊԸՆԿԱԼ ՁԵՌԵՐՈՒ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ ՎԱՐՊԵՏԸ՝ ԱՐԹՕ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ

Տարին՝ 1981 թուականն էր: Արդէն Արթօ Չաքմաքճեանին ծանօթացած էի վեց տարիներ առաջ, թէեւ իր հմայիչ արուեստին նկատմամբ հիացումս սկսած էր շատ կանուխէն, նոյնիսկ մեր անձնական ծանօթացումէն առաջ: Տիթրոյթի մէջ Կոմիտասի արձան մը քանդակելու առաքելութեամբ էր, որ ան կու գար մեր քաղաքը: Ցեղասպանութեան Յուշարձանի Յանձնախումբին առաջարկած էր իր անունը եւ ընդունուած էր ան:

Սակայն, երբ օդակայանին մէջ դիմաւորեցի զինք, նայեցայ իր սուր աչքերէն ճառագայթող խորհրդաւոր ժպիտին՝ յանկարծ փղձկում մը պատեց զիս, եւ լալու անզուսպ ցանկութիւնս յաղթահարելով, ողջագուրուեցայ իրեն հետ: Արդէն հարցումներու տարափը ողողած էր միտքս - ինչո՞ւ հայրենի արուեստագէտ մը եկած էր հոգեկան խռպանութեամբ յատկանըշւող այս աշխարհամասը, ինչո՞ւ հասած էր առաւելաբար սեւամորթերէ բնակուած այս քաղաքը՝ Կոմիտասի ուրիշ արձան մըն ալ քանդակելու, զայն սահմանելով կամ դատապարտելով երկրորդ աքսորի մը: Այս ճարտարարուեստական քաղաքին կեդրոնը ո՞վ պիտի հասկնար կամ ճանչնար Կոմիտասը, ո՞վ պիտի լսէր անոր երաժշտութիւնը եւ ո՞վ պիտի ընկալէր անոր յաւիտենական երկնառաք պատգամը:

Արթօյի սրտին մէջ տակաւին կը մնար քանի մը տարի առաջ Երեւանի մէջ պատահած սահմռկեցուցիչ դէպքի մը տըխուր յիշատակը. արդարեւ, խորհրդային իշխանութիւնները պիւլտոզէրով տապալած էին Արթօյի քանդակած եւ Կոմիտաս փողոցին վրայ կանգնեցուցած մէկ ինքնատիպ արձանը, զայն նկատելով իբրեւ տարախոհ արուեստ, բոլորովին խորթ սոցիալիստական ռէալիզմի, որ օրուան կարգախօսն էր այդ շրջանին:

Այդ դէպքէն ետք Արթօ որոշած էր ընտրել իր հերոսին՝ Կոմիտասի նման աքսորը, նախքան որ փշրէին նաեւ իր ազատ ոգին եւ բոլորովին ուրոյն արուեստը: Այսպէս, լքած էր իր նախահայրենիքը երկիրը, արմատախիլ ըլլալով անոր ենթահողէն եւ ձեռնարկած էր իր թափառումին, վերագտնելու համար ինքզինք եւ երկրագունտին վրայ գտնելու համար անկիւն մը ուր հասկնային իր արուեստը, կիսէին իր յոյզերը եւ լսէին մարդկային կանչը:

Այդ թուականէն ի վեր համարձակութիւնը չեմ ունեցած խոստովանելու Արթօյին մեր ողջագուրման յուզումներս ու մանաւանդ՝ եղերական այդ կացութեան վրայ լալու անզուսպ փափաքս:

Արձանի քանդակման օրերուն արուեստագէտին հետ բաժնեցի անոր ստեղծագործական ոգորումները ու նաեւ այն տառապանքը զոր ան ապրեցաւ արուեստի անհասկացողութեան պատին դիմաց:

Այսօր ալ իր Կոմիտասը միայնակ կանգնած է քաղաքին կեդրոնը, քէնցած իր օտար շրջապատէն ու կարծէք հայեացքը ուղղած հեռուն՝ աղերսելով զինք «ստեղծող»ի վերադարձը:

Կոմիտասը եղած է Արթօյին կարօտի կանչը, անոր յաւիտենական ուղեկիցը՝ ներշնչումներուն, նկրտումներուն, մարտընչումներուն ու սաւառնումներուն մէջ. անդուլ եւ ազնիւ կիրքով մը ան քանիցս ստեղծած է իր Կոմիտասը, վերստեղծած ու կերպարանափոխած է զայն, ու հազար ու մէկ ձեւերով զայն դարձուցած է ինքնաարտայայտման միջոց՝ առանց երբեք կարենալ սպառելու նոր կոմիտասներ յօրինելու իր ցանկութիւնը: Կոմիտասը Արթօյի հոգեկան տարբերակն է, կամ՝ ընդհակառակն:

Մեր հանդիպման այդ հոգեցունց օրէն ի վեր այս խոնարհ արուեստագէտը արդէն ինքզինք հաստատած է գեղարուեստի աշխարհին մէջ, իր ցուցահանդէսներով, թանգարանային իրացումներով, հրատարակութիւններով եւ Եւրոպայի ու Ամերիկայի տարբեր կեդրոններուն մէջ յօրինած իր հզօր կոթողներով:

Արթօյի արուեստը կը բխի մեր երկրի հողին ընդերքներէն, հին Ուրարտուէն եւ իր մէջ կը պարփակէ դարէ դար հզօրացող իր ցեղին առհաւական ուժը: Ան շրջած է Հայոց լեռները, անցած է մեր երկրի հովիտներէն, իր արուեստագէտի պատարագն է մատուցած կիսափուլ մատուռներու գմբէթին տակ, զրուցած է կոտրած խաչքարներու հետ, յուշարձաններու բեկորներուն հետ եւ իր ձեռքերով իսկ պեղած հնագիտական արժէքներուն հետ: Այդ փորձառութեան ներշնչումներով հարըստացուցած է իր արուեստը. սակայն ան կը մնայ յաւիտենական աքսորեալը, որ պատասխաններ կ'որոնէ իր ժողովուրդին ու մարդկութիւնը խռովող հարցերուն համար: Ան սարսափով կը նայի մարդկութեան ապագային ու կարծէք երկրագունտը իր սեփական ուսին շալկած՝ կը ճամբորդէ տիեզերքի անվերջանալի ճանապարհներուն վրայ:

Այսօր, իր եօթանասունամեակի հանգրուանին ան արդէն գրաւած է իր տեղը արուեստի պատմութեան մէջ. սակայն, իր մէջ անհանգիստ արուեստագէտը կը շարունակէ պեղել նոր տեսիլքներ, իր մաքառի ի խնդիր նոր հորիզոններու նուաճման՝ արտակարգ կորովով եւ ուժականութեամբ:

Անոր կեանքը հանդիսացած է ոդիսական մը աքսորի, հալածանքներու, ներքին ու արտաքին տառապանքներու, յարատեւութեան եւ յաղթանակներու: Այդ արտակարգ ոդիսականը ընդգրկուած է նոր հրատարակուած գեղարուեստական հատորի մը մէջ, որուն վերնագիրն է. «Արթօ - Յետադարձ ակնարկով» ("Arto : Retrospective"):

Արուեստի սիրահարները արդէն այսօր գրեթէ անտարբեր դարձած են՝ դիտելէ ետք մէկը միւսէն աւելի շքեղ գեղարուեստական հրատարակութեանց շարքերը: Հրատարակչական արուեստի արդիական նուաճումներով այսօր շատ քիչ բան մը նացած է որ կրնայ զարմացնել ու տպաւորել արուեստով զբաղողները. հակառակ այդ իրողութեանց, այս գիրքը տակաւին կու գայ ընծայելու հիացման իր շքեղ բաժինը:

Ընթերցողը զմայլանքով ձեռք կ'առնէ այս գեղատիպ հատորը որուն կողքը զարդարուած է Արթօյին ամէնէն հզօր գործերէն մէկուն լուսանկարով. այդ գործը «Ճիչ»ն է, իր ահաւոր ուժգնութեամբ.

ճիչը՝ մարդկային ծնունդեան առաջին վայրկեանին բնումը, անոր ցաւին, ցասման ու զնորման անզսպելի զռումը: Այդ ճիչը կ'ընդգրկէ անօրինակ պատգամ մը, կարծէք յայտնաբերելով կեանքի ու մահուան համար խորհուրդը, ու կարծէք յայտարարելով որ մարդկային ծնունդի ողջունելի ցնծութիւնը արդէն իր հետ կը բերէ մահուան սերմերը:

Այս կապակցութեամբ յակամայս կը յիշենք Էդվարտ Մունքի «Ճիչ»ին գեղանկարը որ անմահացուցած է արուեստագէտը: Արթոյի «Ճիչ»ը Թուրքի մէջ կը դնէ մարդկային ցաւն ու հրայրքը՝ ժամանակի ու տարածութեան վերեւ, հրապուրելով արուեստասէրը անոր խռովիչ արւեստով:

Հատորը արուեստագէտի բազմահարիւր ստեղծագործութիւններէն կ'ընդգրկէ ներկայացուցչական գործեր - քանդակի թէ գծանկարի բնագաւառներէն: Գիրքին լուսանկարչական եւ տպագրական արւեստը լիովին արդարութիւն կ'ընեն Արթոյի հզօր արուեստին եւ հարազատօրէն կը բացայայտեն զայն. Նոյնքան օրակեալ են նաեւ գիրքին զոյգ ներածականները, առաջինը՝ Ժագ Փուլէնի գրիչէն, որ վարիչն է Փարիզի համալսարանի ԻՒՆԷՍՔՕ-ի արուեստի փիլիսոփայութեան ամպիոնին, իսկ միւսը՝ Կարլոս Քորթեանի գրիչէն, որ փիլիսոփայութեան դասախօս է Վիէննայի Գեղարուեստից համալսարանին մէջ: Այդ ներածականներն ու գիրքին բոլոր գրութիւնները երկլեզու են, անգլերէն եւ ֆրանսերէն: Գիրքը հովանաւորուած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան ֆոնտին կողմէ: Ի դէպ, անոր մէջ զետեղուած է նաեւ Վարդգէս Պալեանի մէկ դիմաքանդակը, որ կը ցոլացնէ նկարագրի ամրութիւն եւ հոգիի անսահման ազնըւութիւն:

Զարմանալի չէ, որ այս երկու փիլիսոփաները այդպիսի կլանող հետաքրքրութեամբ մը մօտեցած ըլլան արուեստագէտին, որովհետեւ ինքը եւս, Արթօն, փիլիսոփայ վարպետն է կերպընկալ ձեւերու: Երկու գրողներն ալ ներսուզուած են խոհական վերլուծումներու եւ ինքնապեղումի խորքերուն մէջ, երբեմն արձակելով հատորի բովանդակութիւններէն ու սաւառնելով միտքի ոլորտներուն մէջ: Այդ չի նշանակեր, սակայն, որ անոնք խզուած են գործի առընչութիւններէն: Ու, ընդհակառակն, ատիկա Արթոյի արուեստին բնոյթն իսկ է, որ դիտողը կը մղէ ինքնապեղումի եւ խոկալու մարդկային ճակատագրին վրայ:

Ակադեմական նկատումներով, գիրքը կազմուած է ժամանակագրութեան կարգով, ինչպէս նաեւ գործածուած նիւթի հիմքերով - պրոնզեայ եւ կաւէ քանդակներ, նկարներ ու գծանկարներ, եւն.: Սակայն, Թող Թոյլատրուի այստեղ գործը ներկայացնել իր թեմաթիկ երեսներով ու հանգրուաններով - այսպէս՝ ինքնանկարներ ու վերլուծումներ եւ ածանցումներ, մայրական խորհրդանիշ, Կոմիտասը՝ իր բազում դրսեւորումներով, հաւաքական վիշտն ու տառապանքը, ինչպէս նաեւ մարդկային վիճակներու մեկնաբանութիւնը:

«Արթոյի կողմէ մարդու քանդակային մշակումներու առաջին հանգրուանը կը բխի խորունկ եւ արմատական յիշողութենէն՝ սումերական եւ հայկական աւանդութեան», կը բնութագրէ Փուլէն իր ընդարձակ ներածականին մէջ: Արուեստագէտը, ինք եւս կը խոստովանի թէ իր արուեստը խորունկ կերպով մխրճուած է աւանդութեան մէջ, սակայն ան կը հաւատայ որ արուեստագէտը, բացի աւանդութեան տարրէն, պէտք է ունենայ յաւելուածական կայծ մը՝ գրաւելու համար արդի աշխարհը եւ ցոլացնելու համար իր ապրած ժամանակը: Ան յատկապէս կ'ընդգծէ, ըսելով՝ «Ես աւանդութիւնը կը տեսնեմ երկար շղթայի մը կերպարանքով եւ կը փափաքիմ պարզ օղակ մը ըլլալ այդ շղթային վրայ, ու ես իմ դերս կատարած չեմ ըլլար եթէ չամրապնդեմ այդ շղթան ապագայ սերունդներուն համար»:

Արթօ, արտայայտիչ արուեստագէտը, կը թափանցէ իր գործերուն մորթէն ներս՝ հասնելու համար անոնց ներաշխարհին՝ ցոլացնելով այդ ներաշխարհը դէմքի կառոյցներուն մէջ: Արուեստագէտին վարպետ ձեռքերով կերպարանք ստացած են քանդակները բազում արուեստագէտներու, գիտնականներու, գրողներու եւ ականաւոր անձնաւորութեանց, որոնք կրկնակիօրէն անմահացած են արուեստագէտին կախարդիչ շունչով:

Թէեւ ան կը նախընտրէ զբաղիլ վերացական գաղափարներով՝ զանոնք թանձրացնելով իր քանդակներուն մէջ, սակայն, յաճախ ալ կ'առնէ իրական թէ առասպելական անձնաւորութիւններ ու զանոնք մշակելով, խտացնելով եւ «տանջելով» կը վերածէ վերացական գաղափարներու: Այդպիսի անձնաւորութիւններէն մէկն է Կոմիտասը, իր բազում ձեւերով, կաղապարներով եւ զարգացումներով, որոնք կը դրսեւորուին անսպասելի յաջորդականութեամբ մը - օրինակ՝ Կոմիտաս կոծողը (18), Կոմիտաս ժողովրդային հերոսը, Կոմիտաս Տոն Քիշոթը, Կոմիտաս՝ Նէֆերթիթեան կերպարանքով (117), Կոմիտաս բանաստեղծը, Կոմիտաս երբեակ կմախքներով, եւ Կոմիտասներ անվերջանալի շարքերով, որոնք կ'արտայայտեն տարբեր գաղափարներ, խորհուրդներ եւ հոգեվիճակներ:

Ե.Ա.

«Նոր Օր»

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՑՈՅՍԻ ԱՍՏՂԸ» ՌՈՍՏՈՎԷՆ ՖՐԱՆՍԱ

Անիի Ժ.Ա. դարու երկրաշարժէն ետք Ղրիմ գաղթած բնակչութեան մէկ մասը 1778ին Եկատերինա Բ.ի օրով տեղահանուած ու փոխադրուած է ներկայի Դոնի Ռոստովի մարզը: Անոնց շառաւիղները որոնք այսօր կը շարունակեն ապրիլ նոյն մարզին մէջ, 2001 Ապրիլէն ի վեր ունին 7 - 20 տարեկաններու երգի, պարի համոյթ մը: Ան առաջին անգամ մը Ֆրանսա ժամանած էր վեց ամիս առաջ, շնորհիւ «Վերագտնուած երջանկութիւն» միութեան նախագահ Հայկ Մելիքեանի եւ «Հայաստան» մշակութային - բարեսիրական միութեան նախագահ Արծրունի Խաչատուրեանի ջանքերուն. հանդէս եկած էր Ռոմանի, Վալանսի ու Փարիզի մէջ:

Քաջալերուած գտած ջերմ ընդունելութենէն, խումբը ներկայիս կրկին կը գտնուի Ֆրանսա. Յունիս 17ին առաջին ներկայացում մը տուած է Շամփինյի - սիւռ - Մառնի մէկ հայկական ճաշարանին՝ Մարտիկ Ժամկոչեանի «Օ Փլաթօ»-ին մէջ, ապա ձեռնարկած շրջապտոյտի մը որ կ'ընդգրկէ Լիլ, Ռոման, Կրընոպլը, Նիս, Մարսէյլ, Թուլուզ, Վալանս քաղաքները, մինչեւ Յուլիս 2:

«Ցոյսի Աստղը» կոչուած խումբը կը հովանաւորէ տեղւոյն Թուղթի գործատան տէրը՝ Սեդրա Տակլեան: Անոնք արդէն մասնակցած են Սոչի, Մոսկուա, Ղրիմ տեղի ունեցած զանազան փառատօներու: Խումբին ղեկավարն է Սոնիա Գիլաֆեան. ունի լայն երգացանկ մը որ կ'ընդգրկէ հայերէնէն զատ ռուսերէն, իտալերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն եւ այլ լեզուներով երգեր ու զանազան երկիրներու ժողովրդական պարեր:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԱԴԱՐԱՆՍ

ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Լոս-Անճըլըս, 2004

Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ ԽՕՍՔ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆԳ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՑ

2003 - 2004 ուստարեշրջանում Փարիզի «Մաշտոց» Միութիւնը, ՀՀ ԿԳ Նախարարութիւնը եւ «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնը երկրորդ տարին անընդմէջ միասնաբար իրականացրին արեւմտահայ լեզուի եւ գրականութեան փորձնական ուսուցման ծրագիր, որի նպատակը արեւելահայ աշակերտների մէջ արեւմտահայ գրամշակութային արժէքների խորացուած ճանաչումն է:

Մենք՝ Հայաստանի չորս դպրոցների ուսուցչուհիներս, մեր մեթոդիստի հետ միասին խորին երախտագիտութիւն ենք յայտնում հայրենի նորահաս սերնդի՝ վաղուայ Հայաստանի քաղաքացիների մէջ արեւմտահայ հզօր գրականութեան, եռաժշտական անզուգական արեւմտահայերէնի, գրալեզուային միասնական մտածողութեան ջանքերի, ազգային արմատների բարձր ըմբռնման, նոր աշխարհայեացքի ձեւաւորման գործին ներդրուող միջոցների համար:

Խորապէս գիտակցելով բոլոր դժուարութիւնները, որ յաղթահարում էք դուք՝ Սփիւռքի մեր սիրելի հայրենակիցնե՛ր, մենք փորձեցինք ուսուցչին յատուկ անձնուիրութեամբ իրականացնել ձեր յոյսերը: Բոլոր ժամանակներում էլ ուսուցչի առաքելութիւնը նշանակալից է եղել թէ՛ մտահորիզոնի ձեւաւորման առումով, թէ՛ գիտելիքների ձեռքբերման տեսանկիւնից եւ թէ՛ նիւթի ճանաչողութեան իմաստով:

Թերեւս ամէնից կարեւորն այն է, որ իններորդ դասարանների երեխաները կարդացին իրենց դեռեւս խորթ անծանօթ լեզուով ծանօթ-անծանօթ հեղինակների գործեր, սովորեցին վարժ ու անսխալ գրել մեսրոպեան ուղղագրութեամբ: Ուսուցիչն այնժամ է իր աշխատանքը արդիւնաւոր նկատում, երբ քաղում է ամբողջ տարուայ պտուղները, այսինքն՝ աշակերտները ստանում են այն, ինչ իրենց անհրաժեշտ է հայ մշակոյթին, գրականութեան լիարժէք տէ՛ր զգալու ճանապարհին:

Մեր խորին շնորհակալութիւնն ենք յայտնում Փարիզի «Մաշտոց» Միութեան ղեկավարներին, մասնաւորապէս մեզ ուղղորդութեան մէջ մարզած, հմտութիւններ տուած փրոֆ. Սորպոնի համալսարանի տոքթ. տիկին Հիլտա Գալֆայեանին եւ «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւնների տոքթ., փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանին, որի կազմակերպած արեւմտահայագիտական դասընթացքները փոխեցին մեր գրական ու լեզուական նախկին սահմանափակ պատկերացումները, բացայայտեցին հմայքի նոր աշխարհ: Այդ աշխարհը մե՛ր մէջ է, մե՛ր աշակերտների մէջ:

Հպարտութեամբ զեկուցում ենք, որ բոլորիդ եւ բոլորիս անմիջական, անդուլ հետեւողական նուիրումի շնորհիւ ոչ միայն Հայաստանի մայրաքաղաքում, այլեւ առաջին անգամ մարզերում փայլուն ձեւով իրագործուեց Փարիզի «Մաշտոց» Միութեան նախաձեռնած փորձնական այս ծրագիրը:

Ուժ ու կորով Ձեզ, հայ լեզուի ու գրականութեան ջատագովներ, թող «Մաշտոց» Միութեան լոյսը ճառագի համայն հայութեան միասնաշունչ նպատակների իրականացման համար:

Խորին շնորհակալութիւն նաեւ ՀՀ Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան, որը տէր է կանգնում եւ նպաստում մեր լեզուի, մշակոյթի, անցեալի եւ ներկայի գրական հարուստ աւանդի միասնական ուսուցման խորհրդին:

Երեւանի թիւ 2 դպրոցի ուսուցչուհի՝
ԻՏԱ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Երեւանի թիւ 139 դպրոցի ուսուցչուհի՝
ԼՈՒՍԻՆԷ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մեծամօրի թիւ 2 դպրոցի ուսուցչուհի՝
ՊԷԼԼԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Մասիսի թիւ 4 դպրոցի ուսուցչուհի՝
ԱՆՆԱ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

Մեթոտիսթ - համակարգող՝
ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՕՇԽԵՐԵԼԻ
(Երեւանի թիւ 163 դպրոց)

Երեւան, Յունիս 26

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

· Անոր հոգին բոլոր երիտասարդներուն սրտին մէջ է: Բոլոր սիրահարներուն մէջ կը բաբախէ Դուրեան: Բոլոր դժբախտներուն եղբայրը է ան:

- Անոր մեծ եղբայրն է Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան: Անոնց դպիլ չըլլար

- Պէշիկթաշլեան մեծագոյն բանաստեղծ է:

Հէ՛ք Երուանդ, որուն դէմ էին այս բոլոր հրթիռները, վերջապէս բերանը բացաւ ու ըսաւ.

- Մեղա՜յ, մեղա՜յ... Եթէ կ'ուզէք ծունկի գամ ու մեղայ՝ ըսեմ: Բան մըն էր ըսի, մի՛ յուզուիք:

Ու հաշտուեցան: Սկսան քալել երգելով. «Եղբայր ենք մենք որ մըրկաւ էինք զատուած»:

Երգելով իրարու կապուած, իրարու հետ եղբայրացած այդ խումբին մէջ յանկարծ կրակ տեղաց: Կրակէ կենդանի երգ մը տակնուվրայ ըրաւ այդ երիտասարդները:

Գաղտնօրէն ամէնքը իրարու դէմ ելան, ծածկօրէն իրարու հակառակորդ դարձան: Սեւ հրաշք մը վերիվայր շրջած էր ամէն բան: Անոնք ամէնքն ալ բռնուած էին տապանքի: Ինկած էին փոթորիկի մը մէջ ու գեղածիծաղ ափը գրկել կը ճգնէին: Անոնց ուժերը կը քամուէին: Անոնք մէկ-մէկ տեսակ խենթութիւն սկսան ցուցադրել: Երբ ափը հասան, չգտան երջանկութիւնն ու խաղաղութիւնը: Գետինը ասպարէզի հրապարակ էր: Իւրաքանչիւր երիտասարդ իր արժանիքները, բարեմասնութիւնները, շնորհները սկսաւ ցուցադրել, մրցման բռնուելով իր ընկերներուն հետ: Ամէն տղայ երազ հիւսելով աստղերը ելաւ: Գիշերները հրաբուխի փոխուեցան եւ լաւաները կը հոսէին քանդելով երազանքին հիմերը: Ալէմ Տաղին սկսաւ շարժիլ, տրոփել, հեծել ու տուայտիլ:

Սէրն էր որ եկած էր: Սէրը իր զէն ու զարդով աւեր կը գործէր: Սէրն էր որ մտած էր այդ հրաշալի բնութեան մեհեաններուն մէջ ու իր փոթորկայոյզ արարողութիւնները կը կատարէր: Սէրն էր որ իր կրակէ գօտիին մէջ պաշարած էր բոլոր երիտասարդ սրտերը: Սէրն էր որ կը շաչեցնէր իր կայծակէ խարազանը, իր աստղահիւս խարազանը բոլոր թափուր եւ անհուր մնացած հոգիներուն մէջ:

Ու սէրը եկած էր ռումանացի գեղուհիի մը՝ Մարիայի անձով:

Պերճագեղ երիտասարդուհի մըն էր Մարիա: Հասակաւոր ու կայտառ: Անոր գլուխը նման էր հռովմէական աստուածուհիի մը գլխարձանին: Աչքերը՝ սեւ ադամանդներ: Այն աղջիկներէն էր Մարիա, որոնք իրենց այցելած վայրին մէջ տասնեակներով երիտասարդի մէջ սէրը կը բռնկեցնեն:

Անոր հայրը ռումանացի էր, իսկ մայրը՝ հայուհի: Ունէր նաեւ փոքր եղբայր մը: Օդափոխութեան համար Ալէմ Տաղը եկած էին:

Դաշտային խնջոյքներու ժամանակ երիտասարդները Մարիայի հօրը սեղանին մօտ դիրք կը բռնէին: Այս սեղանները կը կը ճոխանային կերակուրներով, ըմպելիներով: Ոմանք կը ցուցադրէին իրենց հարստութիւնն ու առատաձեռնութիւնը, ոմանք իրենց ձայնը, ուրիշներ իրենց սրբամտութիւնները, նոյնիսկ իրենց ուժը: Ու ակնարկութիւնները, պատմութիւնները: Նայուածքները ու ժպիտները անհաշուելի: Հառաչներն ու տրտմութիւնները անկշռելի: Արտայայտութիւններուն գտնելը հետզհետէ պուռռ սկսան դառնալ

Մարիայի հայրը իր խիստ նայուածքները սկսաւ գործածել: Անոնք շուտով մաշեցան: Տղաքը թացիկցան, ըրջացան, յանկարծ զաւեհկացան: Անցան ամէն ճամբաներէ այդ դիցանոյշը որսալու համար:

Այդ սիրահարներուն մէջն էր նաեւ Գրիգոր Համբաւեան: Ան անգործ էր ու անկուռ: Ինչպէս որ իր գրպանին մէջ կուռ չկար եւ ոչ ալ իր դնդերներուն մեծ ուժ՝ համարելու համար Մարիան: Գրիգոր գիտցած էր որ այդ խենթեցած հակառակորդներուն մէջ բան մը ընելու ի վիճակը չէ: Ու անտարբերութիւն կը կեղծէր: Սակայն լաւագոյն միջոցն էր իր անկարողութիւնները սքօղելու համար: Գրիգոր ըստ առաջնոյն իր ընկերներուն հետ էր: Անոնք մեծ ծախսեր կ'ընէին: Գրիգոր կը նեղուէր ու հեռանալ կ'ուզէր: Սակայն, միւսները աւելի փարած էին Գրիգորին՝ զայն անվնաս մէկը նկատելով: Կը տեսնէին որ Գրիգոր իրենց բոլորէն աւելի գեղեցիկ է եւ, սակայն, անզգայ Մարիայի հանդէպ: Այս կէտը անվտանգ կը ցուցնէր Գրիգորը իրենց աչքին:

(Շար. 75)

(Շար. Ա. էջէն)

Հիւսէյնի որովհետեւ, կ՚ըսէ.- «Արդարութեան եւ Պաշտպանութեան իրաքցի նախարարները սպառնացած են յորդանանցի պաշտօնակիցներուս որ կոտոր - կոտոր կ՚ընեն եթէ փորձեն Իրաք երթալ»: Կը խորհի որ նոր իշխանութիւնները կը նախընտրեն իրաքցի փաստաբաններ, որոնք աւելի դիւրութեամբ կարելի է վախցնել եւ հապճեպ դատ մը տեսնել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արեւելեան շրջանը, պարսկական սահմանին մօտ, երկրաշարժ մը պատահած է Յուլիս 2ի վաղ առաւօտեան, 5 աստիճան ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: 19 մեռեալ կայ եւ 30 վիրաւորներ:

ՎԱՆԻ կառավարիչին դէմ, Յուլիս 1ին, գործուած ոճրափորձէն երեք հոգի սպաննուած է եւ բազմաթիւ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գործազրկութիւնը 0,8%ի յաւելում մը կրած է Մայիսին եւ այժմ 2,4 միլիոն գործազուրկ կայ: Յաւելում կը կրեն բոլոր ճիւղերը՝ կիները, այրերը, 50 տարեկանէն վեր անձերը, այլ մանաւա՛նդ երիտասարդները:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կը վերադառնայ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի, սկսելով Սիէմէնս հաստատութենէն, ուր աշխատանքը կ՚անցնի 35էն 40 ժամի առանց աշխատավարձքի յաւելումի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախկին վարչապետուհին՝ Էտիթ Գրեսոն բոլորովին անմեղ նկատուեցաւ պելժիական դատարանին կողմէ: Յունիս 30ին, հաստատուեցաւ որ դատի հարկ չկայ: Ծանօթ է որ Է. Գրեսոն եւ 6 գործակիցներ մեղադրուած էին յանձնախումբին մէջ իրենց շնորհած պաշտօններու կապակցութեամբ ատամնաբոյժի մը, երբ կը մատակարարէին հետազօտութեան եւ կրթութեան մարզերը:

ՊԵՐԼԻՈՒՍՔՈՆԻԻ կնոջ՝ Վերոնիքա Պերլիւսքոնիի յուշերը լոյս կը տեսնեն այս օրերուն ամուսնոյն պատկանող Ռիձձոլի հրատարակչատան կողմէ: Վերոնիքա Պերլիւսքոնի հակապատկերն է ամուսնոյն եւ «Մաքերիոյի մենակեաց»ը որակուած է (իրենց կալուածին անունով): Չի սիրեր հրապարակային հանդիսութիւնները, միշտ վերապահ է, չի խառնուիր քաղաքականութեան եւ ոչ մէկ հանրաժողովի մասնակցած է: 48 տարեկան այս կինը ոչինչով կը նմանի իր ամուսնոյն: Դէմ է պատերազմին (Իրաք), իր երեք զաւակներով կ՚ապրի Մաքերիօ, հեռատեսիլ չի դիտեր եւ չուզեր որ զաւակներն ալ դիտեն: Բայց, շատ բարեացակամ է ամուսնոյն նկատմամբ, ոռու համար կ՚ըսէ թէ կը ներկայացնէ Իտալիոյ մէկ մասը, Իտալացիք ընտրած են որովհետեւ կը մարմնաւորէ իրենց վստահութիւնը տնտեսական յաջող մոտէլի մը մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ 2004

ԱՒԱՐՏԱԿԱՆԸ՝

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ - ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Փորթոյի մէջ է, որ Յուլիս 1ին պատահեցաւ մեծ անակնկալը ապահովելով Յունաստանի յաղթանակը Չեխիոյ դէմ, երբ առաջին երկարաձգումին իսկ Յունաստան նշանակեց առաջին եւ յաղթական կէտը (1 - 0): Կիրակի, Յուլիս 4ին տեղի կ՚ունենայ աւարտական մրցումը դէմ առ դէմ հանելով Փորթուկալը եւ Յունաստանը, այսինքն ճիշդ ինչպէս սկսած էր նոյն խումբերով, բոլորովին անսպասելի կերպով: Ոչ ոք կրնար նախատեսել նման աւարտական մը, մանաւանդ Յունաստան ոչ մէկ ձեւով վարկ կը վայելէր, որու արհամարհանքի ալ արժանացած էր, Ֆրանսացիներուն ալ կողմէ:

C.D.C.A.

COMMUNIQUE

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA) informe que deux nouvelles propositions de loi visant à sanctionner pénalement la négation du génocide arménien ont été déposées à l'Assemblée Nationale. La première émane du député UMP Philippe Pemezec (co-signée par 64 députés de la majorité) et la deuxième émane du député PS Didier Migaud et du groupe socialiste et apparentés (signée par les 148 députés socialistes).

Ces deux propositions de loi rejoignent celles déjà déposées à titre personnel par Roland Blum (UMP) et François Rochebloine (UDF).

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne prend acte du dépôt de ces propositions de loi sanctoninant pénalement la négation du génocide arménien perpétré par la Turquie et note que les parlementaires français saisissent de nouveau l'importance de la lutte contre tous les négationnismes, notamment le négationnisme du Génocide des Arméniens.

Le CDCA porte désormais son attention pour que le Gouvernement reprenne à son compte ces propositions de loi et définisse un cadre juridique sous la forme d'un projet de loi sanctionnant tous les actes négationnistes et révisionnistes, particulièrement la négation du Génocide des Arméniens.

Le CDCA va aussi porter ses efforts pour que ces quatre propositions de loi, émanant de trois groupes parlementaires différents, soient inscrites à l'ordre du jour de l'Assemblée Nationale dans les procédures prévues à cet effet ou examinées dans le cadre d'amendements lors de l'examen de textes de nature pénale.

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos Juillet
4 Vols Hebdos Août
3 Vols Hebdos Septembre
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIERE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 3 VOLS HEBDOS
Studio VICKEN
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
ÉTÉ 2004

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (305) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Խուճապային տրամադրութիւններ
(Անտիպ էջ մը) Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Du Logos au Logo
ou de «Armen» à «Armani»
CH. MATOSSIAN

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց մօր ժերմէն Մեզինի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 Paris
EXPOSITION
ROGER DE CONINCK
«1926 - 2002»
HOMMAGE RETROSPECTIF
Jusqu'au 13 juillet
Tous les jours ouvrables
de 10 heures à 18 heures 30

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Յուլիս 11ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս-ի սկաուտները ձեզ կը հրաւիրեն բանակավայր, ներկայ գտնուելու իրենց այցելութեան օրուան, ժամը 11էն սկսեալ մինչեւ 19:

Խորոված, ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ

Հասցէ՝
Château de Jambville
Centre National de Formation des Scouts de France
78440 Jambville

(Մեկնումի համար առնել A13-ը, Rouen-ի ուղղութիւն, այնուհետեւ sortie «Les Mureaux», ապա Meulan, յետոյ Seraincourt ու վերջապէս՝ Jambville):

Croix Bleue des Arméniens de France
SÉJOUR DU MOIS D'AOUT 2004
Bellefontaine (Jura)

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour à Bellefontaine (Jura) du 30 juillet au 16 août pour les enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

Renseignements et et inscriptions :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18.

Date limite pour les inscriptions : 10 juillet

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչեսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
Նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

•

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ՊԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22·30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 4
DIMANCHE
4 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 305

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարե. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տարե. 270 Եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.983 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.983

ԱՆՏԻՊ ԷՋ ՄԸ Վ. ՇՈՒՇԱՆԵԱՆԷ

ԱԼԵԿՈԾ ՏԱՐԻՆԵՐ (1920-1932)

ԳԼՈՒԽ Գ.
ԽՈՒՃԱՊԱՅԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անտարակոյս մարդկային բոլո՛ր բարեմասնութիւնները [illegible]

[illegible] ը գէշ օրերու ընկեր մըն էր : Կարելի չէ գիտակցաբար ընդունուած վատութեանց մասին հեռաւոր գաղափար մը կազմել : Է՛ն սրտառուչ ու ջերմարդկային ինքնուրացումէն՝ մարդիկ թաւալգլոր կ'իյնային էն վատթար ուրացումներուն ճահիճին մէջ : Ու է՛ն տաժանելի զոհողութեան ընդունակ էակը՝ կրնար է՛ն անըմբռնելի նուաստութեան հեղինակը ըլլալ : Ո՛չ մէկ վերապրող առանց խղճի խայթի կրնայ յիշել այդ դեհենային տարիները : Ո՛չ մէկ վերադարձող խորին անդորրութեամբ կրնայ դիտել իր անցեալը : Մահը լոկ կրնայ գերագոյն ներում մը պարգեւել մեզմէ շատերուն : Լոկ լռութիւնը կրնայ մեղմել մեր երէցներուն հպարտութեամբ ու արժանաւորութեամբ մահը դիմաւորել կրցած չըլլալու անչիջելի ցաւը :

Կարանաւորներու պէս, որ թիապարտութեան վախճանին, խօլ արշաւով մը կը նետուին կեանքին վրայ, առանց յետին ակնարկ մ'իսկ ձգելու ետեւ՝ մարդիկ կը վերադառնային մթին անցեալներէ : Բայց ո՛չ մէկ անցեալ խպառ ազատ կը ձգէ իր տէրը : Ուշ կամ կանուխ ան կը վերադառնայ իր դաժան իշխանութիւնը :

Սկիզբը ո՛չ ոք յստակօրէն կը ջանար քննել դէպքերն ու նախատեսել ապագան : Հոսանքը կու գար խորունկէն ու կը քշէր մարդկային ջարդուփշուր խլեակները : Կարծես տարերքն էր, բնութեան մէկ ծածուկ ուժը, որ հեղեղի պէս իր պղտոր ընթացքին կը խառնէր վերապրողները :

Այս բառը, որ դրչիս տակը կու գայ, ինքնին ամբողջ պատմութիւն մը եւ ողբերգութիւն մը կը մատնանշէ : Զայն շրջանառութեան մէջ դրին Պոլսոյ մէջ՝ երբ արդէն առաջին օրերու երկիւղախառն յոյսերը իրականանալու մօտ կը թուէին ու երբ նոյն բազմութիւնները մէկ ծայրայեղութենէն, որ պատերազմի անօրինակ յուսալքումն էր, ուրիշ ծայրայեղութեան մը մէջ ինկած էին. - յետ-պատերազմեան գինովութեան : Այս խուճապին է՛ն սրտառուչ դրուագներէն մէկն ալ կը փնտռուէր գրականութիւնն է, որ այդ շրջանին ծաղկեցաւ : Ցնցոտիապատ, աղքատ, խելակորոյս, ազատութենէն արբշիռ՝ վերադարձող բեկորներ կը հասնէին իրենց կայքերը ու յանկարծ, վտանգէն հեռանալէ յետոյ, կը յիշէին կորուսեալներն ու մոռցուածները : Կը յիշէին անապատի վրանաբնակներուն քով մնացողները :

Խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը կայ, զոր հարկ է ընել օր մը.- երեւան հանել հայ ժողովրդին բարոյական պատկերը՝ աղէտի ընթացքին : Երբ փոթորիկը քիչ մը խաղաղի ու առաջին ճառագայթները համբուրեն վերջին կաթիլները՝ շատախօս թռչունները դեռ թաց ճիւղերուն վրայէն շարունակեն իրենց կէս ձրգած երգերը : Բազմաթիւ հայ գրողներ ու հրապարակագիրներ կը նմանին այս թռչուններուն : Աւելորդ անձապատասնութիւն մը կը ստանան՝ երբ զարումն է շուրջը : Այս մարդիկն էին ահա՛, որ քնարական ու շուայտ բառերով սկսան ներբողել յուէտ կորուսեալ առաքինութիւնները : Միայն թէ մեզմէ ոմանք դէպքերն ու մարդիկը դատելու ժամանակ չեն մոռնար անցեալը ու շատերու այսօրուան սրդապանծ խրոխտութիւնը կը բաղդատեն երէկուան հողակպիկ նուաստութեան հետ : Մեզմէ ոմանք յամառութեամբ կը յիշեն անցեալը :

Նիւթէս շատ շեղած չեմ ըլլար համառօտիւ տալով ծեր մտաւորականի մը պատկերը : Քաջ դրաբարագէտ, դաստիարակ ու հմուտ լրագրող՝ ցայժմ կը շարունակէ մերթ ընդ մերթ խօսիլ հանդէսներու մէջ, երեւալ կարգ մը հայ թերթերու սիւնակներուն վրայ : Փարիզի Հայոց եկեղեցիին ճախակողմեան դասին մօտ կեցած՝ կը դիտէի երկակենցաղ մարդու իր մաշած դէմքը : Ողբերգու ձայնով մը կը կարդար երիտասարդ գրագէտ ընկերոջ մը դագաղին առջեւ, վաղեմի հայերէնով գրուած դամբանական մը : Ի՛նչ որ կը փսփսային իր շուրջը իրա՞ւ էր միթէ : Պատերազմի է՛ն գէշ տարիներուն՝ կ'ըսէին թէ աշխատակցած է սեւ ու դաւաճան թերթին, որ գարշելի հեղնութեամբ մը Հայրենիք անունը կը կրէր : Պոլսոյ անցուդարձերու ծանօթ պատասխանատու անձ մը կը հաստատէր նոյնիսկ՝ թէ մատնանշութեամբ ալ զբաղած է : Արդ այս նոյն մարդը կը շարունակէ ապրիլ այսօր, ամբասիր մէկուն պէս. երբեմն նոյնիսկ բանդէտ արդարի, երախտաւորի հովեր առնելով : Ո՛չ ոք յանձն կ'առնէ ամբաստանել զինքը, ո՛չ ոք հրապարակաւ կը ջանայ արդարութիւն ընել իրեն, եթէ անմեղ է : Անշուշտ բոլոր ժողովուրդներուն յիշողութիւնը տկար է, բայց մեր ջախջախուած ազգը երբեմն յիշելու իրաւունքն իսկ չունի : Վասնզի հաւաքաբար կը ներկայացնէր բարոյական կերպարանք մը, որ հեռի էր համակրելի ըլլալէ :

Բացի խուճապային հոգեբանութենէն, վերապրող բազմութիւններուն քով տիրական էր նաեւ հաւաքական գիտակցութեան ու կամքի բացակայութիւնը : Այս թերին յատուկ է բոլոր ստրուկ, բռնութեան տակ բարոյազուրկ ու դիմազուրկ եղող ժողովուրդներուն : Մեր մօտ սակայն ան կը հասնի ծայրագոյն չափին, կը ստանայ վատթարագոյն ձեւը :

Այժմ զինադադարէն տասնըչորս տարիներ յետոյ, գուցէ կարելի է ենթադրել թէ մեր ժողովուրդին հոգւոյն խորը կարգ մը բիւրեղացած զգացումներ կան : Կ'ըսեմ՝ կարելի է : Ո՛չ ոք իրաւունք ունի սակայն խօսելու հաւաքական գիտակցութենէ ու կամքէ : Զինադադարի յաջորդ ամիսներուն ո՛չ ոք գիտէր թէ ո՛վ ինչի կը ձգտի : Ժողովուրդը առաջնորդելու կոչուած տարրերուն, մտաւորականներուն հին սովորութիւնն է իրենց գաղափարներն ու մտածումները վերագրել բազմութեան : Ո՛չ պատրիարքները, ո՛չ պատուիրակութիւնները, ոչ ալ վերակազմուելու վրայ եղող կուսակցութիւնները ճշգրտիւ գիտէին իրենց ուզածն ու բազմութիւններու իրական կացութիւնը, ձգտումներն ու հոգեվիճակը : Առաւօտ վաղիւ արթնցողը կը խօսէր յանուն ժողովուրդին, յաղթական ըմբիշի հովեր առնելով : Ոմանք նոյնիսկ շողոմ արցունքներով կ'ողբային աղէտը, մեռելներու ոսկերոտեաց վրայ ջանալով բարձրացնել իրենց չնչին անձերուն նողկալի փառքը :

Այլուր քանիցս կրկնած եմ թէ փոքր ժողովուրդները երբեք քաղաքական գործօններ չեն կրնար ըլլալ ու չեն կրնար վճռական դէպքեր յարուցանել, եթէ նոյնիսկ լրջօրէն կազմակերպուած ըլլան : Լոկ քաղաքական ալեկոծութեանց ու վերիվայրումներու լուսանցքին վրայ՝ սահմանափակ շարժումներու հնարաւորութիւն մը կրնայ տրուիլ մեզի : Արդ՝ մեր չնչին քաղաքական գործօն մը ըլլալու գիտակցութիւնը, նոյնիսկ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ, նոյնիսկ ջարդի, աքսորի, եղակի փլուզման տարիներէն յետոյ, երբեք մեր մտաւորականութեանը չէ եղած :

Համոզուելու համար այս հասարակ ճշմարտութեան կը բաւէ թղթատել այն ժամանակուան մամուլը : Հաւաքական գիտակցութեան ու կամքի պակասը բացայայտօրէն կ'երեւայ մէն մի սիւնակի վրայ : Շփոթ, շուայտ ու անհիմն խանդավառութիւն, սուտ յաղթականի մեծամտութիւն, բարոյալքիչ գինովութիւն.- ու ամէնուրեք :

Կ'ըսեն թէ աղէտն ու երկար դժբախտութիւնները նո՛յն ընտանիքին ու նո՛յն ժողովուրդին զաւակներուն կը պարգեւեն համերաշխութեան անքակտելի զգացում մը : Ցամենայն դէպս հայ ժողովուրդին համար ճիշդ չէ ասիկա : Դարաւոր ստրկութեան պակաս ձգածը աքսորը լրացուց, քանդելով մեր ժողովուրդին տնեղծագործական ու մշակութային շէնքը, տկարացնելով ինքզինքին վրայ ունեցած հաւատքն ու վստահութիւնը, եղծելով անոր բարոյականը ու զայն վերածելով կեդրոնախոյս ու թշնամի խմբակներու կուտակումի մը :

Հայ ժողովուրդը իրապէս վիրաւոր, աղճատուած ու բարոյալքուած դուրս եկաւ աշխարհացունց պատերազմէն : Զխօսինք խանդավառութեան իր յեղակարծ բռնկումներուն վրայ, որ շուտով ալ չիջեցան, որովհետեւ իրական տուեալներու վրայ չէին յենուր : Իրողութիւնը հետեւեալն էր.- ամէ՛ն ոք կը վերադառնար իր հայրենի քաղաքը նախապատերազմեան կեանքը վերսկսելու խուլ կարօտով մը : Այս ուղղութեամբ ատենի մամուլը հարազատ հայելի մը չէ : Բազմութեանց գլխաւոր ու անհերքելի ձգտումը կիսաքանդ տնտեսութիւնները վերահաստատելն էր : Մարդիկ խուճապային կերպով կը վերադառնային վերաշինելու, վերստին տաքցնելու համար իրենց կիսաքանդ բոյները : Ո՛վ որ այն ատեն դոյզն չափով ապրած է ժողովրդին մէջ, չպիտի հերքէ ըսածս : Շուտով համաձայնականներու յաղթանակն ու Թուրքիոյ վերջնական ջախջախումը անյեղլի ճշմարտութիւններու վերածուեցան, ժողովրդին նախնական մտքին մէջ : Ճշմարտութիւններ՝ որոնց երերուն հիման վրայ մարդիկ սկսան կառուցանել իրենց խարխուլ երջանկութեանց պատերը :

Կը ջանամ պարզութեամբ դէպքերը մըտաբերել ու մեկնել եւ ո՛չ թէ յապաղած ու մետասաներորդ ժամու իմաստութիւն ծախել : Այն շրջանին գործող բոլո՛ր դեկավար տարրերը, առաւել կամ նուազ չափով, զոհ գացին յետ-զինադադարեան այս մթնոլորտին : Ու ինչպէս ըսի քաղաքական վճռական, գոգցես անսրբագրելի տուեալներ համարեցին վերոյիշեալ երկու վաղանցուկ երեւոյթները : Այժմ դժուար է ցրտութեամբ վերյիշել թէ մինչեւ ո՛ւր հասաւ մեր հաւաքական գինովութիւնը : Ի՛նչ որ կ'ուզէի շեշտել վերադարձող բազմութիւններու գիտակցութեան պակասն էր, մեր կրած եզակի անիրաւութեան աւագ անտեսումը : Ժողովուրդը աղէտէն հարկ եղած հետեւութիւնը չհանեց ու անուղղակիօրէն Թուրքերուն հետ վերստին կենակցութիւնը, իր հոգւոյն խորը, կարելի համարեց : Կը զգամ որ այս տողերը կրնան գայթակղութիւն պատճառել շատերուն, բայց ճշմարտութիւնը մարդոց ինքնախաբէութենէն զօրեղ է : Շատեր ստիճանաբար կ'ընդունէին այն միտքը թէ եղածը եղած է, կը մնար քանդուածը նորոգել ու շարունակել ապրիլ :

Ծախտելով ժամանակագրութիւնը օրինակ մը տամ : Վերադարձած ըլլալով Ռոտոսթօ տիրացած էի հօրս անշարժ կալուածներուն ու բարեկամներու դրդումով կը հետապնդէի շարժուն ստացուածքը : Աքսորի գացած էինք քաղաքը ձգելով չորս թէ հինգ զոյգ եզ, զորս ուրիշ եզջիւրաւոր անասուններու կարգին կառավարութիւնը նուազուրդով ծախած էր տեղացի Թրքերու : Երկար պրպտումներէ յետոյ իմացայ թէ մէկ զոյգը կը գտնուէր Թուրք հողատէրի մը մօտ : Իրիկուն մը ծեր բարեկամի մը հետ ուղղուեցանք թրքական թաղը : Այդ տաճիկ աղան տեսնելու համար : Այսօրուան պէս կը յիշեմ : Կաղամախի մը տակ կարկաչուն աղբիւր մը կար, որուն առջեւէն հարկ էր անցնիլ : Ամէն ինչ հին օրերուն պէս էր : Երիտասարդ կիներ ծառին տակ կը շաղփաղփէին : Վերստին փողոցէն մերթ ընդ մերթ տա-

●►

ծիկ կիներ կ'անցնէին փաթթուած սեւ վարշամակներու մէջ: Մեր բարեկամս կը զգար տրամադրութիւնս ու մեր բնիկ լեզուով կ'ըսէր թէ հարկ էր հաշտուիլ կեանքին հետ: Եղածը եղած էր:

Իր պետուին դրան առջեւ կեցած էր այդ գէշ ու անմոռնալի տակին տղան: Մեզ տեսածին պէս [illegible] շարժումներով [illegible] ինալու [illegible] այցելութեան [illegible] սրճարան մը [illegible] խօսելու համար, [illegible] բարեկամս [illegible] իր ամբողջ [illegible] ըսկսաւ [illegible] գլխուն եկած [illegible] Հայերը [illegible] քոմի[illegible] այստեղի [illegible] եկած վա[illegible] այրած էր: [illegible] անցեալը: [illegible] էր:

- Հէյ [illegible] էֆէնտի, [illegible] քիպար [illegible]…

Քիպար էր ու ապը, իսկ այժմ՝ բահ[illegible] աճուի մօտ [illegible] կը փտէր: Երկարօրէն խօսեցաւ այսպէս ու պատ[illegible] այս էր·· [illegible] թէ՛ իրենց: [illegible] ապ[illegible] կա[illegible] ստացագիր [illegible] հող չէր· [illegible] ծախած [illegible] ալ Թո՛ղ [illegible] ըլլար: [illegible] վճարածը [illegible] ինչ կը [illegible] պատկան [illegible] ընել: [illegible] կատարուա[illegible] ընդհանուր [illegible] յետոյ, Ռո[illegible] կեանքը [illegible] թաւալիլ: [illegible] ընդունած էր կատարուած իրողութիւնը ու նաեւ հոգւոյն խորը՝ վերստին Թրքերուն հետ կողք կողքի ապրելու հնարաւորութիւնը: Բայց ատոր Օսմանեան կայսրութեան հաշիւը այլեւս մաքրուած էր, չուաները կտոր-կտոր եղած էին, քթերնին կոտրած էր, եւ այլն: Եղանակը ծանօթ է:

Այս երեւոյթը կը մատնանշեմ ցոյց տալու համար ուրիշ յատկանշական պարագայ մը·- հաւաքական յիշողութեան բացակայութիւնը: Մոռնալով մօտիկ անցեալը՝ վերադարձողները կը յուսային Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ այլեւս խաղաղութեամբ ապրիլ, օտար գրահամանելու հովանիին տակ: Ո՛չ մէկ լայն ու խորունկ տրամադրութիւն կար թօթափելու այդ սեւ յոյսը: Ո՛չ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան գաղափարը, ոչ ալ դէպի երկիր ներգաղթի հեռանկարը խոր արմատներ ձգած էին: Անկախութիւնը բառ մըն էր ու ո՛չ աւելի: Եւրոպական ցամաքամասին վրայ՝ Հայրենիքէն ու հայկական հոծ զանգուածներէ մղոններով հեռու, ժողովուրդը կը յամառէր իր տնտեսութիւնը վերականգնել: Աւելին՝ հաւանական նոր աղէտի մը հանդէպ ինքնապաշտպանութեան որեւէ միջոցի վրայ չէր մտածեր, որեւէ նախազգուշութիւն ձեռք չէր առներ:

Կարելի է առարկել անշուշտ թէ դէպքերու բնական տրամաբանութիւնը այդ էր·- անյուշ ու անփառունակ վերադարձը: Բայց ժողովուրդ մը, որ հաւաքական գիտակցութիւն ունի, հաւաքական կամք ունի, որ կազմակերպուած է՝ տասներեք տարուան կարճ շրջանի մը մէջ, յաջորդաբար, երեք ազամ, նո՛յն ծուղակին մէջ չիյնար, նո՛յն աղէտին չենթարկուիր, թշնամիին ի գործ դրած բնաջնջումի քաղաքականութիւնը առանց լուրջ ընդդիմութեան չընդունիր, - առանց իր պատիւը եւս վրայ տալու:

Անոնք որ մանուկ էին սպանդի առաջին տարին ու պատանի՝ երբ սկսաւ երկրորդ աքսորը կրնա՞ն միթէ մոռնալ այդ նուաստ անցեալը: Մեր ո՞ր մէկ վէրքը յիշել: Փողոցներու ցեխին մէջ ճանչնալէ յետոյ մեր վիրաւոր մայրը, զայն յետոյ տեսանք գինով Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, գինով՝ ուրիշին յաղթանակով: Մեզմէ ոմանք այժմ չեն հաւատար նոյնիսկ անոր լացին ու արիւնին, վասնզի խորունկ է իրենց դառնութիւնը:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԱՌԱՋԻՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ ՊՈԼՍՈՅ ՀԵՏ

Երբ կայարանէն ելայ դուրս անոյշ տաք [illegible] Պոլսոյ վրայ: [illegible] խամբ մը պէս ազատ, հեռագնաց փողոցներու ստահակի մը պէս աներկմիտ՝ խըրեցայ նկարագեղ փողոցներուն մէջ, ապրելու աննման հրճուանքով մը շնչելով բարակ զեփիւռը: Երբեք քաղաքի մը հետ առաջին ծանօթութիւնս այդքան խորունկ տպաւորութիւն չէ ձգած վրաս: Ոսկելոյս քաղցրութիւն մը կար փողոցներուն մէջ ու չէի եռուզեռ մը: Մերթ ընդ մերթ կը հանդիպէի համաձայնական զինուորներու եւ հոգիս կը լեցուէր ապահովութեան ամբաւ զգացումով մը: Հայեր կ'անցնէին քովէս ազատօրէն ու բարձրօրէն խօսելով: Գեղեցիկ ցուցափեղկերով վաճառատուներ կային, որոնց առջեւ երկարօրէն կը կենայի՝ զմայլանքով դիտելով թանկագին թուղ առարկաներ, որոնց գոյութիւնն իսկ ուրախութիւն կը պատճառէր ինծ: Նոյն այս հրճուանքը ըզգացած եմ նաեւ Թիֆլիսի մէջ, Հայաստանէ վերադարձիս, թէեւ ո՛չ նոյն զօրութեամբ, ո՛չ նոյն ծաւալով:

Փոքր-Ասիոյ խորերէն կու գայի, չորս տարիներու անօրինակ զրկանքէ յետոյ, ինալու համար մօդիկ առաւօտով մը դիւթական քաղաքի մը մէջ, ուր ամէն ինչ կը թրթռար չքնաղ գեղեցկութեամբ մը: Ուր Եւրոպան ու Ասիան դարերէ ի վեր կը վիճէին՝ իրենց ուրոյն բանաստեղծութեամբ ու ինքնատպութեամբ օժտելու համար բնութեան էն մենաշնորհեալ ու դայլարագեղ անկիւններէն մէկը:

Անցեալին, ո՛չ մէկ մթին ստուեր, ո՛չ մէկ չարաշուք հետք կար հոգւոյս խորը· լոկ պատանի մըն էի, որ քնքոյշ առաւօտով մը ինկած է հրաշագան ու հէքեաթային քաղաքի մը մէջ: Աքսորի չորս տարիներու ընթացքին՝ զանազան քաղաքներու մէջ աննպատակ դեգերելու հաճոյքը ճանչցած ըլլալով, շատ երիտասարդ՝ կը զգայի նաեւ անոնց մասնաւոր նկարագիրն ու ուրոյն գեղեցկութիւնը: [illegible] ծումներուն մասին: Կարգ մը գեղեցկութիւններ յաճախ աւելի ուժգնութեամբ կը տպաւորեն մանուկ մը: Օրինակ երբեք չափահաս մը նո՛յն զօրութեամբ ու ծածուկ զմայլանքով, խռովքով հանդիսատես չըլլար ծաղիկի մը բողբոջումին: Բազմաթիւ երեւոյթներ անջնջելի յիշատակ մը կը թողուն մեր մտածման խորը, երբ դեռ մեր զգացական կարողութիւնները անաղարտ են: Յայժմ կը բաւէ որ աչքերս փակեմ ու ռունգերս բանամ զգալու համար Պոլսոյ մասնայատուկ բուրումը: Կարծես մարմինս իր վրայ կը կրէ այդ զարմանալի քաղաքին հրապոյրը: Վոսփորը արեւին տակ կը շողայ, կը ցոլցլայ: Շիրքէթի շոգենաւերը սուրալով կը ճեղքեն կապոյտ ջրերը: Զով ու ստուերառատ փողոցներու շուքին մէջէն հանըմ էֆէնտիներ դիւթական ստուերներու պէս կը սահին՝ իրենց հետքերուն վրայ ձգելով վարդի ու արեւելեան անուշահոտութեանց բուրումներ: Գայլքներ կը բացուին իրիկունը· մահիկը երկնից խորունկէն կը ցոլայ ու ցայգային թեթեւ հովը կը տարտղնէ մինարէներու կատարներէն անհաւատներու քաղցր մեղեդին ու Ալլահ էքպէր: Կրնամ ամբողջ էջեր մրոտել երգելու համար Պոլիսը ու չսպառել հոգւոյս խորը տարիներէ ի վեր ննջող յուզումներու պաշարը: Կարելի՞ է միթէ մոռնալ Վոսփորի եղերական արշալոյսներուն անդորրաւէտ իրիկունները, թաթխուած չուայտ արբեցութեամբ մը: Յունական մեխանէները, ուր միջերկրականեան ծագում ունեցող մելամղձիկ երգերուն կը խառնուէին Արեւելքի հեշտաւէտ ու ախտագին մեղեդիները: Ժամեր կային երբ ողջ քաղաքը սիրով կը տոչորէր, հաճոյքով կը սրսփար, յետոյ խորունկ, յաւիտենական ծուլութեամբ մը ննջելու համար:

Կարելի՞ է միթէ մոռնալ յայրատ ու հեղգ խլամ թաղերը, ուր չինարներուն ու դավախներուն տակ, իրենց երգեցիկ կլկլակներուն առջեւ նստած ծոյլ մահմետականները կարծես յաւիտենութիւնը կը հաշուէին: Կարելի՞ է միթէ մոռնալ՝ յանկարծ նեղ փողոցի մը վրայ բացուող ծաղկազարդ պատերը, հանըմ-էֆէնտիներու եւ վարդերու նուրբ դիւթանքը զարնան, երբ բլուրներէն հովերը ծոյլ բաբախումներով կ'իջնէին քաղաք ու կը համբուրէին չաշիր-չիմէն ֆիւչիւֆ խանըմներու նորաբոյս կուրծքերը: Աննիւթական ու թաւշային գիշերներ կային, օծուած անորոշ յուզումներով եւ որոնց խորունկներէն սիրտ արիւնող ու մորմոքալի երգեր կը բարձրանային, վշտագին թաւալումներով կ'ելլէին ու կը փարնուէին մարմնիդ: Ջրերուն վրայ առկախ քօնաքներ կային՝ մթին ու խորհրդաւոր պարտէզներով, ուր լուսնին զուարթ ցոլքերուն տակ յետամնաց փաշաներ կրնայիր երեւակայել: Փաշաներ մատանեզարդ ու փափուկ ձեռքերով, ըստեղծուած չռայլ խնջոյքներու, միջօրէի հանդիսաներու, քէֆի եւ զեխութեան համար: Կը քալէիր յամրօրէն ու անձկութիւնը կոկորդդ կը սեղմէր: Պատէ մը կարմիր նուռեր կը կախուէին վար: Համայ մը տատանելէն կ'անցնէր ու մէկէն յունական նուրբ մեղեդի մը քեզ կը կանչէր ուրիշ յուզումներու: Կը զգայիր ծովը, որ կարծես անոյշ էր: Ու ծովային հովը կը համբուրէր երեսդ:

Իրիկուններ ու առաւօտներ կային, երբ մարդ ինքզինքը անափ ու հմայուած պարտէզի մը մէջ կը զգար: Ամէնէն բիրտ ու արձակունակ էակները անգամ քաղաքին նկարագեղ ամբողջութեան մաս կը կազմէին: Ուրիշ ո՛չ մէկ քաղաքի մէջ մարդիկը այդ ուժգնութեամբ չահագրգռած են զիս: Կարելի՞ է միթէ մոռնալ թաթավլայի յոյն աղջիկները, որ զուարթ յրբութեամբ մը կը ժպտէին, թօթվելով իրենց ճերմակ ծիծերը: Կը հանդիպէիր անոնց փոս փողոցի մը մէջ, երբ գիշերը շուրջդ սլքտկալ կը սկսէր, երբ աստղերը կը սկսէին պլպլալ: Լաթեռնա մը անկիւնէ մը գինովի տրտում երգ մը կ'արձակէր: Գդակները ծուռ դրած գոռոզ տըղաք չես գիտեր ուրկէ՛ կը վերադառնային՝ քիչ մը գինով ու միշտ կռիւ հանելու պատրաստ, երբ Հայը մինակ ըլլար: Ու վերստին՝ ուրիշ փողոցի մը մէջ, կը հանդիպէիր նո՛յն ապերասան ու չուայտ գեղեցկութեամբ աղջիկներուն, որ հայ տղան կը սիրէին իր սեւ ու խորունկ աչքերուն ու արու հաւատարմութեան պատճառաւ: Կիրակի առաւօտները կ'իջնէիր Բերա ու նուրբ օրիորդներ մանր քայլերով կը սահէին քովէդ, եւրոպական անուշահոտութիւններով օծելով միջոցը: Քիչ մը ջղային ծեքծեքումներով կ'օրօրուէին, ջանալով նմանիլ փարիզեան ֆաքալոկներու պչրուհիներուն: Գարնան յետմիջօրէի մը եզերելով Տօլմա Պահչէի պալատը, Թրքական լուռ թաղերէ, կ'երթայիր մինչեւ Արնաւուտ գիւղ, մինչեւ Պէպէք: Ծովը չէն աղմուկով մը կը փարնուէր արուարձանին, աղի բուրումներ կը զարնըւէին ռունգերուդ, բարձունքէն հովը մեղմօրէն կը հոսէր՝ կարծես ծանրաբեռնուած, ելակի անոյշ հոտերով: Բողոքական կրթութիւն ստացած աղջիկներ՝ մաքուր ու քիչ մը ցուրտ գեղեցկութեամբ՝ լուրջ զուարթութեամբ մը կ'երթային նաւամատոյց· կը սպասէիր երեկոյեան շոգենաւերուն, որ խայտաբղէտ բազմութիւններ կը նետէին քարափ ու արուարձանին գիշերը կը սկսէր շէննալ, դիւրահոս, թեթեւ, մեղմօրէն արբեցեալ:

Կարելի՞ է միթէ մոռնալ մթին խանները, բաղնիքները՝ որոնց խուլ ու խորունկ աղմուկը երբեմն փողոցը կը լեցնէր: Կը զգայիր ողջ Արեւելքի խոնջէնքն ու հեւքը՝ երբ կը մօտենայիր անոնց ծանր դռներուն: Կը յիշէիր ներքին շատրուաններ, որոնց շուրջը հեշտաւէտ արեւելուհիներ կը բուրաւէտեն իրենց արեւ չտեսած մարմինները: Կարելի՞ է միթէ մոռնալ մահմետական գերեզմանոցները, ուր նոճիները սեւ բոցերով կը վառէին, ուր զարնան լուսեղ գիշերները ճերմակ մէլէքներ կը պարէին ծեր շնացողներու շիրիմներուն վրայ: Կարելի՞ է միթէ մոռնալ Սամաթիոյ կամ Կէտիկ փաշայի հայկ. փողոցները, որ շաբաթ երեկոները միաժամանակ խունկ ու տապկած ձուկ կը բուրէին: Յոյն մեխանեճիները, որ ո՛չ արեւելքցի էին, ո՛չ ալ եւրոպացի, որոնց է՛ն պարկեշտին հոգւոյն խորը կաւատ մը կը ննջէր: Պալատի Եահուտիները, որ ամէ՛ն ինչ կ'ուրանային՝ պահելով հանդերձ է՛ն յամառ ինքնատպութիւնը: Կարելի՞ է միթէ մոռնալ բոլո՛ր Մարիքաները, որոնցմէ է՛ն հպարտին հանդէպ մեղաւոր զգացում մը սնուցանելը արտօնելի կը թուէր:

Քիչ մը յապաղեցայ այս զգայնութիւններուն վրայ, որովհետեւ կարելի չէր վերականչել այդ անկորուստ առաւօտը՝ առանց խօսելու Պոլսոյ ապշեցուցիչ դիւթանքին վրայ: Նկատած եմ, թէ ո՛չ մէկ պոլսեցի գրող կրցած է տալ այդ քաղաքին մօդիկ հրապոյրը: Օտար գրողներու մօտ միայն մարդ կը հանդիպի յանկուցիչ էջերու, թաթխուած այդ արեւելեան հէնաւուրց ստանին զարտուղի ու անկորնչելի բանաստեղծութեամբ:

Քարափին կռթնած կը դիտէի քաղաքը ու ինծ կը թուէր թէ կեանքը նոր է ու բաբախուն անհնարին հրճուանքներով: Երջանկութիւնը բառ մըն է միայն: Իրողութեան մէջ ներքին խանդավառութեան, թեթեւութեան ժամեր կան, որ երբեք նոյն տարողութեամբ ու նոյն բաղկացուցիչ տարրերով չեն կրկնուիր, որ բառերու մաշած կաղապարին մէջ կը նմանին ոսկի փոշիի: Չորս տարիներու խաւարակուռ գիշերէն յետոյ, Պոլսոյ քարափին վրայ, մարմնիս զգացած խռովքը անդրտանելի է: Այդ առաւօտ է, որ վերստին ի կեանք ու ի սէր ծնայ: Այս զգայնութիւնը յուզիչ ու արբեցուցիչ էր միանգամայն: Քարափին կռթնած կը դիտէի քաղաքը ու հոգիս աստիճանաբար իր կճեպը կը պատռէր: Յստակօրէն կը յիշեմ թէ Եւրոպացի խարտեաշ կին մը անցաւ քովէս: Երկարօրէն, խորին զմայլանքով մը դիտեցի զինքը ու ինծ թուեցաւ թէ առասպելային կերպով գեղեցիկ էակ մըն էր: Տարիներ վարժուած ըլլալով արաբական թուխ ու արոյրէ դէմքերուն՝ անոր մազերուն փրփուրը ինծ պարգեւեց անճական անոյշ հաճոյք մը: Աչքերուն ծուփ ալիքներուն մէջ ցաւերն ու վշտերը խսպառ կորսուեցան:

Ստած կ'ըլլամ ըսելով թէ այդ ժամուն մտածեցի մեր քաղաքին, ծնողքիս եւ ուրիշ կորսուեալ սիրելիներու վրայ: Կեանքին ցոյց տուած դէմքը լոյսով այնքան թաթխուած էր, որ հովի պէս թեթեւ կը զգայի ինքզինքս: Ի վերջոյ հաճելի ծուլութեամբ մը ու տնտնալով հասայ Եիւքսէք-քալտըրըմ ու քաղաքը բռնեց կոկորդէս իր եռուզեռով, իր տենդով: Կէսօր էր արդէն երբ անցորդներու ճամբաս հարցնելով վերջապէս գտայ Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, ուր կը յուսայի հանդիպիլ մօրքեռօրս, Տէր Բարթող Քհնյ. Թադրմաճեանին:

Փոխանակ սակայն ներս մտնելու սկսայ դեգերիլ շրջակայ փողոցներուն մէջ: Ծովի աղի բուրում մը կար շուրջը· կարծես ծովի մեղմ հով մը կ'ելլէր տարտղնելով հաճելի աղմուկ մը: Յունարէն, հայերէն ու թրքերէն բառեր կը բախէին իրարու, ստեղծելով խառնիճաղանճ մը, ուր մարդ ինքզինքը երջանիկ կը զգար: Հոգւոյս խորը աստիճանաբար կ'արթննար ծովեզերեայ քաղաքներու բնակիչներուն յատուկ, խորունկ սէրը յաւիտենական ծովին հանդէպ: Մարմինս կը յիշէր իր բոլոր զգայարանքներով ծովային բուրումներն ու հեռանկարները: Զըմնավաճառի կրպակներուն առջեւ կը կենայի զուարթութեամբ դիտելով խեչեփառներն ու խեցգետինները, ուլականջներն ու ոստրէները որ միշտ սիրուն թուած են ինծ: Չորս տարիներ ապրած ըլլալով անապատին մերձ շրջանի մը մէջ, ուր տօթն ու աւազախառն հովը վերջիվերջոյ կ'ընկճէին մարդը, ոստրէի մը փակած ծովային սէգի թեւ մը կը բաւէր՝ մարմնիս խորը արթնցնելու համար մեր ծիծղուն ու ծովափնեայ քաղաքին յիշատակը, ինծ վերադարձնելու համար ծովային մանկութիւնս:

Բայց ինչ որ ամէնէն աւելի ուշադրութիւնս գրաւեց յոյն ու հայ ձկնավաճառներու խօսելու եղանակն էր,- երգեցիկ ու շուտիկ քաղցրութիւնը: Հաճելի էր իրենց շարժուձեւերուն ազատութիւնը, ուրախ շաղփաղփիւնը ու մեծ քաղաքներու բնակիչներուն յատուկ քիչ մը ստահակ համարձակութիւնը, որուն կարելի չէ հանդիպիլ գիւղացիներու մօտ: Հմայուած, թեթեւ, անհոգ՝ կը կենայի սալայատակին վրայ, զարմանալով թէ ինչպէ՞ս այդքան դիւրին ազատութիւն, այդքան չէնութիւն մնացած է մարդոց մօտ, չորս տարիներու անել թուղ գիշերէն, մղձաւանջէն յետոյ:

Երկարօրէն, մանկօրէն դեգերեցայ այդպէս, պրպտելով ու սիրելով Պոլսոյ պարզ մարդիկը, վերստին ծանօթանալով ծովին ու ծովային ուրախութիւններուն՝ որ մանկութեանս է՛ն քաղցր յիշատակներուն մաս կը կազմեն, մոռնալով թէ գիշերը իջնելէն առաջ հարկ էր ազգականներուս հասցէն գտնել, մոռնալով թէ անօթի էի ու գրպանս դրամի յետին կտոր մ'իսկ չկար՝ անօթութիւնս որեւէ ուտելիքով խաբելու համար: Պտըտելէն հասայ Փրթիշան Թատրոնին առջեւ: Պարտէզին վրայ

DU LOGOS AU LOGO OU DE «ARMEN» A «ARMANI»

par Chaké MATOSSIAN
Docteur en Philosophie et Théorie de la Communication

«Et Socrate estime digne du soin paternel de donner un beau nom aux enfants».
MONTAIGNE

Une mode émerge aux Etats-Unis et s'apprête donc à foncer sur l'Europe : celle des noms attribués aux enfants. Il ne s'agit plus des éternels Kevin, Brandon et autres Jessica des feuilletons fleuves américains mais des noms de marque. Les enfants de l'an 2000 s'appellent Armani, Dior, Porsche ou Champagne, Chardonnay et Lexus (353 filles pour ce dernier prénom, marque de voiture), de même qu'Evian ou Harley. Le phénomène, dont les médias se sont faits l'écho (cf. **Libération** du 5 février 2004 et radio) a été révélé à partir de études que Cleveland Evans, psychologue à l'Université de Bellevue dans le Nebraska, mène depuis de nombreuses années sur le nom de l'enfant.

Etant donné que la mode américaine dans ce qu'elle peut y avoir de pire, influence toujours l'Europe, ainsi qu'on peut le constater, relativement aux prénoms, par l'apparition, depuis quelques années, d'appellations directement issues des navets américains, tels les Kevin belges, les Jessika et Samantha italiennes... Il convient d'interroger, au regard de la philosophie et de l'ontologie, la portée d'une attribution d'un nom de marque à l'enfant. Nous reprendrons ici, sous l'angle de cette nouvelle approche, quelques réflexions développées dans une étude sur le nom de l'enfant que nous avions précédemment menée sur la demande de la Direction de l'Egalité des Chances du Ministère fédéral de l'Emploi et du Travail (Belgique)[1].

Le nom ne saurait être sans conséquences pour celui qui le porte. Dire que l'on «porte» un nom signale d'emblée la relation d'altérité que tout individu entretient avec ce nom. Le nom, de même que le prénom, s'imposent à l'enfant au moment de sa naissance, ils préfigurent en quelque sorte la personne et la personnalité. Ils révèlent aussi le premier acte de pouvoir de ses parents qui reflètent sur lui, à travers le nom et le choix du prénom, des désirs ou des haines, des fantasmes et des rêves. En nommant l'enfant, ils affirment aussi leur statut social et celui auquel ils aspirent, à mesure même qu'ils donnent à lire, aux autres, dans cet abrégé de vie qu'est le nom de l'enfant, leur appartenance socio-économique, historico-ethnique,, leur niveau intellectuel. Le nom et le prénom fonctionnent comme le cadre symbolique dans lequel l'enfant devra se couler. De même qu'un jour l'enfant se confronte à son reflet dans le miroir et s'identifie à cette image qui lui donne une unité imaginaire, de même, le nom et le prénom s'imposent-ils à lui comme des schèmes symboliques auxquels il doit s'identifier et qui se révèlent aussi, nécessairement, comme une première forme d'asservissement et une source d'étranges relations.

En donnant à l'enfant le nom d'une marque, les parents marquent l'enfant; on peut même dire qu'ils le griffent, qu'ils lui ôtent l'existence en le réifiant. En choisissant le nom d'une marque, les parents transforment l'enfant en objet de consommation, en support de marque. Dans nos sociétés dites démocratiques et civilisées, assurément marchandes et riches, où l'on s'inquiète de l'étendue de la pédophilie dont on traque les réseaux, voici qu'apparaissent des enfants objets qui, par leur nom, se transforment en marchandise. Ramenés à une voiture ou un flacon, une moto ou une voiture, l'enfant est déproprié de son être, il est ontologiquement destitué. Transmuté en marchandise ou objet, l'enfant devient aussitôt vendable, échangeable, jetable, cassable et la responsabilisation des adultes aussitôt amoindrie sinon même éliminée. Dans la société de consommation, on ne répare pas, on jette, le neuf coûte moins cher. Exilé de l'être, l'enfant objet ne sera plus blessé et atteint dans sa dignité mais seulement cassé, abîmé. Le registre de condamnation change du tout au tout car jamais blesser un être et casser un flacon de parfum ne pourront être comparés. Peut-être le second finira-t-il un jour par avoir plus d'importance que le premier... Le Nom propre, comme l'argent, «est un instrument d'échange» dit Barthes, qui en dévoile la «nature économique»: «il permet de substituer une unité nominale à une collection de traits en posant un rapport d'équivalence entre le signe et la somme: c'est un artifice de calcul qui fait qu'à prix égal la marchandise condensée est préférable à la marchandise volumineuse»[2]. Nommer est un acte de langage et le nom propre, dans son apparente stabilité qui s'avère en fait mobile et relative, constitue l'identité de l'individu bien plus qu'il ne la nomme car la nomination ne désigne pas le référent mais bien, comme l'a montré Paul Siblot dans le cadre de la praxématique, «un point de vue sur lui»[3]. En tant qu'énonciation, la nomination reflète le «lien dynamique entre langage et praxis» sur lequel se fondent les pouvoirs politiques et les idéologies de même que la société du marketing communicationnel en recourant à l'euphémisme[4], en rebaptisant des noms de lieux et de rues[5], en légiférant sur l'usage des noms, etc. démontrant, une fois de plus, la dimension économico-politique de l'acte de nommer.

L'INSCRIPTION DU NOM

Philosophes, chercheurs et écrivains n'ont cessé de suggérer ou de montrer l'identification (acceptée ou rejetée) qui rattache une personne à son nom, à l'univers dont il est connoté[6], à sa portée qui dépasse l'individu et inscrit celui-ci dans un univers en queque sorte chiffré. L'individu manifeste une tendance à interpréter son nom, à lui trouver une filiation qui ne dépende pas de la généalogie parentale mais bien du sens et du son du nom. Il vit la double dimension du nom propre, repérée par Ch. S. Peirce, qui le caractérise à la fois comme «légisigne» (c'est-à-dire comme signe organisé, «légalisé» que l'on applique toujours de la même façon à une personne) et comme «Indice» : «je définis un Indice comme étant un signe déterminé par son objet. Dynamique en vertu de la relation réelle qu'il entretient avec lui. Tel est un Nom Propre (un légisigne)»[7].

Contrairement à ce que soutient John Searle, refusant toute fonction descriptive du nom pour n'accepter qu'une relation logique[8], le nom accueille le sujet dans son monde et lui ouvre les voies de son devenir avec et parmi les porteurs de ce nom, ainsi que l'a indiqué Christian Ghasarian[9] en montrant que l'homonymie elle-même peut entraîner des devoirs dans certaines sociétés[10]. L'homonymie, dont le rôle rassembleur et moteur de sympathie avait déjà été souligné par Montaigne, engendre, pour nous, des réactions de sympathie, un sentiment d'étrangeté ou une réaction de rejet (porter le nom d'un criminel, de quelqu'un ayant trempé dans des effaires sordides etc). Dans la tragédie, «le nom est un présage», rappelle Nicole Loraux à propos d'Ajax dont le nom (**Aïas**) contient le cri de deuil, la plainte, «aiai», entraînant l'auditeur à entendre le héros se nommer à chaque gémissement[11]. Donner un prénom à l'enfant revient à l'inscrire dans un univers symbolique, à lui donner une parenté parallèle à la parenté biologique, à l'intégrer dans un monde connoté. Platon n'a pas manqué de remarquer la puissance votive qui sous-tend l'acte de nommer et le rôle trompeur de la connotation entraînant l'interlocuteur à associer directement la personne au personnage dont il porte le nom ou au sens de ce nom («fortuné», «sauvé», «ami-de-Dieu») :

«Or il se peut que les noms donnés dans la langue aux héros et aux hommes nous induisent en erreur:nombre d'entre eux en effet ont été établis d'après le nom du générateur, parfois sans aucune propriété[...] beaucoup, d'autre part, sont donnés en manière de vœu, tels **Euthychidès, Sôsias, Théophilos**, nombre d'autres encore»[12].

Le fondement votif de l'acte de nommer que la mode des prénoms rend manifeste se repère par le choix du modèle héroïque, religieux ou noble, aujourd'hui remplacé par le modèle de l'acteur ou du sportif et, maintenant, de la marque.

LA DECHARGE, LA DEMATERIALISATION

Nommer l'enfant par un nom de marque s'accorde avec la façon nauséabonde dont nos sociétés traitent les animaux destinés à la consommation et qui se vengent ,instinctivement, en devenant fous et malades. Nos sociétés ont transformé le vivant en objet, en marchandise, et l'on jette des milliers de vaches, des millions de volailles comme s'il s'agissait de vieux tubes de dentifrice. Nommer l'enfant comme un objet ressortit à une même vision du monde, celle d'une destitution du vivant, d'une soumisssion à la puissance de mort. Le transfert du vivant dans le monde des objets constitue l'élimination d'un droit d'appartenance de ces êtres au monde des vivants, le devenir artefact de la créature. On commence toujours par les plus faibles.

Par l'acte de nommer leur enfant d'après une marque connue, les parents se déchargent du devoir de filiation, ils jettent leur fardeau (l'enfant) dans l'espace informe de la société de consommation, confiant la parenté à la marque (Chanel, Evian, Dior, Porsche ne sont pas des prénoms). Le nom du père par lequel l'enfant s'inscrit dans le monde symbolique dont le langage est la dimension la plus marquante, cède le pas au nom de la marque. L'enfant n'est plus dans le **Logos**-langage mais dans le **logo**-consommation. La bouche ne parle plus, elle avale ; l'enfant, exclu du Logos, ne s'exprime plus par signes en se nommant, l'énonciation de son nom le transforme instantanément en signal.

Cette décharge, si l'on peut dire, s'inscrit assez bien, semble-t-il, dans un monde qui, pour ses échanges, ses relations, privilégie le virtuel et dévalorise toujours plus la matérialité du corps physique. La matière est grave, elle ralentit la vitesse, fait obstacle à la lumière solaire. L'univers du virtuel, l'ethernet, a éliminé les entraves dues à l'opacité et au poids de la matière, le temps d'un «clic», tout s'effectue, partout. Comme l'a montré Paul Virilio, l'homme contemporain n'a plus besoin du corps, celui-ci semble en trop.

Le mot «matière», étymologiquement, se rattache à celui de «mère» : «chez les Physiciens la mère est la matière», note Marsile Ficin dans son commentaire au **Banquet** de Platon («mater apud Physicos materia est»)[13] et l'enfant est avant tout la matière de la mère, il naît de ce corps, comme une excroissance, il entretient avec elle une relation d'ordre métonymique. Dévaloriser la matière au bénéfice de la dématérialisation propre au monde virtuel, soumis à l'impératif de vitesse marquant les flux monétaires qui défient la vitesse de la lumière, va de pair avec une dévalorisation de la mère dont la recherche scientifique, avec le clonage, voudrait bien se débarasser en la ramenant au rôle de porteuse. Dans ce système de valeurs, l'enfant, en tant que matière vivante se trouve d'emblée dévalorisé, il freine le monde de la vitesse et du rendement.Dès lors que la seule valeur est celle de l'argent, lui-même dématérialisé, flux énergétique de la société de consommation, la valorisation des marques permet aux objets d'appartenir à ce mouvement permanent, à ce flux d'échanges symboli- ►

Կէսօրէն այնքան անոյշ էր, որ հեռանալ յանցանք մը կը թուէր: Կը յիշեմ որ մինչեւ Գաբրիէլեան փողոց իջայ՝ համբուրելով ուրիշ եւրոպացի կիներու, կենալով իւրաքանչիւրին առջեւ խորին ըղձալանքով մը՝ վասնզի թշուառութեան պատկերը արթուն ու անջնջելի էր հոգւոյս խորը: Կարելի՞ էր միթէ, որ այդքան նուրբ ու գեղեցիկ կիներ ըլլային երկրի վրայ, չերեւակայելիներու պէս թեթեւ, երբ անդին մարդիկ աղտի ու բռնութեան մէջ կը փտէին, երբ երկիրը կը տքար անոնց տաժանելի կեանքէն, երբ բազմութիւններ արիւն կու լային:

Ի վերջոյ անփութօրէն մտայ եկեղեցի: Բակին մէջ հանդիպեցայ խարտեաշի վըրայ մարդու մը, որ ինծ բան մը հարցուց: Հայեացքս բարձրացուցի ու երկարօրէն դիտեցի զայն: Տարօրինակ յուզում մը ցնցեց մարմինս: Կարելի՞ էր միթէ, որ այդ մարդը մօրեղբայրս ըլլար: Հարցումին գոհացուցիչ պատասխան չկարենալով տալ, մարդը հեռացաւ ու կորսուեցաւ եկեղեցիին աջակողմը գտնուող ներքին շէնքի մը խորը: Սալայատակին եզերքը կեցած՝ հոգւոյս խորը կ'որոնէի անծանօթ մարդուն դիմագծերը ու անորոշ խռովք մը կը համակէր զիս: Երկմիտ ելայ դուրս ու գլխաւոր դրան աջ կողմը գտնուող ծխավաճառի մը խանութին առջեւ կեցայ: Ծովային նոյն մոռցուած բուրումը կը զարնուէր ռունգերուս ու նոյն յուզումի տեսակ մը զուարթութիւն կը պարգեւէր ինծ: Կարմրախայտերու սիրուն դէզ մը դիտելու վրայ էի, երբ վայելուչ քահանայ մը մտաւ խանութէն ներս: Հեռաւոր մանկութեան մը ընթացքին զայն տեսած ըլլալով՝ յիշողութեանս մէջ ան բարձրահասակ ու գեղադէմ մարդ մըն էր, արթուն ու քաղցր աչքերով: Ու դէմքին վրայ միշտ հաճելի լոյս մը կար: Մինչդեռ քահանան, որ կը տեսնէի, գրեթէ կարճահասակ էր ու առաջին ծերութեան մէջ: Աչքերուն տակ յոգնութեան գծեր կային արդէն ու մօրուքին մէջ ճերմակ թելեր: Այսուհանդերձ ինքն էր: Կենսասէր, չէն Տէր Բարթող հայրը, պեխերուն կամ մօրուքին մէջ ծուարած իր ծածուկ ժպիտը մը: Առանց ինծ նայելու անցաւ քովէս ու ես փոխանակ մօտենալու գոհացայ հետեւելով իրեն:

Ի՛նչ աղուոր էր օրը ու ի՛նչ հրապուրիչ, ցնծուն էր քաղաքը: Բերայի շիտակ ճամբան կը յորդէր բազմութեամբ: Համաձայնական զինուորներ փոքրիկ խմբերով կը շրջագայէին, քաղաքին արդէն տարասեռ ու այլազան բազմութեան մէջ մտցնելով տարաշխարհիկ ու զուարթ տարր մը: Սպաներ յամրաքայլ կ'անցնէին՝ զըսպուած ցանկութեամբ մը դիտելով երիտասարդ կիները, իրենց դէմքերուն վրայ յաղթանակը տհաճելի, հակակրելի լոյս մը կը ձգէր: Անոնց է՛ն յետին շարժումներուն մէջ մարդ կը զգար անվիճելի գերակայութիւն մը, հպարտութիւն մը որ անհանդուրժելի էր:

Սալայատակէ սալայատակ, կը վազէի ցուցափեղկէ ցուցափեղկ՝ անհուն հրճըւանքով մը ճաշակելով քաղաքին չէն եռուզեռը: Ու երբ քահանային մթին ստուերը հեռանար՝ հեւիհեւ կը վազէի չկորսնցնելու համար զայն: Երջանկութիւնը լոկ բառ մըն է իրապէս: Ի՛նչ որ կը զգայի անբացատրելի, աննախընթաց լիութիւն մըն էր, շնորհաց քաղցր վիճակ մը, տարերային ու արարչական գոհութիւն մը: Ամէն ինչ օծուն էր բարախուռն բանաստեղծութեամբ մը ու ամէ՛ն ինչ կը թրթռար ակնարկիս առընչութեամբ: Երկինքը թեթեւ կը թուէր երկրին վրայ: Պոլսոյ առաջին համբոյրը աչքերուս վրայ էր դեռ՝ երբ հասանք Բանկալթիի գերեզմանատան մատուռը: Տէր Բարթող հօր ետեւէն մտայ ներս ու անակընկալ մը դիմաւորեց զիս:

•

ques. La marque fonctionne indépendamment de l'objet. Celui-ci ne compte plus, seul importe sa circulation comme support de marque. De grandes marques connues produisent des objets qui semblent n'avoir d'autre fonction que celle de véhiculer la marque. L'objet, en fait, n'a plus aucune importance (d'où le succès des contrefaçons) qu'il soit beau, laid, utile, exécuté dans un matériau noble ou sans valeur, n'influence guère le consommateur qui se veut simplement affublé d'une visibilité, porteur de marque. Désormais, le consommateur a passé un cap, il ne porte plus la marque sur son T-shirt, ni même comme tatouage sur la peau mais dans son être même. Il est une marque. Les croyances populaires attribuaient à la mère le pouvoir de marquer l'enfant par l'imagination, ses envies pouvaient laisser des traces sur le corps de l'enfant. L'envie trouve sa nouvelle transposition en se manifestant comme envie d'un objet de marque, l'enfant montre, par son nom, que l'envie de la mère ne peut être que celle engendrée par le monde publicitaire, celle de posséder un objet exhibant une marque valorisée par la société de consommation. L'envie ne marque plus la surface du corps mais la profondeur de l'être.

AMNESIE CONTAGIEUSE

Attribuer à l'enfant un nom de marque revient à renier toute généalogie, à inscrire l'enfant dans une filiation d'objet-marchandise. L'enfant «Chanel» ou «Porsche» se trouve évincé de l'humanité et jeté hors de l'histoire. C'est un enfant sans histoire allant de pair avec une société qui perd les repères historiques et culturels, revendiquant la supériorité d'une société «jeune», c'est-à-dire amnésique, sur les «vieilles», comme l'Europe. Nommer son enfant «Loréal» ou «Armani» revient à lui donner une valeur, la seule valeur qui compte dans le monde d''aujourd'hui, l'appartenance au monde économique, au flux des marchandises.

Ne plus avoir de nom, porter un nom de marque semble nous ramener à une sorte de néo-féodalisme ou de néo-despotisme, un temps révolu où les pauvres, les paysans, n'avaient pas de nom mais seulement un prénom : «Jean» fils de «Pierre» ou le nom du seigneur auquel ils appartenaient. Porter un nom de marque devient une manière de montrer son appartenance, son assujettissement, au pouvoir du nouveau maître, la société de consommation, hors du temps et de l'espace physique. L'identification au nom, pour celui qui le porte et la réception du nom, toujours connoté, pour et par les autres, orientent la vie des individus et, peut-être aussi le cours même de l'Histoire. Napoléon aurait-il été le même s'il ne s'était appelé «Buonaparte», la bonne part, comme le repère Michelet dans sa lecture quasi divinatoire des noms ? Roland Barthes a relevé la dépendance de l'histoire envers une origine littérale des lettres du Nom chez Michelet[14], ce à quoi il nous faut ajouter la dépendance envers la sonorité, l'euphonie ou la rime. De fait, Michelet n'a-t-il pas repéré là quelque chose d'essentiel et peut-on soustraire la communication de masse à cette puissance de la sonorité du nom, un simple effet sonore n'a-t-il pas suffi pour mener des hommes à la guillotine? Donner à l'enfant un nom de marque revient dès lors à influencer une vision de l'histoire et le devenir même de l'histoire, d'une part en la niant et, d'autre part, en accordant à la marque le rôle principal de facteur historique. La temporalité de l'histoire cède le pas à celle de la mode et c'est à cette temporalité-là qu'appartient l'enfant porteur de marque, l'enfant an-historique.

LE NOM, LE VISAGE

La problématique de l'identification au nom et de l'impact de sa sonorité est essentielle non seulement par sa dimension symbolique mais encore par ses répercussions au niveau de la perception et de l'appareil neurophysiologique. En effet, il nous paraît important de signaler dans ce contexte les apports que nous offrent certains chercheurs travaillant dans le domaine de la neuropsychologie cognitive associée à la neuropsyiologie et traitant de la reconnaissance du visage. Se panchant sur les mécanismes psychologiques et neurophysiologiques de la perception et de la reconnaissance des visages, Samuel Dubois et Marc Crommelinck notent que les résultats de plusieurs groupes de recherche «convergent vers une seule et même conclusion: il existe, dans le cerveau de l'homme normal, une région spécifiquement impliquée dans le traitement des visages»[15], cette région, «Face Fusiform Area» (FFA) considérée comme un «module», s'active dans le traitement des visages mais non dans le traitement d'autres types d'objets («maisons, faces d'animaux, autres parties du corps humain»). La discrimination perceptive se spécifie en outre dans le «traitement de l'identité et celui des expressions faciales» qui activent des «réseaux cérébraux différents». Enfin et surtout, pour ce qui nous concerne, les deux auteurs affirment que leur «laboratoire a également mené une expérience visant à confirmer le statut spécifique du nom propre associé au visage»: Ils ajoutent :

«Nos résultats ont clairement montré que, en comparaison avec le rappel d'informations sémantiques générales -telle la profession-, le rappel du nom propre implique un réseau nerveux spécifique. Celui-ci comprend notamment le cervelet et le thalamus. Rappelons à cet égard les données de la neuropsychologie montrant que certains patients atteints de lésions thalamiques sont spécifiquement atteints dans le rappel du nom propre associé au visage»[16].

Il semble intéressant de remarquer ici le rôle semblable que jouent le nom et la professon, contribuant à souligner le processus d'identification qui sous-tend notre rapport à l'un comme à l'autre. Le cadre identificatoire du nom est intrinsèquement lié à celui de la profession puisque, historiquement, la plupart des patronymes n'expriment rien d'autre que la profession.

LA NOUVELLE FEE

Si la psychanalyse et la neurophysiologie nous montrent que le nom influence le devenir de l'individu par le processus de l'identification, d'une part, et par l'inscription dans des lieux cellulaires précis la mémoire nerveuse, elles reconnaissent aussi, de ce fait, l'influence déterminante de ceux qui nomment, de ceux qui détiennent la parole au moment de la naissance de l'enfant. Dans les contes, ce pouvoir était imparti aux fées qui, bonnes ou mauvaises, «obéraient par leurs faits, gestes et paroles l'avenir du bébé»[17]. Ces personnages féminins imaginaires se sont longtemps accordés avec la réalité dans la mesure où l'accouchement, dans l'histoire de nos sociétés, a été avant tout une affaire de femmes, principalement, de la sage-femme dont le pouvoir a disparu au bénéfice de celui du «chirurgien». Geneviève Delaisi de Parceval montre qu'un glissement s'est opéré, au début du XXe siècle, avec la prise en charge de l'accouchement par l'«équipe médicale», menée par l'obstétricien qui satisfait, en la sublimant, la «pulsion de voir et de savoir»[18] et se sert de l'aspect scientifique et hygiénique de la mise en scène hospitalière pour affirmer un pouvoir sur la femme, l'enfant et le père. L'équipe médicale s'est donc substituée aux fées autour du berceau[19] et profère, à l'instar des bonnes et des mauvaises fées, des paroles qui dessinent le destin de l'enfant en marquant la mémoire de la mère, comme le souligne G. Delaisi de Parceval par cette citation de Françoise Dolto :

«Ce que je voudrais dire, c'est l'impact qu'ont les paroles sur les mères tout à fait au début, l'importance de la personne qui s'occupe du bébé, ... l'importance de la façon dont elle s'en occupe et parle, **la première fois**, au bébé. J'ai vu beaucoup de femmes, ayant des enfants avec des problèmes graves, qui me disaient : "mais la sage-femme, quand j'ai accouché, elle me l'avait bien dit"... **Les paroles qui ont été dites s'écrivent comme un destin**»[20].

Le nom d'une marque donné à l'enfant révèle la publicité comme productrice de vœux, comme la nouvelle fée autour du berceau, comme nouvelle voix dominante autour de la mère. A la relation familiale succède désormais la relation de marque, le lien de parenté se fait par rapport au monde des marchandises et non plus selon les structures familiales. L'objet marchandise est entré dans la famille, au point de devenir le géniteur de son objet contrefait, l'enfant.

Chakè MATOSSIAN

(1) Chakè MATOSSIAN, *La jument de Troie : approche philosophique du nom de l'enfant (ou la question du nom attribué à l'enfant dans une optique d'égalité des chances entre les hommes et les femmes: qu'en serait-il de l'attribution du nom de la mère?)*. Bruxelles, octobre 2000, propriété du Ministère fédéral de l'Emploi et du Travail.

(2) Roland BARTHES, *S/Z*, Paris, du Seuil, 1970, p. 101.

(3) Paul SIBLOT, «Appeler les choses par leur nom problématique du nom, de la nomination et des renominations», in *Noms et re-noms : la dénomination des personnes, des populations, des langues et des territoires*, sous la direction de Salih Akin, Rouen, Publications de l'Université de Rouen, 1999, p. 25. L'auteur définit la praxématique comme «linguistique réaliste et anthropologique» tenant compte des «moyens mis en œuvre dans la discussion en vue de démontrer, réfuter, emporter la conviction» (p. 24) et montre l'effet de retour du praxème: en effet, si d'une part «on parle de praxème pour désigner l'outil de la nomination afin de signifier le lien de la catégorisation à un réel multiple» et donc d'exprimer une représentation du monde, d'autre part, «cette relation au réel à travers la praxis ne s'exerce pas à sens unique», en ce que «les mots agissent sur nous et par là sont tout autant praxèmes. Nous concevons et percevons le monde à travers leur grille. [. . .] Les praxèmes exercent ainsi sur nos pratiques un effet en retour qui confère aux mots leur pouvoir et leur force conative» (p. 30).

(4) cf. P. SIBLOT, *art. cit.*, l'auteur donne, à l'instar de certains chroniqueurs et journalistes, de nombreux exemples montrant combien l'euphémisme vise à amoindrir la cruauté socio-économique («plan social» pour «licenciements»...) ou comment la rebaptisation d'une région permet de la valoriser touristiquement («Côtes-du-Nord» devenu «Côtes-d'Armor»).

(5) Cf. Laurence VIGNES, «Les noms de rues : typologie et enjeux», in *Noms et renoms : la dénomination des personnes, des populations, des langues et des territoires*, sous la direction de Salih Akin, Rouen, Publcations de l'Université de Rouen, 1999, p. 236 : «Ce changement dans le monde d'attribution des noms de rues, dont l'administration devient responsable, est particulièrement important. Nous supposons que cette prise en charge par l'autorité correspond à un besoin de contrôle, de maîtrise et de gestion de l'espace public).

(6) Christian VANDENDORPE, «Quelques considérations sur le nom propre», in *Langage et société*, n° 66, déc. 1993 et http://www.uottawa.ca/academic/arts/lettres/nompropre.htm «Comme Proust, nous avons chacun notre façon de "faire parler" tel ou tel nom propre, d'y associer désirs et nostalgies, d'y greffer un sémantisme secret, exclusif à notre idiolecte. Et la lecture littéraire consiste précisément dans la capacité d'établir des relations de sens plausibles là où une lecture innocente ne verrait rien d'autre que des signes non motivés ou la transparence du sens immédiat».

(7) Ch. S. PEIRCE, *Ecrits sur le signe*, Paris, du Seuil, 1978, p. 32.

(8) John SEARLE, «Proper Names», in *Mind*, vol. LXVII, April 1958. La question considérée comme «the crucial question» par Searle («How is a connection between name and object ever set up?», p.170) est celle posée par Platon dans le *Cratyle*. A la question «Does a proper name have a sense?» Searle répond, p.173: «If this asks whether or not proper names are used to describe or specify characteristics of objects, the answer is "no". But if it asks whether or not proper names are logically connected with characteristics of the object to which they refer, the answer is "yes, in a loose sort of way". (This shows in part the poverty of a rigid sense-reference, denotation - connotation approach to problems in the theory of meaning)». Nous pensons avec Umberto Eco ou Lévi-Strauss que le nom ne saurait échapper à la description, à sa fonction de classement. Il connote et est interprété. La fonction des noms dépasse celle de «pegs on which to hang descriptions» que leur accorde Searle (p.172), dans le cadre d'une théorie dont la dimension mortifère se masque et se révèle sous le nom de «logique», ainsi que l'avaient bien dénoncé Montaigne et Pascal.

(9) Ch. GHASARIAN, *Introduction à l'étude de la parenté*, Paris, du Seuil (points essais), 1996, pp.48-49 : «Le nom n'est pas systématiquement donné à la naissance de l'enfant. Son attribution est un moment essentiel qui établit l'appartenance ou groupe de parenté, le rapport à la mémoire collective et la place dans le réseau des relations sociales. Cette imposition est par ailleurs souvent liée à un rite de passage».

(10) Ch. GHASARIAN. *op. cit.*, p.50 : «Quel que soit leur âge, les personnes qui portent le même nom se doivent une assistance mutuelle. Les groupes d'homonymes forment ainsi des réseaux de solidarité inter-familiaux».

(11) Nicole LOROUX, *La voix endeuillée*, Paris, Gallimard, 1999, pp.61-62.

(12) *Cratyle*, 397 a-b

(13) Marsile Ficin, *Commentaire sur le* BANQUET *de Platon*. DE L'AMOUR, II, 7, Paris, Les Belles Lettres, 2002. pp.40-41.

(14) Roland BARTHES, *Le Bruissement de la langue*, Paris, du Seuil, 1984, p.245. «. . .l'Histoire micheletiste du XIXe siècle sort d'un jeu de mots étymologique : *Buonaparte*, la Bonne Part, le gros lot: Napoléon est ramené à son nom, ce nom a son étymologie et cette étymologie, tel un signe magique, engage le porteur du nom dans une thématique fatale : celle de la loterie, du hasard sinistre (...): vingt années de notre Histoire dépendent de cette *origine* de Bonaparte : origine (et c'est l'excès fou du texte) qui n'est nullement historique, sociologique, politique (c'eût été une origine référentielle), mais *littérale* : ce sont les lettres du Nom qui fondent le récit micheletiste».

(15) Samuel DUBOIS et Marc CROMMELINCK, «Images mentales, images cérébrales : apports de la tomographie par émission de positrons», *Annales d'histoire et de philosophie du vivant — (Le cerveau et les images)*, vol. 3, Paris, 2000, p. 74. Les auteurs rappellent que le point de départ des recherches scientifiques est la «prosopagnosie» ou «agnosie visuelle spécifique aux visages» dont sont atteints des patients qui, suite à une lésion cérébrale, «sont incapables d'éprouver un sentiment de familiarité et donc d'identifier le visage des personnes qu'ils connaissent» (p.64).

(16) *art. cité*, p.74.

(17) Geneviève DELAISI de PARCEVAL, «Les fées aujourd'hui», in *Nouvelle revue de psychanalyse*, n° 19 : L'enfant, Paris, Gallimard, 1979, p.193.

(18) G. DELAISI de PARCEVAL, *art. cité*, p.209.

(19) *Ibid.*, p.210 : «La naissance est toujours l'occasion de mille prédictions, tant il est vrai que l'enfant est porteur d'une richesse fantasmatique extraordinaire pour ceux qui "le mettent au monde". Les fées, nobles vieillards, matrones et commères d'antan ont changé de visage; l'ordre, l'importance et la nature des projections de ces divers personnages se sont également modifiés. Mais le système fonctionne toujours».

(20) *Ibid.*, p.210.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 6
MARDI
6 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.984 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20.984

ՊԱՊԸ ՊՈԼԻՍ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ Տիեզերական Օրթոտոքս Պատրիարքը՝ Բարթուղիմէոս չորս օրուան այցելութիւն մը կատարած է Հռոմ եւ Վատիկան, որուն ընթացքին ջանացած է երկխօսութիւն մը ստեղծել կաթողիկէներուն հետ: Այցելութիւնը վերջ գտած է Յուլիս 2ին եւ այդ առթիւ Պատրիարքը Պոլիս հրաւիրած է Պապը Նոյեմբեր 30-ին: Պատրիարքին նպատակն է նաեւ Պապը համոզել որ պաշտպան դառնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Լայնօրէն արտայայտուած է իտալական մամուլի էջերէն, ուր եւս ըսած է թէ Պապին հետ այս հանդիպումը աւելի արդիւնաւէտ եղած է եւ շատ աւելի սիրալիր քան 1995ի եւ 2002ի հանդիպումները:

Երկար ատեն է կաթողիկէ եւ օրթոտոքս իշխանութիւններու միջեւ յարաբերութիւնները լարուած կը մնան եւ վէրքը Ուկրանիա կը գտնուի, ուր բիւզանդական ծէսի պատկանող կաթողիկէները կ'ուզեն պատրիարքութիւն մը ստեղծել եւ օրթոտոքսներն ալ կը դատապարտեն, հոն տեսնելով մարդորսութեան նպատակ մը: Պատրիարքը, ուրեմն, բաւական փափուկ պաշտօն մը ունէր, որպէսզի վերսկսի երկխօսութիւնը, պահպանելով հանդերձ Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ դիրքը: Բայց, շեշտը կը դրուի Բարթուղիմէոս Պատրիարքի այլ նպատակի մը վրայ: Բացատրած է մամուլին, որ «Թուրքիա տարբեր կրօնքով եւ տարբեր մշակոյթով երկիր մըն է, բայց, այս վերջին տարիներուն եւ մանաւանդ ներկայ կառավարութեան հետ բազմաթիւ քայլեր առնուած են, ցոյց տալու համար որ փափաք կայ յարմարելու եւրոպական օրէնսդրութեան»: Այս ջանքերը թափելով, Պատրիարքը կ'ուզէ սիրաշահիլ Թուրքիոյ կառավարութիւնը, ապահովելու համար իր ապագան: Թուրքիան կ'որակէ որպէս «կամուրջ մը Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ, Իսլամի եւ Քրիստոնէութեան միջեւ, Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ»:

Պապին այցելութիւնը կրնայ տեղի ունենալ Նոյեմբեր 30ին, Ս. Անդրէասի տօնին, այսինքն նաեւ Եւրոպական Յանձնախումբին տեղեկագրին եւ 25երու որոշումին նախօրեակին: Ըստ Պատրիարքին, Պապը լաւ ընթացք տուած է հրաւէրին, հաւանաբար աւելի էքիւմէնիք պատճառներով քան քաղաքական: Արդարեւ, Վատիկանի համար Թուրքիոյ անդամակցութիւնը շատ հեռու է նախապատուութիւն մը ըլլալէ:

***

Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ արտայայտուողներ կան միշտ, գլխաւորաբար Ֆիկառոյի մէջ: Յուլիս 2ին, Իվան Ռիուֆոլ իր պլոք-նոթը կը սկսէր սա խորագրով՝ «Թուրքիա՞ն, ո՛չ մերսի»: Իր տողերուն մէջ, կ'անդրադառնայ նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան ուրացումին, շեշտելով.- «Դժուար է, օրինակ, մոռնալ Հայոց ցեղասպանութիւնը գործուած՝ Թուրքերու կողմէ Ի. դարուն կամ Յոյներուն վրիժական ճակատագիրը»: Յուլիս 3ի Ֆիկառոյի Նամականիի բաժնին մէջ ալ ընթերցող մը (Ժագի Կերինօ) իր ընդվզումը կը յայտնէ եւ հեգնանքով կը յիշէ որ Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի նախագահները, որոնք ոչ մէկ բանի շուրջ կը համաձայնին, համաձայն են սակայն Թուրքիոյ անդամակցութեան համար, որ ըստ իրենց անհրաժեշտ է եւ անխուսափելի:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա. ԷՕՃԱԼԱՆԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՆՋՈՎ ՑՈՅՑԵՐ

Գլխաւորութեամբ քրտական կուսակցութեան (ՏԷՀԱՓ), զանազան կազմակերպութիւններ ցոյցերու դիմած են, քրտական զինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ) արգելափակուած պարագլուխ Ա. Էօճալանի ազատ արձակումը պահանջելու համար: Ցոյցերուն վայր եղած են յատկապէս Պոլիսը, Անգարան, Ատանան:

Ցուցարարներուն գլխաւոր բողոքը ուղղուած է պատկան իշխանութիւններու որոնք գրեթէ կանոնաւորապէս կը խոչընդոտեն Ա. Էօճալանի ու անոր պաշտպան փաստաբաններուն, մերձաւորներուն հետ տեսակցութիւնը: Անոնք շեշտած են նաեւ թէ 1999էն ի վեր քրտական զինեալ կազմաւորումներուն հռչակած միակողմանի հրադադարը ոչ մէկ անդրադարձ գտած է Թրքական կողմէն որ շարունակած է հալածանքը, կամայական բանտարկութիւնները, բանտարկեալներու գործադրըւած չարչարանքները:

Պոլսոյ ցոյցին բախումներ ալ եղած են ոստիկանական ուժերու հետ որոնք արտասովոր ռումբեր գործած են ցրուելու համար ցուցարարները:

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE 2»

(4/10 juillet)

Atatürk
OU L'ADIEU A L'ORIENT

Մոնտի շաբաթավերջի յաւելուածը, Աթաթիւրքի նուիրուած յօդուածաշարքի մը ձեռնարկած է (Աթաթիւրք՝ արդիականը, որ պիտի ներկայացուի երեք յաջորդական թիւերով):

Այս թիւն իսկ բաւական ճոխ է, նախ կը ներկայացուի Մուսթաֆա Քէմալը իր կենսագրական գիծերով, իր դերը Թուրքիոյ արդիականացման մէջ, վերջին սուլթաններուն վախճանը եւլն., եւլն.: Երկու քարտէսներ կու տան Օսմանեան կայսրութեան պատկերը փառքի օրերուն, ուրիշ մըն ալ՝ անկումի շրջանին:

Ակնարկ մըն ալ կայ (էջ 79) Հայոց ցեղասպանութեան: Ակիզբը կը գրէ.- «Հալածանքները զորս Օսմանեան Կայսրութեան Հայերը կրեցին երկու շրջաններու մէջ յանգեցան զանգուածային ջարդերու»: Ու կ'անդրադառնայ 1894էն 1896ի շրջանին, զոր կը գրէ, Վահագն Տատրեան որակեց «politique protogénocidaire»: Կը հասնի Երիտթուրքերու իշխանութեան եւ «ցեղային մաքրագործումի» առիթին, զոր կու տայ Ա. Աշխարհամարտը: Հայոց ցեղասպանութեան մասին տողերը արտատպուած են Մոնտի 1999 Յունուար 27ի թիւին մէջ լոյս տեսած Նիքոլա Վէյլի յօդուածէն: Հոս ալ կայ թիւերու հարցը, ըստ աղբիւրներու (կը յիշուի նոյնիսկ Ժիլ Վայնշթայնը...):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 3/5)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԳՐՈՂՆԵՐԸ

Գրողներու Բ. Համաժողովին մասնակիցները, աւելի քան 60 հոգի, Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանի գլխաւորութեամբ Յուլիս 2ին գացած են Արցախ: Նոյն օրը զիրենք ընդունած է նախագահ Ա. Ղուկասեան: Խօսելով վերջին տարիներուն Արցախի տնտեսական, ընկերային զարգացումներուն, տարուած աշխատանքներուն մասին, նախագահը գնահատած է Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն կատարուած մշտական օժանդակութիւնը: Կէսօրէն ետք հիւրերը մասնակցած են Մուրացանի 150ամեակի հանդիսութեան: Յաջորդ օրը այցեր տըրւած են Ստեփանակերտի յուշահամալիրին, Շուշիի:

***

ՓԱՐԱՃԱՆՈՎԻ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Երեւանի մէջ Յուլիս 1ին սկսած են Փարաճանովեան օրերը, արուեստագէտին ծննդեան 80ամեակին առթիւ, մասնակցութեամբ Կիեւէն, Մոսկուայէն, Թիֆլիսէն հարազատներու, գործակիցներու, մտերիմներու: Անոնց մաս կազմած են արուեստագէտին զաւակը, քրոջը որդին: Յուլիս 3ին տեղի ունեցած է կլոր սեղան մը «Ս. Փարաճանովի հետ եւ նրանից յետոյ» խորագրուած: Փարաճանովի կեանքէն, աշխատանքէն վկայութիւններ բերած են իր գործակիցները: Երեւանի Փարաճանովեան թանգարանին տնօրէնը Զաւէն Սարգսեան բացատրած է թէ ընդհանրապէս կը նշուին 50, 75, 100, 125ամեայ յոբելեաններ, սակայն նկատի առած որ Փարաճանովի ընկերներուն մեծ մասը 70-80 տարեկան են ու հարիւրամեակի յոբելեանին անոնցմէ քիչեր կենդանի կ'ըլլան, որոշուած է տօնել 80ամեակը:

***

ՄԱՐՄՆԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Ռուսաստանի Ներքին գործերու նախարարութեան եւ Հայաստանի ոստիկանութեան ջանքերով յայտնաբերուած է յանցաւոր խումբ մը որ Հայաստանէն կիներ կը ղրկէր Մոսկուա, որպէսզի հոնկէ կեղծ փաստաթուղթերով Արաբական Էմիրութիւններ փոխադրուին մարմնավաճառներու կողմէ: Հայեւռուս գործակցութեան շնորհիւ Մոսկուայի մէջ պահուող վեց Հայուհիներ ազատ արձակուած են: Ըսուած է թէ ամէն մէկ կնոջ փոխադրութեան համար 2500 տոլար կը վճարուէր միջնորդներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ յայտնած է Յուլիս 4ի իր թիւին մէջ, որ ամերիկեան կառավարութիւնը գաղտնի համաձայնութեան մը յանգած է Սաուտի Արաբիոյ հետ, ազատ արձակելու համար հինգ Սաուտցիներ, որոնք Կուանթանամօ կը գտնուին ահաբեկչութեան մեղադրանքով: Արդէն, անցեալ շաբթու, Գերագոյն Ատեանը ծանր հարուած մը տուած էր նախագահ Պուշին (տե՛ս. «Յառաջ», Յուլիս 1) երկու վճիռներով, որոնք կը վերաբերէին բանտարկեալներու իրաւունքներուն, առարկութիւններ ընելու դատարաններուն առջեւ իրենց բանտարկութեան համար: Այս մէկը նոր հարուած մըն է: Թերթը կը գրէ նաեւ թէ այս «կարգադրութիւնը» եղած է Սաուտի Արաբիոյ թելադրանքով: Սաուտցիներու ազատ արձակումէն ետք (2003էն), ազատ արձակուած են նաեւ հինգ Բրիտանացիներ: Ուաշինկթըն հերքած է որեւէ համաձայնութիւն:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ս. Պէրլիւսքոնի նախընտրած է զոհել Տնտեսութեան իր նախարարը՝ Ճուլիօ Թրեմոնթի եւ առժամապէս ստանձնել այդ պաշտօնն ալ, որպէսզի առաջքն առնէ համախմբման իր կառավարութեան պառակտումին: Պէրլիւսքոնի ստիպուած եղած է տեղի տալ «Հիւսիսի Լիկա»յին որու վերջնագիրն էր Թրեմոնթիի մեկնումը: Ան կը մեղադրէր նախարարը որ «բռնատէր»ի պէս կը մատակարարէ տնտեսութիւնը եւ Ֆինի (Հիւսիսի Լիկա) ըսած էր վարչապետին՝ «Սիլվիօ, ան կամ մենք»:

ՏՈՀԱՅԻ (Քաթար) մէկ դատարանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտած է երկու ռուս դիւանագէտներ, որոնց դէմ ամբաստանութիւնն այն է որ «հովանաւորած» են ծայրայեղ խլամապաշտ Զելիմխանի սպանութիւնը, զոհ՝ իր կառքին պայթումին, Փետրուար 13ին, երբ դուրս կ'ելլէր Տոհայի մզկիթէն: Բոլոր ամբաստանութիւնները կ'ուրացուին Մոսկուայի կողմէ, որ չէչէնական ներքին հարց մը կը նկատէ, թէեւ կ'ընդունի որ երկու դիւանագէտները իր գործակալներն էին:

ՓԱՐԻԶԻ Միւթիւալիթէի սրահին մէջ, Ընկերվարականները 600 շարքայիններ համախմբած էին, Յունիս 3ին, կառավարութեան քաղաքականութեան դէմ: Ընդհանուր քարտուղարին համար «սեւ ամառ մըն է ընկերային և հանրապետական ուխտին» համար եւ աւելցուցած .- «Ժագ Շիրաք ոչ մէկ դաս քաղած է անցած քուէարկութիւններէն»: Հոլանտի համար գործի անցնելու ժամը հիմա է, պէտք չէ 2007ի սպասել: Լօրան Ֆապիւս ալ նոյնքան խիստ է եւ իր ելոյթին մէջ շեշտած է.- «Կառավարութիւնը մեզ պիտի գնէ անկարելի այլընտրանքին առջեւ տուրքերու յաւելման կամ հանրային սպասարկութեանց նուազումին»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ քարիւղի Եուկոս ընկերութեան կեդրոնը խուժած են, Յուլիս 3ին, արդարադատութեան եւ ոստիկանութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ ժամերով խուզարկութեան ձեռնարկած, յարկէ յարկ: Իրենց հետ տարած են

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ 2004

ԱԽՈՅԵԱՆԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Եւրօ 2004ի մրցաշարքը վերջ գտաւ Յուլիս 4ին, ինչպէս սկսած էր, այսինքն Յունաստանի յաղթանակով Փորթուկալի դէմ, այս անգամ 0ի դէմ 1 կէտով:

Մինչեւ վերջին վայրկեանը, ոչ ոք, ոչ իսկ Յոյները հաւանաբար կը սպասէին նման անակնկալի մը: Յունաստանէն դուրս ալ, ուր յունական գաղութներ կան, ցնծութեամբ տօնուեցաւ այս յաղթանակը:

ՆՈՐԷՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Յունիս 22ի մեր թիւով Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթէն (Յունիս 11) թարգմանաբար տուած էինք Թ. Աքչամի գրութիւնը որ կը վերաբերէր թրքական արխիւներու մաքրագործումին: Նոյն պատմաբանը նիւթը շարունակած է շաբաթաթերթին յաջորդ (Յունիս 18) թիւին մէջ ալ, այս անգամ գրելով թէ միայն պետութիւնը չէ, անձեր ալ փճացուցած են արխիւները:

Նախ կ'անդրադառնայ ծանօթ գրող, լրագրող եւ զինադադարին Թղթատարութեան տնօրէն Ռէֆիք Հալիտ Գարայի յուշերէն դրուագի մը. 1948ին մինչ այդ յուշերը լոյս կը տեսնեն մամուլին մէջ, նոյն տնօրէնութեան երկարամեայ պաշտօնեայ Հ. Ս. Տուրաքանէն նամակ մը կը ստանայ. յետագային երբ յուշերը հատորով կը հրատարակէ, այդ նամակին ալ տեղ կու տայ: Նամակագիրը որպէս ականատես կը պատմէ թէ զինադադարէն ետք երբ համաձայնականները սկսած են մուտք գործել Թուրքիա ու շրջաններ գրաւել, Թղթատարութեան կեդրոնէն հեռագիրներ ղրկուած են բոլոր գրասենեակները որպէսզի կանխուի պաշտօնական փաստաթուղթերուն թշնամիին ձեռքը անցնելու հաւանականութիւնը եւ այդ կարգի թուղթերը, ընդօրինակութիւնները, բոլորն ալ փճացուին (Ռ. Հ. Գարայ, «Զինադադարի յուշեր», Բ. հրատ., Պոլիս, էջ 271-272):

Նոյն նամակագիրը յետագային կը տեղեկացնէ թէ կեդրոնի հեռագրին մէկ օրինակը Պոլսոյ Պատերազմական ատեանին ձեռքը անցած է. դատարանը այն կասկածով որ փճացուած հեռագիրներ կրնան տեղահանութեան առնչուած ըլլալ, ատիկա կ'ուզէ դատի նիւթի ընել, սակայն Գարայ արգելք կ'ըլլայ:

Թ. Աքչամ կը գրէ թէ փաստաթուղթերու փճացման արարքը միայն Պոլիս կատարուած չէ. բոլոր քաղաքներուն մէջ ալ տեղի ունեցած է: Յաւելեալ, այդ մարդիկը յետագային իրենց յուշերը հրատարակելով առանց որեւէ վերապահութեան, բացէ ի բաց ըսած են թէ փճացուցած են իրենց ձեռքը գտնուած տեղեկութիւններն ու փաստաթուղթերը:

Աքչամ երկու օրինակ կու տայ ըսածին. առաջինը Ալի Մինիֆի պարագան է: Իթթիհատական կարեւոր այս դէմքը կուսակալութեան, քայմաքամութեան պաշտօններ վարելէ ետք, իթթիհատական վերջին կառավարութեան մէջ Շինարարութեան Նախարարութիւնը վարած է: Ատանայի տեղահանութեան առնչուած ըլլալով, ձերբակալուած, ապա Մալթա աքսորուած է: Նախարարութեան օրերուն գաւակներուն որպէս դայեակ ծանօթ հայ կին մը կը վարձէ. ան կը կոչուի Տիկին Ջէչէեան: Այս վերջինը իր գաւակն ու ամուսինը կորսնցուցած է տեղահանութեան մէջ: Ա. Մինիֆ տեղեկանալով իր մասին կատարուած հարցաքննութեան թղթածրարին, կը տեսնէ որ կարգ մը փաստաթուղթեր այդ կնոջ կողմէ իր տունէն գողցուած ու շրջանի ղեկավարութեան յանձնուած են: Մեծապէս կը զարմանայ որ կինը իր տունէն փաստաթուղթ գտած է: Որովհետեւ նախապէս տեղեակ պահուած է թէ «տունը պիտի խուզարկուի» ու ինք ամէն բան փճացուցած է: Կը կարծէ թէ «կարեւոր ոչինչ ձգած է». այսուհանդերձ մոռցուած փաստաթուղթեր մնացած են: Կ'ըսէ. «Իրականութեան մէջ աւելի կարեւոր փաստաթուղթերը փճացուցի, բայց սատնք ճամպրուկի մը գրպանը մոռցեր եմ... Այն փաստաթուղթերը զորս փճացնելու մոռցած էի, ինծի դէմ որպէս ապացոյց կը գործածուէին» (Թահա Թորոս, Ալի Մինիֆ պէյի յուշերը», Պոլիս, 1996): Խնդրոյ առարկայ փաստաթուղթը Ատանայէն աքսորուելիք Հայերու անուանացանկն է:

Երկրորդ պարագան կը վերաբերի Ահմէտ Ռիֆաթ Զալըքայի: Անկախութեան պատերազմին պաշտօնավարած է որպէս Արդարութեան նախարար: Յուշերը հրատարակուած են գաւկին՝ Հուրշիթի կողմէ: Ան կ'ըսէ հօրը մասին. «Զինքը իր ժամանակակից թուրք մտաւորականներու մեծամասնութենէն կը բաժնէր սովորութիւն մը որով ականատես եղած դէպքերը օրը օրին նոթագրած, մեկնաբանած էր: Նաեւ խնամք տարած էր ձեռքը հասած որոշ փաստաթուղթեր պահելու որպէսզի յետագայ սերունդներ կարենան իրագործել»: Նաեւ կ'աւելցնէ. «Ափսոս որ այդ գրառումներուն ու փաստաթուղթերուն մեծ մասը, յուշերու յետագայ հատորին յառաջաբանին մէջ նշած պատճառներով պարտաւոր եղած է երբեմն փճացնելու, այրելու»:

Այդ պատճառներուն գլխաւորը այն է որ Ռ. Զալըքա եւս Պոլսոյ պատերազմական ատեանին կողմէ հետախուզուած մէկն է: Ինչպէս Ալի Միւնիֆի պարագային, իրեն եւս կը տեղեկացուի այդ պարագան: Ատկէ զատ, հարցաքննիչ դատախազը, դատաւորը եւ ձերբակալելու կոչուած ժանտարմայի ջոկատին հրամանատարը զինքը իրենց պահպանութեան տակ կ'առնեն: Ինք կը գրէ. «Օր մը դատախազը ինծի տեղեկացուց թէ գաղտնագիր հեռագիր մը հասած է քաղաքապետարան, թէ խառն յանձնաժողով մը Կեսարիա պիտի գայ պրպտելու տեղահանութեան գործը, կասկածելիներու մասին հարցաքննութեան ու հետապնդումի պիտի ձեռնարկէ, տուները պիտի խուզարկէ: Դպրոցական ընկերոջս հետ տուն եկանք, փաստաթուղթերս ու յուշերս այրեցի... իսկ պահած փաստաթուղթերս ստիպուեցայ 1934 Փետրուարին փճացընել» («Ա. Զալըքայի յուշերը», Պոլիս, 1992): Ա. Ռիֆաթը երկրորդ անգամ ըլլալով փաստաթուղթերը փճացնելու մղողը Գ. Գարապէքիրի Էրէնգիւղի բնակարանին խուզարկումը եղած է:

Ամփոփելով, Թ. Աքչամ կը գրէ թէ ոչ միայն Պոլսոյ նախարարութիւններուն, այլեւ շրջաններուն մէջ ալ փաստաթուղթեր փճացուած են: Ոչ միայն պետական պաշտօնատեղիները, այլեւ անհատներ ալ փճացուցած են իրենց ունեցած փաստաթուղթերը: Ապա կ'աւելցնէ «Ինչպէս կ'երեւի, ազգովին խաւարի դատապարտուեր ենք. ճիշդ այնպէս, ինչպէս յանցաւոր մը մէջտեղէն կը վերցնէ յանցանքի գործիքն ու ապացոյցները: Ատկէ ետք մարդիկ ամէն բանի փճացած ըլլալուն ապահովութեամբ կրնան ճառել, ըսելու համար թէ "Հայերուն ոչինչ պատահած է. բոլոր փաստաթուղթերը արձանագրուած ու իրենց տեղը մնացած են": Ի՞նչ ըսել. թերեւս իմ սերնդակիցներս իրենց մեծերուն պատկանած կարգ մը փաստաթուղթեր տեղէ մը կը յայտնաբերեն ու Ա. Մինիֆի օրինակով կը զարմացնեն, կ'ամչցնեն որոշ մարդիկ»:

Պատրաստեց՝
Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«1 0 0 Ո Ի 1 Խ Ա Ղ»

Երախաներու համար խաղերու ժողովածու

պատկերազարդ ու գունաւոր

Ա. Թիւ

Երեւան - 2004

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԿԵՐՊԸՆԿԱԼ ՁԵՒԵՐՈՒ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ ՎԱՐՊԵՏԸ՝ ԱՐԹՕ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Խորհրդանշական ուրիշ դէմք մըն է Ժ. դարու հանճարեղ բանաստեղծը՝ Նարեկացին. ան ներկայացուած է կրկնակ դիմագիծ ունեցող քանդակով մը. տարբեր դիրքի մը մէջ միստիք բանաստեղծը սառեցուած է ներամփոփման խորունկ մէկ պահուն, իսկ ուրիշ անկիւնէ մը արուեստագէտը կը դրսեւորէ անոր ներքին տառապանքները, արտայայտութեամբ մը ուր կարծես վանական բանաստեղծը կ'ասմունքէ իր «ողբերգութեան մատեան»ը, թողութիւն աղերսելով Գերագոյն Էակէն:

Փուլէն յարակցութիւն մը կը գտնէ մըշակոյթի այս երկու տիտաններուն միջեւ, երբ կը գրէ. «Կոմիտաս կը կատարէ արարքը՝ Ի. դարուն վերաբանալու հայ մշակոյթը ինքն իր մէջ՝ թօթելով խոկումի այն աւանդութիւնը որ սկսուած էր Նարեկացիով»:

Արթօյի համար արուեստի կուռքերէն մէկը Արշիլ Կորքին է, որուն ժառանգութեան ան կու տայ հետեւեալ բնորոշումը. «Կորքի մակարբերեց մարդուն մէջ թաքնուած նոր յատկանիշ մը, մարդկային յատուկ զգացողութիւն մը որ բացարձակապէս նոր էր եւ երբեք չպեղուած. ան մեր մէջ սարսռացուց բան մը զոր դեռ կը դժուարանանք սահմանելու. ան ներկայութիւնն է տիեզերական չափի մը որ ամբողջականութեամբ օտար չէ մեզի, այսուհանդերձ ան կ'աւետէ բան մը որ ամբողջովին անծանօթ է մեզի:

Կորքիի գլուխ-գործոցներէն մէկը իր մօր նկարն է, մայրը՝ իր ծնուցիչն ու սընուցիչը եւ մայր մը, որ առհասարակ կը խորհրդանշէ համայնական մայրութիւն մը, արուեստագէտը հանդուցելով իր առհաւական ժառանգութեան:

Արթօն նոյնպէս մայրութեան նիւթը մըշակած է քանի մը յատկանշական գործերով, որոնցմէ երկուքը տեղ գտած են գիրքին մէջ. անոնցմէ մէկը քնքոյշ գծանկար մըն է, նուրբ ու քնարական գիծերով, ուրկէ կը ծորին մայրական տըխրութիւնը, սէրը, հոգը, բայց առաւելաբար՝ մօր միամիտ իմաստութիւնը: Քանդակը աւելի կոթողային է՝ կերպով մը արուեստագէտի էութեան ու գոյութեան հիմնաքարը՝ մարգարէական դիրքով մը: Երկու պարագաներուն ալ մօրը կզակը յենած է ափին, անխօս պատգամ մը արձակելու կեցուածքով:

Արթօյի ինքնանկարները կը կազմեն անոր արուեստի ուրիշ մէկ գլուխը եւ կը հանդիսանան ինքնախուզարկումի եւ ներքին խոստովանութեան մենակեաց արտայայտութիւններ: Այդ ինքնանկարներէն մէկը (47) կը ներկայացնէ արուեստագէտը բանտուած սարդոստայնի մը մէջ, որ կը խղուի՝ արուեստագէտին կորուսեալ նայուածքին տիեզերական ճառագայթներով: Անոր պրոնզէ քանդակը (99) կը մատնէ կռիւ մը ինքն իր մէջ. այնտեղ, երբ արուեստագէտի պարտուած հոգին կը սողոսկի դուրս, դէմքին վրայ կ'ուրուագծուի տիրապետող իմաստութիւն մը. միւս կողմէ թուղթին վրայ գծագրուած իր թիւ 121 նկարը, կը ներկայացնէ միեւնոյն պայքարը, որ կարծէք կը սահմանէ անլոյծ վէճ մը մարդկութեան հետ: Երկու այլ գծային ինքնանկարներ կը դըրսեւորեն ուժի արտայայտութեան երկու ծայրայեղ վիճակներ. առաջինը (126) քայքայուող, չոգիացող ու ոգեղինացող դէմք մը՝ մեղմագոյն արտայայտութեամբ, իսկ միւսը (127) կը դրսեւորէ քանդակագործի յատուկ բուռն հարուած մը՝ Հարթունկի գիծերուն ուժգնութեամբ:

Արթօ հաւաքական ցաւի ահաւոր տառապանքը կը զգայ ամբողջ էութեամբ: Այնպէս ինչպէս Փիքասօ Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին ահաւորութիւնը համայնացուցած է իր յայտնի «Կերնիքա»յով, Արթօ միեւնոյնը ըրած է իր «Հիրոշիմա» քանդակով (ներկայիս՝ Հիրոշիմա քաղաքի թանգարանին մէջ, Ճափոն): Այստեղ եւս ահաբեկած դէմք մը կոթնած է ափին (մօր դիմանկարին նման), սականյն դէմքին վրայէն պայթիւնով մը դատարկուած է մէկ աչքը, իսկ միւսին բիբը կախուած կը մնայ միջոցին մէջ (Թէքէեանի «մէկ հատիկ»ին նման) արտայայտելու համար զարհուրանքը՝ մարդու կողմէ մարդկութեան հասցուած ահաւոր չարիքին:

Արթօյի համար անըմբռնելի է տեսնել, հասկնալ եւ արտայայտել Հայոց ցեղասպանութեան արարքը առանձին կերպով: Ան այդ չարիքը աւելի կ'ըմբռնէ համամարդկային չարիքի պարունակին մէջ. հետեւաբար իր «Հիրոշիմա»ն նոյնքանով նաեւ յուշարձան մը կը դառնայ հայկական ցեղասպանութեան նահատակներուն: Քանի մը տարիներ առաջ, երբ կ'այցելէի Տէր Զօր, կրկներեւոյթի մը նման աչքիս դիմաց կը պարզուէր այդ արձանը եւ մղձաւանջային հոմոզումն ունէի թէ գայն յանկարծ պիտի կարենայի տեսնել աւազաբլուրի մը բարձունքին, որովհետեւ «Հիրոշիմա»ն այնքան հարազատօրէն կը ներկայացնէ նաեւ հայկական ողբերգութիւնը եւ հաւանաբար ամէնէն արտայայտիչ ու պատշաճ կոթողն է, որ օր մը գուցէ կանգնեցուի այդ անսահման անապատի մէկ բարձունքին:

Արթօ կերտած է բազմաթիւ քանդակներ, որոնք կ'արտայայտեն մարդկութեան հաւաքական տառապանքն ու վիշտը: Այդ շարքին մէջ կարելի է առանձնացնել մասնաւորաբար մէկը՝ «Երեք Մատները» (12), որոնք տակաւին կանգուն կը մնան անդամահատուած ձեռքի մը վրայ: Մատներուն բացուածքէն կարելի է տեսնել երկու տառապած աչքեր, որոնք կ'արտայայտեն զարհուրանք ու զզուանք Հայուն դէմ գործուած նախճիրին դիմաց:

Մարդկային նկարագրի խոտորումները յառաջացուցած են անձնական վիճակներ եւ ողբերգութեան իրադրութիւններ: Այդ երեւոյթներուն անդրադարձած են հոգեբաններ եւ ընկերաբաններ ու քարոզիչներ - սակայն, հեռու քարոզչական կամ բարոյախօսական որեւէ միտումէ՝ Արթօ այդ ցաւերը անցուցած է իր արուեստի պրիսմակէն: Այդ բնոյթի գործերու շարքին են «Թակարդուած Կերպարը» (7), «Լքում»ը, (46), «Մեռնող Զինուորը» (61), «Անառակ Որդիի Վերադարձը» (67), «Ժամանակին Ընդմէջէն» (80), «Մարդկային Վիճակ» (142), «Խաչելութիւնը», «Անկումը» (116) եւ ուրիշներ:

Արուեստագէտին փորձառութիւնը ամբողջատիրական վարչակարգին հետ ըրգրկտող հեգնանքով մը արտայայտուած է իր գործերուն մէջ. այսպէս, այս շարքին կը պատկանին «Մէկը եւ Ամբոխը» (125), «Ամբոխը եւ իր Կուռքը» (103), «Անանուները», «Միաձայնութիւն» (44) եւ ուրիշ ըստեղծագործութիւններ:

Շատ մը աշխատանքներ, պրոնզի թէ թուղթի վրայ, կը խուզարկեն ընկերային տարբեր վիճակներ ու տրամադրութիւններ: Ամբային տիպարներով գործերը մասնաւորաբար կը ներկայացնեն մարդկային հոգիի մեկուսացումը՝ ամբոխին մէջ: Այս սեռին մէջ ուշագրաւ գործ մըն է «Մէկը եւ Ուրիշներ»ը որ կը ներկայացնէ իրարու յարած երեք կերպարներ, որոնցմէ քիչ անդին կայ չորրորդ կերպար մը՝ կանգնած առանձին. կարծէք այդ գործը կը յիշեցնէ Սարոյեանի եղերական մէկ թատերախաղը, վերնագրուած՝ «Քարանձաւի Բնակիչները», ուր անտուն եւ անպաշտպան դերասաններու խումբ մը ապաստանած է լքուած թատրոնի մը աւերակ բեմին վրայ՝ անցեալի անկեալ փառքն ու չիրականացած երազներու փըլուզումը ողբալու: Անոնցմէ քանի մը հատը կը կառչին իրարու ջերմանալու համար, մինչ «Թագուհի»ն, խզուած անոնցմէ, իր արժանապատուութեան վերջին փշուրներով՝ կ'ուզէ առանձին հըպարտութեամբ կրել իր ճակատագրին դառն վճիռը:

Պէտք է անդրադառնալ նաեւ Արթօյի գործերու սեռայնութեան (էրոս), որ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան Համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 10ին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, որու նիւթն էր «Թորոս Թորամանեանի աւանդը հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան մէջ», կազմակերպութեամբ համալսարանին հայկական ամպիոնին եւ ՀԱՅՃԱՐ Լիբանանի հայ արհեստավարժներու միութեան (ճարտարագէտներ եւ ճարտարապետներ): Բացման խօսքը արտասանած է Հայկազեան համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչ տոքթ. Արա Սանճեան, որ ներկայացուցած է օրուան դասախօս Մերի Դանիէլեանը: Դասախօսը 1973էն ի վեր կը զբաղի Հայաստանի պատմական յուշարձաններու վերականգնման աշխատանքով: 2003էն ի վեր Էջմիածնի ճարտարապետական-շինարարական բաժանմունքին ծրագրի տնօրէնն է: Մասնակցած է Մակարավանքի, Գոշավանքի, Դիլիջանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ, Եղվարդի, Խորանաշատի Կապտավանքի, Կիրանց վանքի, Հին Գետիկի, Գնդեվանքի, Հաղարծինի, Նորավանքի Զուարթնոցի եւ այլ եկեղեցիներու վերանորոգման աշխատանքին: Մերի Դանիէլեան իր դասախօսութեան սկիզբը, ամփոփ կերպով, ներկայացուցած է Թ. Թորամանեանի կենսագրական գիծերը եւ անոր վաստակը հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան մարզին մէջ, շեշտը դնելով մանաւանդ Անիի աւերակներու պեղման աշխատանքներուն իր մասնակցութեան վրայ: Շուտով սակայն, նիւթական ծանր պայմաններու ստիպողութեան տակ, Թ. Թորամանեան չի կրնար շարունակել իր աշխատանքը եւ անցնելով Էջմիածին, օրուան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Խրիմեան Հայրիկէն յանձնառութիւն կը ստանայ զբաղելու Զուարթնոցի տաճարի պեղման եւ ուսումնասիրութեան աշխատանքներով: Զուարթնոցի տաճարը կառուցուած է Հայոց Ներսէս Կաթողիկոսին կողմէ, Է. դարու կէսերուն եւ շինարարութիւնը տեւած է 20 տարի: Դասախօսը նշած է որ ներկայիս կանգուն վիճակի մէջ կը գտնուի Զուարթնոցի աւերակներուն միայն 5%ը եւ «Լինսի» հիմնադրամի նիւթական օժանդակութեան շնորհիւ մասնակի վերանորոգում տեղի ունեցած է: Այնուհետեւ Մերի Դանիէլեան ցուցադրած է սահիկներ Զուարթնոցի աւերակներուն պեղումէն եւ կատարուած վերականգնողական մասնակի աշխատանքներէն:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի Վասպուրական սրահին մէջ, Յունիս 12ին տեղի ունեցած է Համազգայինի «Թորոս Ռոսլին» կերպարուեստի ակադեմիայի աշակերտական տարեկան ցուցահանդէսը: Ակադեմիայի վարիչ մարմնին եւ ուսումնական կազմին անունով բարի գալուստ մաղթած է Շաքէ Բարմաքսըզեան: Խօսք առած է նաեւ Թորոս Ռոսլին ակադեմիայի մօտ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը՝ Կարօ Թապուրեան, որ արժեւորելէ ետք Ակադեմիային առաքելութիւնը, նշած է անոր դիմագրաւած դժուարութիւնները, շեշտած է որ անոր հիմնական նպատակն է աշակերտներուն մօտ զարգացնել գեղանկարչութեան նկատմամբ սէրն ու հետաքրքրութիւնը: Ցուցադրութեան ներկայացուած են կերպարուեստի ակադեմիայի մանուկ թէ պատանի աշակերտներու տարբեր ոճերու պատկանող եւ զանազան նիւթերով իրագործուած գեղանկարները:

թրթռացող զգայնութիւն մը կու տայ պրոնզին: «Զոյգը» (86), «Երկու կերպարներ» (88) եւ «Էրոս 1, 2, 3» այդ բնոյթի գործեր են, որոնք աւելի լուռ տեղ մը կը գրաւեն քանդակագործի աշխատանքին մէջ: Ֆրէօյտ մարդկային սեռայնութիւնը կը նկատէ առանցքային ազդակ մը մարդու աշխարհահայեացքին ու գործելակերպին մէջ. եւ որպէս այդպիսին կարելի էր այդ սեռայնութիւնը արտայայտել իր անասնային տարբերայնութեամբ կամ գիտական ցուրտ ճշգրտութեամբ մը այստեղ արուեստագէտը ընտրած է երրորդ ուղի մը՝ իր նիւթը բարձրացնելով դիցաբանական համեմատութեան մը, ուր սեռային ընդգրկումները կը վերածուին աստուածային արարչագործութեան մէկ արտայայտութեան, այնքան մաքուր ու վճիտ ինչպէս Միքելանճելօ սեւեռած է Սիստինեան մատուռի առաստաղին, ուր Արարիչը իր մատին կայծով կենդանութիւն կը պարգեւէ Ադամին, արարելով առաջին մարդ էակը:

Փուլէնի ներածականին մէջ յատկանըշական վերլուծումներ կան թէ ինչպէս Արթօ մարդկայնացուցած է իր արուեստը. ան յատկապէս կը նշէ թէ արուեստագէտը դիտցած է տարանջատել մարդուն մէջ այն ինչ որ մարդկային չէ ու հեռացնել զայն իր արուեստէն: Վարպետը նոյնպէս հասած է քիչով շատը արտայայտելու գաղտնիքին՝ եգիպտական հին որմնաքանդակներու պարզութեամբ. այնտեղ գիծերն ու ծաւալները այնքան բան կ'ըսեն որքան միջոցը, պարապութիւնը անոնց միջեւ, որ նոյնպէս օգտագործըւած է խնայողութեամբ:

Արուեստագէտը անցած է տարբեր շըրջաններէ ու հանգրուաններէ, որոնց ընթացքին ան իր ներշնչումը քաղած է իր սիրած հին վարպետներու գործերէն: Բացի Կորքիէն՝ քանդակագործ Ճիաքոմեթթի եւս տպաւորած է արուեստագէտը: Արթոյի երկարաձիգ արձանիկները կարծէք թէ յարդանքի տուրք մըն են այդ մեծ վարպետին, որուն մասին ան կ'ըսէ. «Բընազդօրէն սիրած եմ Ճիաքոմէթթին, նախքան որ նոյնիսկ հասկնայի թէ ինչպիսի կարեւոր դէմք մըն էր ան արուեստի աշխարհին մէջ: Կապը որ կը միացնէ մեզ շատ ուղիղ է եւ հարազատ»:

Ճիաքոմէթթիէն զատ արուեստագէտը կարծէք նաեւ գաղտնի զրոյցներ ունեցած ըլլայ քանդակագործ Հենրի Մուրի հետ, որուն ծաւալներուն զգայնութեան քընքոյշ արձագանգը կարելի է գտնել Արթոյի արուեստին մէջ:

Արթօ աւանդապահ է, նոյնքան նաեւ յառաջապահ. իր արմատները խորապէս մխրճուած են աւանդութեան մէջ, սակայն նաեւ կ'աւետեն գալիքը: Ան ինքնավստահութեամբ կը նայի ապագային՝ նուաճելու համար այն ինչ որ դեռ պիտի գայ եւ դեռ չէ անցած մարդկային փորձառութեան սահմանումին:

«Յետադարձ Ակնարկ»ի այս գիրքը կ'ամփոփէ միայն Արթոյի արուեստին գլխաւոր ճիւղերուն ներկայացուցչական նմոյշները. տակաւին հարիւրաւոր ուրիշ աշխատանքներ կը մնան ցուցադրուելիք, դասաւորուելիք ու լոյսին ընծայուելիք: Արուեստագէտը օժտուած է բեղուն երեւակայութեամբ, որով ստեղծած է պատկառելի վաստակ մը, որ զինք կ'արժանացնէ վարպետի կոչումին: Իր երիտասարդական կորովը, իր խուզարկու միտքը եւ համամարդկային ապրումներ ընկալելու իր համապարփակ սիրտը տակաւին շատ անակնկալներ կը խոստանան արուեստի աշխարհին:

Մինչ այդ՝ այս շքեղ հատորը կը հանդիսանայ անոր թանկագին ժառանգութիւնը իր ազգին ու մարդկութեան:

Ե.Ա.

ՓԱՐԻԶ

ՌՈԶԻՆ ԹԱՇՃԵԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇՆՈՐՀԱՀԱՆԴԷՍ

Մայիս, Յունիս ամիսներուն «Համազգային» մշակութային միութեան հրամցուցած դասախօսական բեղուն շարքերուն մէջ զարտուղի տեղ կը գրաւէր շնորհահանդէսը Ռոզին Թաշճեանի հոգեւոր երգերու խտասալիկին, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 11ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Օրուան բանախօս տիկին Հուրիկ Պաղտասարեան ներկայացնելէ առաջ օրուան հիւրը, կարդաց սոյն առիթով Էջմիածնէն հասած հեռապատճէն մը յղուած Տաթեւ Արք. Սարգսեանի կողմէ: Ապա տիկին Պաղտասարեան տուաւ Ռոզին Թաշճեանի երգարուեստի կենսագրականէն յատկանշական պարբերութիւններ, ինչպէս իր աշխատակցութիւնը 1990 - 96 տարիներուն Խաչատուր Աւետիսեանի (երկու երգերու յօրինող՝ «Ծովինար» եւ «Աղօթք») եւ Ռուբէն Ալթունեանի հետ: «Նաւասարդ» համոյթէն ներս իր տարած երկարատեւ գործակցութիւնը որպէս մեներգչուհի, միջազգային բեմերու վրայ հանդէս գալը Փարիզի «Օլէմփիա»ն, Եւրոպայի զանազան երկիրները, ի մասնաւորի Յունաստան բազմաթիւ առիթներով, վերջինը՝ 2001-ին Նէազմիւռնիոյ միջազգային փառատօնին, յունահայ գաղութին յատուկ հրաւէրով: Ան վերջերս «Նաւասարդ»ի հետ ելոյթ ունեցած է Երեւանի Օփերային բեմէն, նաեւ Ստեփանակերտ: Տիկին Պաղտասարեան իր խօսքը աւարտեց յիշելով, որ 1994ին շնորհիւ Ռոզին Թաշճեանի ծանօթացած էր մեծատաղանդ արուեստագէտ Խաչատուր Աւետիսեանին:

Ապա բեմ բարձրացաւ օրուան հիւրը, որուն փափաքին համաձայն իրեն ընկերացան իր զոյգ ուսուցիչները՝ տիկին Հերմինէ Երիցեան-Ոսկանեան եւ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան, որոնք գնահատեցին իրենց աշակերտուհիին յամառ աշխատանքը եւ մարմաջը հասնելու լաւագոյն կատարելութեան: Յատկապէս տիկին Երիցեան ընդգծեց Ռոզինի երախտագիտական կեցուածքը հանդէպ իր ուսուցիչներուն, ինչ որ ընդհանրապէս զանց կ'առնուի ասպարէզ հասնող աշակերտներու կողմէ:

Ռոզին Թաշճեանի սրտի խօսքը կու գար մանկութեան քաղցր յուշերէն, ընտանեկան ջերմ մթնոլորտէն բխած դաստիարակութենէն, որովհետեւ ան նաեւ բարեբախտութիւնը ունեցած էր շփուելու հօրենական եւ մօրենական հարուստ բարբառներուն հետ, որոնք զինք դարբնած եւ զգայուն դարձուցած էին հայ ժողովրդական երգին հանդէպ:

Ներկաներուն վրայ յուզիչ ազդեցութիւն գործեց իր հօրենական յիշատակները, արթնցնելով իւրաքանչիւրին մէջ անձնական նման յուշեր, թէ ինչպէս Թաշճեանները ընտանեօք կ'ընկերանային իրենց հօր երբ ան իր պաշտօնին բերումով կը մեկնէր Սուրիոյ անապատները, երգը կու գար իր հերթին փարատելու այդ անապատային ճամբորդութեան դժուար պայմանները: Ընտանեկան համերգները կը շարունակուէին նոյն թափով Պէյրութ, այս անգամ Ռոզինի մօրաքոյրերու շունչով: Ֆրանսա գաղթէն ետք, հայ երգի սէրը եւ ծարաւը զինք կը մղեն դէպի Հայ Առաքելական եկեղեցի, որ եղաւ իր ձայնային շնորհները յայտնաբերող առաջին դպրոցը: Ան խոստովանեցաւ թէ հայ եկեղեցիէն ներս իր ծառայութիւնը վերածուեցաւ նուիրումի եւ յատկապէս կոչումի, շնորհիւ իր հարազատին՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենահայոց Կաթողիկոսին:

Իր խօսքը աւարտեց շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր անոնց որոնք նեցուկ կանգնած էին իր երգարուեստի ասպարէզի յառաջընթացին, յատկապէս «Համազգային» մշակութային միութեան, որ երկրորդ անգամ ըլլալով գնահատեց արուեստագիտուհին, հայ երգարուեստը տարածելու իր առաքելութեան համար: Երեկոյթի ընթացքին ներկաները ունկնդրեցին խտասալիկէն քանի մը մասեր:

Փակման խօսքը տուեցաւ Ժիրայր Քըհանայ Քինճեանի որ շնորհակալութիւն յայտնեց Ռոզինին իր ապրումներուն համար, քանի այդ ապրումները ամէն մէկ ունկնդիրի մէջ արթնցուցած էին նոյնօրինակ յիշատակներ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Այդ տողմէ մէկ երկու հոգի սակայն նշմարած էին որ Մարիա կէս հեգնական ակնարկներ միայն կը նետէ իրենց վրայ: Ու մանաւանդ մէկ քանի անգամ նշմարեցին որ Մարիա լուրջ ու խորունկ նայուածքով մը կը դիտէ Գրիգորը:

Ամբողջ գիւղին մէջ խօսակցութիւններ կը փաթթուէին Մարիայի անձին վրայ:

Տղաքը իրենց ծնողքին կը թելադրէին բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Մարիայի մայրիկին հետ: Գեղեցիկ միջնաբերդը գրաւելու համար՝ առաջին քայլերը կը փափաքէին տարիքոտներու միջոցով առնել: Անշուշտ ծնողները կը մերժէին այդ առաջարկները: Միւս կողմէ Մարիայի հայրն ալ կ'արգիլէր իր կնոջ որեւէ անծանօթի հետ բարեկամանալ:

Սիրոյ կրակը սաստիկ ու արագ իր պարը սկսած էր: Գրիգոր ալ հրդեհին մէջն էր, հակառակ իր ցոյց տուած «պաղութեան»:

Շաբաթ երեկոյ մը Գրիգոր անտառ կը մտնէր՝ կորսուած Նուպարիկը գտնելու համար: Յանկարծ անտառին սկիզբը տեսաւ Մարիան, որ խոտերուն վրայ նստած էր իր մայրիկին ու քանի մը կիներու հետ: Գրիգոր համարձակ մօտեցաւ ու հարցուց Մարիայի մօրը.

- Ներողութիւն, տիկին, որ ձեզ անհանգիստ կ'ընեմ: Փոքր եղբայրս կորսուած է: Արդեօք այս կողմերէն իր անցնիլը տեսա՞ք... Մայրս խենթի նման է... Մթնելու մօտ է եւ անտառը ահագին... Արդեօ՞ք...

- Բայց, պարոն, չեմ ճանչնար ձեր փոքր եղբայրը ու դժբախտաբար բնաւ տղու մը անցնիլը չտեսանք...

Մարիա իր աչքով կը չափէր Գրիգորի հասակը, անոր ճաշակով կարուած հագուստը կը քննէր ու կանգ կ'առնէր անոր աղուոր ու սեւ աչքերուն մէջ: Մարիա ըսաւ.

- Ձեր եղբայրը գեղեցիկ, կապոյտ աչքերով պզտիկ մըն է, այնպէս չէ՞...

- Այո՛, օրիորդ, ուրեմն կը ճանչնա՞ք զինքը...

- Շատ լաւ կը ճանչնամ ու գրեթէ ամէն օր կը սիրեմ զինքը... Ես տասը վայրկեան առաջ, երբ մայրս խօսակցութեան մէջ էր, տեսայ իր անցնիլը սա վարի ծառերուն քովէն: Ես այն ժամանակ ծաղիկ կը հաւաքէի: Կանչեցի զինքը, բայց ժպտեցաւ ու չեկաւ: Եթէ ուզէք, կրնամ ձեզի ընկերանալ: Այն կողմերն է անպատճառ:

- Շատ շնորհակալ եմ, օրիորդ:

- Մայրիկ, ես հիմա կու գամ:

- Շատ չհեռանաս ու չուշանաս, Մարիա...

Գրիգոր ու Մարիա սկսան քալել: Գրիգոր կ'օրհնէր Նուպարիկի կորուստը ու կը խորհէր սիրահարներուն մասին: Անոնցմէ մէկը եթէ զինքը տեսնէր՝ այդպէս մինակ Մարիային հետ, անտառին մէջ...

Անխօս կը շարունակէին քալել: Գրիգորին լեզուն բռնուած էր: Բոլոր նիւթերը խօսակցութեան՝ քար կտրած էին: Հազար բան անցաւ մտքէն, սակայն անոնցմէ ոչ մէկը պէտք եղածին չափ սիրուն գտաւ Մարիային ըսելու համար: Խօսքէն զատ իր նայուածքը անգամ չէր կրնար բանալ ու նայիլ Մարիայի դէմքին կամ աչքերուն: Կը քալէին: Գրիգորի հոգին ալեկոծուած էր ու բոլոր բառերն ու նախադասութիւնները ընկղմած էին: Առաջին անգամն էր, որ կը ճանչնար այս ներքին մրրիկը: Իր սիրտը ալիքներուն վրայ կախուած զանգակի մը պէս կը հնչէր ու թրթռումները կը լեցնէին անտառը: Ահազա՜նգը...

Մարիա խզեց լռութիւնը ու ըսաւ.

- Ձեր անունը Գրիգոր է, այնպէս չէ՞...

- Այո՛, օրիորդ Մարիա... Ո՞ւրկէ գիտէք...

- Ձեր փոքր եղբօրմէն...

- Ուրքա՜ն երջանիկ է Նուպարիկը...

- Ոչ սա միջոցիս... խեղճ տղան պէտք է շուտով գտնել... Ո՛վ գիտէ որքան ըսկըսած է վախնալ.. Պէտք է որ ձեր ամբողջ ձայնին ուժով իր անունը պոռաք:

Ու Գրիգոր հնազանդեցաւ.

- Նո՜ւ-պա՜ա՜ա՜ր..., Նո՜ւ-պա՜ա՜ա՜ր..., Նո՜ւ-պա՜ա՜ա՜ր...

Փոքրիկ ձայն մը լսուեցաւ իբր պատասխան: Դէպի ձայնին կողմը սկսան երթալ: Քանի մը վայրկեան վերջ Նուպար մէջտեղ ելաւ սարսափած դէմքով: Ճամբան կորսնցուցած էր: Գրիգոր Նուպարը ապտակեց: Մարիա թեթեւ մը ժպտեցաւ ու իր ափերուն մէջ առաւ Նուպարի գլուխը: Սկսան վերադառնալ:

(Շար. 76)

Ալիս եւ Ալպերթ Տէր Գալուստեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԷՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Յուլիս 6, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15. rue Jean-Goujon, Paris 8e

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր Դաւթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 1·000 Եւրօ Շաւիլի քաղաքապետ՝ Ժան Լըվէնէ:

(Շար. Ա. էջէն)

փաստաթուղթերու եւ համակարգիչի կարծր սկաւառակի սնտուկներ: Կը հաստատուի որ այս հսկայ ընկերութիւնը սընանկութեան դուռը հասած է, քանի մինչեւ Յուլիս 8 պայմանաժամ մը տըւած է իրեն Ռուսաստանի արդարադատութիւնը որ 3,4 միլիառ տոլար վճարում մը կատարէ, որպէս տուրք 2000 տարուան համար: Դեռ կան 2001, 2002 եւ 2003ը: Ըստ երեւոյթին, ընկերութիւնը պիտի պարտաւորուի ծախել իր ունեցածներէն: Այժմ բանտն են Մ. Խոդորովսկի, նաեւ իր գլխաւոր ընկերը՝ Լեբեդեւ որ ծանր հիւանդ է եւ բուժարան փոխադրուած է, ու կան նաեւ 20 բանտարկեալներ:

ՄԱՐԼՈՆ ՊՐԱՆՏՕ, ամերիկեան շարժանկարի մեծերէն, մեռած է 80 տարեկանին, առանձին եւ սնանկացած, թոքային բորբոքումի հետեւանքով: Շարժանըկարի դերասանի իր համբաւը սկսած է «Էօն Թրամուէյ Նոմէ տէզիր»ով, զոր բեմադրած է Էլիա Գազան, շարժանկարի վերածելով թատրոնէն ետք: Յետագային իր ամէնէն ծանօթ դերերը խաղացած է «Լը Փառէն»ի, «Լը Տէրնիէ Թանկօ ա Փարի»ի, «Ափոքալիփս Նաու» ֆիլմերուն մէջ: Ողբերգական շրջաններ ալ ապրած է երբ տղան սպաննած է իր խորթ քրոջ (Շէյէն) նշանածը, յետագային ալ այդ աղջիկը անձնասպան եղած է:

ՍՈՒՐԻԱ անդամակցած է ՄԱԿ-ի միջազգային պայմանագրութեան չարչարանքի դէմ, բայց որոշ վերապահութիւններ յայտնած է հսկող մարմնին նկատմամբ: Մարմինը կազմուած է 10 անկախ մասնագէտներէ:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ Յուլիս 1ին նոր օրէնք մը քուէարկած է գաղթի վերաբերեալ, կանոնելու համար օտարներու մուտքը եւ երկիրը պաշտպանելու վտանգաւոր նըկատուած օտարներու դէմ: Ներկայիս 7,3 միլիոն օտար կայ Գերմանիա:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»

83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84 976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.

Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...

— Restaurant tous les soirs et pique-niques assurés.

— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

Fête champêtre

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une balade dans le Jura les 17 et 18 juillet à l'occasion de la Fête Champêtre de la Colonie de Bellefontaine, qui aura lieu le dimanche 18 juillet à partir de 11 heures.

Avec ses forêts, ses sommets, nous partirons dans cette région pour la découverir ou la re-découvrir; lac de Chalain prévu samedi après-midi, dans une ambiance sympathique et assister à notre fête annuelle de la Colonie le dimanche.

Le prix de 100 Euros comprend le voyage, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner.

Départ samedi 17 juillet :
— 6h : Mairie d'Asnières;
— 6h30: Métro Mairie d'Issy, devant le Café «les Colonnes»;
— 7h : Maisons-Alfort, Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Renseignements et inscriptions :
— Emma : Tél. : 06. 10. 05. 64. 21
— Margot : Tél. : 01. 56. 04. 19. 89.

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 Paris

EXPOSITION
ROGER DE CONINCK
«1926 - 2002»
HOMMAGE RETROSPECTIF
Jusqu'au 13 juillet
Tous les jours ouvrables
de 10 heures à 18 heures 30

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Յուլիս 11ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս-ի սկաուտները ձեզ կը հրաւիրեն բանակավայր, ներկայ գտնուելու իրենց այցելութեան օրուան, ժամը 11էն սկսեալ մինչեւ 19:

Խորոված, ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ

Հասցէ՝
Château de Jambville
Centre National de Formation des Scouts de France
78440 Jambville

(Մեկնումի համար առնել A13-ը, Rouen-ի ուղղութիւն, այնուհետեւ sortie «Les Mureaux», ապա Meulan, յետոյ Seraincourt ու վերջապէս՝ Jambville):

Croix Bleue des Arméniens de France
SÉJOUR DU MOIS D'AOUT 2004
Bellefontaine (Jura)

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour à Bellefontaine (Jura) du 30 juillet au 16 août pour les enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

Renseignements et et inscriptions :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18.

Date limite pour les inscriptions : 10 juillet

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 7
MERCREDI
7 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՅՈԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.985 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.985

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, Յուլիս 4ի իրի-կունը, յարձակողականի անցած է Գազա-յի հիւսիսը, Զէյթունի շրջանը եւ Նուսէյ-րաթի գաղթակայանին վրայ, ըստ պա-ղեստինեան աղբիւրներու։ Նոյն աղբիւր-ներուն համաձայն երեք աշխատանոցներ քանդուած են, բայց, զոհ չկար։ Իսրայէ-լի համաձայն, այդ աշխատանոցները զէնք կը պատրաստէին։ Կիրակի օրուան կառա-վարութեան նիստին, Շարոն պահանջած է որ բաժանման պատը «ժամ առաջ» շին-ուի, առանց նկատի առնելու նաեւ Արդա-րութեան Միջազգային Ատեանին (Լա Հէյ) աննպաստ վճիռը։ Շեշտած է նաեւ որ իսրայէլեան Գերագոյն Ատեանին պա-հանջը բարեփոխելու հետագիծը կ'ամ-րապնդէ հրեայ Պետութեան դիրքը։ Միւս կողմէ, Շարոն դատապարտած է «ֆր-րանսական կառավարութեան ոչ բարեկա-մական վարուելակերպը» իր երկրին նը-կատմամբ, Միշէլ Պարնիէի Արաֆաթին տուած այցելութեան պատճառաւ։ Շա-րոն այս խօսքերը արտասանած է Ֆրան-սայի ընտրեալներու (աջ, ձախ եւ կեդ-րոն) պատուիրակութեան մը առջեւ, ա-ւելցնելով.- «Շատ յուսախաբ եղայ Պ. Պարնիէի այցելութենէն, նաեւ իր եւ նա-խագահ Շիրաքի խօսքերէն Եասէր Արա-ֆաթի կարգավիճակին մասին։ Օրէ օր, աշխարհի կառավարութիւնները, մասնա-ւորաբար արաբ, կը մերժեն Արաֆաթի հանդիպիլ։ Այդ այցելութիւնը քաղաքա-կան թթուածին կու տայ իրեն, մինչ պէտք է մնայ ամբողջական կղզիացումի մը մէջ, թոյլ տալու համար որ պաղեստինցի նոր ղեկավարներ մէջտեղ ելլեն»։

ՖԱԼՈՒՃԱՅԻ (Իրաք) մէջ, Յուլիս 5-ին, ամերիկեան բանակը ռմբակոծելով տուն մը, որ խալամապաշտներու բոյնը կը նկատէր, 12 հոգի սպաննած է։ Ամե-րիկեան օդանաւերը երկու թոն ռումբ նետած են շէնքին վրայ։ Վարչապետը յայտարարած է որ թիրախը յորդանանցի իսլամապաշտ Ալ-Զարքաուիի ենթադրեալ թաքստոց մըն էր եւ գործողութիւնը տե-ղի ունեցած է կառավարութեան հետ խոր-հրդակցելէ ետք։

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՐԱՔ նոր էջ մը պիտի բանան իրենց յարաբերութիւններուն մէջ եւ այդ հեռանկարով նոր վարչապետը՝ Իյատ Ալաուի յայտարարած է Ֆրանսայի դիւանագիտական ղեկավարին.- «Նոր գը-լուխ մը կ'ուզենք բանալ Ֆրանսայի հետ եւ իրեն հետ դրական եւ շինարար յարա-բերութիւններ ունենալ»։ Ի մօտոյ կը հաստատուին դիւանագիտական յարաբե-րութիւններ եւ այդ առընչութեամբ Պեր-նար Պաժոլէ ճշդած է Փարիզի տեսակէ-տը՝ «բացարձակապէս համաձայն ենք դիւանագիտական յարաբերութիւններու վերահաստատման համար»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Լորէնի շրջանը, Յուլիս 6-ին գրկուած է երկաթուղիի երթեւեկէ, գործադուլի մը հետեւանքով։ Նախորդ օրը, տոմսերու քննիչ մը վիրաւորուած էր, երբ ճեպընթացը Մէս կը հասնէր, համբորդի մը կողմէ, որ տոմս չունէր եւ ծածրակէն դաշունահարած էր քննիչը։ Այս վերջինը ծանր վիճակի մէջ, հիւանդա-նոց փոխադրուած է, թէեւ կեանքը վտան-գուած չէ։ Սիւտ-Րայ սենտիքան գործա-դուլի աւելի տարածուած շարժումի մը հրահանգ տուած էր մինչ Կառ տը լ'Էսթ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան մէջ, ներքին տարակարծութիւններ խական ճակատներ ստեղծած են եւ Լիպերասիոն (Յուլիս 6) երկարօրէն կ'անդրադառնայ այդ կացութեան։ Տոմինիք Սթրոս-Քահն կը թելադրէ Ֆապիուսի որ այո՛ ըսէ Եւ-րոպական Սահմանադրութեան։ Ֆապ-իուս բոլորովին դէմ է եւ ոմանք կը յու-սան որ գլուխը կ'անցնի «Ձախի ոչ»ի մը, բայց Սթրոս-Քահն կը պնդէ որ քաղաքա-կան Եւրոպայի մը համար «այո»ն ան-հրաժեշտ է։ Թերթին տուած հարցազը-րոյցին մէջ, Սթրոս-Քահն ջանք չի խնա-յեր համոզելու համար «ո՛չ»ի կողմնա-կիցները։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Էնվէրի, Թալաթի ու այլ բարձրաստիճան գինուորականներու թաղ-ւած դամբարանը անտէր անտիրական ու ամօթալի կացութեան մէջ է, ինչ որ հա-կազդելու մղած է տեղական լրատիւու-ները։ Յուշադամբանին մարմարները կո-տրըտած են, ներկերը թափած ու վայրը խմաններու, դատարկագործերու բոյնի մը վերածուած։ Մամուլը Թուրք «մե-ծ»երու յիշատակը անարգուած կը նկա-տէ, պատկան իշխանութիւններէ կացու-թեան անյապաղ դարման ակնկալելով։

ՍՈՒՏԱՆ ՄԱԿ-ի հետ հասարակաց դե-կոյցով մը, որ հրապարակուած է Յուլիս 3ին, Քոֆի Անանի այցելութենէն ետք, յանձն կ'առնէ անմիջապէս ապահովել «ժանժավիտ» քաղաքացորքերու ապազի-նումը, ինչպէս նաեւ այլ զինեալ խումբե-րու, որոնք աւեր կը գործեն Տարֆուր (երկրին արեւմտեան շրջանը)։ Սուտան յանձն առած է նաեւ դիւրացնել մարդա-սիրական կազմակերպութեանց եւ մարդ-կային իրաւանց դէտերու մուտքը Տար-ֆուր, միաժամանակ երաշխաւորելով բնակչութեանց ապահովութիւնը։ Ծանօթ է որ Տարֆուրի բնակչութիւնը սարսափի մէջ կ'ապրի եւ կը ջանայ Չատ անցնիլ, ուր այլեւս տեղ չ կայ դաղթական ընդու-նելու համար։

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ գործի անցած է խորհըր-դարանական քննիչ յանձնախումբը Մարտ 11ի ոճրափորձերուն վերաբերեալ (191 մեռեալ)։ Յուլիս 6ին կը սկսէր շուրջ 80 ականատեսներու ունկնդրութիւնը, բայց մեծ վստահութիւն չէր տիրեր յանձնա-խումբին կարողութեան նկատմամբ կարե-նալ իր նպատակին հասնելու համար։ Յանձնախումբը պարտի ճշմարտութիւ-նը յայտնաբերել «Մարտ 11էն 14 տեղի ունեցած դէպքերուն մասին» այսինքն իս-լամապաշտներու ոճրափորձերուն եւ ե-րեսփոխանական ընտրութիւններուն։ Ըստ կացութիւնը վերլուծողի մը՝ Անթոնիօ Է-լորցա՝ ««ոմանք կ'ուզեն Ասնարի դատը տեսնել, ուրիշներ փաստել՝ որ ձախը խաղի բերած է մետիաները»։

ԼԱ ՀԷՅԻ նախկին Եուկոսլաւիոյ Պատ-ժական Միջազգային Ատեանը ցնոր տնօ-րինութիւն յետաձգած է Միլոսեւիչի դա-տավարութիւնը, ամբաստանեալին առող-ջական վիճակին պատճառաւ։ Նախ, պէտք է վերսկսէր Յունիս 8ին, յետաձգուած էր Յունիս 22ին, ապա Յուլիս 5ին եւ ներ-կայիս նոր թուական չէ ճշդուած։ Դա-տավարութեան շարունակութիւնն իսկ խնդրոյ առարկայ է այլեւս եւ նախագա-հող դատաւորը առանց այլեւայլի հարցը հրապարակած է.- «Ժամանակը եկած է հիմնովին վերաքննելու դատավարութեան եւ իր շարունակութեան պայմանները ամբաստանեալին առողջական վիճակին լոյսին տակ»։

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ վարչապետը՝ Խոսէ Մա-նուէլ Տիւրան Պարոզօ իր հրաժարակա-նը տուած է, նշանակուելէ ետք Եւրոպա-կան Յանձնախումբին նախագահի պաշ-տօնին։ Փորթուկալի նախագահը Յուլիս 6ին եւ 7ին խորհրդակցութիւններ կ'ունե-նար հարցը լուծելու համար առանց քա-ղաքական տագնապ ստեղծելու։

ՀԱՍՈՓ ՀՈԼԻ (Մեծն Բրիտանիա) մէջ, Ներքին հինգ նախարարներ (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Սպա-նիա) Յուլիս 5ին հաւաքուած էին խոր-հըրդակցելու համար ահաբեկչութեան մասին։ Խորհրդակցութեան մասնակցե-լու հրաւիրուած են նաեւ Հինդերու գաղ-տնի սպասարկութեանց պատասխանատու-ները։ Երկօրեայ հանդիպումին ընթաց-քին օրակարգի նիւթերն են՝ սահմանա-գլուխներու ապահովութիւնը եւ ինքնու-թեան թուղթերը, ոստիկանական համա-գործակցութիւնը եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարը։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախագահը՝ Թոմաս Քլէս-թիլ, 71 տարեկան, մահամերձ էր Յուլիս 6ին, սրտի սուր տագնապէ մը ետք։ Յուլիս 8ին, իր պաշտօնը պէտք է փոխան-ցէ իր յաջորդին՝ սոսիալ - դեմոկրատ Հայնց Ֆիշէրի, որ Ապրիլին ընտրուած էր։ Ըստ Սահմանադրութեան, վարչապետ Շուսէլ պիտի ապահովէ փոխանցման շրջանը։

ՕԹԱՆի պատուիրակութիւնը զոր կը գը-լխաւորէ ամերիկացի ծովակալը՝ Ճոնսըն Պաղտատ հասած է եւ առաջին տեսակցու-թիւն մը կ'ունենար Ի. Ալաուիի հետ։ Հա-կառակ Շիրաքի ընդդիմութեան, ՕԹԱՆ ներկայ պիտի ըլլայ Իրաք, թէեւ դրօշակը պիտի չծածանի։ Պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 6 մասնագէտ զօրավարներէ։ Ա-լաուիի հետ առաջին հանդիպումէ մը ետք, ՕԹԱՆ-ի ներկայացուցիչները աւե-լի ռազմագիտական տեսակցութիւններ ունին։

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ նախագահին՝ Վ. Ֆոքսի անձնական քարտուղարը եւ բանբերը՝ Ալ-ֆոնսօ Տուրազօ հրաժարած է Յուլիս 5ին, նախագահին կնոջ նախագահական յաւակ-նութեանց պատճառով։ 2006ի ընտրու-թենէն երկու տարի առաջ, յայտարարած է Տուրազօ «Երկիրը պատրաստ չէ որ նախագահը իր կինը ձգէ որպէս նախագա-հուհի»։

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ, չորս Պաղես-տինցիներ եւս սպաննուած են իսրայէլ-եան բանակին կողմէ. սպաննուած է նաեւ պատանի մը։

«ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԽԱՉ»ԻՆ մէկ որմնա-նկարը գիտակցաբար վնասուած է եւ վը-նասները բաւական մեծ են։ Շինուած է Վրացիներուն կողմէ Ժ. դարուն եւ հոն թաղուած է միջնադարեան ծանօթ բա-նաստեղծ Շոթա Ռուսթավելիի մարմինը։ Վրաստան Իսրայէլի դիմած է որպէսզի «հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ»։

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ, աշխարհի մահմետա-կան մեծագոյն երկրին նախագահական ընտրութեան գլուխը հասած է հանգըստ-եան կոչուած զօրավար մը՝ Եուտոյոնօ ձայներու 33%ով. ետին կը մնայ նախա-գահուհին Մեկավաթի Սուքարնոփութրի, բայց եւ այնպէս Բ. շրջան մը անհրաժեշտ կը դառնայ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Յուլիս 5/6)

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԸ

«Ոսկէ ծիրան» միջազգային առաջին շարժանկարի փառատօնին շրջանակին մէջ Փարաճանովի ութսունամեակին հետ նըշ-ւած է Շ. Ազնաւուրի ծննդեան ութսուն-ամեակն ալ։ Նոյն առթիւ ցուցադրուած են անոր դերակատարութեամբ պատրաս-տուած երկու ֆիլմեր, կազմակերպուած է երեկոյթ մը. ելոյթ ունեցած է շարժա-նկարի մասնագէտ Դաւիթ Մուրատեան որ Ազնաւուրը միացուցած է Ի. դարու հանրայայտ Հայերու խումբին. Սարոյ-եանին, Կորքիին, Ա. Խաչատրեանին։ Տը-ւած է կենսագրական գիծերը, նշած՝ երգերուն, ֆիլմերուն գտած մեծ ընդու-նելութիւնը։

***

ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Գիւմրիի մէջ 16 տարուան ընդմիջումէ ետք Սեպտեմբերին կը վերաբացուի Ասլա-մազեան պատկերասրահը։ Երկրաշարժէն լրջօրէն վնասուած շէնքը նորոգուած է Լինսի «Մշակոյթ» ծրագրով։ Այսուհան-դերձ, պատկերասրահին ունեցած շուրջ 300 ցուցանմոյշները միաժամանակ ցու-ցադրել կարելի պիտի չըլլայ ու յետա-գային ծրագրուած է նոր ցուցադարան-ներ զետեղել, աւելցնելու համար ցուցադ-րութեան ծաւալը։

ՊՈԼԻՍ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ ԿՐՆԱՑ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻԼ

Թուրքիոյ եւրոպականացումի հոլովոյ-թին կարեւոր նիւթերէն է Հէյպէլի կըղ-զիի յունական դպրեվանքին վերաբացու-մի հարցը։ Հաստատութիւնը հիմնուած է 1844ին որպէս աստուածաբանութեան բարձրագոյն վարժարան, ուրկէ շրջանա-ւարտ եղած են բազմաթիւ հոգեւորական-ներ։ 1971ին Թրքական իշխանութիւննե-րը փակած են վարժարանը, անկէ ի վեր կատարուած բոլոր դիմումներուն ժըխ-տական պատասխանելով։

Ներկայիս նիւթը յաճախ տեղ կը գտնէ Թրքական լրատուներուն մէջ, այն տը-պաւորութիւնը գործելով որ պատկան իշ-խանութիւնները դրական քայլերու տը-րամադրութիւն ունին։ Վերանորոգումի աշխատանք կը տարուի շէնքերուն մէջ, 60 հազար հատորներու տէր գրադարանը բանակարգելու համար գործակցութեան ձեռնարկուած է Աթէնքի համալսարանին հետ, եւլն.։

Պատասխանատուները ըսած են թէ մին-չեւ հարիւր աշակերտ կրնան ընդունիլ, սակայն քանհինգն ալ բաւարար կ'ըլլայ վերսկսելու. հարցը այն է որ նոյնիսկ բացումի արտօնութիւնը տրուելու պա-րագային դիւրին պիտի չըլլայ աշակերտ հայթայթելու գործը, քանի որ Պոլսոյ յոյն համայնքը շուրջ 1500 հոգի միայն մնացած է ու ան ալ մեծ մասով տարեց-ներէ կը բաղկանայ։ Իրենց հեռանկարն է Յունաստանէն աշակերտ ունենալ։ Այլ հարց մըն է դպրեվանքին Թրքական բարձր ուսման համակարգին ընդգրկու-մը։ Եթէ այդպէս ըլլայ, ինչպէս ըսած է յոյն պատասխանատու հոգեւորական մը, ուսման լեզուն Թրքերէնը պէտք է ըլլայ, նաեւ հաստատութիւնը բացուի իգական սեռին առջեւ։ Մինչդեռ իրենց փափաքն է դպրեվանքին տալ նախկին կարգավիճա-կը։

ԵՐԱՆԻ՛ ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ ՏՈՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂԻՆ

«Եոժիկ», «Օմեկա» «Ռելաքս», «2×2», «Անտոնեան», «Գարաօզէ», «Հավըն», «Մանհաթթըն», «Լիպիտօ», «Ռուսյալ Գիլեօպ», «Շաուրմթա», «Հոլիվուտ»... շատ հաւանօրէն կարելի է երկարել շարքը մեծ մասով արեւմտեան «դրախտ»ներէ չեչտ մը կրող այս անուններուն. անոնք կը պատկանին Երեւանի իւրայատուկ մէկ կալուածին ուր գործունէութեան աշխոյժ ժամերը կէս գիշերին յաջորդածները կ'ըլլան: Քիչ մը ամօթխած, վերապահ մէկը «գիշերաբոյն» բաւական զուսպ, քաղաքավարի պիտակին տակ պիտի խմբէր զանոնք: Մինչդեռ հայաստանեան մամուլին մէջ «ակումբ»էն, «սրճարան»էն, «պառ»էն մինչեւ «պոռնկատուն», «յիմարանոց», «ապուշարան», «որջ» կ'երկարին անոնց տրուած որակումները:

Այդ մամուլին մէջ վերջին ամիսներուն գրեթէ կանոնաւոր ներկայութիւն ունին անոնք. աւելի ճիշդը՝ անոնց պատճառած դժգոհութեան պոռթկումը: Մայրաքաղաքին յատկապէս կեդրոնական մասին մէջ անոնց ամէն օր աւելցող թիւը, յայտնապէս անկաշկանդ գործունէութիւնը եւ մասնաւորաբար պատճառած նեղութիւնը յորդեցուցած է մարդոց համբերութեան բաժակը ու կը բողոքեն ուր որ կարելի է, ի՛նչ ձեւով որ կրնան: Մամուլ, ոստիկանութիւն, քաղաքապետարան, դատարան այդ դժգոհութեան հասցէներ կ'ըլլան կարգով, մինչ անհանդըստութեան աղբիւր գործունէութիւնը անխափան կը շարունակուի:

Է՛հ, Երեւանը հիմա մեծ քաղաք է. միայն նոր եկեղեցի ու դղեակ, հանրախանութ, կամ ճաշարան պիտի չկառուցուի հոն. ուխտած ենք ժամ առաջ աշխարհի այժմէականութեան հասնիլ ու քայլ մըն ալ աւելի անդին երթալ անկէ, պիտի ըսեն շատեր: Ինչո՞ւ չէ: Պայմանով որ նոյն այժմէականութեան միայն ջուրին վրայի մասը չըլլայ ընդօրինակուածը. իւրացուին նաեւ օրէնքի, կանոնի, սահմաններու յարգանքի պարտադրանքը, մարդկային իրաւունքներուն յարգանքը, այլանդակը ընդունելիէն բաժնող սահմանը եւ ամէնէն կարեւորը՝ այդ բաները յարգել տալու կարող զօրութիւնը: Եթէ այս բաները ընկերանան գիշերաբոյնին, պառին, ոչ անհանգիստներ կը մնան, ոչ ալ դժգոհելու հասցէ փնտռողներ:

Այսօր հակառակն է կացութիւնը: Երեւանի կեդրոնական փողոցներուն, պողոտաներուն շէնքերու գետնայարկերը հըռնաշխարհիկ այդ անուններով գիշերաբոյներ կը գործեն, կատարեալ անփութութիւն ցուցաբերելով: Աբովեան, Տէրեան, Թումանեան եւ այլ փողոցներու բնակիչները իրենց խանգարուած հանգիստին, երեւոյթին բարոյական երեսակին մասին հաշիւ հարցնելիք պատասխանատու, ատեան կը փնտռեն:

Յայտնուած դժգոհութիւնը երկու գիծով կ'ընթանայ. առաջինը բաւական յստակ, շօշափելի մարզին՝ մարդոց գիշերային խաղաղութեան, քունին կը վերաբերի: Այս գիշերաբոյները անտեսած ըլլալով նման գործունէութեան պարտադիր կանոնները, իրենց երաժշտութեան, յաճախորդներու գոռում-գոչումին, անոնց կառքերու աղմուկին մնայուն աղբիւր են: Ամիսներէ ի վեր թերթերուն մէջ արձագանգ գտած բազմաթիւ պարագաներ գաղափար մը կրնան տալ թէ ի՛նչ աստիճանի լուրջ է հարցը: Գրեթէ միշտ բնակելի շէնքերուն գետնայարկերուն մէջ բնաւորուած այդ սրճարան - ճաշարան - սթրիփ թիզ պառերը իրենց աղմուկէն զատ ճաշերու անախորժ հոտերով ալ կը խանգարեն: Տարեսկիզբէն սկսած, ամէն թերթի մէջ դժուար չէ այդ մասին էջ մը գտնել: «Առաւօտ»ի մէջ Լուսինէ Բուղաղեան կը գրէ թէ «Եոժիկ»ը Օփերա - Թումանեան - Սայաթ Նովա շրջանին մէջ վեցերորդն է: Տնօրէնը մերժած է թէ սթրիփ թիզի ակումբ է իրենցը, ըսելով.- «Մեզ մօտ ինտելիկենտ մարդիկ են յաճախում»: Չէ ժխտած որ պարեր ալ կ'ըլլան հոն «բայց աղջիկները մինչեւ վերջ չեն մերկանում»: Ապրիլ 15ի «Հայոց աշխարհ»ը արդէն նիւթ կ'ընէ «Օմեկա»յի դէմ դատական իշխանութեան կատարուած դիմումը: Անոր թուականը կ'երկարի մինչեւ 2001, սակայն դժուար չէ ենթադրել որ դիմումին տէրերը տակաւին երկար կը սպասեն իրենց ակնկալած արդիւնքը ունենալու: Նոյն թերթին Ապրիլ 28ի թիւին մէջ Արթիւր Յովհաննիսեան «Ո՞վ է հովանաւորում "Օմեկա" ակումբը» խորագիրով կրկին կ'անդրադառնայ հարցին, նիւթ ընելով մնասի այլ տարածք մը որ այս անգամ ոչ թէ մարդոց, այլ շէնքերուն կը վերաբերի: Այդ ճաշարան - ակումբ - պառերուն յարմար միջոց տրամադրելու նպատակով կատարուած փոփոխութիւնները ճեղքեր գոյացուցած են շէնքերուն պատերուն վըրայ, որոշ տեղեր յատակի կքումներ պատճառած:

Մայիս 21ի «Առաւօտ»ը Ա. Էջի խորագիրով հարց կու տայ թէ «Տէրեան փողոցը պարելու տե՞ղ է»: Կ'անդրադառնայ վերոյիշեալ գիշերային ակումբին դէմ դատական դիմումը քննելու յետաձգումին: Ապա կը յիշեցնէ թէ Ապրիլ 13ի գիշերը ընդդիմութեան հանրահաւաքին մասնակից ցուցարարները ջրցան մեքենաներով, մահակներով ցրուելու պատճառաբանութիւնը քաղաքացիներու հանգիստը ապահովելու մտահոգութիւնը եղած էր: Ծմբագրականով եղած այդ յիշեցումէն ետք նոյն հոգատարութիւնը կը փնտռուի ակումբներու աղմուկին դէմ ալ: Ու ենթադրուածը այն կ'ըլլայ որ «Ի տարբերութիւն Բաղրամեան պողոտայի, Տէրեան փողոցը յարմար է պարելու համար, անգամ մերկ»:

Անահիտ Յարութիւնեանի եզրակացութիւնը կատակի շեշտ չունի: Ան ալ կը գըրէ դատարանի ձգձգումներու մասին. իրեն համար կասկած չէ մնացած որ կաշառակերութեան, այլասերումի թնճուկը իր մէջ առած է այդ ոլորտն ալ: Ու կը գրէ. «Մնում է հերթական անգամ վաւերացնել որ Հայաստանում երկակի չափանիշեր են գործում եւ ցանկացած արժէք կարող է լինել գրպանների կամ լծակների ուժով գլխիվայր շուռ գալ»:

Այսքանէն զատ կայ այլ տարածք մըն ալ բարոյականին առընչուածն է ան: Յունիս 3ի «Հայոց աշխարհ»ին մէջ կրկին Արթիւր Յովհաննիսեան կ'անդրադառնայ նիւթին, «Գոյութիւն ունեն նաեւ բարոյականութեան օրէնքներ - Դպրոցի դիմաց ի՞նչ սթրիփ թիզ պառ» խորագիրով: Իր սիւնակներուն մէջ տեղ տուած է դժգոհութեան տէր բնակիչներու արտայայտութիւններուն: Համալսարանի տեսուչ Ե. Զիլաւեան կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞ր օրէնքով մինչեւ առտուան 3-4ը աղմուկ կը թոյլատրուի, մարդիկ կը կրակեն, կը պոռան, կը կանչեն: Ապա կ'ըսէ թէ օրէնք կա՞յ որ բնակելի շէնքին տակ, դպրոցի մը մօտ ցուցանակներով, ամէն բանով անբարոյ դաստիարակութեան հիմ դըրուի: Բժշկական կեդրոնի բաժնի վարիչ Վ. Գրիգորեան կ'ենթադրէ որ Հայաստանէն զատ ոչ մէկ երկրի մէջ քաղաքի կեդրոնական փողոցին մէջ մերկ կիներու պատկերով ցուցանակներ չեն դրուիր: Կը մերժէ որ դպրոցին դիմաց սթրիփ-թիզի ակերով ցուցանկարներ կը դրուին: Կը մերժէ որ դպրոցին դիմաց սթրիփ թիզի աւելի յայն շրջարկով կը մօտենայ խընդրին: Զայն կը նկատէ քաղաքի կերպարանքին, բնաւորութեան, բարոյականութեան պատկանող: Աւելի լայն ընդգրկումով՝ ամբողջ Հանրապետութեան: Վստահ է որ «աշխարհի որեւէ կիրթ հասարակութիւն թոյլ չի տայ որպէսզի իր քաղաքի կենտրոնում լինեն այդպիսի անբարոյական հիմնարկներ»: Իր խօսքը կ'աւարտէ ըսելով որ վճռած են չլռել. դիմել մինչեւ Հանրապետութեան Նախագահին:

Երեւոյթին մասին շատ խիստ յօդուած մը գրի առած է Բ. Մինասեան. ան կրակ կը ժայթքէ հայկական մշակոյթ կերտած մեծերու արձաններուն, ապրած տուներուն անմիջական դրացնութեան մէջ բոյն դրած այդ ակումբներուն մասին. առանց այլեւայլի «մարմնավաճառութեան որջ» կը կոչէ զանոնք: Յետոյ խորապէս ափսոսալով որ այդքան հիմնական չարիքի մը արգելք ըլլալու տրամադիր պատասխանատուներ չկան, կը գրէ. «Նրանցից մէկն իսկ չի ասում, ա՛յ Հայեր ուշքի եկէք, ձեր շուրջը նայէք. տեսէք քաղաքը քանդըւում է, մշակոյթը, երկիրը ձեռքից գընում... Իսկ ի՛նչ խոր քնի մէջ է մեր մըտաւորականութիւնը, գուցէ արդէն երրորդ անգա՞մ են դարձել եւ մոռացել գիւղից ոչ հեռու անցեալում բերած նամուսը: Կարո՞ղ է պատահել որ սպասում են որ այստեղ սովորող ու ապրող Պարսիկներն ու Հնդիկները որոնք արդէն հայերէն են երգում եւ կարդում հայ գրականութիւն, իրենց բողոքի ձայնը բարձրացնեն հայ գրողների, նաեւ մշակոյթի ու պատմութեան կերտողների յիշատակը պղծելու դէմ: Ո՞ւր են երկրապահները, իսկական փէտայիները. հասէ՛ք, պինդ բռնէք երկիրը, մշակոյթը, չէ՞ որ երկիրը ձեռքից գընում է»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԻՐԱՔԻ ՆԵՐԽՈՒԺՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Երեւութապէս ԱՄՆ-ու համար փակուած է Իրաքի թղթածրարը: Գերիշխանութիւնը վերադարձուած է տէրերուն, անոր հետ ալ որպէս թունաւոր նուէր Ս. Հիւսէյնը: Միայն այս վերջինին նիւթով արդէն պառակտուած է իրաքեան ընկերութիւնը: Կան անոր համար պատիժի ժամը հասած նկատողներ եւ կայ ուրիշ զանգուած մը որ անպարտութիւն, մինչեւ իսկ ղեկավարութեան վերադարձ կը նախատեսէ ու կը մաղթէ: ԱՄՆ-ու ինք իրեն համար ճշդած առաքելութեան աւարտի այս փուլին ամերիկեան մամուլին մէջ վերլուծումներ, արժեւորումներ, ապագայի զարգացումներ կը նախատեսուին: Մանաւանդ կը շեշտուի երեւոյթը թէ զանգուածային բնաջնջումի զէնքերու շինծու բեմադրութեան մը վրայ հիմնուած զինուորական գործողութիւնները մնասած են ԱՄՆ-ու պատկերին:

Այս առումով ծաւալուն յօդուած մը հըրատարակած է «Լոս Անճըլըս Թայմզ»ը: Առաջին մատնանշուածը իրաքեան այս պատերազմին մէջ արմատական նորութիւն մըն է. առաջին անգամն է որ ԱՄՆ կ'որոշէին երկիր մը ներխուժել, գրաւել զայն, տապալել իշխանութիւնը, մինչ ան անմիջական վտանգ չէր ներկայացներ:

Գերիշխանութիւնը որոշուածէն երկու օր կանուխ փոխանցուեցաւ տեղացիներուն, թէեւ լայնօրէն ենթակայ կը մընայ ամերիկեան տիրակալութեան: Միւս կողմէ, ամերիկեան միջազգային ազդեցութիւնը ամէնէն ցած մակարդակին հասած է ու տեղւոյն վրայ զինեալ ըմբոստութիւնը ամէն օր աւելի մեծ թիւով զոհ կը խլէ, աւելի ու աւելի կազմակերպուելով: Միջին-Արեւելքի ժողովուրդներուն համար ԱՄՆ-ը բարեկամ չեն, այլ աշխարհակալ տէրութիւն մը որ ամէն միջոցի կրնայ դիմել քարիւղի եւ զինուորական խարիսխներու տիրանալու համար: Աշխարհի մնացեալ մասին համար ալ այդ պետութիւնը տմարդի, կոպիտ է: Իրաք ներխուժումին բոլոր արդարացումները անհիմն յայտնուած են. երկիրը զանգուածային բնաջնջման զէնք չունէր, Ալ-Քաիտայի հետ կապը փաստել կարելի չեղաւ, շրջանին մէջ Պաղտատը ժողովրդավարութեան աղբիւրի մը վերածելու հեռանկարն ալ միայն ժպիտ կրնայ պարգեւել: Շաբաթներէ ի վեր ահաբեկչական արարքները, մահափորձերը իրարու կը յաջորդեն, կազատար կամ քարիւղատար խողովակաշարերու դէմ խափանարարութիւններ կ'ըլլան:

ԱՄՆ-ն ալ տուժեցին: Կորսնցուցին մարդկային կեանքեր, միլիառաւոր տոլարներ ու գրգռեցին ահաբեկիչները: Ներխուժումը դժուար չեղաւ, բայց գըրաւումը աղէտալի էր. Փէնթակոնի մարդիկը իրենց սովորական ամբարտաւանութեամբ ականջ չտուին մասնագէտներու զգուշացումին թէ գործը դիւրին չէր, յաջողելու համար անհրաժեշտ միջոցներ կային ձեռք առնուելիք:

Եթէ Ս. Հիւսէյնի տապալած, խորտակուած արձանները ամերիկեան ներխուժումին դրական կողմին յատկանիշ են, Ապու Ղրայպի բանտին ամօթալի լուսանկարները ժխտականը կը խորհըրդանշեն: 2003 Մայիսին նախագահ Պուշ հերոսի նման ընդունուած էր հոն, տարի մը ետք Իրաքցիներու 90%ը կը փափաքի որ Ամերիկացիները մեկնին իրենց երկրէն:

Ինչ կը վերաբերի ներխուժումին Ուաշինկթընի համար անցանկալի հետեւանքներուն, գլխաւորը Իրաքի մէջ նախատեսուածէն աւելի երկար ատեն բանակ պահելու պարտաւորութիւնն է: Երկրորդը Ապու Ղրայպի բանտին գայթակղութեամբ աշխարհին տրուած ապացոյցը թէ ամերիկեան իշխանութիւնները ամբողջովին կ'արհամարհեն բանտարկեալներու մասին Ժընեւի պայմանագրութիւնը: Անընդունելի գտնուած է նաեւ զինուորական գործերու մէջ աշխարհականներու ընդգրկումը: Անոնք կը գործածուին զինուորներու ուտելիք պատրաստելու, լուացքի նման գործերու մէջ, սակայն Ապու Ղրայպ բանտարկուածներու հարցաքննութիւնը վստահիլ նախկին զինուորներու, հարցեր կը ստեղծէ:

Հակառակ որ Իրաքցիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը փափաքի որ Ամերիկացիները մեկնին, այնքան ալ դիւրին չէ այդ քայլը: Պէտք է մինչ այդ երկիրը բաւարար չափով ոստիկան, զինուոր, սահմանապահ ունենայ, որպէսզի կարենայ երկիրը պաշտպանել, առանց սպառնալու դրացիներուն: Այդ տեսանկիւնէն որոշ իմաստ կը ստանայ այդ անձնակազմը պատրաստելու համար ՕԹԱՆ-ի մասնակցութեան դիմելու Նախագահ Պուշի քայլը:

Տարիներ պէտք են որպէսզի Իրաքի մէջ կամ այլուր ԱՄՆ-ու հանդէպ թշնամական կեցուածքները մեղմանան: Իսկ Ամերիկացիները միշտ իրենց միտքը պէտք է պահեն իրենց ամբարտաւանութեան, մեծամտութեան հետեւանքները, նաեւ չմոռնան որ աշխարհի զինուորական մեծագոյն ուժին տէր երկիրն ալ չի կրնար ամէն չարիքի դարման ըլլալ:

Ձեռնարկուած պատերազմը որպէս նախազգուշական ներկայացնելը ուղղակի ձախողութիւն էր: Ուժի ճամբով երկրի մը վարչակարգը փոխելու յմառութիւնը եղերական հետեւանք տուաւ, մանաւանդ որ երկիրը անմիջական վտանգ չէր ներկայացներ: Յաջորդ անգամուն ԱՄՆ պարտին աւելի արժանահաւատ տեղեկութիւններ ստանալ, բարեկամ երկիրները մտիկ ընել գիտնալ, մանաւանդ՝ սորվիլ համեստ ըլլալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

●Մայիս 19-21ին Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան յանուն Առաջնորդարանի իր մասնակցութիւնը բերաւ Գերմանիոյ օտարախօս հոգեւորականներու տարեկան հաւաքին, որ այս տարի տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ հարաւը գտնուող Ռինէք գիւղաքաղաքին մէջ: Այս կազմակերպութիւնը, որուն նախաձեռնողը եղած է Գերման-Աւետարանական եկեղեցին, բացի աւետարանական եկեղեցականներէ, կ'ամփոփէ նաեւ Ուղղափառ եւ Արեւելեան-Ուղղափառ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ: Հաւաքներուն նպատակն է տարին անգամ մը միասնաբար խորհրդակցիլ փոքրամասնութեան օտարախօս համայնքներու դիմագրաւած խնդիրներու առընչութեամբ, ինչպէս նաեւ խօսիլ հովուական փորձառութեանց մասին: Այս տարուան հիմնական նիւթն էր «Ինքնութիւն եւ Համարկում»:

Երեք օրերու ընթացքին տեղի ունեցաւ աշխոյժ բանավէճ մը, որու ընթացքին այլեւայլ եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ իրենց տեսակէտն ու դիրքորոշումը պարզեցին կրօնական եւ մշակութային ինքնութեան մասին: Ծաւալեցաւ հետաքրքրական խօսակցութիւն մը «Համարկում» եզրի ըմբռնումին մասին՝ գեր-

ման մեծամասնութեան եւ օտարախօս փոքրամասնութեանց տեսակէտէ:

Քննարկումի նիւթ դարձաւ նաեւ նոր սերունդի ինքնութեան պահպանման հարցը:

Հաւաքի ընթացքին տեղի ունեցաւ նաեւ միջ-եկեղեցական արարողութիւն մը:

● Յունիս 2-3ին, Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան յանուն Առաջնորդարանին, մասնակցեցաւ Գերման-Աւետարանական եկեղեցւոյ եւ Արեւելեան Ուղղափառ եկեղեցիներու միջեւ տեղի ունեցող ամէնամեայ խորհրդակցական ժողովին, որ տեղի ունեցաւ Գերման-Աւետարանական եկեղեցւոյ Հանովրի կեդրոնին մէջ: Շուրջ 20 տարիէ ի վեր տեղի ունեցող խորհրդակցական այս հաւաքներուն նպատակն է ծանօթանալ Աւետարանական եւ Արեւելեան-Ուղղափառ յարանուանութիւններու աստուածաբանական եւ եկեղեցաբանական մերձեցումներուն՝ ծիսական եւ խորհրդակատարական բնագաւառին մէջ:

Այս տարուան հանդիպման հիմնական նիւթն էր Ս. Պսակի Խորհուրդը՝ աստուածաբանութիւնը, կատարման ձեւը, խառն ամուսնութիւններու, Ս. Մկրտութեան Խորհուրդի փոխադարձ ճանաչման եւ համատեղ Ս. Պսակ կատարելու հարցերը:

Նիւթին առնչութեամբ ներկաները պարզեցին իրենց եկեղեցիներուն տեսակէտները: Որոշուեցաւ, որ յառաջիկայ տարուան ընթացքին նիւթը մանրամասն ուսումնասիրուի եկեղեցական պատկան մարմիններու կողմէ եւ եթէ հնարաւոր է ստորագրուի Միասնական Յայտարարութիւն մը այս առնչութեամբ:

● Յունիս 12-13ին, Առաջնորդարանի համալիրէն ներս տեղի ունեցաւ Գերմանահայոց Թեմի տարեկան Պատգամաւորական Ժողովը (ԹՊԺ), որուն մասնակցեցան Առաջնորդութեան կապուած 14 համայնքներու ատենապետներն ու պատգամաւորները նաեւ Թեմի եկեղեցական դասը:

● Յունիս 14ին Օշական Վրդ. Կիւլկիւլեան եւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան յանուն Առաջնորդարանին մասնակցեցան Յոյն-Ուղղափառ Մետրոպոլիտութեան ամէնամեայ պաշտօնական ընդունելութեան, որ կը կազմակերպուի Յոյն տիեզերական Պատրիարքի անուանակոչութեան օրուան առիթով Մետրոպոլիտութեան Պոն քաղաքի կեդրոնատեղիին մէջ:

Ձեռնարկին գլխաւոր բանախօսն էր Հռոմէական-Կաթողիկէ եկեղեցւոյ Թրիէր քաղաքի առաջնորդ Մարքս Եպիսկ., որուն նիւթն էր «Կրօնական եւ հոգեւոր Եւրոպան»: Բանախօսը անդրադարձաւ քրիստոնէութեան՝ միասնական եւ խաղաղ Եւրոպային բերած նպաստին եւ նշանակութեան, ինչպէս նաեւ եւրոպական երկիրներու մերձեցման ճանապարհին տարբեր եկեղեցիներու եւ յարանուանութիւններու ունենալիք դերակատարութեան:

Երկու հոգեւորականները Յոյն Մետրոպոլիտ Ազուստինոսի փոխանցեցին Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի եղբայրական ողջոյններն ու շնորհաւորանքները:

● Յունիս 3, 9, 16, 23 եւ 30ին, երեկոյեան Քէօլնի հայ համայնքի սրահին մէջ տեղի ունեցան Աստուածաշնչական զրոյցներ, Կ. Պոլիսէն ժամանած Սահակ Սրկ. Պըչաքճըի հետ: Սահակ Սրկ. զրոյցներուն մասնակցող հաւատացեալներուն աստուածաշնչական զանազան օրինակներով տեղեկութիւններ տուաւ մեր հաւատքի ներկայ վիճակի եւ կրօնական զանազան նիւթերու մասին: Զրոյցներու վերջաւորութեան Սահակ Սրկ. պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

● Յունիս 22-23ին ՀՀ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, նախարար եւ պետական պաշտօնատարներու հետ երկու օրուան աշխատանքի այցելութիւն մը տուաւ Պերլին, յատկապէս Հայաստանի ու Գերմանիոյ միջեւ տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման ու գործակցութեան նպատակով:

Յունիս 22ին բացման հանդիսութեան ներկայ էր Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան իր հետ ունենալով շրջանի հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանն ու Պերլինի եկեղեցական համայնքի ատենապետուհի՝ տիկին Սոնա Այրէքը, ինչպէս նաեւ Թեմական պատգամաւորներէն ՊՊ. Ծանիկ Զափարն ու Գեղամ Պէչիկթաշլեանը:

Յաջորդ օրը, Առաջնորդը իր շքախումբով ներկայ գտնուեցաւ նաեւ սկսած ժողովներու առաջին մասին:

● Կիրակի, Յունիս 27ին Քէօլնի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ առաջնորդանիստ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ձեռամբ Առաջնորդին կատարուեցաւ սարկաւագական ձեռնադրութիւնը կիսասարկաւագ Սահակ Պըչաքճըի, որ շուրջ ամիսէ մը ի վեր Գերմանիա կը գտնուէր եւ տարբեր համայնքներու մէջ կը քարոզէր, հայ հաւատացեալներուն տալով հոգեկան բաւարարութիւն:

Ձեռնադրութեան խարտավիլակն էր Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան: Բացի հաւատացեալներու խուռներամ բազմութենէ, արարողութեան ներկայ գտնուեցան նաեւ Քէօլնի համայնքի հովիւ Հայազատ Քհնյ. Մարտիկեան, Անուշաւան Վրդ. Ժամկոչեան ու հիւրաբար Գերմանիա գտնուող Մայր Աթոռի միաբաններէն Յովնան Աբեղայ Յակոբեան, Թեմական Խորհուրդի և Մայր Եկեղեցւոյ վարչութեանց ներկայացուցիչները:

Հոգեպարար արարողութիւններէն ետք Առաջնորդը տուաւ օրուան պատգամը, ի մասնաւորի անդրադառնալով Սահակ Սարկաւագի օրինակելի անձին, որ հոգեւոր կոչումով պատրաստ է ծառայելու Աստուծոյ եւ իր եկեղեցիին: Իր խօսքը աւարտեց մաղթելով, որ Սահակ Սրկ. ի մօտոյ քահանայութեան ձեռնադրութիւն եւս ստանալով ծառայութեան կոչուի Գերմանիոյ հայ համայնքներուն մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Յունիս 30

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ հայ կաթողիկէ «Ամինեան» սրահին մէջ, Մայիս 16ին «Քնար» երգչախումբի անդամները տպաւորիչ համերգով մը տօնած են Հայ Կաթողիկէ Միութեան 60ամեակը: Բացման խօսքով հանդէս եկած են Լուսին Տէր Պետրոսեան (հայերէն) եւ Մանար Նազար (արաբերէն): Անոնք նշած են մասնաւորաբար ՀԿՄ-ի 60ամեակը: Երգչախումբին 54 անդամները, խմբավարութեամբ Շանթ Քէչիշեանի ներկայացուցած են ճոխ յայտագիր մը, որու բացումը կատարուած է Գուրգէն Ալէմշահի «Իմ հեռաւոր հայրենիք»ով: Համերգի աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունիս 5ին, տեղի ունեցած է Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ ՀՕՄ-ի Ծաղկոցի ամավերջի հանդէսը: Տնօրէնուհի Սիլվա Քէօշկէրեան բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ անդրադառնալով Ծաղկոցին 30ամեակին, նշած. - «1974՝ նախաքայլն էր հաւաքական երազի մը՝ սեփականութիւն դարձնել հայկական վարժարան եւ ծաղկոց: Երազ մը որ վերածուեցաւ գաղութային պայքարի, գաղութ մը, որ իր սնունդն ու ուժը կը ստանայ իր մշակոյթէն, գիր-գրականութենէն ու կրթութեան օճախներէն»: Իր խօսքէն ետք, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն: Հուսկ, 80 շրջանաւարտներ վկայականներով մուտք գործած են սրահ եւ երգած փակման երեք երգեր: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեանի հայրական օրհնութեամբ:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ «Նիւ Լայֆ Քրիսթիըն Չըրչ»ի սրահին մէջ, Յունիս 12ին տեղի ունեցած են «Գանար» հայկական երաժըշտանոցի աշակերտներուն ելոյթները, ինչպէս նաեւ «Երազ» աշակերտական նըւագախումբին եւ «Շնորհալի Թմբկահարներ» պատանիներու նուագախումբին ելոյթները, ղեկավարութեամբ երաժշտանոցի խմբավար, երաժիշտ, յօրինող Գէորգ Յարութիւնեանի: Հանդիսավարութիւնը վարած է Րաֆֆի Տաղեան: Խօսք առած են Նորման Քէլի եւ Իմ Քարաճխանիս գնահատելով աշակերտներն ու ուսուցիչները:

*
**

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը Յունիս 12-20 մասնակցած է Անգարայի մէջ կազմակերպուած «Թուրքիոյ բազմաձայն երգչախումբերու» 9-րդ փառատօնին: Մասնակցած են 50 երգչախումբեր: Համերգը տեղի ունեցած է Կրթական նախարարութեան սրահին մէջ: Երգչախումբին մաս կը կազմէին 24 երգիչ-երգչուհիներ: Յունիս 20ին տեղի ունեցած է մրցանակաբաշխութիւնը եւ Լուսաւորիչ երգչախումբը առաջին դասուած է, արժանանալով «Երաժշտութիւն եւ երաժըշտութեան ուժականութիւն» մրցանակին: Այս մրցանակէն զատ, երգչախումբը արժանի նկատուած է նաեւ դատակազմի անդամներուն կողմէ նշանակուած «ամէնէն արժէքաւոր երգչախումբը» մրցանակին: Դատակազմի 20 անդամները իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնած են ղեկավար՝ Յակոբ Մամիկոնեանին: Փառատօնին աւարտին, Լուսաւորիչ երգչախումբի անդամները մասնակցած են կազմակերպիչ մարմնին կողմէ սարքուած ճաշին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

- Չէք գիտեր թէ որքան անտառակ է: Գոնէ բան մը պիտի ըլլայ ըրածը... Ապուշ ապուշ բաներ...

Մարիա Գրիգորին պատասխան չտուաւ: Սկսաւ խօսիլ Նուպարի հետ:

- Նուպարիկ, ճանչցա՞ր զիս... Ինչո՞ւ համար մինակ անտառ կը մտնես, ուշ ժամանակ...

- Մինակս քալել կ՚ուզէի... Ալ չեմ երթար մինակս անտառը... Վախցայ... աչքիս մարդիկ կ՚երեւային... բայց դագաղ մը, մէջը մեռել մը... ես անոր ետեւէն... Միշտ աչքիս առջեւ կուգար դագաղով մեռելը...

- Խենթ բաներ կ՚ըսես, Նուպարիկ... Վախէդ աչքիդ երեւցեր են տարօրինակ բաներ...

- Գիտեմ, իրաւ չէր... աչքիս կ՚երեւնար, բայց վախնալիք բան էր...

- Դագաղին մէջի մեռելը ո՞վ էր,- հարցուց Գրիգոր հեգնաբար:

-Մատամ Սօֆին էր, Մատամ Սօֆին...

- Ո՞վ է Մատամ Սօֆին,- հարցուց Մարիա Գրիգորին:

- Մեր հեռաւոր ազգականուհիներէն մին, որ քանի մը ամիս առաջ մեռաւ: Նուպարին բնաւ չէր սիրեր Մատամ Սօֆին ու հիմակ զարմանալի է որ իր աչքին առջեւ կը տեսնէ միշտ զայն:

- Ինչո՞ւ համար չէր սիրեր այդ կինը:

- Նուպարիկ կաթոլիկներուն հակառակ է:

- Լաւ որ ես կաթոլիկ չեմ,- ըսաւ Մարիա:

- Կաթոլիկները պոչը կտրած են,- աւելցուց Նուպարիկ:

Մարիա ու Գրիգոր խնդացին:

- Դուք կաթոլի՞կ էք,- ըսաւ Մարիա:

- Ո՛չ, հայրս կաթոլիկ էր ժամանակին: Հիմակ ամէնքս ալ լուսաւորչական ենք: Իսկ ես սիրահարական եմ:

- Այսպիսի կրօ՞նք մը կայ...

- Հարկաւ: Եւ կրօնքներուն ամէնէն սըրբազանն ու ամէնէն ճիշդն է:

- Բնաւ տեղեկութիւն չունէի այդ մասին: Ինծի կրնայի՞ք քիչ մը բացատրել:

- Բայց այդ կրօնքին հիմնադիրներէն մէկն էք դուք: Ես ձեզի ինչպէ՞ս տեղեկութիւններ տամ...

- Ե՞ս... հիմնադի՞ր... բայց ինչե՛ր կ՚ըսէք...

- Այո՛, դուք, օրիորդ Մարիա... Չէ՞ք գիտեր թէ դուք կը պաշտուիք սրբուհիի մը պէս: Չէ՞ք գիտեր թէ բոլոր երիտասարդները կը սիրեն ձեզ...

- Դո՞ւք ալ այդ խենթերուն մէջն էք...

- Ե՞ս... Այո՛, ես ալ կը պաշտեմ ձեզ, բայց ես ձեզ կը սիրեմ աւելի բարձր կերպով, աւելի մաքուր, աւելի բանաստեղծական ձեւով...

- Աստուածմէ զատ ուրիշը պէտք չէ պաշտել՝ կ՚ըսէ Հմայեակ եպիսկոպոս Դիմաքսեան, մեր կրօնագիտութեան ուսուցիչը,- ըսաւ Նուպարիկ:

Գրիգոր ու Մարիա խնդացին:

- Հմայեակ եպիսկոպոսը ինքն ալ անշուշտ...

- Լռեցէ՛ք, պարոն Գրիգոր, անվայել բաներ կ՚ըսէք: Նուպարիկը իրաւունք ունի:

- Այո՛, օրիորդ, ստիպուած եմ լռել, որովհետեւ... պատին վրայ ճանճ կայ:

- Ես ճանճ չեմ,- բողոքեց Նուպար:

- Հապա ի՞նչ ես... բզե՞զ...

- Ես Ս. Նշանին զաւակն եմ: Ես թռչուն եմ, բզէզ չեմ:

- Կ՚երեւի ա՛լ Մատամ Սօֆին դագաղի մէջ տեսած չունիս...անոր համար է որ բերանդ բացուեցաւ... Նորէն քեզի անտառին մէջ կը թողունք ու կ՚երթանք...

- Չէ, Նուպարիկ... Մի՛ վախցնէք պզտիկը:

- Նուպարը կորսուած էր ու գտնուեցաւ, տեղ մը կորսուած ուրիշ մէկն ալ կայ. չէ՞ք ուզեր զայն ալ գտնել...

- Ինչե՛ր կ՚ըսէք... Ո՞վ է այդ կորսուածը:

- Ես, օրիորդ Մարիա, ես կորսուած մըն եմ:

- Ինքզինքնուդ տէ եղէք, տղայ չէք: Արդէն պեխերնիդ սկսեր է մեծնալ:

Գրիգոր փոխանակ կարճ ճամբաները ընտրելու ոլորապտոյտ արահետէ կը քալէր: Մարիա ձայն չէր հաներ բնաւ: Այս պատճառով ատեն ունեցան խօսելու: Վերջապէս անտառին ծայրն եկան: Մարիայի մայրիկը կը տեսնուէր նոյն կիներուն հետ, տաքի կանգնած, անհամբեր:

-Օրիորդ Մարիա, բաժնուելէ առաջ խօսք մը եւս կ՚ուզէի ըսել:

- Հրամմեցէք, պարոն Գրիգոր:

- Վաղը, կէսօրէ վերջ, ես ալ անտառին մէջ, Նուպարին գտնուած տեղը պիտի կորսուիմ: Կ՚ուզէ՞ք բարի ըլլալ ու գալ գտնել զիս: Շատ կ՚աղաչեմ:

- Հապա եթէ ձեզի գտնելով ես ի՞նքս կորսուիմ:

- Ես ալ ձեզ կը գտնեմ: Ի՛նչ անոյշ բան է իրարու մէջ կորսուիլ: Դուք զիս ձեր մէջ կը գտնէք, ես ալ ձեզ իմ մէջս կը գտնեմ:

- Ո՛չ:

- Ո՞չ... Ուրեմն, զիս չպիտի՞ գաք գըտնելու: Ուրեմն, զիս կորսուա՞ծ պիտի թողուք:

- Ո՛չ:

- Ո՞չ... Բայց երկու «ոչ»էն ոչինչ հասկցայ:

- Ո՛չ Նուպարի գտնուած տեղը... քիչ մը աւելի խորերը գացէք...

- Պիտի գա՞ք սակայն...

- Այո՛, այո՛...

- Իրաւ, պիտի գա՞ք...

- Այո՛, ըսի...

- Իրա՞ւ պիտի...

- Եթէ անգամ մըն ալ կրկնէք՝ չեմ գար:

- Ուրեմն, վաղը պիտի կորսուիմ...

- Այո՛: Մայրիկս... հիմակուց կորսուէ:

Ու Մարիա խնդալով փախաւ ու գնաց միանալու իր մօրը:

Գրիգոր Նուպարիկի ձեռքէն բռնած սկըսաւ գիւղին ճամբէն առաջանալ: Իր ետեւէն կը լսէր Մարիայի ձայնը, որ միջոցը մը գեղգեղանքին պէս կը լեցնէր միջոցը:

(Շար. 77)

Monsieur et Madame Jean-Pierre SEFERIAN,
ses enfants;

Alexandre et Hovig SEFERIAN,
ses petits-enfants;

Madame Kayané MATIAN,
sa sœur;

Madame Elisabeth MATIAN,
Monsieur et Madame Michel MATIAN,
son neveu et ses nièces;

Et toute la famille
ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Iskouhie SEFERIAN
(*née OHANIAN*)

survenu le 3 juillet 2004, dans sa 84ème année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le jeudi 8 juillet 2004, à 15 heures 30, en l'église apostolique arménienne Ste Marie Mère de Dieu, 6 avenue Bourgain à Issy-les-Moulineaux.

Suivie de l'inhumation au cimetière d'Issy-les-Moulineaux (Hauts de Seine), où elle reposera dans le caveau de famille.

139 Bd Rodin 92130 Issy-les-Moulineaux
37 rue Raspail 94140 Alfortville

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արթօ Փեհլիվանեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց հօր՝ Սարգիս Փեհլիվանեանի մահուան ի յիշատակ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ *(25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովս, իր հերթական նիստին՝ գումարուած 2 Մարտ 2004ին՝

Նկատի ունենալով՝ որ Ժողովիս պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը իր լրումին կը հասնէր, որոշեց՝

Համապատասխան Կրօնական Ընկերակցութեանս Կանոնագրի տրամադրութիւններուն՝ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ *Նոր* ԺՈՂՈՎ*ին անդամներուն ընտրութիւնը կատարել՝*

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ,
24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2004ին։

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

***

COMMUNIQUE

L'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne, dont le mandat de quatre ans arrive prochainement à son terme, a décidé, au cours de sa réunion du mardi 2 mars 2004, de faire procéder à son renouvellement, conformément à ses Statuts.

Dans ce but, elle a fixé la date de la prochaine élection au :

DIMANCHE
24 OCTOBRE 2004

LE BUREAU
DE L'ASSEMBLEE DES DELEGUES

le 24 juin

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

***

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.

Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...

— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.

— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

***

Fête champêtre

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une balade dans le Jura les 17 et 18 juillet à l'occasion de la Fête Champêtre de la Colonie de Bellefontaine, qui aura lieu le dimanche 18 juillet à partir de 11 heures.

Avec ses forêts, ses sommets, nous partirons dans cette région pour la découvrir ou la re-découvrir; lac de Chalain prévu samedi après-midi, dans une ambiance sympathique et assister à **notre fête annuelle** de la Colonie le dimanche.

Le prix de 100 Euros comprend le voyage, la nuit à l'hôtel (base 2 personnes), le petit-déjeuner.

Départ samedi 17 juillet :
— 6h : Mairie d'Asnières;
— 6h30: Métro Mairie d'Issy, devant le Café «les Colonnes»;
— 7h : Maisons-Alfort, Pont de Charenton, devant le Café «Le Petit Caporal».

Renseignements et inscriptions :
— Emma : Tél. : 06. 10. 05. 64. 21
— Margot : Tél. : 01. 56. 04. 19. 89.

Croix Bleue des Arméniens de France
SÉJOUR DU MOIS D'AOUT 2004
Bellefontaine (Jura)

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour à Bellefontaine (Jura) du 30 juillet au 16 août pour les enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

Renseignements et et inscriptions :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18.

Date limite pour les inscriptions : 10 juillet

Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի, Յուլիսին ամբողջանում է Ս. Թադէոս Առաքեալի Վանքի Ուխտագնացութեան 50-ամեակը։

Ատրպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը նախաձեռնել է հրատարակել Վանքի 50ամեայ ուխտագնացութեան նուիրուած պատկերազարդ ալպոմ, պատմական, ճարտարապետական ու գիտական տեղեկութիւններով, մասնագիտական յօդուածներով, երեք լեզուներով, հայերէն, պարսկերէն ու անգլերէն։

Կոչ ենք ուղղում այն բոլոր անձանց որոնք իրենց մօտ ունեն ուխտագնացութեան մասին յուշեր, պատկերներ եւ տպաւորութիւններ, բարի գտնուեն դրանց օրինակները ուղարկել Թաւրիզ, Ազգային Առաջնորդարան, հետեւեալ հասցէներին.-

E-mail : archtab@itm.co.ir

Add. Armenian Prelacy
P.O. Box 4455
Tabriz - IRAN

GALERIE FRAMOND
3 rue des Saints-Pères 75006 Paris

EXPOSITION
ROGER DE CONINCK
«1926 - 2002»
HOMMAGE RETROSPECTIF
Jusqu'au 13 juillet
Tous les jours ouvrables
de 10 heures à 18 heures 30

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ *ու*
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԻՒՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԻՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, *ի Տանէ Արքունիկեան,*
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն *համար։*
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ։

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ *մը եւ Ընդունելութիւն մը*
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22.30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Յուլիս 11ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս-ի սկաուտները ձեզ կը հրաւիրեն բանակավայր, ներկայ գտնուելու իրենց այցելութեան օրուան, ժամը 11էն սկսեալ մինչեւ 19։

խորոված, ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ

Հասցէ՝
Château de Jambville
Centre National de Formation des Scouts de France
78440 Jambville

(*Մեկնումի համար առնել* A13-*ը*, Rouen-*ի ուղղութիւն, այնուհետեւ* sortie «Les Mureaux», *ապա* Meulan, *յետոյ* Seraincourt *ու վերջապէս՝* Jambville)։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 8
JEUDI
8 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·986 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·986

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ-ու Դեմոկրատ կուսակցութեան թեկնածուն՝ Ճոն Քէրի, Յուլիս 6ին յայտնեց թէ փոխ նախագահ կը նշանակէ Ճոն Էտուարտսը, Հիւսիսային Գարոլինի ծերակուտականը, որ իր նախկին մրցակիցը եղած է նախագահական ընտրապայքարին: 51 տարեկան, բանուորի զաւակ, միլիոնատէր փաստաբան դարձած է շնորհիւ իր տաղանդին դատավարութիւններու մէջ: Իր որոշումը յայտնելով, Ճոն Քէրի ողջունած է Էտուարտսի «համարձակութիւնը, վճռականութիւնը եւ ճարպիկութիւնը», աւելցնելով թէ ան պատրաստ է փոխ նախագահի պաշտօնին համար: Իր կողմնակիցներուն ալ ըսած է թէ միասնաբար խմբակ մը կը կազմեն որ «երկիրը կ'առաջնորդէ նոր եւ լաւագոյն ճամբու մը վրայ»: Այս առթիւ, չըսած է նաեւ.. «Ճոն Էտուարտս եւ ես ԱՄՆ-ու պատանիներն ու պարմանուհիները երբեք վտանգաւոր պայմաններու մէջ չէինք ղրկեր, առանց ճշմարտութիւնն ըսելու Ամերիկացիներուն»:

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓԷ քանի մը օրէն պաշտօնապէս պիտի հրաժարի Իւ. ԷՄ. Փէ.ի նախագահի իր հանգամանքէն եւ նուիրուի իր մօտալուտ դատին: Վերաքննութիւնը որու դիմած է, նախատեսուած է Հոկտեմբերին, Փարիզի քաղաքապետարանի չինծու աշխատանքներուն կապակցութեամբ: Յուլիս 6ին տեղի ունեցաւ կուսակցութեան քաղաքական բիւրոյին նիստը, որու կը նախագահէր վերջին անգամ ըլլալով: Կարճ ելոյթով մը, Ժիւփէ շնորհակալութիւն յայտնեց իր գործակիցներուն տարուած աշխատանքին համար: Վեր առաւ անոնց յարատեւութիւնը, վիճարկումներու որակը եւ արտայայտութեան ազատութիւնը: Աւարտին ժողովականները բուռն ծափահարութիւններով հրաժեշտ տուին իրենց նախագահին, որու պաշտօնը պիտի վարէ, մինչեւ նոր ընտրութիւն, փոխ նախագահը՝ Ժան-Գլօտ Կոտէն:

ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ բուռն բախումներ ունեցած են վերջերս, քիւրտ ապստամբ ուժերու հետ (ՓՔՔ) որոնք կը փորձէին Իրան ապաստանիլ Թրքական սահմանագլուխին մօտ: Կ'ըսուի թէ շուրջ 20 մեռեալներ կան (16 պարսիկ զինուորներ եւ 4 Քիւրտեր):

ՄԱՅՔԸԼ ՄՈՒՐԻ «Ֆահրընայթ 9/11»ը կը ներկայացուի Ֆրանսայի մէջ Յուլիս 7էն ի վեր, շարժանկարի քանի մը հարիւր սրահներու մէջ: Նախապէս արգիլուելէն ետք, միլիոնաւոր Ամերիկացիներ այլեւս կրցան դիտել ֆիլմը, որ հեղինակին համար «ռազմաթերք է Պուշի դէմ քուէարկելու համար»: Հարցազրոյցի մը մէջ («Լիպերասիոն», Յուլիս 7) կը բացատրէ իր դրդապատճառները: «Յոգնած էի, կ'ըսէ, հեռատեսիլի լրատուութիւնը դիտելէ կամ թերթեր գնելէ, որոնք միայն Պուշի կառավարութեան պաշտօնական տարբերակը կը ներկայացնեն: Ոչ ոք պատրաստ էր ճշմարտութիւնը լսելու: Այնատեն որոշեցի ֆիլմ մը ընել ներկայացնելու համար դէպքերու իմ տարբերակը եւ ցոյց տալու թէ, ըստ ինծի, ինչ բան կը համապատասխանէ ճշմարտութեան»: Մայքըլ Մուր ծնած է 1954ին Ֆլինթ (Միչիկան): Բանուորութիւն ըրած է Ճենըրըլ Մոթորզ, ապա եղած է լրագրող եւ բեմադիր: «Ֆահրընայթ 9/11»ը վեց միլիոն տոլար արժած է եւ միայն Հիւսիսային Ամերիկա արդէն 45 միլիոն տոլարի շահ ապահոված է:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախագահը Թոմաս Քլէսթիլ, որ սրտի սուր տագնապի մը հետեւանքով հիւանդանոց փոխադրուած էր Յուլիս 5ին, իր մահկանացուն կնքած է յաջորդ օրը: Իր պաշտօնը իր աւարտին կը հասնէր Յուլիս 8ին եւ փոխանցումը պէտք է կատարէր: Աւստրիոյ նոր նախագահն է Հայնց Ֆիշէր, որ Ապրիլին ընտրուած էր:

ՍԻՏԱՆ կը շարունակէ աւեր գործել գլխաւորաբար Ասիա, Ափրիկէ եւ Թմրեցուցիչի պատճառաւ Արեւելեան Եւրոպա: Ներկայիս հինգ միլիոն նոր պարագաներ յայտնաբերուած են որոնք հետեւանք կը նկատուին սեռային առեւտուրին եւ թմրեցուցիչի տարածման: Ցարդ 23 միլիոն կը նկատուի սիտայէն մեռնողներու թիւը եւ 37,8 միլիոն անձեր ալ կ'ապրին սիտայէ վարակուած:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ նոր նախագահը պիտի ըլլայ սպանացի ընկերվարական Խոսէփ Պորէլ եւ երկու ու կէս տարիէն իր տեղը պիտի տայ գերման դեմոկրատ-քրիստոնեայ Հանս-Կերթ Փէօթէրինկի: Պորէլ ընտրուած է Յուլիս 6ին, ընդդէմ անգլիացի աշխատաւորական՝ Թէրրընս Ուէյնի, 117 ձայնով, որոնց մէջ Ֆրանսացիներու ձայները:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ կը շարունակուին ոճրափորձերը եւ բռնութիւնը չի դադրիր, ոչ ալ Ամերիկացիներու «սխալները»: Յուլիս 6ին, ամենայն պաղարիւնութեամբ ամերիկեան շարասիւն մը բախած է Իրաքցիի մը կառքին եւ ամերիկացի զինուոր մը սպաննած է վարորդը: Դէպքը տեղի ունեցած է Պաղտատի մեծ պողոտային վրայ, մայրաքաղաքին վարչական կեդրոնը: Ականատեսներու վկայութիւնն ալ սահմռկեցուցիչ է: Անոնք տեսած են Իրաքցիին Թոյոթան, ուրկէ արիւնլուայ իջած է վարորդը եւ գետին ինկած մեռած, զոհ ամերիկացի զինուորին փամփուշտներուն, որ զէնքը դիտակցօրէն պարպած է կառքին վրայ: Վարորդն ալ քանի մը օրէն պիտի ամուսնանար:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Թոնի Պլէր խոստովանած է Յուլիս 6ին, երեսփոխանական ժողովի յանձնախումբերու նախագահներուն թէ՝ «պէտք է ընդունիմ որ զանգուածային բնաջնջման զէնքերը չըգտանք Իրաք եւ թէ երբեք պիտի չգտնենք»: Բաւական ծանրակշիռ խոստովանութիւն մըն է մէկու մը համար, որ այդ զէնքերու գոյութեան պատճառաւ Անգլիան ալ պատերազմին մէջ նետեց: Բայց, կ'ըսէ նաեւ այդ զէնքերու չգոյութիւնը չի նշանակեր որ Ս. Հիւսէյն սպառնալիք մը չէր:

ՊԱՊԸ մինչեւ Յուլիս 17 գացած է հանգստանալու փոքրիկ գիւղ մը. 1300 մ. բարձրութեան վրայ: Օգոստոս 14ին եւ 15ին ալ Լուրտ պիտի երթայ, շրջան մըն ալ անցընելէ ետք Գասթէլ Կանտոլֆոյի ամարանոցը: Հրաժարած է Մեքսիքա երթալէ Հոկտեմբերին մասնակցելու համար Ս. Հաղորդութեան նուիրուած համաշխարհային համագումարին, բայց կրնայ կարճ ճամբորդութիւններ ընել, առանց ժամական տարբերութեան, ինչպէս Իրլանտա եւ թերեւս Թուրքիա:

ԻՍՐԱՅԷԼ չուզեր խոստովանիլ թէ հիւլէական զէնք ունի եւ այդ ուղղութեամբ Շարոն յայտարարած է որ Պարատէյի (Հիւլէական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութեան ընդհ. տնօրէն) այցելութիւնը բան պիտի չփոխէ: Իսրայէլ կը մերժէ իր կեդրոնները բանալ միջազգային քննութիւններու համար: Իսրայէլի կառավարութիւնը ինքզինք կը պաշտպանէ սա բանաձեւումով. «Իսրայէլ առաջին երկիրը պիտի չըլլայ որ հիւլէական զէնք պիտի մտցնէ Միջին-Արեւելք: Հիւլէականի վերաբերեալ այն երկդիմի քաղաքականութիւնը որ մերն է իր ապացոյցները տուաւ եւ պիտի շարունակուի»: Հիւլէական Ուժանիւթի տնօրէնը՝ Մոհամէտ Ալ Պարատէյի շատ կ'ուզէ խոստովանութիւն մը ձեռք ձգել հրեայ Պետութենէն, բայց, չի յաջողիր: Արդէն, առաջքն առնելու համար որեւէ միջամտութեան, Իսրայէլ չէ ստորագրած հիւլէական զէնքերու տարածման դէմ Ուխտը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 6/7)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան կարճատեւ այց մը կատարած է Մոսկուա, հանդիպում ունեցած Ռուսաստանի իր պաշտօնակիցին Սերգէյ Լավրովի հետ: Երկու նախարարները օրակարգի վրայ ունեցած են կովկասեան շրջանի քաղաքական զարգացումները, գործակցութեան հարցերը եւ Ղարաբաղի խնդիրը: Տեսակցութեան յաջորդած մամուլի ասուլիսին միասնաբար պատասխանած են լրագրողներու հարցումներուն: Այդ ընթացքին ռուսական լրատուներէն մէկուն ներկայացուցիչը ըսած է Լավրովի թէ իր դէմքը հայկական գիծեր ունի: Նախարարն ալ պատասխանած է. «Ճիշդ է, ես հայկական արիւն կը կրեմ. հայրս Թիֆլիսցի Հայ է»:

***

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ԿԻՒԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ազրպէյճանական մամուլը արձագանգած է Թրքական «Զաման» թերթին ուր նիւթ եղած է ՕԹԱՆ-ի Պոլսոյ վեհաժողովին Օսկանեան - Կիւլ հանդիպումը: Ըստ այդ մասին յօդուածի մը, Վ. Օսկանեան ակնարկած է թէ «Հայկական ուժերը կրնան Ազրպէյճանի գրաւեալ շրջաններէն հեռանալ, բացի բուն Ղարաբաղի տարածքէն»: Ա. Կիւլ ալ ըսած է թէ «Հայկական Հարցին լուծումին գործին մէջ կարեւոր քայլ առնուած է»:

***

ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻ ՊԵՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հայաստանի Սպայակոյտի նախագահ եւ Պաշտպանութեան փոխ նախարար զօր. Միքայէլ Յարութիւնեան Յուլիս 6ին մամուլի ասուլիս մը տուած է, ծանրանալով գլխաւորաբար Ղարաբաղի խնդրին ու Ազրպէյճանի հետ սահմանային կացութեան վրայ: Ան կրկնած է համոզումը թէ եթէ հայկական բանակը քիչ մը տկար ըլլար ազրպէյճանականէն, պատերազմը արդէն սկսած կ'ըլլար: Ըսած է թէ քանի մը շաբաթ առաջ բարդ կացութիւն ստեղծուած է Իջեւանի Բերքաբեր գիւղին շրջանին մէջ, բայց ներկայիս սահմանային վիճակը հանդարտ է:

Իրմէ ետք Սպայակոյտի փոխ նախագահը զօր. Կամօ Քոչունց պատասխանելով հարցումներու յայտնած է թէ հայկական սահմանին երկայնքին պաշտպանութիւնը ստանձնած են մշտական մարտական հերթապահ ուժեր որոնք կրնան կարճ ժամանակի մէջ պահպանութենէն անցնիլ պաշտպանութեան: Յունիսի պատահարները ան նկատած է 1994ի հրադադարէն ի վեր առաջին լուրջ միջադէպերը:

***

ՋԻՒԱՆԻԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻԿԻ ՕՐԸ

Եօթը տարուան ընդմիջումէ մը ետք Յուլիս 4ին Ջաւախքի Կարծախ գիւղին մէջ դարձեալ մեծ շուքով նշուած է Ջիւանիի տօնը: Ելոյթներ ունեցած են տեղացիներ ու Հայաստանէն պատուիրակութիւններով հոն հասածներ: Աշուղ Ջիւանին գնահատուած է որպէս գրող ու փիլիսոփայ: Նոյն օրը Ախալքալաքի Վարեւան գիւղին մէջ ալ նշուած է ջաւախեցի ազատամարտիկի օրը: Հոն ծնած է արցախեան հերոսներէն Պետրոս Ալաճեանը որուն մահուան 12րդ տարելիցին առթիւ Ֆետայիներու յուշահամալիրին մէջ հանդիսաւոր արարողութիւն կատարուած է:

ՄԱՀ ՊԱՒԷԼ ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ

Երկարատեւ հիւանդութենէ մը ետք Յուլիս 6ին Մոսկուայի մօտակայ ամարանոցի մը մէջ մահացած է օփերայի ծանօթ ու սիրուած երգիչ Պ. Լիսիցեանը, 93 տարեկանին: Ան ռուսական մայրաքաղաքին Մեծ Թատրոնի բեմէն երգած է 1940-1966: Եղած է խորհրդային առաջին երգիչը որ հանդէս եկած է Նիւ Եորքի «Մեթրոփոլիթըն»ի եւ «Գառնեկի Հոլ»ի մէջ: Բեմէն հեռանալէն ետք ալ երգի ասպարէզը ձգած չէ, զբաղելով մանկավարժական գործունէութեամբ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 9ին ու մարմինը կ'ամփոփուի Մոսկուայի Վագանկովսկոյէ գերեզմանատան հայկական մասին մէջ:

Պ. Լիսիցեանի հասցուցած աշակերտներուն մաս կը կազմեն իր երեք զաւակները՝ Ռուզաննա, Կարինէ եւ Ռուբէն:

***

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ՋՈՒՐԻՆ ՎՐԱՅ

«Կիլիկիա» առագաստանաւը յաջողութեամբ աւարտած է ցամաքային ոչ այնքան դիւրին ճամբորդութիւնը ու հասած Փոթիի նաւահանգիստը: Նաւուն անձնակազմը զայն ջուր իջեցուցած է եւ կը նախատեսէ մինչեւ շաբաթավերջ նաւարկելու պատրաստ վիճակի բերել: Ճամբորդութեան առաջին կայքը պիտի ըլլայ Սոչին ուր «Կիլիկիա»ն կը հասնի ճամբայ ելլելէ երեք օր ետք:

ՀԱՐԻՒՐՄԷԿ ԽԱՂՈՎ ԼՐՋԱԳՈՅՆ ՆԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հայաստանին առընչուած անհամբերութիւն մը կայ Հայերու մեծ մասին մօտ. թերեւս կարելի չէ ըսել թէ ատիկա գիտակից, պատճառաբանուած զգացում է բոլորին համար: Բայց կայ շատ որոշապէս: Այդ անհամբերութիւնը այլեւս չուզեր սպասել իր ակնկալածը տեսնելու համար: Այսինքն՝ պատմական, ժողովրդագրական, տնտեսական, մշակութային, ղեկավարութեան, քաղաքական ու բոլոր միւս տեսակի հիմնական հարցերը լուծած, արդի աշխարհի բարգաւաճումի միջինին հասած երկիր մը: Հայկական անհամբերութիւնը դարերու սպասումէն ետք, այլեւս կը մերժէ բոլոր արդարացումները. ա՛յո, Թուրքը արմատապէս հաշմեց հայ ժողովուրդը, անոր երկիրը, խորհրդային տասնամեակները իրենց բոլոր դրականներուն հետ դժուար դարմանելի վէրքեր ձգեցին որոնց գլխաւորն է մտայնութեան վերաբերողը: Ճիշդ է որ երկրաշարժ եղաւ, պատերազմ ծագեցաւ, բայց եւ այնպէս Հայուն անհամբերութիւնը գամուած է արդի աշխարհին քաղաքակրթութեան համաքայլ երկրի պատկերին:

Այդ անհամբերութիւնն է պատճառը որ յաճախ նեղմիտ կը թուի երբ բուռն կերպով կը հակազդէ սեւեռած պատկերին հասնելու ճամբուն վրայ ցցուող խոչընդոտներու: Ու ամէն մարդ գիտէ թէ որքա՛ն բազմաթիւ, բազմատարր են անոնք. կան առարկայականները, բայց եւ կան նաեւ ենթակայականները: Եթէ շրջանի քաղաքականութեան ընթացքը, ռազմավարական կշիռներ յաճախ փափուկ դիրքի վրայ կը դնեն Հայաստանը, եթէ անոր հողը քարիւղ չի պարունակեր, եթէ ծովը հեռուն մնացած է, եթէ բարեկամ նկատուածներ կարծուածէն աւելի մեծ դիւրութեամբ որպէս հակառակորդ կը յայտնուին կարելի չէ միակ մեղաւորը Երեւանը նկատել: Բայց երբ կայսրութեան մը փլուզումին քաոսին մէջ պարարտացածներու ընտրանի մը բարիքներու մեծագոյն պատառը կը շարունակէ իւրացնել ու մեծամասնութեան մը ձգուի մեկնելու կամ լռելու երկընտրանքը, երբ ո՛չ իշխանաւոր, ոչ մտաւորական լրջօրէն կը փորձեն «ո՛ւր պէտք է երթանք»ին ու «ո՛ւր կ'երթանք»ին միջոցը չափել, երբ խորհրդային իբրեւ թէ պախարակուած իրականութենէն չափանիշեր, ճաշակներ, սովորութիւններ կ'իշխեն շատ մը մարզերու, առանց մեծ վրդովում պատճառելու, կարելի՞ է Թուրքով, պատերազմով, Մոսկուայով, երկրաշարժով արդարացուիլ ու շարունակել նոյն ընթացքը:

Որքան մեծ կ'ըլլայ անհամբերութենէն ծագած հակազդեցութեան ուժգնութիւնը, այնքան անկեղծ ուրախութիւն, գոհացում կը պատճառէ ազգային ակնկալութեան մօտեցնող ամէն դրական քայլ: Նոյնիսկ փոքր, շատ աննշան, այդ բնոյթի քայլեր կը թելադրեն հաւատքը թէ վրհատելու չէ. ներելի չէ յոռետեսութիւնը երբ նոյնիսկ ժխտականներու թեւը տակաւին վար կը քաշէ նժարը: Կը բաւէ տեսնել որ միւս թեւին մէջ ալ միշտ բաներ մը կը դրուին: Զալդրանեան մը «Լռութեան սէնֆոնին» կը բերէ մինչեւ Փարիզ, յուզելով ու զարմացնելով, մէկը կորսուած անկիւնի մը մէջ բոլոր «չկայ»ները արհամարհած պեղում կը կատարէ անյիշատակ ժամանակներու պալատին մնացորդը լոյսին բերելու, երրորդ մը արդիական չափանիշով, ճիշդ ըմբռնումով պատանեկան ժամանցի դաստիարակչական պարբերական կը հիմնէ:

Այս վերջինին առաջին թիւն է որ ծնունդ տուաւ այս անդրադարձներուն: Զայն առջի օր խմբագրատուն բերաւ հրատարակութեան տնօրէնուհին Էմմա Մարտիրոսեանը: Ան որուն ստորագրութիւնը վերջերս տեղ գտած էր Փարիզի Դպրոցասէր վարժարանին նիւթով յօդուածի մը տակ («Յառաջ», Յունիս 22): Քանի մը խօսքով բացատրեց թէ ձեռնարկած են «Հարիւր ու մէկ խաղ»(*) կոչուած խաղերու հաւաքածոյի մը հրատարակութեան: Վստահաբար ան միակ չէ Հայաստանի պատանեկան գրականութեան ոլորտին մէջ. բայց առանձնակի ուշադրութեան ու գուրգուրանքի շատ իւրայատուկ պատճառ մը ունի. լոյս կը տեսնէ հայերէնի դասական ուղղագրութեամբ: Ու այս տուեալին առընչուած առաջին ուրախալին է. Մարտիրոսեանի հաւաստումն էր թէ ընթերցող պատանիներուն համար ոչ մէկ հարց կը ստեղծէ ատիկա: Այլ խօսքով, պատանիները որպէս ընկեր ընտրելով «Հարիւր ու մէկ խաղ»ը ազդակող փաստը կու տային թէ աբեղեանականէն դասականին անցքին առջեւ «մեծ»երու շարած պատուարները անձնական անգիտութիւնն ու չկամութիւնը պարտկելէ ուրիշ որեւէ բացատրութիւն չունէին:

Գունաւոր, շատ ճաշակաւոր ու մանկավարժական հմտութեամբ պատրաստուած հաւաքածոյ է երախաներուն որպէս ժամանց տրամադրուածը: Ամբողջովին արդիական մօտեցումով, ձեւաւորումով, պէսպիսուն և գրաւիչ պարունակութեամբ հրատարակութիւն մը որ դիւրութեամբ կը յամենայ մեծերու ձեռքերուն մէջ ալ: էջ լեցնելու համար, կամ ըստ բախտի զետեղուած ոչինչ կայ հոն. ամէն էջ, ամէն խաղ կը մատնէ գիտակից ու նուրբ ծրագրաւորումի աշխատանքը: Խաղերը ընդգրկած են թուաբանութեան, բառապաշարի, աշխարհագրութեան, ընթերցումի, յիշողութեան, տրամաբանութեան, ուշադրութեան, գծելավարժութեան, հրնարամտութեան մարզերը, խաղի, կատակի ընդհանուր ոլորտի մը մէջ: Հանելուկներ, խաղեր, խաչբառներ, խնդիրներ, հարցումներ կը գրաղեցնեն գրսանքի ընդհանուր շրջանակի մը մէջ ուր եթէ կարելի է ըսել՝ «ընդյատակեայ» գոյութիւն կը պահէ սորվելու արարքը:

«Հարիւր ու մէկ խաղ»ը ունի խմբագրական սեղմ կազմ մը. հիմնադիրները եղած են Աւիկ Օհանեան եւ Ժան Ումեդեան. գլխաւոր խմբագիրն է Ցամիկ Փոշոտեան: Թէքնիք բաժինը գլխաւորուած է այս վերջինով (ձեւաւորում եւ էջադրում) որուն հետ կան Մարինա Մուսայէլեանը (համակարգչային աշխատանքներ), Վալերի Ստեփանեանը (համակարգչային սպասարկում) եւ Մարթա Արաբեանը (սրբագրիչ): Տպաքանակը հազար օրինակ է:

Դպրոցական արձակուրդին սկսած այս օրերուն իսկապէս շատ տեղին ձեռնարկ մըն է պարբերականը. միայն չէ նշուած հերթականութիւնը: Հայաստանի ու նաեւ Սփիւռքի արեւելահայերէն խօսող այն զանգուածը որ զրկուած է արձակուրդի մեկնելով մթնոլորտ ու միջավայր փոխելու կարելիութենէն, շատ հաճելի ընկերակիցներու ամբողջ խումբ մը պիտի գտնէ հաւաքածոյին 34 էջերուն մէջ:

Է. Մարտիրոսեանի հետ կարճատեւ մեր զրոյցին տեղեկացանք որ մտադրութիւն ունին հրատարակութեան արեւմտահայերէն տարբերակն ալ պատրաստելու: Եթէ պարունակութեան նոյնքան բծախնդիր ու պատշաճ ծրագրաւորումի արդիւնք ըլլայ ան ու սրբագրուին մէկ - երկու էջի մէջ սպրդած աբեղեանական մնացուկները, իսկապէս օգտակար ու հաճելի նուէր կ'ըլլայ հայ պատանիին: Մանաւանդ շրջանի մը երբ մեր ամէնօրեայ ու միօրեայ, երկօրեայ դպրոցներուն պատասխանատուները յաճախ արդար տրտունջ ունին պատանեկան ընդունելի միջուկով հրատարակութիւններու փոքր թիւին հանդէպ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(*) Երեւան 375033
Մ. Բաղրամեան 70 շ. բն. 91
Հեռ.- 26·49·57 / 61·22·44
Հեռապատճէն.- +374· 1· 26·49·57
Իմակ - EmmaUm@yandex.ru
emavjan@arminco.com

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՆԵՐԿԱՅ Է ԼՈՒՎՐԻ ՄԷՋ

Լուվրի մեծ կալըրիի մէջ, անցեալ տարի նկատեր էի Ռաֆայէլի նոր ցուցադրըուած մէկ գործը «Ս. Միքայէլը զգետնելով հրէշը» վերնագրուած: Սակայն, ժամանակիս անբաւարարութեան պատճառաւ, որոշեր էի անդրադառնալ այլ առիթով:

Այս տարի, երբ դարձեալ մեծ կալըրիի նոր ցուցադրուած գործերը աչքէ կ'անցընէի, այլ նկարներու շարքին ուշադրութիւնս գրաւեց Ռաֆայէլի նոյն գործը, որուն մասին մտածեր էի նոթագրութիւն մը կատարել տետրակիս մէջ:

Նկարին ստորոտին կար գրութիւն մը, զոր ընդօրինակեցի նոյնութեամբ: Ահա այդ գրութիւնը. -

«Ստորագրուած եւ թուագրուած. Ռաֆայէլ Իւրպինաս, M.D.XIII: Ապսպրուած 1518ին, Լէոն 10րդի կողմէ, Ֆրանսուա Առաջինին նուիրելու համար, որուն նուիրւեցաւ քանի մը ամիս ետք, Պապին զարմիկին՝ Լորենզօ Տը Մէտիչիի կողմէ, դիւանագիտական ծիրէն ներս, ամրապնդելու համար նոր համաձայնութիւնը Ֆրանսայի թագաւորին եւ Պապականութեան միջեւ: Նիւթը՝ Ս. Միքայէլը եւ զգետնուող հրէշը, խափուսիկ պատրուակ մըն է, տրուած ըլլալով որ "Ս. Միքայէլ ընկերակցութեան" մեծ վարպետը նոյնինքն Ֆրանսայի թագաւորն էր եւ այդ իսկ պատճառաւ հաւաստիք մըն էր միութեան, Ֆրանսայի եւ եկեղեցւոյ միջեւ վերանորոգուած կապին, այս առիթով պայքարելու համար Թուրքերուն դէմ»:

Իւղաներկ պաստառը ունի երկու մեթր բարձրութիւն եւ 1 մեթր 40 լայնք մօտաւորապէս եւ կը ներկայացնէ Ս. Միքայէլը կանգնած, ոտքին տակ առած հրէշը, պատրաստ իր նետով զայն սպաննելու:

Օսմանեան Կայսրութեան դէպի Եւրոպա կատարած յարձակումները Վերածնունդի շրջանին, կը վախցնէին համայն Եւրոպայի ժողովուրդները: Այդ կացութեան առջեւ ողջամիտ Պապը՝ Լէոն Ժ., կը դիմէր Ֆրանսայի թագաւորին, որ ծանօթ էր իր յաղթանակներով եւ մեծ բանակով, կասեցնելու համար Թրքական յարձակումները:

***

Քանի մը ամիսներ առաջ Ֆրանսայի Արտաքին գործոց նոր նախարարը՝ Միշէլ Պարնիէ իր նշանակման առթիւ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտարարեց. «Ո՛չ ոք կրնայ ըսել թէ Թուրքիա ե՛րբ կրնայ մտնել Եւրոպական Միութիւն: Պէտք չէ հաւատք ընծայել բռւ-ըսամներու» :

Մօտաւորապէս ամիս մը առաջ սակայն, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ վարչապետները՝ Պլէր եւ Շրէօտէր, Թուրքիա իրենց այցելութեան ընթացքին ըսին, թէ «իրենք պատրաստ են իրենց կարելին ընելու, Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը դիւրացնելու համար»: Անշուշտ, ըստ իրենց երկիրներուն շահերուն:

Ա՛յդ օրերուն կը զուգադիպէր Նախագահ Շիրաքի հետեւեալ փութկոտ յայտարարութիւնը. «Թուրքիոյ վերապահուած է դեր մը Եւրոպայի մէջ, սակայն ներկայիս չկան այն տուեալները որոնք ընդունելի դարձնեն իր մուտքը: Թուրքիա պէտք է սպասէ, կրնայ յարմար ժամանակը ներկայանալ թերեւս 10 տարիէն»:

Մէկ խօսքով, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները, Եւրոպայի մեծ տէրութիւնները հակառակ չեն Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին, բայց ժամանակ է պէտք, ըստ երեւոյթին:

Հաւանաբար մեր հայրենի դիւանագէտներն ալ համաձայն են Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին, կարծելով որ Հայաստանի տնտեսական կացութիւնը անկէ կախեալ է: Մինչդեռ աւելի լաւ կ'ըլլար որ իրենց պատրաստի բարիքները (գործատուները) պահէին ու աշխատցնէին...:

***

Եզրակացնելէ առաջ, կ'ուզենք թելադրել այցելել Լուվրի թանգարանը, տեսնել Ռաֆայէլի նկարը, ստորոտին գրուած գրութիւնը կարդալ: Իսկ եթէ ատիկա աննկատ ձգուի, մտնել Լուվրի 19րդ դարու նկարիչներու սրահը եւ տեսնել Տըլաքրուայի «Սիօի ջարդերը», որ Լուվրի չափով մեծագոյն նկարներէն է ու տեսնել Թուրքերը իրենց բուն «գործ»ին վրայ...:

Իսկ եթէ այս վերջին նկարն ալ ուշադրութիւն չգրաւէ, յիշել 1955ի Պոլսոյ վայրագութիւնը Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու անձին եւ ինչքերուն վրայ կատարուած:

Այդ օրերուն Պոլիս այցելած անգլիացի թղթակից մը կը գրէր. «Պոլսոյ վիճակը կը յիշեցնէ Լոնտոնի ռմբակոծումները՝ կատարուած Գերմանացիներու կողմէ, Բ. Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին»:

Թուրքիա տեւականօրէն ցոյց կու տայ արտաքին աշխարհին թէ ինք «նախկին»ը չէ, «փոխուած» է: Նոյնիսկ, իր լեզուէն դուրս հանեց իբր յետամնացութեան նըշան արաբերէն բառերը, քանի որ ինք «լաիք» երկիր է, եւ այդ բառերուն տեղ դրաւ ֆրանսերէն բառեր: Կարծելով որ այդ ձեւով բան մը փոխուած կ'ըլլայ իր էութենէն...:

***

Տարամ մը առաջ ՕԹԱՆ-ի Պոլսոյ վեհաժողովին երբ Նախագահ Պուշ կ'ակնարկէր Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին, Նախագահ Շիրաք չուշացաւ պատասխանելու. «Նախագահ Պուշ կը մտնէ այն սահմաններէն ներս որոնք իրեն չեն վերաբերիր»:

Իսկ Ժիսքար տ'Էսթէն, որ Եւրոպական Սահմանադրութիւնը մշակած է, հարցազրոյցի մը պատասխանելով, ժամանակին ըսած էր. «Երբ Թուրքիան մտնէ Եւրոպա, Եւրոպական Միութիւնը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ, որովհետեւ իրեն պիտի յաջորդեն Մարոքը, Թունուզը եւ Ալժերիան»:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Յուլիս 30

ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՃՈԽԱՆԱՅ

Մարսէյլի պատմութեան թանգարանը «Արթէ»ի մասնակցութեամբ կազմակերպած է լուսարձակումներու շարք մը, ընդհանուր խորագիր ունենալով «Համայնքի ընթացքը»:

Այդ ծիրին մէջ, Եդուարդ Սարգսեան պաշտօնապէս թանգարանին յանձնեց իր «Հայերու Մարսէյլը» ֆիլմը:

Ֆիլմի լուսարձակումէն վերջ, վիճաբանական ասուլիս մը տեղի ունեցաւ մասնակցութեամբ Էմիլ Թէմիմի, Ժան Քէհայեանի եւ Ռոպէր Առնուի:

Այս վերջինը Յունիս 21ին յօդուած մը ստորագրած էր «Լը Փրովանս»ի մէջ, ինչպէս միշտ, լաւ գրուած ու շահեկան, կու տանք թարգմանաբար:

***

Մարսէյլի հայ գաղութին մասին Հանրի Վէրնէօյլ մեզի ձգած է երկու կարեւոր ֆիլմեր՝ «Մայրիկ» եւ «588 Ռիւ Փարատի»:

Ճարտարապետ եւ շարժանկարիչ Եդ-

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ
Հայագիտական ուսումնաթերթ
Յունուար - Դեկտեմբեր 2003

Վիեննա

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՔԻՆԻՈՑ (Յունաստան) Համազգայինի «Յ. Շիրազ» մասնաճիւղի վարչութիւնը ամսուան մը ընթացքին կրցած է երեք յաջող ձեռնարկներ կազմակերպել: Առաջինը տեղի ունեցած է Ապրիլ 19ին «Անլռելի զանգակատուն» տեսերիզի ցուցադրութեամբ, երկրորդը՝ Մայիս 19ին, «Պատանի երաժիշտներ»ու նուագահանդէսը եւ Մայիս 25ին «Հայկական եւ յունական երգերով» երգահանդէսը:

***

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, Յունիս 13ին, իր մահկանացուն կնքած է Արմենուհի Աբէլեան, գաղութի ծանօթ դէմքերէն մէկը: Ծնած էր Սելանիկ, նախնական կրթութիւնը ստացած էր տեղւոյն Կիւլլապի Կիւլպէնկեան նախակրթարանը, ապա յաճախած էր Սելանիկի Անաթոլիա ամերիկեան գոլէժը: Բեղուն գործունէութիւն ունեցած է հայկական կեանքէն ներս, աւելի քան 40 տարի եռանդուն աշխատանք տարած է Հ. Գթութեան Խաչի մէջ, զբաղած է ամարանոցներու կազմակերպութեամբ, Սելանիկի ծերանոցի եւ այլ կարօտեալներու օգնութեան գործով: 35 տարի ալ բեղուն ծառայութիւն բերած է Սելանիկի Ծաղկոց վարժարանին: Համազգայինի «Պետրոս Ադամեան» թատերախումբին մէջ ալ ստանձնած է կարեւոր դերեր: Հաւատաւոր անդամ եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Սելանիկի Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Դամբանականներ խօսած են Թոնի Գասէմեան, յանուն թաղային խորհուրդին, Տիկին Ջապէլ Գալֆայեան Հ. Գթութեան Խաչի Շրջ. Վարչութեան կողմէ, Կիւլա Գասապեան (յունարէն): Գերեզմանատան մէջ, յանուն Հ. Յ. Դ.եան խօսք առած է Խաչիկ Փափազեան:

***

ՌԸՆՏԻԻ (Յունաստան) մէջ, քաղաքապետարանի նախաձեռնութեամբ և Հ.Յ.Դ. Գօքինիոյ կոմիտէի եւ Արարատ մարզական մշակութային միութեան կազմակերպութեամբ, մշակութային երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Յունիս 16ին, Ռենտիի կեդրոնական հրապարակին վրայ, ուր բեմին շուրջ հաւաքուած են Յոյներ եւ Հայեր: Բացումը կատարած է Նոտի Քաջիկեան, որ շեշտը դրած է հայ եւ յոյն դարաւոր բարեկամութեան իմաստին եւ նշանակութեան վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

ւարդ Սարգսեան ինք ալ ժապաւէն մը պատրաստած է զոր կոչած է «Հայերու Մարսէյլը»: Քսան տարի ետք երբ ան դիտուի, հնարովին իր լրումին հասած պիտի ըլլայ, իսկ վաւերագրականը՝ պահած իր ամբողջ զօրութիւնը, յուզման ուժը:

Վէրնէօյլի ժապաւէնի դերասանները, Օմար Շարիֆ եւ Գլոտիա Գարտինալէ պիտի յայտնուին ինչ որ են՝ հրաշալի արուեստագէտներ:

Սարգսեանի նկարած ականատես վկաները՝ իրենք պիտի մնան սրտաճմլիկ իրենց ճշմարտութեամբ:

Այդ ճշմարտութիւնը, անցեալ չաբաթավերջին Մարսէյլի Պատմութեան Թանգարանը ներկայ բազմութիւնը զգաց իր հոգիին մէջ:

Զուրկ ամէն տեսակ հնարքէ, մերժելով բեմադրութիւնը, «Հայերու Մարսէյլ»ը տարօրինակ ուժ մը կը պարունակէ, լսելի դարձնելով ձայներ որոնք մօտ ատենէն պիտի լռեն: Պատմելով աքսորը, վերարծնակումը, ցեղասպանութենէն վերապրողներու աստիճանական համարկումը, ուրախութիւնները եւ նուաստացումները, մեր քաղաքի պատմութիւնն է զոր կու տան:

Այս պատմութիւնը Հայերու Մարսէյլինն է, որքան՝ Մարսէյլի Հայերունը:

Այս ֆիլմը կրկնակի կերպով մաս կը կազմէ մեր ժառանգութեան: Եւ ճիշդ այդպէս ընկալուեցաւ Պատմութեան Թանգարանի վերակացու Միրիամ Մորէլ Տէլըտալի կողմէ: Ի ներկայութեան Մարսէյլի 13րդ եւ 14րդ Թաղամասերու քաղաքապետ Կ. Յովսէփեանի, իր ժապաւէնին պատճէնը Թանգարանին յանձնելով Եդ. Սարգսեան զայն պահ տուաւ պատմութեան: «Հայերու Մարսէյլը» հոն պիտի մնայ իբր արժէքաւոր վկայութիւնը մարդկային եզակի արկածախնդրութեան մը, սկսած՝ ողբերգութեան մէջ, ապրուած՝ աքսորի դառն քաղցրութեան մէջ եւ աւարտած համարկումով մը որ օրինակելի կը նկատուի:

Ռ. Ա.

ԳԵՂԱՄ ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մանուկները յափշտակուած դիտում էին, հետաքրքրութեամբ լսում: Լուսապատկերները սահում էին մէկը միւսի ետեւից: Պատկերները խօսում են Հայի լինելութեան մասին: Վայրեր ուր հիմա Հայ չկայ: Թադէի վանք: Հազարաւոր Հայերի ուխտագնացութեան սրբավայր: Առասպե՞լ է. աւանդութի՞ւն: Թադէոս առաքեալ վանքի բակում է թաղուած: Յետոյ Ծործորի եկեղեցի. Ջրամբարի տակ մնալու վտանգ: Փրկւում է քար առ քար: Տեղափոխւում եւ վերակառուցւում են շնորհիւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան որի նախագահն է Գ. Գեւոնեանը:

Լուսապատկերը սահում է:

Մշոյ Ս. Կարապետ վանք: Ճանապարհորդ Լինչի առած լուսանկարից վեր է յառնում վանքի ճարտարապետական վեհաշուք պատկերը: Ասես քարացած համանուագ լինի: Յաջորդ լուսապատկերը, արուած մեր օրերին, ցնցող է: Վանքից ոչինչ չի մնացել: Մահաշունչ աւերակներ: Ողբերգական հակադրութիւն:

Ս. Դաւիթի եկեղեցին: Մի քանի տարի առաջ բակում կանգնած էին հինգ մեթրանոց խաչքարերը: Այսօր հողին են հաւասարեցուած: Ջարդուփշուր: Ոտնատակ արուած: Նորից ողբերգական հակադրութիւն՝ փառահեղ անցեալի ու անմխիթար ներկայի:

Քեսապ: «Երկիր եւ Մշակոյթ»ը մասնակցում է տների կառուցմանն ու վերակառուցմանը. Քեսապցիների դէմքեր: Երկու կօշկակարի արհեստանոց: Իրենց արհեստին հաւատարիմ մնացած վերջին մոհիկաններ: Քեսապցիները ապրում են հողին կպած: Պահում են իրենց աւանդութիւնները:

Լուսապատկերները սահում են:

Եկեղեցի: Այծերի հօտը լցուել է եկեղեցի: Խաչքարեր, խոյակներ, հարթաքանդակներ, բարձրաքանդակներ: Վանայ լիճ, Ուրմիոյ լիճ: Արաքս գետ: Ներկայ Հայաստան: Սաղմոսավանքի վեհատեսիլ պատկերը:

Լուսապատկերներին ուղեկցում է Գեղամ Գեւոնեանի յուզառատ խօսքը: Պատմում է մեծին ու մանուկին հասկնալի լեզուով: Խօսքը դառնում է վիպական հիւսուածք որ ունէր սկիզբ, զարգացում եւ աւարտ:

Աշակերտները անհամբեր են նորից ունկնդրելու Գեղամ Գեւոնեանը:

ԵՐԿՐՊԱԳՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԱՒԵԼԻ ԱՐԴԱՐ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Ֆութպոլով յագեցած Եւրոպայի այժմէականութիւնը արդիւնքներու նախատեսութեան, խաղերու մեկնաբանութեան, խաղացողներու արժեւորումին զուգահեռ, կարգ մը ինքնատիպ գաղափարներու ալ թելադրիչը կ՚ըլլայ: Լեհ լրագրող մը Եւրոպայի 2004ի ախոյենութեան առթիւ դիտել կու տայ թէ ան այլեւս ոչ թէ Եւրոպայի, այլ Եւրոպական Միութեան ախոյենութիւնն է: Ու կ՚առաջարկէ որպէս այդ նոր, աւելի արդար կանոններ սահմանել խաղին: Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, հարց կու տայ ան որ 400 հազար բնակչութեան տէր Մալթան նոյնքան կշիռ ունենայ, որքան 80 միլիոննոց Գերմանիան: Կամ ինչո՞ւ այնքան փոքր Լատվիան կըրնայ հաւասար արդիւնքով մրցում մը աւարտել ամենակարող Գերմանիոյ դէմ: Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ Լատվիայէն հազիւ քիչ մը մեծ Փորթուկալը կը ջախջախէ հսկայական Ռուսաստանը, կամ Խրուաթիան կը յանդգնի հաւասարիլ Ֆրանսայի: Իրեն համար անտրամաբանական այս երեւոյթներուն պատճառը կը գտնէ հաւասարութեան ըմբռնումին մէջ. անոր շնորհիւ ամէն խումբ բաղկացած է 11 խաղացողէ: Մալթան ալ նոյնքաննոց հաւաքական մը դաշտ կը հանէ, Գերմանիան ալ: Ըստ ան չէ որ բնակչութեան թիւին համեմատութեամբ, Մալթայի տասնըմէկին դէմ Գերմանիա 2200 խաղացող դաշտ հանէ: Ո՞ր դաշտը կը բաւէր այդքան հոգիի: Բայց կարելի է գտնել տարազ մը որպէսզի հիմը դրուի եւրոպական աւելի արդար ֆութպոլի մը:

Օրինակ, Գերմանացիները կրնան 22 հոգինոց խումբ ունենալ, Մալթացիները 2, Ֆրանսացիները 18, Խրուաթները 6, եւլն.: Նման պարագայի Լեհաստան եւ Սպանիա 16ական խաղացող կ՚ունենան, Հոլանտան 4, իսկ Պելժերը 2 խաղացողով ոչ մէկ վտանգ կրնան ներկայացնել մարզադաշտին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գրիգոր անորոշ տրամադրութեան մը մէջ էր: Իր հոգիին մէջ ուրախութիւնն ու տրտմութիւնը իրար կը խառնուէին հետզհետէ: Այդ խմորը կը շաղուէր իր ուղեղին մէջ կանգնած մտածումը՝ «պիտի գայ թէ պիտի չգայ»: Ինչո՞ւ ըսել «ոչ», դարձեալ «ոչ»: Մէկը ժխտական, միւսը հաստատական: Յետոյ խոստացաւ: Ու ամէնէն վերջը «հիմակուց կորսուէ»: Եւ ինչու՞քը: Փախուստը: Արդեօք մօ՞րը պատճառաւ թէ պարզապէս հեգնեց: Պէտք է գիշեր մը լուսնայ եւ օրը կէս ըլլայ: Դեռ տասնըչորս-տասնըհինգ ժամ հարկ է ըսպասել: Բայց կարելի՞ բան է որ յանկարծ, մէկ խօսակցութիւնով, անտառին մէջ ժամադրութեան գայ:

Խաբեց, անպատճառ խաբեց: Եւ սակայն ի՞նչ պէտք ունէր խաբելու: Կրնար մերժել: Ո՛չ, պիտի գայ: Համակրութիւն ունի ինծի հանդէպ: Ասիկա ստոյգ է: Եթէ որեւէ զգացում մը չունենար ի՞նչ պէտք ունէր ինծի ընկերանալու: Նուպարը սիրելը ինծի յայտնելու: Իմ երկնցուցած ճամբէս առանց դիտողութեան քալելու:

. Այո՛, ի՞նչ պէտք ունէր… գուցէ ալ ազնուութեան համար ինծի ընկերացաւ, գուցէ այնպէս կը սիրէ Նուպարը: Գուցէ առանց անդրադառնալու քալեց երկարօրէն ինծի հետ: Եւ սակայն կը յուսամ որ գայ… գրեթէ վստահ եմ… վստահութիւնս իր համակրութեան վրայ է հիմնըւած: Այո՛, կը համակրի ինծի: Անկէ առաջ միշտ զիս կը դիտէր: Քիչ առաջ ալ քանի անգամ աչքին ծայրովը ինծի նայեցաւ: Այդ նայուածքին մէջ աղուոր իմաստներ կային:

Այո՛, կը սիրէ զիս: Ապահով եմ որ կը սիրէ: Ես գեղեցիկ եմ: Հաւնած է ինծի: Բոլոր կիները ինծի կը հաւնին: Մարիան, կ՚երեւայ, քիչ մը աւելի: Այո՛, այո՛, պիտի գայ… Ի՜նչ երջանկութիւն, Աստուած իմ… պիտի խենթանամ: Պիտի խենթանան միւսներն ալ իրենց նախանձէն: Ի՜նչ լաւ պիտի ըլլայ… Ճիշդ իմ ուզածս է: Ճիշդ ճաշակիս աղջիկը: Ի՜նչ փառաւոր գեղեցկութիւն է: Օ՜, օ՜, շրթներուս եւ մատներուս տակ պիտի ունենամ զինքը…

Ա՜հ, եթէ գործ մը ունենայի… ա՜հ, եթէ գործ մը… Ի՞նչ պիտի պատասխանեմ իրեն, եթէ խօսք ըլլայ իմ զբաղումիս մասին… Նախ՝ քանի մը օր պէտք չէ խօսիլ: Վերջը ամէն բան… Նախ՝ իր սիրոյն մասին վստահ պէտք է ըլլալ… Այո՛, վերջը ամէն բան պիտի ըսեմ՝ անկեղծութիւնով, բացարձակ անկեղծութիւնով… Բայց ո՛չ… անկեղծութեան մէջ փոքրիկ սուտ մը անհրաժեշտ է: Օ՜, օ՜, օ՜… այդ գործը…

Ու Գրիգորի ուղեղը անախորժ կերպով կը տատանէր իր վրայէն վանելու համար մտածման մը բեռը: Այդ մտածումը Մաղաքեանի գործարանէն իր վտարման պարագան էր: Յետոյ սակայն, քաղցր երազնեւ կուզային իրենց մէջ հալեցնել այդ տհաճելի մտածումը: Գրիգոր քանի քանի անգամ արոճաց իր միտքով՝ Մարիայի հետ ունեցած խօսակցութիւնը: Անոր բոլոր խօսքերը կը վերյիշէր ու ամէն բառի ներքեւէն յոյսի, լաւատեսութեան, հաստատքի լոյսեր կը քաղէր:

Գրիգոր մտածեց նաեւ քնանալու մասին: Այնքան լեցուած էր Մարիայով որ կը վախնար թէ պիտի չկրնայ քնանալ: Եւ եթէ չքնանայ հետեւեալ օրը իր դէմքը պիտի ըլլար աւրուած: Ինք կ՚ուզէր ամէն օրէ աւելի գեղեցիկ ըլլալ իր առաջին ժամադրութեան ատեն: Եթէ կարելի ըլլար, տասնըհինգ ժամ պիտի ուզէր քնանալ: Բայց ո՛չ, ո՛չ: Տասներկու ժամ միայն: Երկու ժամ արդուզարդի համար անհրաժեշտ է: Առաջին ժամադրութիւնն է: Ու այս իրիկունէ հարկ է գրել թղթիկի մը վրայ հագուստի, ճերմակեղէնի, արդուզարդի վերաբերեալ մանրամասնութիւնները: Այո՛, պէտք է ցուցակ պատրաստել: Ամբողջ ճերմակեղէնները փոխել, սուղ գուլպայ հագնիլ, կապոյտ ծաղիկներով շապիկը ու վրան քիչ մը անուշահոտութիւն, բաց գոյն հագուստը հագնիլ, բարակ մետաքսէ կապտորակ փողկապը կապել, վրան զարդասեղ, ածիլուիլ, եղունգները շտկել, մազերը լաւ յարդարել: Վազը չծխել, չըխմել, հոտ ունեցող կերակուրներ չուտել, մաքուր պահել շունչը:

Գրիգոր տուն հասաւ Նուպարիկի հետ: Նուպարիկ մօրմէ չափ մը ու ապտակ մը ստացաւ: Գրիգոր չկրցաւ ճաշել: Չկրցաւ քնանալ: Հոգ չէ, դեռ կանուխ է: Բացօթեայ օդետունը մտաւ ուր բազմութիւն եւ նուագ կար: Իր բարեկամները սեղանի մը շուրջ հաւաքուած էին: Տասը վայրկեան վերջ չկրցաւ հանդուրժել իր ծանօթներուն ներկայութիւնը: Քուն պատըրուակելով «գիշեր բարի» ըսաւ ու հեռացաւ: Գիւղէն դուրս բաւական քալեց: Լուսնին տակ ըսկըսաւ երազել: Քթին տակէն սիրային երգեր մըլտաց: Ինքնիրենը շարժումներ ըրաւ ու բառեր արտասանեց.

– Անուշս, հոգիս, խուշիկս… Մարիաս, մէկ հատիկ Մարիաս… հոգիս ես դուն, հոգիս ես…

Գրիգոր երազանքի մէջ ընկղմած ու Մարիայի տեսիլովը յափշտակուած մտաւ գիշերի մէջ գիւղէն դուրս:

Անտառին մէջ ցոլքեր էին ինկած. անոնց լոյսին մէջ Գրիգոր տեսաւ Մարիան՝ կանգնած այերին մէջ իր հրաշալի գեղեցկութիւնով, արձակ մազերով ու ատեղափայլ ժպիտը շրթունքին: Ուխտաւորի մը նման առաջացաւ եւ ուզեց ծառերուն առջեւ ծունկի գալ, աղօթել: Տեսիլքը չքացած էր: Որո՞ւ աղօթել: Աստուծո՞յ: Ո՛չ: Լաւագոյն համարեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին դիմել: Անկէ ալ խուսափեցաւ:

Լուսաւորիչը իր մասին կարելի բան չէ որ լաւ կարծիք ունենայ: Ս. Նշանին դիմելու է. մանաւանդ որ անոր սահմաններուն մէջ է: Խնդրելու է գործ մը եւ Մարիան: Գրիգոր ընկճուած ծունկի եկաւ: Իրբեւ աղօթք՝ սկսաւ լալ մանուկի մը նման: Ինքզինքը ամէնէն դժբախտը զգաց բոլոր երիտասարդներուն: Ընկերութեան աչքին առջեւ ինք յանցաւոր մըն էր, անքաւելի մեղքով:

(Շար. 78)

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ կիրակիները. - Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին:

Կիրակի, Օգոստոս 15ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29ին:

***

Տաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի, Յուլիսին ամբողջանում է Ս. Թադէոս Առաքեալի Վանքի Ուխտագնացութեան 50-ամեակը:

Ատրպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը նախաձեռնել է հրատարակել Վանքի 50ամեայ ուխտագնացութեան նուիրուած պատկերազարդ ալբոմ, պատմական, ճարտարապետական ու գիտական տեղեկութիւններով, մասնագիտական յօդուածներով, երեք լեզուներով, հայերէն, պարսկերէն ու անգլերէն:

Կոչ ենք ուղղում այն բոլոր անձանց որոնք իրենց մօտ ունեն ուխտագնացութեան մասին յուշեր, պատկերներ եւ տպաւորութիւններ, բարի գտնուեն դրանց օրինակները ուղարկել Թաւրիզ, Ազգային Առաջնորդարան, հետեւեալ հասցէներին.-

E-mail : archtab@itm.co.ir

Add. Armenian Prelacy
P.O. Box 4455
Tabriz - IRAN

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Յուլիս 11ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս-ի սկաուտները ձեզ կը հրաւիրեն բանակավայր, ներկայ գտնուելու իրենց այցելութեան օրուան, ժամը 11էն սկսեալ մինչեւ 19:

Խորոված, ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ

Հասցէ՝
Château de Jambville
Centre National de Formation des Scouts de France
78440 Jambville

(Մեկնումի համար առնել A13-ը, Rouen-ի ուղղութիւն, այնուհետեւ sortie «Les Mureaux», ապա Meulan, յետոյ Seraincourt ու վերջապէս՝ Jambville):

Croix Bleue des Arméniens de France
SÉJOUR DU MOIS D'AOUT 2004
Bellefontaine (Jura)

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour à Bellefontaine (Jura) du 30 juillet au 16 août pour les enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

Renseignements et et inscriptions :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18.

Date limite pour les inscriptions : 10 juillet

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

12 AU 26 AOUT : VOYAGE POUR JEUNES (18 à 30 ans)
prix : 840 euros

25 OCTOBRE AU 1er NOVEMBRE : (Tous âges)
prix : 1100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

organisés par **Solidarité Protestante France-Arménie**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh du 1er au 3 novembre)
(Programme détaillé sur demande)

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆԻ,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22·30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովը, իր հերթական նիստին՝ գումարուած 2 Մարտ 2004ին՝

Նկատի ունենալով՝ որ Ժողովիս պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը իր լրումին կը հասնէր, որոշեց՝

Համապատասխան Կրօնական Ընկերակցութեանս Կանոնագրի տրամադրութիւններուն՝ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎԻն անդամներուն ընտրութիւնը կատարել՝

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ,
24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2004ին:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

***

COMMUNIQUE

L'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne, dont le mandat de quatre ans arrive prochainement à son terme, a décidé, au cours de sa réunion du mardi 2 mars 2004, de faire procéder à son renouvellement, conformément à ses Statuts.

Dans ce but, elle a fixé la date de la prochaine élection au :

DIMANCHE
24 OCTOBRE 2004

LE BUREAU
DE L'ASSEMBLEE DES DELEGUES

le 24 juin

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et pique-niques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք-Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերուն սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 9
VENDREDI
9 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·987 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·987

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ պիտի օգնէ կիպրոսի Թուրքերուն: Եւրոպական Յանձնախումբը առաջարկած է 259 միլիոն Եւրոյի օժանդակութիւն մը ապահովել, 2004էն 2006, հիւսիսային Կիպրոսի զարգացման եւ սատարել Թուրք կիպրական պլանքներու ապառման Եւրոպական Միութեան մէջ: Թուրք կիպրական կառավարութեան վարչապետը՝ Մեհմէտ-Ալի Թալաթ ողջունած է Պրիւսէլի ծրագիրը:

ԻՐԱՔԻ կեդրոնական ձեռնարկած է փողոցներու կռիւներու եւ այդ ուղղութեամբ Յուլիս 7ը բաւական ծանր օր մը եղած է: Այս իսկ պատճառաւ, նոր վարչապետը՝ Իյատ Ալաուի որոշած է ամէն բան ձեռք առնել, այլ խօսքով հրամարտակով մը իրեն իրաւունք տրուած է որեւէ միջոցի դիմել Պետութեան գերիշխանութիւնը վերահաստատելու համար: Այսինքն, Ալաուի այլեւս բացարձակ իրաւասութիւններ ունի, կրնայ յուսարգել հաստատել կամ զինուորական թէ ոստիկանական որեւէ միջոցի դիմել սահմանափակելու համար հանրային ազատութիւնները: Միւս կողմէ, Յուլիս 7ին, Փիլիպպեցի մը առեւանգուած է եւ նոյն սպառնալիքը եղած է, 72 ժամուան պայմանաժամով մը, որու ընթացքին Փիլիպպեանները պէտք է քաշեն իրենց զօրքը եւ նոր զօրք չղրկեն:

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին հիւսիսը՝ Պէյթ-Հանուն, եօթը Պաղեստինցիներ սպաննուած են Իսրայէլացիներու հետ բախումներու ընթացքին, Յուլիս 7ին եւ 8ին:

ԳՈԼՈՄՊՈՅԻ մէջ (Սրի Լանքա) անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Յուլիս 7ին, կնոջ մը կողմէ, որ պայթուցիկներ կը կրէր մէջքին վրայ եւ պայթեցուցած է ոստիկանատունը, ուր առաջնորդուած էր սովորական քննութեան մը համար: Չորս ոստիկաններ մեռած են: Կը կարծուի որ «Վագրեր»ուն գործն է, քանի իրենք են որ 17 տարի առաջ հնարած են «մարդկային ռումբը» եւ այդ արդիւնքութեամբ կիները լաւ թեկնածուներ են: Յուլիս 7ի այս անհարեկչական արարքը յիշեցուցած է բնակիչներուն, որ անցեալին ապստամբները միշտ Յուլիսին կը գործէին նման ոճրափորձեր, այն աստիճան, որ «սեւ Յուլիս» մկրտուած էր: Վախ կայ որ Թամուլներու ներքին կռիւները վերսկսին:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ Յուլիս 8ին Շամպոն-սիւռ-Լինիոն (Հօթ-Լուար) գացած է, ուր ճառ մը պիտի արտասանէր «անհանդուրժողութեան տարածման» դէմ պայքարելու անհրաժեշտութեան վրայ: Վայրը խորհրդանշական է Ֆրանսական դիմադրութեան գետնի վրայ: Ֆրանսայի նախագահը շատ մտահոգ է հակահրէութեան ծաւալումէն եւ այդ ուղղութեամբ կոչ մը կ'ընէր: Վայրը նաեւ խորհրդանշական է այլ տեսակէտով. հոն է որ հազարաւոր Հրեաներ փրկուած են շնորհիւ բնակիչներուն: Ճառաքին կ'ընկերանար տիկին Սիմոնն Վէյլ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ արդարադատութիւնը ազատ արձակած է եօթը ռուսահպատակներ, որոնք երկու տարի անցուցած էին Կուանթանամօ եւ չորս ամիս ալ Ռուսաստանի հարաւի Պիատիկորսկի բանտը: Ձերբակալուած էին ամերիկեան զօրքերուն կողմէ Աֆղանիստան 2001ին: Ռուսաստանի արդարադատութիւնը ոչ մէկ բացատրութիւն տուած է, հակառակ եղած ամբաստանութիւններուն՝ «վարձկանի գործունէութիւն», «ոճրային խումբի մասնակցութիւն»: Ամերիկեան պաշտօնական աղբիւրները իրենց զարմանքը արտայայտած են եւ անհասկացողութիւնը, հակառակ անոր որ ԱՄՆ պայման դրած էին որ ձերբակալուած մնան: Ասոնց բուն ինքնութիւնը յայտնուած չէ, բայց ըստ մոսկովեան մամուլին, որ զիրենք «ռուս Թալիպաններ» մկրտած է, ոչ մէկ փաստ գտնուած է որ զինեալ գործողութիւններու մասնակցած ըլլան: Բոլորն ալ Ռուսաստանի մահմետական շրջաններուն կը պատկանին:

ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.Ի նախագահութեան արդէն իսկ երեք թեկնածուներ կան: Ասոնք են Քրիսթին Պիւթէն, Նիքոլա Տիւփոնէյնան, հուսկ՝ Ռաշիտ Քասի, ազատ աջի հիմնադիր: Նոր նախագահին ընտրութիւնը տեղի պէտք է ունենայ Նոյեմբեր 28ի համագումարին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Գերագոյն Ատեանը 2006 Նոյեմբերին նշանակած է երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութիւնները, գոհացում տալով ձախ կուսակցութեանց, որոնք խնդրոյ առարկայ ըրած էին ընտրական յանձնախումբին որոշած 2007ը:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ջահին կիպրական ուղեգիծը զայրացուցած է Թուրքերը: Յոյները սահմանափակիչ պարտադրանքներ դրած են ջահին Կիպրոսի Թրքական մասէն անցքին, ինչ որ անցքը մերժելու մղած է Թրքական իշխանութիւնները: Զայրոյթի յաւելեալ պատճառ եղած է Յոյներու այն որոշումն ալ որով ջահը կրողներու շարքին տեղ տրուած է Թիթինա Լոիծիտուի ալ. ան ծանօթ դէմք է կղզիին մէջ, Թուրքիոյ դէմ Եւրոպայի Մարդկային իրաւունքներու ատեանին առջեւ բացած ու շահած դատով:

Օ.ՍԷ.ՏԷ.Ը.Ն (Տնտեսական եւ Համագործակցութեան եւ Զարգացման Կազմակերպութիւն) 36 միլիոն գործազուրկ կը նախատեսէ 2005ին Կազմակերպութեան 30 երկիրներուն մէջ:

ԱԼԺԵՐԻԱ կ'ընդունի որ Համմայի ելեկտրական կեդրոնին պայթումը (Յունիս 21) ոճրափորձ էր եւ ոչ արկած: Ազգային ապահովութեան տնօրէնը ընդունած է Յուլիս 6ին:

ՊԵԼՖՈՐԻ դատարանը ազատ արձակած է, Յուլիս 7ին, 19ամեայ պատանի մը՝ Վէնսան, որ չորս տարի առաջ դաշոյնի 150 հարուածներով սպաննած էր հայրն ու մայրը: Դատարանը «անպատասխանատու» նկատեց ամբաստանեալը եւ քանի ոչ մէկ դատապարտում կայ, բժշկական խնամքի ալ ենթակայ չէ:

ԵՈՒԿՈՍԻ սնանկութիւնը այլեւս անխուսափելի կը նկատուի, քանի ռուսական արդարադատութիւնը դատական հետապնդումի դիմած է Յուլիս 7ին, ստանալու համար 3,4 միլիառ տոլարի տուրքերու պարտքը, ինչ որ քարիւղի ընկերութիւնը վճարելու ի վիճակի չէ: Եուկոս պայմանաժամ ուզեց, բայց ընթացք չտրուեցաւ իր դիմումին: Ընկերութիւնը դրաւումի սպառնալիքին տակ էր եւ կը սպասուէր դատական վարիչի մը նշանակումին, որու պաշտօնը պիտի ըլլայ ծախել ինչքերը: Եուկոս կ'ուզէ առաջքը առնել նման կացութեան մը և ըստ Ֆայնընշիըլ Թայմզի, նախկին գործատէրը՝ Խոդորովսկի նամակ մը ղրկած է իշխանութիւններուն առաջարկելով իր բաժնեթուղթերը, վճարելու համար պարտքերը: Ռուսաստանի կառավարութիւնը յայտարարած է թէ բան մը չէ ստացած:

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ եւ Թուրք զինեալ ուժերու միջեւ բախումները վերսկսած են եւ ՓՔՔ-ին (այժմ՝ Քոնկրա-Կէլ) կը վերագրուի Վանի գործուած ոճրափորձը կառավարիչին դէմ եւ որու հետեւանքով երեք անցորդներ մեռած էին: Յունիսի սկիզբէն ի վեր, երբ Քոնկրա-Կէլ խզեց հրադադարը, բախումները բազմացած են: Այս նոր կացութիւնը կը վերագրուի Իրաքի պատերազմին եւ Թուրքերու կրած յուսախաբութեան Ամերիկացիներէն, որոնք տէր չեն եղած իրենց խոստումներուն:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ վեց զինուորականներ սպաննուած են Թալիպաններու կողմէ: Զոհերը պարտէին ապահովել ընտրական ծրագրի մը վրայ աշխատողներու կեանքը: Արարքին տէր եղած է Թալիպաններու մէկ բանբերը:

ՓԱՐՆԷՍԻ լերան (Յունաստան) մօտ ծագած անտառի հրդեհի մը զոհ գացած է անցորդ մը: Վայրը մօտ է Ողիմպիական խաղերու մարզիկներու ընդունելութեան վայրին: Հրդեհը շուտ տարածուած է հովին պատճառաւ, մինչ ջերմաստիճանը 37ի բարձրացած էր:

ԳԱՂԹԻ մշակոյթներու եւ պատմութեան Թանգարանը իր դուռները պիտի բանայ 2007ին, Փորթ Տոռէ, Ափրիկեան արուեստներու նախկին թանգարանը: Ֆրանսա հասած գաղթականները բաւական մտահոգութիւն պատճառած են սկիզբը: Այդ առընչութեամբ պատմաբան Ֆիլիփ Տէվիթ կը յիշէ Իտալացիներու պարագան, որոնք երեք մեծ խումբերով հասած են ԺԹ. դարու վերջերը: 1893ին, 7 Իտալացիներ որոնք կ'աշխատէին աղահանքերու մէջ լինչի ենթարկուած են Էկ-Մոռթ (Կառի նահանգ, Գամարկ): 20-30ական թուականներուն, յետոյ Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին Իտալացիները կը դառնան կարեւորագոյն համայնքը մէկ միլիոնի հասնելով: 1924ին, Լեհերն են որոնք կը հաստատուին երկրին հիւսիսը. կ'աշխատին հանքերու մէջ, նաեւ երկրին վերաշինութեան համար: Անոնք ալ լաւ ընդունելութեան չեն արժանանար: Դեռ այսօր, Փա-տը-Գալէի բնակչութեան 30%ը ծագումով Լեհ է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանտերու խճողումը լուրջ հարց ստեղծած է երկրին մէջ եւ այդ առընչութեամբ օրէնքի առաջարկ մը կ'ուսումնասիրուի, որ ներշնչուած է ԻՒ.ԷՄ. ՓԷ.ի երկու երեսփոխաններու տեղեկագրէն: Ներկայիս 64·000 հոգի կայ բանտերուն մէջ, որոնք նախատեսուած են 54 հազարի համար: 2004 Յունիս 1ի թուականներով, դատապարտեալները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն.- 21,4% սեռային յարձակումներու համար, 16,9% հարուածներ եւ յարձակումներ, 14,1% թմրեցուցիչի շահատակութիւն, 9,3% մարդասպանութիւն, 9% գողութիւն, 6,6% խաբերայութիւն, վստահութեան չահագործում, 6,6% ակամայ մարդասպանութիւն եւլն.:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ որոշած են «կարմիր հեռաձայն» մը հաստատել, դիւրացնելու համար ահաբեկչութեան վերաբերեալ իրենց տեղեկութիւններու փոխանակումը:

ԱՒՍՏՐԻԱ սուգի օր հռչակած էր Յուլիս 7ը, նախագահ Քլէսթիլի մահուան առթիւ: Ողբացեալը, որ անցեալին ՄԱԿ-ի մօտ դեսպան եղած է, մեծ աշխատանք թափած է վերահաստատելու համար նախագահական պաշտօնին վարկը, զոր իր նախորդը՝ Վալտհայմ վարկաբեկած էր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբեր Հ. Գասպարեան յայտարարութեամբ մը հերքած է ՕԹՄԱՆ-ի Պոլսոյ վեհաժողովին Վ. Օսկանեան - Ա. Կիւլ հանդիպումին մասին Թրքական աղբիւրներու տեղեկատուութիւնը: Թրքական օրաթերթ մը այդ առընչութեամբ գրած էր թէ Հայաստանի նախարարը հաւանութիւն յայտնած էր Ղարաբաղէն դատ հայկական ուժերու հսկողութեան տակ գտնուող եօթը շրջաններէ քաշուելու առաջարկին («Յառաջ», Յուլիս 8): Նախարարութեան յայտարարութեամբ ըսուած է թէ տեղեկատուութիւնը յարիր չէ իրականութեան:

ՔԵՐՔՈՒՔԻ ՄԷՋ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Քրտական լրատուներ Իրաքի մէջ իշխանութեան փոխանցումի այս օրերուն ուշադրութեան կը յանձնեն Քէրքիւքի կացութիւնը: Իշխանութեան պայքարը հոն սուր բնոյթ առած է, քիւրտ եւ արաբ համայնքներուն միջեւ: Քաղաքը զոր Քիւրտերը իրենց միջնաբերդը կը նկատեն, թատերաբեմ է Ս. Հիւսէյնի օրով պարտաքսուած Քիւրտերու վերադարձին, ինչ որ կը վրդովէ Արաբները: Քիւրտերը այս վերջիններուն կը վերագրեն յաջորդական ոճրափորձերը որոնց զոհերը քիւրտ պարագլուխներ են: Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Յուլիսի սկիզբը ամերիկեան ուժերու եւ իրաքեան ոստիկանութեան ջանքերով որպէս կասկածելի ձերբակալուած վեց հոգիէն հինգը Արաբ են եւ կ'ըսուի թէ կապ ունին Ալ-Քաիտայի հետ:

Քիւրտիստանի շրջանային ղեկավարութեան վարչապետը Ն. Պարզանի լաւուած ուժերի մը նմանցուցած է Քէրքիւքը, զգուշացնելով որ կացութեան լուծում չըգտնուելու պարագային անոր պայթումը անխուսափելի է: Ան որպէս ճար առաջարկած է որ հատուցումի մը փոխարէն ապահովուի այն Արաբներուն մեկնումը որոնք Ս. Հիւսէյնի օրով հոն բնակեցուած էին, փոխելու համար ժողովրդագրական պատկերը, ի վնաս Քիւրտերուն: Սակայն հարցը այն է որ այդ Արաբները շատ տրամադիր չեն թողնել մեկնելու:

Շրջանին քարիւղով հարուստ ըլլալը կարեւոր ազդակ մըն է որ չի դիւրացներ կացութեան բարելաւումը:

ԴԵԳԵՐՈՒՄՆԵՐ ԱՆՑԵԱԼԻ ՇՈՒՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երէկ Փարիզ հասայ Նիւ Եորքէն, իսկ վաղը այս յօդուածը պիտի յանձնեմ, երբ լոյս տեսնէ արդէն ժամանած կ'ըլլամ Երեւան:

Երկօրեայ այցելութիւն մըն է, երկու Թռիչքներու միջեւ հանգրուան մը: 1996ի ամրան այցելութիւնս նոյնպէս եռօրեայ հանգրուան մըն էր՝ դէպի Հայաստան ուխտի ճամբորդութեան մը: 1992ի եւ 1995ի այցերուս աւելի երկարատեւ բնոյթը ծուէն-ծուէն աղօտ յուշերու եւ տպաւորութիւններու փունջ մը դարձած է: Քաղաքին ճանապարհները, Թէկուզ եւ մեթրոյի, կը պարտադրեն քարտէսին նայիլ անդադար: Ֆրանսերէնս իսկ, ժանգի իր խաւին տակ, հիմա անգլերէնի հոմըշտուքներուն իբրեւ թէ կը դիմադրէ (այս առտու, նախաճաշի ատեն, պանդոկի ըսպասուհիին սենեակին Թիւը յայտնելու ժամանակ, «deux cent et... four»[!] ըսի...):

Հասնելէ ու տեղաւորուելէ ետք, «Յառաջ»ի խմբագրատուն իջայ: Երբ կը բաժնուէինք, խոստացայ Երկուշաբթի առաւօտ մեկնելէ առաջ, կրկին այցելել ու թերեւս օգտակար ըլլալ թերթին աշխատանքներուն: Տիկին Արփիկը յարեց. «Լաւ կ'ըլլայ, որ յօդուած մը բերես»:

Չեմ գիտեր, թէ լո՞ւրջ էր իր ակնարկութիւնը, կամ պարզ կատակ: Այն ատեն չէի գիտեր, թէ ի՞նչ պիտի ընէի յաջորդ օրը, եւ ոչ ալ... թէ այդ յօդուածը պիտի գրուէր:

***

Կիրակի առաւօտ: Երկու հեռաձայն կ'ընեմ եւ յետմիջօրէի ու երեկոյեան զոյգ ժամադրութիւններ կը դասաւորեմ: Առաւօտը ազատ եմ, ո՞ւր երթալ:

Պանդոկի մուտքին ձեռք կ'առնեմ զբօսաշրջիկային քարտէս մը: Տեղ մը երթայ, ուր նախօրօք գացած չըլլամ: Փարիզեան տեսարժան վայրերը անթիւ են ու նախորդ առիթներուն, սովորութեանս հաւատարիմ, գացած եմ ուր ոտքերս տարած են:

Քարտէսին նայելու պահուն, անուն մը կը տեսնեմ, որ կը յիշեցնէ յանկարծ, թէ 1996ի ամրան, Պուէնոս Այրէսէն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութեան շրջանաւարտ աշակերտներուս ընկերակիցներէն մէկը որպէս, հասած էի Փարիզ իբրեւ վաւերական ու հարկադրեալ զբօսաշրջիկ: Երեք օրուան ընթացքին կատարեցինք աւանդական շրջապտոյտ մը, ու կը վերյիշեմ, թէ Լուվրէն ելլելու պահուն մեր աշակերտներէն երկուքը բացակայ էին: Փնտռեցինք ամէնուր ու մէջտեղ չէլան: Խորհեցանք ի վերջոյ, որ ուր որ ըլլան, Թաքսի մը կը նստին ու կու գան: 17-18 տարեկան են, ու թաքսի նըստելու եւ պանդոկի հասցէ տալու համար շատ ֆրանսերէն գիտնալու պէտք չունէին...:

Երեք ժամ ետք յայտնուեցան պանդոկը: Ո՞ւր կորսուեր էին: Ո՛չ մէկ տեղ: Պարզապէս պահուըտեր էին ու, մեր մեկնումէն ետք, թաքսի նստած ու... Փէր Լաշէզ գացած: Ճիմ Մորիսընի դամբարանը տեսնելու:

Ես Ճիմ Մորիսընի անունը հազիւ լսած էի, գիտէի որ «Տը Տորզ» ռոքի խումբին երգիչն էր եւ որ 1971ին թմրեցուցիչի յաւելասրսկումէ (օվըրտոզ) մեռած էր: Եւ անշուշտ, ռոքի այս երգիչները երբ նըման անհեթեթ մահեր կ'ունենան, առասպելի կ'անցնին:

Ուրեմն՝ վճռուած է: Ես ալ երթամ այս Կիրակի Փէր Լաշէզը ճանչնալու: Բայց ո՛չ Մորիսընին համար:

Մեթրոյին մերձակայքը, կրպակէ մը ուերեզմանատան քարտէս մը կը գնեմ: Բախտէս, հոն յիշուած է զօրավար Անդրանիկը՝ հոն թաղուած մէկ միլիոն անձերէն երկու հարիւր ամէնէն նշանաւորներուն շարքին: Բախտէս, քանի որ ճամբայ ելած եմ «հէնց այնպէս», պիտի ըսէր Արեւելահայը, գերեզմանատունը թափառելու: Միտքէս չէր անցած այն տարրական գաղափարը, թէ անպայման պէտք է ըլլայ ճարպիկ մէկը, որ կազմած ըլլայ այս պատմական գերեզմանատան ամէնէն յիշարժան մեռելներուն ցուցակ մը եւ տեղագրական քարտէս մը: Ըսած եմ ձեզի, թէ զբօսաշրջիկի բնաւորութիւն չունիմ, չէ՞...:

Եթէ չհաշուեմ Պուէնոս Այրէսի հայկական գերեզմանատունը, ուր նուիրական մեռել մը կը հանգչի, ինչպէս եւ կարգ մը սիրելի հանգուցեալներ, ասկէ առաջ ուրիշ գերեզմանատուն այցելելու միտքը չեմ ունեցած (բացառելով ի պաշտօնէ գացածներս): Նոյնիսկ Ռեքոլեթայի հռչակաւոր գերեզմանը, որ արժանթինեան պատմութեան ու ազնուապետական դասի տեսակ մը պանթէոնն է, զբօսաշրջիկներու յանձնարարելի վայր մը, միայն գացած եմ մէկ անգամ՝ պարտականութեան բերումով:

Փէր Լաշէզը Փարիզի մանրանկար մըն է: Դարձդարձիկ ու ոլորուն, ինչպէս քաղաքը, հոյակապ արուեստի ու հասարակ ոճի շինուածքներու անտառ մը: Չեմ գիտեր, թէ արդեօք մէկը գրա՞ծ է այս գերեզմանատան արուեստաբանական ուսումնասիրութիւն մը: Թերեւս արժէր:

Ու մանաւանդ, որքա՜ն յիշատակներ կ'արթնցնէ, նոյնիսկ ինծի պէս մէկու մը, որ որեւէ առընչութիւն չունի գերեզմանատան թէ քաղաքին հետ: Ահա մենակոթող մը՝ օպելիսք մը, ուր միայն գրուած է, հնամաշ տառերով. «Շամփոլիոն Լը Ժէօն», Ո՛չ թուական, ոչ արձանագրութիւն: Ու միտքս կ'իյնայ մանկութեանս ի Մոնթէվիտէօ կարդացած ամերիկացի հեղինակի մը՝ Հենտրիք Վան Լունի հանրամատչելի հատոր մը, ուր ան կը պատմէր աշխարհի տարբեր գրատեսակներու մասին, բայց միայն կրնամ յիշել, գրեթէ լուսանկարչական տպաւորութեան ձեւով, Ռոսեթայի քարի եւ Շամփոլիոնի վերծանումին պատմութիւնը, ինչպէս եւ Բեհիսթունի արձանագրութեան վերծանումին մանրամասնութիւնները: Այդ գիրքն էր, թերեւս, որ հին պատմութեան հանդէպ իմ մշտական հետաքրքրութիւնս առաջին անգամ արթընցուց:

Կամ ահա Սքրիպի դամբանը: Այդ նոյն տարիներուն էր, երբ հայրս՝ դասական երաժշտութեան մեծ սիրահար, «Թեթեւ երաժշտութեան մեծ դասականները» վերնագրուած վեց ձայնապնակներու հաւաքածոյ մը Կիրակի առտուները մերթ ընդ մերթ կը նուագէր (այդ հաւաքածոն դեռ պահուած է Պուէնոս Այրէսի մեր տունը), ու ես անոնց ընկերացող ներածական գըրքոյկին մէջ կարդացած եմ, թէ Ռոսինին շատ բեղուն երգահան մըն էր, որու երկարամեայ գործակիցը՝ Լիպրեթոները գըրողը, նոյնքան բեղուն... Սքրիպն էր (իտալերէն՝ «կը գրէ»):

Կ'անցնիմ Թիւրփէն ընտանիքի դամբանին առջեւէն: Կը ժպտիմ. արդեօք կապ մը ունի՞ն մանկութեան ուրիշ ընթերցումի մը (արդէն ի Պուէնոս Այրէս)՝ «Ռոլանի Երգը»ի առասպելական հերոսներէն Թիւրփէն Արքեպիսկոպոսին հետ...:

Եւ այսպէս շարունակ:

***

Անհետացած երկիրներու յիշատակարաններ կան հոս: Ավըճիւ տէ գ'Անսիէն Գոմպաթ-անի վրայ, երկարուուն յուշարձան մը որ կը սկսի «Նարօտ Չեսքոսլովենսքի...» բառերով եւ գիտեմ, որ «Չեխոսլովաքիոյ ժողովուրդը...» Ա. Աշխարհամարտի իր զոհերուն յուշարձան մը կանգնեցուցած է... Իսկ այսօր Չեխոսլովաքիան չկայ աշխարհի քարտէսին վրայ:

Ավըճիւ Սիրքիւլէրի վրայ, մարմարիոնի մը վրայ ուրուագծուած խաչքար մը, ու անոր ներքեւը՝ գրեթէ նոյնանման ձեռագիրով (վարպետ ընդօրինակող մը եղած է ասիկա ընողը, քիչ մնաց որ ըսէի, թէ նոյնինքն բանաստեղծը քանդակած է)..

«Կ'ուզեմ ըլլալ քու մարմարիոնըդ
պեղուած
Ողիմպոսի ամէնէն խոր արգանդէն.
Դանիէլ Վարուժան»

Աստ հանգչին Լեւոն Շիրեան (1894 - 1951), կինը, աղջիկը:

Վայրկեան մը. անցեալ ամիս իմ վերընթերցած Անդրանիկ Ծառուկեանի «Մեծերը եւ... միւսները» համով-հոտով յուշագրութեան փարիզահայ դէմքերէն չէ՞ր Լեւոն Շիրեանը: Այն չէ՞ր, որու մասին Ծառուկեան գրած է, թէ Վանի նուիրուած, մէկ մի տող ունեցող գիրքն անգամ ընդգրկող գրադարան մը ունէր...:

Կը հասնիմ վերջապէս միւս Անդրանիկին՝ զօրավարին յուշարձանին առջեւ: Հետաքրքրական է, չէ՞: Հայոց վերջին Թագաւորին՝ Լեւոն Ե.ի աճիւնները հողմացրիւ եղան Ֆրանսական Յեղափոխութենէն ետք, ու Սէն-Տընիի մէջ միայն պարապ դամբան մըն է որ կը գտնենք (Սէն-Տընին մնացած է այլ առիթի): Իսկ հոս, ինչպէս բոլորս գիտենք, «Զորավար Անդրանիկի աճյունը տեղափոխվել է Հայաստան 17 Փետրվար 2000թ.»:

Աստուա՜ծ իմ: Կոթողին ստորոտը գըրուած է, թէ ան շինուած է 1945ին «Ժողովրդային հանգանակութեամբ» («փար սուսքրիփսիոն փոփիւլէր»): Այդ ժողովուրդը որուն լումայով կառուցուած է ասիկա, բոլորովին ջնջուա՞ծ է, կամ իրաւունք չունէ՞ր պահանջելու, որ գոնէ յարգելու համար յուշարձանին գրաւոր ներդաշնակութիւնը, վերի երկու տողերը գրուէին... միատեսակ ուղղագրութեամբ...:

Վերջին հաշուով, կ'ենթադրեմ, որ 1945էն ի վեր այդ յուշարձանին պահպանումին ծախքերը Խորհ. Հայաստանի եւ ապա վերանկախեալ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը չէր, որ կը հոգար: Ճի՞շդ եմ:

Կ'ենթադրեմ նաեւ, որ ինծմէ առաջ ուրիշ մէկը նկատած ու գրած կ'ըլլայ, թէ Անդրանիկի ծննդեան թուականը 1866 գրուած է: Բացարձակ նորութիւն է ինծի համար. մինչեւ հիմա ամէնուրեք 1865 կարդացած էի: Արդեօք ինչո՞ւ վեց տասնամեակ առաջ գրուած է 1866:

Զօրավարը կարծես թէ ձիէն իջնելու վրայ է, գոնէ ինծի այդ տպաւորութիւնը կը թողու, իսկ դիմացէն երբ կը լուսանկարեմ, հազիւ կը նշմարեմ իր գլուխը՝ ձիու գլխուն վրայէն: Արդեօք ի՞նչ էր քանդակագործին Լէօն Մուրատոֆին մըտայղացումը: Հիմա կը հասկնամ, թէ ինչո՞ւ յաճախ քննադատուած է այս արձանը, ինչ որ լուսանկարներու ընդմէջէն չի նշմարուիր. բոլորովին անհրապոյր է: Ձի տպաւորեր, չի ցնցեր. «ազգային հերոս»է մը ոչինչ կը փոխանցէ: Յուշարձանին կողքին «դամբարան առաջնորդ Եւրոպայի Հայոց»ն է: Թէ ինչո՞ւ այս տխուր ղուսէն բացի, հոն հանգչող երեք եկեղեցականները՝ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեան, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան եւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, միայն յատինատառ անուններով կ'երեւին, ինծի կը մնայ... գաղտնիք Փարիզու:

Կը շարունակեմ թափառիլ հոս ու հոն: Միւր տէ Ֆետերէն եւ Զարենցի ներկայութիւնը այս նոյն տեղը գրեթէ ութսուն տարի առաջ, որմէ ծնած է համանուն բանաստեղծութիւնը: Կարծեցեալ Հայը՝ Նափոլէոնի զօրավար Եոաքիմ Մուրատը (վերջերս Արծուի Բախչինեանի «Նափոլէոնը եւ Հայերը» հետաքրքրաշարժ մենագրութիւնը վերջնականապէս հերքեց այդ առասպելը):

Անձրեւը սկսած է: Օրը արդէն ամպոտ սկսած էր. բայց անձրե՞ւ: Ամառ է, արեւային տիրապետութեան եղանակը: Մոռցեր եմ, որ Փարիզ է՝ Նիւ Եորքն իսկ գերազանցող իր փոփոխամիտ եղանակով:

Բայց անձրեւը թեթեւ է, գրեթէ չի թրջեր: Բայց կը խանգարէ, այլեւս քարտէսին իսկ չեմ նայիր, ո՛չ փողոց եւ ոչ ալ թիւ կը նշմարեմ, ճանապարհ կը կորեմ դամբարաններու մէջէն: Ու յանկարծ կը գտնեմ սեւ դամբանաքարը զոր միայն լուսանկարի մը մէջ տեսած եմ, մեծ Շ.ն ալ վրան:

Հոս են երկու Շ.երը: Շաւարշը եւ Շահնուրը:

Իր այդ գիրքին մէջ, նախապէս 1977ին «Յառաջ»ի մէջ տպուած Ծառուկեանի խիտ ու արտայայտիչ յօդուածը կայ. «Պարզին յաղթանակը՝ Շաւարշ»:

Նոյն պարզութիւնը, որ կը տիրէ անոր «Մեր խօսքը»երուն մէջ, կը տարածուի այս դամբանին մէջ:

Երէկ ալ, հայաստանցի ընկերս ինծի վերատաքած էր ճափոնցի մեր հասարակաց բարեկամուհիին իմակը, ուր ան կը հաղորդէր, թէ Հոկտեմբերին Թոքիոյի մէջ տեղի ունենալիք գիտաժողովի մը կ'ուզէր ներկայացնել սփիւռքահայ գրականութեան սկզբնաւորութիւնը եւ ի մասնաւորի «Նահանջը առանց երգի»ն եւ որոշ հարցումներ կ'ուղղէր: Եւ որովհետեւ ինք լաւ հայերէն գիտէ (աւարտած է Երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական ճիւղը), վստահ եմ որ դժուարութիւն պիտի չունենայ:

Ճափոնուհի մը, «Նահանջը», Փէր Լաշէզը եւ ես:

Բոլորը մէկ օրուան մէջ:

***

Մեկնելէ առաջ, թէեւ սկիզբը մտածած էի անտեսել, կ'որոշեմ վայրկեան մը եւս մաղուող անձրեւին դիմանալ եւ Ճիմ Մորիսընի գերեզմանը տեսնել: Գոնէ իմանանք, թէ ի՛նչ կայ-չկայ, որ ուխտագնացութեան տեղ դարձեր է:

Դեռ չեմ հասած հոն, ուր հազիւ 20-21 տարեկան Ֆրանսուհի մը կը մօտենայ ինծի հարցնելով՝ «էս քը վու սավէ ու է Ճիմ Մորիսը՞ն»: Ես ալ որ քիչ մը ապակողմնորոշուած եմ, աջիս նայելով կը նշմարեմ փոքրիկ բազմութիւն մը եւ կ'ըսեմ՝ «Իլ մը սամպլը քը նու սոմ թրէ փրոշ»:

Եւ ահա: Սովորական տապանաքար մըն է՝ պաշտօնական անունով, թուականով եւ յունարէն տողով մը:

1996ին աշակերտներս ինծի ցոյց տըւած էին իրենց լուսանկարը՝ դամբանին երկու կողմը կանգնած: Պատմական լուսանկար մը: Արդարեւ, այսօր պիտի չկարենային նոյնը ընել: Մօտ 20 հոգի, 20 - 45 տարեկան, հաւաքուած են անոր առջեւը, անկէ բաժնուած՝ շուրջի 4-5 տապանաքարերը ամէն կողմէ փակող անցարգելով մը: Գերեզմանի ապահովութեան հսկող պահակներէն երկուքը մօտէն կը հետեւին...:

Երեւի թէ «ուխտաւորներ» վերջին տարիներուն չափը անցուցեր են...:

Բայց այդքան շատ մարդ քով-քովի չեմ տեսած գերեզմանին որեւէ անկիւնը:

Զբօսաշրջիկային քարտէսին վրայ, Փարիզի «Օֆիս տը Թուրիզմ է տէ Գոնկրէ»ն իր քառալեզու բացատրութեան մէջ նշած է, թէ «Իսի ռըփոզ, նոթաման, էլոիզ է Ապէլար, Լա Ֆոնթէն, Շոփէն, Միւսէ, Փրուսթ, Ճիմ Մորիսըն, Օսքար Ուայլտ»:

Հարիւր տարի ետք, ո՞վ պիտի շարունակէ յարատեւել մարդոց յիշողութեան մէջ:

23ամեայ թմրամոլ ռոք երգի՞չը, թէ 39ամեայ թոքախտաւոր երաժիշտ-դաշնակահարը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՍԹԻՈՍԵԱՆ

Փարիզ

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ԵՒ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՆԷՇՆԵՐ

(Զեկուցում Գրողների Համահայկական Երկրորդ Համաժողովին)

- Յունիս 30 -

ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Նախ, ցանկանում եմ խօսել գրականութեան դերի եւ նշանակութեան մի էական խնդրի շուրջ՝ բաւական հակիրճ, ապա քննութեան առնել կրթական համահայկական համակարգերի հարցադրումներին վերաբերող գործնական առաջարկների փաթեթ:

Գրականութիւնը եւ դպրոցը, յայտնի ճշմարտութիւն է, ապրում են փոխադարձ շահագրգռութիւններով՝ ինչպէս Սփիւռքում, այնպէս էլ հայրենիքում: Ուսուցիչը գրողի դեսպանն է լսարանում, մըտքերի պատգամների կրողն ու փոխանցողը: Թերեւս ազգային ոգու, գեղեցիկի ճանաչման, մարդկային հոգու ծալքերը բացայայտելու իմաստներով ոչ մէկ հանրակրթական առարկայ կարող է խաղալ հաւաքական եւ անհատական մտածողութիւնը, գաղափարները շարժման մէջ դընող օրէնսդիր այն դերը, որ դարեր շարունակ վերապահուած է գրականութեան:

Գաղտնիք չէ, որ մեր գրականութեան վրայ միշտ ծանրացած է եղել պատմու-

թեան սահմերը, միջնադարում գրականութիւնն ու պատմութիւնը կարծես տարանջատուած չէին, իսկ ԺԹ. եւ Ի. դարերում պետութեան բացակայութեան հետեւանքով գրականութիւնը դարձաւ այն ամպիոնը, ուր պատմաքաղաքական հարցադրումները մշակման նշանակալի ճանապարհ անցան, սատուլուեցին ու գնահատուեցին, ճշգուեցին ու փորձարկման փուլ անցան առաջինը գեղարուեստական ծրագրային երկերում: Այսօր էլ քիչ չեն այն անձերը, որոնց կարծիքով գրականութեան մէջ ազգային ճակատագրի գերխնդիրները մենիշխան դիրքեր պիտի պահպանեն ստեղծագործական հանդոյցներում, մասնաւորապէս եթէ վէպ ես գրում, լայն կտաւի երկ, դու պարտաւոր ես քննել քու ժողովրդի բարոյաքաղաքական կենսագրութիւնը:

Հարցադրումների այս պարունակը աւագ դպրոցում պիտի որ լինի կենսական, եթէ ուսուցիչը իր դերում է: Սակայն նրա բացարձակացումը վտանգ է պարունակում, քանի որ գրականութեանը զրկում է գեղարուեստական նշանառութիւնից՝ մօտեցնելով պատմութեան դերի դերակատարութեան: Երկու անհրաժեշտ քայլեր են այստեղ անհրաժեշտ՝ գրականութեան ուսումնական բովանդակութեան վերատեսութեան՝ մէկ եւ երկրորդ՝ նորագոյն գրական արժէքների մուտքի այցեքարտ դասագրքերում: Անհրաժեշտ է սրանց վրայ վերակառուցել գրականութեան դասաւանդման սկզբունքը՝ բացառելու համար գրականութեան պատմութեան տարրը, ընդունելու համար գրողական բնագրի գերակայութիւնը: Այսինքն՝ բաւական է մենք մտածենք ուսուցչի եւ աշակերտի փոխարէն, այլ տանք նրանց մտածելու կարողականութիւն եւ բնագրից գեղարուեստական բերկրանքի անխառն հիացում:

Այժմ կրթութեան համակարգային այն խնդիրների մասին, որոնք առընչւում են արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրամշակութային յարաբերութիւններին:

Նախ, այս երկու կրթական համակարգերը հիմքով եւ խորքով տարանջատուած են եղել, նրանց զարգացումը ունեցել է տարբեր արագութիւններ եւ ընթացքներ: Այժմ տագնապով նկատում ենք, որ զարգացման մասին երկու դէպքում էլ աւելի քիչ ենք խօսում, ակնառու է նահանջը կրթական բնագաւառում, մի տեղ գահավէժ, միւսում՝ մի փոքր զուգէ դանդաղ: Երբեւէ չենք մտածել ազգային միասնական կրթական հայեցակէտ, ծրագիր ունենալու: Թուացել է» այսպէս էլ առանձինն կարելի է գոյատեւել:

Այժմ կա՞յ այն գիտակցութիւնը, որ մեր կրթական երկու համակարգերը խորքում պիտի ունենան միասնական հայեցակարգ: Վախենում եմ միանշանակ պատասխանից: Ուրախալին այն է որ ձգտումը կայ, վերջին տարիներին փոխադարձ շփման գիծերը աստիճանաբար ուրուագծւում են:

Հարց առաջին. ի՞նչ ունենք մենք ըՍփիւռքում, ի՞նչ ունենք հայրենիքում:

Սփիւռքում արեւմտահայ դպրոցի նահանջը, աւելի խիստ՝ չիջումը, իրողութիւն է: Լաւագոյն ուսուցիչների՝ որպէս հակադրութիւն, եկէք չմատնանշենք: Արեւմտահայ դպրոցը տարբեր օճախներում չունի միասնական ուսումնական եւ առարկայական ծրագրեր: Մենք եղել ենք 15 երկրների վարժարաններում, Խ. Աբովեան ՀՊՄՀ-ում հիմնուած «Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնում 2000 թ. առայսօր պատրաստուել են 26 երկրների 100ը անցնող վարժարանների 110 ուսուցիչներ, ահա թէ ինչու մեր տագնապն արդէն ճանաչողութիւնից բխող ահազանգ է:

Ամէնօրեայ վարժարաններ այժմ սիրով չեն յաճախում, աշակերտները հեռանում են ազգային կրթութեան աւազանից, այն լրացուցիչ ծանրութիւն է թւում, եթէ մնում են էլ՝ տատ ու պապի յորդորներով, ընտանեկան աւանդոյթի ստիպողութեամբ, կարգին չեն էլ իւրացնում լեզուն, ուր մնաց գրական արժէքները: Ուսուցիչն այժմ պատահական հանգամանքներով եւ ոչ մասնագիտական թելադրութեամբ, ընտրութեամբ է մտնում աշխատանքի՝ սովորեցնելով այն ինչ նախընտրում է, ինչ գիտի, ինչ դասագիրք գտնում է :Ամենաթողութիւնը յանգեցնում է արտառոց վիճակների: Յատկապէս Եւրոպայի հայ համայնքներում, օրինակ, յայտնուած երբեմնի խորհրդահայ կինը, որ ժամանակին, ասենք, Երեւանում Պոլիտեխնիկն է աւարտել, տանը նստելու ձանձրոյթը կարող է փարատել դպրոց մտնելով, ուր արեւմտահայ երեխային արեւմտահայերէն ու դասական ուղղագրութիւն պիտի սովորեցնի: Բնակա՞ն է: Ի՞նչ պիտի սովորի երեխան նման ուսուցչից:

Թուրքիայում թէ Արժանթինում, Գանատայում թէ Աւստրալիայում գիտամեթոտական կրթական խնդիրների մօտաւոր կամ հեռաւոր միասնութեան մասին խօսք լինել չի կարող: Երեխան ծնողների աչքի առջեւ դառնում է օտարախօս: Գայթակղիչ են օտար բարքերը, օտար լեզուով դիւթող հեռատեսիլը, էլ չենք խօսում համակարգչային հիւանդութեանը, որ անգամ կանոնիկ դպրոցներում երեխային հեռացնում է գրքից առ հասարակ եւ համաշխարհայնացման արտաքին նշաններից է: Կայ սարսափելին, որ իրողութիւն է դառնում՝ փակւում են խոշորագոյն դպրոցներ, որոնք երէկ դեռ աւանդոյթներ ունէին:

Զննենք պատճառները քննող խաղարարի զգացական դերում եւ բերենք ելք մատնանշող մեր անմիջական երկու առաջարկները.

1. Սփիւռքի օճախներում ձեւաւորել պետական կարգավիճակ ունեցող վարժարաններ, յատկապէս երկրորդական վարժարաններում, միօրեայ վարժարանների պրակտիկան աւելի մխիթարանք է հոգուն՝ ազգային նիրհի եւ արթնութեան ճանապարհին: Այս հարցում գործնական աջակցութիւն կարող է բերել տուեալ երկրի հետ միջպետական համաձայնագիրը, որի մէկ կողմը ՀՀ կառավարութիւնն է, որ կարող է ստանձնել միջնորդի աշխոյժ դեր որպէս ազգային շահերի ներկայացուցիչ,

2. Պետութիւնը ժառանգորդն է ու տէրը համահայկական կրթական ճակատագրերին: Հէնց այս դերի գիտակցութեամբ էլ նա ստանձնում է մասնագէտների պատրաստութիւնը հայրենիքում՝ գիտամեթոտական, ուսումնակրթական նորաբնոյթ ծրագրերի եւ, անշուշտ, նիւթաթեքնիք բազայի հիմունքներով եւ անյապաղ Հայաստանում ստեղծում է արեւմտահայ մանկավարժական ինստիտուտ՝ նախակրթարանային, տարրական, բանասիրական, պատմութեան, հայագիտական ուղղութիւններով: Սա՝ սկզբնական հատուածում: Ուսուցումը՝ երեք տարով: Ընդունւում են հիմնականում արեւմտահայ երիտասարդներ՝ ամենատարբեր օճախներից: Մասնաւորապէս լեզուական առարկաները դասաւանդում են Սփիւռքի հայ գիտնականներն ու մանկավարժները:

Իրանահայ ուսանողների համար ստեղծւում է առանձին բաժանմունք: Ի դէպ, այսօր արդէն մշակուել եւ աւարտին է հասել Թեհրանի Առաջնորդի պատուէրով իրանահայ կրթական լայն ծրագիրը՝ ութ դասագրքերի կազմումով եւ ուսուցչաց ձեռնարկով, արեւելահայ հիմունքներով, որից օգտուելու են Սփիւռքի նաեւ այն կրթօճախները, ուր ուսուցումը դնում է ընդհանրապէս արեւելահայերէնով:

«Սփիւռք» Գիտաուսումնական կենտրոնի վերապատրաստութեան հնգամեայ փորձը եւ ուսուցիչների հետ շփումները բերել են մեզ այն համոզման, որ ճիշդ ժամանակն է, եթէ չասենք՝ ուշացած է, վերապատրաստութիւնից անցումը պատրաստութեան՝ վերապատրաստութեան օղակը պահպանելով հանդերձ: Վաղը ուշ է լինելու: Այլապէս մենք կորցնելու ենք արեւմտահայի տեսակը: Կորցնելու ենք նրա մշակոյթը կրողին, ինչ կը նշանակի, որ միւս օրն էլ կորցնելու ենք բուն մշակոյթը:

Խնդիրը պետական անվտանգութեան համակարգի հարց է եւ ունի ազգային ռազմավարական նշանակութիւն, ասել է թէ՝ քաղաքական խնդիր:

Համահայկական այս գերխնդիրը պէտք է ոչ թէ հատուածական, այլ համապետական լուծումների մեխանիզմ ունենայ, որին իրենց վճռորոշ մասնակցութիւնն են ունենալու ՀՀ Նախագահը, կառավարութիւնը, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը, բարեսիրական միջազգային հիմնադրամներն ու կազմակերպութիւնները, նաեւ, գուցէ եւ առաջին հերթին՝ մեր զոյգ կաթողիկոսութիւնները: Այս առումով իմ միւս առաջարկը ռազմավարութեան մշտական առումով է՝ անհրաժեշտ է ունենալ համահայկական կրթական բարձրագոյն խորհուրդ, որի առաջադրութիւնը գիտաուսումնական միասնական հայեցակարգի եւ հունի ձեւաւորումն ու ընթացքներ տալն է: Ոչ թէ դառնալ հայ Սփիւռքի կրթական համակարգի դանդաղ կամ արագ փլուզման ականատեսը՝ հեռաւոր ազգականի սըրտացաւ կարգավիճակով, այլ հաւատալ, որ նրա գոյատեւութեան մէջ մեր լինելութիւնն է ամփոփուած: Շատ ենք միմեանց հակադրուել, սուսեր ճօճել: Կատարենք միասնական քայլեր: Եթէ այս Օգոստոսի սկզբին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի ջանքերը ունեն այս տեսլականը, մենք միայն ողջունում ենք նրա նախաձեռնութիւնները եւ երկարում միասնութեան երազը, աշխատանքային մեր փորձը, գինակցի մեր դրօշը:

Եւ այսպէս, առաջարկը որոշակի է. համահայկական կրթական բարձրագոյն խորհուրդի ստեղծումը մեր դժուարին ժամանակի հրամայականն է: Նա ոչ պետական կառոյց պիտի լինի, սակայն իր առջեւ դրուած խնդիրները՝ համազգային եւ համապետական, ինչպէս ասենք, Հայոց լեզուի ուսուցման տարբերակուած սկզբունքները Սփիւռքում եւ Հայաստանում, կրթական ծրագրի եւ քաղաքականութեան մշակումը, ուղղագրութեան հետ կապուած բարդոյթը, որ ակամայ եւ գիտակից պատնէշ է հայրենի եւ սփիւռքահայ հատուածների միջեւ:

Ս. Դ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՍԻԼՎԱՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆ

Նկարիչ եւ արձանագործ Ասիլվա, տիկին Մարի Պատուականեանի նախաձեռնութեամբ (Հայաստանի Արուեստագէտներու Միութեան արտասահմանեան յարաբերութիւններու ներկայացուցիչ) հրաւիրուած է Պ. Կարէն Աղամեանի (Արուեստագէտներու Միութեան նախագահ) եւ Հենրիկ Իգիթեանի (Արդիական Արուեստի Թանգարանի տնօրէն) կողմէ ցուցահանդէս մը ներկայացնելու Համահայկական Մշակութային Փառատօնի շրջագծին մէջ, Երեւան: Ցուցահանդէսը կը վայելէ Ֆրանսայի դեսպանին՝ Պ. Անրի Գիւնիի բարձր հովանաւորութիւնը: Բացումը կը կատարուի Սեպտեմբեր 1ին եւ կը տեւէ մինչեւ Սեպտեմբեր 10:

***

Պոլիս ծնած, փարիզաբնակ Ասիլվա նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչ է: Իր գործերը ցուցադրուած են բազմաթիւ երկիրներու մէջ, ինչպէս՝ Ֆրանսա, Իտալիա, Զուիցերիա, Սպանիա, Մոնաքօ, Դանիա, Թուրքիա, ԱՄՆ, Ռուսաստան, Թայվան, Ճափոն, Զինաստան եւ Մալեզիա:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ինչպէ՞ս սրբագրել այդ արատը: Գործ մը պէտք էր ունենալ: Ու այդ գործին մէջ շատ պարկեշտ ու խղճամիտ կերպով տարիներով աշխատիլ, որպէսզի բարեփոխէր մարդոց կարծիքը: Բայց նախ գործ մը ապրելու համար: Իբրեւ մարդ կանգնելու համար Մարիայի կողքին: Որքա՜ն երջանիկ են, եթէ գիտնան, միւս երիտասարդները: Գործ ունին, դրամ ունին, վաղուան մտահոգութիւն չունին: Պատիւնին մաքուր է: Ինք բոլորէն ստիպուած է վախնալ: Եթէ վաղուն մէկը իր երեսին «գող» պոռայ, ինք ի՞նչ կրնայ ըսել: Պիտի կարմրի, կակազէ, պիտի լայ, պիտի լայ, դէմին իյնալով պիտի լայ...

Ու Գրիգոր լոյսին տակ, ինք իր վրայ ծռած չարունակեց արտասուել: Ուզեց քանի մը բառ ուղղել Ս. Նշանին: Զկրցաւ նախադասութիւն մը կազմել: «Հայր մեր»ը սկսաւ առանց կարենալ ամբողջացնելու: Գոց չէր գիտեր: Տրամադրութիւնը խանգարուած էր ու հետզհետէ սկսաւ ինքզինքին դէմ բարկանալ:

Ոտքի ելաւ ու սկսաւ խենթի նման քալել: Միտքը թռչունի մը նման կ՚ոստոստէր բազմաթիւ մտածումներու վրայ: Իր յիշողութեան վերապրեցաւ Մարիայի հետ իր ունեցած հանդիպումը եւ խօսակցութիւնը: Իր երեւակայութեան նկարեց հետեւեալ օրուան պատկերները անտառին մէջ ու խմբագրեց անհրաժեշտ խօսակցութիւն մը աւելի ճիշդը սիրոյ իր ճառը: Գիծ մը քաշեց, ջնջեց: Վերստին գրեց մտքին մէջ, արտասանեց, դիմախաղով ու շարժումով: Երդումներ, մեծ բառեր՝ «յաւիտեա՜ն», «պաշտամունքով», «սրբութի», «յաւիտեա՜ն»: Թեւերը կը բանար իր աչքերուն հետ, ապա նուաղուն կերպով կը կախէր գլուխը ու աղաւնիի մը նման կ՚ամփոփուէր ինքն իր մէջ: Կրկին կը խօսէր ու կը ծռէր իր վիզը, սպասելով որ Մարիայի շրթունքներով դրոշմէ իր ճակտի տողերը, կամ իջնէ տապարի հարուածը եւ կամ ոսկի համբոյրը գայ պսակել իր մազերուն վրայ: Մատները կը դառնան վարսերուն մէջ ու խուրձ մը կը պլորեն, կը ցնցեն, կը քաշեն: Ի՜նչ քաղցր ցաւ, ի՜նչ քաղցր ցաւ:

Յանկարծ տակաւին Գրիգոր կը թթուեցնէ դէմքը: Ու ամբողջ պատկերին վրայ գիծեր կը քաշէ: Չի հաւնիր այդ տեսարանին: Ինք այլ մարդ է, պէտք է աւելի ուժեղ, աւելի կորովի, աւելի խանդավառ ու նոյնիսկ զուարթ ըլլայ Մարիային քով: Կիները լալկան մարդիկը չեն սիրեր: Լալկան սիրահար մը ողորմելի է: Ինք երբեք լալկան չէ եղած: Շէն սիրահար մը, քիչ մը դերասանական ներդաշնակ շարժումներով, «քարթ բոսթալ»ներու վրայ գտնուող երիտասարդ սիրահարներու ձեւով: Ահա այդ է հաճելի, հմայիչ, տիպար սիրահարը: Եւ տակաւին անկեղծութիւնը...

Օ՜, հարկ է խառնել անկեղծութեան մէջ քանի մը արուեստական խօսքեր, ձեւեր: Միշտ այդպէս է եղած: Պէտք է վարպետ ըլլալ: Սէրը արուեստ մըն է: Անարուեստ սէրը շօշափելի գործ է: Թատերախաղի մէջ գտնուող սիրահարի մը նման հարկ է ըլլալ, որքան ալ արցունք գտնուի աչքերուն: Ինքնավստահ, ուրախ, բարձր պէտք է երեւիլ: Երիտասարդ աղջիկ մը շատ կ՚ազդուի մակերեսային գոյներէ եւ շարժումներէ: Կիները երեսունէն վերջը կը սկսին խորանալ: Կինը պարապ տաճար մըն է: Լաւ պատարագողը կը տիրէ, լաւ խօսողը կ՚իշխէ: Խորանին վրայ բարձրացողն է որ կը կողոպտէ տաճարը: Կինը զէնք մըն է: Զէնքը ինքնին անվնաս է: Այն պէտք է մարդու ձեռքին մէջ անցնի: Այն ատեն զօրութիւն է: Մարիան առնական թեւի մը մէջ զէն ու զրահ է, փայլուն, շողշողուն: Անոր մէջ արեւը անգամ իր դէմքը կը փնտռէ ու կ՚արբենէ: Ու այրը հետոս կ՚ըլլայ Մարիայով: Անիկա պատմական թագուհիի մը պէս է:

Պէտք է զօրավարի նման ըլլալ: Կուրծքին տակ արի, յախուռն ու յանդուգն սիրտ եւ անկէ վեր պսակուած գլուխ մը մէջ՝ ուղե՛ղ: Բնաւ չազդուիլ պզտիկ դէպքերէ, որոնք անցեալը սեւցուցած են: Ներկան պէտք է այնքան ուժգին ըլլայ զօրաւոր փայլով, որ ոչ ոք զբաղի անցեալով: Անհրաժեշտ է աչքերը ապագային սեւեռել տալ: Վաղուա՜ն, վաղուա՜ն... Վաղը ծագելիք արեւ մը կայ... Այդ արեւը Մարիան պիտի ընծայէ Աստղիկին կամ Դիանային: Վաղը կիսաստուածի մը նման պէտք է որսալ քրմանուշը՝ անտառին կուսական ու վայրենագեղ լաբիւրինթոսներուն մէջ: Ծառերուն կանանչ ամպհովանիներուն տակ սիրահարները պիտի քալեն՝ համբոյրի մը մէջ կորսուած: Վաղը Եւան անտառ պիտի մտնէ: Ադամ այնտեղ պիտի ըլլայ: Ու գուցէ քանի մը օր վերջ վըռնտուին դրախտէն: Կը մտնեն աշխա՜րհ ... Դրախտը բանտ է: Կը մտնեն աշխարհ: Ու քրտինքով կը շահին հացը հանապազօրեայ: Զօրավարի նման: Առիւծներու բերնէն պէտք է խլել հացը: Յիսուսի նման: Պէտք է բազմացնել նկանակը: Մի ոմն աչքերաց Լեւոնի նման: Քարէն պէտք է հաց հանել: Սէր ու հաց:

(Շար. 79)

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՒՐԹԻՒՃԵԱՆի,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ *մը եւ Ընդունելութիւն մը*
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-*էն* 22·30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Յուլիս 11ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի սկաուտները ձեզ կը հրաւիրեն բանակավայր, ներկայ գտնուելու իրենց այցելութեան օրուան, ժամը 11էն սկսեալ մինչեւ 19:

խորոված, ընտանեկան հանեցի մթնոլորտ

Հասցէ՝
Château de Jambville
Centre National de Formation des Scouts de France
78440 Jambville

(*Մեկնումի համար առնել* A13-*ը*, Rouen-*ի ուղղութիւն, այնուհետեւ* sortie «Les Mureaux», *ապա* Meulan, *յետոյ* Seraincourt *ու վերջապէս՝* Jambville):

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25208 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Croix Bleue des Arméniens de France
SÉJOUR DU MOIS D'AOUT 2004
Bellefontaine (Jura)

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour à Bellefontaine (Jura) du 30 juillet au 16 août pour les enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

Renseignements et et inscriptions :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18.

Date limite pour les inscriptions : 10 juillet

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ կիրակիները. - Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին:

Կիրակի, Օգոստոս 15*ին*, *Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:*

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29*ին*:

⁂

Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, *ժամը* 9*ին*:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազգերու սակագինը

	€	
Մաեազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 18 տօն է վարդավառի:
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 19. Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11*ին*:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).
Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84978

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Pensez à nous réserver votre journée
du DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

pour participer à notre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 10-11
SAMEDI - DIMANCHE
10-11 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·988 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·988

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ Շամպոն-սիւր-Լինիօն արտասանած իր ճառին մէջ (Յուլիս 8) հրաւէր կարդաց «արթնութեան», պայքարելու համար ցեղապաշտութեան դէմ: «Անհանդուրժողութեան զզուելի եւ արհամարհական այս արարքները կ'աղտոտեն մեր երկիրը եւ անվայել են Ֆրանսայի: Կը ցոլացնեն մարդկային հոգիի ամէնէն մութ էջը եւ անշուշտ ամէն բան պիտի ընեմ, որպէսզի պատժուին» շեշտած է նախագահը, որ բողոքական այդ վայրը ընտրած էր իր կոչը ընելու համար: Հոն է որ հազարաւոր հրեաներ, մանաւանդ մանուկներ ապաստան գտած էին դրաման շրջանին: Քաղաքը նուիրագործուած է Երուսաղէմի Եատ Վաշէմ Յիշատակարանին կողմէ որպէս՝ «արդարը ազգերու միջեւ» իր խաղացած օրինակելի դերին համար: Շիրաք վրդոված է հակահրէական եւ ցեղապաշտ բազմացող արարքներէն եւ կը հրաւիրէ ամէն մէկ Ֆրանսացի, ամէն մէկ Ֆրանսուհի որ ցնցուին ի տես անհանդուրժողութեան, ցեղապաշտութեան, տարբերութեանց մերժումի զարգացման: Նախագահին ճառը դրական հակազդեցութիւններու առիթ տուած է: Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Խորհուրդի նախագահն ալ՝ Ռոժէ Ծուքիէրման յայտնած է թէ կը հիանայ Շիրաքի ընթացքին նկատմամբ, նոյնիսկ եթէ չի հաւատար որ անկախ մարմին մը պայքարելու համար խտրականութեան դէմ կը բաւէ մթնոլորտը փոխելու համար:

ՍԱՄԱՐԱՅԷՆ (Պաղտատի հիւսիսը) մղուած յարձակում մը եւ բախումներ պատճառ եղած են որ Յուլիս 8ին 11 հոգի մեռնի, որոնց մէջ հինգ ամերիկացի զինուորներ կան նաեւ 50 վիրաւորներ: Երկու Պուլկար եւս առեւանգուած են եւ նոյն պահանջքները կան: Պուլկարիա պէտք է քաշէ իր զօրքերը Իրաքէն:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ նոր ահաբեկչական վախով կ'ապրի: Ներքին ապահովութեան քարտուղարը Թոմ Ռիճ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին (Յուլիս 8) յայտարարած է որ ահաբեկչական արարքի յաւելեալ վտանգ կայ այս ամառ, խանգարելու համար նախագահական ընտրապայքարը: Որեւէ մանրամասնութիւն չէ տուած, որովհետեւ, ըսած է, ճշգրիտ ծանօթութիւններ չունի վայրին եւ մեթոտին մասին: Իր լուրին աղբիւրը Ալ-Քաիտան է:

ՍԵՐԺ ՏԱՍՕ պաշտօնապէս նախագահը դարձաւ Սոքփրէսի որու կը պատկանի Ֆիկառօ եւ 70 այլ թերթեր, ինչպէս՝ Փրոկրէ, Փրէս - Օսէան, Լը Գուրիէ տը լ'Ուէսթ, Էքսփրէս, Էքսփանսիոն, Լիռ, Լա Վուա տիւ Նոռ, Թէ-Վէ Մակազին, Փարի-Թիւրֆ, եւլն., եւլն.: Քանի մը օրէն կը ստանձնէ նաեւ Ֆիկառոյի նախագահութիւնը եւ այս առնչութեամբ ուղերձ մը յղած է բոլոր աշխատողներուն որ ապահովութիւն կու տայ թերթի մը անկախութեան նկատմամբ: Վախ կայ սակայն որ Սոքփրէսի մաս կազմեն նաեւ Պուիկ եւ Թէ-էֆ 1: Պարտին 100 միլիոն Եւրօ վճարել 5%ով բաժնետէր դառնալու համար: Այս պարագային վերջ կը դրուի մեդիաներու բազմատարր բնոյթին, ինչ որ աւելի քան մտահոգիչ է: Սոքփրէսի արդէն, ներկայիս օրական վեց միլիոն օրինակ կը ծախէ: Տասօ, 79 տարեկան, Գորպէյլի քաղաքապետ է (Իւ. ԷՄ.Փէ), ընտանիքին հարստութիւնը (երրորդը՝ Ֆրանսայի), 5,2 միլիառ Եւրօ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ,

(Յուլիս 9)

ԲԱՔՈՒ ԴԺԳՈՀ Է ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐԷՆ

Ազրպէյճանի Ազգ. Ժողովի նախագահ Մ. Ալեսքերով ընդունելով Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի հարցերու պատասխանատու Է. Փոթոշնիկն ու Հարաւային Կովկասի յատուկ ներկայացուցիչ Հ. Թալվիթիէն, քննադատած է միջազգային կազմակերպութիւնները, ըսելով թէ անոնց ներկայացուցիչները առանց Բաքուի արտօնութեան Ղարաբաղ կ'այցելեն: Ան հակադրուած է նաեւ Թալվիթիէի կարծիքին թէ Ղարաբաղի մէջ զարգացում կայ: «Ի՞նչ զարգացման մասին կարելի է խօսիլ երբ Ղարաբաղը վերածուած է ահաբեկիչներու բոյնի ու թմրեցուցիչի շրջանառութեան գօտիի» ըսած է ան:

Անդրադառնալով Ազրպէյճանի ու Միութեան գործակցութեան հեռանկարներուն, Փոթոշնիկ յայտնած է թէ Միութիւնը մինչեւ այսօր 400 միլիոն Եւրոյի օժանդակութիւն կատարած է Ազրպէյճանին, մօտ ատենէն կը նախատեսուի 30 միլիոն եւս յատկացնել: Նաեւ ընդգծած է որ գործակցութեան զարգացումը չի նշանակեր թէ Ազրպէյճան ինքնաբերաբար Միութեան անդամ կ'ընտրուի: Ատոր համար հարկ է որ լուծէ բազմաթիւ խնդիրներ, անհետացնէ աղքատութեան երեւոյթը եւ սանձէ կաշառակերութիւնը:

ՎԻՐՄԷՐԻ մէկ գործը՝ «Ժէօն ֆամ ասիզ օ վիրժինալ), որ երկար ատեն խնդրոյ առարկայ եղած է եւ նոյնիսկ կեղծ նկատուած, Յուլիս 8ին ծախուած է Լոնտոնի Սոթպիզի մէջ 24 միլիոն Եւրոյի: Անմախընթաց դէպք մըն է, քանի նկարիչին ծանօթ միւս 35 պաստառները, բոլորն ալ հանրային հաւաքածոներու մէջ են: Ծախողը Պելժիացի մըն է:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ճարտարարուեստի պատուիրակ նախարարը, մեծ անակընկալ մը ստեղծած է լրատեսողական ճիւղին մէջ՝ զարկ տալ Թէ-Վէ-ԱՇ-Տէ-ի (Թելեվիզիոն Հօթ Տէֆինիսիոն) ճիւղի մը, ուր Ֆրանսա շատ ետ մնացած է: Հարկ է այլեւս չմտածել այդ մասին, այլ՝ գործի անցնիլ կ'ըսէ նախարարը: Այս հարցին կապակցութեամբ, Ֆիկառոյի տնտեսական յաւելուածը (Յուլիս 9) լայն տեղ տուած է:

ՆՈՎԳՈՐՈԴԷՆ 60 քմ., Ռուսաստանի հիւսիս արեւմուտք Տուրըլեւ օդանաւ մը ջախջախուած է: Չորս հոգի մեռած է: Այդ օդանաւը կրնայ հրթիռներ եւ հիւլէական ռումբ փոխադրել:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ արեւելեան շրջանը աֆղան կին մը սպաննուած է, Յուլիս 8ին, ընտրական արձանագրութիւններու համար գործող կառքի մը պայթումէն: Նըման ուրիշ ահաբեկչութիւն մըն ալ գործուած էր Յունիս 26ին եւ երեք Աֆղաններ սպաննուած էին: Արարքներուն տէր եղած են Թալիպանները, որոնք կ'ուզեն արգելք հանդիսանալ աշնան նախատեսուած նախագահական ընտրութեան:

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(1925 Դեկտեմբեր 16 - 1984 Յուլիս 11)

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Լա Փալիսեան տափակ ճշմարտութիւնները, անխուսափելի կերպով, կը կրկնուին տարեդարձներու թէ տարելիցներու առթիւ:

Երէկ էր, չէ՞, որ կորսնցուցինք մեր լաւագոյն ընկերներէն մէկը՝ Արլէնը:

Ո՛չ երէկ չէր, բայց տարի առաջ էր, յուլիսեան տաք առաւօտ մը: Հեռաձայնը կը հնչէր ու կը լսէինք՝ «Arlen, c'est fini»:

Երբեք բառեր, ու յանկարծ, ամբողջ կեանք մըն է որ կ'անհետի:

***

Ստորեւ էջ մը իրմէ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՄԵՐ ԱՌՕՐԵԱՅԷՆ

Դժգոհելու պատճառ մը չունինք. «Լա՞ւ ես, լաւ եմ»: Պարապութիւն մը լեցնելու քաղաքավարական ձեւ մը երկու հոգիներով կատարուած մենախօսութիւն մը: Այսպէս է մեր առօրեան «լաւ ես, լաւ եմ»ներով լեցուած կատակերգութիւն մը: Հարկաւ այդ բառերը ստոյգ պատկերը չեն տար ո՛չ մեր մտածումներուն ո՛չ ալ ֆիզիքական վիճակին. փաստ՝ Փարիզի մէջ օրը հարիւր երեսուն մարդ կը թաղուի, որոնք մեռնելէն հինգ վայրկեան առաջ, հաւանաբար «լաւ եմ» մը ըսած ըլլան ու մեկնած:

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ապրող Հայերս ազդուած ենք մեր միջավայրէն, սա-վա՞, սա-վաներու մտայնութենէն, այն տարբերութեամբ որ գայն փոխադրած ենք անձնականէն դէպի հաւաքականը: Եկեղեցիներու բակերը, ակումբներն ու սրճարանները, հարուստ շտեմարաններ են այդ ձեւի կաղապարուած գրոյցներու: «Ի՞նչպէս են ազգին գործերը, ի՞նչ եղաւ Հայկական Հարցը, 30րդ յօդուածը, Սեւրի դաշնագիրը», եւայլն: Տարբեր բառերով, սա-վա սա-վաներու հոգեբանութեամբ ըսուած խօսքե՛ր, ուր ազգին գործերը տապակի մը մէջ տապլտկող ձուածեղի կը վերածուին: Ո՛չ հարցնողը, ո՛չ ալ պատասխանողը կարեւորութիւն կու տայ ըսածին:

Նորութիւն չկայ ըսածներուս մէջ. բայց ո՞վ է նորութիւն պահանջողը: Բացէք հայկական բեմերուն վարագոյրները ու թերթերու էջերը, կը հաստատէք, որ ամէն ինչ կարելի է ըսել ու գրել: Կատակ չէ ըրածս. եթէ կրնաք տասը էջ մրոտել ու հասնիլ վերջակէտի մը՝ գրող էք. քսան էջով կը դառնաք վաւերական գրող, մաս կը կազմէք գրողներու միութեան մը եւ նոյնիսկ ծածկանուն գործածելու իրաւունք կը ստանաք, օրինակի համար Նափոլէոն, Քրոմուէլ կամ Սոկրատ:

Հայկական բեմը, բեմերը ազատ են ու մուտքը ձրի: Կը բաւէ «երկու խօսք» ուզել եւ ժամ մը խօսիլ ըստ կարգի եւ ըստ էութեան, այսինքն նոյնիսկ ձեր չգիտցած բաներուն մասին: Տեղ կը հասնի՞ն ըսածները. ինչ փոյթ: Հասկցող կա՞յ. աւելորդ մտահոգութիւն մըն ալ այս: Իրաւունք ունիք: Ո՞վ կը հասկնայ սարկաւագներու կարդացած գրաբար շարականները զորս երկիւղածութեամբ մտիկ կ'ընենք Կիրակի օրերը: Անառարկելի օրինակ մը որուն դէմ ըսելիք չկայ: Վերջերս եկեղեցի գացած էի եւ սարկաւագը (անունը Աբգար) բանալով Աւետարանը՝ յայտնեց որ ընթերցուածը Մատթէոս առաքեալէն է: Ի՞նչ մեղքս պահեմ. շատ անգամ խաչակնքումի պահերուն հարց կու տամ թէ իսկապէ՞ս Առաքեալին խօսքերն են ընթերցուածը: Հապա՞ եթէ հոգարարձու մը հասցէին ուղղուած, գրաբարով ըսուած հայհոյանքներ ըլլային, անհամ կատակ մը՝ մսեղուկ սարկաւագի մը կողմէ կատարուած: Բայց եւ այնպէս, Ամէ՛ն: Գրաբարով ըսուածը ակնածանք կը պարտադրէ: Մեզ որ մեր բեմերէն խօսուած ճառերը գրաբար չեն: Անձնական փորձառութեամբ գիտեմ որ մարդիկ կը գնահատեն այն ինչ որ չեն հասկնար. ծափ կու տան, վախնալով անպայման, որ տգէտի տեղ կ'անցնին: Աւուր մը պարզ ձեւով ըսած էի. «Հայկական Հարցին լուծումը կախում ունի մեծ պետութիւններու շահերէն». Լա Փալիսեան ճշմարտութիւն մըն էր ու սրահը անտարբեր մնաց: Ի՞նչ ընել. ձայնս փոխելով ու խորհրդաւոր կերպով, շարունակեցի. «Հայկական Հարցին լուծումը գերուժերու փոխյարաբերութիւններու ներդաշնակ ընթացքը պայմանաւորող որեւէ դրական բնոյթ ներկայացնելով, դադրած է ազգամիջեան հրամայական խնդիրներու առանցքը կազմելէ»: Սրահը արթընցաւ. չէին հասկցած: Եթէ ուրեմն կրնաք այս հետեւողութեամբ եւ առանց ստորակէտի ձեր «երկու խօսք»ը ըսել թէկուզ մէկ ժամ խօսելով, ապահոված էք ծափերը: Նոյն երեւոյթը մամուլին մէջ, հինը նորի վերածելու բոնազբօսիկ ճիգը ակներեւ է: Եգակի ըլլալու մտահոգութիւն մը ամէնուրեք: Ժամանակին Լեւոն Շանթն ալ կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուց բայերու խոնարհումներուն մէջ, բայց չընդհանրացան հակառակ իր հեղինակութեան, իր գրական վաստակին: Այսօր ոչ թէ Շանթ այլ մանկապարտէզի ուսուցիչներն ալ աջ ու ձախ պատգամներ կ'արձակեն: Այպանելի չեն: Կը նմանին այն մարդոց՝ որոնք խօսակցութեան մը ընթացքին, ձեռքի նուրբ շարժումով մը կը ծածկեն բերնին մէկ մասը, ծածկելու համար իրենց ակռաներուն յառաջացած տարիքը:

Անքաղաքավարութիւն է մարդու մը տըկարութիւնը մատով ցոյց տալը. կ'ընդունիմ, պայմանաւ որ հանդիստ ձգեն մեր գիտցած Աբխտղոմ Աղան (օրինակ մըն է այս), որուն անպայման Հարոլտ Փինթըրի, Պէքէթի կամ Իոնեսքոյի մը տիպարներուն տարազը կ'ուզեն հագցնել: Խե՛ղճ Աբխտղոմ Աղա, ո՛չ միայն սնտուկները այլ եւ իր «հիւսիս»ը կը կորսնցնէ այս «նոր»ի ախոյեաններու պատճառաւ:

Երեւոյթը նոր չէ: Ամէն շրջան ունեցած է իր խենթերը: Սկզբունքով կարելի չէ դէմ ըլլալ խենթութիւններու: Լաւ է որ երբեմն խախտուին կարգն ու կանոնը ու կառավարը ազատ արձակէ ձիուն սանձերը, որպէսզի կենդանին անկաշկանդ գըլուխէ առնէ եւ երթայ ճամբան, պայմանաւ որ կառավարը արթննայ երբ կառքին անիւները վիհին մօտենան, այսինքն գիտակցութիւնը ունենայ որ ճամբայ մը որքան ալ ուղիղ երեւնայ, երկարելով, տեղ մը կլորնալու սահմանուած է: Երկրաչափ ըլլալու պէտք չկայ, գիւղացին ալ գիտէ այսքանը: Որո՞ւ կը խօսիք:

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Նոյեմբեր 1980

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՐԱՆՋԱՏՈ՞ՒՄ, ԹԷ ԿԱՄՐՋՈՒՄ

«Իմ կարծիքով, մենք տարբեր ազգեր ենք: Հայաստանը Կովկասին է պատկանում, Սփիւռքն իր պոլսահայ արմատով եւ զանազան ազդեցութիւններով բոլորովին տարբեր աշխարհ է: Մեզանից անկախ երկու տարբեր ազգութիւններ են ստեղծուել: Արիւնով միեւնոյնը, լեզուով գրեթէ նոյնը, բայց աշխարհայեացքով՝ գրեթէ հակոտնեայ»: Փրակայում լոյս տեսնող «Օրեր» հանդէսի 2003 Թ. 6-8 համարում խմբագիր Յակոբ Ասատրեանի հարցազրոյցում ասուած Երուանդ Ազատեանի այս արտայայտութիւնը տարակուսանքների տեղիք է տուել:

***

- Պարոն Ազատեան, որքան տեղեակ ենք, ձեր ողջ գործունէութիւնը մշտապէս միտուած է եղել ազգապահպան խնդիրներին: Դուք այն մտաւորականներից էք, ովքեր մեր ազգային արժէքները, մշակոյթը գնահատում են համաշխարհային քաղաքակրթութեան համապատկերում: Նաեւ սփիւռքահայ այն գործիչն էք, որ տարիներ շարունակ սերտ կապեր է պահպանել Հայաստանի հետ՝ քաջատեղեակ հայութեան արեւմտահայ հատուածի հասարակական-քաղաքական, ազգային-մշակութային կեանքին՝ դեռ խորհրդային տարիներից, ինչպէ՞ս կը մեկնաբանէք վերոնըշեալ ձեր խօսքերը:

- Նախ՝ հարցազրոյցը բանաւոր էր, հետեւաբար չէի կրնար յիշեալը չակերտներու մէջ առնել, կ'ուզեմ այս մէկ ճշդումը ընել: Երկրորդ՝ ես մէջբերում մը ըրած եմ Պէրնար Շոուէն, որ կ'ըսէ, թէ Ամերիկացիները Անգլիացիներն են, միեւնոյն ազգն են՝ բաժնուած նոյն լեզուով: Շատ խորիմաստ բացատրութիւն մըն է: Երրորդ՝ անոնք, որոնք վիրաւորուած կը զգան այս արտայայտութենէն, այն վերագրումը կ'ընեն ինծի, որ ես այդ տարբերութիւնը ընդունող մէկն եմ: Ընդհակառակը՝ ես այդ տարբերութիւնը մէջտեղ դրած եմ, որովհետեւ մենք մէկ ազգ պէտք է ըլլանք, թէեւ ժառանգութեամբ, մշակոյթով՝ տարբեր: Սովետական շրջանին ինչ որ արեւմտահայ մշակոյթին մէջ կար՝ սառեցաւ: Մեր բոլոր գրական մեծութիւնները միայն արեւելահայ գրականութեան մէջ երեւցան՝ Իսահակեան, Տէրեան, Թումանեան: Ես սփիւռքեան այն մտաւորականներէն եմ, որ շատ փոքր տարիքէն սնուած եմ երկու գրականութեամբ եւ ուղղագրութեան հարցը բացարձակապէս դժուարութիւն չէ եղած եւ նոյն հարազատութիւնն եմ զգացած, բայց այստեղ՝ Հայաստանի մէջ, չեմ ըզգացած, թէ նոյն հարազատութեամբ ընդունուած են Վ. Թէքէեանը, Դ. Վարուժանը, Սիամանթօն: Այսօր անկախ Հայաստանի մէջ, Երեւանի մէջ Թէքէեանի անունով փողոց չկայ: Վ. Թէքէեան հանճար է, բայց հոս այդպէս չընկալուիր: Հոս է մշակոյթներու տարբերութիւնը:

Բան մը յիշեմ, որ մեծ ցնծումով լըսած եմ: Անկախութեան ճիշդ հռչակուած օրերուն, երբ այնքան հրճուանք կար մարդոց մէջ, մամուլի տունը մօտ հարիւր լրագրողներու հանդիպեցայ: Ըսի՝ ձեզի համար որքան կարեւոր է արեւմտահայ հողերու վերադարձը, որպէսզի մէկ ամբողջական Հայաստան ունենանք (իրենք ինծի հարց կու տային, ես ալ իրենց հարցուցի): 50 տոկոսը միայն ձեռք բարձրացուց: Ասիկա մտայնութեան տարբերութիւն չէ՞: Բայց ատիկա հինէն կու գայ. զօրավար Անդրանիկ Երզրումի մէջ հրակայ զինամթերք ունէր, ռուսական բանակին արեւելահայ զինուորներն ըսին... սա մեր հայրենիքը չէ, չենք պաշտպաներ:

Հայրենասիրութեան չափանիշին մասին մէկ ուրիշ բան ըսեմ. ամբողջ սովետական շրջանին ջանացած են սովետահայ ժողովուրդին մէջ ներարկել՝ սովետական հայրենասիրութիւն կոչուած բանի մը հանդէպ յարգանք եւ այդ ամբողջ շրջանին շատ գաւառական հայրենասիրութիւն մը յառաջացած է: Օրինակ մը տամ (ինծի Գէորգ Էմինը պատմած է). Հիթլէրը սովետական բանակի զինուորներ Կերչի մօտ գերեվարած եւ քարայրի մէջ նետած է: Հայ մը ըսած է. «Ձեր մէջ ախտացի մը կա՞յ», այնտեղէն ուրիշ մէկն ալ ըսած է. «Եղբայր, սաս ձեր մէջ Հայ կա՞յ, յետոյ Ախտայի մասին մտածէ»: Ասիկա գաւառական հայրենասիրութիւն է, աւանդական, սովորութային, բարոյական նոյն ըմբռնումներու պարագային՝ հասկնալի է, բայց չեշտուած անջատումը վնասակար է:

- Տարանջատման աշխարհաքաղաքական, մտայնութեան, լեզուի, ուղղագրութեան, պատմական պատճառներն ակնյայտ փաստեր են: Սակայն մենք մէկ ազգ, մէկ մըշակոյթ ծրագիր իրականացնելու խնդիր ունենք: Ի՞նչ է հարկաւոր այդ տարանջատուածութիւնները մեղմացնելու, վերացնելու համար: Թէեւ համաձայն չեմ ձեր այն կարծիքին, թէ արեւմտահայ մըշակոյթը հարազատ չէ մեզ: Նոյնքան, գուցէ եւ աւելի, հոգեհարազատութիւն կը զգամ Մեծարենցի կամ Վարուժանի, Թէքէեանի հանդէպ: Այլ հարց է, թէ որքա՞ն ենք ճանաչում, որովհետեւ սէրը ծնւում է ճանաչողութիւնից:

- Ես կ'ուզեմ, որ մարդիկ սխալ չհասկընան. մենք տարբեր ազգեր ենք՝ տարբեր մշակոյթներո՛վ, տարբեր աշխարհահայեացքներո՛վ, պատմական տարբեր ընթացքներո՛վ, տագնապով կ'ըսեմ ասիկա: Հիմա, որ անկախ Հայաստան ունինք, այդ տարբերութիւնները պիտի նուազեցընենք: Անդրադառնանք լեզուի, ուղղագըրութեան հարցին: Արեւելահայ լեզուն իր զարգացումն ունեցած է, արեւմտահայերէնը հետզհետէ գիրքերու մէջ քարացած, աղամանդակուռ բովանդակութեան մը հասած է եւ, դժբախտաբար, ժողովրդական հասկացողութեան հասու չէ: Արեւելահայերէնը կենդանի, ճոխ լեզու է, եւ ես շատ մը արտայայտութիւններ կ'օգտագործեմ թէ՛ բանաւոր, թէ՛ գրաւոր խօսքիս մէջ, որովհետեւ այդ լեզուներու մերձեցումը կարեւորած եմ: Դուք ալ արեւմտահայ բառամթերքը եթէ օգտագործէք, լեզուն կը հարստանայ:

Ես միշտ այն տեսակէտին եմ եղած, որ այս ուղղագրութիւնը (աբեղեանական) ոչ միայն անջատած է Արեւելահայը Արեւմտահայէն, այլեւ Արեւելահայը անջատած է իր արմատներէն: Բառակերտում եթէ կ'ուզէք ընել, բառերու ստուգաբանութիւն չէք կրնար ընել եւ կը մնաք մակերեսի վրայ:

Անդրադառնալով «Ազգ»ին ուղղագրութեան՝ առաջին օրերուն խմբագրին հետ միասին գացինք Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի մօտ, հարցուցինք, թէ ինչ թելադրութիւն ունի: «Թելադրութիւն մը չունիմ», ըսաւ, բայց առաջարկեց դասական ուղղագրութեամբ հրատարակել թերթը (ասիկա պատմութեան համար կրնաս արձանագրել): «Դուք կ'առաջարկէք մամուլին եւ ժողովուրդին միջեւ անջրպե՞տ մը ստեղծել, ըսի: Ռ. Իշխանեանը "Ուրբաթ" թերթը կը հրատարակէ դասական ուղղագրութեամբ եւ 12.000 տպաքանակէն այսօր 1000-2000ի իջած է»: «Ատիկա բովանդակութենէն է», պատասխանեց: «Ձեմ կարծեր, ուղղագրութիւնն ալ իր դերը ունեցած է», աւելցուցի: Երբ դուրս եկանք, որոշեցինք՝ դասական ուղղագրութեամբ գրողը հրատարակուի դասականով, աբեղեանականով գրողը՝ աբեղեանականով:

Կ'ուզեմ եզրակացնել, որ այդ տարբերութիւնները կամրջելու համար ամբողջ կեանքս նուիրած եմ (կեանքս ոչինչ է), բայց կ'ուզեմ ուրիշներն ալ ընեն, որ այդ «տարբեր», չակերտուած տարբեր ազգերն իրարու մօտեցնեն, ոչ միայն ուղղագրութեամբ, լեզուով, մտայնութեամբ, այլեւ հայրենասիրութեան միեւնոյն տարազով: Հոգ չէ, թէ մենք Ամերիկա կը բնակինք, նոյն ազգային գաղափարախօսութիւնը ունենանք:

Շահուրը ամէնէն վարկաբեկիչ արտայայտութիւնը ունեցած է Նարեկացիին մասին: Ինչ է, կը նշանակէ Շահնուրը չէ՞ սիրեր, չէ՞ գնահատեր Նարեկացին: Ատիկա Հայուն իր մշակոյթէն օտարացման ցաւին արտայայտութիւնն է: Ճիշդ այն, ինչ որ է իմ նպատակս՝ երկու հատուածներու իրարու օտարացումի ցաւին արտայայտութիւնը:

ՄԵԼԱՆԻԱ ԲԱԴԱԼԵԱՆ

«Ազգ»,
Յուլիս 4

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ ԵՒ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՆԷՇՆԵՐ

(Զեկուցում Գրողների Համահայկական Երկրորդ Համաժողովին)

- Յունիս 30 -

ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Այժմ Հայաստանի կրթական՝ համահայկական, իսկ աւելի որոշակի արեւմտահայ կրթական միայն մի քանի հիմնախնդիրների մասին: Միանգամից անկեղծանանք. մինչեւ այսօր լեզուամշակութային ու կրթական մակարդակներում տրուել ենք Արեւմտահայի ու Արեւելահայի երեւութական հակադրութեան, ինչի հետեւանքով գրեթէ հարիւր տարիների ընթացքում մենք հեռանում ենք: Հեռանում ենք՝ լեզուով, ուղղագրութեամբ, հեռանում ենք մտածողութեամբ, բարքով, հայեացքով, քաղաքակրթութեան ընկալումների պատուհանով:

Սա մեզ յայտնի Նահա՛նջն է: Ինչպէս ասում են նման դէպքերում՝ խանդարողը մտայնութիւնների տարբեր որակներն են:

Անխուսափելի է, անշուշտ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» կարգախօսը: Սակայն ճշմարտութիւնն այլ է՝ մշակոյթը երկատուած է առ այսօր, տարբեր է: Մէկ ազգ, սակայն մշակութային եւ, բնականաբար, կրթական տարամիտուած երկու ուղղութիւններ, ըստ էութեան՝ քաղաքակրթութեան, այսինքն՝ մշակոյթի երկու սահմաններ, որոնց յաճախ վերաբերում ենք խանդով, զգացականութեամբ:

Արեւմտահայերէնը եւ նրա մշակութային հարուստ ժառանգութիւնը իւրացնելու առումով հիմնախնդիրներ ունենք. դրանք քաղաքական ոլորտում են, դրանք դրամշակութային դաշտում են: Բայց ես վերցնում եմ միայն կրթական մակարդակը. բանասէրը, պատմաբանը, հայագէտ ուսուցիչները եւ մասնագիտական բաժինների ուսանողները բաւարար չեն իւրացնում լեզուն ու նրա մշակոյթը, որ օր առ օր հեռանում է մեզնից: Հայրենի ուսուցիչը լեզուական եւ գրապատմական պատրաստութիւն չունենալով է մտնում դպրոց: Արդիւնքներն աւելի քան յայտնի են:

Այս ամէնին աւելանում է անհանդուրժողութիւնը լեզուամշակութային դաշտում: Դա վերաբերում է ոչ միայն Մեսրոպեան ուղղագրութեան, այլեւ մշակոյթին, մասնաւորապէս ուղղագրութեան քննութեան առջեւ կարծես պետական մակարդակի թապու է դրուած եւ վերահսկւում են հարցադրումները. այսինքն՝ Թո՛ղ խօսեն, բայց քննարկումներն անիմաստ են, ի վերջոյ, Հայաստանում փոքրամասն կողմնակիցները կ'աղմկեն, նրանց չեն լսի, ժամանակն էլ գնում է առաջ, Սփիւռքն էլ իր հերթին հաշտուելու է, քանի որ տեսանելիօրէն մարում է նրա ինքնութեան լոյսը: Ահա սա է քայլերի տրամաբանութիւնը: Հիմա, իբր, ժամանակը չէ, թող մնայ յետոյ, երբ գայ ենթադրեալ ժամանակը, բանակցող կողմ այլեւս չի լինի: Այսինքն՝ գործ կ'ունենանք մի նո՞ր Հայ Դատի հետ:

Ուշադրութիւն դարձնենք Հայաստանի աւագ դպրոցի հայ գրականութեան ծրագրին. Սփիւռքի հեղինակներից ներգրաւուած է միայն Շահնուրը, ներողութի՛ւն՝ միայն նրա ծրագրային վէպը: Իսկ դասական շրջանի գրական դէմքերին տրուած ժամանակը եւ աշակերտութեան ընկալման առումով լեզուական որոշ պատրաստութիւնը բացակայում է: Հարց տուել էք միջին ուսուցչին՝ «Թարգմանի» Թող դուրեանական յայտնի տողը՝ «ժպտէ, գեղէ հուրէ շաղեալ»: Մեծ մասամբ պատասխանը հնչում է այսպէս՝ «ժպտում է...» եւ այլն: Սա հայաստանեան ընդհանուր մակարդակ է:

Անհանդուրժողութեան մէկ այլ օրինակ. ուշադրութիւն դարձնենք միայն Հայաստանի համալսարանական մասնագիտական հայ գրականութեան ծրագրին. բացակայում են Ինտրան, Եղիան, Երուխանը, Վահան Թէքէեանը, Ռուբէն Սեւակը որպէս հեղինակներ: Արեւմտահայերէնի ուսուցումը թշուառ ժամաքանակ ունի. արեւելահայ լեզուի ուսուցման տրւում է ժամերի 90-95%ը, արեւմտահայերէնը (36 ժ.) մասնագիտական բաժիններում փակւում է ստուգարքով:

Անհանդուրժողութեան մէկ ուրիշ տըխուր օրինակ. Մանկավարժական Համալսարանում, ուր մենք յամառ ջանքերի շնորհիւ «Սփիւռքահայ գրականութեան դասընթաց» ենք անցընում 100-ի հասնող ժամաքանակով, տարեկայից ընդգրկուած պետական քննական հարցերը ընդամէնը վեցն են: Համեմատութեան համար նշենք՝ Դեմիրճեանից ընդգրկուած են ութ հարց: Կարծում եմ՝ հասկանալի է, որ մեր բարձրացրած դժգոհութիւնը Դեմիրճեանին սփիւռքահայ գրականութեան հակադրելու մէջ չէ:

Անհանդուրժողութեան հայաստանեան վարքագծի օրինակ էլ նշենք. թերթերը հիմնականում մերժում են դասական ուղղագրութեամբ նիւթերի տպագրութիւնը: Բացառութիւն են կազմում «Ազգ»ը եւ «Գրական Թերթ»ը:

Թող չթուայ, թէ մենք անընդհատ «դժգոհում ենք»: Ուղղակի ցաւօք, կրթական դաշտում սրանք տեսանելի լինելով հանդերձ՝ քննութեան առարկայ չեն դառնում, իսկ «բողոքողներին» բարի աչքով չեն նայելու: Ո՞վ է ուզում գլխացաւանքի մէջ ընկնել:

Թող չթուայ, թէ մենք անընդհատ «դժգոհում ենք»: Ամենեւին. մենք նաեւ գործում ենք՝ հոսանքին հակառակ թիավարելով, կրթամշակութային այսպիսի դաշտում անդուլ գործունէութիւն ծաւալելով:

Այսպէս, ինքներդ դատեցէք. Խ. Աբովեան Մանկավարժական Համալսարանի «Սփիւռք» Գիտաուսումնական Կենտրոնում ԿԳ Նախարարութեան հետ համատեղ իրականացնում ենք հայրենի ուսուցիչների վերապատրաստութիւն արեւմտահայ համակրթական առարկաներից՝ լեզու, գրականութիւն, այս տարի առաջին անգամ նաեւ պատմութիւն՝ 144 ժամ ընդհանուր ծաւալով, որն աւելին է, քան համալսարանական ժամաքանակը: Ձորս այդպիսի խոշոր դասընթացների արդիւնքներով 2002 Թ. այս կողմ պետական նմուշի վկայագրեր ենք տուել աւելի քան 320 ուսուցիչների, ինչ իսկապէս ցուցանիշ է, քանի որ կրթութեան խոցելի տեղը մնում է համընդհանուր վերապատրաստման օղակը:

Աւելորդ թող չլինի ասել, որ հայրենի ուսուցիչների վերապատրաստութիւնը ամբողջութեամբ բարեսիրական բնոյթ է կրում Պոլսահայ Միութեան անդամները Լոս Անճըլըսից եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը մեր աջակիցներն են եղել եւ մնում են: Աւելորդ թող չլինի ասել, որ յատկապէս արդիւնաւէտ են աշխատում մարզերի ուսուցիչները, որոնց երախտապարտ մենք ապահովում ենք նոյն միջոցներից:

Արդիւնաւէտ աշխատանքային մէկ այլ օրինակ բերենք՝ Փարիզի «Մաշտոց» Միութեան հետ: Երկու տարուայ ընթացքում Հայաստանի վեց դպրոցներում մենք մրցութային կարգով իրացրել ենք արեւմտահայ լեզուի եւ գրականութեան մէկամեայ փորձնական ծրագիր, որոնց արդիւնքներին քաջածանօթ են Սփիւռքի մեր բարեկամները «Յառաջ»ից, «Նոր Կեանք»ից, «Մարմարա»յից:

Ծգնաժամից դուրս գալու ելքերի նման փնտռտուքը, անշուշտ, լաւ է, սակայն ուզում եմ յիշեցնել, որ դրանք գործնապաշտ տրամաբանութեամբ տանելիութեան քայլեր են, ո՛չ աւելին:

Եւ հնչում է վերջին հարցը՝ պատմութեան մեր ընթացքները ե՞րբ պիտի յուշեն, որ նման դիմադրութեան պաշարները մակընթաց, անտարբեր ալիքների վրայ, ի վերջոյ, կը սպառուեն, որ պատրանքին, տեսիլին հաւատալը կը բերի միայն անուղղայ մարտնչողի լուսապըսակ, որը միայնակ ոչինչ անել կարող է, որն իրականութեան մէջ տեսնում է մշակութային վիթխարի շէնքի փլուզումը:

Պարզապէս մենք դեռ չենք գիտակցում, որ շէնքը փլուզւում է, իսկ փլատակների տակ մենք ենք, մեր երեխաները, ինչպէս հանճարեղ գրողն էր ձեւակերպել «Մե՛նք ենք մե՛ր սարերը»:

ՇԱՒԻԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Կիրակի, Յունիս 27-ը, Շաւիլի եւ շրջակայքի հայութեան համար յատկանշական թուական մըն էր. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին անուանակոչութեան տօնը: Այս ուխտի օրը սկսաւ պատարագի արարողութեամբ որ կատարեց Նիւ Եորքէն ժամանած՝ Վաչէ Արք. Յովսէփեան(?): Օրուան պատգամ քարոզը արտասանեց Երուսաղէմի Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նաճարեան(?): Յաւարտ հոգեհանգստեան պաշտօնին, յիշատակուեցան անունները բոլոր այն անձերուն, հոգեւորականներուն եւ աշխարհականներուն, որոնք 1930ական թուականներէն ի վեր, ծառայած էին Շաւիլի եկեղեցին: Հոգեհաց այս արարողութեան աւարտին, հաւատացեալները ուղղուեցան եկեղեցւոյ սրահը, ուր տեղի ունեցաւ ճաշ: Այս առթիւ, Շաւիլի Կրթական Ընկերակցութիւնը որոշած էր պատուել մեր գաղութէն նուիրեալ երկու անձեր՝ Գօրոս եւ Մարի Շոտեան ամոլը. անոնք, աւելի քան յիսուն տարիներ խոնարհ եւ անմնացորդ ձեւով ծառայած էին Շաւիլի եկեղեցին, իր դպրոցին, ինչպէս նաեւ կազմակերպութեան «Տէր Ղուկասեան» մասնաճիւղին: Յաւէլ տարածին, եկեղեցին անուամբ իրենց յիշատակութեան յայտնեց եւ նուէրներ յանձնեց ատենապետ Հրայր Հրազեան: Իսկ Գիւտ Արք. «Եկեղեցւոյ ծառայել իր անձին ծառայել է» վերնագրով յատուկ շնորհակալագիր մը կարդաց անոնց փոխանցեց մասնաւոր մետալ մը եւ իր կողմէ «Հայկին վարքը եւ փառքը» գիրքը: Շուրջ պահ մը: Իր կարգին խօսք առաւ Շաւիլի հոգեւոր հովիւ Գրիգոր Արք. Աւագեան(?) եւ շնորհակալութիւն յայտնեց իր եւ ներկաներու կողմէ. անոնց ալ կարեւոր յայտարարութիւն մը: Եւ մաղթեց նորանոր ուժեր եւ պիտի աշխատին: Եւ առողջ կեանք մը:

Ցերեկոյթի երկրորդ բաժնին բեմը տրամադրուեցաւ Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի քանի աշակերտներուն: Աւելի քան մէկ ժամ տեւող այս ներկայացումով, անոնք պատմական ընդհանուր լայն ակնարկ մը նետեցին Հայոց երեքհազարամեայ պատմութեան վրայ: Մասնաւորաբար տպաւորիչ էր այն պահը երբ աշակերտներէն փոքրիկն Պետիկ Փանոսեանը, Մեսրոպ Մաշտոցի դերով, պարզեց «մաղաղաթեայ» գրութիւնը ուր կը կարդացուէր «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ», Հայոց գիրերու յօրինողին հայերէն գրուած առաջին նախադասութիւնը: Ապա, զանազան պատկերներ իրարու յաջորդեցին. քրիստոնէութեան ընդունում, Անի քաղաք, Կիլիկեան Թագաւորութիւն, Մեծ Եղեռն ու... Սփիւռք: Հոս, պզտիկ սքէչներու միջոցով երիտասարդ դերասանները լաւագոյնս մարմնաւորեցին Ֆրէզնոյի, Փարիզի, Պոլսոյ կամ Պէյրութի յատուկ կերպարներ: Տպաւորիչ տեսարան մը եւս, երբ արաբացած Հայուհին կը վերագտնէ իր հարազատ ինքնութիւնը եւ... կը մկրտուի: Տարեվերջի յաջող հանդէս մը որ կը պարտինք զոյգ ուսուցչուհիներ՝ Ռոզին Թաշճեանի ու Լառա Վարդանեանի տքնաջան աշխատանքին:

Լաւագոյնս գնահատելու համար կատարուած աշխատանքը, փափաքելի պիտի ըլլար ապագային զայն դիտել աւելի պատեհ պայմաններու տակ, յատկապէս սարքուած երեկոյթի մը ընթացքին:

Շաւիլի եկեղեցւոյ անուանակոչութեան օրուան նշումը աւարտեցաւ վիճակահանութեամբ մը, Ընկերակցութեան որոշ հասոյթ մը ապահովելով:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յունիս 25ին իր մահկանացուն կնքած է Լիբանանի ՌԱԿ-ի Շրջ. Վարչութեան անդամ, հանրային գործիչ Արթիւր Վայէճեան(?): Ծնած էր Պէյրութ 1931ին, կանուխէն անդամակցած էր ՌԱԿ-ի շարքերուն, եղած էր հիմնադիրը Թէքէեան Ուսանողաց Շարժումին: Մեծ աշխատանք տարած էր Լիբանանի երիտասարդական ընդունելութիւններուն, երիտասարդական շարժումներուն կազմակերպման մէջ: Մաս կազմած էր Հայ Աւետարանական առաջին եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ տասնամեակներ առաջնորդած էր Պէյրութի ՌԱԿ «Զարթօնք» ակումբի վարչութիւնը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Յունիս 5ին տօնուած է Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 86րդ տարեդարձը կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Նորաշէնի «Գէորգ Չաւուշ» պատանեկան միութեան եւ հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. Լիբանանի Պատանեկան Միութիւններու Ընդհ. Վարիչ Մարմնին: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Յարութ Եագուպեան, որմէ ետք Վրէժ Կէօվճեան ներկայացուցած է ձեռնարկին յայտագիրը: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը, որ պատանեկան առօրեան կը ներկայացնէր իր մշակութային, մարզական եւ ընկերային երեւոյթներով: Օրուան բանախօսը եղած է Հ.Յ.Դ. Լ.Կ.Մ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ(?): Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջին բաժինին մէջ հանդէս եկած են Միութեան երեք պատանիները, որոնք ներկայացուցած են Թումանեանի Հէքեաթներէն պատկերներ: Հանդէսի փակման խօսքը կատարած է Գուրգէն Քէնչ. Ցոլհաւեան(?):

***

ԱՅՆՃԱՐԻ ազգային «Յառաջ» մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 12ին, մանկապարտէզին հրջափակին մէջ: Ուշագրաւ եղած է բեմայարդարումը Պալլէքի սիւներով, Ծիծեռնակաբերդով եւ Սարդարապատի յուշարձանով: Ծաղիկ դասարանէն Վարդ Չէյթլեան եւ Արաքս Խօչեան ներկաներուն բացատրած են օրուան յայտագիրը յիշելով որ հանդէսը նուիրուած էր հայ ընտանիքին եւ կը կրէր «Դէպի Երկիր» նշանաբանը: Ու բեմին վրայ սկսած է ուղեւորութիւններու շարք մը: Առաջին կայանը եղած է Լիբանան, ապա հասած են Սպանիա, Ափրիկէ եւ ափրիկեան պարով փնտռած են իրենց ծնողքը: Ուղեւորութեան վերջին հանգրուանը եղած է Հայաստան: Ներկայացումները վերջ գտած են աւարտական դասարանի ուղերձով: Հաւաք խօսք առած է վարժարանին տնօրէնը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ազգային «Եղիշէ Մանուկեան» վարժարանի տնօրէնութիւնը, նկատի առնելով որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոս 2004ը հռչակած էր «Հայ ընտանիքի տարի», Յունիս 11ին կազմակերպած էր երաժշտական հանդիսութիւն մը մասնակցութեամբ վարժարանի աշակերտական երգչախումբին, նուագախումբին եւ մեներգչուհիներուն: Յայտագիրը բաղկացած է ըլլալով հայկական երգերէ եւ մեներգներէ ինչպէս նաեւ միջազգային երաժշտական գործերէ առնուած կտորներէ: Հայկական երգերը քաղուած են գլխաւորաբար Կոմիտասէն: Երկրորդ մասը յատկացուած էր աւստրիական ձայնի եւ ջութակի նուագին:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ բարեխնամ Երից Մանկանց եկեղեցին օծուած եւ պաշտամունքի վերադարձուած է Յունիս 25ին, Մեսրոպ Պատրիարքի նախագահութեամբ արարողութեան: Իր ձեռքով օծուած են Մայր խորանն ու աւազանը պատուանդանը: Արարողութեան եւ աղօթքներու աւարտին, Պատրիարքը պատգամ փոխանցած է, որուն մէջ կը շեշտէր ու եկեղեցին կը հաւաքէ ուր հաւատացեալները գժուարութիւններու յաղթահարելու պատգամը: Արարողութեան աւարտին, եկեղեցիին վերանորոգուած պարտէզին մէջ, հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՔՊՔՏ

— • —

Գալով Երուսաղէմ, Ամերիկացին ուզում է տեսնել Լացի պատը, բայց, չիմանալով դրա ճիշդ անուանումը, ասում է թաքսու վարորդին.

- Տար ինձ այնտեղ, ուր դուք՝ Հրեաներդ, լաց էք լինում, աղաղակում ու գլուխը զարկում պատին:

Վարորդը տանում է նրան հարկային տեսչութիւն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Ու փուռի նման տաքցած էր Գրիգոր: Ծրուինքներու մէջ կը քալէր: Իր ուղեղը խմորի նման հազար ձեւ կ'առնէր ու վերջ ի վերջոյ պոլսական հացի մը պէս կլոր կը տարածուէր: Անոր վրայ դանակի ճեղք մը կար: Անոր սիրտը այրած նշխարի նման էր: Իր հոգին սրտին վրայ խաչուած կը նայէր տարածուող բոցերուն եւ մոխիրներուն:

Գրիգոր տան ճամբան բռնեց: Գլուխը վեր, աչքերը հեռանշոյլ աստղերուն՝ կը քալէր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ պիտի թռչի ու մօտիկ կը զգար անհունին խորերուն մէջ վառող լոյսերուն: Կը բարձրանար, կը սահէր միջոցին մէջ:

Սենեակ մտաւ: Յոգնած էր: Իր մայրը առաջին յարկը սենեակը վարձող պոլսեցի ընտանիքի մը մօտ էր:

Նուպար մշիկ կը քնանար: Գրիգոր պահ մը նայեցաւ Նուպարին: Անխիտ արձանացեր պզտիկ հրեշտակի մը պէս կը նիրհէր: Գրիգոր մտածումներու մէջ՝ հանուեցաւ ու անկողին մտաւ: Երազանքի ոսկեղէն վէպ մը հիւսեց ու քնացաւ:

***

Քանի մը օր վերջ տիկին Նուպարդի մօտ վազեց ծանօթ գիւղացի մը ու ըսաւ.

- Նուպարդ հանըմ, տղադ ժանտարմաներուն կողմէ բռնուած է...

- Ինչո՞ւ, ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչ է ըրած, ո՞ւր է հիմակ...

- Շուտ վազէ երթանք... Գարթալ պիտի տանին...

Տիկին Նուպարդ խենթի նման հագուեցաւ ու դուրս ինկաւ գիւղացիին հետ: Ճամբան հեւ ի հեւ քալելով կը խօսէին.

- Անտառին մէջ բռներ են... Մինակ չէ եղեր... Աղջկան մը հետ... Աղջիկն ալ միասին Գարթալ պիտի տանին... տէրտէրը գտնանք...

- Հիմա կը խենթանամ... աս տղան դեռ ի՞նչ ձիուն պիտի բերէ գլխուս...

- Կ'ըլլայ, Նուպարդ հանըմ, ճահիլութիւն է... աղուոր Մարիան է... աշկ օլսուն Գրիգորին, աղջկան հօրը ղրկեցի...

- Աղջիկը ո՞վ է որ...

- Սուս եղիր, սուս... վա՜յ սատանայ Գրիգոր... Աղջիկը Ռումանիալըին աղջիկն է... աղուո Մարիան է... աշկ օլսուն Գրիգոր... Այսչափ կորիճ անոր ետեւէն էին... Գրիգորը հախ է ըրեր աղջիկը...

- Անամօթ աղջիկ...

- Մ'ըսե՛ր, Նուպարդ հանըմ, գէշ աղջիկ չէ... ան ալ սիրտ ունի... սիրտը Գրիգորին է տուեր... Տէրտէրը գտնանք ու աղատենք... ես ճէփիլ կ'ըլլամ...

Ու գիւղին արեւելեան ծայրը հասան գիւղացին, տէրտէրը ու տիկ. Նուպարդ: Քանի մը գիւղացիներ այնտեղ էին ժանտարմներուն հետ անոյշ խօսքի բռնուած: Ադամ-Եւան ալ այնտեղ: Վրայ հասաւ ռումանացին՝ Անաստասը, Մարիայի հայրը ու քաշեց իր աղջկան թեւէն: Ուզեց ապտակել: Զթողուցին: Ժանտարմները աղջիկը պահանջեցին: Անաստաս իր ռումանական թուղթը ցուցուց խստութիւնով: Տէրտէրն ու գիւղացիներն ալ Գրիգորը ազատեցին: Անաստաս թունաւոր նայուածքով մը Գրիգորին նայեցաւ: Աղջիկը զատ ու տղան զատ ճամբայով գիւղ դարձան:

Ժամ մը վերջը ամբողջ գիւղը լսած էր այս դէպքը:

- Գրիգորը Մարիային հետ բռներ են ժանտարմները, անտառին մէջ...

Ու պատմութիւններ, կարծիքներ, վէճեր, հէքեաթներ՝ բազմաթիւ գոյներով սկսան բերնէ բերան պարել:

- Մօտեցի՛ր, գիտե՞ս Մարկոսը ի՞նչ կ,ըսէ: Գրիգոր ու Մարիան մօրէ մերկ բռնուեր են...

- Վա՜յ անամօթներ...

- Աղջիկը բռնուած է եղեր Գրիգորին:

- Ծօ՛, աս ճէպը տէլիկլին ինչի՞ն...

- Աղուոր մանչ է, ծօ՛: Չհաւնեցա՞ր... Քու չհաւնիլդ քանի՞ փարա աղջիկը հաւներ է...

- Այսչափ մարդու մէջ խաղք խայտառակ եղան...

- Այսչափ մարդիկ իրենք խայտառակ եղան: Ամէնուն աչքը Մարիային վրան էր: Օխտը հարիւր սէվտալը ունի եղեր աս աղջիկը: Հիչ մէկուն չէ հաւներ: Ամմա Գրիգորին բռնուեր է...

- Բախտ, պապամ, բախտ...

- Ասոր սէվտա կ'ըսեն...

- Բիւթին գեղը մատ խածաւ...

- Գրիգոր իր խածնելիքը գտեր է: Գեղացին ալ թող մատը խածնէ...

- Գրիգորն ալ ուրիշները կը խածնեն... Բան մըն ալ չեն կրնար ընել...

- Աղջիկը բաշաբորթըլը է եղեր...

- Վա՜յ ես անոր բաշաբորթը սիրե՜մ...

***

Մարիա եւ Գրիգոր իրենց սենեակներուն մէջ բանտարկուած էին: Անոնք սակայն օրական երկու երեք անգամ կը թղթակցէին «Աղջիկ Մարիամ» կոչուող ծերունի կնոջ մը շնորհիւ:

Դուրսը՝ օրուան խօսակցութիւնն էր Մարիայի ու Գրիգորի սիրարկածը: Երիտասարդները գետրաթափ թռչուններու պէս կը շարժէին ու կը մոլտային.

- Վա՜յ Գրիգոր, վա՜յ... ծածկամիտ է եղեր...

- Դաւաճանութիւն է ըրածը... կատարեալ սրիկայութիւն... Ի՞նչ կը սպասէք բերացիէ մը...

- Բերայի սրիկաներէն մէկը...

- Բերացիները ամէնքն ալ հանած վարած կ'ըլլան...

- Ծօ՛, այսչափ ալ դաւաճանութիւն կ'ըլլա՞յ...

Մարկոս մը վերջապէս բերանը բացաւ ու ըսաւ.

- Բայց այս տղան որո՞ւ դէմ դաւաճանութիւն ըրաւ... Մարիան իր ընկերներէն մէկուն սիրուհի՞ն էր... Ամէնքդ ալ Մարիային սիրահարուած էիք: Գրիգոր ամէնէն ճարպիկը փրթաւ... Ամէնէն գեղեցիկըն է ձեր մէջ...

Ու պատասխանները սկսան.

- Ո՞ւրտեղը գեղեցիկ է... Ի՞նչ արժանիք ունի... գրպանը ծակին մէկը...

- Անոր գեղեցկութիւնը Մարիան տեսած է. իսկ գալով գրպանին ծակութեանդ ատիկա կարեւորութիւն չունի իրական սիրոյ մէջ: Մարիան անոր դրամին չէ որ սիրահարուած է, այլ անոր աղուորութեան:

Ու վէճը հասակ կը նետէր, գլուխ կը ցցէր, եղջիւր կը տնկէր: Մինչ դուրսը կը վիճէին, ներսը կը սիրաբանէին նամակագրութիւնով: «Աղջիկ Մարիամ»վէճերուն արձագանգները կը հասցնէր Գրիգորին:

(Շար. 80)

CHAVILLE
Eglise St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe les dimanches 1er août, 8 août, et 22 août.

Le dimanche 15 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

•

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre à 9 heures**, dans la salle de l'église.

Inscriptions sur place.

6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 18 տօն է Վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 19. Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Կիրակի, Յուլիս 11ին, Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս-ի սկաուտները ձեզ կը հրաւիրեն բանակավայր, ներկայ գտնուելու իրենց այցելութեան օրուան, ժամը 11էն սկսեալ մինչեւ 19:

խորոված, ընտանեկան հաճելի մթնոլորտ

Հասցէ՝
Château de Jambville
Centre National de Formation des Scouts de France
78440 Jambville

(*Մեկնումի համար առնել* A13-*ը*, Rouen-*ի ուղղութիւն, այնուհետեւ* sortie «Les Mureaux», *ապա* Meulan, *յետոյ* Seraincourt *ու վերջապէս՝* Jambville):

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

Paris→Erevan→Paris

3 Vols Hebdos — Juillet
4 Vols Hebdos — Août
3 Vols Hebdos — Septembre

SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

ÉTÉ 2004

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni» de Marseille organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, **ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ** *(25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Pensez à nous réserver votre journée du DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

pour participer à notre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

Croix Bleue des Arméniens de France
SÉJOUR DU MOIS D'AOUT 2004
Bellefontaine (Jura)

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour à Bellefontaine (Jura) du 30 juillet au 16 août pour les enfants nés entre le 1er janvier 1990 et le 31 décembre 1997.

Renseignements et inscriptions :
C. B. A. F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 PARIS — Tél. : 01. 53. 34. 18. 18.

Date limite pour les inscriptions : 10 juillet

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 13
MARDI
13 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.989 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.989

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԴԱՏԻ ԿԸ ԴԻՄԷ ՓԱՐԻԶԻ ԹՈՒՐՔ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ ԴԷՄ

Հաղորդագրութեամբ մը, Հայ Դատի Յանձնախումբը կը տեղեկացնէ որ իր դիմումին վրայ փաստաբաններ՝ Սերժ Դաւիթեան եւ Փաթրիք Արապեան դատի դիմած են Փարիզի դատարանին առջեւ (Թրիպիւնալ տը Կռանտ Էնսթանս տը Փարի) Թուրքիոյ հիւպատոսին դէմ իր ժխտողական արտայայտութիւններուն համար: Կը գտնեն որ Փարիզի Թուրքիոյ ընդհ. հիւպատոսութեան համացանցի կայքէջը փոխանակ ծառայելու Ֆրանսա հաստատուած Թուրքերու շահերուն, սահմանուած է Ֆրանսայի հանրութեան, զայն հրաւիրելով Հայերու ցեղասպանութեան ժխտումին, Հայ Դատի Յանձնախումբը կը պահանջէ Փարիզի Թուրք ընդհանուր հիւպատոսին դատապարտումը եւ զայն հիւրընկալող Վանատուի տրամադրած կայքէջին ջնջումը:

Հաղորդագրութիւնը այլ մանրամասնութիւններ կու տայ ծանուցանելով նաեւ Էրտողանի մօտալուտ այցելութեան Փարիզ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵԹԷ ԵՒՐՈՊԱ ԹՈՒԱԿԱՆ ՋՃՇԴԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ...

Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Յուլիս 10) տեղ տուած է իսրայէլեան «Հաարեց» թերթին մէջ լոյս տեսած լուրի մը որուն աղբիւրը Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ տեղեկագիրը եղած է: Ան կը վերաբերի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան:

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ եթէ Միութիւնը անդամակցութեան յստակ թուական չճշդէ Թուրքիոյ, բանակը ուժի դիրքերէն պիտի յայտնուի ու պետական հարուածով մը վերջ տայ Թ. Էրտողանի կառավարութեան ու կանխահաս ընտրութիւն որոշէ: Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը հաշուած է տակաւին որ եթէ Թուրքիոյ ակնկալած թուականը ճշդուի, այդ երկիրը այլեւս իր զինամթերքը ոչ թէ Իսրայէլէն, այլ եւրոպական երկիրներէն պիտի գնէ:

Թրքական թերթը լուրը տուած է «Իսրայէլէն տարօրինակ տեղեկագիր մը» ենթախորագիրով:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻՆ ԹՈՌՆՈՒՀԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆԱՏԷՐ Է

«Հիւրրիյէթ» (Յուլիս 11) լման էջով մը որ ստորագրուած է Մուրատ Պարտաքչը, կը ներկայացնէ Էնվէր փաշային թոռնուհին որ կ'ըսուի թէ Պոլիս հաւու ճաշարան մը կը բանեցնէ. ան կը ներկայացուի որպէս կանգուն մնալու պայքար տանող մը:

Այդ թոռնուհին կը կոչուի Արզու Էնվէր. ծնած է 1955ին. մօրը կողմէ մեծ հօրը հայրն է Օսմանեան վերջին գահակալներէն սուլթան Ապտիւլմէճիտ: Արզուին հայրը Ալի Էնվէր ծնած է 1921ին Գերմանիա, մինչ հայրը մեկնած է Թիւրքիստան որպէսզի իրականացնէ Թուրանեան կայսրութիւն մը հիմնելու երազը: Էնվէր փաշա երբեք չէ տեսած իր զաւակը:

Էջին վրայ լուսանկարներով պատմուած է ընտանիքին պատմութիւնը. շեշտուածը այն է թէ արկածալի կեանք մը ապրած է Էնվէր փաշան որ կը ներկայացուի 1913-1918 ոչ միայն Իթթիհատի, այլեւ Կայսրութեան հզօրագոյն դէմքը:

Ոչ մէկ խօսք 1915ի մասին. ո՛չ լրագրողին, ոչ ալ բնականաբար թոռնուհիին կողմէ որուն միակ ափսոսանքը այն է որ կայսերական ծագում ունենալով հանդերձ այսօր ստիպուած է ճաշարան մը բանեցնելու...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Գրողներու Համահայկական Բ. Համաժողովին մասնակիցներէն 30 հոգինոց խումբ մը դիմումնագիր մը յղած է պատկան իշխանութիւններուն որպէսզի քննութեան առնուի Արեւմտահայ մանկավարժական հիմնարկ մը ստեղծելու գաղափարը: Ան տեղ գտած էր «Սփիւռք» գիտաուսումնական կեդրոնի վարիչ փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանի զեկուցումին մէջ: Դիմումնագիրը յղուած է նախագահ Ռ. Քոչարեանին, Ազգ. Ժողովի նախագահ Ա. Բաղդասարեանին, վարչապետ Ա. Մարգարեանին, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանին, Կրթութեան նախարար Ս. Երիցեանին: Կը բաղկանայ երկու կէտէ. նախ կ'ըսուի որ պետութիւնը ժառանգորդն ու տէրը ըլլալով համահայկական կրթական խնդիրներուն, հարկ է ստանձնէ նաեւ արեւմտահայ ուսուցիչ մանկավարժներու հայրենիքի մէջ «պատրաստութեան իրաւունք»ը: Ապա կը շեշտուի թէ ժամանակն է Հայաստանի Կրթական նախարարութեան կից համահայկական կրթական ոչ պետական խորհուրդ մը ունենալուն. ան պիտի ձեւանայ ըՍփիւռքը լաւ ճանչցող մանկավարժներէ, գիտնականներէ, մտաւորականներէ, ըՍփիւռքէն ու Հայաստանէն:

Ստորագրած են Արամ Սեփեթճեան, Համբիկ Մարտիրոսեան, Ժիրայր Դանիէլեան, Պէպօ Սիմոնեան, Սադօ Արեան, Լեւոն Արտագեան, Սարգիս Կիրակոսեան (Պէյրութ), Մարուշ Երամեան, Այտա Պէրիճիքլեան, Թորոս Թորանեան, Միհրան Մինասեան, Յարութ Վարդանեան (Հալէպ), Արթիւր Անդրանիկեան, Լեւոն Անանեան (Երեւան), Գրիգոր Հոթոյեան, Յակոբ Խաչիկեան, Մանուէլ Քէօսէեան, Մարգար Շարապխանեան (Գանատա), Անոյշ Նազգաշեան (Երուսաղէմ), Հրանդ Մարգարեան (Նիւ Եորք), Ժագ Տէր Բարթող (Կիպրոս), Ժագ Սարգիսեան (Ժընեւ), Վարանդ Քիւրքճեան (Թեհրան), Ռուբէն Մելիք (Փարիզ), Վեհանոյշ Թեքեան (Նիւ Ճըրզի), Մկրտիչ Մարկոսեան (Պոլիս), Սոնա Վան, Օշին Քէշիշեան, Երուանդ Ազատեան (Լոս Անճըլըս), Յակոբ Օրմանճեան (Սոֆիա):

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՏԵԱՆ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՔԱՆԴԵՆ ՊԱՏԸ

ՇԱՐՈՆԻ ՀԱՄԱՐ ԱՏԵԱՆԸ ՁԵՌՆՀԱՍ ՉԷ

ՄԱԿ-ի Արդարութեան Միջազգային Ատեանը, որուն նստավայրը Լա Հէ է, Յուլիս 9ին դատապարտեց Իսրայէլի բարձրացուցած պատը Այսրյորդանան, հրահանգելով որ քանդուի շինուածը եւ շինութեան շարունակութիւնն ալ դադրի: Այս վճիռը, որեւէ ձեւով պարտադրիչ չէ, ունի միայն խորհրդանշական բնոյթ, բայց եւ այնպէս չի կրնար անտեսուիլ Իսրայէլի կողմէ: Յիշենք որ այս Ատեանը ստեղծուած է 1946ին ՄԱԿ-ի կողմէ, բաղկացած է 15 դատաւորներէ, որոնք կ'ընտրուին ինը տարուան համար: Ներկայիս, անդամ երկիրներն են.- Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Գերմանիա, Հոլանտա, Ռուսաստան, Սլովաքիա, Չինաստան, Ճափոն, ԱՄՆ, Վենեզուելա, Պրազիլ, Սիէռա-Լէոնէ, Մատակասքար, Յորդանան եւ Եգիպտոս: Վճիռը քուէարկուած է 14 դատաւորներու կողմէ, միայն Ամերիկացին է՝ Թոմաս Պիւրկընթալ որ դէմ եղած է: Վճիռը կ'ըսէ.- «Իսրայէլի կողմէ, -գրաւող պետութիւն-, պաղեստինեան գրաւեալ հողամասին վրայ պատին շինութիւնը, ի մասնաւորի արեւելեան Երուսաղէմի մէջ եւ շուրջը, դէմ է միջազգային օրէնքին: Իսրայէլ չի կրնար ինքն իրեն շնորհել օրինաւոր պաշտպանութեան կամ անհրաժեշտ իրավիճակի իրաւունքը: Ատեանը համոզուած չէ որ Իսրայէլի կողմէ պատին համար ընտրըւած յատուկ հետագիծը անհրաժեշտ է ապահովութեան մարզին մէջ իր հեռանկարին»:

Ատեանը դեռ կ'աւելցնէ որ «Իսրայէլ պարտաւորութիւնն ունի անմիջապէս դադրեցնելու պատին շինութեան աշխատանքները պաղեստինեան գրաւեալ հողամասին մէջ, հատուցում վճարելու տուժող Պաղեստինցիներուն» եւ կ'ըսէ թէ «բոլոր պետութիւնները պարտաւորութիւնն ունին պատին շինութենէն ծագած կացութիւնը չճանչնալ»ու:

Եզրակացութեան մէջ. ատեանը կը հրաւիրէ Ազգաժողովը եւ Ապահովութեան Խորհուրդը որ «քննեն թէ ի՞նչ նոր միջոցներ պէտք է ձեռք առնել վերջ դնելու համար պատին շինութենէն ծագած ապօրինի կացութեան: Պարզ է, որ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ ԱՄՆու վէթօն անխուսափելի է նման հարցի մը առթիւ: Արդէն, Լա Հէի Ատեանին անդամ ամերիկացի դատաւորն ալ առարկած է իր մերժումը արդարացնելու համար որ «կանաչ գիծէն արձակուող յարձակումները Իսրայէլի եւ իր բնակչութեան վրայ խնկապէս լրջօրէն չեն ուսումնասիրուած»:

Իրաց այս կացութեան մէջ, Պաղեստինցիք շատ ուրախ են եւ «յաղթանակ», «պատմական վճիռ» կ'որակեն պատահածը, քանի կը շարունակեն գոհանալ հոգեկան խօսքերէ: Արդարեւ, Շարոնի համար, ոչ մէկ կարեւորութիւն ունի վճիռ մը որ գործնական ոչ մէկ հետեւանք կրնայ ունենալ: Իրեն համար ԱՄՆ-ու զօրակցութիւնը լայնօրէն բաւարար է, մնացեալը՝ խօսք է...:

*
**

Կիրակի, Յուլիս 11ի վաղ առաւօտեան ռումբ մը պայթած է Թել-Ավիվ 19ամեայ կին զինուորի մը մահը պատճառելով, կային նաեւ 20 վիրաւորներ: Ռումբը պայթած է հանրակառքի կայանի մը մօտ եւ ըստ Արիէլ Շարոնի այս արարքը, որուն տէր եղած են Ալ-Աքսայի նահատակներու ջոկատները, հետեւանք է Լա Հէի վճիռին. վարչապետին բառերով, ան կատարուած է «Լա Հէի Արդարութեան Միջազգային Ատեանի վճիռին հովանաւորութեան տակ: Այդ վճիռը բոլորովին կ'անգիտանայ ապահովութեան պատին շինութեան պատճառը, որ պաղեստինեան ահաբեկչութիւնն է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻԲՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ հարցազրոյց մը տուած է Մոնտին (Յուլիս 11-12) ուր երկարօրէն կը բացատրէ քաղաքական իր դիրքը: Կ'ուզէ բարեփոխել 35 ժամերու դրութիւնը, ոչ թէ ջնջելով այլ ազատ ձգելով աշխատաւորը որ իր ընտրութիւնը ընէ: Զուրանար թէ կը խորհի Իւ. ԷՄ. Փէ.ի նախագահութեան եւ իրեն համար հարցը հոն է թէ ո՞ւր աւելի օգտակար կրնայ ըլլալ պաշտպանելու համար իր գաղափարները: Այս հարցազրոյցը առաւելաբար ուշադրութիւն կը գրաւէ այն պատճառով որ կը կատարուի Յուլիս 14ի Շիրաքի ելոյթէն երեք օր առաջ: Բանավէճի նոր նիւթ մը երկուքին ճակատումին մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, իր գրասենեակէն դուրս ելած ատեն սպաննուած է Ֆորպէս պարբերականին ռուսական հրատարակութեան խմբագրապետը՝ Փօլ Խլեբնիկով: Իր գործակիցներուն համաձայն, ոճիրը կապ ունի իր արհեստին հետ: Հետազօտող լրագրող մըն էր, կը վկայեն «Առանց սահմանի Թղթակիցները»: 41 տարեկան, ծնած էր Նիւ Եորք ռուս գաղթական ընտանիքի մը ծոցը: Բազմաթիւ քննութիւններ կատարած էր Ռուսաստանի տնտեսական շրջանակներուն մէջ: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Կիրակի, Յուլիս 11ին, Մոսկուայի Ս. Կատարինէ եկեղեցին:

ԼՈՒՎՐԻ ԵՒ ԿԱՌԺ-ՍԱՐՍԷԼԻ կայարաններուն միջեւ, Ուրբաթ առաւօտ, Յուլիս 9ին, յարձակում մը գործուած է Էռ. Ը. Էռ. «Տէ.» գիծին մէկ կառախումբին մէջ 23ամեայ կնոջ մը վրայ, որ մտած էր 13 ամսու զաւկին հետ: Ըստ ենթակային, վեց Մաղրեպցիներ վրան յարձակած են, պայուսակը խլած եւ տեսնելով որ 16րդ Թաղամասը կ'ապրի, բացագանչած են որ հոն բոլոր ապրողները հրեայ են: Դաշոյններով գործած են իրենց յարձակումը, տափատը պատռած են եւ կեռ խաչեր գծած փորին վրայ, մազերն ալ կտրած: Կինը հրեայ ալ չէր եւ կը կարծուի որ բուն պատճառը, սկիզբը, գողութիւնն էր: Յատկանշական է որ այս արարքը կը գործուէր Շիրաքի Շամպոն-սիւռ-Լինիոնի ելոյթին վաղորդայնին, ուր ընթացքին նախագահը կոչ ըրած էր որ վերջ գտնեն ցեղապաշտական եւ հակահրէական յարձակումները: Կը դատապարտուին նաեւ ճամբորդները որոնք դիտած են առանց որեւէ միջամտութեան: Մամուլը լայն տեղ կու տայ պատահածին, հակահրեայ յակումներու վատութեան կողքին դատա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ՄԱՐԴՈՑ ՓՆՏՌԱԾԸ

Հայաստանեան լրասփիւռներու մէկ մասին ընթերցումը այն տպաւորութիւնը կը ձգէ որ ղեկավարներու տեսակէտով ժողովուրդը կը գտնուի «եկողը գացողը փնտռել կու տայ»ի մնայուն նկատումին մէջ: Խանդավառութեան առաջին շրջանէ մը ետք դժգոհութիւնը, գանգատները օրէ օր շեշտուեցան Լ. Տէր-Պետրոսեանի ընթացքին առընչութեամբ. ան քննադատուեցաւ երկրին տնտեսական ծանր կացութեան, մութին, ցուրտին, շեշտուող անհաւասարութիւններու, Ղարաբաղի խնդիրը ցանկալի աւարտին հասցնելու անկարողութեան ու տակաւին՝ բազմութիւններու բաժին հանուած անտարբերութեան, եւայլնի պատճառով: Բնական է որ դժգոհութիւններուն մէկ մասը հետեւանք էր մարդոց համբերութեան պաշարին հասկնալի սպառումին, մէկ մասը արդար, ուրիշ մաս մըն ալ անհեռատես, փութկոտ դատումներու: Անոր հրաժարականը, հակառակ առաջին անխուսափելի յուսախաբութեան մը փորձառութեան, նոր ակնկալութիւններով լեցուց զանգուածները: Մէկը կը կարծէր որ Ղարաբաղէն նախագահ մը աւելի լա՛ւ կ'ընէ այդ խնդիրը, ուրիշներ հաւատացած էին թէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախընթացը որպէս դաս կը ծառայէ յաջորդին: Սակայն Ռ. Քոչարեանի օրով ալ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 27ի նման ծանրակշիռ դէպք մը, անկախ անկէ որ տնտեսական որոշ բարեփոխում մը խնդրոյ առարկայ ըլլալով հանդերձ, չէ վերցած անհաւասարութիւնը, Ղարաբաղի հարցը տակաւին աւարտին չէ հասած, լրջօրէն մեծ է գործազուրկներու, ապրուստի նուազագոյն մը ճարելու անկարելիութեամբ ապրողներու համեմատութիւնը, եւլն.: Ու այսօր եթէ ոչ նոյնօրինակ, շատ նման դժգոհութիւններու, գանգատներու թիրախ է Ռ. Քոչարեան: Թերեւս անոր մեծագոյն բարեբախտութիւնը այն է որ այդ կացութիւնը շահագործելու կարող ընդդիմութիւն մը չկայ երկրին մէջ: Ամիսներէ ի վեր ձեռնարկուած հանրահաւաքները, երթերը, հրապարակներէ արտասանուած ելոյթները գրեթէ միայն այդ անկարողութիւնը փաստելու ծառայեցին, նախագահին թելադրելով որ վրդովելու լուրջ պատճառ չունի:

Այսուհանդերձ «Հայկական Ժամանակ» օրաթերթը արտայայտուած դժգոհութիւնը հետաքրքրական հարցախոյզի մը հիմ դարձուցած է: Ձեռնարկած է (Յունիս 17) «Նախագահի միջանկեալ ընտրութեան» մը: Հրաւիրած է որ ընթերցողները գործածելով տպագրուած քուէի թերթիկները, մասնակցին միջանկեալ այդ ընտրութեան: Յայտնեն խմբագրութեան թէ ներկայի քաղաքական ասպարէզի ո՛ր դէմքը կ'ուզեն տեսնել երկրին իշխանութեան գլխաւոր դիրքին վրայ: Մինչ այդ արձանագրուած են հեռաձայնով տրուած պատասխաններն ալ որոնցմէ շուրջ վեց տասնեակ ամփոփուած է թերթին Յունիս 15-16ի թիւերուն մէջ:

Ընդհանուր հետաքրքրութիւնը գոհացընելու համար ըսենք որ նախընտրութիւններու ցանկին առաջին տեղը կը գրաւէ ընդդիմութեան պարագլուխներէն Արտաշէս Գեղամեան. իրեն կը յաջորդէ Լ. Տէր-Պետրոսեան: Կան որպէս նախագահ Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանը, Ստեփան Դեմիրճեանը, Արամ Սարգսեանը եւ քանի մը ուրիշներ տեսնել ուզողներ: Սակայն այս նախընտրութենէն աւելի կարեւոր, աւելի հիմնական բան մը կը թելադրուի տրուած պատասխաններէն. թէ մարդիկ ի՛նչ յատկանիշեր կ'ուզեն գտնել նախագահի անձին մէջ: Դժուար չէ որսալ այդ նախասիրութիւնները, որոնք տրուած են ամէն մէկ պատասխանով:

Պետութեան ղեկավարի անձին մէջ ամէնէն աւելի փնտռուածը բարոյական յատկանիշն է. ատիկա ուղղակի այդ բառէն զատ արտայայտուած է «պարկեշտութիւն», «ուղղամտութիւն», «խօսքի տիրութիւն», «մաքրութիւն», «անարատութիւն» ու նման այլ եզրերով: Կարելի է այս գլխուն մէջ առնել «օրէնքի յարգանք»ի պարագան ալ որ շատերու ակնկալութիւնն է: Նոյնպէս «կաշառակերութեան դէմ» մարդու յատկանիշը:

Այս խումբին կը յաջորդէ «մտաւորական» որակը. մարդիկ կ'ուզեն որ նախագահը այդ որակին տէր մէկը ըլլայ: Այս կէտին անդրադարձած են մեծ մասով Լ. Տէր-Պետրոսեանի թեր արտայայտուողները, որոնք յանձին անոր կը գտնեն փափաքելի տիպարը: Այս չափանիշին ալ կարելի է միացնել «աշխարհի ոեւէ նախագահի կողքին հանգիստ կանգնել»ու եւ «մայրենիին տիրապետել»ու կարողութիւնները, «գետիլլիքի, կրթութեան» տըրւած արժէքը, եւլն.:

Այս երկու յատկանիշէն անմիջապէս ետք կու գայ «իմաստուն», «քաղաքագէտ» մարդու նշումը: Ու յատկապէս «քաղաքագէտ»ի որակին երրորդ դիրքը մտածել կու տայ ժողովուրդին մօտեցումներուն մէջ զգացականին ակներեւ տիրապետութեան մասին: Հայաստանի նման դժուարութիւններու, վտանգներու, լուրջ հարցերու տէր երկրի մը բնակիչները ամէնէն բնականը չէ՞ր որ ամէն բանէ առաջ քաղաքագէտ, դիւանագէտ, հեռատես, ճարպիկ նախագահ մը ունենալ փափաքէին: Բայց ի՞նչ ըսել որ տասնամեակի մը ընթացքին դարու մը պատմութեան տաքն ու պաղը -պատերազմով, բնութեան աղէտով, ծանր զրկանքներով, պետութեան սպառնացող մահափորձով, սարսափեցնող արտագաղթով- ապրած մարդիկ կ'ուզեն որ նախ եւ առաջ իրենց նախագահը բարոյական յատկանիշի տէր դէմք ըլլայ: Կ'արժէ հարց տալ այդ ակնկալութեան տէրերուն թէ աշխարհի մեծ, բարօր, յաջողած պետութիւններէն ո՞ր մէկուն նախագահը կրնան իրենց նախընտրութեան օրինակ ցոյց տալ...:

Եւ ըսել որ պատասխանողներու մեծամասնութեան մատնանշումները ճիշդ ու լուրջ հիմեր ունին: Ցաճախ կը նշուի «երկիրը փրկել»ու, գտնուած անմխիթար վիճակէն հանելու, տարածուն աղքատութեան ճար գտնելու, ժողովուրդին կացութիւնը բարելաւելու հարկը. կ'ըսեն թէ պէտք է տնտեսութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը զարգացման ճամբուն վրայ դրուին, աշխատատեղիներ ստեղծուին ու արտագաղթը սանձուի:

Քիչ մը զարմացնող է Ղարաբաղին ակնարկութեան համեմատութիւնն ալ. այդ հարցն ալ իր կարգաւորումի հանգրուանով գլխաւոր փնտռուածներէն չէ: Գրեթէ նոյն մակարդակի վրայ է «երիտասարդութեան» յատկանիշին հետ որ յատկապէս տրուած է որպէս Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանի նախընտրութեան մէկ չափանիշը:

Հոկտեմբեր 27ի դէպքն ալ մոռցուած չէ: Կան պատասխանողներ որոնք կ'ուզեն նախագահ մը որ «բացայայտէ» կատարուածը: Ցայտնապէս, այդքան երկար տեւած դատը, դատապարտումները որպէս այդ չեն ընկալուած:

«Հայկական Ժամանակ»ի հարցախոյզը անկախ պետական ղեկավարի համար նախընտրելի յատկանիշներու դասաւորումէն, կու տայ նախընտրութեան զարմացընող մեկնակէտեր ալ: Մէկը կ'ըսէ օրինակ. «Ասում են՝ ծրագիր չունեն, ծրագիր չունեն. բա, էդ Գեղամեանի ծրագիրը մի անգամ չե՞ն նայել: Ամբողջ աշխարհը նրա ծրագրով հիացել է, մենք ասում ենք՝ ծրագիր չունի»: Ուրիշ մը նոյն դէմքին նախընտրութիւնը կը բացատրէ անով որ «նա չի վախենում դուրս գալ ժողովրդի մէջ եւ խօսելուց նայել մեր աչքերին: Ուղիղ նայող տղամարդը իր խոստումներում էլ կը լինի շիտակ»: Նոյն խումբէն է սա մէկն ալ որ հաւատացող է Գեղամեանին «որովհետեւ ոչ մի ղեկավար իր ծնողի մասին այդքան չի խօսում: Եթէ սիրում ես ծնողիդ, ուրեմն՝ անտարբեր չես լինի հայրենիքիդ նկատմամբ»:

Նման հրապարակումներ կը հանի՞ն արդեօք իշխանութեան դէմքերու սեղանին. եթէ այո, ի՞նչ արժեւորում կը գտնեն անոնք: Էջ մը թուղթի վրայ քանի մը տողնոց նոթագրութեան նիւթ կ'ըլլա՞ն, թէ այդ դէմքերը նման մանրուքներու յատկացնելիք ժամանակ չեն կրնար ունենալ: Այդ ուղղութեամբ վստահաբար հետաքրքրական տուեալներ կ'ունենայ իշխանութեան ներկայացուցիչներուն համար պատրաստուելիք հարցախոյզ մը. նաեւ ան կ'օգնէ լուսաբանելու կարգ մը հարցականներ որոնք այնքան անհեթեթ կը թուին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԻՆ

(ՆՇՈՒՄՆԵՐ՝ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ Բ. ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Երիտասարդ գրողներու երկրորդ խորհրդակցութեան մասնակցելէ հազիւ օր մը առաջ տեղեկացայ, որ պէտք է խօսիմ Սփիւռքի ներկայ գրականութեան շուրջ: Նման պարագաներուն, երբ ժամանակի սղութիւնը աճապարելու հարկադրանքին տակ կը դնէ մեզ, խնդրոյ առարկայ նիւթը, երեւոյթը փոխանակ ընդգրկելու իր առաջադրած տեսական ողջ համակարգով, կը գոհանանք ընդհանուր հաստատումներով միայն. հաստատումներ, որոնք կրնան տեսականօրէն հիմնաւորման կարօտիլ եւ դառնալ յետագային կատարելի աշխատանքի մը հիմնարար դրոյթները: Միւս կողմէ, փութով արձակուած վճիռները, կարծիքները բաց ու անպաշտպան մնալով տարբեր տեսակէտներու, դիտողութիւններու եւ լրացումներու առջեւ, կրնան ուրուագրել քննուող նիւթը իրենց սաղմային իսկ գոյութեամբ, իրաւօրէն դառնալով ինքնուրոյն: Կը խնդրեմ շարադրանքս ընկալէք այս տեսանկիւնէն:

Սա պահուն, ինչպէս առհասարակ, չեմ ուզեր ծանրանալ անուններու վրայ, պարզապէս նշեմ, որ այսօր Սփիւռքի մէջ ունինք արձակագիրներ, բանաստեղծներ եւ գրագատներ: Միջին Արեւելքէն մինչեւ Միացեալ Նահանգներ կան մարդիկ, որոնք կը ջանան արժէքներ ստեղծել հայ գրականութեան հաշւոյն:

Սփիւռքը տարածք մըն է, որ կը պրկըւէր երկու բեւեռներու՝ Միջին Արեւելքի ու Փարիզի միջեւ. նոյն տարածքը առկայ է նաեւ այսօր, բայց անցեալի պրկումը, շրջելու համար բեւեռացումը, գոյութիւն չունի այսօր: Սփիւռքահայ գրականութեան թոյլ ու ոչ-պիրկ, պիտի ըսէի՝ լիցքաթափուած տարածքին վրայ աւելի քան երբեք տեսանելի դարձած են դատարկ, ազատ վայրերը, խտացումները հետզհետէ կոտրակուելով, բաժնուելով ի յայտ բերած են տատասկոտ ճահիճներ, անապատներ: Հասկնալի է, նման միջավայրէն բխած ամէն մէկ ստեղծագործութիւն պիտի դիտուի որպէս իրադարձութիւն, պիտի ըլլայ դէպք: Կ'ուզեմ ըսել, նոյնը չէ եւ չի կրնար ըլլալ երէկն ու այսօրը եւ պէտք է յստակօրէն զանազանել փորձենք հինէն ժառանգուածը, հինի ազդեցութեամբ մէջտեղ բերուածը, հին մըտախօսութեամբ, հինին շարունակութիւնը որպէս ստեղծուածը եւ նոր, քիչ վերը խօսածս իրականութենէն ծնածը:

Հինը շարունակել փորձողները ակընյայտօրէն անորակ են, կը կրկնեն առանց զարգացնելու, կը թոթովեն, ժամանակավրէպ են: Հին աւանդները զարգացնելով Սփիւռքի սկզբնական գրականութեան բընական շարունակութիւնը իրենց ուսերուն կրողներն ալ այնքան քիչ են որ, Գրիգոր Պըլտեան, Աբրահամ Ալիքեան, Հանգուցեալ Վահէ Օշական՝ տալու համար քանի մը բնորոշ անուններ:

Իսկ նորը, որ մեզ կը հետաքրքրէ այս պահուն, կը դժուարանամ, նոյնիսկ անհնարին կը գտնեմ տարազել սփիւռքահայ գրականութեան պիտակով: Պատճառները շատ են, ինչո՞ւներու շարանը՝ երկար: Տարբեր են մտահոգութիւնները, ինքնութեան տագնապը փոխած է իր դիմագիծը, ազգայինը ակնյայտօրէն նահանջած է անձնականին առջեւ, փոխուած են արտայայտչաձեւերը, այլ է մտախօսութիւնը, կը ստեղծուի նոր լեզու մը կամ, պիտի նախընտրէի ըսել՝ հինը հասած է գիտակցականի եզրին եւ անկէ հեռանալու միտումը կը գտնուի օրակարգի վրայ: Կը կարծեմ, որ պէտք է յստակացընենք սփիւռքահայ գրականութիւն կոչուող արտադրանքին սահմանները եւ տանք եզրին ճշգրտումը:

Ստեղծումի, արարումի սակաւաթիւ ու լղար փորձերու կողքին կը յառնէ մեկնելու, հասկնալու, գնահատելու, վերարժեւորելու, դասդասելու, իմաստաւորելու ջղուտ ու պատկառելի ջանքը: Այս բնագաւառի մարդիկ, մտածողները քիչ են, սակայն որակ կը կազմեն անուրանալիօրէն:

Ստեղծումի ու մեկնումի անհաւասար նժարներու գոյութիւնը մեզ կը մղեն մըտածելու ուրիշ հաւանականութիւններու, երեւոյթներու, սակայն պիտի նախընտրէի լռել այդ մէկը, հիմակուհիմա գոնէ: Նոյն հոլովոյթը նկատելի է նաեւ Պոլսոյ տարածքի քայքայումէն վերջ, արեւմտահայ գրականութենէն սփիւռքահայ գրականութեան անցման շրջանին: Տարածքի փլուզումը կը յանգեցնէ արժեւորման, գնահատման, մեկնումի: Սփիւռքի քայքայումը մեզ կը կանգնեցնէ սկիզբը նոր շրջանի մը:

Արեւմտահայ գրականութեան սկիզբը եթէ անորոշելի է, ապա անոր աւարտը, պիտի ըսէի՝ յանգումը յայտնի է բոլորիս: Արեւմտահայուն Սփիւռքի վերածումը սկզբնաւորեց նաեւ նոր գրականութիւն մը, որու աւարտը, յանգումը սակայն պիտի մնայ անհասկնալի ու անմեկնելի, կը կարծեմ, գոնէ ժամանակակիցներուս համար:

ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻՆ ԲԱՆՏԸ

Ողիմպիական խաղերու բացումին ամիս մը չափ մնացած է ու պատրաստութիւնները մեծ թափով առաջ կը տարուին: Յատուկ ուշադրութեան ենթակայ է ապահովութեան մարզը որուն մէջ ընդգրկուած է արգելարան մըն ալ: Ան մասնաւոր այս առիթով կառուցուած է Աթէնքի մօտ, ամերիկեան նախկին խարիսխի մը վայրը:

Երկիրը Օգոստոս 13-29 աւելի քան երկու միլիոն հոգի պիտի հիւրընկալէ: Որպէս նախապատրաստութիւն, առընչակից բոլոր սպասարկութիւններուն հրահանգուած է զգօն գտնուիլ եւ նախատեսուած է արգելափակուածներու թիւի յաւելում մը: Ողիմպիական բանտը 150 հոգինոց է: Ներքին նախարարութեան շրջանակները համոզուած են որ շուտով պիտի լեցուի, քանի որ ոստիկանական աննախընթաց թիւով ուժեր լծուած են ապահովութեան պահպանման եւ արդէն մէկ միլիառ եւրօ ծախսուած է նոյն նպատակին. դատաւորները օրը 24 ժամ պիտի գործեն Օգոստոսին, արդարութեան լման համակարգը՝ նոյնպէս: Նպատակն է ամենափոքր յանցանքն իսկ անմիջապէս պատժել:

Բանտին զուգահեռ, Յուլիս 1էն սկսած է կիրարկուիլ «աւլելու գործողութիւն»ը. անով ոստիկանութիւնը մայրաքաղաքին փողոցներէն, մայթերէն կը մաքրէ ապօրինի վաճառորդները, քակահամները, որոնք գլխաւորաբար ալպանացի ու ափրիկեցի են: Մարդկային որսորդութեան այդ գործունէութեան հետեւանքը այն է որ բանտերը կարճ ատենէն բերնէ-բերան լեցուած են. Աթէնքի շրջանի բանտերը միասնաբար 5300 տեղ ունին, մինչդեռ միայն Մայիսի ընթացքին 8766 հոգի բանտարկութեան դատապարտուած է: Ողիմպիականներու բանտը խաղերու աւարտէն ետք այդ կացութիւնը թեթեւցնող հաստատութիւն մը պիտի ըլլայ, յատկապէս բազմութեան աւելցած շրջաններուն, ինչպէս ամառնային արձակուրդին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական Ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Թիւ 4, Ապրիլ 2004

ԱՆԹԻԼԻԱՍ (Լիբանան)

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՌԱԿ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան փակման որոշումը պաշտօնապէս յայտարարուելէն հազիւ երեք շաբաթ ետք՝ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը հրապարակեց հաղորդագրութիւն մը, «Մելգոնեանը անցաւ պատմութեան» խորագրով։ Անցեալ կատարեալ եւ ոչ իսկ «պիտի անցնի պատմութեան»։

ՌԱԿ-ը ուղղակի կերպով չի քննադատեր Մելգոնեանը փակելու որոշումը, այլ թոյլ կերպով կը մատնանշէ թէ Բարեգործականի աւանդական դպրոցակառոյց հաստատութիւն մը ըլլալու ընթացքը շեղում մը կ՚արձանագրէ, եւ մեղմ յանձնարարական մը կ՚ընէ նոյն ճակատագրին չենթարկելու Բարեգործականի միւս վարժարանները։

Հաղորդագրութեան աւարտին տեղւոյս «Ապագայ» շաբաթաթերթի 2004 Ապրիլ 12ի թիւին մէջ՝ կը կարդանք հետեւեալ ծանօթագրութիւնը, աւելցուած խմբագրութեան կողմէ։-

ՌԱԿ Կեդրոնական Վարչութեան որոշումով, ցնոր տնօրինութիւն կը դադրեցնենք Մելգոնեանի հարցով յօդուածներու եւ թղթակցութիւններու հրատարակութիւնը...։

Հաղորդագրութեան մէջ կը նշուի թէ Ռամկավար Ազատական մամուլը նախապէս լայն բացած էր իր էջերը, արտայայտուող թեր ու դէմ կարծիքներուն։ Ճիշդ է այս հաստատումը։ Սակայն հարկ է նշել որ մինչեւ ՀԲԸՄեան պաշտօնական հաղորդագրութիւնը Մարտի կիսուն՝ կը հերքուէին բոլոր եղած յայտարարութիւնները հաստատութեան փակման եւ վաճառման մասին՝ որպէս անհիմն տարաձայնութիւններ։ Անկեղծ, թերեւս միամիտ անհատներ որոնք կ՚ուզեն ճշմարտութիւն մը տեսնել պաշտօնական աղբիւրներու կողմէ եղած յայտարարութիւններու մէջ, ըսելիք մը չունէին։

Բուն բանավէճը սկսաւ, թերեւս փոթորիկի տարողութեամբ՝ պաշտօնական յայտարարութենէն ետք եւ արդարացի է ատիկա, որովհետեւ մինչ այդ փաստացի տուեալներ չկային թէ Բարեգործականը բան մը կը յայտարարէ՝ սակայն անոր հակառակը կը ծրագրէ։ Ուրեմն կարելի՞ է արդեօք երեք շաբաթը սեպել բաւարար ժամանակ, փակուած յայտարարել նիւթը եւ չուտափոյթ կերպով Մելգոնեանը անցընել պատմութեան։

Եթէ իրօք սպառած են վիճարկումները, ապա աւելորդ եւ անհեթեթ է կուսակցութեան մը կեդրոնական վարչութեան որոշում յղել իր մամլոյ օրգաններուն՝ առկախել տուեալ նիւթին առնչութեամբ բոլոր գրութիւնները։ Իսկ եթէ ըսելիք կայ տակաւին, ինչպէ՞ս կրնայ Ռամկավար եւ Ազատական սկզբունքներու դաւանող կուսակցութիւն մը արգելք հանդիսանալ կարծիքներու փոխանակման։

Բացատրութիւնը միայն մէկ բան կրնայ ըլլալ։ ՌԱԿ-ը կ՚ուզէ խնայել Բարեգործականի Կեդրոնական Վարչութիւնը յաւելեալ նուաստացումէ, խայտառակումէ, որովհետեւ քաջ յստակ է թէ թեր եւ դէմ կարծիքներու փոխանակման մէջ ո՞ւր պիտի թեքի նժարը։

Հայ մամուլը, թէ՛ Հայրենիքի եւ թէ՛ Սփիւռքի մէջ, շատ լայն կերպով անդրադարձաւ այս նիւթին՝ անվերապահօրէն քննադատելով Սփիւռքի կարեւոր մէկ կրթօճախը քանդելու միտումը։ Մտահոգ ազգայիններ եւ ուղղադատ ռամկավարներ՝ նոյնպէս արտայայտեցին իրենց ընդվզումը, անհեռատես եւ ազգավնաս բնորոշելով Մելգոնեանը գոցելը։

Հարցերու գործընթացը, ամէն օր զարգացող նորութիւններով, ցոյց կու տայ թէ Մելգոնեանը տակաւին շատ հեռու է պատմութեան անցած ըլլալէ, եւ վիճարկումները տակաւին հասած չեն իրենց տրամաբանական լրումին։ Հայրենիքի թէ Սփիւռքի հայ մամուլը կը շարունակէ իր էջերը բաց պահել Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան ճակատագրին առնչուող հարցերուն քննարկման։ Պիտի խնդրէինք որ ՌԱԿ Կեդրոնական Վարչութիւնը վերանայի իր որոշումը եւ ՌԱԿ-ի մամուլը կրկին, ինչպէս մի՛շտ, մնայ իր Ազատական եւ Ռամկավար սկզբունքներու պատնէշին վրայ։

МОНРЕАЛИ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

«Ապագայ» (Մոնրէալ)
Յունիս 28

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ «Ապագայ»ն (Յունիս 28) կը հաղորդէ որ Մոնրէալի մէջ, Յունիս 17ին պաշտօնապէս յայտարարուած է «Գանատահայոց Գոնկրէս»ին կազմութիւնը իր անդրանիկ ժողովին կողմէ (տե՛ս. «Յառաջ» Յունիս 19/20)։ Գոնկրէսին նպատակն է միացեալ ճակատ մը ստեղծել, որ հայկական հարցերը եւ համայնքը ներկայացնէ Գանատայի հասարակութեան, գործադրէ համայնքին ընդհանուր շահերուն նպաստող ծրագիրներ եւ հանդիսանայ փորում մը, ուր անդամ կազմակերպութիւնները կարենան համադրել իրենց գործունէութիւնները։ Գոնկրէսին մաս կը կազմեն Գանատահայոց Առաջնորդութիւնը, շարք մը ծանօթ կազմակերպութիւններ եւ ազգային դէմքեր։ Այս առթիւ Մոէրէալի դաշնակցական շաբաթաթերթը՝ «Հորիզոն» Հ.Յ..Դ Գանատայի Կեդրոնական Կոմիտէի մէկ յայտարարութիւնը հրատարակած է, ուր կ՚ըսէ ի մէջ այլոց.- «Շաբաթ մը առաջ, հայ մամուլին յղուած եւ համացանցին վրայ տեղադրուած՝ անհատական ստորագրութիւններով հաղորդագրութիւն մը կը յայտարարէր համագանատական գոնկրէսի մը ստեղծման լուրը։ Ակնարկելով Յունիս 17ին Մոնրէալի մէջ գումարուած ժողովի մը, առանց ժողովի ընթացքի եւ մասնակից ժողովականներու ինքնութեան մասին որեւէ նշումի, հաղորդագրութիւնը պարզապէս կը նշէ թէ նշեալ Գոնկրէսի անդամակցութիւնը կը բաղկանայ Գանատահայոց Առաջնորդութենէն, Մոնրէալի շարք մը մեծագոյն հայկական կազմակերպութիւններէ եւ կարգ մը ծանօթ ազգայիններէ, եւ թէ ան առայժմ ունի միայն մոնրէալեան բնոյթ։ Նկատի ունենալով, որ 2003 Յունուար 15ին նոյնանուն կազմակերպութեան մը կազմաւորման ծրագիր մը հրապարակաւ ներկայացուած էր հանրութեան ՀՅԴ-ի, ՌԱԿ-ի, ՀՕՄ-ի, ՀԲԸՄ-ի, Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ զոյգ թեմերու եւ յարանուանութիւններու ներկայացուցիչներու կողմէ համատեղ ելոյթով, Մոնրէալի Հայ Կեդրոնի Ահարոնեան սրահէն ներս, պարտք կը զգանք սոյն ճշդումը կատարելու եւ յայտարարելու թէ Յունիս 17ի նշեալ ժողովը եւ իրմէ բխած որեւէ յետագայ նախաձեռնութիւն ոչ մէկ առընչութիւն ունին Դաշնակցութեան մասնակցութեամբ կատարուած նախկին քայլերուն հետ։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունիս 17ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է որու ընթացքին Լարա Ահարոնեան ներկայացուցած է Հայաստան տարած իր աշխատանքները։ Ան մէկ տարի է Մոնրէալէն փոխադրուած է Հայաստան եւ հոն Պետական Համալսարանի ընկերային գիտութեանց բաժանմունքէն ներս իր եւ այլ համախոհ Հայերու ջանքերով սկսած «Կանայք Հայոց» կեդրոնին մասին տեղեկութիւններ տուած է։ Լարա Ահարոնեան ծանօթ է Մոնրէալի հայութեան իր թէզին համար տարած ուսումնասիրութիւններով։ Մեկնած իր անձնական հետաքրքրութիւններէն, փորձած էր գտնել հայ կնոջ ձայնը գրականութեան մէջ։ Այժմ, կը զբաղի հայ կնոջ ներկայ ընկերային - քաղաքական-տնտեսական-առողջապահական հարցերով։ Պահած է միշտ իր սէրը Զապէլ Եսայեանի գրականութեան հանդէպ եւ նպատակ ունի իր անյայտ կորուստի եւ աքսորի վերջին օրերուն մասին տեղեկութիւն քաղել։ Իր զեկուցումով, Լարա Ահարոնեան հակիրճ պատմական ակնարկ մը տուած է ներկաներուն, կեդրոնանալով յետ - վերանկախացման ներկայ շրջանին վրայ։ Յայտնած է որ մղուած երիտասարդ կիներու կարիքներէն, ինք եւ ուրիշներ փրոֆ. Լուսմիլա Յարութիւնեանի հովանիին տակ սկսած են Կանայք Հայոց Կեդրոնով տեղեկութիւններ տալ կանանց առնչուող բոլոր հիմնախնդիրներու վերաբերեալ։ Զեկուցում մըն ալ տուած է Մարթին Պաթանի (այժմ՝ Պաթանեան), որ ծանօթ է որպէս մամուլի թղթակից։ Կը հետեւի հայերէն դասերու, բայց արտայայտուած է ֆրանսերէն։ Յայտնած է թէ տնտեսական նեղ պայմանները եւ չքաւորութիւնը մարդիկ մղած են քայլեր առնելու, որոնք վտանգած են իրենց կեանքը։ Նիւթական բարօրութեան խոստումներով եւ արտասահման գործ գտնելու սխալ լուրերու ապաւինելով, մաս մը երիտասարդ եւ անչափահաս կիներ զոհ գացած են բռնի տեղափոխութեան, ոճրային ցանցերու կողմէ։ Ինչպէս ցոյց կու տար իր ներկայացուցած տեղերիզը, Հայաստան «մատակարար» երկիր է, իսկ «նշանակման» երկիրներն են Թուրքիա եւ Արաբական Միացեալ Իշխանապետութիւնները։ Մ. Պաթանեան փորձած է իր զեկուցումով ներկայացնել միջազգային այս բարդ հարցը, փոխանցելով զոհերու հոգեվիճակը։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Մայիս 25ին դասախօսութիւն մը տըւած է թեմին առաջնորդը Խաժակ Արք. Յակոբեան, նիւթ ունենալով՝ «Հին Կտակարանի օգտագործումը Նոր Կտակարանի հեղինակներուն կողմէ»։ Ան նշած է որ այս նիւթը տակաւին մեր մօտ լրջօրէն չէ ուսումնասիրուած եւ ինք ալ համեստ փորձ մըն է, զոր կ՚ընէ։ Բացատրած է թէ ի՞նչ նպատակներ հետապնդած են Նոր Կտակարանի հեղինակները երբ Հին Կտակարանէն մէջբերումներ կ՚ընէին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Երեք օր վերջը Մարիա իրեններուն հետ կառք կը նստէր ու կը մեկնէր Պոլիս։

Գրիգոր մէջտեղ ելաւ «տիւլչինէյի»ն հետանալէն յետոյ, իր քանի մը համակիրներով շրջապատուած։ Բացօթեայ օղետան մէջ սեղանի մը շուրջը բոլորուեցան։ Միւս երիտասարդներն ալ քիչ մը անդին ուրիշ սեղանի մը շուրջը հաւաքուած էին։ Սկսան խմել ու խմել։ Գրիգորին հետ էին գիւղացի Մարկոսը, խենթ Օհանը եւ Սարգիս աղա կոչուող աչքը կրակով լեցուն ծերունի մը։ Անդիի հակառակորդ սեղանի շուրջը երկվեցեակ մը երիտասարդներ։ Անոնք ալ կատաղօրէն կը խմէին։ Գինետանը խանդավառուած էր։ Ըսպասարկողներուն պատուիրած էր սակայն միշտ զգոյշ ըլլալ՝ կռուի պահուն չիշերը, ափսեները փրկելու համար։

Խենթ Օհան օղիի գաւաթը կը վերցնէր ու կը պոռար.

- Կենացդ, Գրիգորիկ, աս աշխարհը ատանկ է. «Գործը ճարպիկինն է ու սուրը կտրիճինը»։ Կենա՛ցդ Գոգորիկ, երջանիկ ըլլաս...

Կարճ բաժակաճառ մըն ալ, միշտ բարձրաձայն, Սարգիս աղան կ՚ըսէր.

- Գրիգորիկ, օղլում, տիւշմաններդ սա օղիին պէս կլլես ու հալեցնես...

- Ամին, ամին,- կը կրկնէր գիւղացի Մարկոս։

Միւս սեղանը սակայն բաղաձայն չէր։ Անոնք ալ հրթիռներ կ՚արձակէին.

- Մարդ կայ օղի կը խմէ, մարդ ալ կայ օղիէն կը խմուի...

- Կատուները քացախ կը խմեն կոր Վարդան...

- Հարկաւ, վաղը հարսնիք կայ եղեր...

- Մոմերը ո՞վ պիտի բռնէ...

- Մոմ բռնո՞ղ կը պակսի... բարեկամները ողջ ըլլան...

Գիւղացի Մարկոս անհրաժեշտ համարեց խօսք մըն ալ իր կողմէ նետել.

- Այսչափ տարի է Ալէմ Տաղի եմ։ Ի՛նչ հիւանդներ հոս եկած ու բժշկուած են։ Աս տարի ի՞նչ ըլլալը չեմ գիտեր։ Շատեր փորի ցաւէ բռնուեր են։

- Հավային օղէն է, Մարկոս աղբար։ Իւկիւզ թուզու առնելու են, կ՚ըսէր Օհան։

- Չէ, պապաս, ատ հիւանդութեան դեղ չկայ։ Ատ փորի ցաւը շատ կը տեւէ, կ՚ըսէր հաստ մը պարպելով Սարգիս աղա։

- Կենացդ, օղլում Գրիգորիկ...

- Անո՛յշ, Սարգիս աղա, ձեր կենացը...

- Անոյշ անմահութիւն...

- Երբեք չիչ օղի... երբեք չիչ...

- «Թոսու թուչումը, Թոսու սոխակը, կ՚ուզէք լացէք, կ՚ուզէք խնդացէք»։

Միւս սեղանը իր յարձակողականը կը սկսէր.

- Վարդան, նախատօնակ կ՚ըլլայ կոր։

- Ծնունդի՞ նախատօնակ է թէ Զատիկի...

- Ծնունդի ըլլալու է...

- Ի՞նչ, յղի մէ՞կը կայ... Ի՞նչ կը ծնի կոր...

- «Եւ ծնաւ մուկն չնչին», պիտի ըլլայ...

- Ան ալ ձեզի աղանդեր, պոռաց միւս սեղանէն Սարգիս։

Քարը նետուած էր։ Միւս սեղանի Մելքոն, Գասպար, Պաղտասարը եւ Վարդան, Խորէն ու Ներշապուհները սկսան բորբոքիլ։ Նախ ճնկեցին մէյմէկ հատ ու ապա պոռացին.

- Համբիկ, վեց շիշ օղի բեր։

- Հրամմեր ես միւսիւ Շապուհ։

- Սանկ հաւկիթով սալաթա մըն ալ։

- Համբիկ, ծօ՛ խուլը, քացախը շատ դիր, պոռաց խենթ Օհան, Սարգիս աղայի «խօսք նետելէն» ու միւսներուն լուռ մընալէն մեծապէս քաջալերուած։

Համբիկ առանց ձայն հանելու հեռացաւ։ Խանութպանը որ ուշի ուշով կը հետեւէր անցուդարձին, զգաց որ փոթորիկը մօտալուտ է։ Ուրիշներ, ընտանիք ունեցողներ, խոհեմութիւն համարեցին առնել քալել։ Խիստ հետաքրքիրներն ալ անկիւններ քաշուեցան ու այնտեղ սկսան ճնկել իրենց օղին, սպասելով փոթորիկին գալըստեան եւ իր ցնցող, զգայացունց անակընկալներուն։ Աւելի քան տասնըհինգ աչքորներ կը պատրաստուէին մարտի։

Խիստ չահեկան ըլլալ կը խոստանար պայքարը, օդը տաքցած էր։ Նոյնիսկ երկրաշարժ մը հաւանական կը նկատուէր։

Պահ մը լռութիւն տիրեց։ Այդ լռութիւնը պոռալ կանչելէն աւելի սպառնական կը թուէր ըլլալ։ Հակառակորդ սեղանին շուրջը՝ երիտասարդները կը փսփսային։ Համբիկ օղիները ու աղանդերը բերաւ։ Աչքին ծայրովը քննեց երկու ախոյեան սեղանները ու հեռացաւ գնաց՝ վարպետին ականջէն բաներ մը փսփսալու։

Սարգիս աղա երկու ցուցամատները լեզուին կը քսէր ու թաց մատերով պեխերը կ՚ոլորէր, զանոնք դէպի վեր ցցնելով։ Սիրարկածներու հերոս մըն էր եղած։ Կանոնաւորաբար ամէն տարի Ալէմ Տաղի կ՚երթար ու ըստ իր յայտարարութեան՝ «կնիկ մը գլխէ կը հանէր»։ Ատկէ էր իր համակրութիւնը աղջիկ գլխէ հանող կամ աղջիկ փախցնող երիտասարդներուն հանդէպ։ Երբ Գրիգորի սիրարկածը լսած էր՝ խենթի նման ինկած էր բոցեղ խանդավառութեան մը մէջ։ Անիկա կ՚ըսէր.

Քէչիէ լերան մէջ եթէ սիրային դէպք մը պատահի, իմ հոգիս այստեղ կը հեշտանայ։

Անիկա ամբողջ կեանքի մէջ վազած էր կիներուն ետեւէն։ Ուստր, խմող եւ ուրախ եղող մէկն էր եղած։ Միեւնոյն ժամանակ բարկացոտ։ Արհեստով՝ ոսկերիչ։ Իր գործատեղանի առջեւէն ու ետեւէն շատ թրքուհիներ էին անցած։ Շուկային մէջ համբաւոր էր ոչ իբր վարպետ ոսկերիչ, այլ իբր թրքուհիներու քարերուն մասնագէտ։ «Թիւրքուազ»ի վարպետ մըն էր։

Գալով գիւղացի Մարկոսին՝ ան հին մէկ բարեկամն էր Սարգիսի։ Եթէ Սարգիս մէկ մէկ ալ երեք կ՚ընէ ըսէր՝ Մարկոս Սարգիսի կողմը կը բռնէր։ Ատկէ իր ներկայութիւնը Գրիգորի սեղանին շուրջ։ Անիկա մէկ հատիկ զաւակ մը ունէր՝ Հայկօն, որ ձկնավաճառ էր, Պոլսոյ մէջ։ Մարկոսի համար Պոլիսը այն էր, ինչ որ էր Փարիզը պոլսեցիին համար։ Անիկա հպարտութիւնով կ՚ըսէր.

- Զաւակս պալըխճի է Պէյ Օղլուի մէջ... Հայկօս... անոր ձուկը կերա՞ծ ես...

(Շար. 81)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15 : Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթին :

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

REMERCIMENTS

La Croix Bleue des Arméniens de France section «Ter Tevtian» de Chaville remercie très chaleureusement M. Jean Levain Maire de Chaville, pour la subvention de 1.000 Euros au profit de ses œuvres sociales.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 18 : ՎԱՐԴԱՎԱՌ է : Տօն Պայծառակերպութեանն Քրիստոսի ի Թափօր Լերինն :
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին :
Ծանօթ.- Տաղաւար այս օրին՝ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

Երկուշաբթի, Յուլիս 19, Բ. օր Վարդավառի : Յիշատակ Մեռելոց :
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին :
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ *կը կատարուի* վասն համօրէն Ննջեցելոց :

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 18 տօն է Վարդավառի :
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Երկուշաբթի, Յուլիս 19. Մեռելոց :
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին :

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹԻՒՃԵԱՆԻ,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արծրունեաց,
Նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն *համար :*
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ :

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22·30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

(Շար. Ա. էջէն)

պարտելով ճամբորդներու վատութիւնը : Շիրաք եւ բազմաթիւ նախարարներ իրենց վրդովումը արտայայտած են :

ՊԱՆԿՔՈՔԻ (Թայլանտ) մէջ, բացուած է Սիտայի վերաբերող 15րդ միջազգային համագումարը, որ մեծագոյնն է ցարդ տեղի ունեցած համագումարներուն : Կը մասնակցին 17 հազար պատգամաւորներ եւ Յուլիս 11ին բացումը կատարած է Քոֆի Անան, ցաւ յայտնելով որ նախատեսուած հեռանկարները չեն իրագործուած կասեցնելու համար համաճարակը :

ՊՈՒՇԻ զինուորական արխիւները «արկածով» փճացած են եւ ուրեմն կարելի չէ ստուգել թէ Պուշ խսկապէս զինուորական իր ծառայութիւնը ամբողջովին ըրա՞ծ է թէ ոչ : Նիւ Եորք Թայմզի ուղղուած նամակով մըն է որ Փէնթակոնը այս մանրամասնութիւնը կու տայ, ճշդելով որ Տէնվէր պահուած փաստաթուղթերը «թիւրիմացութեամբ» փճացած են 1996-ին եւ 1997ին :

ՊԷՐՆԱՐ ՏԸՊՐԷ, ծանօթ վիրաբոյժը, որ երեսփոխան ընտրուեցաւ վերջերս (17րդ Թաղամաս) ծրագիր մը պատրաստած է որու նպատակն է ճամբու դնել Փարիզի քաղաքապետը՝ Տըլանոյէ, անոր աթոռը գրաւելով 2007ին : «2007ի Փարիզի համար Միութիւն» անունով կազմակերպութիւն մը հիմնած է եւ կ'ուզէ աշխատիլ Ֆրանսուազ տը Փանաֆիէօյի հետ, որ լաւ կ'աշխատի : Ազգ. Ժողովի նախագահին եղբայրը կ'ըսէ թէ եթէ Իւ. էՄ. Փէ. թեկնածու եղած ըլլար Թաղապետական ընտրութիւններուն, ընտրուած կ'ըլլար :

ՌԸՆԷ ՍԷՆ-ՍԻՐ, ֆրանսական թատրոնի եւ շարժանկարի երիցագոյն դերասանուհին, մեռած է Նէօյիի իր բնակարանը, 100 տարեկանին : Դարձուցած է բազմաթիւ ֆիլմեր եւ մեծ դերասանուհի մը եղած որոշ շրջանի մը, մանաւանդ 1935-45 տարիներուն եւ կարելի է զինքը տեսնել Ռէմիւի, Սաշա Կիթրիի, Ժիւլ Պէրիի, Փիէր Պլանշարի կողքին : Իր զաւակն է բեմադիր Ժորժ Լօթնէր : Ֆրանսական շարժանկարի եւ թատրոնի այլ հանրածանօթ անուններէն մէկն ալ՝ Ժան Լըֆէվր մեռաւ սրտի ծանր տագնապէ, Մարոքի մէջ, ուր կ'ապրէր վերջին տարիներուն : 83 տարեկան էր :

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Pensez à nous réserver votre journée du DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

pour participer à notre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Aduites)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ	
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€
ԵՒ	
«ՅԱՌԱՋ - 50» (Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի :
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ :

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ կիրակիները. - Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին :

Կիրակի, Օգոստոս 15ին, *Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը :*

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29ին :

***

Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, *ժամը 9ին :*

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 14

MERCREDI
14 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամենօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·990 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 20·990

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ֆիկարոյի թղթակիցը՝ Գլօտ Լօրիէօ թերթին Յուլիս 13ի թիւին մէջ կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին եւ Թուրքերու տրամադրութեան: Նախ, կը հաղորդուի որ Էրտողան յայտարարած է թէ օրէնքներու վերանայում կ'ուզէ, որպէսզի լաչակ կրելը արտօնուի Թուրքիոյ ոչ պետական համալսարաններուն մէջ, հակառակ բարձրագոյն ուսման իշխանութիւններուն: Բայց, կը պնդէ «ընկերային համաձայնութեան» մը վրայ այդ հարցին վերաբերեալ, որ շատ փափուկ բնոյթ ունի լաիք վարչակարգով մահմետական երկրի մը մէջ:

Վեց ամիս կայ «վճիռ»ին համար, քանի Դեկտեմբերին է որ 25երը պիտի տան իրենց որոշումը: Թուրքիոյ հետ ժա՞մն է բանակցութիւնները սկսելու թէ ոչ: Ըստ թղթակիցին, Թուրքերը երբեմն յուսալի են, երբեմն կասկածամիտ: Լրագրողը անեքտոտով մըն ալ կը սկսի իր յօդուածը: Թուրք կին մը, որ ամուսնոյն պալիկը կ'արդուկէ, կ'ըսէ անոր՝ «Մեհմէտ, կ'երթա՞ս հաց առնելու». ամուսինը «ո՛չ» կը պատասխանէ ու կինը կը շարունակէ. «բայց, Եւրոպական Միութիւնն է որ կը պահանջէ»: Թուրքերուն համար 25երը երկու չափ երկու կշիռի քաղաքականութիւն մը կը վարեն: Խմբագրատուներու մէջ ալ սա պատմութիւնը բերնէ բերան եւ համացանցի վրայ կը շրջի.- Միկրոյէն յղուած՝ յայտարարուող անվերջանալի բանակցութիւններէն, եւրոպական իշխանութիւնները կ'որոշեն ընդհանուր զարգացման թեսթի մը ենթարկել թեկնածու երեք երկիրներու Արտաքին նախարարները: Ռումանացիին կը հարցնեն ճափոնական քաղաքի մը անունը հիւլէական ռումբերով ռմբակոծուած ամերիկեան օդուժին կողմէ: Պուլկարին կը հարցնեն ամերիկեան յարձակման թուականը: Թուրքին կը հարցնեն զոհերու թիւը, անունները, հասցէները: Առաջին երկուքը կ'ընդունուին Եւրոպական Միութեան մէջ, Թուրքը կը ձախողի եւ դուրս կը մնայ բացասական պատասխանին պատճառով»: Ուրեմն, հոս է երկու չափ երկու կշիռի հարցը: Պրիւսէլի յանձնաժողովէն սպասուած դրական տեղեկագիրը եւ թուականի մը նշանակումը բանակցութիւնները սկսելու համար բաւական լարուածութիւն ստեղծած է, մանաւանդ անոր համար որ Ազգ. Ժողովը կը քննէ 10րդ եւ վերջին թղթածրարը զոր կառավարութիւնը յանձնած է իրեն: Ան կը վերաբերի վերջին բարենորոգումներուն: Արտաքին նախարար Կիւլի համար Թուրքիա պէտք եղածը ըրած է իւրացնելով Կոփենհակընի չափանիշները: Ըստ իրեն տուն մը շինութեան կը նմանի, մեծ աշխատանքը վերջացած է, կը մնան վերջին մանրամասնութիւնները:

23 տարի փակելէ ետք Հալքիի օրթոտոքս դպրեվանքը Հէյպէլի կղզիին մէջ, Թուրքերը կրնան վերաբացումը արտօնել (Տե՛ս. «Յառաջ», Յուլիս 7): Եթէ Եւրոպա մերժէ, կացութիւնը ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ եւ Կիւլ խիստ կ'աւելցնէ.- «Եթէ Եւրոպական Խորհուրդը որոշում մը տայ որ ոչ առարկայական ըլլայ, ոչ ալ պարկեշտ -եւ նման բան մը չեմ նախատեսեր- լուրջ հետեւանքներ կ'ըլլան Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան համար»: Նախկին տնտեսագէտ մըն ալ, որ Կեդրոնական Դրամատունը վարած է, կ'ըսէ թէ «նիէթ»ի պարագային ողբերգական հետեւանքներ կ'ըլլան օտար ներդրումներուն համար, որոնց որքան պէտք ունի Թուրքիա պայքարելու համար գործազրկութեան դէմ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԹ· Ը· ԷԹ· «Տէ·» գիծին կառախումբին մէջ զործուած յարձակումը, Յուլիս 9ին, բաւական հարցականներու դուռ բացած է, մինչ բոլոր մեծերը եւ քաղաքական անձնաւորութիւնները, սկսելով Շիրաքէն, հապճեպ կերպով իրենց «սարսափ»ը արտայայտած էին: Գրաւոր մամուլն ալ ետ չէր մնացած, Ֆիկարօ խորագրած էր «Ատելութեան կառախումբը», «Հակահրէութիւն, ֆրանսական պատում մը» խորագրած էր Լիպերասիոն, Լը Մոնտի առաջին էջի խորագիրն էր «Վերզովում հակահրէական յարձակումէն ետք», բայց նաեւ խմբագրական մըն ալ նուիրած էր՝ «Նացիներու մեթոտ» խորագրին տակ: Ինչո՞ւ այս անապարանքը երբ սկիզբէն պարզ էր որ տեղ մը ծուռ բան մը կար: Արդարեւ, ժամը եկած է հարցումներու: Կը հաստատուի որ կայարաններու նկարահանումները ոչինչ ցոյց կու տան կնոջ պատմածներէն: Ոչ մէկ հակիրճ այդ կնոջ յայտարարութիւնները լսած է ինչպէս կ'ըսէ, հակառակ կոչերուն ոչ մէկ ականատես ներկայացած է, հուսկ կնոջ անմիջական անցեալը ցոյց կու տայ որ արդէն հինգ յարձակումներու յայտարարութիւններ ըրած է սեռային եւ այլ եւ ոչ մէկ քննութիւն արդիւնք տուած է: Ականատես մը կ'ըսէ թէ կնոջ տափատը արդէն պատռած էր երբ Լուվրի կայարանն էր: Հետքը չկայ նաեւ այդ վեց մարդէպցի յարձակողներուն, նկարահանումներուն մէջ: Ամէն ինչ այլեւս պատճառ է որ յարձակումը «ենթադրեալ» որակուի: Համայնավար կուսակցութեան կոչով ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ Յուլիս 12ին մեթրոյի Պէլվիլի կայարանը: Երեքշաբթի, Յուլիս 13ին, թերթերը խորագիր փոխած էին անշուշտ: Ֆիկարոյի, Լիպերասիոնի, Փարիզիէնի համար միայն հարցականներ կը մնային: Շեշտը կը դրուի կնոջ հակասական յայտարարութիւններուն եւ ստախօսի իր նկարագրին վրայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը Թ· Էրտողան մերժած է տեսակցութիւն ունենալ Իսրայէլի փոխ վարչապետ Էհուտ Օլմէրթի հետ որ երկու օրուան պաշտօնական այցով մը Անգարա կ'երթայ: Էրտողան այդ մերժումով կը ձգտի արտայայտել Թուրքիոյ դժգոհութիւնը Իսրայէլի պաղեստինեան քաղաքականութենէն:

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒՄԸ, Յուլիս 14ի առթիւ, կը վերաբերի 3500 բանտարկեալներու, բայց բացառուած են ցեղապաշտական թէ սեռային յանցագործները:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՐԱՔ վերահաստատած են դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները, որոնք դադրած էին Ծոցի պատերազմէն ի վեր: Հասարակաց յայտարարութեամբ մը երկու կառավարութիւնները համոզուած են որ այդ որոշումը պիտի օժանդակէ երկու երկիրներու կապերու ամրապնդման եւ իրենց փոխանակումներուն ծաւալման, ի շահ երկու երկիրներու:

ՔՈՖԻ ԱՆԱՆ ԱՄՆ-ու մօտ Փաքիստանի դեսպանը՝ Աշրաֆ Ժեհանկիր Քազին նշանակած է որպէս ՄԱԿ-ի յատուկ ներկայացուցիչ Իրաքի մէջ: Յուլիս 13ին, Պուշ անգամ մը եւս պնդած է որ Իրաքի պատերազմը «արդարացի» էր, նոյնիսկ եթէ զանգուածային բնաջնջման զէնքերը չըգտնուեցան:

ԻՐԱՔԻ Արտաքին նախարարը՝ Հոշիար Զեպարի, Պրիւսէլի մէջ դիմած է Եւրոպական Միութեան իր պաշտօնակիցներուն որ «չօշափելի օժանդակութիւն մը» բերեն իր երկրին քաղաքական վերակառուցման: Շեշտած է.- «Հարկ է որ Եւրոպա, որպէս կազմակերպութիւն եւ ամէն մէկ անդամ Պետութեան մակարդակին վրայ, աւելի մեծ օժանդակութիւն մը բերէ, մարդասիրականէն դուրս»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, կեդրոնը եւ հարաւը, Յուլիս 13ին ելեկտրական հոսանքը խզուած է աւելի քան ժամ մը եւ հետզհետէ վերահաստատուած է նախ Աթէնք, ապա ամբողջ շրջանը:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ նախագահը նշանակած է նոր վարչապետ մը յանձին՝ Փետրօ Սանթանա Լոփէսի, որ կը յաջորդէ Պարոզոյի, որ պիտի նախագահէ Եւրոպական Յանձնախումբին:

ՄԵՔՍԻՔԱՅԻ նախագահին կինը՝ Մարթա Սահակուն յայտարարած է թէ թեկնածու չէ նախագահութեան, յաջորդելու համար իր ամուսնոյն 2006ին:

ՇԱՐՈՆ ԵՒ ՓԵՐԷՍ հանդիպում ունեցած են Յուլիս 12ին եւ կը թուի որ աշխատաւորականները կրնան համախմբումի կառավարութեան մը մաս կազմել: Գլուխ գլխի իրենց տեսակցութիւնը ժամէ մը աւելի տեւած է եւ որոշած են բանակցիլ ու կարգադրութեան մը յանգիլ մինչեւ Օգոստոս 8, երբ վերջ կը գտնէ Խորհրդարանին նստաշրջանը:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ռոպին Գուք, որ յետագային ալ Խորհրդարանին հետ յարաբերութիւններու նախարար եղած է Թ· Պլէրի կառավարութեան մէջ, յայտարարած է որ Վարչապետը եւ Գաղտնի սպասարկութեանց բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը յայտարարած էին իրեն, Իրաքի պատերազմէն առաջ, որ Իրաք զանգուածային բնաջնջման զէնք չունէր: «Ս· Հիւսէյն, կ'ըսէ, ոչ միայն բնաջնջման զէնք չունէր, այլեւ նոյնիսկ ճակատամարտի մը ընթացքին օգտագործելիք զէնք չունէր», յուշերու իր հատորին մէջ, որմէ հատուածներ հրատարակած է Կուարտիըն Յուլիս 12ին:

ՄԱՏՐԻՏԻ ոճրափորձերուն կապակցութեամբ կասկածելի մը եւս ձերբակալուած է Յուլիս 12ին: Ծագումով մարոքցի Սպանացի մըն է, 32 տարեկան: Մինչեւ հիմա 18 հոգի ձերբակալուած է Մարտ 11ի ոճրափորձերուն առնչութեամբ: Ոճրափորձերէն 191 հոգի մեռած էր:

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը՝ Քոյիզումի յայտարարած է որ միտք չունի իր զօրքը քաշելու Իրաքէն, հակառակ կրած պարտութեան ծերակուտական ընտրութեան: Վճռած է որ ճափոնական զօրքերը պէտք է մասնակցին Իրաքի բազմազգեան ապագայ ուժին, ինչ որ Ճափոնի ժողովուրդին միաձայն հաւանութիւնը չունի:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ, Յուլիս 12ին ամերիկացի զինուոր մը մեռած է Քապուլէն 50 քմ· հիւսիս, միջադէպի մը ընթացքին, որ կապ չունէր սակայն զինուորական գործողութիւններու հետ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, ճարտարարուեստի պատուիրակ նախարարը, անուղղակի կ'ընդունի որ համաձայնութիւն մը կայ ԷՍ· ԷՖ· ԷՌ·ի, Պուիկ-Թելեքոմի եւ Օռանժի միջեւ, գիներու շուրջ: Առձեռն հեռաձայներու այս երեք մեծերը համաձայնած կ'ըլլան, թէեւ կանուխ է փաստելու համար, կ'ըսէ նախարարին գրասենեակին պետը: Իսկ նախարարը կ'ապաւինի մըրցակցութեան Խորհուրդին որոշումին, որու կը մնայ հարցը լուծել:

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ ընկերվարական խումբին նախագահին՝ Ժան-Մարք Էյրոյի համար, վրիպումէ մը աւելի քաղաքական սխալ մըն է, ինչ որ Ժ·-Փ· Ռաֆարէն կը ծրագրէ, այսինքն Յուլիսի նստաշրջանին քուէարկել տալ ապակեդրոնացման օրէնքը: Քաղաքական համոզում չէ, կը շեշտէ ընկերվարական երեսփոխանը, պարզապէս յամառութիւն է: Կը պահանջէ որ հարցը Հոկտեմբերին յետաձգուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 13)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ՅՈՒՇԱՐԱՐԸ

«Կիլիկիա» առագաստանաւը որ ծով իջած է արդէն, արժանացած է տարբեր երկիրներու մասնագէտներու եւ մամուլի ուշադրութեան: Ռուսական թերթեր գրած են «Հայաստան վերյիշած է ծովային իր անցեալը»: Միջնադարեան առեւտրական նաւերու օրինակով կառուցուած «Կիլիկիա»ն որ ճամբայ ելած է վրացական Փոթի նաւահանգիստէն, կրկնելով ԺԷ· դարու առեւտրական ծովային ուղիները, կ'այցելէ 22 նաւահանգիստ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՂԹԱԿԻՑԻ ՄԸ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՀԱՐՑՈՒՄԸ

Թրքական Ճումհուրիյէթ օրաթերթին մէջ (Յուլիս 11) Ու· Հիւքիմ ստորագրուած ու Փարիզէն ղրկուած թղթակցութիւն մը հրատարակուած է (Մարմարա, Յուլիս 12): Հոն նիւթ եղած է նախագահ Ժագ Շիրաքի Շամպոն-սիւր-Լինիոնի մէջ ունեցած ելոյթը որ յարգանքի տուրք էր Բ· Աշխարհամարտին Հրեաներ հալածանքէ փրկած տեղացիներուն: Ապա նախագահը յիշեցուցած էր թէ պէտք է յարգուին հրեայ, կամ մահմետական հայրենակիցներուն իրաւունքները: Թղթակիցը իր գրութիւնը աւարտած է հետեւեալ տողերով·

«Կրնա՞ք երեւակայել անգամ մը, որ Թուրքիոյ նախագահը օր մը այցելէ օրինակ Իգդիրի, կամ Կարսի մէկ գիւղը, կամ Երզնկա, Էրզրում, Կեսարիա, Թոքաթ եւ հոն խօսի օրինակ Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն մասին, կամ այդտեղի ժողովուրդին առջեւ ներողութիւն խնդրէ Հայկական Հարցին մէջ Օսմանցիներուն ունեցած պատասխանատուութեան համար: Ներողութիւն խնդրէ, կամ ինքնաքննադատութիւն կատարէ: Կրնա՞յ պատահիլ: Մի՛ ըսէք որ անկարելի է···»:

ՅՈՒԼԻՍ 14ի Ազգային տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Չորեքշաբթի օր (Հինգշաբթի, Յուլիս 15ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը Ուրբաթ Յուլիս 16:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ «ՀԱՅԵԱՑՔ»Ը ԿԱՄ ՀԱՒԱՏՔԸ ՃԱՊԿՈՒՄԻՆ ԴԷՄ

Հայկական թերթերու այս օրերուն հասնող բոլոր թիւերը սխնակնէր, էջեր ունին դպրոցական տարեշրջանին աւարտին, արձակուրդին նիւթով: Դասաշրջանը փակող հանդէսներ կը նկարագրուին, շրջանաւարտներու անուանացանկեր կը տրուին, տեղ-տեղ նաեւ վերամուտի ծանուցումներ կը հրատարակուին, հրաւիրելով հայ ծնողները որ չանտեսեն հայկական վարժարանի ընտանեկան միջավայրը, ասնոր ջամբած հայեցի ուսումը ու իրենց զաւակնէրը չզրկեն հիմնական ժառանգութեան մը բաժինէն: Այս բոլորին մէջ կը յայտնուի մինչեւ 2004 Յունիս տարուած գործունէութիւն մը յաջորդ տարի ալ շարունակելու շատ բնական տրամադրութիւնը: Բնական ընթացքի տէր բոլոր շարաններուն նման, դպրոցական ոլորտին համար ալ աւարտած դասաշրջանի մը կը յաջորդէ նորը: Կը փոխուին դէմքեր, երբեմն դերեր, բայց դպրոցը կը մնայ դպրոց, սպասող՝ աշակերտի, գիտակից ծնողներու, նիւթականի աղբիւրի եւ այլ բազմաթիւ բաներու:

Այս օրերուն հասնող թերթերու տրցակէն ելաւ Մելգոնեանի «Հայեացք»ը: Ընդհանուր առմամբ նման այլ հրատարակութիւններէ զինք զանազանող յատկանիշներ ունի ան. գլխաւորը գործածուած լեզուներուն խայտաբղէտ պատկերն է: Այդ թերթը լոյս կը տեսնէ, ինչպէս մատնանշուած է, հայերէնէն (արեւմտահայերէն ու արեւելահայերէն) զատ յունարէն, անգլերէն, ռուսերէն եւ պուլկարերէն բաժիններով: «Կատարեալ Բաբելոն» պիտի ըսէր վստահաբար քիչ մը չարամիտ հեգնող մը. «ի՜նչ հրաշալի համադրում» պիտի գոչէր հակադիր բեւեռի բնակիչը:

Այսպէս կամ այնպէս, այդ բազմազանութիւնը հայելի մըն է ուր կը ցոլանայ Մելգոնեանի կոչումը, չաղախող հսկայ մեքենայի դերը: Ըսուածին ապացոյց կ՚ըլլայ դպրոցին մէջ մամուլի գործ տանող տասը աշակերտ-աշակերտուհիի լուսանկարներուն ու անուններուն ընկերացած երկիրներու նշումը. այդ տասնեակը քով քովի եկած է վեց երկրէ. Ղարաբաղէն մինչեւ ԱՄՆ:

Ասկէ շատ աւելի արտայայտիչ է սակայն Յունիսի թիւին կողքը. երկու լուսանկարի ընկերացած մակագրութիւններով պատմուած է հաստատութեան առընչուած ծանօթ այժմէականութիւնը: Կողքին վերեւ, ձախին կայ 2003-04 տարեշրջանի շրջանաւարտներուն մէկ լուսանկարը. անոնք շրջանաւարտութեան կապոյտ համազգեստները հագած, իրենց նոյն գոյնի քառակուսի գլխարկները նետած են վեր, որպէս ուրախութեան, խանդավառութեան արտայայտութիւն: Նկարին վրայ գետեղուած է «Մնաս բարով եւ յարատեւէ՛ Մելգոնեան»: Ծիրդ քովը գետեղուած է երկսեռ աշակերտներու գրեթէ նոյնաթիւ ուրիշ խումբի մը լուսանկարը. այս վերջինները պատանիներ են, խմբուած նոյն սանդուխներուն վրայ: Իրենց թեւերը լեցուն են գիրքերով, տետրակներով: Դպրոցին վարի դասարաններէն մէկուն պէտք է պատկանին: Ժպիտներ կան անոնց ալ դէմքերուն վրայ, բայց ո՛չ ընդհանուր խանդավառութիւն: Այս երկրորդ լուսանկարն ալ մակագրուած է: «Մենք ալ կ՚ուզենք շրջանաւարտ ըլլալ»: Իսկ ամբողջ էջը ուր կայ հանդիսութենէ մը ու ցոյցէ մը երկու լուսանկար եւս, մակագրուած է. «Գալ տարի դարձեալ Մելգոնեանի մէջ...»:

Այսքան խօսուն կողքով թիւը բնական է որ ներսն ալ ունի նիւթին առընչուած գրութիւններ: Ամփոփելու համար կը բաւէ ըսել թէ յատկապէս աշակերտներուն խօսքը, միտքը կը դառնայ «Մելգոնեանցի ըլլալը չի բացատրուիր, այլ կ՚ապրուի միայն» տարազումին շուրջ: Պէտք է ըսել այս մասին մէջ թէ աշակերտներու գրութիւններուն կարեւոր մէկ տոկոսը, մօտ կէսը, արեւելահայերէն է: Այդ էջերուն մէջ կ՚ըսուի գիշերօթիկ դպրոցի միասնական կեանքին ուրախութիւնը, ցրուումին ցաւը, կ՚ըլլայ կատարուած պտոյտներուն թղթակցութիւնը, կը տրուին նաեւ որոշ միջազգային լուրեր, հայրենի լուրեր: Կան քանի մը հարցագրոյցներ ալ. անոնց մէջ լայնօրէն նիւթ եղած են փակումի որոշումը, կարգ մը ինչո՛ւներ: Օրինակ, «Զ. դասարանցի»ի մը կատարած հարցագրոյցին մէկ հարցումէն կը տեղեկանանք թէ դասաշրջանին վերջին օրերուն կարգ մը պաշտօնեաներ գիշերօթիկ աշակերտներու ծնողներուն հեռաձայնելով յորդորած են որ յառաջիկայ Սեպտեմբերին իրենց զաւակները Մելգոնեան չղրկեն, հակառակ պաշտօնական հաղորդագրութեամբ ըսուածին թէ գիշերօթիկ բաժինը մինչեւ 2005 Յունիս բաց պիտի ըլլայ:

Ուրիշ հարցագրոյց մը, կատարուած՝ Եղիա Գայայեանի կողմէ կրթական վաստակաւոր մշակ Վարդան Թաշճեանի հետ, ճերմակի վրայ սեւով անգամ մըն ալ կ՚արձանագրէ փակումի որոշումներուն հակազդեցութիւններուն մէջ տեղ գտած տրամաբանութիւնը. հասկնալի, ընդունելի է որ Մելգոնեանն ալ դժուարութիւններու, թերացումներու տէր եղած է, բայց փակումը ոչ լուծում է, ոչ ալ նոյնիսկ սրբագրութիւն: Ու Վ. Թաշճեան կը կրկնէ շատերու ունեցած պատկերացումը. «Հիւանդը բուժելու կամ ազատելու ձեւը մեռցնելը չէ»:

«Հայեացք»ի այս թիւին մէջ հաւատքի, վճռակամութեան աղուոր էջ մըն ալ կայ. խորագրուած է «Գալ տարի Մելգոնեանի մէջ...», ստորագրուած՝ «Վերադարձող մելգոնեանցի մը»: Հասկնալի է որ հեղինակը աշակերտ մըն է. աշակերտ մը որ վճռած է յաջորդ դասաշրջանին վերադառնել իր գրասեղանն ու ընկերները, ուսուցիչները:

Այդ աշակերտը կը բացատրէ թէ ՀԲԸ Միութեան 2005 Յունիսին դպրոցը փակելու որոշումին վրայ նպատակայարմար գտած են դիմել բոլոր աշակերտներուն ու պարզել թէ անոնցմէ քանի՛ հոգի պիտի չվերադառնայ վերամուտին, քանի՛ հոգի վարանումի մէջ է, քանին հաստատ կերպով որոշած է վերադառնալ: Հետաքրքրական է արդիւնքը որ տրուած է թիւերով: 202 աշակերտէն չորսը Կաղանդի արձակուրդէն ետք չեն վերադարձած. մընացեալէն պէտք է դեղչել 32 շրջանաւարտներն ալ: Մնացածէն 12 հոգի ըսած են թէ 2004-05 վերամուտին մելգոնեանցի պիտի չըլլան, 34ը անորոշութեան մէջ է, իսկ 124ը հաստատ որոշած են վերադառնալ ու իրենց ձգած տեղէն շարունակել, «ինչ որ ալ ըլլայ 2005 Յունիսէն ետք»: Տեղեկատուութիւնը ընող կ՚ըսէ թէ համոզուած են որ անորոշներու խումբը մինչեւ Սեպտեմբեր դիրք կը ճշդէ, որոշելով միանալ 124 վերադարձողներուն: Մանաւանդ վստահութիւն կը յայտնուի որ բազմաթիւ նորեկ մանչ ու աղջիկներ ալ պիտի բանեն Մելգոնեանի ճամբան. այլ խօսքով՝ «Սեպտեմբերին բոլոր ճամբաները դէպի Մելգոնեան պիտի երկարին»:

Կայ «Վերադարձող մելգոնեանցի»էն աւելի հաւատաւորն ալ. ան կը կոչուի Արտաւազդ Քիւրտեան. Գ. դասարանի աշակերտ է: Ան կ՚ըսէ. «Շատ կը փափաքիմ Մելգոնեանը աւարտել ետք նորէն վերադառնալ տեսնելու տարբեր երկիրներէ եկած հայ աշակերտներ, որոնք պիտի գան մեծ հաճոյքով սորվելու իրենց մայրենի լեզուն: Կը մաղթեմ որ Մելգոնեանը ընդարձակէ իր հորիզոնները եւ նոյնիսկ վերածուի համալսարանի ու ապրի դարեր շարունակ, կրթելու ,դաստիարակելու եւ յատկապէս հայեցի ուսում տալու համար աշխարհացրիւ հայորդիներուն»:

Ի՞նչ ըսել, մաղթելէ զատ որ ա՛յս հաւատքը յաղթանակէ անբացատրելի, անընդունելի, կողմնակի, քովընտի արդարացումներու ճապկումին դէմ...

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ – ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ

ԿԱՄՈՒՐՋԸ ՈՐ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ

Յառաջիկայ Օգոստոս 8ին ողիմպիական ջահը Կորնթոսի նեղուցէն պիտի անցնի, 28րդ ողիմպիական խաղերուն բացման աւանդական կրակը բոցավառելու համար: Այս գործողութիւնը իրականացնելու ուղղութեամբ ան իբրեւ ուղեգիծ պիտի գործածէ ժամանակակից ճարտարապետութեան հրաշալիքներէն վերջինը. երկու քմ. երկայնութեամբ առկախ կամուրջ մը որ կը միացնէ Պեղոպոնէս թերակղզին ցամաքային Յունաստանին, նուաճելով այսպէս արտասովոր բարձրութիւն մը՝ 227 մեթր: Կամուրջը կը կոչուի Անթիրիոն-Րիոն որ առաջին ակնարկով բացառիկ ոչինչ ունի, քանի որ իբրեւ երկայնութիւն զայն կը գերազանցեն ուրիշ կամուրջներ: Սակայն եւ այնպէս, ըստ իր ծրագրատիրոջ, կառոյցը կ՚իրականացնէ ճարտարապետական աննախընթաց քաջագործութիւն մը: Նախ պէտք է յիշեցնել որ Կորնթոսի նեղուցը ձեւացած է ցամաքամասերու շեղումէն, ինչ որ կը նշանակէ թէ վայրը զօրաւոր երկրաշարժային գօտի մըն է: Պէտք չէ նաեւ մոռնալ որ այս հողամասը 1965էն ի վեր վեցէն աւելի ուժգնութեամբ ինը երկրաշարժեր ապրած է: Եւ կարծէք թէ այս բոլորը բաւական չըլլային, հովին արագութիւնը յաճախ ժամական 150 քմ.էն աւելի է հոն, ջուրին խորութիւնը 60էն 70 մեթր եւ վերջապէս հողը կարծր շերտերէ չէ բաղկացած: Այնպէս որ Անթիրիոն-Րիոն կամուրջը ճարտարապետական եւ ճարտարագիտական իսկական նուաճում մըն է: Շինութիւնը տեւած է հինգ տարի, գործածուած է 250.000 թոն կրախիճ (Տեֆանսի կամարին կրկինը), 17.200 թոն մետաղ՝ աւելի քան Էյֆէլի աշտարակի իրականացման համար գործածուած 10.000 թոնը: Նախատեսուած է անցքը օրական 11.000 ինքնաշարժերու՝ անշուշտ վճարովի: Կառոյցը կրնայ դիմադրել 7էն աւելի ուժգնութիւն ունեցող երկրաշարժերու: Ճարտարապետութեան կառոյցը այնպէս մը յղացուած է որ կամուրջը կրնայ տեղափոխուիլ մինչեւ 2 մեթր իր յենասիւներուն վրայ, ժամական մօտաւոր 35 քմ. արագութեամբ ընթացող 180.000 թոննոց նաւթատար շոգենաւի մը հետ բախումի պարագային: Այս բացառիկ տոկուն հաւասարակշռութեան գաղտնի՞քը. ծովու մակերեսէն 60 մեթր խորութեան մէջ կանգնած սիւներու մասնայատուկ համակարգ մը: Կրախիճէ այս հսկայ սիւներու դրոյթը իբրեւ հիմք ունի շրջանակաձեւ շարուած պողպատէ հսկայ սնամէջ խողովակներ, թիւով 120էն 194, որոնցմէ իւրաքանչիւրը 20-30 մեթր երկայնութիւն եւ 2 մեթր տրամագիծ ունի: Երկրաշարժի մը պարագային կամուրջը կրնայ սահիլ օճառի մը նման եւ այս տեղափոխութիւնը կը չէզոքացուի ամբողջ հիմքային դրոյթը վերադարձնելով իր նախկին դիրքին, շնորհիւ մասնաւոր մեղմացուցիչ սարքաւորումներու:

ԿԵՐՊԸՆԿԱԼ ՆԻՒԹՈՎ ԸՆԹԱՑՈՂ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐ

Ի՞նչ ընել բնապահպանման վտանգ ըսպառնացող եւ վերագործարկումը անկարելի նկատուած կերպընկալի մնացորդները. «գործածել որպէս ինքնաշարժի վառելանիւթ» կը պատասխանէ հնդիկ քիմիագէտ Ջատկոնքար: Քիմիագիտական տեսանկիւնէ անակնկալ մը չէ կատարուած յայտարարութիւնը, քանի որ կերպընկալ նիւթերը թէ վառելանիւթերը, երկուքն ալ ջրածխային բաղադրութիւններ են: Միակ տարբերութիւնը իրենց բաղադրութիւնը կազմող շղթաներու երկայնութեան մէջ կը կայանայ: Կազուալը եւ քարիւղը կարճ շղթաներէ, իսկ կերպընկալները շատ աւելի երկայն շղթաներէ կազմուած են: Այս վերջինները վառելանիւթի վերածելու համար երկար շղթաներու հատումը անհրաժեշտ է: Ինչ որ յաջողած է իրագործել հնդիկ քիմիագէտը, կերպընկալի մնացորդները ածուխի հետ խառնելէ յետոյ մինչեւ 350 աստիճան տաքցնելով: Անշուշտ այս վերջին խառնուրդին աւելցուած է երկար մոլեքիւլային շղթային հատումը դիւրացնող մասնայատուկ տարր մը որուն բնոյթը ներկայիս գաղտնիք մըն է: Երեք ժամուան քիմիական հակազդեցութեան աւարտին ձեռք ձգուած է խառնուրդ մը որուն բաղադրութեան 15 առ հարիւրը կազ, 5 առ հարիւրը ածխանիւթի մնացորդ, իսկ 80 տոկոսը հեղուկ վառելանիւթ՝ որուն մեծամասնութիւնը նաւթային պէնզին: Յեղաշրջական այս գիւտը այսուհանդերձ գգուշութեամբ դիմաւորուեցաւ գիտական աշխարհին կողմէ, իր արդիւնաբերական ոչ շատ շահաւէտ երեսակին պատճառաւ: Արդարեւ, հակառակ իր նպաստաւոր արժեգինին, կերպընկալէ ձեռք ձգուած վառելանիւթը պէտք է զտել իր պարունակած քլորէն, որովհետեւ այս վերջինը կրնայ վնասել շարժիչ սարքաւորման: Ներկայիս խնդրոյ առարկայ զտումին ճշգրիտ գինը դեռ չէ հաշւուած:

ԾԽԱԽՈՏԻ ՄԱՍԻՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առողջութեան առընչուած արտադրութեանց Ֆրանսական ապահովութեան գործակալութեան տեղեկութեանց համաձայն, ծխախոտը ամէն տարի Ֆրանսայի տարածքին վրայ 60.000 մահերու պատճառ կը նկատուի: Այս թիւին 55.000ը այր մարդիկը, 5.000ը կիները կը կազմեն, ինչ որ ընդհանուր մահերուն 10-էն 12 տոկոսը կը ներկայացնէ: Քաղցկեղէ տառապողներուն 25 տոկոսը կազմող այս թիւը մասամբ շնչառական ախտերու եւ մասամբ սրտերակային հիւանդութիւններու հետեւանք է: Ծխախոտէն անուղղակիօրէն (կրաւորական) տուժողներու մէջ ալ վաղահաս մահերու թիւը թէ՛ չափահասներու եւ թէ երախաներու մօտ հետզհետէ աւելի կարեւոր թիւ կը ներկայացնէ: Ֆրանսայի մէջ ծխախոտի սպառումը 1950էն ի վեր աւելի քան կրկին նապատկուած է: Իսկ միւս կողմէն եթէ այր մարդոց մօտ վերջին 20-30 տարիներու ընթացքին ծխախոտի սպառումը կանոնաւոր նուազում արձանագրած է, այս վերջինը կանանց մօտ կարեւոր աճ կը ցուցաբերէ, այն աստիճանի որ, թոքի քաղցկեղէն տառապողներուն թիւը յառաջիկայ 10-15 տարիներու ընթացքին կրնայ գերազանցել կուրծքի քաղցկեղէն տառապողներու թիւը: Վերջապէս նշենք որ ներկայիս 16-18 տարեկան երիտասարդներու գրեթէ կէսը կը ծխէ:

ՀԻՒԾԱԽՏԷՆ ՏԱՐԵԿԱՆ 2 ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՀ

Այս է առողջապահութեան միջազգային կազմակերպութեան տուեալը: Այս վերջինը ամէն տարի 300.000 հիւծախտի նոր պարագայ կ՚արձանագրէ որոնք զօրաւոր ընդդիմութիւն ցոյց տուող սպասիլներով զինուած են: Կարեւոր մտահոգութիւն մը առողջապահական ոլորտին մէջ, տրուած ըլլալով որ ներկայիս ծանօթ եւ ամենատարածուած կիրարկութիւն վայելող 4 դեղերէն 3ը այս պասիլներուն դէմ անզօր կը մնան:

Քաղեց՝ Ս. ՇԻՐԻՖ

Livres reçus

L'EPEE DE JEAN-PIERRE MAHE

Sorbonne, Paris, octobre 2002

Paris, 2004

Օրուան հարցեր

ԳԵՐԵՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԸ

Վերջերս Նորօրեայ գերեվարութեան պարագաներու առնչուած հայկական լուրեր ալ հասան Երեւանէն, Մոսկուայէն: Ըստ ամենայն հաւանականութեան, գործակատարները, զոհերը կը փոխուին, բայց մնացածը գրեթէ ամբողջութեամբ նոյնն է: Քիչ մը արեւմտամէտ, Արեւմուտքը ճանչնալու, անկէ բաներ սորվելու փափաքով շարժողներ, կամ պարզապէս ապրուստի միջոց փնտռող երիտասարդուհիներ անփոփոխ զոհերը կ'ըլլան Նորօրեայ գերեվաճառութեան. մէկ պարագային Հայուհիներ են, ուրիշի մը Լատվիացի, Տաղստանցի, եւլն.: Նիւթը անպակաս է արեւմտեան լրատուներէն ալ. օր մը անոր վայր ցոյց կը տրուի արաբական հարուստ կեդրոն մը, ուրիշ օր մը վայրը կը փոխադրուի Արեւմուտք. Գերմանիա, Սպանիա կամ անհատական նկատուած որեւէ այլ անկիւն:

Պատմութիւններն ալ միշտ կը կրկնուին. աշխատանքի հեռանկար, խոստումներ, ապա մարմնավաճառութեան յանդող տրխուր, ըմբոստացնող փախճան ու ելքի յուսահատ ջանքեր:

Վերջին օրինակներէն մէկը կու գայ Վիլնիւսէն. տեղական թերթի մը մէջ ծանուցում դրուած է թէ ամիսը 4 հազար Եւրօ ամսականով ձեռնարկութեան ղեկավարի օգնական կը փնտռուի: Տնտեսութեան 21 տարեկան ուսանողուհի մը իմակով մը թեկնածու կը ներկայանայ: Երեք շաբաթ ետք Գէօլնի օդակայանը հասած է, կը դիմաւորուի յխուննոց զոյգի մը կողմէ: Անոնք փոխանակ խոստացուած «ընդարձակ, կահաւորուած բնակարան»ին, զինք կը տանին Ռուռի շրջանին մէկ նախկին գործատան շէնքը, կ'արգելափակեն սենեակ մը ուր միայն անկողին մը կայ, քովն ալ ջրցան մը: Ինքնաշարժին մէջ արդէն աղջիկէն առած են անձնաթուղթը, առձեռն հեռաձայնը, ունեցած դրամը: Շարունակութիւնը կռահել դժուար չէ: Զինք կը մղեն մարմնավաճառութեան:

Օրինակները այնքան բազմաթիւ են որ հիմնուած է Անհետացածներու լիտուական կեդրոն մը: Անոր պատասխանատուները կ'ըսեն թէ հարցը կը վերաբերի հազարաւոր երիտասարդուհիներու: Անոնցմէ ոմանք անգտանելի կ'ըլլան: Աւելորդ է ըսել որ կատարուածին գլխաւոր պատճառ կը նկատուի երկրին տնտեսական շատ անկայուն վիճակը: Այդ կեդրոնը հետաքրքրուողներուն կու տայ հասցէն ու հեռաձայնի թիւը արտօնեալ այն նախաձեռնութիւններուն որոնք արտասահմանեան աշխատանքի վստահելի միջնորդներ են:

Ճիշդ է որ Լիտուանիան զգալի թափով յառաջդիմող երկիր է. ամերիկեան օրինակով երկնաքերներ վեր կը սլանան մայրաքաղաքին մէջ, բայց հոնկէ անպակաս են մուրացկաններու բազմութիւններն ալ: Յաճախ մետաղէ ու ապակիէ կառուցուած այդ շէնքերը չեն կրնար քողարկել այն մեծաթիւ հիւղակները ուր մարդիկը առանց ջուրի, առանց ելեկտրականութեան կ'ապրին: Եւ ըսել որ Եւրոպայի սահմանները ընդլայնուած են մինչեւ այդ ծագերը:

Այդ ընդլայնումը որոշ ապահովութիւն մը կ'երաշխաւորէ Լիտուանիոյ նման երկիրներու: Անոնք այլեւս ընդգրկուած ըլլալով ՕԹԱՆ-ի, Եւրոպական Միութեան մէջ, Ռուսերէն վախնալու պատճառ չեն տեսներ: Այսօր իրենց վախցածը այն է որ Եւրոպական յատկացումներուն շատ աննըշան մէկ մասը ընկերային ծրագիրներու պիտի տրուի:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՀԲԸՄ-եան «Տէրվիշեան» սրահին մէջ, Յունիս 12ին համագաղութային ճաշ մը տրուած է ի պատիւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն տիկին Նայիրա Մելքումեանի: Ճաշի աւարտին տեսերիզ մը ներկայացուած է, ուր կը պարզուէր աշխարհի Հայութեան նուիրաբերումներով իրագործուած Հիմնադրամի շինարարական գործունէութիւնը Հայաստանի եւ Արցախի մէջ: Հանդիսավար Աւետիս Սալիզեանի բացման խօսքէն ետք, «Հայաստան» Հիմնադրամի Մոնրէալի ատենապետը՝ Գէորգ Մանուկեան, ուրուագըծած է Գանատայի վարչութիւններու տարած աշխատանքը, նշելով թէ Գանատահայութիւնը, ցարդ չորս միլիոն տոլարի յատկացում կատարած է Հայաստանի եւ Արցախի շինարարական աշխատանքներուն: Դեսպան Արա Պապեան գնահատանքով արտայայտուած է տարուած աշխատանքին մասին: Ապա, խօսք առած է տիկին Նայիրա Մելքումեան: Իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ ան շեշտած է որ հայրենիքը պէտք է պահուի ոչ միայն Հայաստանի Հայերուն այլեւ ամբողջ աշխարհի Հայութեան համար: Այս հանդիսութեան առիթով, բեմ հրաւիրուած է Գանատահայոց առաջնորդը՝ Բագրատ Եպիսկ. Գալստանեան, պարգեւատրումներ կատարելու համար: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Վազգէն Քհնյ. Պօյաճեան կարդացած է Գարեգին Բ.ի կոնդակը, ուր կը յայտարարուէր հայրապետական Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանի շնորհումը Հիմնադրամի Մոնրէալի ատենապետին՝ Գէորգ Մանուկեանի: Բագրատ Եպիսկ. իր կարգին գնահատանքով արտայայտուած է տիկին Մելքումեանի մասին եւ զայն պատուած է Գանատահայոց Առաջնորդութեան Ս. Էջմիածին Ա. կարգի շքանշանով:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանը, Յունիս 28-ին ընդունելութիւն մը տուած է ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին առթիւ Պոլիս գտնուող հայաստանցի լրագրողներու: Նոյն օրը, նախարար Վ. Օսկանեանի ի պատիւ տրըւած ընդունելութենէն ետք, հիւրասիրուած են լրագրողները, որոնք առիթ ունեցած են ծանօթանալու իրենց պաշտօնակիցներուն եւ համայնքի ներկայացուցիչներուն: Ճաշի աւարտին, Մեսրոպ Պատրիարք, ամփոփ կերպով, կատարած է Պատրիարքարանի պատմականը եւ տեղեկութիւններ փոխանցած անոր անցեալէն: Ապա, լրագրողները հարցումներ ուղղած են, գլխաւորաբար Պետութիւն - Պատրիարքարան յարաբերութիւններուն մասին:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան Արամ Խաչատրեան համերգասրահին մէջ, Մայիս 30ին, Հայ Մշակոյթի Բարեկամները համերգ մը կազմակերպած են ճոխ յայտագրով մը, ուր տեղ գտած էին Պէթհովընի եւ ժամանակակից այլ յօրինողներու գործեր: Իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Զաւէն Զաքարեան (գլարինէթ), Գարլա Անթոնի եւ դաշնակահար Նորայր Արթինեան:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Արամ Խաչատրեան համերգասրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան «ՄէԿ» յանձնախումբին, Ժիրայր Բէտէրեան (Թորոնթոյէն) դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով՝ «Պատմական Կեսարիան եւ Հայերը»: Օր. Լեւլակ Խէչկիւլեան բարի գալուստի եւ շնորհակալութեան խօսքէն ետք, ներկայացուցած է դասախօսը: Բազմաթիւ լեզուներու հըմուտ, բազմակողմանի գործունէութիւն ունեցած է մշակութային եւ եկեղեցական մարզերէն ներս: Պ. Բէտէրեան յայտնած է թէ Կեսարիան ունեցած է շուրջ 102 գիւղեր, բարգաւաճ էր դեռ 1890ին, ունէր 50 հազար հայ բնակիչ: Երուսաղէմէն, Անտիոքէն ետք, ըսած է դասախօսը, Կեսարիան եղած է քրիստոնէական կարեւոր կեդրոն: Հայոց առաջին առաքեալը Թադէոս Հայաստան քարոզելէ առաջ եղած է Կեսարիա եւ հաստատած Կեսարիոյ եկեղեցին: Իբրեւ իրեն յաջորդող եպիսկոպոսներ, հոն ապրած են 145 հայրապետներ, որոնց մէջ գտնուած են հայ եպիսկոպոսներ: Նախքան Եղեռնը, Հայերը Անատոլուի մէջ ունեցած են 2050 եկեղեցիներ, որոնցմէ այսօր մնացած է միայն չորսը: Նոյնպէս կային 803 դպրոցներ, ուր կ'ուսանէին 81 հազարէ աւելի հայ ուսանողներ: Այսօր, ոչ իսկ մէկ հատ մընացած է: Աւարտին ՄէԿ-ի ատենապետը շնորհակալութիւն յայտնած է դասախօսին եւ ներկաները հրաւիրած է վերամուտին վերսկսելիք «ՄէԿ»-ի մշակութային նոր ձեռնարկներուն:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ վարժարանին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան, Մայիս 31էն Յունիս 4, տեղի ունեցած է ամառնային հայագիտական 8րդ դասընթացքը, որու ընթացքին «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան ամէնօրեայ դասախօսութիւններ տուած է: Նիւթը եղած է պոլսահայ յետ-եղեռնեան գրականութիւնը: Ան բացատրած է որ Պոլիսը Սփիւռք չէ, ան հազար տարուան հայ բնակչութիւն ունի այդ հողին վրայ, ինչպէս այդ հողին տակ: 1915ը չէ կրցած կտրել հայ գրականութեան մայր երակը: 1926ին, մեծ թիւով գրագէտներ կային, մօտ 120: 1940-ին արդէն նոր սերունդ մը յառաջ եկած էր: Այս դասախօսութիւններու շարքը շահեկան գրական մթնոլորտ մը ստեղծած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Եւ եթէ պատահէր պոլսեցի մը որ բախտը չէր ունեցած Հայկոյի ձուկը ուտելու՝ Մարկոս աղա կ'ըսէր.

- Ինչի՞ս պոլսեցին է, դեռ Հայկոյիս ձուկը չէ կերեր...

Օր մը Հոռոփ անուն կին մը ըսաւ.

- Հայկօն զաւա՞կդ է... խերը տեսնաս...

- Հայկոյիս ձուկը կերա՞ծ ես...

- Հա՛, կերած եմ... քեզի բան մը ըսե՞մ... աղուոր աղուոր ձուկ կը ծախէ, ամմա փէէֆ սուղպաղ է...

Ու Մարկոս իր շուրջիններուն դառնալով կը պոռար.

- Տեսա՞ք կնիկը... Հայկոյիս ձուկէն կերած է... Անոր համար ձուկի պէս մարմին ունի... Հայկոյիս ձուկերը սուղ են, ամմա տիրի են, թազէ, թազէ: Հոռոփ հանըմ, ասկէ ետքը ձուկ առած ատենդ ըսէ թի ես քու հարդ կը ճամչնամ... Ջուկեբոյն աղջիկները կը զատէ ու քիչ մը աժան կուտայ...

Խենթ Օհանը Պոլիս գացած ու տասնըեօթը տարի բեռնակիր ու ջրհանկիր էր եղած: Երեք խօսք ունէր որ կը կրկնէր անվերջ առիթով.

- Տասնըօխտը տարի Ստամպոլի խալտըրըմներուն վրայ, բոպիկ ոտքով Թուլումպա եմ վազցուցած...

- Կուժ մը ըրած ու երկու անգամ դանակ եմ կերած...

- Մեր Մարկոսին տղան՝ Հայկոյին հարցուցէք... Ալէմ Տաղի Հայկօ մըն ալ չունի:

Այս վերջին խօսքէն Մարկոսի բարեկամութիւնը խենթ Օհանի հետ:

Եթէ Մարկոս մէկ մէկ ալ երեք կ'ընէ՝ ըսէր, խենթ Օհան կը հաստատէր:

Գրիգոր չահած էր այդ երրորդութիւնը իր կողմը՝ Մարկոսի հետ ունեցած սիրալիր կածով: Գրիգոր դահաժառանգ իշխանի պէս էր անոր մէջ: Եթէ մէկ մէկ ալ երեք կ'ընէ ըսէր, Սարգիս աղա պատրաստ էր անմիջապէս հաստատել: Մարկոս պատրաստ էր ապացուցանել, իսկ խենթ Օհան անմիջապէս կը վաւերացնէր:

Լռութիւնը կը շարունակուէր:

Մելքոն, Գասպար, Պաղտասար եւ ընկ. սեղանէն մէկը ելաւ դուրս ու հինգ վայրկեան վերջ վերադարձաւ՝ մօտենալով Մարկոսին.

- Մարկոս աղա, Պոլիսէն հարուստ ընտանիք մը կուգայ կոր, իւղոտ պատառ մը, սանկ լաւ սենեակ մը ունի՞ս...

Մարկոս ոտքի ելաւ.

- Հարկաւ, ունիմ, գլխուս վրայ, թող հրամմեն...

Սարգիս աղա՝ Մարկոսի փէշէն քաշեց ըսել ուզելով՝ «տեղդ նստէ»:

- Անգամ մը կրնա՞մ նայիլ սենեակը: Աֆ կ'ընես, սանկ մէյ մը աչքէ անցընեմ: Վարը պիտի գան: Իւղոտ պատառ մըն է, փախցնելու չէ գար:

Մարկոս ամէն բան մոռցած ոտքի ելաւ՝ սենեակը ցուցնելու: Երիտասարդը որ ծանօթ հարուստի մը տղան էր՝ դառնալով խենթ Օհանին ըսաւ.

- Քիչ մը ետքը ութ տասը հատ ձմերուկ կրնա՞ս տանիլ մեր տունը:

- Հրամմեր ես... գլխուս վրայ:

Ու ա՛լ տեղը չկրցաւ նստիլ խենթ Օհան: Ի զուր Սարգիս աղա համոզեց որ մէկ մէկ ալ երեք կ'ընէ: Խենթ Օհան կը պնդէր յամառօրէն որ մէկ մէկ ալ կ'ընէ տասը ձմերուկ ու տասը ձմերուկը կ'ընէ ուղիղ քսան ղրուշ՝ այսինքն՝ մէկ մեճիտիէ: Խենթ Օհան վազեց ու արտ մտաւ տասը ձմերուկ զատելու: Մնացին Սարգիս ու Գրիգոր: Իրարու երես հազիւ նայեցան, ահա ձիթապտուղ մը եկաւ զարնուիլ Սարգիսի քթին բերնին: Սարգիս աղա ըսաւ.

- Աղանդե՞ր կը հրամցնէք կոր... Շատ կծծի էք... մէկ ձիթապտուղով ի՞նչ կ'ըլլայ... ես քաղաքավար մարդ եմ... փոխադարձաբար իմ կողմէս դուք ալ հըրամմեցէք...

Ու գաւաթ, շիշ, դգալ, պատառաքաղ, դանակ սկսան փոխադրուիլ դէպի միւս սեղանը: Աթոռները բարձրացան: Սեղաններ տապալեցան: Սպառնական ձայներ ու վախի աղաղակներ: Վազող վազողի: Սուինաւոր կռիւը սկսաւ: Շիշերու եւ գաւաթներու անկումը տեղատարափի փոխուեցաւ:

Սարգիս եւ Գրիգոր մէյ մէկ պարապ սեղան վեր առած ու վահանի նման իրենց առաջնէ էին դրած: Կը նահանջէին: Սոսկալի էր տեսարանը: Սարգիսի երեսէն արիւնը կը վազէր: Հայհոյութիւններ: Աթոռներ սկսան նետուիլ: Սարգիս ու Գրիգոր ա՛լ նահանջելիք տեղ չունէին: Պատին կռթնած էին: Գրիգոր իր ձեռքի սեղանը երկու հոգիի վրայ նետեց ու արագօրէն ուրիշ սեղան մը խլեց ինքնապաշտպանութեան համար: Երկուքն ալ կը զգային թէ փրկութիւն չկայ, թէ, փառաւոր տփոց մը անխուսափելիօրէն պիտի ուտեն: Գինեւանը ու համբիկը մէջ մտած էին:

Միջամտութիւն մտիկ ընող չկար: Մելքոն, Գասպար ու Պաղտասար ընկերութիւնը կը մօտենար: Յանկարծ աղաղակ մը լսուեցաւ: Ձայնը կարծես գոմէշի մը թոքերէն դուրս կ'ելլէր: Լայն, խենթ ու վրիժառու կանչ մըն էր: Պատկերը վայրկեան մը սառեցաւ: Ալէմտաղցի Մարկոսն էր: Ու սեղան մը թռաւ, սեղան մը եւս, սեղան մը եւս, ու աթոռներ: Մելքոն-Գասպար ընկերութիւնը շուարեցաւ:

Առիթէն օգտուելով՝ Սարգիս ու Գրիգոր սկսան յարձակիլ՝ աթոռներ նետելով: Մելքոն-Գասպար խումբը երկու կրակի մէջ ինկած էր: Վրայ հասաւ խենթ Օհան իր ձըմերուկներու պարկով: Մարկոս պոռաց.

- Հասի՛ր, Օհան...

Մէկ մէկ ալ կ'ընէ երեք: Օհան ալ կագմին մէջ մտաւ: Սեղան մը խլեց ու մտաւ տաք կռիւին մէջ: Սուինաւոր կռիւը երկրորդ անգամ սկսաւ: Մելքոնեանները սկսան նահանջել: Կը պոռային, կը քֆրէին: Դժոխքի սատանաները եկած էին անտիպ հայհոյութիւններ հաւաքելու: Ապտակներ, բռունցքներ, կիցեր, գլխու հարուածներ: Յանկարծ բան մը շողաց: Մեծ դաշոյն մըն էր: Խենթ Օհանը քաշած էր զայն: Փախող փախողի: Մելքոնեանք ոտմադաշտը լքեցին:

(Շար. 82)

C.C.A.F.

MARSEILLE-PROVENCE
Conseil Communautaire Arménien de la Côte d'Azur

Une importante réunion de coordination et de concertation s'est tenue le samedi 10 juillet dernier au Complexe Barsamian de Nice à l'initiative des Présidents des CCAF-Côte d'Azur et Marseille-Provence.

Les enjeux politiques majeurs ont, dans ce cadre, été examinés et la question de l'éventuelle intégration de la Turquie dans l'Union Européenne, la reconnaissance du génocide des Arméniens, la lutte contre son négationnisme ainsi que les relations avec l'Arménie, ont été particulièrement mises en exergue.

Conscients de la nécessité d'organiser une meilleure concertation entre les organisations et afin de passer à une vitesse supérieure, les CCAF Marseille-Provence et Côte d'Azur ont décidé d'inviter l'ensemble des organisations arméniennes à une conférence nationale les 10 et 11 septembre 2004 au Complexe Barsamian de Nice (281 bd de la Madeleine). A cet effet, une commission mixte a été désignée en vue de préparer cette rencontre.

Pour toute inscription, contactez le secrétariat du CCAF-Côte d'Azur au :

04 97 07 06 13 — 06 14 40 71 09

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

MARSEILLE.- Crédit Mutuel Méditerrannéen 250 Euros.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան ատեն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 18: ՎԱՐԴԱՎԱՌ է: Տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի ի Թափօր Լերին:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Ծանօթ.- Տաղաւար այս օրին՝ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 19, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ *կը կատարուի* վասն համօրէն Ննջեցելոց:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 18 տօն է Վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 19. Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՒԹԻՒՃԵԱՆի,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆի, ի Տանէ Արշուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն *համար:*
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22·30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N⁰ 0609 K 84976

CHAVILLE
Eglise St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe les dimanches 1er août, 8 août, et 22 août.

Le dimanche 15 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

●

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre** à **9 heures**, dans la salle de l'église.

Inscriptions sur place.

6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni» de Marseille organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.

Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...

— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.

— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne tout compris, visa inclus hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Pensez à nous réserver votre journée du DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

pour participer à notre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50» (Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատը գլուխ:

ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍ 16
VENDREDI 16 JUILLET 2004
LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.991
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
79e ANNEE — N° 20.991

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Երբ Ծիծաղելին Սահման Չունի

Շարաթավերջը անկասկած ամէնէն ծիծաղելիներէն է, զոր Ֆրանսա ապրեցաւ: Լա՞լ թէ խնդալ: Ի՞նչ է պատահած: Յուլիս 9ի երիկունը, Մամուլի Ֆրանսական Գործակալութեան (Ա. ԷՖ. ՓԷ.) մէկ կարճ հաղորդումը քանի մը ժամուան մէջ ամբողջ երկիրը ոտքի պիտի հանէր: Ահաւոր մրցակցութիւն մը ծայր պիտի տար ելլիշէն մետիաները: Կարեւոր էր ետ չմնալ: Հակահրէական նոր արարք մը գործուած էր, հանրային վայրի մը մէջ:

Ժամը 19.42ին, Ա. ԷՖ. ՓԷ.ի հեռագիրը կը տեղեկացնէր թէ վեց անձեր, բիրտ կերպով յարձակած էին 23 տարեկան կնոջ մը վրայ, զոր հրեայ կարծած էին եւ մազերը կտրելէ, շապիկը պատռելէ ետք, երեք կեռ խաչեր գծած էին փորին վրայ, ԷՌ.Ը.ԷՌ.ի Լուվրի գիծին վրայ: Ոչ ոք միջամտած էր:

Հեռագրէն երկու ժամ ետք, կ'արտայայտուէր Ներքին նախարարը դատապարտելով «այդ զազրելի ցեղապաշտ եւ հակասեմական արարքը», քառորդ ժամ չանցած կարգը եկած էր Հանրապետութեան նախագահ Ժագ Շիրաքին որ իր «սարսափը» եւ խոր յուզումը կը յայտնէր: Այլ խօսքով, պետական երկու պատասխանատու անձերու հապճեպօրէն արտասանած անպատասխանատու խօսքերը պիտի բաւէին որ երգչախումբին «լա»ն տրուէր: Կը մնար կուրօրէն հետեւիլ: Եւ Յուլիս 12ի օրաթերթերը պարպած էին Լիթրէի բոլոր բառամթերքը, ածականները որակելու համար անորակելի յարձակումը, Ֆիկառոյէն Լիպերասիոն և Մոնտ: Ֆիկառո կը խորագրէր «Ատելութեան կառամարը», Մոնտ խմբագրական մըն ալ ստորագրուած էր դատապարտելով «Նացիական» մեթոտները ու կրկին ու կրկին յայտնուէր հակահրէական արարքներու ծաւալումը: Երեքշաբթի, Յուլիս 13ին կասկածը կը ծնէր, հարցականներ կը ծագէին ու նոյն երիկունը կը հաստատուէր որ ամբողջ պատմութիւնը չինծու է:

Այս խեղճուկրակ պատահարը, այսինքն բան մը որ փէ տիվեր իսկ չէ, կը բաւէր ցնցելու համար ամբողջ երկիր մը ու Յուլիս 14ի թերթերը, որոնք պարտէին պարկեշտ մէա գուլփա մը ընել, շուարած, արդարացումներ կը փնտռէին:

Այս ամբողջը կը վկայէ միայն որ կ'ապրինք բոլորովին ապականած մթնոլորտի մը մէջ, որ միայն օդինը չէ, այլեւ պայմանաւորուած ընկերութեան մը: Եւ երեւոյթը յատկանշական է: Երբ Ներքին նախարար մը կ'արտայայտուի որեւէ լուրջ քննութիւն կատարելէ առաջ, երբ Հանրապետութեան Նախագահ մը, Յուլիս 14ին կ'ընդունի որ պատահածը «ցաւալի» էր, բայց «չի ցաւիր» իր հապճեպ արտայայտութեան համար, կը նշանակէ թէ փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ:

Լիպերասիոն «Շատ ուշ» խորագրուած խմբագրականով մը (Յուլիս 14) թերեւս ամէնէն պարկեշտ վերլուծումը կ'ընէր կատարուած անհեթեթութեան, մատնանշելով «հաւաքական հիսթերի»ն, «յուզումի մենատիրութիւնը», «բան մը չփախցնելու վախը», եզրակացնելու համար որ դասը ծանր է: Կայ նաեւ Մաղրէպցիներու եւ Աֆրիկեցիներու պարագան, որոնք պարզ քսութեան նոխազի վերածուած են: Ոչ ոք ի յառաջագոյն հարցեր տուած է պատմութեան մը առթիւ, ուր սկիզբէն յայտնի էր թէ անել մը ծուռ բան մը կար, ու լաւագոյն էր հետեւիլ բրիտանական իմաստութեան, այսինքն՝ wait and see:

Եւ, թերեւս, կարելի կ'ըլլար ծիծաղելին սահմանը չանցնիլ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14

ՏՈՂԱՆՑՔ, ՇԻՐԱՔ ԵՒ ՄԻՇՏ ՍԱՐՔՈԶԻ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ՝ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

Ֆրանսայի ազգային տօնը, ինչպէս միշտ սկսաւ Շան զ'Էլիզէի տողանցքով, որ այս տարի նորութիւն մը ունէր: Ֆրանքեւանգլիական «սիրալիր համաձայնութեան» հարիւրամեակին առթիւ, հրաւիրուած էին բրիտանական բանակի երեք միաւորներ, որոնք բացումը կը կատարէին տողանցքին: Ասոնց մէջ էր Արքայական պահակազօրքի զօրաբաժինը, հիմնուած 17րդ դարուն եւ այդ թուականէն փառքը կազմած է Մեծն Բրիտանիոյ, ի մէջ այլոց 1815ին Ուաթերլօ...:

Աւանդական տողանցքէն ետք, հազարաւոր հիւրեր կը հաւաքուէին Էլիզէի պարտէզներուն մէջ, մինչ Շիրաք կը պատասխանէր Փ. Փուավր-տ'Արվորի եւ Արլէթ Շապոյի հարցումներուն: Աւելի քան ժամ մը տեւող զրոյցին ընթացքին, այս անգամ ալ օրակարգի նիւթ եղաւ «անխուսափելին», այլ խօսքով՝ Ն. Սարքոզի որ մղձաւանջային օրակարգն է Ֆրանսայի քաղաքականութեան: Շիրաք այլ բաներու մասին ալ խօսեցաւ, բայց բոլոր մետիաները ծանրացան նիւթին այն մասին վրայ որ կը վերաբերէր Սարքոզիի: Մէկ նախադասութիւնը բաւեց արդէն՝ «կ'որոշեմ, կը գործադրէ», այլ խօսքով, տէր-տիրականը՝ ես եմ, ինք ալ կ'ընէ ինչ որ հրահանգեմ, կ'ըսէ Շիրաք, ինչ որ գործնականին մէջ այնքան ալ ճիշդ չէ: Արդարեւ, նախագահը յայտնեց թէ «դադար» մը պիտի ըլլայ իր խոստացած եկամուտի տուրքերու նուազումին վրայ, գոնէ մէկ տարուան համար, ինք ալ որոշ ճկունութիւն մը անհրաժեշտ կը տեսնէ 35 ժամերու դրութեան մէջ, ինչ որ Սարքոզիի ալ տեսակէտներն են: Ժագ Շիրաք յստակ կերպով ըսաւ նաեւ թէ Իւ.ԷՄ.Փէ.ի նախագահը չի կրնար նախարար մնալ: Կ'անդրադառնայ նաեւ որ անցեալին ինք թէ՛ նախագահ էր կուսակցութեան, թէ վարչապետ, ու արդարացումը կու տայ անմիջապէս՝ «բայց, ոտքս չէի դներ կուսակցութեան մօտ, որուն կը նախագահէի»:

Ամբողջ ելոյթին ընթացքին միակ նորութիւնը որ կար, կը վերաբերէր Եւրոպական Սահմանադրութեան, որուն համար Շիրաք յայտնեց թէ ժողովուրդին պիտի դիմէ, այսինքն՝ հանրաքուէ մը տեղի պիտի ունենայ, հաւանաբար 2005ի աշնան:

Ներքին քաղաքականութեան դաշտին վրայ, Շիրաք կ'ուզէ որ գալիք երեք տարիները աշխատանք տարուի, պայմանաւ որ քաղաքական դէմքերը մթնոլորտը չապականեն: Սկիզբէն կ'ընդունի որ կացութիւնը փայլուն չէ, մանաւանդ ընկերային դաշտի վրայ: Բնակարանի պակաս, գործազրկութիւն, ընկերութենէն դուրս մնացողներու թիւի յաւելում եւն., եւն.: Ու այս ամբողջին դարմանը կը գտնէ «պէտք է»ներու մէջ, ըսել՝ ինչ որ ցարդ չէ եղած: Գոհ է Ռաֆարէնի գործունէութենէն եւ կ'ուզէ որ յարգուի կառավարութեան մէջ: Գոհ է նաեւ Տուսթ-Պլազիէն որուն բարենորոգումը Ընկերային Ապահովագրութեան, յաջող կը գտնէ:

Ինչպէս միշտ, հակազդեցութիւնները չեն փոխուիր: Իւ. ԷՄ. Փէ.ն գոհ է, Իւ. Տէ. ԷՖ.ը կը նկատէ որ նախագահը շատ խիստ է Տնտեսական իր նախարարին հանդէպ եւ այս անգամ ցոյց տուաւ որ տարակարծութիւնը երթալով կը խորանայ: Ֆապիուս հաւատալի չի գտներ, Մարի-Ժորժ Պիւֆէ թերահաւատ է որ երեք տարուան մէջ ընէ ինչ որ չէ ըրած ցարդ: Ժ.-Մ. Լը Փէնի համար, Շիրաքի գլխաւոր մղձաւանջը Սարքոզիի հետ իր հաշուեյարդարն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏ եւ Իրաք ընդհանրապէս ամէնէն սեւ օրերէն մէկը ապրեցան Յուլիս 14ին: Առաւօտուն, Պաղտատի կեդրոնը, ամերիկեան դեսպանատան մօտ, թակարդ կառքի մը պայթումէն 10 հոգի մեռած է եւ 40 հոգի ալ վիրաւորուած են: Իշխանութեան փոխանցումէն ի վեր, ամէնէն մահացու արարքն է: Միւս կողմէ, Մուսուլի կառավարիչը՝ Ուսամա Քաշմուլա սպաննուած է իր երկու թիկնապահներով: Սպաննուած են նաեւ չորս յարձակողներ: Թակարդը լարուած էր Մուսուլէն 110 քմ. հարաւ, երբ կառավարիչը Պաղտատ կ'երթար: Յարձակողները կառքով մօտեցած են կառավարիչին կառքին եւ կրակ բացած:

ՉԵՉԵՆԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ ռումբ մը պայթած է Յուլիս 14ին, երբ ռուսամէտ նոր նախագահ Սերգէյ Աբրամովի կառքը կ'անցնէր: Ինք որեւէ վնաս չէ կրած, սակայն պահակազօրք մը մեռած է եւ երկու հոգի ալ վիրաւորուած են:

ԷՌ. Ը. ԷՌ.ի չինծու յարձակման «զոհը» հաւանաբար հետապնդուի «երեւակայական յանցագործութեան յայտնաբերում»ի համար, ինչ որ վեց ամիս բանտարկութեան եւ 7500 Եւրօ տուգանքի դատապարտումի մը կրնայ տանիլ: Նախքան այդ, Մարի-Լէոնի յիմարաբոյժի մը քննութեան պիտի ենթարկուի հաստատելու համար թէ պատասխանատո՞ւ է: Ըստ իրեն, կառք մը գնած էր զոր չէր կրցած վճարել եւ այս պատմութիւնը հինած էր, ասկէ անկէ լսած պատմութիւններով, աւելցնելով հակահրէութիւնը, որ հարցը աւելի «հետաքրքրական» դառնայ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ իշխանութիւնները «անբաղձալի անձ» որակած են ՄԱԿ-ի յատուկ բանագնացը եւ մերժած են ընդունիլ Թերժէ Ռէօտ-Լարսէնը, որ բուռն կերպով քննադատած էր Եասէր Արաֆաթը:

Թ. ՊԼԷՐ վարչապետի իր դիրքը կը պահպանէ, քանի Լորտ Պըթլէրի տեղեկագիրը Իրաքի բնաջնջման զանգուածային զէնքերու չգոյութեան յանցանքին պատասխանատուն կը նկատէ գաղտնի սպասարկութիւնները, եւ ոչ՝ վարչապետը: Լորտ Պըթլէր շատ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է եւ իր տեղեկագիրն ալ «պայթուցիկ» կը նկատուի, բայց կը խնայէ Պլէրը: Փողոցը սակայն Պլէրի դէմ ցոյցերը չեն դադրիր եւ պաստառներու վրայ գրուած է.. «Պլէր՝ ստախօս»:

ՔՈՖԻ ԱՆԱՆ արժանթինցի Խուան Մէնտեզը նշանակած է որպէս խորհրդական ցեղասպանութիւններու: Այս պաշտօնին հաստատման կը սպասուէր 1994էն ի վեր եւ ճշդուած էր Ռուանտայի ցեղասպանութեան 10ամեակին առթիւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ չորս քիւրտ երեսփոխանները որոնք տասը տարուան արգելափակումէ ետք վերջերս ազատ արձակուած էին, կրկին պիտի դատուին: Պատճառը այն է որ անոնք քրտերէն ճառեր խօսած են եւ երկրին օրէնքները նման բան չեն արտօներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 14/15)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Կովկասեան իրենց այցին ընթացքին Մինսկի խումբին երեք նախագահները գացած են նաեւ Արցախ: Հոն հանդիպում ունեցած են ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Աշոտ Ղուլեանի հետ, որ շեշտած է բանակցութիւններուն Ստեփանակերտի մասնակցութիւնը եւ կողմերուն միջեւ փոխադարձ վստահութեան մթնոլորտի ստեղծումին անհրաժեշտութիւնը: Երեք նախագահները հանդիպում ունեցած են նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ ալ, առանց մամուլի ասուլիս մը տուած:

Ասուլիսին Մինսկի խումբին Ռուսաստանի նախագահը Եւ. Մերզլեակով ըսած է թէ Ղարաբաղը հակամարտութեան կողմերէն մէկն է եւ թէ որոշակի դեր ունի կարգաւորման հոլովոյթին ու լուծումի որոնումին մէջ: Ըսած է նաեւ թէ այդ կալուածին մէջ մեծ փորձառութեան տէր է ԼՂՀ Նախագահ Ա. Ղուկասեան: Ինչ կը վերաբերի իրենցմէ ակնկալուածին, ռուս նախագահը ըսած է թէ կողմերը պէտք չէ կրաւորական դիրքով սպասեն միջնորդներու առաջարկին, այլ իրենք իրարու հետ պէտք է համաձայնութիւն գոյացնեն: Լուծումի տարբերակներն ալ ան մէկ ձեռքի մատներու վրայ հաշուելու չափ նկատած է, աւելցնելով որ բոլորն ալ քիչ կամ շատ քննարկուած են: Խումբին Ֆրանսայի նախագահը Հանրի Ժագոլէն ալ քննադատած է կողմերու այն պնդումները թէ ժամանակը իրենց օգտին կ'աշխատի:

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի ու Ատրպէյճանի նախագահներուն յաջորդ հանդիպումը կը սպասուի որ տեղի ունենայ Աստանայի մէջ ուր կը հաւաքուին ԱՊՀ-ի երկիրներու ղեկավարները: Իսկ երկու երկիրներու Արտաքին գործերու նախարարները Օգոստոսի վերջ հանդիպում կ'ունենան, ըստ Մինսկի խումբի Ֆրանսացի նախագահ Հ. Ժագոլէնի:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Հ. Գիւնի ընդունելով հիւրերը որոնց մէջ գտնուած են Ռ. Քոչարեան եւ իր կինը, Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ու քաղաքական այլ բազմաթիւ դէմքեր, դիւանագէտներ, ըսած է որ մեծապէս ուրախալի կը գտնէ հայ բարեկամներով նշել Ֆրանսայի ազգային տօնը: Վ. Օսկանեան ալ յայտարարած է թէ Հայեւֆրանսական յարաբերութիւնները ներկայիս բաւական ընդգրկուն են և խոր: Ֆրանսա կ'օգնէ Հայաստանին որ եւրոպական կառոյցներուն ընդգրկուի, օրէ օր

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՈՉ ՈՔ ԿՐՆԱՅ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՌՆԱԼ»

Կ'ԸՍԷ ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՈՒ ԿՈՉ Կ'ՈՒՂՂԷ ՍՓԻՒՌՔԻՆ

Հրանդ Տինք Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին գլխաւոր խմբագիրն է: Թերթը լոյս կը տեսնէ մեծ մասով Թրքերէն. հայերէնով տրուած էջերը ընդհանրապէս յատկացուած կ'ըլլան մշակութային նիւթերու, պատանեկան գրութիւններու, հանդէսներու: Այդ բաժինին մէջ (ութ էջէն մէկ կամ երկուքը) երբեմն կը տրուին նաեւ Թրքերէն գրութիւններուն թարգմանուած ամփոփումները որոնք քաղաքական միջուկ ունին, երբ օրինակ Հայաստանէն իշխանութեան դէմք մը Թուրքիա կ'այցելէ, կամ կը վերաբերին Պատրիարք Մեսրոպ Արք.ի ու Պատրիարքարանին գործունէութեան:

Թերթին գլխաւոր լեզուին Թրքերէն ըլլալը վստահաբար պատճառներէն մէկն է (ոչ միակը) որ Հ. Տինք Թրքական լրատուամիջոցներու Հայերուն, հայկականին առընչուած բաժիններուն, հաղորդումներուն յաճախ մասնակցութեան կը հրաւիրուի: Ատոր մէջ կարեւոր ազդակ մըն ալ «Ակօս»ին վայելած ժողովրդականութիւնը պէտք է ըլլայ:

Ներկայի Թուրք մամուլին կարեւոր ու տարածուն թերթերէն է «Ռատիքալ»ը: Յաճախ տեղ կու տայ հայկական նիւթերու: Անոնց անդրադարձը Սփիւռքին կը հասնի գլխաւորաբար Պոլսոյ զոյգ օրաթերթերուն ու «Ակօս»ի միջոցով: Սակայն Յուլիս 9ին նման անդրադարձի մը միջոց եղաւ «Միլլիյէթ»ը որուն մնայուն քրոնիկագիրներէն Հասան Ճէմալ իր սիւնակներուն մէջ առած էր «Ռատիքալ»ի կողմէ Հ. Տինքի հետ կատարուած հարցազրոյցէն մասեր: Զրուցավարը կը կոչուէր Նէշէ Տիւզէլ: Թերթին Յուլիս 5ի կայքէջին վրայ զետեղուած գրոյցին սկիզբը լրագրողուհին կ'ըսէ թէ ՕԹԱՆ-ի Պոլսոյ վեհաժողովին ընթացքին Հայաստանի, Ատրպէյճանի ու Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարները հանդիպում ունեցան, վարչապետ Թ. Էրտողան ակնարկեց Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու կալուածին մէջ Թուրքիոյ բարեկամական տրամադրութիւններուն: Կ'աւելցնէ թէ «Հայկական ցեղասպանութեան» հարցը որ կիպրականէն ետք Թուրքիան ամէնէն աւելի վրդովող է ու միջազգային գրեթէ բոլոր հարթակներու վրայ դէմը կ'ելլէ, կը պատրաստուի նոր հանգրուան նուաճելու: «Եթէ, կ'ըսէ լրագրողուհին, դիւանագիտական հարցերը կարգաւորելու Թուրքիոյ նախաձեռնութիւնը ընդգրկէ Հայաստանն ալ, այս երկիրը պիտի կարենայ փրկուիլ տարիներէ ի վեր ապրած դիւանագիտական մէկ սարսափէն ու ցեղասպանութիւնը իրեն հանդէպ գործածելի ազդակ տեսնելէ»:

Հարցազրոյցը կատարած է հասկնալու համար թէ վերջին զարգացումներուն մասին ի՛նչ կը մտածեն Թուրքիոյ եւ ամբողջ աշխարհի Հայերը. թէ ի՛նչպէս կը մեկնաբանուի ցեղասպանութեան հարցը, ի՛նչպէս բնականոնացման հունի մը մէջ կը մտնէ ան, ի՛նչեր են Թուրքիա ապրող Հայու մը ապրումները, ցաւերն ու յոյսերը:

⁂

Հ.- Հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մէջ այնպէս կը թուի թէ նոր շրջան մը սկիզբ կ'առնէ: Լաւատեսութի՞ւն կ'ըլլայ բարեկամական յարաբերութիւններու բուկիզբ մը նախատեսել:

Պ.- Շատ կանուխ է տակաւին. որովհետեւ այսօր գործածելի որակումներ չեն բարեկամութիւնը, եղբայրութիւնը: Հայերը Թուրքերու հանդէպ պատմական հոգեբեկում մը ունին, իսկ Թուրքերը Հայերուն հանդէպ պատմական հալածախտ մը: Յատկապէս հայկական Սփիւռքին համար փշաքաղիչ է Թուրքիոյ հետ բարեկամութեան գաղափարը: Ատիկա տեսակ մը դաւաճանութիւն է իրենց ինքնութեան: Հետեւաբար նախքան բարեկամութիւնը, յարաբերութիւններու բնականոնացման հոլովոյթ մը հարկաւոր է:

Հ.- Լա՛ւ. կարելի՞ է ըսել թէ բնականոնացման հոլովոյթը կը սկսի:

Պ.- Ազդանշաններ կան: Այս մէկը հոլովոյթ մըն է որ կը բխի միջազգային պայմաններու պարտադրանքէն, յատկապէս ԱՄՆ-ու եւ Եւրոպայի ճնշումէն: Ճիշդ է որ բացի լուսանցքային ազգայնական հատուածներէն, երկու երկիրներու ժողովուրդներուն մեծամասնութիւնը կ'ուզէ որ սահմանը բացուի: Քանի մը օր առաջ Կարսի մէջ սահմանին բացումի պահանջով հանրահաւաք տեղի ունեցաւ: Հայերու մէջ ալ յարաբերութիւնը մերժողներուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ անոնցմէ որոնք Հայաստանի իրականութեամբ չեն ապրիր:

Հ.- Հայաստանէն դուրս ապրող Հայերն են անոնք, այսինքն՝ Սփի՞ւռքը:

Պ.- Այո: Սփիւռքին ազգայնական տեսակէտը այն նիւթին մէջ մեծ կշիռ ունի: Սակայն Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը ըսաւ թէ աշխարհի իրավիճակը փոփոխութեան մէջ է, երկու կողմն ալ պէտք է լքէ անտեղիտալի կեցուածքը:

Հ.- Հայաստան ի՞նչ կ'ակնկալէ Թուրքիայէն:

Պ.- Դիւանագիտական յարաբերութիւններ, սահմանի բացում եւ առանց նախապայմանի տեսակցութիւններ:

Հ.- Իսկ Թուրքիա բարեկամութեան զարկ տալու համար ի՞նչ քայլեր կ'ակնկալէ Հայաստանէն:

Պ.- Ղարաբաղի գրաւեալ շրջաններէն նահանջը, ցեղասպանութեան համաշխարհային ճանաչումին պնդումներէն հրաժարիլը, ճանաչումը Կարս-Գիւմրի պայմանագրութեան որով գծուած է ներկայի սահմանը: Մինչդեռ Հայաստանի նախագահը Ռ. Քոչարեան ամենայն յստակութեամբ ըսաւ. «Թուրքիայէն հողային պահանջ չունինք»: Կառավարութիւնն ալ ցեղասպանութեան մասին կ'ըսէ. «Այս հարցին պարագլուխը մենք չենք: "Ցեղասպանութիւնը ընդունեցէք"ի դիւանագիտական, քաղաքական պահանջ չունիմ: Ատիկա Սփիւռքի գործն է: Ես այս ջանքին մէջ միայն կը զօրակցիմ անոր: Որովհետեւ ասիկա մեր պատմական ողբերգութիւնն է: Ցեղասպանութեան Թուրքիոյ եւ աշխարհին կողմէ ճանաչումը մեզի միայն գոհունակութիւն կը պատճառէ»:

Հ.- Լա՛ւ. բարեկամութիւնը ի՞նչ պիտի շահեցնէ երկու երկիրներուն:

Պ.- Թուրքիան կը բանայ դէպի Կովկաս: Այսօր ԱՄՆ-ը, Եւրոպական Միութիւնը, ՕԹԱՆ-ը եւ Ռուսաստանը Կովկասի առընչուած մարտավարական նոր կեցուածքներ ունին: Կովկասեան երկիրներ՝ Հայաստանը, Վրաստանը եւ Ատրպէյճանն ալ կ'ուղղուին դէպի Եւրոպա: Եթէ Թուրքիա կամուրջի դեր կատարէ, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները եւրոպականացում, արեւմտականացում կը շահեցնեն Հայաստանի: Կովկասեան երեք երկիրները շրջանին մէջ կայունութիւն կարենալ ապահովելու համար կը կեդրոնանան Եւրոպայի ներկայացուցած հաւասարակաց շահու ազդակին վրայ: Արդէն Եւրոպական Միութիւնը «Յատուկ դրացնութեան օրինավիճակ» տուաւ անոնց: Ինչո՞ւ վաղը այդ մէկը Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան չվերածուի: Ամէն մարդ գիտակից է ասոր: Սակայն որպէսզի այս բաները կարելի ըլլան, հարկ է Թուրքիա Եւրոպական Միութեան անդամ ըլլայ: Ասկէ զատ, Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ յարաբերութիւններու հաստատումը հոգեբանական բուժում մըն է:

Հ.- Ի՞նչ տեսակի բուժում մը:

Պ.- Հարցը կը վերաբերի հոգեվիճակի մը բարելաւումին: Հայկական ընկերութեան տեսակէտէն շատ կարեւոր է ասիկա: Պէտք է Հայերը հասկնալ, թափանցել անոնց հոգեվիճակին: Եթէ յարաբերութիւններու սկիզբ դրուի, ժողովուրդները վերստին կը տեսակցին: Ցեղասպանութեան նման մեր վախցած, թաքուն վերածած, «միայն պատմաբաններու վերապահուած» նիւթերը ժողովուրդներու փոխադարձ այցերով կրնան սրճարանի խօսակցութիւններու վերածուիլ, ինչ որ բնականոնացում կը նշանակէ: Նման նիւթեր ժողովուրդներ խօսակցելով կը յաղթահարեն:

Հ.- Թուրքիոյ եւ Հայաստանի հարցերուն գլխաւորը Ա. Աշխարհամարտին ապրուած այն դէպքն է որուն Թուրքիա «Հայկական տարագրութիւն» որակումը կու տայ, իսկ Հայաստան «ցեղասպանութիւն»: Հայաստան կը պատրաստուի մոռնա՞լ այդ դէպքը:

Պ.- Ո՛չ: Ոչ ոք կրնայ մոռնալ ատիկա: Ոչ Հայաստանէն, ոչ ալ հայկական աշխարհէն, Հայերէն ոչ ոք թող մոռացում ակնկալէ: Ժողովուրդ մը ապրած ցաւը, պատմութիւնը, նախահայրերը ինչո՞ւ մոռնայ: Թուրքիոյ մէջ Հայերու զոհ Թուրքերու համար կոթողներ կը շինուին: Անոնք անցեալը մոռնալո՞ւ համար են: Մոռացումի գաղափարը սրտամօտիկ չէ: Մարդ արարածին աւելի վայել է առանց մոռնալու անոր դէմ պայքարիլ, անոր հետ ապրիլ, անկէ թշնամութիւն չարտադրել: Մենք եթէ այդ մարդիկը մոռնանք, մեր ինքնութեան դաւաճանած չե՞նք ըլլար:

Հ.- Թուրքիա ի՞նչ պիտի ընէ որպէսզի այս դէպքը պատմութեան մէջ թաղուի ու ապագայի բարեկամութիւնը չխոչընդոտէ:

Պ.- Կոչ կ'ուղղեմ Սփիւռքի Հայերուն. ո՛չ Թուրքիայէն, ոչ աշխարհի որեւէ պետութենէ, ծերակոյտէ պէտք է ցեղասպանութեան ճանաչում պահանջել: Ասիկա իմ ժողովուրդիս ցաւն է ու ես արժանապատուութեամբ կը կրեմ զայն մինչեւ յաւիտենականութիւն: Ուրեմն մէկուն այս ցաւս բաժնելու տրամադրութիւնն ալ անոր գիտնալիքն է, ըստ մարդկային իրաւունքներու, ժողովրդավարութեան իր կեցուածքին: Իսկ Թուրքիա պէտք չէ պնդէ մոռացումի գաղափարին վրայ: Փրոֆ. Հալիլ Պէրքթայ մը յայտնուեցաւ, պաշտօնական տեսակէտին դէմ բան մը ըսաւ, լինչի պիտի ենթարկուէր: «Արարատ» ֆիլմին համար փոթորիկ փրթաւ: Եթէ Թուրքիա կ'ուզէ որ ցեղասպանութիւնը դադրի հարց մը ըլլալէ, հարկ է որ նիւթը այս հողերուն վրայ, ժողովուրդներու, ընկերութիւններու միջեւ խօսակցելի ըլլայ: Այդ դէպքը ա՛յս շրջանին մէջ, ա՛յս հողերուն վրայ ապրուեցաւ: Հարկ է որ պատմութեան այլընտրական աղբիւրներ հրատարակելի, ընթերցելի ըլլան: Ես չեմ ըսեր որ Թուրքիա ցեղասպանութիւնը ընդունի: Կ'ըսեմ թէ Թուրքիա պէտք է աշխարհին ու Հայերուն ցոյց տայ որ այս վիճարկումէն չի վախնար: «Ամերիկեան, Ֆրանսական ծերակոյտներուն պէտք չկայ, եկէ՛ք այս մասին հոս վիճաբանինք» պէտք է ըսէ: Բնականոնացումի համար պայման է յարաբերութիւն հաստատել:

Հ.- Ճիշդ չէ թէ Թուրքիա այս նիւթը երբեք վիճարկումի առարկայ չէ ըրած: Օսմանեան Երեսփոխանական ժողովին քննարկուած է ու տարագրութեան պատասխանատուները դատուած են:

Պ.- Միջոց մը այս նիւթերը վիճարկութեան առարկայ եղեր են. յետոյ վերածուեր են թաբուի:

Հ.- Կ'ըսուի թէ օտար երկիրներու Հայերուն ինքնութիւնը ամուր պահող գլխաւոր ազդակն է այս դէպքին առթած զայրոյթը, ճի՞շդ է:

Պ.- Ճիշդ է: Սակայն ինքնութեան պահպանումի կալուածին մէջ հոգեբեկումը պէտք է Հայաստանով փոխարինուի: Այլեւս 14 տարիէ ի վեր անկախ պետութիւն ունինք: Ապրուած այս աքսորները, մահերը, սպանութիւնները մասամբ այդ պետութեան նպատակին պատճառով էին: Մեռածներուն, մեր պապերուն հանդէպ ո՞րն է մեր առաջին պարտքը: Հայաստանը բարօրութեան մէջ, ապահով, հանգիստ կանգուն պահելը: Ներուժը հարկ է Հայաստանի ուղղել:

Հ.- Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ մեղմացումը ի՞նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Թուրքիոյ հայ հայրենակիցներուն վրայ:

Պ.- Երջանիկ կ'ըլլանք: Եթէ յարաբերութիւնները բարւոքին այս ատեն չենք մեկուսանար մեր մշակոյթը ապրեցնելու ջանքին մէջ: Դիւրին չէ հսկայական մեծամասնութեան մը մէջ անկիւն մը փոքրամասնութեան խմբակ մը ըլլալ ու մշակոյթ մը ապրեցնել: Որովհետեւ վարչապետէն մինչեւ ամէնէն լուսամիտը, Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութիւն գաղափարին գործածութիւնը կատարեալ ողբերգութիւն մըն է: Մեզ նուաստացընող արտայայտութիւններ ունին: Օրինակ, կ'ըսեն թէ Քիւրտերը փոքրամասնութեան իրաւունք կը պահանջեն: Հարց կու տան թէ «անոնք մեր առաջնակարգ հայրենակիցներն են, ինչո՞ւ կ'ուզեն աւելի ցած դիրքով օրինավիճակ ունենալ»: Մինչդեռ զարգացած ժողովրդավարութիւններու մէջ փոքրամասնութիւնները դրական մօտեցում կը վայելեն: Որովհետեւ սպառելու մօտ մշակոյթներ են: Բացի այդ, բոլորս հաւասար քաղաքացի ենք այս երկրին մէջ: Մենք միայն մեծամասնութեան մշակոյթին քով տարբեր մշակոյթ մը կը ներկայացնենք եւ թիւով քիչ ենք: Արդէն այս խնդիրն է փոքրամասնութեան սահմանումը: Լօզանով մեզի տրուածները առանձնաշնորհեալ իրաւունքներ չեն: Երաշխաւորող իրաւունքներ են: Երաշխաւորութեան թէ երկրին մեծամասնութիւնը կազմող մահմետական հայրենակիցներուն իրաւունքներէն նոյնութեամբ կ'օգտուին նաեւ ոչ մահմետականները:

Հ.- Դժուա՞ր է Հայ ըլլալ Թուրքիոյ մէջ:

Պ.- Ես կը սիրեմ Թուրքիոյ մէջ Հայ ըլլալը:

Թարգմանեց՝ Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

ԷՍԱՅԵԱՆԻ ԵՐԵՔ ՍԻՒՆԵՐԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԷԼԵԱՆ

Մեր երէց գրչեղբայրը՝ Անթայր, երկու շաբաթէ ի վեր կը պատմէ Իսթանպուլահայութեան մեծ երախտաւոր, թանկագին կրթական մշակ Ստեփան Կուրտիկեանի մասին: Էսաեանի պատմութեան մէջ իր պատուոյ տեղը ունի այս թանկագին լեզուագէտը, որուն անունը լուսեղէն տառերով արձանագրուած կը մնայ ինչպէս շատերու, նաեւ եօթանասուն տարիներ առաջ Էսաեան Վարժարանի մէջ իրեն աշակերտած Հայերու յիշողութեան մէջ: Այդ տարիներուն կը զուգադիպին նաեւ այլ երկու թանկագին կրթական մշակներու՝ Մանասէ Սուլթանեանի (Մ. Սուլթ) եւ Շաւարշ Փանոսեանի պաշտօնավարութեան տարիները: Մանասէ Սուլթանեան Գատըգիւղի կողմը կը բնակէր եւ եթէ յիշողութիւնս գիս չի խաբեր, տարիներու վաստակ մըն ալ ունի հոն իր անունը կրող ազգային վարժարանով մը, ուրկէ բազմաթիւ աշակերտներ հասած են: Մ. Սուլթանեան Էսաեանի մէջ մեզի կ'աւանդէր թուաբանութիւն եւ երկրաչափութիւն, ինչպէս նաեւ հայերէն. արդէն այդ տարիներուն ծանօթ էր իր հրատարակած «Բարի Լոյս»երու շարքով, որ տարիներէ ի վեր Իսթանպուլահայ վարժարաններու մէջ օրուան պայմաններուն ներած չափով

կը փոխարէնէր «Մեղրագէտ»ներն ու «Թանգարան»ները: Իր ուսուցչական վերջին տարիներուն էր որ զուգադիպեցաւ մեր աշակերտութեան շրջանը, երբ կարգ մը դասարաններու չարաճճի աշակերտները երբեմն զանազան խաղեր կ'ընէին իրեն, օգտուելով ցրուած մտային վիճակէն եւ ըսելով որ այդ օր իր դասը տարբեր դասարանի մը համար էր եւ սխալ եկած էր: Այսպէս յաճախակի գնա-եկուներով դասապահերու վայրկեանները կ'անցընէին, փրենց մանկական կեանքի թանկագին վայրկեանները վատնելով այդ անմեղ խաղերը խաղալով իրենց արժէքաւոր ուսուցչին, որ տատանելով կ'երթեւեկէր մէկ դասարանէն միւսը, մինչեւ որ պատահաբար դասարանի մը ուսուցչուհին անդրադառնար եղելութեան:

Անթայր, իր յօդուածին մէջ այնքան պատկերալից կերպով կը պատմէր մեծ գոհաբերութիւնը, զոր կը կատարէր Ստեփան Կուրտիկեան ի սէր իր ասպարէզին, յօգուտ սիրասուն աշակերտներուն: Նոյն նուիրումն ու զոհաբերութիւնը կը ցուցաբերէր Սուլթանեան, մեծ ներողամտութեամբ եւ համբերատարութեամբ:

Մեր միւս թանկագին եւ անմոռանալի ուսուցիչն էր գրաւարժութեան ուսուցիչ Շաւարշ Փանոսեանը, նմանապէս խիկար նուիրեալ մը, որ կը պաշտէր իր ժողովուրդն ու լեզուն: Գրաւարժութեան անունին տակ Հայոց Պատմութիւն կը պատմէր իր աշակերտներուն, տուած վերլուծութեան օրինակներուն հետ, երբ կրաքանչիւր դասապահու տուած անուններուն մասին կը խօսէր, ինչպէս ամէն անգամուն տուած քանի մը անունով «Աւաթէրօ, Հէյանթ, Գաթրըպրա», պատմելու համար Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Նափոլէոնի պատմութիւնները կամ Ափրիկէի մարդակերները՝ «Հոթանթօ, Պոյիման, Նիամ-Նիամ, Զուլու», խօսելու համար աշխարհագրութեան մասին ալ, «Նիամ-Նիամ»ները ներկայացնելով իբրեւ մեր բոլորին ծանօթ «եամեամ»ները:

Անշուշտ սակայն դասերու ծանրութեան կեդրոնը ըլլալով կը մնային միշտ գրատախտակին վրայի անունները՝ «Մամիկոնեան, Խորխոռունի, Աւարայր եւ Ղեւոնդ Երէց», որոնց քիրբեւ թէ գրելաձեւին վրայ կանգ առնելով կը պատմէր Վարդանանց պատերազմը՝ մեծ խանդավառութեամբ:

Ահա եօթանասուն տարիներ առաջ խաւանի մեր երեք թանկագին ուսուցիչները, որոնք ամէն անգամ որ անունները կ'արտասանէին Հայոց Պատմութեան երեւելիներուն՝ կը բարձրացնէին իրենց ձայնին ելքը անզգալաբար ու յետոյ մտահոգ կը նայէին դասարանին դրան կողմը:

Յարգանք բոլորին թանկագին ու խնկելի յիշատակին:

Ե. Կ.

«Ակօս»
Յուլիս 23

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻՆ ՄՈՒԹ ՕՐԵՐԸ

Գիտնականները անդրադարձած են որ Ի. դարուն երկրորդ կէսին երկրագունտին արեւով լուսաւորումի համեմատութիւնը 10% պակսած է: Որոշ շրջաններու մէջ, ինչպէս ԱՄՆ, Ասիա եւ Եւրոպա, տեղ-տեղ անկումը նոյնիսկ հասած է 37%ի: Այսուհանդերձ պէտք չէ վախ ունենալ մշտական գիշերուան մէջ ապրելու հեռանկարէ մը: Սակայն երեւոյթը այսօր ամբողջ գիտական աշխարհին ուշադրութեան առարկայ է: Ամէն բանէ առաջ կը մտահոգէ երեւոյթին ազդեցութիւնը՝ երկրագունտին կլիմային, ջուրի պաշարներուն եւ հողագործութեան վրայ: Վերջերս Գանատայի մէջ ամերիկացի եւ գանատացի երկրաբաններու գիտաժողովի մը մասնակիցներէն մէկը կացութիւնը ամփոփելու համար ըսած է.. «Կացութիւնը այնպէս է որ կարծես կոբիլ մը նստած է ճաշասենեակի սեղանին վրայ ու ոչ ոք կը նշմարէ»:

Արեւուն լուսաւորումին պակսելուն գլխաւոր պատճառը կը նկատուի օդին ապականութիւնը: Մանաւանդ որ արբանեակով կատարուած չափումները ցոյց տուած են թէ Արեգակը միշտ նոյնքան փայլուն է, բայց երկրագունտին հասնող ճառագայթները նուազած են: Ապականութիւնը երկու տեսակ ազդեցութիւն ունի երեւոյթին վրայ: Առաջինը այն է որ լոյսին մէկ մասը կը ցոլանայ օդին մէջ ներկայ ապականիչ մասնիկներուն վրայ ու փոխանակ երկիր հասնելու, կը վերադառնայ միջոցին մէջ: Երկրորդը մթնոլորտին ջուրի մասնիկներուն հետեւանքով է. այդ խտացած մասնիկները թանձր ու մութ ամպեր կը ձեւացնեն որոնք պատուար կ'ըլլան լոյսին երկիր հասնելուն: Արդէն այդ պատճառով ալ երեւոյթը աւելի զգալի կ'ըլլայ ամպոտ օրերուն. մինչդեռ նուազ ապականած շրջաններու մէջ ան գրեթէ գոյութիւն չունի:

Այս ենթադրութիւնը ընելով հանդերձ, գիտնականները կը խոստովանին որ մութին համար վճռական բացատրութիւն չունին: Անոնք պատրաստած են արեգակնային ճառագայթները չափող գործիք մը որմէ յիսունական թուականներէն ի վեր զետեղուած է մօտ հարիւր հատ, զանազան շրջաններու մէջ: Բայց ատոնց արձանագրած արդիւնքներն ալ առաջին շրջանին անտարբեր ձգած են գիտնականները: Անոնցմէ մէկ-երկուքին յամառ ահազանգներէն ետք է միայն որ երեւոյթը սկսած է աւելի լուրջ մօտեցումի արժանանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓՈԼԱՏԵԱՆԻ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Մեծն. Նիւ Եորքի մասնաճիւղի հրատարակութեամբ օրերս լոյս տեսաւ ամերիկահայ ծանօթ հանրային գործիչ ու գրագէտ Ա. Լ. Փոլատեանի գիրքը նուիրուած Շահան Շահնուրի ծննդեան 100ամեակին (1903 - 2003): Մեծանուն գրագէտին մինչեւ 1950 թուականի գրական գործունէութեան նուիրուած այս ուսումնասիրութիւնը՝ 1950, Յունիս 1, անտիպ մնացած էր հեղինակին մօտ, Կիպրոս: Փոլատեանի նիւճըրզիբրնակ սրտակից ընկերներուն քաջալերանքով լոյս աշխարհ կու գայ 135 էջերէ բաղկացած այս հատորը ունենալով կարգ մը յաւելումներ 1950էն անդին Շահնուրի հին էջերէն, նամականիէն եւ յարակից այլ նիւթերէն:

Յառաջաբանին մէջ հեղինակը ոգեկոչելով Շահնուրի յիշատակը կ'արձանագրէ այս գործին ու առ հասարակ Շահնուրի հետ կապուած կարգ մը անցեալէն եկող յիշատակներ ու անձնական փորձառութիւններ:

Հակառակ քանի մը առիթներու ներկայացման հեղինակը բախտը չունենար անձամբ ճանչնալու Շահնուրը, սակայն ՀԲԸՄ-եան իր երկարամեայ պաշտօնավարութեան օրերուն մնայուն կապի մէջ մտած ըլլալով անոր հետ Միութեան ընձեռած բարիքներէն բաժին մը կ'ապահովէ Սէն Ռաֆայէլի բուժարանին այս մնայուն բնակիչին:

Կան սփիւռքահայ թէ հայրենի մամուլի էջերու մէջ լոյս տեսած Շահնուրին նուիրուած մենագրութիւններ թէ խմբագրականներ, ինչպէս նաեւ կարգ մը յատկանշական լուսանկարներ ու ձեռագիրներ, որոնք համադրուած կերպով կ'ամբողջացնեն այս հատորը:

Այս հատորին ներածականին մէջ հեղինակը կը խոստովանի թէ «Նահանջը Առանց Երգի գիրքը - անունին պէս, դարձաւ իմ անբաժա՛ն ընկերս, իմ թարձի ընկերս, իմ եսիս մէկ մասը, եւ անոր հեղինակը՝ հերո՛սս... կարդացի անկէ ինչ որ գտայ, փնտռեցի անոր ստորագրութիւնը թերթերու մէջ, բայց... չկա՛ր, հիւանդ էր պառկած էր հեռաւոր բուժարանի մը մէջ: Ու յաճախ, գիշերները, առանձին եղած պահերուս, մտածեցի մի՛այն անոր մասին... եւ այս էջերը կը կազմեն իմ ապրումներուս դրաւոր արտայայտութիւնը»:

Ստանալու համար Անդրանիկ Փոլատեանի այս գործը դիմել՝

Tekeyan Cultural Assoc.
P. O. Box 1074
Englewood Cliffs, N.J. 07632
U.S.A.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ԱՌԱՍՊԵԼ-ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԱԹՈՆԸ

Մարաթոնին պատմութիւնը սկիզբ կ'առնէ առասպելէ մը որ կ'ըսէ թէ Ք. ա. 490 թուականին զինուոր մը մէկ շունչով վազած է Մարաթոնէն Աթէնքի միջեւ ինկած 40 քմ. միջոցը, աթենացիներուն հաղորդելու համար Մարաթոնի մէջ Պարսիկներու դէմ մղուած պատերազմին ձեռք ձգուած յաղթանակին աւետիսը: Զինուորը Աթէնք հասնելուն ուժասպառ ինկած մահացած է: 1896ի Աթէնքի նոր օրերու ողիմպիականներուն այդ նոյն վազքը ներգրաւուած է ու առաջին մարաթոնը կազմակերպուած նոյնանուն վայրէն մինչեւ ողիմպիական մարզադաշտը: 1908ին Բրիտանացիները երբ իրենք ձեռնարկած են նոյն խաղերը կազմակերպելու, պարտադրած են 42.195 մեթրնոց միջոցը: Ան հաւասար է Ուինտսըրներու ղղեակին պատշգամէն մինչեւ ողիմպիական մարզադաշտը ինկած միջոցին: Այդ շրջանին ամերիկացի մը՝ Ճոն Հայս վազքը աւարտած է երկու ժամ 55 վայրկեան 18 երկվայրկեանէն, հանդիսանալով աշխարհի առաջին մրցանիշին տէրը: 2003 Սեպտեմբերին քենիացի մը՝ Քէնեան Փոլ Թերկա հաստատած է այդ ճիւղին վերջին մրցանիշը որ երկու ժամ 4 վայրկեան 55 երկվայրկեան եղած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՏՈՐ ԻԳ.

Պէյրութ 2003

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Սարգիս աղա տխրեց աւերակներուն: Գինեպանը, Համբիկը եւ ուրիշ հանդիպատեսներ եկան ձեռքը սեղմել Սարգիսին: Նոր սեղան շտկուեցաւ ու մինչեւ կէս գիշեր քէյֆը շարունակուեցաւ:

Սուրբ Սարգիսը յաղթած էր: Զօրականները վարձատրուեցան: Գրիգոր Թագաւոր Հայոց հռչակուեցաւ: Անդորրութիւնը վերահաստատուած էր:

4

Պոլիս՝ Սամաթիա: «Երեկոյ էր. բոցավառ էր հորիզոնը. կառք մը կ'անցնէր» արընթաց: Կառքին մէջ երկու հոգի ընկողմանած էին՝ Գրիգորը եւ Մարիան:

Գրիգոր կը փախցնէր Մարիան:

Անոնք շաբաթներով իրարու հետ տեսակցած էին ու ծրագրած փախուստը: Գրիգոր ամէն բան ըսած էր, իր անգործ ըլլալը, իր անկուսակցութիւնը: Մարիան գիտցուած էր:

Մարիայի հետ համաձայնած էր նաեւ իր մայրը, որուն մղձաւանջը եղած էր իր աղջկան ամուսնութեան խնդիրը: Ամուսինը որոշած էր ռումանացիի մը հետ պսակել իրենց աղջիկը: Մայրը ամէն գինով կ'ուզէր, որ իր աղջկան մարդը հայ ըլլայ: Ու քաջալերած էր իր աղջիկը եւ նոյնիսկ փախուստի գաղափարը ինք էր յղացած:

Մարիա քանի մը կտոր գոհարեղէն առնելով իր հետ՝ Սամաթիոյ փողոցներէն մէկուն անկիւնը եկած միացած էր Գրիգորի: Կառք մը վարձած էին ու Ղալաթիա պանդոկի մը հասցէն տուած:

Գրիգոր աղջիկ կը փախցնէր: Անպայման ուխերիչ Սարգիս աղայի հոգին կը հրճուէր այդ պահուն, քանզի ան ըստ իր յայտարարութեան, սիրային անոյշ դէպքերու նախազգացումը կ'ունենար:

Կառքը կ'անցնէր կեանքին պէս արընթաց: Մէջը երկու աղաւնիներ գրեթէ կըտուց կտուցի, հեւ ի հեւ կը խօսէին.

- Գրիգորս, Գրիգորս, ա՛լ քուկդ եմ, քուկդ, առ զիս, տար զիս, քուկդ եմ...

- Հոգիս, Մարիաս, թռչնիկս...

- Գրիգորս, աղուոր Գրիգորս...

- Թագուհիս, Մարիաս, անոյշս, գեղեցիկս, մէկ հատիկս ես...

- Ըսէ՛, ըսէ՛ որ կը սիրես զիս... Ըսէ՛, Գրիգորս, խօսէ՛...

- Հա՛, աղուորս, հա՛ շէքէրս, կը սիրեմ, խենթի պէս կը սիրեմ, կը պաշտեմ...

- Ես ալ, ես ալ, Գրիգորս... Ես ալ...

- Հանդարտէ՛, Մարիաս, հանդարտէ՛...

- Ա՛հ, չեմ գիտեր, չեմ կրնար... Այս ի՛նչ խենթութիւն է կ'ընենք... լաւ պիտի ըլլանք, անանկ չէ՞, Գրիգորս...

- Հարկաւ, անոյշս, լաւ պիտի ըլլանք... Աս ամէնը կ'անցնի, կը մոռցուի... Երջանիկ պիտի ըլլանք...

- Տունէն ի՞նչ պիտի ըսեն... Հայրս, ա՛հ, հայրս, սոսկալի մարդ է...

- Մոռցիր, Մարիաս, ամէն բան մոռցիր...

- Մայրիկս, խեղճը, շատ բան պիտի քաշէ հօրս ձեռքէն... Անպատճառ հայրիկս պիտի կասկածի, որ մայրիկիս մատը կայ այս գործին մէջ...

- Մարիաս, պաղարիւն եղիր, քաջ եղիր, ամէն բան մոռցիր... Լաւ պիտի ըլլանք:

- Կը սիրեմ քեզի, Գրիգոր, շա՛տ, շա՛տ կը սիրեմ: Այս խենթութիւնն ընելու համար շատ սիրելու էի: Քեզի շատ կը սիրեմ, շատ սիրեցի: Գիտես, որ միշտ սիրահարներով շրջապատուած եմ: Տեսար ամէն բան: Ատ ամէնը չէր ինչ որ տեսար: Բնաւ մէկու հետ չեմ յարմարած, որովհետեւ չէի սիրած: Քեզի սիրեցի, ամբողջ հոգիովս: Ամէն բանի պատրաստ եմ: Նոյնիսկ եթէ լաւ չըլլանք, ես երջանիկ եմ: Կը բաւէ որ իմս ըլլաս, ինծի հետ ըլլաս:

- Տղայ ես դեռ, Մարիա, հանդարտէ կ'ըսեմ քեզի: Ասանկ ատեններ քիչ մը պաղարիւն պէտք է ըլլայ: Հանդարտէ, հոգիս: Միշտ իրարու հետ պիտի ըլլանք, հարկաւ: Ոչ ոք կրնայ մեզ իրարմէ բաժնել: Երկուքս ալ չափահաս ենք: Օրէնքը մեզի հետ է: Ուզածնիս կրնանք ընել: Ոչ առաջինն ենք եւ ոչ ալ վերջինը: Խորհէ որ ես ալ հայր ու մայր ունիմ: Բայց կը սիրեմ եւ ոչ ոք մտիկ չեմ ըներ: Հանդարտէ՛, հոգիս...

- Աս ի՞նչ օր է, Գրիգոր, աս ի՞նչ օր է: Մտքէս չէր անցներ որ ասանկ բան մը պիտի ընեմ: Ու ասանկ պիտի կապուիմ մէկուն հետ: Գրիգորս, աղուորս, քուկդ եմ...

Ու այս պոլսական սիրաբանութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ Ղալաթիա, պանդոկին դրան առջեւ: Երրորդ յարկը սենեակ մը վարձեցին ու այնտեղ անցուցին իրենց անպաշտօն մեղրալուսինը:

Գրիգոր սուտ հիւանդ ձեւացած էր, պանդոկէն դուրս չելլելու համար: Պանդոկապետը հայ մըն էր: Գրիգոր պատուիրած էր անոր, որ օրուան հայերէն թերթերը դնել տայ իրեն համար: Լրագիրները սկսած էին մեծատառ ու զգայացունց յայտարարութիւններով պատմել Մարիայի փախուստը: Անոնք Ալէմ Տաղիէն սկսած էին պատմել նիւթը:

(Շար. 83)

(Շար. Ա. էջէն)

կը զարգանայ երկու երկիրներուն տնտեսական գործակցութիւնը:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Ս. Լավրով բաւական չոր յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է Ղարաբաղի հարցին լուծումին մէջ Թուրքիոյ դերին առընչութեամբ: Ըսած է թէ այդ երկիրը շրջանցելով Մոսկուան, չի կրնար հակամարտութեան մէջ հիմնական միջնորդի դեր ստանձնել: Աւելցուցած է թէ այդ հակամարտութեան մէջ Ռուսաստան կրնայ երկու կողմին համար ալ ընդունելի համաձայնութեան մը երաշխաւորը ըլլալ. նշած է թէ Ռուսաստան Հայաստանի ռազմական հիմնական դաշնակիցն է: Ատրպէյճանական մամուլը անդրադառնալով Լավրովի յայտարարութեան, գրած է թէ Անգարայի քաղաքական դէմքերը յանկարծակիի եկած են անկէ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՈՉ ՄԷԿ ՇՐՋԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԷ» Կ'ԸՍԷ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԸ

Ադրբէջանի անկախութեան շրջանի բոլոր նախագահներուն խորհրդական, քաղաքագէտ Վաֆա Գիւլիզադէն հարցազրոյցի մը պատասխանելով Ղարաբաղի մասին հարցումի մը, ըսած է թէ Հայաստան ոչ մէկ շրջան կը վերադարձնէ Ադրբէջանի: Ան Ռուսաստանը մեղադրած է ադրբէջանական շրջաններ եւ Ղարաբաղը գրաւելով. ինչ կը վերաբերի Ամերիկացիներուն, անոնք, ըսած է, ղարաբաղեան հարցը չեն հասկնար այնպէս ինչպէս Եւրոպացիները: Շեշտած է. «Մենք կամ պէտք է վերահաստատենք մեր դերիշխանութիւնը, կամ մէկ անգամ ընդ միշտ հրաժարինք Ղարաբաղէն եւ Լաչինէն»:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան ատեն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 18: ՎԱՐԴԱՎԱՌ է: Տօն Պայծառակերպութեան Քրիստոսի ի Թափօր Լերին:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Ծանօթ.- Տաղաւար այս օրին՝ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 19, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն Ննջեցելոց:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 18 տօն է Վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 19. Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկերային Օգնութեան Հայ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տիկին Ժերմէն Մէզանի մահուան առիթով.- Պ. Ռաուլ Գազանճեան 100 Եւրօ, Պ. Շառլ Մովսէսեան 50 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Իսկուհի Սեֆերեանի մահուան առիթով, Տիկին Մարի-Ժան Խաչատուրեանէ 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Կիրակոսեանէ 50 Եւրօ:

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Մաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյեն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni» de Marseille organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ կիրակիները. Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին:

Կիրակի, Օգոստոս 15ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29ին:

*
**

Շավիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչեսթերէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆԻ,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արծրունեաց,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22.30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE
(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

12 AU 26 AOUT : VOYAGE POUR JEUNES (18 à 30 ans)
prix : 840 euros
25 OCTOBRE AU 1er NOVEMBRE : (Tous âges)
prix : 1100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
organisés par Solidarité Protestante France-Arménie
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Extension possible au Karabagh du 1er au 3 novembre)
(Programme détaillé sur demande)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 17-18
SAMEDI - DIMANCHE
17-18 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·992 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·992

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յուլիս 15/16)

ՌՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ԱՆՀԵՏ ԿՈՐՍՈՒԱԾ

Ս. Պետերսբուրգի մէջ անհետ կորսուած է ծանօթ լրագրող 41 տարեկան Մաքսիմ Մաքսիմով։ Անոր վերջին հրապարակումները վերաբերած են յայտնի քաղաքական դէմք Գալինա Ստարովոյտովայի սպանութեան հարցին։ Երեսփոխանուհին Ղարաբաղեան հարցի առաջին օրերէն ջերմ պաշտպան մը էր հայ ժողովուրդին շահերուն ու քանիցս այցելած Հայաստան ու Ղարաբաղ։ Սպաննուած էր 1998 Նոյեմբերին։

***

Ք. ՏԷՐ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԸ

Եւրոպայի Խորհուրդի Նախարարներու Կոմիտէն Եւրոպայի Խորհուրդին մօտ Հայաստանի մնայուն ներկայացուցիչ դեսպան Քրիստիան Տէր Ստեփանեանը նշանակած է Նախարարներու Կոմիտէին կրթութեան, մշակոյթի, մարմնամարզի, երիտասարդութեան ու բնապահութեան հարցերու մասին զեկուցաբերներու խումբին նախագահ։ Նշանակումը կարեւոր է յատկապէս այն պատճառով որ Խորհուրդը կը պատրաստուի հանդիսաւոր կերպով նշելու Եւրոպական մշակութային պայմանագրութեան 50րդ տարեդարձը։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՓՈԽ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ԱՅՑԸ

Իսրայէլի փոխ վարչապետը Է. Օլմերթ Անգարայի մէջ հանդիպում ունեցած է Հանրապետութեան Նախագահին ու Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի հետ։ Իսկ վարչապետ Թ. Էրտողան ինչպէս յայտնած էր, չէ ընդունած զինքը։ Թուրքիա, որ դժգոհ է Իսրայէլի պաղեստինեան քաղաքականութենէն, այցը առիթ նկատած է կարգ մը կէտեր շեշտելու համար։ Նախ փափաք յայտնած է Իսրայէլեւպաղեստին խաղաղութեան հոլովոյթին մասնակցելու, այն պատճառաբանութեամբ որ միակ երկիրն է թէ՛ Իսրայէլի, թէ՛ Պաղեստինի եւ թէ արաբական աշխարհին հետ լաւ յարաբերութիւններ մշակող։ Յետոյ ըսուած է որ Իսրայէլ պէտք է լրջութեամբ վերաքննէ պաղեստինեան իր քաղաքականութիւնը. շեշտուած է թէ Պաղեստինցիներու ուղղուած յարձակումները եւ պատին շինութիւնը Թուրք հանրային կարծիքը կը վրդովեն։ Վրդովումի ազդակ է նաեւ հիւսիսային Իրաքի մէջ Քիւրտերու շահարկումով ժողովրդագրական համեմատութիւնները փոխելու Իսրայէլի ընթացքը։ Է. Օլմէրթ ապահովութիւն տուած է որ Քիւրտերու հետ ոչ մէկ գործակցութիւն կը տանին։

Ինչ կը վերաբերի Թուրք վարչապետին իրեն հետ տեսակցութիւնը մերժելուն, հիւր փոխ վարչապետը ըսած է թէ պատժուած չի զգար ինքզինք, քանի որ երկրին Նախագահէն ու Արտաքին գործերու նախարարէն ընդունուած է։ Ան Իսրայէլ հրաւիրած է Էրտողանը։

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐՕՆ

Վարդավառ է այսօր, Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, տժգոյն, աղօտ յիշատակ է միայն։

Բառը ինքնին, - Տարօն- ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ։ Թերեւս խորհուրդ մը։

Երբ կ'ըսենք Մուշ - կը հասկնանք աշխարհագրական - վարչական բացատրութիւն մը։

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը։ Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, շնչեր ու անցեր։ Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովն ու դաշտերովը։ Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով։

- «Հէ՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»։

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս. Կարապետի սարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լեռան մը կատարը, մինչեւ տասը հազար բազմութեամբ։ Ս. Կարապետի Վարդավառը՝ իր աւանդական լարախաղացներով, բայց մանաւանդ իր իսկ եւ իսկ հայկական խանդավառութեամբ, - ծիծղուն, ծփուն եւ անարուեստ։

Անահիտի հովանին է - կ'ըսեն - փռուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետն ու Արածանին, եւ աստին, մինչեւ Իննակնեան լեռները։ Այլեւ Վահագնի հոգին։

Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կորզել գաղտնիքը Աստուրի։

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել թանկագին գաղտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իբրեւ պարզ մըշակ։

«Կաղ Դեւ»ն է այս, - իրեն յատուկ խըցիկով եւ գուբով, որուն յատակը, - ո՛վ գիտէ - ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական շրջանի անծանօթ, անգնահատելի հարստութիւնները։ Թոնիրները կը վառին գիշերը, եւ առտուն կանուխ «Կաղ Դեւ»ը մաքրած կ'ըլլայ ամէն բան։ Մաքրած ու իր գուբը քաշուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու...։

***

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ ափերուն վրայ։ Այն ալ օրուան այս ժամուն, երբ շատ-շատեր մոխիր ցանած իրենց գլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն։

Անոր համար որ, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին ջղաձգութեան։

Վարդավառի կիրակի մըն էր - 1915 Յունիս 28 - երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ փռուեցաւ գետին, դաւադիր «եաթաղան»ը կուրծքին։ Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ։ Կամ ջարդուփշուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու գնդացիրով...

Մա՛հ կ'ոռնար թշնամին, ամբողջ հայաշխարհին վրայ, գազանային մոլուցքով մը։ Եւ գերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ շունչը առեր էր Տարօն։

Հայ չմնաց Մուշի մէջ։ Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր ինքը ինք։

Միշտ արթուն եւ ըմբոստ, սնած՝ Սեբոբներու, Ջավուշներու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քաջերու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ զինուորներ»ու շունչով, Տարօն աշխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն։ Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն...։

***

Փլաւ՝ Ֆիզիքական աշխարհը. բայց կ'ապրի հոգեկանը։

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վրայ իսկ, ո՛ղջ է Տարօնի ոգին։ Ու թերեւս աւելի աշխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համրանքով փըրկուեցան հայաշխինջ սարսափներէն, եւ կ'ապրին վաղուան համար։

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր գիրովն ու խօսքովն ալ։

Զուշանար առաւօտը, Տարօ՛ն, քանի դուն հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց փառքերուն, քու դաշտերուդ եւ անոնց արդար վաստակին։

Շ.

12 Յուլիս 1931

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց հերթական Խորհուրդի աւարտին (Յուլիս 15) նախարարները հարցապնդումներու ենթարկըւեցան Էլիզէի բակը հաւաքուած լրագրողներուն կողմէ։ Ոչ ոք ուզեց պատասխանել Շիրաք - Սարքոզի ճակատումին մասին։ Ենթական սակայն յայտարարեց թէ Ֆրանսացիք գիտեն թէ ի՛նչ ըրած է իրենց ապահովութեան համար, գնելու կարողութեան ի նպաստ եւ թէ բնաւ բանալէճի տրամադրութիւն չունի։ Յաջորդ օրը Լա Պոլ կ'երթար, ուր խօսք պիտի առնէր ԻՒ. ԷՄ. ՓԷ.ի շրջայիններուն առջեւ, բայց, սկզբունքով որեւէ ակնարկութիւն պիտի չընէր։

ԻՐԱՔԻ մէջ ոճրափորձերը կը շարունակուին եւ Յուլիս 15ին Հատիթայի (Պաղտատի արեւմտեան շրջան) ոստիկանատան մը դէմ թակարդ կառք մը պայթած է։ 10 մեռեալներ կային։ Միւս կողմէ Քէրքիւք - Ճէյհան նաւթուղիին դէմ խափանարարական արարք մը դադրեցուցած է քարիւղի արտածումը։

ՀՌՈՄԻ մէջ, Ֆրանսուա Պայրու (ԻՒ. ՏԷ. ԷՖ.ի նախագահ) եւ իտալացի իր բարեկամը՝ Ֆրանչեսքօ Ռութելլի, Յուլիս 16ին, հիմնած են Եւրոպական Դեմոկրատ Կուսակցութիւնը որուն կանոնադիրն ալ ստորագրուած է նոյն օրը։ Այս նոր շարժումը պիտի համախմբէ ազատականներն ու քրիստոնեայ դեմոկրատները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիին (ԷՍ. ԷՆ. ՍԷ. ԷՖ.) տոմսերու վերապահութեան համակարգիչի ընդհանուր դրութիւնը խանգարուած էր Յուլիս 15ին եւ կարելի չէր տոմս ապահովել ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ շատեր արձակուրդի կը մեկնէին։ Թէեւ բարելաւում մը սկսած էր յաջորդ օրը, բայց ստեղծուած խուճապը մեծ էր։ Կը թելադրուէր տոմսերը գնել կառախումբերու մէջ։

ՄԱՐԻ-ԼԷՈՆԻ, ԷՌ. Ը. ԷՌ.ի կեղծ զոհը, որ դիպահ մնաց 48 ժամ, ազատ արձակուեցաւ բայց պիտի դատուի Յուլիս 26ին։ Ըստ մասնագէտ բժիշկներու անպատասխանատու չէ, բայց հոգեբանական գետնի վրայ դիւրաբեկ է։ Մեծ դառնութիւն կը տիրէ իր ապրած թաղամասին՝ Օպէրվիլլիէի սեւամորթերուն եւ Արաբներուն մօտ, որոնք այլեւս զգուած են քաւութեան նոխազ ծառայելէ։ Ամէն անգամ որ յարձակում մը ըլլայ կամ Արաբները կը մեղադրուին կամ սեւամորթները։ Շատեր կը բողոքեն նաեւ որ աշխատանք չի տրուիր իրենց։

ԱԼԱԱԹԹԻՆ ՋԱՔԸՃԸ, Թրքական մաֆիայի ամէնէն համբաւաւոր «փարէն»ը ձերբակալուած է Կրացի (Աւստրիա) ճամբուն վրայ եւ յանձնուած է առանց որեւէ դիմադրութեան։ Աւստրիոյ ոճրային ոստիկանութեան պետը յայտարարած է որ «մաֆիոզներու ամէնէն հռչակաւորն է որուն հետ գործ ունեցած է»։ 51 տարեկան, ենթական բազմաթիւ ոճիրներով ամբաստանուած է, սկսելով իր կնոջ սպանութենէն։ Թուրք մամուլին համար «մարմնաւորուած սատանան էր»։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE DIPLOMATIQUE»

(août/septembre 2004)

«ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

«Մոնտ»ի երկամսեայ այս հրատարակութիւնը տեղ տուած է ծանօթ պատմաբան - ընկերաբան Թանէր Աքչամի ստորագրած մէկ գրութեան ուր նիւթ կ'ըլլայ հայկական ցեղասպանութիւնը։ Գրութիւնը խորագրուած է «Թուրքիա հայկական ցեղասպանութեան յաճախանքին տակ»։ Զորս էջնոց գրութիւնը փաստացի մէջբերումներով կը ջանայ բացատրել թէ ի՛նչ պատճառներով Հայկական Հարցը թապու մըն է Թուրք ընկերութեան համար։ Շատ համառօտ կերպով՝ այդ պատճառներուն գլխաւորը այն է որ կատարուածին պատասխանատուութիւնը կը տարածուի Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիր դէմքերուն վըրայ։

Նոյն հրատարակութեան մէջ կէս էջ մըն ալ ստորագրած է Վիգէն Չէթէրեան Վ. Տատրեանի «Գերմանիոյ պատասխանատուութիւնը հայկական ցեղասպանութեան մէջ» հատորին մասին։

***

«WASHINGTON POST»

(Յուլիս 12)

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

ԱՄՆ-ու ծանօթ ու ազդեցիկ այս օրաթերթը նիւթ ըրած է Հայաստանէն արտագաղթը, կոչելով զայն «Հայերու տխուր պատմութեան կորուստի նոր գլուխը»։ Յօդուածագիրը կը կոչուի Սիւզըն Կլասըր։ Գրութեան կը սկսի Սեւաբերդէն տխուր տեսարանով մը. ընտանիքի մը անդամները հարիւր տարուան իրենց բնակավայրը մէկ մէկ լքելէ ետք, կարգը վերջինին կը հասնի։ Մեկնելու փափաք չունենալով հանդերձ պարտաւոր կը զգայ այդ քայլը առնելու, որովհետեւ ժլատ, ժայռուտ հողը, աներբենպաստ կլիման

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՈՉ ՈՔ ԿՐՆԱՅ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՌՆԱԼ»

Կ'ԸՍԷ ՀՐԱՆԴ ՏԻՆՔ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ՈՒ ԿՈՉ Կ'ՈՒՂՂԷ ՍՓԻՒՌՔԻՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Հ.- Դիւրին է, ա՞յդ պատճառով:

Պ.- Թերեւս դժուարն է որ ես կը սիրեմ: Հանրապետութեան հիմնումին, Լօզանի օրերուն 300 հազար Հայ կար: 130 հազարը Պոլիս, 170 հազարը Անատոլուի մէջ: Այսօր թիւը իջած է 60 հազարի: Մինչ Թուրքիա 13 միլիոնէն 70 միլիոն ըլլալու չափ բազմացաւ, Հայերը ինչո՞ւ պակսեցան: Հանրապետութեան օրով ալ բազմաթիւ բեկումներ ապրեցանք մենք: Մեր մեծ հայրերը, հայրերը առաւօտ մը արթնցան, Ունեւորութեան տուրքը ապրեցան, մէկ գիշերուան մէջ կորսնցուցին իրենց ստացուածքը: Ուրիշ առտու մը արթնցան ու Սեպտեմբեր 6 - 7 ապրեցան: Միատարրող, յամառող մտայնութիւն մը կը տիրէ մեր երկրին մէջ: Մենք թէեւ մեծամասնութեան մշակոյթին մէջ հասակ կ'առնենք, սակայն դպրոցներու մէջ այս երկրին տարբեր մշակոյթները մարդոց ծանօթացնող միակ դաս մը իսկ գոյութիւն չունի: Մէկդի ձգեցէք դասը, նախադասութիւն մը անգամ չկայ: «Ալի գնդակը Այշէին նետէ»ին(*) քով «Ալի գնդակը Յակոբին նետէ»ի նման նախադասութիւն մը կա՞յ: Թէեւ ժողովրդավարացումով Թուրքիա վերջին տարիներուն իր տարբերութիւններուն նկատմամբ ուշադիր ըլլալու հոլովոյթ մը կ'ապրի: Ժողովրդավարութեան զարգացումով, Թուրքիոյ մէջ Հայ ըլլալ բնական է որ հաճելի կ'ըլլայ:

Հ.- Ի՞նչ է Հայ ըլլալուն մեծագոյն դժուարութիւնը:

Պ.- Հարկ չկայ որ անպայման ոմանք բան մը ընեն: Եթէ դէչ կանխակալ կարծիքներու թիրախի վերածուած փոքրամասնութիւն մըն ես, ատիկա բաւարար է որ լաւ չըլլաս: 1970ական տարիներուն Կիպրոսի պատերազմէն ետք ԱՍԱԼԱ-յի ահաբեկչութիւնը ծայր առաւ: Հայերը յարձակեցան Թրքական արտաքին գործերու կալուածին վրայ: Մենք ապրեցանք ատոր վրդովումը: Ցետոյ Թուրքիա քրտական հարցը առընչեց Հայուն: Աբօն ծագումով Հայու վերածեցին: «ՓՔՔ-ն իրականութեան մէջ Հայկական հարց մըն է» ըսին: Ներքին գործերու նախարար մը ելաւ ու ըսաւ թէ կրօնամոլ Հեզպոլլահ կազմակերպութեան տնտեսական ղեկավարը ծագումով Հայ է: Անմիջապէս որ ըսէք ժողովուրդին թէ դէչ մէկը Հայ է, հարց չի մնար: Այս երկրին մէջ միշտ կենդանի պահուեցաւ գաղափարը թէ դէչութիւնը Հայուն գործը կ'ըլլայ:

Հ.- Պետութիւնը ձեզի հետ կը վարուի այնպէս որպէս թէ կասկածելի մարդի՞կ էք:

Պ.- Միշտ: Զօրավար Հայ մը ցոյց տուէք ինծի: Ապահովութեան տնօրէն դարձած Հայ մը ցոյց տուէք:

Հ.- Պետութեան վերին աստիճաններուն վրայ հայ քաղաքացի կա՞յ:

Պ.- Ոչ, չկայ:

Հ.- Լա՛ւ, հայ սպայ ունի՞ք:

Պ.- Զինուորական ծառայութեան կրնանք պահեստի սպայ ըլլալ, բայց գոյութիւն չունինք զինուորական նուիրապետութեան մէջ: Աստիճանաւոր հայ սպայ չկայ: Պետական ապահովութեան միաւորներուն, ոստիկանութեան, վարչարարութեան մէջ ոչ մէկ գոյութիւն ունինք: Պետութիւնը իր փոքրամասնութիւնները միշտ նկատեց որպէս ապահովութեան հարց մը: Լիսէներու Ազգ. ապահովութեան դասագիրքը այդ նկատումին մէկ ամփոփումն է: Հոն կ'ըսուի «Այս երկրին 95%ը միացած է մշակոյթով, նպատակով ու ճակատագրով: Իսկ հարիւրին հինգնոց փոքրամասնութիւնները նոյն նպատակը եւ ճակատագիրը չեն կրեր»: Այդ գիրքը իմ դպրոցիս մէջ ալ կը գործածուի: Հայ պատանիները իրենց դպրոցներուն մէջ կը կարդան թէ Հայերը ո՛ր աստիճանի դաւաճանած են երկրին: Ատիկա տղոց, անոնց ինքնութեան, արժանապատուութեան հոգեբանական չարչարանք է:

Հ.- Օրէնք մը կա՞յ որ կ'արգիլէ հայ հայրենակիցներու պետական պաշտօնատար ըլլալ:

Պ.- Չկայ. սակայն Թուրքիոյ մէջ երբեմն անգիր օրէնքները գրաւորներէն աւելի գործածական են:

Հ.- Ի՞նչպէս կը բացատրէք երեւոյթը թէ Հայերը երբեք պետական պաշտօններու տէր չեն:

Պ.- Թուրքիոյ հայրենակցական օրէնքը հաւասար հիմերու վրայ չէ: Մենք այս երկրին հայրենակիցներն ենք, սակայն փոքրամասնութիւնները «օտար» որակող դատավճիռներ կան: Մեր ստացուածքին տիրանալու համար պետական գանձին կողմէ բացուած դատերէն մէկուն վճռաբեկ ատեանը հետեւեալ վճիռը արձակեց. «Այս փոքրամասնութիւնները օտարի դասուն կը պատկանին ու որպէս հաստատութիւն իրաւունք չունին ստացուածքի տիրանալու»: Ճիշդ է որ պատշաճեցումի օրէնքներով անհատներու նման հաստատութիւններու կալուածատիրութիւնն ալ ապահովուեցաւ. սակայն մեր ստացուածքը տակաւին մեզի չէ վերադարձուած: Իրականութիւնը այն է որ հոն տիրողը «Փոքրամասնութիւնները դուրսին երկարաձգումներն են մեր մէջ» ըմբռնումն է: «Ճ.Հ.Փ.» կուսակցութեան իններորդ տեղեկագիրը կարդացէք ու տեսէք թէ փոքրամասնութիւնները ինչպէս որպէս ապահովութեան հարց արժեւորուած են: Մենք որպէս Հայ հաւաքականութիւն պետութեան հետ մեր շփումը կրնանք հաստատել միայն Ապահովութեան ընդհ. տնօրէնութեան Փոքրամասնութիւններու սեղանին միջոցով: Մշակոյթի, կրթութեան նախարարութիւնները փոքրամասնութիւններու գրասենեակ մը անգամ չունին:

Հ. Թուրքիայէն մեկնումի մասին մտածեցի՞ք երբեք:

Պ.- Երբե՛ք: Այսօր նոյնիսկ եթէ Հայաստանը դրախտի վերածուի, հոն չեմ երթար: Եւրոպան, Ամերիկան ոսկէ ափսէի վրայ մատուցանեն իսկ չեմ երթար: Իմ արմատներս հոս են: Ընկերութենէն գանգատ չունիմ, սակայն պետութեան մինչեւ այսօր կիրարկած միատարրող վերաբերումէն անհուն գանգատ ունիմ:

Հ. Ձեր կարծիքով հայեւթուրք հարցը ե՞րբ ամբողջական լուծումի կը յանգի:

Պ.- Մեծագոյն վտանգը այն է որ եթէ Թուրքիա ուշանայ յարաբերութիւն հաստատելու, Հայաստան հետզհետէ Ռուսաստանի կը մօտենայ: Արեւմուտքի հետ կապերը կրնան դարձեալ խզուիլ: Թուրքիա պէտք է անյապաղ կատարէ կամուրջի դերը: Լ. Տէր Պետրոսեանի օրով ապրուած հոլովոյթը այս անգամ հակառակ ուղղութեամբ պէտք է բանի: Վեց տարի առաջ Հայաստանի նախագահը Լ. Տէր Պետրոսեան Թուրքիոյ երկարած էր ձեռքը որպէսզի բռնեն: Վերաբանալ չէր տուած Հ.Յ.Դ.ն, Սահմանադրութեան մէջ տեղ չէր տուած ցեղասպանութեան: Ժողովուրդին ըսած էր. «Ղարաբաղի մէջ մեր գրաւած շրջաններէն հարկ է նահանջենք»: Տեսակցութիւն ունեցած էր Թիւրքէշի հետ: Այսուհանդերձ Թուրքիա անոր ձեռքը օդին մէջ ձգեց. ու մարդը աթոռը վրայ տուաւ:

Հ.- Հայաստան ի՞նչպէս կը դիմաւորէ Ֆրանսայի Ընկերվար կուսակցութեան ջանքը որով կը ձգտի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութենէն թեկնածու ունենալու պարագան կապել «ցեղասպանութեան ճանաչում»ի պայմանին:

Պ. Ընկերվար կուսակցութիւնը Ֆրանսայի Հ.Յ.Դ.ին ճնշումով ըսաւ թէ «Առանց ցեղասպանութեան ճանաչումին թրքական չճնշուի Թուրքիոյ»: Յայտարարեց թէ ատիկա Գոփընհակընեան չափանիշի վերածելու համար Եւրոպական Խորհրդարանին պիտի դիմէ: Մեծ սխալ է: Որովհետեւ եթէ Թուրքիա Եւրոպական Միութիւն մտնէ, Հայաստանին ալ կարելիութիւն կը ծագի: Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարը ըսաւ թէ զօրավիգ էր Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ֆրանսայի Հայերը սա կէտը պէտք է ըմբռնեն:

Հ.- Ո՞ր կէտը:

Պ.- Խականը Թուրքիոյ ժողովրդավարացումն է: Դաշնակցական պատուիրակութիւններու հետ արտասահմանեան հանդիպումներուս միշտ հարց տուի իրենց. ոչ ոք կրցաւ պատասխանել: Ներկայիս Ֆրանսացիներուն ալ պէտք է ուղղել նոյն հարցումը. ձեր կարծիքով ո՞րն է աւելի կարեւորը: Թուրքիոյ կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչո՞ւմը, թէ Թուրքիոյ ժողովրդավարացումը: Թուրքիոյ ժողովրդավարացումը շատ աւելի կարեւոր է, քան անոր կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը: Միայն ժողովրդավարացած երկիր մը կրնայ հանգիստ ըլլալ ու հանդուրժել իր պատմութեան հետ հաշուեյարդար տեսնելու, հարցերը սեղան բերելու: Կը նայ հասկնալ դիմացինը: Նոյն կարգի պատահարներ այլեւս չեն կրկնուիր: Սա ալ պէտք է ըսեմ. Թուրքիա - Հայաստան յարաբերութիւններու տեսակէտէն դժուար տարի մը թեւակոխած ենք: Ներառեալ Հայաստանը, ամբողջ հայ աշխարհը զանազան ձեռնարկներով պիտի նշէ տեղահանութեան իննսունամեակը: Այդ նշումներուն ընթացքին զանազան խորհրդարաններու մէջ կրնան բաներ մը պատահիլ: Ատոնք կրնան դժուարացնել Թուրքիոյ Հայաստանի մօտեցումը: Մտահոգ եմ...

***

«Ռատիքալ»ի կայքէջին վրայ տրուած են Հ. Տինքի հարցազրոյցին ընթերցողներու ունեցած հակազդեցութիւններն ալ: Կը բաւէ միայն կարդալ անոնց խորագիրները, գաղափար մը ունենալու համար թէ հայ լրագրողին յայտնածին նման միտքեր ո՛ր աստիճանի խորթ են Թուրք զանգուածին: 32 խորագիրներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը մերժողական, հեգնական, պախարակող, վարկաբեկող բնոյթի է. մէկ երկու բացառութիւններէ մէկը քիւրտ կնոջ մը երկտողն է ուր կ'ըսէ. «Ես որպէս Քիւրտ, պապերուս Հայերուն դէմ գործած ցեղասպանութենէն ամօթ կը զգամ. Նոյն ամօթը դուք ալ պէտք է զգաք. ընդունեցէք ձեր ըրածները. մենք մեր բաժինով կ'ընդունինք: Բոլոր խ պէտք է ներողութիւն խնդրել»: Մնացածին մասին գաղափար մը տալու համար կը բաւէ նշել մէկը միայն, խորագրուած՝ «Ակօս՝ Թուրքին թշնամոր արիւնը»:

Թարգմանեց՝ Ա. Փ.

(*) Նախակրթարանի թրքերէն այբբենարանին առաջին նախադասութիւններէն մէկը:

ՊՐԻՍՄԱԿԷՍ

ԿԱՏԱՐԱԾ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Պիտի երթար: Կարծեմ՝ վերջնական: Կարծես ինքն ալ գիտէր ատիկա, թէ ոչ՝ պիտի չարտօնէր, որ իր գրադարանը ուզածիս պէս պրպտէի: Կը յիշեմ՝ ի՛նչ ուրախութեամբ իր գրադարանին մէջ յայտնաբերեր էի «Նաւը...»ուն երկու հրատարակութիւնները՝ առաջին, 1943ի «Հայրենիք»ի հրատարակութիւնը, եւ երկրորդ, 1963ի այնքան վիճայարոյց հայաստանեան հրատարակութիւնը:

Քովս պահեր էի զանոնք, զոյգ մը հին աղամանդեայ ականջօղերու պէս գուրգուրալով անոնց վրայ. ի վերջոյ ժառանգութիւն մըն էր, զոր ձեռք անցուցեր էի գիր ու գիրքի հանդէպ իմ անչափելի սիրոյս: Բայց ինք երկար ատեն հետապնդեց զիս.

- Չբերի՞ր... ե՞րբ պիտի բերես... ինչո՞ւ չես բերեր...

Առաջին անգամն էր որ գիրք մը տիրոջ չէի վերադարձներ. այդ կողմէն շատ, շատ զգոյշ եմ, որովհետեւ բնաւ չեմ ուզեր, որ իմ գիրքերս ալ երթան ու... չվերադառնան: Այս պարագային սակայն վստահ էի, որ անոնք ի՛մ քովս աւելի հանգիստ պիտի ըլլան, աւելի ուրախ: Չէ՞ք հաւատար: Գիրքերուն հարցուցէ՛ք:

Գիտէր, որ վերջնականապէս պիտի երթար: Արտօնեց, առերեւոյթ անտարբերութեամբ, որ ուզածիս պէս պրպտեմ իր գրադարանը:

Հին, ձեռագիր տետր մը ձեռքս անցաւ: Դպրոցական տետրակ մըն էր, 1896 թուականը ճակտին:

- Գիտե՞ս, - ըսի ծանր տխրութեամբ, - որքա՜ն անհեթեթ է, որ այս անշունչ տետրը դար մը եւ աւելի մնայ, խոկ զայն գրողը արդէն վաղո՛ւց չկայ...

Պահ մը նայեցաւ դէմքիս իր լուռ ու ծակող նայուածքով, յետոյ անակնկալ ժպիտով մը ըսաւ.

- Բայց գրողը հո՛ս է, ա՛յս էջերուն...

Շարունակեցի գրադարանը պրպտել: Մեծ գրադարան մը չէր. ոչ ալ հարուստ էր: Զարմանալի ժողովածու մըն էր չորս լեզուներու՝ հայերէն, արաբերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, եւ քանի մը մասնագիտութիւններու: Հայերէն գիրքերուն մեծ մասը հեղինակներուն մակագրութիւնները կը կրէին:

Տասնեակ մը գիրք հաւաքեցի տուն բերի. կ'ուզէի անկաշկանդ կերպով թերթել անոնց, էջ առ էջ նայիլ, անոնց տիրոջ հետքերը փնտռել, այդ հետքերուն վրայէն կեանքի մը, միտքի մը, աշխարհի մը ուրուագիծերը մէջտեղ հանել...

Գիրքերը բոլորն ալ խնամքով կողքուած են, երբեմն թուղթէ, երբեմն նայլընէ կողքերով, եւ իւրաքանչիւրին վրայ հեղինակին անունն ու խորագիրը մաքուր, գեղեցիկ ձեռագիրով գրուած:

Զարմանալի բան է ձեռագիրը, կարծես անհատականութեան մը գլխաւոր դարպասն է, ուրկէ մարդ թէեւ չի կրնար ներս մտնել եթէ մասնագէտ չէ, բայց կրնայ որոշ գիծեր նշմարել, ինչպէս գիրին հանդէպ սէր եւ յարգանք, կամ՝ ներքին հաւասարակշռութիւն, կամք, ճկունութիւն եւ այլն:

Իւրաքանչիւր գիրք կը կրէ, տիտղոսաթերթին վրայ, գիրքին տիրոջ անունն ու թուական մը, հաւանաբար ստացման կամ գնումին թուականը: Անխտիր բոլոր գիրքերուն մէջ թղթիկներ կան, որոնց վրայ անսովոր կամ անծանօթ բառեր արտագրուած են, ու քովը՝ բացատրութիւնները:

Աչքերուս առջեւ ձմրան գիշերներ կը կենդանանան, երբ տաք լամբին տակ, տաք վառարանին քով, օրուան յոգնութե

նչն եոք ի՞նչ սիրով է, որ բառարանը եկած է ընթերցումին օգնութեան: Թղթիկներուն վրայ նոյն գեղեցիկ, խնքնավստահ ձեռագիրն է, որ դիտողին նոյնքան հաճոյք կը պատճառէ, որքան պատճառած է ընթերցողին, առենին:

Թղթիկները իրենց տեղերը կը պահեմ, կեանքի մը քարտխսագրութիւնը չեղծանելու մտահոգութեամբ: Կը գոցեմ գիրքերը եւ մտորումներու կը տրուիմ:

Գրադարանները, մանաւանդ անտէր գրադարանները յատուկ կանչ մը ունին, ձայն, զոր կարծես միայն ես է որ կը լսեմ. եւ ոչ միայն կը լսեմ, այլ կը տագնապիմ, քունս փախցնելու չափ:

Ի՞նչ պիտի ըլլան այս գիրքերը, հիմա որ անոնց տէրը կը պատրաստուի մեկնիլ: Ծախե՞լ: Բաժնե՞լ: Բայց իւրաքանչիւր գրադարան, իր տարբեր-տարբեր գիրքերով, բաց ափ մըն է, զոր կարելի է կարդալ, կը բաւէ որ մարդ գնչուհիի երեւակայութիւն ունենայ: Ի՞նչպէս ուրեմն տարտղնել այդ գիրքերը, ինչպէ՞ս եղծել բաց ափին կեանքի գիծերը:

Այդպէս մտորումներու մէջ մնացի, գիրքերը չուրջս թափուած, յետոյ զգացի, որ անոնք ըսելիք ունին, ու ես պարտաւոր եմ լսել զիրենք:

. Մի՛ նեղուիր, - կ՚ըսէին, - մի՛ նեղուիր մեզի համար. մենք մեր կեանքը լիովին ապրեր ենք, գուրգուրանք ու սէր տեսեր, զիրար վայելեր ենք. մեր գրադարանը միշտ գեղեցիկ էր ու մաքուր. մերը պատուոյ տեղն էր. մի՛ նեղուիր: Լիովին ապրեր ենք...

Ուրեմն՝ այդպէս, այդքան էր իրականութիւնը, ճշմարտութիւնը, եթէ կ՚ուզէք:

Պէտք չէր նեղուէի այս գրադարանին համար: Երկրորդ կեանք մը պարգեւեր էի ա՛յն գիրքերուն, զորս հաւաքեր տուն բերեր էի: Մնացեալները իրենց ճակատագիրը պիտի ապրէին, իրենց ծառայութիւնը լիովին կատարած:

Ուրիշներ այլ գիրքեր պիտի գնեն, այլ գրադարաններ պիտի կազմեն: Եթէ չըլլան կազմուող եւ քայքայուող գրադարանները, ո՞ւր պիտի ապրի նորը, ինչպէ՞ս պիտի զարգանայ նորը:

Իսկ այնքան ատեն որ ընտանեկան գրադարանները կը լեցուին ու կը պարպուին, լեցուող եւ պարպուող ամբարտակներու թափով, ուրեմն գիրքերուն կեանքը բնական հունի մէջ է:

Հաւաքեցի նոր բերած հին գիրքերս, դրի գիշերային սեղանիկիս վրայ, եւ խաղաղած հոգիով անցայ անոնց ընթերցումին:

Մ. Ե.

«Ժամանակ»

«ՖԱՐԸՆՀԱՅԹ 9/11» ԿԱՄ ՄԵՏԻԱՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ

Անուրանալի է որ մետիաներու դերը մեծ է պայմանաւորելու համար ամբոխները, ներառեալ անոնք որ կը խորհին թէ տեղի չեն ուզեր տալ եւ տէր կը մնան իրենց դիմադրական ոգիին: Այս ուղղութեամբ օրինակները չեն պակսիր եւ տարւոյս սկիզբէն իր դերը խաղաց «Լա Փասիոն տիւ Քրիսթ»ը որ ԱՄՆ-էն Եւրոպա բոլորին հետաքրքրութիւնը վառ պահեց: Հարկ էր տեսնել «ապուշ չմեռնելու համար» ինչպէս կ՚ըսեն Ֆրանսացիք: Տեսնելէ ետք, կարելի էր միայն յուսախաբ ըլլալ եւ հարց տալ թէ ինչո՞ւ այդքան աղմուկ բարձրացած էր ֆիլմի մը համար, որ որեւէ ձեւով չէր արդարացներ թեր ու դէմ կարծիքները: Իրա՛ր անցնելիք ոչինչ կար, ոչ իսկ տեսարանները այնքան անհանդուրժելի էին իրենց արիւնարբու ու չինծու նկարագրութիւններով, ոչ հակահրէութիւն կար եւ ձեռնհաս անձերու համար ալ, ամէն ինչ հաւատարիմ կը մընար Աւետարանին:

Նոյն պարագան կը թուի ըլլալ Մայքըլ Մուրի «Ֆարընհայթ 9/11»ը: Ամիսներէ ի վեր մեծ աղմուկ բարձրացաւ, սկիզբը ներկայացումը արգիլուեցաւ Միացեալ Նահանգներու մէջ, ֆիլմը հասաւ Գաննի փառատօնին, արժանացաւ առաջին ոսկի մրցանակին ու աւելի քան չաբաթ մըն է կը ներկայացուի նաեւ Ֆրանսայի աւելի քան հարիւր սրահներու մէջ: Ֆիլմը կը տեւէ երկու ժամ եւ 15 վայրկեան եւ ընդհանուր ձեւով ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ: Առաջին մասը կրնայ նոյնիսկ ձանձրացուցիչ թուիլ: Հա՞րկ էր այդքան ճիգ թափել համոզելու համար դիտողը որ ԱՄՆ ունին ցաւագարի համբաւի տիրացած նախագահ մը, այլ խօսքով իրողութիւն մը, որ հեռու է գաղտնիք մը ըլլալէ բոլորին համար, բացի թերեւս Ամերիկացիներու մէկ ստուար հատուածէն, որու համար ԱՄՆ-ու նախագահ մը միայն ճիշդ բաներ կրնայ ընել, Զարին դէմ Բաբելին յաղթանակը ապահովելով: Ֆիլմին վերջին մասը, որ մէկ ժամ կը տեւէ, կը վերաբերի Իրաքի պատերազմին, աւելորդ եւ անտեղի պատերազմ մը, որու ընթացքին, ամերիկացի զինուորներու մայրեր կան, որ ի վերջոյ կ՚անդրադառնան թէ իրենց զաւակները նահատակուած են յանուն անգոյ դատի մը եւ Իրաքի ժողովուրդն ալ երախտագիտական ոչ մէկ ըզգացում կը ցուցաբերէ: Բռնատէրի մը ձեռքէն անցած է գրաւող բանակի մը ձեռքը: Ըստ Մայքըլ Մուրի, այս ֆիլմը նըպատակ ունի տարհամոզելու ամերիկացի քաղաքացին, որ իր քուէն չտայ Պուշի: Այդ առընչութեամբ, պատերազմի վախճանէն ի վեր հասած լուրերն ու բախումները լայնօրէն կրնան բաւարարել ոեւէ խելահաս քաղաքացի: Զանազան նկարահանումներէ, լրատուութիւններէ առնուած եւ իրարու կցուած փաստանկարները հաւաքածոյ մը՛ն են ծանօթ իրողութիւններու եւ այդքան: Այլ խօսքով՝ լեռը մուկ մը ծնաւ սահմանէն անդին չանցնիր:

Բայց, ինչպէս ըսինք սկիզբը, մետիաներու պատրաստած մթնոլորտն է որ խնդրոյ առարկայ է: Եւ հոս, ոեւէ մէկը կրնայ զոհ երթալ:

Ա. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՑՈՅՍԻ ԱՍՏՂԸ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Յունիս 25ին, Ուրբաթ իրիկուն, Հայ Մշակոյթի Տան «Ժ. Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ռոստովի «Յոյսի Աստղ» 30 երիտասարդներէ բաղկացած խումբին տպաւորիչ ներկայացումը, բարեկամական թեմայի մը շուրջ: Երեկոյթը կազմակերպուած էր Հայ Մշակոյթի Տան վարչական կազմին եւ տնօրէն Ա. Յակոբեանի կողմէ:

Տեղւոյն նախագահը՝ Ա. Գալաճեան բարի գալուստի իր խօսքէն ետք բեմ հրաւիրեց արուեստագէտները, որոնք ներկայացուցին հայկական ժողովրդական, հայրենասիրական, տոհմիկ եւ էսթրատային երգեր ու պարեր, գեղեցիկ, գոյնզգոյն տարազներով: Հանդիսութեան երկրորդ բաժնին մէջ, խումբը ներկայացուց տարբեր ազգերու երգեր ու պարեր, իտալերէն, սպաներէն, եբրայերէն, ռուսերէն եւլն.: Ցայտագիրը վերջ գտաւ հայերէն երգերով: Վերջաւորութեան ներկաները ծափահարութիւններով յայտնեցին իրենց գնահատանքը: Այս լաւ կազմակերպուած համոյթը իր յաջողութիւնը կը պարտի մասնակցող արուեստագէտներուն, որոնց ցանկը լոյս տեսաւ արդէն «Յառաջ»ի Յուլիս 3ի թիւին մէջ:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԻՐԱՔԻ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Հայաստանեայց Եկեղեցիի Առաջնորդները կը շարունակեն հետաքրքրուիլ Իրաքի Հայոց վիճակով, որոնք տակաւին կը գտնուին անապահով ու դժուարին պայմաններու մէջ: Հայկական կազմակերպութիւններ ինչպիսին են Հայ Օգնութեան Միութիւնը, Հայկ. Ընդհ. Բարեգործական Միութիւնը, Ամերիկայի Հայկական Համագումարը օժանդակութեան միջոցները կը փնտռեն նեղ կացութեան մատնըւած Իրաքահայերուն:

Իրաքի հայ գաղութէն հասած վերջին լուրերը դիտել կու տան թէ Հայերը տակաւին կը մնան կեանքի անապահով պայմաններու մէջ: Ամերիկեան ու իրաքեան ուժերու կարճատեւ պատերազմին ընթացքին երկու Իրաքահայեր սպաննուած էին, բայց պատերազմէն վերջ ալ խռովութիւնները կը շարունակուին ու պատերազմի աւարտէն մինչեւ այսօր ութ Իրաքահայեր եւս իրենց կեանքը կորսնցուցած են բախումներու զոհ երթալով: Մահերը պատահած են ռմբակոծումներու ընթացքին: Բազմաթիւ Իրաքահայեր ալ առեւանգուած են եւ ազատ արձակուած են որոշ փրկագիններ վճարելէ վերջ: Անդուհանդերձ Իրաքի Հայոց ներկայացուցիչները կը յայտնեն թէ Հայերը իրենց ազգութեան կամ կրօնքին համար թիրախ ընտրուած չեն, անոնք մահացած են պարզապէս դիպուածաւ, սխալ ժամանակին սխալ տեղ գտնուելով:

Ամերիկայի եկեղեցական կազմակերպութիւններու անդամները նիւթական օժանդակութիւններ կը կատարեն Իրաքի Հայոց Առաջնորդարանին միջնորդութեամբ, օգտուելով Իրաքի Առաջնորդարանի Տիկնանց Յանձնախումբէն, որ շատ լաւ կ՚աշխատի: Իրաքի Առաջնորդարանը կը հաղորդէ թէ Պաղտատի մէջ կը գտնուին օժանդակութեան կարօտ 265 հայ ընտանիքներ: Միւս քաղաքներուն մէջ ապրողներու կեանքի ապահովութիւնը այնքան խախուտ չէ որքան Պաղտատի մէջ բնակողներունը: Արեւելեան Թեմի Առաջնորդարանը ցարդ 13 հազար տոլարի օժանդակութիւն ղրկած է Իրաքահայութեան: Գաղութը ունի այլատեսակ հարցեր ալ: Առաջնորդարանը այժմ իշխանութիւններու հետ կը բանակի որպէսզի ետ առնըւին հայկական դպրոցները, որոնք 1972-ին գրաւուած էին նախկին վարչակարգերու կողմէ: Այդ շրջանին հայ գաղութը նոր դպրոց մը կը կառուցանէր եւ այդ դպրոցն ալ գրաւուեցաւ ու գործածուեցաւ որպէս պետական պաշտօնատեղի, մինչեւ որ անցեալները ռմբակոծումներու ենթարկուելով հրկիզուեցաւ: Վարչակարգին անկումէն ի վեր աշակերտները շաբաթը երկու ժամ Հայոց լեզուի ու մշակոյթի դասաւանդութեան իրաւունք ստացած էին, բայց հիմա աշխատանք կը տարուի որպէսզի ամէնօրեայ հայկական վարժարաններ գործել սկսին:

Հակառակ դժուարութիւններուն գաղութը ունի ներուժ: 22 հազար Հայեր կ՚ապրին Իրաքի մէջ եւ ասոնցմէ 15 հազարը Պաղտատի մէջ: Առաջնորդարանը ամբողջ Իրաքի մէջ ունի ինը եկեղեցիներ ու այս եկեղեցիներէն ո՛չ մէկը վնասուած է պատերազմի ընթացքին: Միայն թէ երթեւեկի դժուարութիւնն ու վտանգը պատճառ դարձած են որ արարողութիւն չկատարուի Ս. Գրիգոր Մայր եկեղեցիին մէջ, հաւատացեալները կ՚երթան Ս. Կարապետ եկեղեցի, ուր համնիլը աւելի դիւրին է:

1984ին հոգեւորականներ հասցնելու դասընթացք մը հաստատուեցաւ: Այժմ հինգ աշակերտներ կը հետեւին դասընթացքին: 1984էն ասդին 12 հոգեւորականներ պատրաստուեցան այստեղ: Կը գործէ նաեւ կիրակնօրեայ դպրոց մը 1985էն որ սկսած էր 25 ուսանողներով, իսկ հիմա ունի 430 ուսանող: Կ՚ըսուի որ եթէ ամէնօրեայ դպրոցները սկսին գործել, 500 աշակերտներ պիտի կարենան արձանագրուիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Ժողովուրդին մէջ օրուան խնդիրն ու խօսակցութիւնն էր Գրիգոր - Մարիա սիրարկածը: Ընթերցողները ամէն օր կը սպէին թերթերը ու առաջին անգամ անգօրէն կը կարդային այս սիրարկածին նոր մանրամասնութիւնները: Թերթերը նորութիւն մը չունէին, եւ սակայն կը չըսէին, կը հնարէին պարզապէս լրագիր քըլլու համար: «Մանզումէի Էֆքեար» առաջնութիւնը խլած էր, տալով վիպաձեւ լուրեր, հերոսներուն անձին նկարագրութիւնը, անոնց խօսակցութիւնը, երդումները, ուխտերը, փախուստի պատրաստութիւնները:

Յետոյ՝ ոստիկանական հետապնդումները: Ամէն կողմ կը փնտռուէին: Ռուսական դեսպանատունը, Հայոց պատրիարքարանը, փախչողներուն ծնողները իրար անցած էին: Այն ատենուան երգիծաթերթ Բանադող Լուսթիճեան (բուն անունով Գրիգոր Թորոսեան) քանի մը ծաղրանկարներ ստորագրեց, զաւեշտական ձեւերու մէջ ներկայացնելով սիրարկածին տխրաւորութիւնը:

Աղջկան հայրը գացած էր տղուն հօրը վրայ ու բաց սպառնացին.

. Աղջիկս կ՚ուզեմ...

Տղուն հայրը պատասխանած էր.

- Ես քենէ տղաս կ՚ուզեմ: Աղջիկդ տարիքով տղայէս մեծ է եղեր: Աղջիկդ է որ փախցուցած է իմ տղաս եւ ոչ թէ տղաս է որ փախցուցած է քու աղջիկդ: Իմ տղաս անգործ էր, դեռ իմ հացս կ՚ուտէր, ան դըրամ չունէր աղջիկ փախցնելու համար: Դրամն ալ քու աղջիկդ է ճարեր: Ես տղաս կ՚ուզեմ քենէ: Քու աղջիկդ է որ գլխէ հաներ է իմ տղաս:

Ժողովուրդը երկու մասի էր բաժնուած: Մէկ մասը անցած էր աջ՝ աղջկան հօրը կողմը, միւս մասը ձախ՝ տղուն հօրը կողմը:

Մամուլը ամէնուն կողմն էր: Մամուլը ախորժակ կը բանար իր լուրերով: Մամուլին համար պէտք էին Գրիգորներ ու Մարիաներ, որպէսզի նիւթ ըլլար ու թերթ քշուէր: Պոլսոյ բոլոր գիւղերուն մէջ կը փնտռուէր սիրահար զոյգը: Ըստ թերթերուն, երբեմն անոնց մէկ հետքը գտնուած կ՚ըլլար, երբեմն ստոյգ աղբիւրէ կ՚իմացուէր որ անոնք Մեծ Կղզի անցած են, երբեմն նոյնիսկ հաստատապէս կ՚ըսէին, թէ քանի մը ժամերու խընդիր է անոնց թաքստոցը գտնելը: Եւ սակայն օրերը կ՚անցնէին ու երկու աղաւնիները չէին գտնուեր:

Ոսկերչաց շուկային մէջ Սարգիս աղա իր ձայնով կամարները կը թնդացնէր: Առտու իրիկուն իր խօսակցութեան նիւթն էր: Ալէմ Տաղիի իրենց կուիւը կը նկարագրէր, կը պատմէր նաեւ ճարտարմանեւրուն կողմէ ձերբակալութեան դէպքը: Սարգիս աղա կը խայտար ու կը փառաբանէր Գրիգորն ու Մարիան: Անոր շատախօսութիւնները բերնէ բերան տարածուած էին ամէն կողմ: Թերթերու խմբագիրները եկան գտան Սարգիս աղան: Ու ան բերանը բացաւ ու ամբողջ հերոսավէպեր սկսաւ պատմել:

Խմբագիրներուն փնտռածը ճիշդ այդ էր արդէն: Հետեւեալ օր նոյնութեամբ կը տպուէին Սարգիս աղայի փչածները: Սարգիս աղա օրուան մարդը եղաւ:

Օր մըն ալ Սարգիս նամակ մը ստացաւ Գրիգորէն: Այդ օր ուրախութենէն խենթեցաւ: Խանութը գոցեց ու վազեց: Պանդոկին մէջ գտաւ Գրիգորը ու Մարիան: Ուրախութենէն սկսաւ լալ եւ երկուքն ալ հօր նման համբուրել:

- Ասլաններս, զաւակներս, աֆէրիմ, աֆէրիմ, շատ աղէկ ըրիք, վայելեցէք իրար, բէյֆերնուդ նայեցէք... Նաար՞լ եղաւ...

- Ամաճ, Սարգիս աղա, բերնէդ բան մը չփախցնե՞ս...

- Խե՞նթ եմ, խե՞նթ եմ...

Սարգիս աղայի համար մեծագոյն պատիւն էր աս: Ոչ ոք, բացի իրմէ, գիտէր աղաւնիներուն թաքստոցը:

Գրիգոր բացատրեց իրենց դրութիւնը: Դրամ չունէին: Քանի մը գոհարներ կային: Անհրաժեշտ էր զանոնք ծախել ու դրամի վերածել: Սարգիս աղա սիրով յանձն առաւ կատարել այդ գործը: Երկու օր վերջ լաւ գիներով կնքած էր ու դրամը բերած Գրիգորին: Գրեթէ օրը մէկ անգամ կ՚այցելէր:

Այսպէս անցան աւելի քան քառասուն օրեր: Վերջ ի վերջոյ պանդոկապետը կըռահեց խնդիրը եւ սակայն խոստացաւ գաղտնի պահել ամէն բան:

Դուրսը իրարանցումը նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուէր: «Մանզումէի Էֆքեար» սկսած էր խմբագրականներ թըխել բարոյական ու սիրային հարցերու շուրջ:

(Շար. 84)

FRA

DACHNAKTSOUTIOUN
Comité Central pour l'Europe occidentale
17 rue Bleue 75009 Paris

ADL

RAMGAVAR
29 rue Etienne Dolet 94140 Alfortville

La communauté arménienne de France va exprimer sa vive inquiétude à l'occasion de la visite officielle en France du Premier Ministre turc, M. Recep Tayyip Erdogan.

Les citoyens français d'origine arménienne ,ainsi que lensemble des Français légitimement attachés au respect des valeurs éthiques et morales, appellent solennellement la France et la Turquie à respecter les obligations qu'imposent la loi du 29 janvier 2001 qui «reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915». En effet, à l'occasion de la visite en France du Premier Ministre turc, M. Recep Tayyip Erdogan, ils craignent d'être les «laissés pour compte de la real politique européenne».

Alors qu'une résolution du Parlement européen de 1987, réitérée à deux reprises en 2004, fixent entre autres comme condition d'adhésion de la Turquie à l'Union européenne, l'évacuation de Chypre, la prise en compte des droits du peuple kurde et la reconnaissance du génocide arménien, le gouvernement turc se livre à une tentative de séduction à grande échelle, tout en s'enfermant dans une attitude négationniste, contraire aux conditions établies et contraire à l'esprit et aux valeurs défendues par la France sur le plan international.

Aussi, nous demandons aux autorités garantes des Institutions de la France qui recevront M. Erdogan du 19 au 21 juillet 2004, de lui rappeler que l'intégration de la Turquie n'est compatible ni avec les exigences de la loi, ni avec celle de l'opinion publique majoritairement hostile à l'intégration d'un Etat négationniste dans l'Union européenne.

C'est dans cet esprit de mobilisation citoyenne que la FRA Dachnaktsoutioun et l'ADL Ramgavar, avec le soutien des CCAF, appellent à une manifestation de protestation à l'encontre de la politique de M. Erdogan le mardi 20 juillet à 18h, Place du Trocadéro. Ils informent qu'une conférence de presse sera organisée le même jour à 11h au Press Club de France (rue Jean-Goujon) pour mettre en évidence que cette Turquie n'est pas encore apte à intégrer l'Union européenne.

ADL Ramgavar
FRA Dachnaktsoutioun

Paris le 12 juillet 2004

CONTRE CETTE TURQUIE DANS L'EUROPE, LE COMBAT CONTINUE...

LE MARDI 20 JUILLET
Le Premier Ministre turc sera à Paris pour que la France dise OUI
LE MARDI 20 JUILLET
Nous serons là pour dire NON
à cette Turquie là en Europe !
LE MARDI 20 JUILLET
Nous serons là pour que la Turquie dise OUI
à la reconnaissance du génocide arménien !

MANIFESTATION à 18 heures

De la Place du Trocadéro
(Parvis des Droits de l'Homme)
au **Centre des Conférences**

C'est là que le Premier Ministre turc donnera une conférence de presse à 19 heures. Il doit voir que nous sommes présents, nombreux, déterminés, prêts à aller jusqu'au bout. Ce jour là, se rendre à la manifestation relèvera d'un acte de combat fort. **Nous aurons la Turquie en face à face.**

Départs en autocars

Alfortville : 17h Place Achtarag	**Arnouville: 17h** Stade Léo Lagrange (Réserv. 01 39 87 08 73)	**Issy-les-Moulineaux: 17h** Eglise Apost. Arménienne (Réserv. 01 46 38 46 00)

La victoire dépend de notre mobilisation

FRA DACHNAKTSOUTIOUN — ADL RAMGAVAR
Avec le soutien des Conseils de Coordination des Arméniens de France de Paris et de Lyon, du Conseil Représentatif des Associations Arméniennes de Marseille

(Շար. Ա. էջէն)

մեծ կարելիութիւններ չեն տար մարդոց:

Ոչ ոք գիտէ անկախութեան առաջին օրէն մեկնողներուն ճշգրիտ թիւը, բայց ամէն մարդ կ'ըսէ թէ մնացած բնակչութեան թիւը երկու - երեք միլիոնի միջեւ է:Մեկնումները կ'ազդեն թէ' քաղաքական մարզին, թէ տնտեսութեան: Կը յիշեւին պատերազմը, բնական հարստութիւններու շատ համեստ մակարդակը, մնացողներուն ապրուստի գլխաւոր միջոց արտասահմանէն ղրկուած գումարները: Նաեւ տոմսի, այցագիրի համար տրուածները: Կ'ըսուի թէ 8-10 հազար տոլար կը վճարուի երբեմն Շէնկէնի գօտիին մաս կազմող երկրի մը այցագիրը ունենալու համար:

Աշխարհի ամէնէն աւելի ցրուած մէկ ժողովուրդին պատկերը տալով մէկը կ'ըսէ թէ Հայրենիքի հողին վրայ հազիւ ամբողջ Հայութեան 30%ը կ'ապրի:

ԱՐՑԱԽՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արցախուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան ատեն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

SOUTIEN A LA MANIFESTATION DU 20 JUILLET

Le Parlement français a voté à l'unanimité, en 2001, la reconnaissance du Génocide Arménien par la France.

Pour plus de 80% des Français il est «très grave» que la Turquie ne reconnaisse pas ce Génocide perpétré en 1915.

La grande majorité des partis politiques français s'est prononcée contre l'ouverture des négociations pour son entrée en Europe ou exige en préalable qu'elle reconnaisse le Génocide Arménien.

Le gouvernement français doit admettre que toute occultation de cette question est un encouragement au négationnisme et à l'arrogance de l'Etat turc, ainsi qu'au racisme.

La Turquie ne peut pas avoir sa place en Europe tant qu'elle n'aura pas reconnu ce crime imprescriptible.

Aussi les citoyens français d'origine arménienne demandent-ils à leurs gouvernants que la reconnaissance du Génocide Arménien de 1915 par la Turquie soit posée comme une exigence prioritaire pour son entrée dans l'Europe.

Le CCAF de Paris appelle donc tous les Français, d'origine arménienne ou pas, à participer à la manifestation du mardi 20 juillet à 18 heures au Parvis des Droits de l'Homme — Place du Trocadéro.

Soyons nombreux.

Paris, le 15 juillet 2004

CHAVILLE

Eglise St Grégoire l'Illuminateur

6 rue Père Komitas

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe les dimanches 1er août, 8 août, et 22 août.

Le dimanche 15 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

•

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre à 9 heures**, dans la salle de l'église.

Inscriptions sur place.

6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 18: ՎԱՐԴԱՎԱՌ է: Տօն Պայծառակերպութեանն Քրիստոսի ի Թափօր Լերինն:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Ծանօթ.- Տաղաւար այս օրին՝ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Երկուշաբթի, Յուլիս 19, Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ *կը կատարուի* վասն համօրէն Ննջեցելոց:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 18 տօն է Վարդավառի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց

Երկուշաբթի, Յուլիս 19. Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 11ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni» de Marseille organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne tout compris, visa inclus hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

VOLS DIRECTS ARMÉNIE

• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos Juillet — 4 Vols Hebdos Août — 3 Vols Hebdos Septembre

SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

ÉTÉ 2004

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 20
MARDI
20 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·993 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·993

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ
ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

ՈՎ ԸՆՏՐԵՑ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ո՞վ ընտրած է Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի Փարիզ կատարելիք պաշտօնական եռօրեայ այցելութեան թուականը: Եթէ Թուրքիան է ընտրողը, Ֆրանսայի կը մնար փոփոխութիւն մը առաջարկել, եթէ Ֆրանսան է, կը նշանակէ որ այլեւս քաղաքական նուազագոյն փափկանկատութենէ ալ զուրկ է, քանի Էրտողանի ժամանման կը զուգադիպի Կիպրոսի վրայ Թրքական բիրտ յարձակման երեսնամեակը, քանի այդ յարձակումը տեղի ունեցած է 1974 Յուլիս 20ի առաւօտեան ժամը 6ին: Այլ խօսքով, Թրքական ներխուժումը Եւրոպական Միութեան անդամ դարձած պետութեան մը վրայ:

Մամուլը անշուշտ լայն տեղ կու տայ: Լիպերասիոն իր առաջին էջէն սկսած է Շիրաքի եւ Էրտողանի նկարով եւ սա խորագրով՝ «Լը գաս-թէք թիւրք»: Նուիրած է նաեւ երկու ուրիշ էջերէն զատ իր խմբագրականը, զոր ստորագրած է Ժերար Տիւփիւի: Սկիզբէն կը խոստովանի որ Թուրքիա որեւէ ձեւով եւրոպացի չէ, ոչ Բիւզանդական ոչ ալ Օսմանեան կայսրութիւնը: Հեգնանքով կը յիշէ նաեւ որ Քեմալական անունն իսկ՝ Աթաթիւրք (Թուրքերու հայրը) հակաեւրոպական է: Այս ամբողջը, սակայն, բաւարար չէ նըկատել ո՛չ ըսելու համար անոր անդամակցութեան: Կը դնէ կարգ մը նախապայմաններ, օրինակ պարտի հրաժարիլ կիպրոսի խլամը տէ փաքթօ պետութեան ճանչը դարձնելէ: Այլ յօդուածներով կը ներկայացնէ Թուրքիան, ուր 12 միլիոն Քիւրտերու հետ կը յիշէ 45 հազար Հայեր: Կ'անդրադառնայ որ քրտերէնը այլեւս արտօնուած է գոնէ շաբաթը կէս ժամ հեռատեսիլէն (թէեւ, աղատ արձակուած Քիւրտերը կրկին պիտի դատուին հրապարակային քրտերէն ելոյթ ունեցած ըլլալուն համար), բայց եւ այնպէս, կը բաւէ որպէսզի չակերտով խորագրէ. «Այլեւս Թուրք Պետութիւնն է որ քրտերէն կը խօսի»: Մարք Սեմօ ալ Էրտողանը կը ներկայացնէ, որու համար անդամակցութիւնը «Թուրքիոյ քաղաքական մեծագոյն ծրագիրն է»: Դրական կը գտնէ նաեւ անոր ըրած բարենորոգումները կարճ ժամանակի մէջ: Բ. էջի վրայ ալ նկար մը հրատարակուած է, որ կը ներկայացնէ Փարիզի Թրքական դեսպանատունը 2002 Նոյեմբեր 27ին, ուր Էրտողանը հրջապատողներուն մէջ է Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը:

Ֆիկառօ ալ, Յուլիս 19ին ամբողջ էջ մը նուիրած է եւ Լիւք տը Պարոշէգ կը բացատրէ որ ամէն ջանք կը թափուի համոզելու համար հանրային կարծիքը որ ընդունի Թուրքիոյ անդամակցութեան անխուսափելի ելքը: Շիրաք կողմնակից է, եթէ նոյնիսկ կ'ընդունի որ անդամակցութեան բանակցութիւնները «դանդաղ եւ դժուար» պիտի ըլլան: Երկու թերթերն ալ կը չեշտեն որ Էրտողան շատ լաւ ֆութպոլիստ մըն է եւ եթէ նոյնիսկ քաղաքական կեանքը նախընտրած է, չէ հրաժարած մարզական կարգ մը առաքինութիւններէ, որոնց մէջ՝ տոկունութիւնը: Համբերատար է եւ կ'ուզէ սիրաշահիլ Ֆրանսացիները: Ֆիկառոյի մէջ, Լօռ Մանտըվիլ կ'անդրադառնայ նաեւ կիպրական հարցին եւ հաւանական կը նկատէ որ Շիրաքի հետ այդ մասին ալ խօսուի: Դեռ այսօր, Թուրքերը 35 հազար զինուոր կը պահեն կղզիին հիւսիսային բաժնին մէջ:

***

Լիպերասիոն հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած է երկու անձերու հետ, մէկը ՝եր, միւսը դէմ:

Անդամակցութեան կողմնակից է Տանիէլ Գոհն-Պէնտիթ, որ համոզուած է թէ Թուրքիան «խորքէն փոխուած է անդամակցելու համար»: Կ'ընդունի թէեւ որ այդ անդամակցութիւնը ընդունուած բան մը չէ: Միւսն է Ժան-Լուի Պուրլանժ (Իւ.Տէ.էՖ.) որ բոլորովին դէմ է: Երկուքին ալ պատճառաբանութիւնները ծանօթ են եւ նոր չեն: Թերթը նաեւ այլ յօդուածով մը կը յայտնէ թէ Ֆրանսա ընդհանրապէս դէմ է, միայն ընկերվարականները պայմանաւորած են անդամակցութեան հարցը: Պայմաններուն մէջ կը յիշուի Հայոց ցեղասպանութեան հարցը, մինչ Փիէր Մոսկովիչի կ'առարկէ (աջին) որ Եւրոպա քրիստոնեայ ակումբ մը չէ:

Ք Ա Ն Ի   Մ Ը   Տ Ո Ղ Ո Վ

ԵԱՍԷՐ ԱՐԱՖԱԹ ներքին ծանր տագնապի մը դէմ յանդիման է 48 ժամէ ի վեր: Ապահովութեան սպասարկութեանց վերակառուցումն է որ աննախընթաց կացութիւն մը ստեղծած է: Արաֆաթ անոր գլուխը նշանակած է իր եղբօր զաւակը՝ Մուսա Արաֆաթ, ինչ որ թոյլ մը յառաջ բերած է, մինչ նախարարապետն ալ՝ Ահմէտ Քորէյի կը սպառնար հրաժարիլ: Այս նշանակումը կը դատապարտեն Ալ-Աքսայի նահատակներուն ջոկատները (կապուած Արաֆաթի Ֆաթահին) եւ ապահովութեան այլ պատասխանատուներ, քանի նշանակուած իր եղբօրորդին «կաշառակերութեան խորհրդանիշն է»: 3000 Պաղեստինցիներ փողոց իջած են եւ ցոյց մը ըրած Յուլիս 18ին Մուսա Արաֆաթի դէմ: Բախումներ ալ տեղի ունեցած են Ռաֆահի մէջ Ալ-Աքսայի տարրերուն եւ Մուսա Արաֆաթի սպասարկութեանց միջեւ. 18 վիրաւորներ կային որոնց մէջ Ռոյթըրս գործակալութեան մէկ լրագրողը:

ԱՐԻԷԼ ՇԱՐՈՆ ելոյթով մը Յուլիս 18ին կոչ ըրած է Ֆրանսայի Հրեաներուն որ անմիջապէս Իսրայէլ ներգաղթեն, որովհետեւ վտանգաւոր կը նկատէ Ֆրանսա տիրող հակահրէութիւնը: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը բուռն կերպով բողոքած է, անընդունելի գտնելով Իսրայէլի վարչապետին խօսքերը: Նոյն ձեւով հակազդած է Ֆրանսայի Հրեաներու Կազմակերպութեանց Ներկայացուցչական Խորհուրդը, որ դատապարտած է Շարոնի խօսքերը, աւելցնելով թէ կրակին վրայ իւղ կը լեցնէ:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէկ արուարձանը անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Յուլիս 19ի վաղ առաւօտեան: Քարիզատար բեռնակառք մըն է որ պայթած է, առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 9 մեռեալ կար եւ երեսուն վիրաւոր: Յարձակումը կը գործուէր ոստիկանատան մը դէմ: Միւս կողմէ, Ամերիկացիք ռմբակոծած են Ֆալուճան, վարչապետին հաւանութեամբ: 14 մեռեալ կար եւ երեք վիրաւորներ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պաշտպանութեան Նախարարը՝ տիկին Մ. Ալլիօ-Մարի Ալժէ գացած էր եւ ճամբան բացաւ Ֆրանքօ-Ալժերական զինուորական գործակցութեան մը: Անկախութենէն ի վեր առաջին այցելութիւնն է Ֆրանսացի Պաշտպանութեան Նախարարի մը:

ԱԼԷՆ ԺԻՓԷ նամակով մը չարքայիններուն յայտնեց թէ կը հրաժարի Իւ.էՄ.Փէ.ի նախագահական աթոռէն, ինչպէս կը սպասուէր: Նոյն օրը, Յուլիս 16ին, Լա Պօլի մէջ տեղի կ'ունենար Իւ.էՄ.Փէ.ի ժողովը, ուր Ն. Սարքոզի անուղղակի դաս մը տուաւ Շիրաքի ըսելով.- «Քաղաքականութիւնը հանդարտութիւն, ինքնատիրութիւն եւ անդորրութիւն կը պահանջէ»: Բայց է բաց չըսաւ թէ թեկնածու է կուսակցութեան նախագահութեան, բայց տրամադրութիւնը բացայայտ է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը (Քնէսէթ) Յուլիս 12ին օրինագիծ մը քուէարկած է որ պարտադիր կը դարձնէ կրօնական նշանի մը հաստատումը հանրային որեւէ շէնքի մուտքին: Օրինագիծը առաջարկած էր Թորահի միացեալ ծայրայեղ օրթոտոքս երեսփոխան մը, որ ընդվզած էր ծնողներու դիմումներէն, որոնք մեզիզոթի բացակայութենէն դժգոհ էին կրթական հաստատութեանց մէջ: Երեսփոխանը աւելցուցած է որ մեզիզոթները պէտք է դաշէր ըլլան: Օրինագիծը քուէարկած են ներկայ 22 երեսփոխաններ 9ի դէմ: Եթէ օրէնքը վերջնական բնոյթ առնէ, մեզիզոթի տեղաւորումը եւ ստուգումը կրնայ 230 միլիոն Շէքել (4,5 միլիոն Եւրօ) արժել տարեկան:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ընտրական յանձնախումբը, Յուլիս 15ին արձանագրած է ներկայի Ներքին նախարար Ալու Ալխանովի թեկնածութիւնը նախագահական ընտրութեան համար որ տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 29ին: Ալխանով ռուսամէտ անձ մըն է եւ զօրակցութիւնը կը վայելէ նախագահ Կադիրովի (սպաննուած Մայիս 9ին) խմբակին: Յուլիս 18ին ալ, ռուսամէտ ղեկավար մը սպաննուած է իր բնակարանին մէջ: Թամարա Խաճիեւա սպաննուած է երեք հոգիի կողմէ:

ԵՈՒԿՈՍԻ՝ քարիւղի ռուսական ընկերութեան նախկին գործատէրը՝ Միխայիլ Խոդորովսկի եւ իր գլխաւոր ընկերակիցը՝ Փ. Լեբեդեւ բոլորովին մերժած են եղած բոլոր ամբաստանութիւնները եւ յայտնած թէ յանցաւոր չեն: Ամբաստանութիւնը եօթը յանցանք ճշդած է, մասնաւորաբար տուրքերու խարդախութիւն «մեծ մասշտաբ»ի վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ Վէլ տ'Իվը, Յուլիս 18ին ոգեկոչումը եղաւ 1942 Յուլիսի 12.884 Հրեաներու հաւաքումին ֆրանսական ոստիկանութեան կողմէ: Ներկայ եղած են վեց նախարարներ, որոնց կարգին Արտաքին նախարար Միշէլ Պարնիէ:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԿՆՈՑՈՎ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԹԵՐԻՆԵՐԸ

Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին պատասխանատու Կ. Վէրհէօկըն Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի յանձնած է կիսատ մնացած բարեփոխումներու ցանկ մը. ան պէտք է լրանայ մինչեւ Օգոստոսի վերջ եւ մասնանշուած պակասները պէտք է օրէնքի ուժ ստանան, վաւերացուելով Խորհրդարանին կողմէ: Նշուած մարզերն են դատարաններու անկախութիւնը, զինուորականներու քաղաքականութեան մէջ ունեցած դերը, հարաւ-արեւելեան նահանգներու կացութիւնը, մշակութային իրաւունքները, մամուլի ու խօսքի ազատութիւնը, կիներու իրաւունքները, գաղթականներու վիճակը, եւլն.:

Պահանջուած բարեփոխումներու կարգին կարեւոր տեղ կը գրաւեն կրօնական փոքրամասնութիւններու ազատութիւնները. կը չեշտուի թէ անոնք չեն կրնար հոգեւորական հասցնել, իրենցմէ խլուած կալուածներուն վերատիրանալ, եւլն.:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 19)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին նախագահներուն Բաքու այցէն ետք ռուս նախագահը Ե. Մերզլեակով ըսած է թէ ներկայիս պայմաններ կան հակամարտութեան չուտափոյթ լուծումին համար եւ կարելի չէ զանոնք չօգտագործել: Ան նոյն ատեն գոհունակութիւն յայտնած է Հայաստանի ու ԼՂՀ ղեկավարութեան հետ տարուած բանակցութիւններէն ու ըսած է թէ Լեռնային Ղարաբաղը ինք հակամարտութեան կողմ կը նկատէ, հակառակ անոր որ ատիկա կը վրդովէ պաշտօնական Բաքուն:

Այս վերջին նշումին ակնարկելով Ատրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարը լրագրողներու հետ զրոյցին ըսած է թէ Մինսկի խումբին նախագահները պարտին գործել Օ.Է.Ս.Ա.Ը.ի լիազօրագրին շրջանակին մէջ ուր հակամարտութեան կողմեր են Հայաստանն ու Ատրպէյճանը, իսկ Ղարաբաղի հայկական եւ ատրպէյճանական համայնքները՝ շահագրգիռ կողմեր:

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՕՐԻՆԱԳԻԾԵՐԸ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու Ժողովը որոշած է տարի մը եւս կասեցնել թիւ 907 բանաձեւին գործադրութիւնը որով Ուաշինկթըն չէր կրնար օժանդակութիւն տրամադրել Ատրպէյճանին: Ատոր քով նոյն Ժողովը քուէարկած է հայանպաստ երկու օրինագիծ: Առաջինով որ ներկայացուած է հանրապետականներ Ադամ Շիֆի ու Ֆրէնք Փալոունի կողմէ, Ժողովը կ'արգիլէ որ Թուրքիա ԱՄՆ-էն ստացած արտաքին օգնութիւնը գործածէ Հայոց ցեղասպանութեան բանաձեւին դէմ լոպիական աշխատանքի նպատակով: Երկրորդ օրինագիծով որուն հեղինակը հանրապետական Ճօ Նոլլենպէրկն է, 2005ին Հայաստանին ու Ատրպէյճանին հաւասար չափով -հինգական միլիոն տոլար- ռազմական օգնութիւն պիտի տրամադրուի, հակառակ Սպիտակ Տան թելադրութեան. հոնկէ ըսուած էր որ Ատրպէյճանին 8 միլիոն տոլար յատկացուի, Հայաստանին միայն 2 միլիոն:

Ներկայացուցիչներու Ժողովը հաստատած է յաջորդ տարի Հայաստանին ու Ղարաբաղի կատարուելիք օգնութեան չափերը. Հայաստան կը ստանայ 65 միլիոն, Ղարաբաղ 5 միլիոն, դարձեալ ի հեճուկս Պուշի վարչակազմին որ Հայաստանին 62 միլիոն տոլար օգնութիւն կը նախատեսէր, Ղարաբաղին՝ բնաւ:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆ ԱԼԷՆ ԹԷՐԶԵԱՆԻ

Ֆիլմ Արտադրողներու Միութեան նախագահ Ալէն Թէրզեանի շնորհուած է Պատուոյ լեգէոնի սպայի աստիճանի շքանշանը: Յանձնումը կատարած է Ներքին Նախարար Տոմինիք տը Վիլըփէն: Արարողութեան ներկայ եղած են նաեւ Մշակոյթի նախարարը՝ Ռընօ Տոնըտիէօ տը Վապր, Միրէյլ Տարք, Ռիշար Անքոնինա եւ այլ անձնաւորութիւններ:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

ՈՐՈ՞Ւ ՁԵՌՆՏՈՒ Է ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Երեւան գումարուած գրողներու համահայկական Բ. համաժողովին Կիպրոսէն մասնակցած է տեղական «Սայփրըս ուիքլի» անգլիական շաբաթաթերթին խմբագիրը Ճորճ Տէր Բարթող: Ան այցելած է «Ազգ»ի խմբագրատունը ու տրամադրած յօդուած մը Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան փակումին առընչուած վերջին զարգացումներուն մասին: Հրատարակուած է «Ազգ»ի Յուլիս 13ի թիւին մէջ, արեւելահայերէն:

***

Նախ ըսեմ որ գրողներու համաժողովը ինծի համար մութ սենեակի մը բացուած պատուհանին նման էր: Առաջին անգամ լսեցի հայ գրողներու եւ բանաստեղծներու արտայայտած գաղափարները զանազան նիւթերու շուրջ: Ներկայ եղայ վէճերու, դիտարկումներու փոխանակումին: Հրաշալի առիթ էր հանդիպելու ծանօթ անուններու աշխարհի տարբեր անկիւններէն եւ անծանօթներու հետ հաստատելու նոր մտերմութիւններ:

Ինչ կը վերաբերի Մելգոնեանը փակելու ՀԲԸՄ-եան միակողմանի որոշումին, ինչպէս համաժողովի կարճ զեկուցումիս մէջ նշեցի, Կիպրոսի կառավարութիւնը այդ քայլը «թշնամական արարք» կը նկատէ որովհետեւ ըստ անոր Մելգոնեանը ոչ միայն Կիպրահայութեան, այլեւ ամբողջ Կիպրոսի ուսման եւ մշակոյթի խորհրդանիշն է: «Հայ համայնքը մեր անբաժանելի մասն է եւ մենք չենք կրնար թոյլ տալ որ օտար երկիր մը միակողմանի որոշումով Հայերու իրաւունքները զոհուին նիւթականի խորանին առջեւ» յայտարարեցին կառավարութեան անդամները:

Կիպրոսի Ներքին գործերու նախարարութեան Ապրիլ 2ի թիւ 3829 հրամանագրով, մեկնելով քաղաքաշինութեան օրէնքի 38րդ յօդուածին առաջին պարբերութեան պահանջներէն, Մելգոնեանի հին շէնքերը, բարբարոսներու վիլլան եւ շրջակայ անտառը «պետութեան պահպանութեան ենթակայ կրթական, մշակութային եւ պատմական կալուած» հռչակուած են: Յատկանշական է նման որոշումի հիմնաւորած պատճառներէն երրորդը ուր կ'ըսուի. «Այս (ճարտարապետական) նմոյշները պահպանելու անհրաժեշտութիւնը կու գայ անկէ որ անոնք կը կազմեն գլխաւոր կենդանի կապը մեր անցեալին, յատկապէս քաղաքաշինութեան, ճարտարապետութեան, ընկերային, պատմական ու մշակութային անցեալին հետ»: Յատկանշականը «մեր» բառն է որ կը նշանակէ թէ Մելգոնեանը կը դիտուի ոչ որպէս զուտ հայկական, այլ համակիպրական կառոյց:

Հարցը քննարկուեցաւ նաեւ Կիպրոսի Ներկայացուցիչներու Պալատին լիագումար նիստին, Մարտ 26ին, ուր միաձայնութեամբ տրուած որոշումին մէջ փակումին նկատմամբ մտահոգութիւն արտայայտելէ, Մելգոնեանը ոչ միայն հայկական, այլեւ ամբողջ Կիպրոսի պատմական-մշակութային ժառանգութեան անքակտելի մասը համարելէ եւ վարժարանին տրուած պետական օժանդակութիւնը տարեկան մինչեւ 300 հազար տոլարի հասցնելու Կիպրոսի կառավարութեան պատրաստակամութիւնը նշելէ յետոյ կը դատապարտուի Մելգոնեան եղբայրներու կտակին գործածութիւնը փոփոխութեան ենթարկելու ամէն մտադրութիւն եւ անընդունելի կը համարուի կիպրական հողի վրայ հայկական կրթական աւանդոյթներու քմահաճ ու միակողմանի ոտնահարումը: Որոշումը կոչ կ'ուղղէ ՀԲԸՄ-եան Կեդր. Վարչութեան որ իր որոշումը վերաքննէ, նկատի առնէ կղզիին հայկական համայնքին, շահագրգիռ կողմերու՝ ուսուցիչ, ծնողք, աշակերտ, շրջանաւարտ, նաեւ կիպրական իշխանութեան հարցին վերաբերեալ պատճառաբանութիւնները եւ նպաստէ գործնական լուծումի ջանքերուն:

Մելգոնեանը գոցելու եւ ծախելու հարցը լուրջ մտահոգութեան մատնած է ամբողջ Կիպրահայութիւնը եւ Միջին Արեւելքի Հայութիւնը: «Սայփրըս մէյլ» թերթին Յունիս 19ի թիւին մէջ լրագրող Ժան Խրիստու «Մելգոնեանի ծնողները լքուած ծանր կացութեան մէջ» խորագիրով գրած էր թէ ծնողները յուսախաբ եղած էին երբ առաջին դասարանի աշակերտները արձանագրելէ ետք (այդ մասին կիպրական թերթերու յայտարարութիւնները կարդալով) դպրոցին մէջ իրենց ըսուած էր թէ արձանագրութիւնները չեղեալ կը համարուին, թէ ընդունելութիւն պիտի չըլլայ: «Ի՞նչ պիտի ըլլայ կացութիւնս» կը հարցնէր թերթին նկարին մէջ երեւցող աշակերտութեան թեկնածուն: Կիպրահայ եւ լիբանահայ ծնողներ Կիպրոսի Կրթութեան նախարարութեան դիմեցին, անոր միջամտութիւնը խնդրելով: Անոնք յատկապէս ուշադրութեան կը յանձնէին այն փաստը որ վերջին շրջանին ՀԲԸՄ-եան ներկայացուցիչ Անտերսընի օգնականները մասնաւոր դիտաւորութեամբ կը հեռաձայնէին տուները եւ ծնողներուն կը թելադրէին իրենց զաւակները ուրիշ դպրոց արձանագրել, որպէսզի կարենան պնդել թէ արձանագրուողները շատ քիչ են, կամ բնաւ չկան: Ընդհանուր առմամբ ՀԲԸՄ-եան թաքուն, միակողմանի գործելու երեւոյթը դատապարտելի է: Անոնք նախ հերքեցին վարժարանը փակելու կամ ծախելու ըսի-ըսաւները, յետոյ յայտարարեցին թէ միայն կը փակեն գիշերօթիկ բաժինը ուր կայ աշակերտութեան 75%ը: Ի՞նչպէս կարելի է ակնկալել որ վարժարանը շարունակէ բաց մնալ ընդամէնը 50 աշակերտով (հիմակուան 210ի փոխարէն): Իսկ անկէ առաջ, անցեալ տարի, կարօտ աշակերտներուն թոշակները կրճատելով անոնք 260էն 210ի իջեցուցին աշակերտներուն թիւը որպէսզի յետագային պնդեն թէ բաւականաչափ աշակերտ չկայ, հետեւաբար գոյութիւնը արդարացուած չէ: Աւելին. անոնք յայտարարեցին թէ ուսուցչական կազմը բաւարար որակ չունի ժամանակակից գիտական մակարդակ ապահովելու համար, բայց ուսուցիչներուն Մայիս 27ի գործադուլին անմիջապէս արձագանգեցին անոնց ուղղուած նամակով մը ուր գովասանքի խօսքեր կան այդ նոյն ուսուցիչներուն հասցէին:

«Դուք շատ ժամանակ ու եռանդ գործադրած էք տարբեր մակարդակներու տէր հայ աշակերտներուն տալու համար այն պատրաստութիւնը զոր իրենք կ'երազէին ձեռք ձգել հայկական եւ օտար ուսումնական ծրագիրներու կալուածներուն մէջ: Ձեր յարատեւ ջանքերը մեծապէս կը գնահատենք եւ համոզուած ենք որ դուք ձեր կարելին ըրած էք զարկ տալու եւ բարելաւելու համար ուսման ընթացքը» գրուած է հոն:

Նկատառում մը եւս. երբ կիպրահայ համայնքի ներկայացուցիչներ երեսփոխան Պետրոս Գալայճեան, Մելգոնեանի նախկին տնօրէնուհի տոքթ. Ազատի Էքմէքճեան եւ Մելգոնեանի առեւտրային կեդրոնի պատասխանատու Հրաչ Մանուկեան բացատրութիւն ստանալու համար Նիւ Եորք մեկնեցան, հանդիպելու Կեդր. Վարչութեան անդամներուն, այս վերջինները ընդամէնը կէս ժամուան ընդունելութիւն մը «շնորհեցին» իրենց: Նշեմ որ նոյն առեւտրային կեդրոնը (զանազան ընկերութիւններու կամ կազմակերպութիւններուն վարձուած գրասենեակներ) ստեղծուած էր եկամուտ ապահովելու եւ անով Մելգոնեանի կարիքները հոգալու նպատակով: Սակայն վերջերս միայն պարզուեցաւ որ փոխանակ այդ եկամուտները դպրոցին յատկացնելու, որպէս վարկ կը տրուէին. այսինքն պարտքով տրուած գումար կ'ըլլային: Այս մասին տեղեակ եղած էր միայն գլխաւոր հաշուապահը:

Ինչ կը վերաբերի ուսանողներու մակարդակին, անցեալ տարուան ընդհանուր կրթութեան վկայականի արդիւնքներով 13% աւելի բարձր էր, քան Մեծն Բրիտանիոյ աշակերտներուն արդիւնքները:

Նոյնիսկ ծախքերու մասին տրուած պատճառաբանութիւնները քննադատութեան չեն տոկար: Վարժարանի ծախքերը եթէ շատ են, կարելի է կրճատել. միջոցներ կան: Մինչդեռ Կեդրոնական Վարչութիւնը ինք մեծ գումարներ կը ծախսէ Կիպրոսի յունարէն եւ անգլերէն թերթերուն մէջ մեծածաւալ (լման էջով) յայտարարութիւններու ուր ի միջի այլոց ըսուած է որ Հայերը պէտք է իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ ձուլուին: Կիպրոսի հեռատեսիլէն ելոյթ ունենալով, ՀԲԸՄ-եան ներկայացուցիչ Անտերսընի մէկ օգնականը աւելի առաջ երթալով յայտարարեց. ««Հայերը թող իրենց զաւակները ղրկեն իրենց երկիրներուն դպրոցները: Հոս եկողները խնդիրներ կ'ունենան»: Ի՜նչ ամօթալի պատգամ:

Ընդվզումի ալիքը բոլորը համակած է. մինչեւ տնօրէնուհի տիկին Անի Լաչինեանը որ ըստ գիտցածիս արդէն հրաժարական տուած է, բայց Կեդրոնական Վարչութիւնը մերժած է:

Վարժարանի Սանուց Միութիւնը անդուլ պայքար կը մղէ փրկելու համար Եւրոպայի միակ բարձրագոյն հայկական վարժարանը: Եթէ անհրաժեշտ ըլլայ, հարցին վճիռը պիտի տրուի դատարանին կողմէ: Հայկական եւ յունական համայնքներու բազմաթիւ ներկայացուցիչներ պատրաստակամութիւն յայտնած են նիւթական լուրջ օժանդակութեամբ նեցուկ կանգնելու փակումին դէմ պայքարողներուն: Ի դէպ, յունական շրջանակներու մէջ ընդվզումին արդարօրէն կ'ընկերանայ զարմանքը: «Այն որ թուրքը չկրցաւ ընել, դո՞ւք ընել կ'ուզէք հիմա» կը հարցնեն անոնք, ամօթի անհերքելի զգացում պատճառելով մեզ Հայերուս: Այս բոլորը կ'ըլլան մեր օրերուն, երբ Սանուց Միութիւնը հաւատարիմ՝ վարժարանին ոչ միայն որպէս կրթարան, այլեւ տաղնապի շրջանին որպէս ապաստան ծառայելու առաքելութեան, կը պատրաստուէր Իրաքէն աշակերտներ ընդգրկել նորերու շարքին:

Մելգոնեանի մասին շատ բան կարելի է ըսել ու գրել: Սակայն պիտի աւարտեմ հարց տալով թէ որո՞ւ ձեռնտու է վարժարանը փակելը, ընթերցողին ձգելով մեկնաբանութիւն կատարելու իրաւունքը:

...ՈՒ ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՅԴ ՕՐԸ

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

Ժամանակը արագընթաց էր, կեանքը՝ տագնապալից, հայրենիքի բախտը՝ վըտանգի տակ... Ինչպէ՞ս հանգիստ սըրտով դասախօսութիւնների գնալ, երբ հայրենիքում կենաց ու մահու պայքար է, համատարած շրջափակում, միակ տըրանսպորտն էլ ուղղաթիռն է, իսկ հակառակորդը սպառնում է, հա՛ սպառնում:

- Ես գնում եմ Արցախ, - մի օր լսարանում յայտարարեց Վահանը:

Յայտարարեց ու երկու օր անց վերադարձաւ հայրենի քաղաք:

Ողջ գիշեր տեղացած անձրեւը դադարեց միայն լուսադէմին: Ամպերի յետեւից ծուլօրէն երեւաց աշնանային արեւը եւ ժլատ-ժլատ ժպտաց: Վահանը դուրս եկաւ փողոց ու մայթին հանդիպեց Թամարին. վաղո՛ւց մոռացուած, ծանօթ դիմագծեր... Թամարը հարեւանի աղջիկն էր, նոր՝ էր աւարտել միջնակարգը. եւ ի՛նչ էլ հասունացել է, գեղեցկացել, ոըքա՜ն կանացի է դարձել, հեղի՛կ-նազիկ...

- Թամա՞ր...

- Վահա՛ն, - ու ժպտաց մեղմանոյշ:

- Թամար, ինչքա՞ն ես մեծացել, անճանաչելիօրէն փոխուել:

- Ծի՞շդ, - նայում է նազանքով:

- Երդւում եմ, - խօսում է հմայուած:

Ու միասին իջան Հրապարակ, այնտեղ, ուր կարելի է իմանալ աշխարհի բոլոր նորութիւնները, տարբեր ենթադրութիւններ լսել, ականատես լինել տաք բանավէճերի:

Յոյցն աւարտուեց կէսօրուայ դէմ ու նրանք միասին քայլեցին դէպի տուն: Յետոյ կանգ առան ցանկապատի մօտ, նայեցին իրար աչքերի:

- Վահան, դու ինչո՞ւ ես վերադարձել... այստեղ ասում են, որ շատ շուտով ամէն ինչ հունից դուրս կը գայ:

- Ես էլ դա զգում եմ Թամար: Բայց հանգիստ սրտով այնտեղ մնալ չէի կարող, ինչ-որ մի ուժ ներսից ստիպում էր ինձ վերադառնալ. այստեղ իմ հայրական տունն է, մայրս է, դու ես...

- Ե՞ս, ամօթխած ժպտում է, - ճիշդ չես ասում, Վահան, դու այնտեղ ինձ անգամ երեւի չես էլ յիշել, ճի՞շդ եմ ասում, ասա՛, ասա՛...

- Այսօր առաւօտեան, սակայն, ամէն ինչ փոխուեց... Դու չքնաղ աղջիկ ես, Թամա՛ր, իսկը՝ երազանք:

Յետոյ Թամարը Վահանի երազների յաճախակի հիւրը դարձաւ, յետոյ կամացկամաց սկսեց ներխուժել սիրտը, բանականութիւնը՝ հաստատելով այնտեղ իր տիրութեան սահմանները, յետոյ խլեց աչքերի քունը, հոգու հանգիստը, ու մի օր էլ Կուպիդոնը նետահարեց նրան ու տղան ամէն ինչ հասկացաւ՝ Թամարին սիրում է:

Իսկ աղջիկը խոյս էր տալիս, փախչում, թաքնւում էր իրեն համակող զգացմունքներից, թէկուզ ակամայ հետաքրքրւում էր իր սիրոյ առարկայով. «ծուկ-ծուկի» էր տալիս ամբարպաստարանի մի մատ պատուհանից, գիտէր՝ թէ տըղան երբ է գնում-գալիս, ո՞ր դիրքերում է հերթապահում, ովքե՞ր են նրա ընկերները:

Մի օր պատահմամբ հանդիպեցին նոյն մայթին.

- Ինչպէ՞ս ես, Թամար:

Թամարի այտերը շառագունեցին, խոնարհեց գեղեցիկ գլուխը, լուռ մնաց:

- Գնա՞նք զբօսնելու... ոնց որ մի քիչ հանգստացել են էդ... ես դրա՛նց... չեմ ըմբռնում: Օգտուենք այս պահից: Գիտե՞ս անյայտ ժամանակով տեղ եմ գնալու մի քանի օր յետոյ, կ'ուզէի մինչ այդ խօսել քեզ հետ մի թեմայի շուրջ:

Ու քայլեցին մայթով դէպի դիմացի ծառուղին: Օրը գարնանային էր, բնութիւնը զարթօնք էր ապրում, եւ, թւում էր, ոչինչ չէր կարող խաթարել այդ ներդաշնակութիւնը, թւում էր, սուտ է պատերազմը, այդպիսի բան չկայ, մի երկու անգամ տրորես աչքերդ ու կը զարթնես սարսափելի երազից...

- Թամա՛ր, կեանքում ինձ մի աղջիկ է հասնում, որին պիտի սիրեմ, համբուրեմ, ամուսնանամ հետը... չեմ կասկածում, որ այդ աղջիկը հէնց դու ես:

- Ինչպէ՞ս, - Թամարը կորցրել էր իրեն:

Աղջկայ ձեռքն առաւ ափերի մէջ, քընքշօրէն մօտեցրեց իրեն, համբուրեց մատները:

Աղջիկը դողաց, փորձեց դիմադրել, ուժերը սակայն չբաւականեցրին:

Ի՜նչ լաւն ես, Թամար, շնորհակալ եմ իմ ճակատագրից, որ մեզ հանդիպեցրեց, - քնքշօրէն նայեց աղջկան, - երեկոյեան ժամը...

***

...Ընկած էր վիրաւոր զինուորը տափ մի դաշտում: Ջինջ աչքերը յառել էր կապոյտ երկինքին... ի՞նչ էր փնտռում այնտեղ՝ փրկութի՞ւն, կեա՞նք... Մօտիկ, շա՛տ մօտիկ թշնամու արկերն էին պայթում, ռմբակոծիչներն հռնդում, բայց նա այնպէ՛ս անտարբեր էր, մենակ ու անտարբեր: Մտածո՞ւմ էր... այս պահի՞ն, երբ այնպէս մօտ էր մահը... չէ, յիշում էր, յիշում էր հեռաւոր ու թախծոտ այն աղջկան, որին սիրում էր, բայց չհասցրեց ասել սիրոյ իր խօսքերը. «Աստուա՛ծ իմ, ի՜նչ լաւ է, որ նա չհասցրեց իմանալ այդ մասին, տառապէ՞ր դուցէ...»... Միամի՛տ... Դու չգիտես, ու այլեւս երբեք չես իմանայ, որ նա գիտէր, կռահում էր, կանացի հոգին էր յուշում, ու դու, ինքդ էլ չիմանալով այդ մասին դարձել ես նրա հոգու առաջին անուրջը, սրտի առաջին տրոփիւնը, նրա գաղտնաբորհուրդ գաղտնիքն ու առաջին տառապանքը: Նա քեզ համար ամէն օր մոմեր էր վառում եւ հէնց այս պահին, երբ դու արդէն հաշտուել ես քո մահուան հետ, նա վառում է հերթական մոմը, ջանալով մի կերպ արտաբերել վաղուց անգիր արած, բայց այդ պահին, չգիտես ինչու, մտքից թռած «ՀԱՅՐ ՄԵՐ»ը...

Մշուշի միջից նրան էր նայում Թամարը, յետոյ կորաւ այդ պատկերը: Վահա-

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ «Պէզճեան Ամիրա» սրահին մէջ, Յուլիս 3ին, տեղի ունեցած է Կեդրոնական Վարժարանի շրջանաւարտներու հանդիսութիւնը: Այս տարուան հունձքը 57 աշակերտ-աշակերտուհի եղած է, որոնք առաջնորդութեամբ իրենց տնօրէնուհիին, նախ գացած են Մայր Եկեղեցի եւ ծաղիկներ զետեղած Կեդրոնականի հիմնադիր Երանաշնորհ Ներսէս Վարժապետեան Պատրիարքի դամբարանին: Հանդիսութեան ընթացքին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, յետոյ խօսք առած է տնօրէնուհի տիկին Սիլվա Մարկոսեան-Գույումճեան: Իրմէ ետք արտայայտուած է Վարժարանի հիմնադիր Կարպիս Պալմումճու: Վկայականներու յանձնումէն ետք բոլորը հաւաքուած են Պատրիարքարանի պարտէզը քոքթէյլի մը շուրջ:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Յուլիս 2ին, սարքուած է շրջանաւարտներու տարեվերջի հանդէսը: Բացման խօսքը արտասանած է տնօրէնուհի տիկին Արմաւենի Միրօղլու, որ ուրախութեամբ յայտնած է որ 17 աշակերտներ շրջանաւարտ եղած են: Յետոյ խօսք առած է վարժարանի հիմնադիր՝ Պետի Ջիվէր: Վերջին խօսք առնողը եղած է խնամակալութեան ատենապետ՝ Տիգրան Կիւլմէզկիլ, որ ծանրացած է խնամակալներուն կողմէ վարժարանէն ներս այս տարի կատարուած կարեւոր աշխատանքներուն վրայ, նշելով որ 2003-2004 տարեշրջանին վարժարանը դարձած է թատերաբեմ մը կրթական ընդհանուր որակի որոնումին համար: Ընդգծած է նաեւ որ յառաջիկայ տարեշրջանին աւելի լաւ ուսում ջամբելու նպատակով, ուսուցիչներ պիտի մասնակցին արտասահմանի մէջ կազմակերպուող ամառնային դասընթացքներու եւ այս տարի երեք ուսուցիչներ այդ նպատակով արտասահման կը մեկնին: Ելոյթներէն ետք երկու աշակերտներ ուղերձներ կարդացած են, ապա տեղի ունեցած է վկայականներու բաշխման արարողութիւնը:

⁂

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ Ս. Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր Տաճարին մէջ, Յուլիս 1ին տեղի ունեցած է Թարգմանչաց Վարդապետաց հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը: Հոգեւոր հանդիսութեանց աւարտին պոլսահայ վարժարաններու տնօրէններուն եւ ուսուցիչներուն ի պատիւ ընդունելութիւն մը սարքուած է Պատրիարքարանին պարտէզին մէջ: Օրուան տօնին առթիւ ուսուցիչներուն եւ տնօրէններուն անունով արտայայտուած է Կեդրոնական Վարժարանի հայերէնի ուսուցչուհի Լեւնա Քարաքիւթիւք: Պատրիարքական օրհնութեան կոնդակներ շնորհուած են ուսուցչուհիներ՝ Շողեր Ջափարեանի, Ռիթա Արաքսի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՆԴԱԼՈՒ
ՑԱՆԿՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱԿԱՐ (Յակոբ Պալեան)

Փարիզ 2003

նը հառաչեց, ապա արիւնոտ մատներով ծոցատետրից պոկուած թղթի մի պատառի վրայ գրեց. «Ես քեզ սիրում էի, բայց չկարողացայ խոստովանել, չէի ուզում պղտորել հոգիդ, ների՛ր ինձ: Զգլխեմ, ի՞նչ է արարքս, որ ուզում եմ մեռնելուց առաջ ասել, որ քեզ սիրում եմ, ու համառ, որ դու նոյնպէս սիրում էիր ինձ... իսկ դու հեռու ես...»:

Շրջուեց կողքի, պինդ բռնեց թուղթը եւ աչքերը, երկնքի պէս ջինջ աչքերը, փակեց յաւիտեանս... Հեռաւոր մի անկիւնում քամու շնչից դողալով յանկարծ մարեց մի մոմ, եւ աղջկան թոյլ ձեռքն անօր եղաւ այն նորից վառելու... Յետոյ ռազմի հոտն իր թեւերին առած ու ամէն ինչին արդէն տեղեակ քամին մտաւ աղջըկայ մազերի մէջ- շոյե՛ց, շոյե՛ց՝ փորձեց մխիթարել...

Մայիսեան այդ օրը ողջ աշխարհն իմացաւ Շուշիի ազատագրման մասին: Ցնծաց աշխարհը, ցնծաց ողջ Հայութիւնը: Զըրդուեց ծանր, կորուստներով լի կենաց ու մահու յաղթարշաւի ուղին: Նաեւ ողբաց Արցախը, ողբացին մարդիկ՝ Շուշուայ բարձունքներում հերոսաբար ընկածների համար:

Ա. Վ.

Արցախ - Հադրութ

ՌՈՒՍ ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿԸ ՄՍԽՈՂ, ՁԵՏՍ ՈՒ ՓՆՏՌՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան քայքայումէն ի վեր արեւմտեան մեծ ոստաններուն, շքեղ ըղբօսավայրերուն, արձակուրդի շրջաններուն մէջ ուշագրաւ ներկայութիւն մը ունին ռուս զբօսաշրջիկները: Ռուսական մամուլը անգամ պարբերաբար նիւթ կ'ընէ այդ ներկայութիւնը: Վերջերս «Օկոնիոք» հանդէսին մէջ այդ մասին էջ մը ըստորագրած է Նաթալիա Ռատուլովա:

Ան նախ կը գծէ ռուս զբօսաշրջիկին դասական տիպարը. մէկն է որ որեւէ շըրջանակի մէջ անպայման ուշադրութիւն կը գրաւէ: Քարայրաբնակի մը նման կը յարձակի ուտելիքին վրայ, պնակը լեցնելով այնքան քանակութեամբ ուտելիքով որուն մէկ տասներորդը կրնայ պարունակել: Ռուսերէն կը խօսի միշտ եւ միայն ռուսերէն: Յաւելեալ բարձրաձայն, այնպէս մը որ իբրեւ թէ շուրջինները բոլորն ալ խուլ են: Խմբական պտոյտի մը ընթացքին անպայման կ'ընդմիջէ առաջնորդը, հարց տալու համար թէ քանի՛ կ'արժեն այդտեղի աղջիկները: Յետոյ լիահագագ կը խնդայ, համոզուած թէ շատ յաջող կատակ մը ըրած է:

Աւելի լուրջ մօտեցումով, ըստ Զբօսաշրջութեան ռուսական գրասենեակին, 1990ական թուականներու սկիզբը ռուս զբօսաշրջիկը կատակերգական էակ մըն էր: Նախ երկչոտ էր ու անհամարձակ: Աւելի ետք ուշադրութիւն գրաւելու համար սկսաւ դրամը պատուհանէն փողոց նետել: Նոր հարուստներու յատուկ անճաշակ հագուստ-կապուստով որուն խորհրդանիշն է վարդագոյն բաճկոնը, ան հանրայայտ տիպար մը եղաւ: Տեսնուած են ռուս զբօսաշրջիկներ որոնք իրենց շընիկին համար պանդոկի զատ սենեակ մը կը վարձեն, կամ կը պահանջեն որ նախաճաշին սեւամորթ դաշնակահար մը մազուրքա մը նուագէ իրենց համար ըսպիտակ դաշնակի մը վրայ: Օդանաւէն ալ ցինքը առնելու պէտք է երթայ անպայման վարդագոյն ինքնաշարժ մը: Այս բոլորէն զատ, ռուս զբօսաշրջիկը կը զանազանուի ու կը զարմացնէ ալքոլի նկատմամբ աներեւակայելի տկարութեամբ:

Այսօր քիչ մը փոխուած է կացութիւնը. կայ միշտ ծախսելու, մսխելու ախոյեան ռուս զբօսաշրջիկը. կայ նաեւ միջին դասուն պատկանողը որ քանի մը խումբերու կը բաժնուի:

Առնչմէ առաջինը 55-65 տարեկան թոշակառուներու խումբն է: Յաճախ կը ճամբորդէ դաւակներուն ,թոռներուն հետ: Կ'ընտրէ նորաձեւութեան վայրեր: Տեղ հասնելուն պէս առիթը կը գտնէ յայտարարելու թէ Ռուսաստանը մեծ երկիր է. յետոյ, երկու օր ետք գլուխ-գլխի խօսակցութեան մը ընթացքին կը դժգոհի իր պետութենէն որ ոտքէն գլուխ կաշառակերութեան մէջ թաթխուած է: Ոչ մէկ օտար լեզու կը խօսի, կը յօրանջէ շրջապտոյտներուն երբ խմբավարը բացատրութիւններ կու տայ. աչքերը կը բացուին երբ խօսքը ինքնաշարժի, հագուստ-կապուստի կը հասնի:

Հանգստեան կոչուած հարուստները անպայման կ'ուզեն իջեւանիլ պանդոկ մը ուր շարժանկարի աստղ մը, կամ հանրայայտ դէմք մը իջեւանած է: Կը ծախսէ անհաշիւ, առանց տեղեկանալու գիներուն: Ընդհանրապէս վարկաքարտով կը վճարէ: Այս խումբին համեստները քաղաքավար են, կրթուած, համեստ: Արեւմուտքի մասին ոչինչ գիտնալով, դրեթէ երկիւղածութեամբ մտիկ կ'ընեն առաջնորդին բացատրութիւնները:

Միջին տարիքի զբօսաշրջիկները յաճախ ընտանեօք կը ճամբորդեն: Առաջուընէ կ'որոշեն այցելութեան վայրերը եւ պանդոկները: Շատ յաճախ կ'ընտրեն երեք աստղանի պանդոկներ: Կը կատարեն իրեց ղաւակներուն բոլոր փափաքները: Անպայման Տիզնէյլէնտ կ'երթան, կարելի եղածին չափ շատ բան տեսնելու մարմաջով:

Երիտասարդները արտասահմանեան ճամբորդութեան կը ձեռնարկեն հաճելի արձակուրդի մը նպատակով: Ասոնց մէջ ալ կայ մեծ դումարներ ծախսողներու դասը: Կը ծախսեն յատկապէս սրճարաններու, ճաշարաններու եւ տիսքոթէքներու մէջ:

Դժուար չէ եզրակացնել թէ նշուած յատկանիշերով ռուս զբօսաշրջիկը ամէնէն փնտռուած յաճախորդն է ամբողջ աշխարհի մէջ: Ան առաջարկուած ոչ մէկ ապրանք, ոչ մէկ սպասարկութիւն կը մերժէ: Ըսուածին լաւագոյն փաստը բոզիքի այն ցոյց է որ պուլկարական թաքսիներու շարժավարները ըրած են, լսելով թէ իրենց երկիրը այցագիր (վիզա) հաստատած է Ռուսաստանի քաղաքացիներուն համար: «Զնջեցէ՛ք Ռուսերուն վիզան» աղաղակած են անոնք, վախնալով որ ատիկա պատճառ կ'ըլլայ իրենց շահու աղբիւրին կրճատման:

Լրագրողուհին կը հետեւցնէ թէ շատ երկիրներու զբօսաշրջութեան տնտեսութիւնը Ռուսերէն կախում ունի, ինչ որ ազգային հպարտութեան հիանալի ազդակ է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Սարգիս աղային մօտիկ բարեկամն էր Մալաքեանը:

Գրիգոր Ալէմ Տաղին մէջ խոստովանած էր իր ըրած գեղծումները, ինքզինքը արդարացնելով իր «երիտասարդութեամբ», «կնամոլութեամբ»: Սարգիս աղա ոչ միայն ներած էր Գրիգորին, այլ մասամբ ալ իրաւունք տուած: Սարգիս աղայի համար պատահածը բնական էր ու տրամաբանական: Ան կ'ըսէր.

- Հարկաւ, էֆէնտիմ, «մեղր բռնողը կը լիզէ իր մատը»: Երիտասարդ հասակի մէջ, երբ արիւնը կ'եփի, երբ մարդ Բեյոյի մէջ կը մեծնայ ու աչքը հազար ադուորի կը կառչի՝ չի կրնար սուրբ մնալ: Երկինքի հրեշտակներն անգամ այս աշխարհիս մէջ չեն կրնար մաքուր մնալ: Անոր համար է որ մինչեւ եօթներորդ երկինք փախած են: Միրտ, զգացում ունեցող մարդը ուզէ չուզէ կը մեղանչէ: Փայտէ մարդ ըլլալու է պարկեշտ մնալու համար: Մալաքեան էֆէնտին յանցաւոր է այս գործին մէջ: Իրաւունք չունէր Գրիգորը վտանգելու, հրապարակով խայտառակելու, անոր ապագան վտանգելու, անոր կեանքին հետ խաղալու: Եղածը ի՞նչ է: Քանի մը հարիւր ոսկի է գողցեր տղան: Գողցեր ու պահե՞ր է. ո՛չ: Կերեր է կնիկներուն հետ: Եթէ պահէր, այն ատեն ես ալ իրաւունք կու տայի Մալաքեան էֆէնտիին: Տղուն ամսականը քիչ է եղեր: Յանցանքը որո՞ւնն է: Զօրպաճըին: Պաշտօնեաները լաւ թող վարձատրէ, էֆէնտիմ, անոնք ալ մարդ են:

Սարգիս աղա այնքան խենթ էր ու անկեղծ, որ Մալաքեանին երեսին ալ յայտնած էր իր գաղափարները ու պաշտպանած էր Գրիգորը: Իրենց մէջ պաղութիւն էր մտած: «Սեւ կատու էր անցած»: Առաջուան նման չէին խօսեր: Հազիւ բարեւ մը:

Օր մը սակայն Մաղաքեան եկաւ գտաւ Սարգիս աղան, ոսկերչաց շուկային մէջ: Սարգիս աղա անմիջապէս գլանիկ հրամցուց եւ սուրճ ապսպրեց, միտքը դնելով բարեխօսել Գրիգորին համար, որ դեռ կը ճգնէր պանդոկի իր սենեակին մէջ, հետըզհետէ մտնելով անորոշ դրութեան մէջ:

Մաղաքեան շատ յուզուած կ'երեւար: Ըսաւ թէ «այդ շան տղան» չափը կ'անցընէ: Սարգիս աղա մտիկ ըրաւ ու ըսաւ.

- Գրիգորին վրայ խօսելո՞ւ համար քովս եկած ես, Մաքսուտ էֆէնտի...

- Ի՞նչ կայ որ...

- Սա տղան փրկէ: Քովդ առ ու ամէն բան կը լմնայ:

- Աստուած չընէ: Աւազակը... Ո՞ւր է հիմակ: Այս ի՛նչ խայտառակութիւններ են, Սարգիս աղա: Նորէն իրաւունք կու տա՞ս:

- Կու տամ, ես անգամ իրաւունքէն ալ անդին բան մը կու տամ: Գրիգորը ինծի համար ճիշդ երիտասարդն է: Միւսները սատկած աւանակներ են:

- Կը բաւէ: Զխօսինք այդ մասին, ոբովհետեւ իրար պիտի չհասկնանք ու նորէն գէշ մարդ պիտի ըլլանք: Ես այսօր քեզի եկած եմ քենէ խորհուրդ հարցընելու: Եթէ ուզես խելքդ գլուխդ բերել ու ինծի խորհուրդ տալ՝ աղէ՛կ: Ապա թէ ոչ մնաս բարով: Աֆ կ'ընես, Սարգիս աղա, դուն խելացի մարդ ես, իմաստուն ես, սակայն երբեմն սափրքմիշ կ'ընես... Այսօր խելքդ գլուխդ ինծի խորհուրդ մը տուր:

- Ի՞նչ է նայինք եղածը...

- Ազգին համար քանի մը հազար ոսկի մէկդի դրած եմ: Միտքս բան մը տնկել է, բայց ի՞նչ տնկեմ: Ի՞նչ խորհուրդ կու տաս:

- Նախ՝ սխտոր տնկէ որ նազար չառնես:

- Զոկսկինք, Սարգիս աղա... Ըսածս հասկցա՞ր...

- Շատ ալ աղէկ հասկցայ...

- Ուրեմն ինծի ըսէ թէ ի՞նչ ընեմ...

- Սխտորէն ետքը ձիու պայտ մը տնկէ:

- Համբերութիւնս մի՛ հատցներ:

ւ- Բարեկամ ամէն բանէ առաջ նազարը:

- Հազար տուողը նազարէ՞ պիտի վախնայ...

- Վախնալու է հապա...

- Եթէ գիւղի մը մէջ եկեղեցի մը շինեմ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

- Եկեղեցի՞... Վազ անցիր, եկեղեցիին մօտէն անցած է: Ցիսուսի առջի մէկ օրէն մինչեւ Խազազ Արթին ամիրայի օրը, անչափ եկեղեցի շինած են, որ հիմակ եկեղեցիի շատութենէն կը գանգատին կոր մարդիկ:

- Ուրեմն ի՞նչ շինեմ, դպրեվա՞նք մը շինեմ...

- Արդէն շինուած դպրեվանքեր կան... ոսկի ջուրով ջրտուք մը ըրէ... Ան ալ արմատները կը ծծեն եւ ճիւղերուն բան չի հասնիր՝ պտուղ տալու համար: Շատ շատ բարի ծաղիկներ կը բուսնին: Հրաժարէ՛, նո՛ր բան մը շինէ:

- Դպրո՞ց մը...

- Ատիկա ալ գործնական չէ: Դրական բան մը ընելու է: Դպրոցին մէջ ուսմունք ու գաղափար կու տան: Կեանքի հովը սակայն կը թափէ զանոնք: Արհեստանոց մը եթէ ըլլայ, շատերու ձեռքը ոսկի ապարանջան մը կ'անցնի... Ոսկերչութիւն, դերձակութիւն, ատաղձագործութիւն:

- Արհեստանոցն ալ շատ գործնական է: Քիչ մըն ալ վերացական ըլլալու է:

- Եթէ անանկ է՝ ուրեմն հիւանդանոց մը շինէ:

- Ատ երբեք: Ատիկա տեսակ մը մաղթանք է որ մարդիկ հիւանդանան:

- Ճաշարան մը շինէ: Աղքատներուն համար ձրի ճաշ:

- Միտքդ գիս կործանե՞լ է: Ետքը ամբողջ ազգը աղքատ կը ձեւանայ: Լափող լափողի: Թագաւոր ըլլաս՝ մէկ տարիէն կը կործանիս: Աս ազգին ործորին բան կը դիմանա՞յ:

- Լաւ կ'ընես, եթէ գինետուն մը բանաս: Ցաւած սրտերուն մխիթարութեան համար:

(Շար. 85)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԽՕ -- Վարդավառի առթիւ, Ռոզա Տակառեանէ 250 Եւրօ :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni» de Marseille organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.

Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...

— Restaurant tous les soirs et pique-niques assurés.

— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille

Prix : 1595 Euros par personne tout compris, visa inclus hors assurance.

Réservations :

- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ

Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (*կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).

+ CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, *նաեւ չափահասներու դասարան* :

Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար :

Հեռաձայնել երեկոյեան Ցուլիսին՝
- Ալիս Սոնկիւր՝ 01 · 42 · 93 · 03 · 56
- Աննիկ Կէօքօղլու՝ 01 · 45 · 22 · 11 · 95

Օգոստոսին՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝ 01 · 39 · 83 · 71 · 19

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, *ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ* (25 *տող*) *մահազդներու պարագային եւ* 1/8–*րդ* (12–13 *տող*) *մնացեալին* :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 25 juillet 9h30-10h :
FOI ET TRADITIONS DES CHRETIENS ORIENTAUX
«Une des merveilles d'Ani: St Grégoire de Tigran Honenc».

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

ՇԱՒԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ կիրակիները. - Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին :

Կիրակի, Օգոստոս 15*ին*, *Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը* :

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29*ին* :

***

Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, *ժամը* 9*ին* :

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne

St Grégoire l'Illuminateur

6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE

Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1*էն* 15 : *Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան ատեն* :

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CONTRE CETTE TURQUIE DANS L'EUROPE, LE COMBAT CONTINUE...

LE MARDI 20 JUILLET

Le Premier Ministre turc sera à Paris pour que la France dise OUI

LE MARDI 20 JUILLET

Nous serons là pour dire NON à cette Turquie là en Europe !

LE MARDI 20 JUILLET

Nous serons là pour que la Turquie dise OUI à la reconnaissance du génocide arménien !

MANIFESTATION à 18 heures

De la Place du Trocadéro
(Parvis des Droits de l'Homme)
au **Centre des Conférences**

C'est là que le Premier Ministre turc donnera une conférence de presse à 19 heures. Il doit voir que nous sommes présents, nombreux, déterminés, prêts à aller jusqu'au bout. Ce jour là, se rendre à la manifestation relèvera d'un acte de combat fort. **Nous aurons la Turquie en face à face.**

Départs en autocars

Alfortville : 17h
Place Achtarag

Arnouville: 17h
Stade Léo Lagrange
(Réserv. 01 39 87 08 73)

Issy-les-Moulineaux: 17h
Eglise Apost. Arménienne
(Réserv. 01 46 38 46 00)

La victoire dépend de notre mobilisation

FRA DACHNAKTSOUTIOUN — ADL RAMGAVAR

Avec le soutien des Conseils de Coordination des Arméniens de France de Paris et de Lyon, du Conseil Représentatif des Associations Arméniennes de Marseille

---

100-ԱՄԵԱԿ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ աղօթքներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչեսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆի,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն *համար* :
Յաւարտ այս արարողութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ :

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ *մը եւ Ընդունելութիւն մը*
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-*էն* 22·30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25200 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaurès
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 21
MERCREDI 21 JUILLET 2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ա.Մ.Նահանգ ու Արեւելք պարտական)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 20·994 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20·994

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷՐՏՈՂԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՅՈՒԿԸ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

ԿՐՆԱՅ ԷՈՒՐՈՊԻԽՍՆԵՐ ԳՆԵԼ...

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան Փարիզ ժամանեց Յուլիս 19ին եւ առաջին առթիւ տեսակցեցաւ Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի հետ: Երեքշաբթի ցերեկ ալ ճաշի հիւրն էր Ժագ Շիրաքի: Յուլիս 20ին իսկ, Ֆիկառօ կը յիշէ կրկին որ մեծ պետութիւններու ամէնէն ընդդիմադիրն է Ֆրանսա եւ կ'ոգեկոչէ հարցախոյզերն ալ, ուրկէ կը հաստատուի, որ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը դէմ է: Միակ երկիրն է, նաեւ, ուր իշխանութեան գլուխ գտնըւող կուսակցութիւնը (Իւ.Էմ.Փէ.) անդամակցութեան դէմ պայքար կը տանի: Թուրքիոյ համայնքը Ֆրանսայի մէջ 350 հազարի հասած է եւ Էրտողան պիտի բացատրէ թէ Անգարա ինչ միջոցներ ձեռք առած է այն ճամբուն վրայ որ Եւրոպական Միութիւն կը տանի: Այդ բացատրութիւններէն աւելի չօշափելի դեր կրնայ խաղալ Թուրքիոյ տրամադրութիւնը էռպիւսներ գնելու (շուրջ 40): Ֆիկառօ լայն տեղ տուած է (Յուլիս 20), կը պարզէ նաեւ Ֆրանսայի կուսակցութեանց դիրքը: Իւ.Էմ.Փէ.ն ո'չ կ'ըսէ հակառակ Շիրաքի: Իւ.Տէ.Էֆ. դէմ է եւ միշտ եղած է: Էմ.Փէ.Էֆ. (Ֆիլիփ տը Վիլիէ) բուռն ընդդիմադիր է, ահաբեկչութեան կեդրոն կը նկատէ Թուրքիան: Ազգ. Ճակատը (Լը Փէն) դէմ է «ասիական երկրի մը» մուտքին: Ընկերվարականները «այո', բայց»ի կողմնակից են: Նախապայմաններու կարգին է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ Փարիւս կը թելադրէ «չաճապարել», մինչ Մոսկովիչի ամէնէն բուռն կողմնակիցն է: Կանաչները կողմնակից են: Ամէնէն կարեւորը կը մնայ անշուշտ առեւտրական ճակատը: Ֆրանսական 300 ձեռնարկութիւններ սերտ գործակցութիւն ունին: Ֆրանսայի արտածումները երեք միլիառ Եւրոյի հասած են 2003ին եւ 2004ին ալ աւելի կը զարգանայ: 30 հազար աշխատաւոր ունին ֆրանսական ձեռնարկութիւնները Թուրքիա: Ֆիկառօ նաեւ խմբագրականը նուիրած է հարցին եւ հրատարակած երկու յօդուածներ, մէկը ստորագրած է Կի Գոք, միւսը՝ Տոմինիք Ռէյնիէ, որ կ'անդրադառնայ նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման:

Հաւանական է, ամէն պարագայի մէջ, որ Եւրոպական այս Յանձնախումբին, որու դեռ կը նախագահէ Ռ. Փրոտի, այս վերջին որոշումը դրական ըլլայ ինչ կը վերաբերի բանակցութիւններու սկսելուն: Որոշումը պէտք է հայորդուի Դեկտեմբեր 17ին: Այս չի նշանակեր որ Թուրքիա վաղը կը մտնէ: Պիտի որոշուի բանակցութիւններու թուական մը, որոնք կրնան 10-15 տարի տեւել: 25երու սեղանին, մէկ ձայն կայ դրական պատասխանի մը դէմ, Աւստրիան է: Ամէնէն մեծ կողմնակիցը կը մնայ մէկը, որ որեւէ կարծիք ունենալու իրաւունք խիկ չունի հարցին մէջ, Ճ. Պուշն է, որու համար Թուրքիա մահմետական աշխարհին «օրինակ»ն է եղեր...:

***

Սիրանուշ Յուլիս 19ին հրատարակած էր նաեւ ծանուցումի ձեւով Հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալու կոչ մը՝

«Moi citoyen européen épris de justice, appelle la Turquie à reconnaître le génocide commis à l'encontre des populations arméniennes de l'Empire ottoman et à respecter les conditions contenues dans la résolution du Parlement européen du 18 juin 1987, avant toute ouverture des négociations d'adhésion à l'Union européenne. L'Europe s'est bâtie sur des valeurs communes, respectueuses des Droits de l'Homme et des libertés individuelles. J'attends de la Turquie qu'elle adhère, elle aussi, à ces pricipes et fasse la lumière sur son histoire afin de favoriser la paix et la stabilité dans la région».

Այս յանձնառութիւնը ստորագրած են 265 ընտրեալներ եւ անձնաւորութիւններ: Կարելի չէ բոլոր անունները տալ. յիշենք ոմանք՝ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ, Ռիշար Գազընաւ, Լուի Մերմազ, Ժան-Ժագ Քէյրան, Ժագ Ռալիթ, Ֆրանսուա Ռոշըպլուան, Ռընէ Ռուքէ, Անտրէ Սանթինի, Ռոժէ-Ժերար Շվարցընպէրկ, Տոմինիք Սթրոս-Քահն, Հարլէմ Տէզիր, Ժան-Փօլ Պրէթ, Սիմոն Աբգարեան, Ժերար Շալեան, Սթեֆան Պէրպէրեան, Գաթրին Գոքիօ, Եուրի Ճորքայէֆ, Գիտ Արք. Նալպանտեան, Ժան Ծ. Վրդ. Գատուտիհեան, Իվ Թերնոն, Վեր. Թիէրի Գաթանճեան, եւլն., եւլն.:

ՓԱՐԻԶԻ ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ ԴԷՄ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Փարիզի դատարանը ընդունելի նկատած է Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ Թուրքիոյ հիւպատոսին դէմ կատարուած դիմումը: Առիթը հակազդեցութիւնն է հիւպատոսին կայքէջին վրայ ցեղասպանութեան նիւթով կատարուած ժխտողական քարոզչութեան: Այդ քարոզչական հրապարակումը խորագրուած է «Հայկական տեսակէտը եւ պատմական իրողութիւնը»: Հոն տասը հարցում - պատասխանով ցեղասպանութեան մասին զարգացումը կատարուած է թէզի մը որ թըրքականն է, բնականաբար, սարփակող տասնամեակներու ծանօթ հերքումները:

Ընդունելով դիմումը, դատարանը առաջին նիստի թուականն ալ ճշդած է. Հոկտեմբեր 11, 17րդ ատեանին առջեւ: Հայ Դատի ներկայացուցիչներն են փաստաբաններ Փաթրիք Արապեան եւ Սերժ Դաւիթեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՈՆ «անբաղձալի» է Ֆրանսայի մէջ, յայտարարած է Շիրաք Յուլիս 19ին, իբրեւ հակազդեցութիւն Իսրայէլի վարչապետին բուռն ելոյթին Ֆրանսայի դէմ: Ան հրաւիրած էր Ֆրանսայի Հրեաները, որ ժամ առաջ Իսրայէլ ներգաղթեն, դէմ դնելու համար «ամէնէն վայրագ հակասեմականութիւններէն մէկուն»: Ֆրանսա բացատրութիւններ կը պահանջէ: Շարոնի պատճառաբանութիւններէն մէկը կը վերաբերէր այն իրողութեան որ Ֆրանսայի բնակչութեան 10%ը մահմետական է: Կառավարութեան բանբերն ալ Էլ. Սէ. Ի. հեռատեսիլի կայանէն յայտարարած է թէ «Շարոն եզրակացուցած է որ Ֆրանսայի բայց նաեւ ամբողջ աշխարհի Հրեաներու տեղը Իսրայէլի մէջ է»: Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսայի համար Շարոն կը մնայ «փէրսոնա նոն կրաթա», ցորչափ Իսրայէլ բացատրութիւններ չէ տուած:

ԱՐԱՖԱԹ սոխուեցաւ տեղի տալ եւ նոր մէկը նշանակեց Ապահովութեան ըսպասարկութեան գլուխը իր եղբօր զաւկին տեղ, որու ընտրութիւնը հակայ ազ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՐԷԿՈՒԱՆ ՃԱՌԸ

Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամ ըլլալու ջանքերուն կարեւոր մէկ հանգրուանն էր վարչապետ Թ. Էրտողանի Փարիզ այցը, Ֆրանսայի նեցուկը ապահովելու նպատակով: Թուրքիոյ վարչապետը որ կրօնամէտ գլխաւոր հոսանքներէն մէկուն ղեկավարն է, տենդագին գործունէութիւն կը տանի Եւրոպայի արժանի երկրի մը պատկերը տարածելու համար: Ծանօթ է որ բազմաթիւ կարգադրութիւններ եղան, օրէնքներ հրապարակուեցան, յարգած ըլլալու համար Գոփընհակընի չափանիշերը, սակայն բոլոր անոնք որոնք կամաւոր կոյր ըլլալու մէջ շահ չունին, յամառօրէն հարց կու տան թէ Թուրքիա ե՞րբ պիտի փակէ թուղթին վրայ արձանագրուածին ու կիրարկութեան միջեւ ինկած միջոցը: Կամ հարց կու տան նաեւ թէ որքա՞ն անկեղծ են Թուրքիոյ բարեփոխութեան տրամադրութիւնները:

Գլխաւորաբար թերահաւատներու այս հատուածին ուշադրութեան յանձնելի էջ մը լոյս տեսած է Թուրք մամուլին մէջ իսկ. էջը ուշագրաւ է յատկապէս վարչապետ Թ. Էրտողանի «անկեղծութեան» մասին գաղափար մը տալու տեսակէտէն: Հեղինակն է ծանօթ լրագրող Իլհան Սելչուք, լոյս տեսած է «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթին մէջ ուրկէ արտատպած է «Միլլիյէթ»ը (Յուլիս 18): Խորագիրն է «Փշաքաղիչ փաստաթուղթ մը...»:

Այդ փաստաթուղթը Թ. Էրտողանի 1996ին ունեցած մէկ ելոյթին պատճէնն է որ տեղ գտած է Թրքական թերթերու 2001 Օգոստոս 21ի թիւերուն Ա. էջերուն վրայ: Ի. Սելչուք այդ ելոյթէն առանձնացուցած է տասը կէտ ուր կը յայտնուի Եւրոպական Միութեան արհամարհանքով լեցուն, կրօնամոլ, աշխարհավարութիւնը մերժող ղեկավարը: Ան կ'ըսէ. «Աշխարհավարութիւնը բնականաբար ձեռքէ պիտի երթայ» ու այդ նախատեսութիւնը կը բացատրէ ժողովուրդին փափաքով: Յետոյ կը վճռէ. «Կարելի չէ թէ՛ աշխարհավար, թէ՛ մահմետական ըլլալ. կա՛մ մահմետական պիտի ըլլաս, կամ աշխարհավար»: Իր համոզումով «Գերիշխանութիւնը Աստուծոյ կը պատկանի, որովհետեւ մահմետականին արարիչը Աստուած է տէրը բացարձակ գերիշխանութեան»: Ատիկա ըսելով Թուրքիոյ ներկայի վարչապետը «խոշորագոյն սուտը» կ'որակէ թրքական լոզունգը թէ «բացարձակ գերիշխանութեան տէրը ժողովուրդն է»:

Եւրոպայի անդամակցութեան հարցին աչխուժացած այս շրջանին զուարճալի է կարդալ Թ. Էրտողանի ութ տարի առաջուան վճիռը. «Եւրոպա պիտի չմտնե՛նք»: Ապա հետեւած բացատրութիւնը. «Հեւիհեւ վազքի մէջ են Եւրոպական Միութիւն մուտք գործելու համար: Անոնք ալ կը խորհին մեզ չընդունիլ: Է՛հ, մենք ալ կը խորհինք չանդամակցիլ: Եւրոպական Միութեան բուն անունը Կաթողիկէ քրիստոնեայ պետութիւններու միութիւն է»:

Ներկայի վարչապետը արհամարհած է ազգային «Երանի' "Թուրք եմ" ըսողին» լոզունգն ալ. ատիկա չի կրնար ապահովել ազգային միութիւնը, ըստ. իրեն: Ինք կը հետեւի օսմանեան օրինակին. «Օսմանցին աւելի քան երեսուն ազգային խմբաւորումները կրօնական հիմերու վրայ միասնական պահեց: Մենք ալ հաւատքի միութեամբ պիտի ընենք ատիկա»: «Պիտի»ներու շարքին մէջ առնուած է ծննդատուներու մէջ պաշտօնի կոչուելիք բժիշկներու սեռն ալ. Էրտողան կը խոստանայ որ միայն կիներ պիտի ըլլան անոնք: Իսկ մանկապարտէզներու մէջ պիտի աշխատին լաչակաւոր երիտասարդուհիներ:

Թ. Էրտողան կ'ըսէ թէ իրենց գալուստը Աստուծոյ հրամանով է ու ժողովուրդին ընկալումով: Ձեռնարկած են բեմադրութիւնը փոխելու աշխատանքին: Իսկ նոր կարգերը կը բնորոշուին ոտքի կանգնելու արարքով. ան կը գործածէ այն եզրը որով կը կոչուի Նամազի ընթացքին ոտքի կանգնելու փուլը: Ատոր սկիզբը կը նախատեսէ ու կ'ըսէ. «Թիւով մէկուկէս միլիառնոց իսլամական աշխարհը կը սպասէ որ Իսլամ - Թուրք ժողովուրդը ոտքի կանգնի: Պիտի կանգնինք. լոյսերը յայտնուեցան, Աստուծոյ հրամանով կանգնելու շրջանն է»:

Լրագրողը այս մէջբերումներէն ետք հարց կու տայ թէ 1996էն այսօր փոխուա՞ծ է Թ. Էրտողան. երեւցած չափով՝ այո. սակայն հարցը գիտնալն է թէ նշմարուած փոփոխութիւնը մարտավարութեա՞ն, թէ ժամանակ շահելու արդիւնք է: Ի. Սելչուք կը շեշտէ թէ յանուն վարչապետին ոչ ոքի երաշխաւոր կրնայ ըլլայ. ատիկա կ'ընեն անոր մանկլաւիկները: Ինք միայն կ'արձանագրէ. «Էրտողան երբեք ինքնաքննադատութիւն չկատարեց, յայտարարելու համար թէ փոխուած է»:

***

Թուրք վարչապետին մօտեցումներուն վրայ կ'արժէ աւելցնել վերջին օրերուն Աւստրիոյ մէջ կատարուած ձերբակալութեան մը պարագան ալ, լրացնելու համար Եւրոպայի անդամակցութեան թեկնածու երկրին պատկերը: Խօսքը կը վերաբերի «կազմակերպուած չարագործութեան կառոյց»ի ղեկավար Ալաատտին Չաքըճըի. ան որուն պետական հիմնարկներու հետ սերտ կապերը յայտնուած էին նախապէս ալ, ստուգուած է որ պետական լրտեսական կազմակերպութեան կողմէ տըրուած կեղծ անունով անցագրով մը խոյս տուած է արտասահման: Թուրք մամուլը անդրադառնալով այս կէտին, կը յիշեցընէ թէ ան 1999ին առաջին անգամ ձերբակալուած էր Ֆրանսայի մէջ, նոյն պետական կազմակերպութենէն տրուած ուրիշ անցագրով մը: Ու այդ ձերբակալման օրերուն բացայայտուած էր որ Չաքըճը Թուրք պետութեան կողմէ գործածուած է նաեւ հակահայ աշխատանքներու մէջ: Իր մասնակցութեան մասին խօսուած էր Ալֆորվիլի հայկական յուշարձանին դէմ կատարուած խափանարարութեան առընչութեամբ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԵՐԸ ՊԱԼԻ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ ԳԱՂԹՕՃԱԽ

ՊԱԼԻ

Պալի ինտոնեզիական արշիպեղագոսի կղզիներէն է, կը գտնուի Ճաւա կղզիին արեւելքը եւ 5620 քմ. քառ. տարածութիւն ունի: Անիկա հռչակաւոր է իր անմրցման գեղեցկութեամբ եւ իրաւամբ կոչուած է իբրեւ «երկրային դրախտ»: Ամէնուրեք՝ արեւադարձային թանձրախիտ անտառներով ծածկուած լեռներ, հրաբուխներ, բազմապիսի ծաղիկներով ու բոյսերով ծածկուած մարգագետիններ, աւազուտ ծովափներ, գետեր եւ գետակներ: Կուրունկ Ակունկ լեռը, 3142 մեթր բարձրութեամբ, կոչուած է «Մայր լեռ». լերան հրաբուխը յաճախակիօրէն ժայթքելով մեծ վնասներ պատճառած է:

Կղզին երկրագործականօրէն հարուստ է ու բարեբեր. լեռնալանջերուն ամէնուրեք ամփիթատրոնի նման բարձրացող բրինձի արտերը ընդհանրապէս եզերուած են հնդկընկոյզի ծառաստաններով. ընդհանրացած է նաեւ սուրճի մշակութիւնը:

Պալիցիք դարերու ընթացքին զարգացուցած են ոռոգումի դրութիւնը: ԺԱ. դարէն սկսեալ, բոլոր այն գիւղացիները որոնք նոյն ջրատարներէն կ'օգտուէին, նոյն սուպաքին կամ ոռոգումի համագործակցականին կը պատկանէին: Բերրի հողին եւ ոռոգումին շնորհիւ տարին երկու կամ երեք անգամ բերք կը ստանան: Բրինձը ժողովուրդին հիմնական սնունդն է եւ խորհրդանիշ՝ կեանքի ու առատութեան: Անասնապահութիւնը զարգացած է առաւելաբար հիւսիսային շրջաններուն մէջ: Ձկնորսութիւնը տարածուած է ծովափնեայ գիւղերուն մէջ:

Պալի հարուստ է վայրի կենդանիներով, բազմատեսակ թռչնազգիներով եւ ծովային կենդանիներով:

Կլիման արեւադարձային է, լեռներուն վրայ ցերեկը տաք, գիշերը զով. ցածրադիր վայրերուն վրայ շատ աւելի տաք է ու խոնաւ, բայց զով հովերն ալ յաճախակի են: Տեղումները առատ են յատկապէս լեռներուն վրայ՝ տարեկան 2500-էն երեք հազար միլիմեթր. ամէնէն խոնաւ եղանակը կ'երկարի Նոյեմբերէն Մարտ, մինչ Ապրիլէն Հոկտեմբեր չոր եղանակն է:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Պալիի պատմութեան հետքերը կ'երթան մինչեւ Ն.Ք. երկու հազարամեակ առաջ, երբ մալայա-փոլինեզիական ցեղեր հարաւ-արեւելեան Ասիոյ կղզիներէն եւ Թայուանէն գաղթեցին հոն: Թ. դարուն Պալիցիք շփում ունեցան Ճաւայի հինտու եւ պուտտայական բնակիչներուն հետ, եւ Ճաւացիք 732ին գրաւեցին Պալին: Այնուհետեւ հնդկական դրականութիւնը եւ մշակոյթը սկսան թափանցել Ճաւայէն եւ առեւտրական ուղիներէն: Պալիի Էրլանկկա թագաւորին օրով (1019 - 1042) հնդիկ առեւտրականներ դացին եւ հինտուականութիւնը տարածեցին հոն:

Պալին 1284ին նուաճուեցաւ արեւելեան Ճաւայի Սինկասարի հարստութեան գահակալներէն Քրթանակարայի կողմէ: 1343ին Կաժահ Մատայի հրամանատարութեամբ Ճաւացիք կրկին նուաճեցին Պալին: Ճաւացիներու դէպի Պալի վերջին մեծ գաղթը տեղի ունեցաւ 1478ին:

Այս ժամանակներէն սկսեալ Պալիի մէջ կազմաւորուեցան տեղական իշխանութիւններ եւ թագաւորութիւններ, որոնց գլխաւորներն էին՝ Լոմպոք, Քլունկքունկ, Քարանկասէմ, Կիանեար, Պատունկ եւ Թապանան:

Հոլանտացիք առաջին անգամ Պալի ցամաք ելան 1597ին. այնուհետեւ, ինտոնեզիական միւս կղզիներուն նման, Պալի եւս մաս կազմեց Հոլանտական Հնդկաստանի:

Պալիցիք բուռն դիմադրութիւն ցոյց տուին Հոլանտացիներուն, եւ յատկապէս ԺԹ. դարու կէսերուն հիւսիսային Պալիի մէջ կռիւներ տեղի ունեցան: Տեղական իշխանութիւնները մեծ մասամբ յաջողեցան պահել իրենց աւանդական իրաւունքները: 1945ին Պալի մաս կազմեց Ինտոնեզիոյ Հանրապետութեան:

ՊԱԼԻՑԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Պալիցիք երկուքուկէս միլիոն կը հաշուեն եւ հինտու կրօնքի հետեւորդներ են. պալիերէն լեզուն ունի իր բարբառները: Անոնք չորս դասակարգերու բաժնուած են. Պրահմանա (կրօնաւորներ), Քսաթրիա (իշխողներ եւ պատերազմիկներ), Ուայսիա (առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ) եւ Սուտրա (երկրագործներ ու ծառայողներ. բնակչութեան 90 առ հարիւրը կը կազմեն):

Դասակարգային բաժանումի կողքին Պալիցիք 22 տոհմերու բաժնուած են. տոհմը ուարկա կը կոչուի: Գլխաւոր տոհմերն են՝

Փասէքները բնակչութեան կէսէն աւելին կը հաշուեն եւ սուտրի դասակարգին կը պատկանին: Անոնք իրենց նախահայր կը նկատեն Էմփու Կենի Ճայա կոչուող Պրահման Սակէն, որ Ճաւայէն Պալի մտնող առաջին չորս պրահմաններէն մէկը եղած է: Անոր եօթը զաւակները, բոլորն ալ Էմփու կամ Սակէ կոչուած, Փասէք տոհմին հիմնադիրները եղան: Փասէքները գլխաւոր չորս տաճարներու՝ Պեսաքիհի, Կելկէլի, Փատանկ Պայի եւ Ամլափուրայի պահապաններն են:

Փանտէները դարբիններ են, սակայն իրենք զիրենք դասակարգային կազմէն դուրս կը նկատեն: Ունին իրենց առանձին կրօնաւորները: Գլխաւոր գիւղերն են՝ Սելուք, Պութապուլան եւ Սինկափատու:

Պրահմանները, դասակարգ են եւ առանձին տոհմ, սերած ճաւացի կրօնաւորներ Տանկիանկ Նիրարթայէն եւ Տանկիանկ Ասթափաթայէն, որոնք հինտուականութիւնը տարածեցին Պալիի մէջ:

Միւս գլխաւոր տոհմերն են՝ Պուժանկկա Ուայսնաւա (սերած հնդիկ կրօնաւոր Ռսի Մարքանտիայէն), Փենիարիքան, Արիա Քենուէնկ, Սաթրիա Տալէմ, Պանտեսա եւ Պալի Ակա:

Պալիցիներուն մէջ ընդհանրացած է նախնիներուն պաշտամունքը եւ իւրաքանչիւր տոհմ ունի իր ազգաբանական գիրքը՝ պապատ:

Պալիական աւանդական գիւղերը լեռնալանջերուն, բրինձի արտերուն մէջ կորսուած, կարմիր սալաքարերով ու ցեխաշէն պատերով եւ խոտածածկ երկթեք տանիքներով խրճիթներ են, ուր կ'ապրին բազմանդամ ընտանիքներով: Իւրաքանչիւր գիւղ ընդհանրապէս երեք տաճար կ'ունենայ նուիրուած գիւղի աստուածներուն, հիմնադիրներուն եւ նախնիներուն:

Պալիցիներուն մէջ ամուսնութիւնները կը կատարուին մօտիկ ազգականներու միջեւ. ընտանիքին տղայ կամ աղջիկ առաջին զաւակը կը կոչուի Փութու, Ուայան կամ Կատէ, երկրորդը՝ Մատէ, Նենկա կամ Քատէք, երրորդը՝ Նիոման, Իքա կամ Քոմանկ, չորրորդը՝ Քեթութ, հինգերորդի եւ իններորդի պարագային շարքը կը սկսի առաջինէն: Անհատին ծննդեան գիծը ներկայացնող անունի կողքին կը տրուի հոգեւոր նշանակութիւն ունեցող երկրորդ անուն մը ալ, որ չի գործածուիր, իսկ երրորդ անունը հօրենական գիծով ժառանգուած եւ իւրաքանչիւր դասակարգի յատուկ՝ աստուածներէն տրուած տիտղոսներ են. այսպէս, Պրահմաններուն մէջ տարածուած են Իտա Պակուս (ան որ վայելուչ է), Իտա Այու (ան որ գեղեցիկ է, կիներու յատուկ) կամ Տայու տիտղոսները, Ուայսիաներուն մէջ՝ Ի Կուսթի եւ Նի Կուսթի տիտղոսները, Քսաթրիաներուն մէջ՝ Անաք Ակունկ (բարձր անձ), Քոքորտա, Տեուա Ակունկ, Տեուա Կետէ տիտղոսները: Ազգանուն չեն գործածեր:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ ՖՐԱՆՍԱՆ

Լոնտոնի շաբաթաթերթերէն «Նիու Սթէյթսմէն» ծաօթ է իր սուր եւ կծու մեկնաբանութիւններով. այդ յատկանիշէն ոչինչ խնայած է հրատարակելու համար Ֆրանսայի մասին քննադատական, պախարակող յօդուած մը որ արտատպուած է միջազգային մամուլէն ծաղկաքաղի յատկացուած «Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթին մէջ (Յուլիս 8-14):

Յօդուածագիրը Պէքի Թինսլէյ առաջին տողերէն կը զանազանէ Ֆրանսայի մասին տեսականն ու իրականութիւնը. առաջինով երկիրը մարդկային իրաւունքներու եւ Լոյսի փիլիսոփայութեան օրրան է. շնորհիւ Վոլթէրի նման դէմքերու, ներշնչման աղբիւր եղած է այլ երկիրներու, ինչպէս ԱՄՆ-ու, որ ձերբազատին ապականած ու բռնատէր իրենց ընտրանիներուն լուծէն:

Գործնականին մէջ յօդուածագիրը Ֆրանսան կը գտնէ բարոյականի ըմբռնումէն զուրկ երկիր մը որ զինամթերքի արտածումին ծաւալները մեծցնելու համար ոչ մէկ բանէ կը խուսափի, կ'ոտնակոխէ իր օրէնքներն ու միջազգային համաձայնութիւնները որոնց տակ իր ստորագրութիւնը դրած է: Աշխարհի մը մէջ ուր բոլոր երկիրները իրենց արտաքին քաղաքականութիւնը իրենց շահուն վրայ կը հիմնեն, Ֆրանսացիները յաւելեալ կը հսկեն նաեւ իրենց զինավաճառներուն, ու զինուորական խորհրդականներուն շահերուն որոք զէնք կը մատակարարեն աշխարհի ամէնէն սարսափելի բռնակալներուն:

Շրջանի մը երբ բոլոր մեծերը ներողութիւն կը խնդրեն գերեվաճառութեան անցեալներուն համար, Ֆրանսացիները աչք կը փակեն Ալժերիոյ մէջ իրենց ըրածներուն ու Ամերիկացիներուն իրաքցի բանտարկեալներուն կիրարկածին զուգահեռին վրայ: Նոյնպէս ոչ մէկ ձայն կը բարձրանայ հարցադրումի ենթարկելու համար Միլոսեւիչի ու Ս. Հիւսէյնի հետ Ֆրանսայի լուռ մեղսակցութիւնը: Ատոր մէջ յատկապէս կը շեշտուի Նախագահ Շիրաքի դերը. ան իր վարչապետութեան օրով երկու հիւլէական կայան ծախած է Ս. Հիւսէյնի: Ատկէ զատ, Ֆրանսա մէկուկէս միլիառ տոլարի զէնք տրամադրած է պաշտօնեան վարչակարգին, քարիւղի Թոթալֆինաէլֆ խումբը 90ական թուականներուն օգտագործած է իրաքեան քարիւղի դաշտեր, իսկ Ալքաթէլը 75 միլիոն տոլարի պայմանագրութիւն կնքած է Պաղտատի հեռաձայնի ցանցը բարելաւելու համար, «Ռընօ» նոյնքան գումարի զանազան կտորներ ծախած է, եւլն.:

Կը քննադատուի տարուած արտաքին քաղաքականութիւնն ալ. Աֆղանիստանի ներխուժումը աւելի կողմնակից գտած է Ֆրանսայի մէջ: Եւ ճիշդ է որ 33,7 միլիոն յաւելեալ տոլարով մասնակցած են վերաշինութեան, բայց ատիկա մեծ բան չի թուիր համեմատած Գերմանիոյ յատկացուցած 390 միլիոն տոլարին հետ: Պալքանեան շրջանին մէջ Ֆրանսա մտերիմ յարաբերութիւններ կը պահէ Սերպերուն հետ, նոյնիսկ Նախագահ Միթերանի մահէն ասդին: Բրիտանացի սպայ մը կ'ըսէ թէ Գարածիչ ամէն օր ինքնաշարժով կը շրջի Սարայեւոյի արուարձաններուն մէջ եւ անկարելի է որ Ֆրանսացի կապոյտ սաղաւարտաւորները նշմարած չըլլան զինք:

Շատ աւելի խիստ են սակայն Ռուանտայի ցեղասպանութեան առնչութեամբ բռնածները: Այդ նիւթով երկու ուսումնասիրութեան հեղինակ կին մը կ'ըսէ թէ որքան մօտէն կը դիտուին այդ սարսափազդու անցքերը, այնքան մարդ կը շշմի: Ռուանտայի մասին ֆրանսական Ծերակոյտին հետաքննութիւնը ուրիշ բան չէ եղած եթէ ոչ Ֆրանսան անմեղ ցոյց տալու ճիգ մը: Իր հատորներուն մէջ կը գրէ թէ կոտորածներու սկիզբէն առաջ Ֆրանսացի 47 զինուորականներ ցեղասպանութեան հեղինակներուն հետ կ'ապրէին ու զանոնք կը մարզէին: Յետոյ Ֆրանսացիները ամենակարող վարպետներ յայտնուեցան ՄԱԿ-ի ամբողջ համակարգը իրենց ուզածին պէս ձեռնածելու. Պութրոս Պութրոս Ղալիի վրայ իրենց ունեցած հակակշռին շնորհիւ արգելեցին թէ այդ սարսափներուն առնչութեամբ որ տեղեկութիւնները պէտք էր սփռել: Եւ չար լեզուներ կ'ըսեն թէ ներկայիս Սուտանի մէջ պատահածներուն հանդէպ Ֆրանսայի դիրքը շահու լծակներով ղեկավարուած է:

Ռազմամթերքի առեւտուրին դէմ արշաւի մը բրիտանացի ղեկավարներէն մէկը Ֆրանսան աշխարհի մեծագոյն չորս զինավաճառներէն կը նկատէ: «Անոր քով մենք փոքր ներկայութիւն ենք» կ'ըսէ ու կը բացատրէ. Ֆրանսացիները կառավարական փոքր, գաղտնի գրասենեակներու եւ հանգստեան կոչուած պաշտօնատարներու ցանց մը ունին որոնք զէնք արտադրողներուն կ'օգնեն որ իրենց ապրանքը ծախեն: Շնորհիւ միջազգային օժանդակութեան, վարկերու երաշխաւորութեան ու կաշառքի յաջող բաղադրութեան մը, կը յաջողին մեծագոյն բաժինը ձեռք ձգել այդ շուկային վրայ:

Յօդուածը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Վերջապէս, Էլիզէէն դիտուած, Ֆրանսան իմաստուն եւ շրջահայեաց պետութիւն մըն է որուն շնորհիւ Եւրոպան կը հակակշռէ ամերիկեան աշխարհակալական ձգտումները: Ոչ մէկ կասկած ունինք Ֆրանսայի անկեղծութեան մասին: Բայց ականջը լաւ մը լարողը անկարելի է որ չլսէ դանձարկղի մը աղմուկը»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԻՐՔԵ՞ՐԸ... ՈՐԲԱՑԱԾ ԳԻՐՔԵՐԸ...

ԱԼԻՍ ՍԻՒՏՃԵԱՆ

Խորունկ դառնութեամբ ու սրտի ցաւով կը մտնեմ այդ տանը սենէն, ուր կ'ապրէր համակ սէր, շէնշող եւ ուրախ մեր Խաչիկը: Որ հեռացաւ՝ տարի մը առաջ այս աշխարհէն:

Տունը որ լռած է հիմա... գիրքեր...: գիրքեր... մաս մը սնտուկներու մէջ, մաս մը գետինը, տարտղնուած: Պատերէն կախուած շքանշաններ, յուշագիրներ, նուէրներ, իւրաքանչիւրը բանկիք մը ուր պահուած իրենց հոգւոյն խորը: Աստուած իմ, ինչպէս ձեռք տաս ասոնց, բոլորին մէջ իր ստորագրութիւնը մաքուր, կոկիկ:

Անդին իր սեղանը, աթոռը, դատարկ, ինչքան դաժան է մահը, Տէր իմ:

Գիրքերուն մօտ կը խօսին խումբ մը պատանիներ, որոնք եկած են միութեան մը կողմէ, տանելու համար մաս մը գիրքերէն գրադարաններու:

Ուրա՜խ եմ, ուրեմն մաս մը գիրքերէ որդեգրուեցաւ: Բայց... ո՞վ, ո՞վ տէր պիտի կանգնի 20-30 տարի յետոյ, կը մնա՞ն սա Ամերիկա կոչուող ցամաքամասին վրայ, երբ ամէն ինչ մեքենայացած է, այնտեղ ծնած տղա՞քը պիտի կարդան, դժուար է հաւատալ:

Սուրիայէն եկող Հայը բերաւ իր գիրքերը, Լիբանանէն եկողը բերաւ իր գիրքերը. Միջին Արեւելքէն նոյնպէս բերաւ եւ բերաւ, նաեւ Հայրենիքէն արտագաղթողը, եւ հիմա մեծ է ցաւր, լսած եմ մայրերու ցաւն ու կսկիծը ի տես իրենց գրադարաններու մէջ շարուած գիրքերուն որոնց մօտեցող չկայ...

Ականատես եղած եմ երկու-երեք անձերու հայրենիքէն արտագաղթած՝ հարիւրաւոր գիրքերուն, կարաժի մը մէջ, կամ խանութի մթերանոցի մը մէջ դիզուած սքանչելի հատորներ, որոնք կ'ուզէին որ ուզածիս չափ վերցնեմ, իսկ ես՝ ի՞նչ ընէի...:

Տեսած եմ, մի քանի անգամ Հայրենիք այցելութեանս թէ ինչ համեստ ընտանիքներ իրենց օրապահիկը հազիւ շահող, իրենց պարզ ու կոկիկ բնակարանին մէջ իշխողը եղած է պատէ-պատ գրադարանը եւ դաշնակը:

Միակ տեղը ուր պիտի մնայ եւ ապրի հայութիւնը եւ հայ գիրն ու գրականութիւնը, մեր Հայրենիքն է:

Ինչ որ ըլլան իրադարձութիւնները, հոն է մեր յոյսն ու ապագան, մեր՝ ողջ հայութեան պլպլացող փարոսը:

Իշխանաւորները կու գան ու կ'երթան, կը մնայ մեր փոքր Հայրենիքը, պահելով իր գրկի մէջ մեր հնամենի մագաղաթները, Մատենադարանը, գրադարանները, Յ. Թումանեանի տուն թանգարանը, Ակադեմիան, մտաւորականներու պանթէոնը:

Տարուած յուշերով, ծունկի եկած նըստած եմ գետինը, Խաչիկին գիրքերուն մօտ: Տունը լեցուած է իր քամի ձայներով կարծես... գիւտին փառքը Սիամանթօ:

Մեսրո՛պ, հայ դարերու դիմաց կեցող՝
Դուն ադամանդեայ ապառաժ:

«Նոր Օր»
Յուլիս 10

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹ գտնուելով, Հանրապետութեան նախագահ Էմիլ Լահուտի հրաւէրով, Ուաշինկթընի Արքեպիսկոպոսը՝ Թէոտոր Մաք Կարիք, Յունիս 28ին այցելութիւն մը տուած է Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս - Պատրիարք Ներսէս - Պետրոս ԺԹ.ի: Բարի գալուստի եւ ողջոյնի խօսքերու փոխանակումէն ետք, Կաթողիկոսը եւ Կարդինալը շօշափած են մասնաւորաբար ԱՄՆ-ու Եկեղեցին յուզող եկեղեցական, միջազգային, ընկերային եւ հանրային հարցեր: Ներսէս-Պետրոս ԺԹ. արծարծած է նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման կարեւորութիւնը: Կարդինալը խոստացած է Հայ Պատրիարքութեան կողմէ ԱՄՆ-ու Եպիսկոպոսաց համահաւաք դասի ներկայացուելիք յուշագիրը լուրջ քննարկումի ենթարկել եւ հարկը տնօրինել այդ ուղղութեամբ: Վերջաւորութեան Կարդինալը պատասխանած է հարցումներուն:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Մովէնփիք» պանդոկին «Միթրալ» սրահին մէջ, Յունիս 26ին ճաշ մը տեղի ունեցած է Համազգայինի ճեմարանի հիմնադրութեան 75ամեակի նախապատրաստական եւ նախատեսուած ձեռնարկներու ծիրին մէջ, կազմակերպութեամբ ճեմարանի տնօրէնութեան կազմած յանձնախումբին, ի նպաստ «Ճեմարանի Սաներու Ֆոնտ»ին, նպատակադրելով միաժամանակ մէկտեղել ճեմարանական տարբեր սերունդները ներկայացնող անհատներ եւ աւարտականներ, ինչպէս նաեւ մեծարելու մասնաւորապէս Հայ Դպրութեան եզակի ամրոց 1935 - 1945 թուականներուն շրջանաւարտ սերունդէն ներկայացուցիչներ, որոնք հասակ նետած են եւ հայեցի դաստիարակութիւն ստացած հաստատութեան հիմնադիրներուն՝ Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի շունչին տակ: Մեծարեալներուն կողմէ շնորհակալական ելոյթ մը ունեցած է 1945ի շրջանաւարտ Ալիս Գալաճեան: Ձեռնարկին հրաւիրուած էին նաեւ Հայաստանէն արուեստագէտներ՝ երգչուհի Ալլա Լեւոնեան եւ Արսէն Գրիգորեան, որոնք ապահոված են գեղարուեստական յայտագիրը: Բացումը կատարած է Մ. եւ Հ. Արսլանեան Ճեմարանի տնօրէն՝ Տիգրան Ճինպաշեան, որ բացատրած է տարեկան այդ ճաշին «նախատօնական» նկարագիրը: Ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի դեսպանը եւ ճեմարանաւարտ փրոֆ. Վարդան Գրիգորեանը, որ Պէյրութ կը գտնուէր իբրեւ պատգամախօս Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի այս տարուան վկայականներու բաշխման հանդիսութեան: Ճեմարանականներու եւ փրոֆ. Վ. Գրիգորեանի ի պատիւ, արտայայտուա է անոր ճեմարանական դասընկերը՝ Յովսէփ Խսկիճեան: Փրոֆ. Գրիգորեան, որ Գարնըկի Գորփըրէյշըն օֆ Նիւ Եորքի նախագահն է, 2003 Նոյեմբերին 20 հազար տոլարի առաջին նուէր մը ըրած էր Ճեմարանին: Նման երկրորդ նուէր մըն ալ ըրած է: Ճաշին հասոյթը հասած է 70 հազար տոլարի:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Յակոբ Տէր Մելքոնեան» սրահին մէջ Յունիս 19ին տեղի ունեցած է Սրբոց Թարգմանչաց Մանկանց Ազգ. Վարժարանի ամավերջի հանդէսը, հովանաւորութեամբ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի եւ նախագահութեամբ Յարութիւն Լութֆուլի Սարգիսեանի: Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներէն ետք, գործադրուած է օրուան թեման պարզաբանող յայտագիրը նուիրուած՝ «Արդիական ընտանիք»ին, ինչ որ կը կատարուէր Արամ Ա.ի հռչակած «Ընտանիքի Տարի»ին առիթով: Թատերական ներկայացումով մը մեկնաբանուած է «արդիական ընտանիք»ին ներքին կեանքը, որ կը յայտնաբերէր մեր օրերու ընտանիքներուն (ընդհանրապէս) ներքին մթնոլորտը, որ դէպի օտարացում կը դիմէ, մոռցած հայկական հարազատ մշակոյթը, հայ երգն, Հայոց լեզուն ու հայկական աւանդութիւնները: Թատերական ներկայացման միջոցաւ իրարու հակադրուած են «նոր» կոչուած աղմկարար երգն ու երաժշտութիւնը, յիշեցնելով Սայաթ Նովան, հայ լեզուին գեղեցկութիւնը: Վարժարանի տնօրէն՝ Յովիկ Պերթիզլեան ամփոփ գիծերու մէջ ներկաներուն ուշադրութեան յանձնած է ազգային Սրբոց Թարգմանչաց Մանկանց Վարժարանի ներքին կեանքը, յաջողութիւնները, գաղութի կեանքին բերած մասնակցութիւնը: Վկայականներու բաշխումը կատարուած է ձեռամբ Գեղամ Եպիսկ.ի, Յարութիւն Սարգիսեանի եւ տնօրէնին: Հուսկ, Առաջնորդը իր խօսքը ուղղած է ծնողներուն, շեշտելով թէ Ազգ. Առաջնորդարանը կարելին ըրած է պահպանելու համար հայ դպրոցը, կրցած է 400 ազգային բարերարներ գտնել օգնելու համար կարօտեալ աշակերտին կրթաթոշակ ապահովելու: Թելադրած է ըլլալ միշտ հայ դպրոցի կողքին:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Յունիս 28ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մանկանց Նարեկացի երգչախումբը ներկայացուցած է իր տարեկան համերգը, նախագահութեամբ Լիբանանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկ.ի: Բացման խօսքը կատարած է Սեպուհ Գարավարդանեան, որ շեշտը դրած է հայ ընտանիքի կառոյցին անաղարտ պահպանման վրայ: Երգահանդէսը կազմակերպուած էր «Հայ ընտանիքի տարի»ին առիթով: Նախքան համերգին վերջաւորութիւնը, Գեղամ Եպիսկ. իր գնահատանքը յայտնած է Նարեկացի երգչախումբին եւ անոր խմբավար ու դպրապետ Գէորգ Պէպէճեանի:

***

ԼԱԽԱԼԻ (Գանատա) Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 26ին, տեղի ունեցած է հոգեւոր համերգ մը, հովանաւորութեամբ Խաժակ Արք. Յակոբեանի եւ կազմակերպութեամբ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Քրիստոնէական Դաստիարակութեան Յանձնախումբին: Համերգը տեղի ունեցած է հոգեւոր երգերու մեկնաբան Սալբի Քէլէշեանի, որ հրաւիրուած էր Լիբանանէն: Բացման խօսքը կատարած է Յանձնախումբի անդամ Անի Գըրճեան, որմէ ետք Սալբի Քէլէշեան ներկաները փոխադրած է հոգեւոր եւ ազգային երաժշտութեան ոլորտները: Համերգի աւարտին, Պարոնեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

***

ԳԷՄՊՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունիս 20ին տեղի ունեցած է Մեղրի մասնաճիւղին շաբաթօրեայ դպրոցին տարեկան հանդէսը: Օրուան հանդիսավարը եղած է ուսուցչուհի Սեդա Դաւիթեան: Աւելի քան 50 մանուկներ եւ պատանիներ, 5-էն 15 տարեկան, արտասանած են եւ թատերական պատկերներ ներկայացուցած: Տնօրէնութեան կողմէ խօսք առած է Կոմիտաս Քհնյ. Փանոսեան, որ անդրադարձած է հայ երախայի հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութեան, նշելով որ դպրոցի կողքին նոյնքան ընելիք ունին նաեւ տունը, ծնողքը: ՀՕՄ-ի վարչութեան անունով արտայայտուած է Քնար Քէլեան որ խնդրած է ծնողներէն աջակցութիւն ցուցաբերել յատկապէս իրենց նիւթական պարտաւորութիւններուն կատարման գծով, նկատի առնելով որ ութ հազար տոլարի բաց մը կայ: Հանդէսի աւարտին ծաղկեփունջեր նուիրուած են երախտաւորներուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
թիւ 8, Յունիս 2004

Թեհրան (Իրան)

[illegible]

ԿԻՅՈՄ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Նկարիչին գործերը կը ցուցադրուին մինչեւ Օգոստոս 17, ամէն օր ժամը 10·30էն 12·30 եւ 16էն 19·30 Սիպուռ (Ատլանտեան-Փիրէնեաններ):(*):

(*) Galerie Uria Monzon
9 rue Pocalette 64500 Ciboure

Livres reçus

LES JEUNES TURCS
DE L'EMPIRE OTTOMAN
POURQUOI?

SEBOUH M. SISSERIAN

Beyrouth, Liban, 2004

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

- կատակը մէկդի:

- Մաքսուտ էֆէնտի, քեզի խապաեա բան մը ըսե՞մ: Հեռուները երթալու պէտք չկայ: Բան մը չինելու բնաւ երբեք պէտք չկայ: Շինուածը շինուած է: Դուն չինածը փրկէ: Սա Գրիգորը գտանք, մէջտեղ հանենք, շնորհքով պսակ մը, նորէն գործին մէջ առ: Տուն տեղ ըլլայ ու պսակ ունենայ: Աս է թէ՛ եկեղեցի, թէ՛ դպրոց, թէ՛ հիւանդանոց, թէ՛ դպրեվանք, թէ՛ արհեստանոց շինելը: Մարդիկ ալ գոհ կը մնան, հրեշտակներն ալ, սատանաներն ալ: Ի՞նչ կեցեր կը մտածես թէ. ի՞նչ ընեմ: Աս ըսածս կ'ընես, ապա թէ ոչ կ'երթաս դղում կը ցանես...

- Մնաս բարով:

Մաքսուտ էֆէնտի բարկացաւ, ֆէսը գլուխը դրաւ, գաւազանը առաւ ու խանութէն դուրս ելաւ:

Սարգիս աղա ինքն ալ բարկացած էր ու անոր ետեւէն պոռաց.

- Աստուած թող խելք դնէ գլխուդ պտուկին մէջ, մա՛րդ...

***

Գրիգոր ու Մարիա դեռ բանտարկուած էին իրենց պանդոկի սենեակի մէջ: Դրամնին սպառած էր: Կրցածին չափ, պզտիկ բան մը, Սարգիս աղա կ'օգնէր: Պանդոկապետը կը զգար որ աղաւնիները իր վրայ պիտի թառին՝ բեռ պիտի ըլլան:

Օր մը պաշտկապետ Միքայէլին այցելեց իր ժողովի բարեկամներէն՝ Աւետիս աղան:

- Բարեւ, Միքայէլ, ինտո՞ր ես, աղէ՞կ ես...

- Ի՞նչ աղէկ ըլլամ, Աւետիս աղա, պէլայի մը մէջ ինկած եմ...

- Ի՞նչ է, խեր ըլլայ...

- Սանկ ներս եկուր, քեզի ըսեմ:

- Ի՞նչ կայ նայինք:

- Հարկաւ լրագիր կը կարդաս: Սա Գրիգոր-Մարիան:

- Է՛՛...

- Անոնք հոս են...

- Ծօ՛, ի՞նչ կ'ըսես...

- Հոս են...

- Ո՞ւր...

- Պանդոկս, էֆէնտի, աջի մէկ օրէն հոս են:

- Հո՞ս պահուըտած են...

- Հա՛, էֆէնտիմ, հոս պահուըտած են: Եկան սենեակ մը բռնեցին: Ես ի՞նչ գիտնամ: Տղան դուրս չէր ելլեր: Հիւանդ է քիչ մը բաին: Ետքը հասկցանք որ բանը ասանկ է եղեր:

- Ինչեր կ'ըսես, Միքայէլ...

- Կեցի՛ր, համբերէ՛, աս չէ ամէնը: Քիչ մը գոհարեղէն ունէին, ծախեցին, կերան: Հիմակ դրամներն ալ հատած է: Դուրս չեն կրնար ելլել: Պէլա մըն է եկաւ գլխուս...

- Ըսել է հիմակ հո՞ս են...

- Հա՛ ըսինք, հոս են...

- Է՛, մարդ լուր չունի՞: Ոստիկանութիւն, պատրիարքարան, դեսպանատուն, թերթերը, ծնողները...

- Մարդ լուր չունի: Լուր ունենան՝ կը թողո՞ւն որ աղաւնիները կտուց կտուցի մնան...

- Է՛ աս խելքէս մտքէս չէր անցներ: Ինծի նայէ, Միքայէլ, սաւոնք կրնա՞մ տեսնել:

-Մ'ըներ ,կը վախնան ,ի՞նչ պէտք կայ...

- Միտքս ուրիշ է: Սաւոնք պսակենք մնայ երթայ:

- Աման, պանդոկին անունը կ'ելլէ, հոս չեմ ուզեր:

- Մի՛ վախնար, հոս չեմ ըներ:

- Աւետիս աղա, մեծ խեր մը ըրած կ'ըլլաս թէ՛ անոնց, թէ՛ ինծի...

- Է՛, աս բէֆ թուաֆ բան է: Ծօ՛, ասչափ իրարանցում հանող աղաւնիները ըսել է հոս են: Շո՛ւտ վեր հանէ զիս:

Ու վեր ելան: Միքայէլ աղաւնեխուցը ցուցուց: Մօտեցան ու դուռը զարկին:

Միքայէլ անմիջապէս փախաւ:

- Տղան շատ աբլզատէ մէկը կ'երեւայ կոր, աղջիկն ալ պատառ է, խօսք չէ...

Դուռը բացուեցաւ: Գրիգոր ու Մարիա ապշած էին, անծանօթ մը տեսնելով:

- Մի՛ վախնաք, զաւակներս,. ըսաւ Աւետիս աղա:

Ու նստան: Լռութիւն տիրեց: Աւետիս աղա ըսաւ.

- Կարճ կապեմ: Քիչ մը առաջ, վարը, բարեկամս՝ Միքայէլ աղան, որ ինծի հետ սրտակից է ,ամէն բան ըսաւ ինծի:Հիմակ, ինծի նայէ, տղաս:

- Հրամմեցէք, էֆէնտի:

- Դուն աս աղջիկը կը սիրե՞ս...

- Հարկաւ կը սիրեմ:

- Կ'ուզե՞ս պսակուիլ հետը:

- Հարկաւ, հարկաւ:

- Դուն, աղջիկս, այս տղան կը սիրե՞ս...

- Այո՛, էֆէնտի, կը սիրեմ:

- Կը կարդուի՞ս...

- Հարկաւ:

- Միքայէլ աղա, վար իջիր ու կառք մը ապսպրէ: Տունս պիտի տանիմ ու շաբաթ մը պիտի պսակեմ ասոնք:

Գրիգոր ու Մարիա վազեցին Աւետիս աղայի վրայ ու անոր ձեռքերը սկսան համբուրել: Միքայէլ աղա վազելով վար իջաւ ու սպասաւորին ապսպրեց որ կառք մը գտնէ:

Ծիշդ այդ պահուն վրայ հասաւ Սարգիս աղան: Գրիգոր ու Մարիա տղու նման կուլային: Աւետիս աղա յայտնապէս ինք ալ յուզուած էր: Իր թեւերուն մէջ էր առած աղաւնիներն ու կը հեծկլտար: Սարգիս աղա ափ ի բերան մնաց այս տեսարանը տեսնելով: ամէն բան բացատրուեցաւ իրեն:

Սարգիս ծանօթացաւ Աւետիսի ու անոր ձեռքը սեղմեց լալով.

- Ժամ մը կը չինես կոր: Ժամ մը: Ողջ ըլլաս: Մարդ ես եղեր:

Եւ Սարգիս, Մարիա ու Գրիգոր կառք նստելով՝ ուղղուեցան Աւետիսի տունը, որ նոյնպէս Ղալաթիոյ մէջ էր:

Աւետիսի կինն ալ բարի հայուհի մըն էր: Զաւակ չունէին: Շէնցան, ուրախացան: Աղուոր սեղան մը չակեցին ու մինչեւ կէս գիշեր կերան, խմեցին: Սարգիս աղա երգեց, պարեց, ճառեց ու ինքն ալ Աւետիս աղայի տան մէջ ինկաւ, քնացաւ:

***

Սարգիս աղայի պաշտօն յանձնուեցաւ երթալ ու իմաց տալ Մարիայի ու Գրիգորի ծնողներուն ,որ իրենց զաւակները գտնուած են ու սուրբ պսակով պիտի կարգուին, կնքահայրութեամբ Աւետիս աղայի:

(Շար. 86)

(Շար. Ա. էջէն)

մուկ համած էր եւ բողոքի ցոյցերու առիթ տուած: Նոր ղեկավարն է զօր. Ապտէլրապաք ալ-Մաժայտա: Տաղնապը սակայն չէ լուծուած, վարչապետ Քորէյի կը պնդէ իր հրաժարականին վրայ, զոր Արաֆաթ մերժած է:

ԷՏԻԹ ԳՐԷՍՈՆ, նախկին վարչապետ Ֆրանսայի, դեռ չէ ազատած իրեն դէմ եղած հետապնդումներէն: Ան չինծու գործ հայթայթած էր ատամնաբոյժ բարեկամի մը երբ Պրիւսէլ էր եւ պատասխանատու պաշտօն ունէր: Ամսոյս սկիզբը, կարծեցի որ վերջնապէս փրկուած է, երբ պելժիական արդարադատութիւնը գտաւ որ դատի հարց չկայ, բայց Եւրոպական Յանձնախումբը դիմած է Արդարութեան Եւրոպական Ատեանին, այն հիման վրայ որ կասկածներ կան, «անփութութեան» եւ «նպաստաւոր գործելակերպ»ի տեսակէտով:

ՊԱՍՐԱՅԻ (Իրաք) փոխ կառավարիչը Հազէմ Թաուֆիք Այնաչի սպաննուած է Երեքշաբթի, Յունիս 20ի առաւօտը, երբ կը պատրաստուէր աշխատանքի մեկնիլ:

ԱՆՏՐԷ ԳԱՍԹԸԼՕ, որ Ալէն Տըգոյի հետ 1950-60ական թուականներուն մեծ դէմքերէն եղած էր Ֆրանսական հեռատեսիլէն պատմութեան նուիրուած որակաւոր յայտագրերով, մեռած է 93 տարեկանին: Հեղինակ էր նաեւ բազմաթիւ պատմական հատորներու, որոնք մեծ ժողովրդականութիւն գտած են: Ամէն մէկ հատոր քանիցս վերհրատարակուած է: Իր վերջին գործն է «Ֆրանսայի պատմութիւնը» (երեք հատոր) 1789էն 1914:

ՊԵԼԺԻՈՅ Հանրային վայրերու մաքրութեան, յուշարձաններու ենթանախարար նշանակուած է երիտասարդ Թուրք մը. Էմիր Քիր: 36 տարեկան է, ընկերվարական ու կը նկատուի համարկումի յաջողած տիպար մը:

KAПOЗS ԽԱՉ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et pique-niques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).
Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գադէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
+ CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել երեկոյեան Յուլիսին՝
- Ալիս Սոնկիւր՝ 01· 42· 93· 03· 56
- Աննիկ Կէօքօղլու՝ 01· 45· 22· 11· 95
Օգոստոսին՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝ 01· 39· 83· 71· 19

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին, ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի:
Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 25 juillet 9h30-10h :

FOI ET TRADITIONS DES CHRETIENS ORIENTAUX

«Une des merveilles d'Ani: St Grégoire de Tigran Honenc».

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Pensez à nous réserver votre journée du DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

pour participer à notre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

CHAVILLE
Eglise St Grégoire l'Illuminatenr
6 rue Père Komitas

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe les dimanches 1er août, 8 août, et 22 août.
Le dimanche 15 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.
Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre à 9 heures**, dans la salle de l'église.
Inscriptions sur place.
6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան ատեն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 22
JEUDI
22 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.995 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.995

ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՓԱՐԻԶ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հ.Յ.Դ. - Ռ.Ա.Կ. ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Թուրքիոյ վարչապետին Փարիզ այցին երկրորդ օրը երբ օրակարգով նախատեսուած էր կէսօրուան ճաշ նախագահ Ժ. Շիրաքի հետ, ՀՅԴ - ՌԱԿ միասնաբար մամուլի ասուլիս մը կու տային: Առաջինը կը ներկայացնէր Մուրատ Փափազեան, երկրորդը՝ Ժան Սրապեան: Իրենց միացած էր Մարդկային Իրաւունքներու Միջազգային Դաշնակցութենէն Մ. Թիպխանա: Փարիզեան մամուլի ակումբին մէջ սարքուած ասուլիսին ներկայ եղան մօտ երեք տասնեակ թղթակիցներ, հայ եւ ֆրանսացի:

Բացման խօսք արտասանեց Մ. Փափազեան շեշտելով որ հայերս երեք ամիս առաջ է Եւրոպական յանձնախումբին Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին տեղեկագրին, երբ Թուրք վարչապետը կը ջանայ դրական կեցուածք մը ապահովել Ֆրանսայէն, մինչ ընդհանուր մթնոլորտը նպաստաւոր կը թուի Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու սկիզբին: Ան կրկնեց թէ Անգարա բարեփոխումներու ձեռնարկած ըլլալով հանդերձ, համոզիչ չէ անոնց գործադրութեան պարագան: Իսկ Եւրոպայի անդամ ըլլալու տասնեակ երկիր մը պէտք էր հիմնական ու անկեղծ փոփոխութեան փաստը տար:

Իրեն յաջորդեց Ժ. Սրապեան որ վեց կէտերով հարցադրումի ենթարկեց Թուրքիոյ եւրոպական յատկանիշը. անդրադարձաւ աշխարհագրական դիրքին, որպէս թէկնածու կիրարկելի կէտերուն, կրօնական ազդակին, աշխարհաքաղաքական, անհաւասարակշռութեան հարցին ու ՕԹԱՆ-ի անդամ, ԱՄՆ-ու եւ Իսրայէլի բարեկամ ըլլալու յատկանիշերուն: Այդ շրջագիծին եզրակացութիւնը այն էր որ Թուրքիա այսօրուան վիճակով չի լրացներ Եւրոպայի մաս կազմելու չափանիշերը:

Եւրոպական անապաստելի ու անհասկնալի հակադրեցութիւն մը ունեցաւ Մարդկային Իրաւունքներու Միջազգային Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը երբ խօսքը իրեն տրուեցաւ: Մ. Թիպխանա ըսաւ թէ Ժ. Սրապեանի խօսքը կը նկատէր Թուրքիան որպէս սատանայ ներկայացնելու արարք որ անընդունելի էր իրեն համար: Նոյնիսկ աւելցուց թէ եթէ նախապէս տեղեակ ըլլար այդ ելոյթին պարունակութեան, կը մերժէր մասնակցիլ: Ան անդրդուելի մնաց անհրաժեշտ բացատրութիւն մը տալու սրահին կոչերուն ալ, ըսելով, թէ հանրային բանավէճի կողմնակից չէր: Այսուհանդերձ, պատասխանելով հարցումներու, ան ըսաւ թէ իր պատկանած կազմակերպութիւնը բաւական դժուարութիւն ունէր հոն գործելու, եւլն.:

Այլ հարցումներ ու տրուած պատասխանները անդրադարձան տասնամեակներէ ի վեր ցեղասպանութեան նիւթով չարունակուած պետական սուտի մը վերջ տալու Թուրքիոյ ներկայի առիթին, բանակին թրքական քաղաքականութեան մէջ ունեցած մեծ դերին, երկրին մէջ տիրող անպատժելիութեան մթնոլորտին, Եւրոպայի երկիրներուն մօտ նշմարուած դրական կեցուածքին մէջ տնտեսական ազդակին:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Թուրքիոյ վարչապետը որ Գերմանիա ու Հոլանտայէն ետք Ֆրանսայի գործակցութիւնը ապահովելու նպատակով այցելութեան մը կը կատարէր Փարիզ, Յուլիս 20, Երեքշաբթի կէսօրին ճաշի հիւր ըլլալէ ետք նախագահ Ժ. Շիրաքի, Էլիզէյեան մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Թրքականէն ու Ֆրանսականէն զատ լրատուամիջոցներու ճոխ բազմազանութեան մը ներկայացուցիչները լեցուցած էին դահլիճը որուն մուտքին հաստատուած էին ապահովութեան միջոցներ: Արդէն շէնքը ամբողջովին առնուած էր ոստիկանական հսկողութեան տակ:

Թ. Էրտողանի ամփոփ ելոյթին առաջին խօսքն ակներեւ էր որ ան վճռած էր մարդկայնական, խաղաղասէր, բարի, պատիւ երկրի մը պատկերը ներշնչել իր ունկնդիրներուն: Ըսաւ թէ նախագահ Շիրաքի ու վարչապետ Ռաֆարէնի հետ հանդիպումին նիւթ եղած էին Թուրքիա - Եւրոպա յարաբերութիւնները, Կիպրոսը, Իրաքը, Հիւսիսային Ափրիկէն ու շրջանային հարցեր: Առանց մեծ խանդավառութեան, յայտնեց թէ ուրախ էին տեսնելով նախագահ Շիրաքի նպաստաւոր կեցուածքը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան: Ինք տեղեկութիւն տուած էր իրենց կատարած բարեչրջումներուն մասին, Ֆրանսայի նեցուկը խնդրած:

Ըսել ետք թէ Թուրքիա հրաւիրած էր նախագահ Շիրաքն ու վարչապետ Ռաֆարէնը, կանգ առաւ տնտեսական, առեւտրական յարաբերութիւններուն վրայ որոնց բարձրագոյն մակարդակի էին երկու երկիրներուն միջեւ. մաղթեց որ մարզը շարունակէ զարգանալ Եւրոպայի իրենց անդամակցութեան հոլովոյթին զուգահեռ:

Հարցումներու բաժնին մէջ Թ. Էրտողան պատասխանեց Իսրայէլի հետ Անգարայի վերջին շրջանի յարաբերութիւններուն, Գոփընհակընի, Սթրազպուրկի չափանիշերը յարգելու պարտաւորութեան, այդ շրջանակին մէջ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին, Իրաքի կացութեան, Թուրքիա - Հայաստան յարաբերութիւններուն մէջ Ղարաբաղի ազդակին, հայկական ցեղասպանութեան ուրացումը պատժելու մասին Ֆրանսայի Խորհրդարանին յղուած օրէնքի բանաձեւին մասին հարցումներու:

Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան ճանաչումին, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու նիւթին, ամէնէն աւելի հարց տրուածը եղաւ, նաեւ ոչ հայ լրագրողներու կողմէ. Թուրքիոյ վարչապետը ըսաւ թէ Եւրոպական Միութեան պահանջներուն մէջ տեղ չունի ճանաչումը. կրկնեց Անգարայի քանիցս յայտնած պաշտօնական տեսակէտը թէ ժամանակը չէ այսօր պրպտելու թէ ո՛վ, ի՛նչ ըրած է, հարկ է հարցը ձգել պատմաբաններուն: Թելադրեց դասաթին ոչ թէ պարապ, այլ լեցուն կէսին յառիլ որպէսզի վաղուան աշխարհը սիրոյ, խաղաղութեան կողմէ տիրապետուած ըլլայ: Պատասխանելով հայ-եւթուրք յարաբերութիւններուն մէջ Ղարաբաղի ազդակին մասին հարցումին, շեշտեց թէ գրաւեալ շրջանները մեկնդի, Հայաստան երբ նոյնիսկ չի ճանչնար Թուրքիոյ ներկայի սահմանները, անփոփոխ է լուծումի կողմնակից երեւիլ ու սահմանի բացումին ձեռնարկել, թէեւ տեղեակ էր թէ երկու երկիրներուն յարակայէս սահմանամերձ գօտիներու բնակչութիւնը կը փափաքէր որ սահմանը բացուի: Այդ առումով ալ եզրակացուց որ խաղաղութենէն այլ ելք չկար:

Անդամակցութեան համար Եւրոպայի չափանիշերը յարգելու մասին խօսելով Թ. Էրտողան ըսաւ. «Թուրքիա կը կիրարկէ կիրարկելի բոլոր պայմանները»: Կիպրոսի մէջ իրենք առաւելագոյնը ըրած էին, բայց Հարաւի մասին կեցուածքը միացեալ Կիպրոսի մը ճամբան փակած էր: Իսկ ցեղասպանութեան ուրացումը օրէնքով պատժելու ֆրանսական նախաձեռնութեան ու Հայկական հարցին պատճառով փաթթարացումի պահ մը ապրած ֆրանքօ-թուրք յարաբերութիւններուն մասին ըսաւ թէ Ֆրանսայի իշխանութեան դէմքերուն հետ հանդիպումներուն այդ մասին ակնարկութիւն չէր եղած, իսկ ինք նպատակ չունէր այլ երկրի մը ներքին հարցերուն միջամուխ ըլլալու:

Թ. Էրտողան յայտնեց այն դեկավարը որ մահու կենաց հարցի չէ վերածած Եւրոպայի անդամակցութիւնը. եթէ ան վերջնապէս մերժուի, իրենք վճռակամ են Գոփընհակընի չափանիշերը կոչելու «Անգարայի չափանիշեր» ու շարունակելու բարեչրջումները, քանի որ անոնք կարեւոր են Թուրքիոյ ժողովուրդին կեանքի մակարդակին տեսակէտէն:

Իսրայէլի հետ, վերջերս Պաղեստինցիներու դէմ կիրարկուած բիրտ քաղաքականութեան ուղղուած իր քննադատութեան հետեւանքով լարուած յարաբերութիւններուն մասին Թուրք վարչապետը մերժեց գործածել «տագնապ» որակումը: Հարցումը առիթ եղաւ անգամ մը եւս շեշտելու մարդասիրական կեցուածքը: Պաղեստինեան կայաններուն դէմ Իսրայէլի յարձակումը քննադատած էր ինք, քանի որ չէր ուզեր ռումբով, արիւնով, մահով աշխարհ մը տեսնել... մանաւանդ Թուրքիոյ մօտիկ շրջանին մէջ:

Հազիւ ժամ մը տեւած ասուլիսը քիչ մը փութկոտ կերպով աւարտեցաւ երբ Թ. Էրտողանի ընկերակից Թուրք պաշտօնատարներէն մէկը յայտարարեց թէ վարչապետը ուրիշ ժամադրութիւն ունի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԷՐՏՈՂԱՆ ԴԵՌ ՊԷՏՔ Է ՍՊԱՍԷ

Ֆրանսա քաջալերած է Թուրքիան Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան համար, բայց չէ ծածկած որ ճամբան երկար է: Այս է զոր Շիրաք ըսած է Էրտողանի, քանի Ֆրանսայի նախագահն ալ նոյն կացութեան մատնուած է եւ համոզուած ըլլալով հանդերձ, որ Թուրքիա «եւրոպական կոչում» ունի, չի կրնար անտեսել իր կուսակցութեան ալ դիրքը, ուրեմն պէտք պիտի տեսակցութեան ընթացքին ըսած է թէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը փափաքելի է՝ «այն պահէն որ կարելի ըլլայ»: Ուրեմն աւելցուցած է Թուրքիա պէտք է շարունակէ ժողովրդավար եւ տնտեսական բարենորոգումները եւ ա՛լ աւելի զարկ տայ: Էրտողան «շատ դրական» գտած է Շիրաքի հետ խօսակցութիւնը: Ըստ իրեն, առաւելագոյնը ըրած են Գոփընհակընի չափանիշներուն եւ պիտի շարունակեն փոփոխութիւններ ալ բերելով Թրքական պատժական օրէնսգիրքին: Ամէն պարագայի մէջ, Էրտողան վստահ է տիրող վերապահութիւններուն եւ ըսած է որ Դեկտեմբերին հարցը չի վերաբերիր Թուրքիոյ անդամակցութեան այլ միայն բանակցութիւններու գործընթացը սկսելու:

Էրտողան վստահ է նաեւ որ պետութիւնները բարեկամ չունին, միայն շահեր ունին. փորձած է սիրաշահիլ գործատէրերը: Տեսնուած է ՄԷՏԷՖ-ի հետ, հաւանական է նաեւ որ 50 էրպիւս գնուի, բայց հոս մրցակցութիւն մը կայ ամերիկեան Պօյինկին հետ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԽՄԲԱԳԻՐ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Մոսկուայի Հայաստանի դեսպանատունը հաղորդած է Մամուլի Ֆրանսական Գործակալութեան (Ա.Է.Ֆ.Փէ.), որ Յուլիս 16էն 17ի գիշերը սպաննուած է Փայլ Փիլոյեան: Մարմինը գտնուած է ոստիկանութեան կողմէ ըստ դեսպանատան մէկ պաշտօնատարուհիին: 37 տարեկան լրագրողը կը վարէր ռուսալեզու «Արմինակի Պերեւոլկ» պարբերականը նուիրուած Հայաստանի դրական եւ մշակութային կեանքին: Հիմնուած էր 2000ին:

Լրագրողներու Պաշտպանութեան Կոմիտէն, որ ԱՄՆ կը գտնուի հրաւիրած է նախագահ Պուտինը որ վերջ դնէ «անպատժելիութեան մթնոլորտին», որ կը տիրէ եւ արդէն 15 լրագրողներ սպաննուած են Ռուսաստան, վերջին չորս տարիներու ընթացքին, որոնց կարգին Ֆորպէսի ռուսական հրատարակութեան խմբագրապետը՝ Փօլ Կլեբնիկով:

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՅՑԸ

Նոյն ժամերուն Թրոքատերոյի հրապարակին վրայ կը հաւաքուէին Հ.Յ.Դ. եւ Ռ.Ա.Կ.ի հրաւիրած ցոյցին մասնակիցները, բողոքելու համար Թ. Էրտողանի ներկայութեան ու անոր հմայելու քաղաքականութեան դէմ: Հետզհետէ ըստուարացող երթը Գլէպէր պողոտայէն հասաւ Էրտողանի ասուլիս տուած շէնքին մօտակայքը ուր հակառակ ասուլիսը աւարտած ըլլալուն, ոստիկանական պատնէշ հաստատուած էր: Հոն ելոյթներ ունեցան Հայկական կազմակերպութիւններու համակարգումին կողմէ որ հովանաւորած էր ցոյցը, Անթուան Պաղտիկեան, Կիպրացիներու համայնքին ներկայացուցիչը Մավրոմաթիս, Հոլանտայի Հայութեան կողմէ Յարութիւն Պօղոսեան, Փարիզի Քրտական Հիմնարկէն Ք. Ժէքիքեան, ապա Մ. Փափազեան. ցոյցը կը վարէր Թալին Թաշճեան:

Բոլոր ճառախօսներն ալ դիմելով աւելի քան երեք հազարնոց բազմութեան շեշտեցին եւրոպացի ըլլալու տակաւին անպատրաստ Թուրքիոյ մը անդամակցութեան մերժումը: Ծանրացան իր անցեալին հետ հաշտուելու, ներկայի իր փոքրամասնութիւններուն իրաւունքները յարգելու անհրաժեշտութիւններուն վրայ: Շեշտեցին նաեւ թէ ոչ ոք միամիտ է Թուրք վարչապետին հմայելու քաղաքականութեան խաբուելու չափ, երբ նոյնիսկ յայտնի է թէ առեւտրական փայլուն խայծեր, լրասփիւռներու մարդոց կատարուած հրաւէրներ չեն դիւրացներ Թուրքիոյ մուտքին հակառակորդներու գործը:

Անգարայի ուղղուած չմոռնալու կոչերով, միշտ զգօն գտնուելու վճռակամութեամբ աւարտեցաւ ցոյցը ժամը 20.30ի շուրջ:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՑՈՅՑԸ

Ցոյցը տեղի ունեցաւ ժամը 18ին, Փլաս Ֆելիքս Պարէ, նահանգապետարանին դիմացը: Հ.Յ.Դ.եան եւ Ռամկավար կուսակցութիւններուն կոչին պատասխանած էին շուրջ երկու հարիւր հոգի: Հինգ հոգինոց պատուիրակութիւնը ընդունուեցաւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԵՐԸ ՊԱԼԻ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ ԳԱՂԹՕՃԱԽ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ՀԱՅԵՐ ՊԱԼԻԻ ՄԷՋ

Հայեր Պալի գացած եւ հոն բնակութիւն հաստատած են 1870ական տարիներէն սկսեալ: Առաջին անգամ հոն բնակութիւն հաստատողները Ճաւայի եւ յատկապէս Սուրապայա քաղաքի հայ առեւտրական տուներու գործակատարները եղած են. անոնց գործունէութեան գլխաւոր կեդրոնը կղզիին մայրաքաղաք Սինկարաճան եղած է:

Պալի Հոլանտացիներուն կողմէ ազատ նաւահանգիստ եւ մաքսէ զերծ շրջան հռչակուած էր. մինչեւ անգամ աֆիոնի մուտքը եւ վաճառումը ազատ էր, մինչդեռ Ճաւայի կամ այլ շրջաններու մէջ արգիլուած էր եւ պետութեան մենաշնորհը կը նկատուէր: Նպաստաւոր պայմաններէն քաջալերուելով՝ կարգ մը Հայ առեւտրականներ փորձեցին հոն տարածել իրենց առեւտրական գործունէութիւնը:

Պալիի մէջ բնակութիւն հաստատող առաջին Հայերէն եղաւ Մինաս Պօղոսեան. ան 1880ին հաստատուեցաւ հոն, առեւտրական կեդրոն բացաւ եւ կղզիի բերքերէն սուրճի, բրինձի եւ այլ արտադրութիւններու դէպի Սինկափուր առեւտուրի ձեռնարկեց: Ան երկու տարի մնաց հոն եւ բաւական հարստութիւն դիզելէ ետք 1882ին հեռացաւ հոնկէ:

Աւետիք Նիկողայոս Կրէտ (Կրէտեան), բնիկ Նոր Ջուղայեցի, 1885ին հոն բնակութիւն հաստատեց իբրեւ Մաքասարի Միքայէլ Ստեփանոս ընկերութեան գործակատար: Երկար տարիներ, մօտաւորապէս քառորդ դար ան հրապարակի վրայ մնաց իբրեւ Պալիի ամէնէն աշխոյժ առեւտրականներէն: Դէպի Եւրոպա ճամբորդութենէ մը Նոր Ջուղա վերադարձին, 1909ին, Լոնտոնէն նաւով Համպուրկ անցնելու ժամանակ ծովամոյն եղաւ:

ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարուն սկիզբը, տարբեր տարիներ հոն բնակութիւն հաստատեցին Գէորգ Տէր Աբգար, Մ. Ս. Մարտին, Սէթ Պօղոսեան (իբրեւ Մաքասարի Միքայէլ Ստեփանոս ընկերութեան գործակատար), Յ. Ն. Գալստանեան եւ Գ. Պ. Թադէոսեան, որոնք առեւտրական տուներ եւ մանաճիւղեր բացին հոն եւ մեծ հարստութիւն դիզեցին:

Պալի բնակութիւն հաստատած Հայերէն Մկրտիչ Թ. Մարգարեան մեծ առեւտրական դարձաւ եւ առեւտուրի կողքին նաեւ սառոյցի գործատուն բացաւ: Ան ամուսնացաւ Մեսրոպ Գրիգորեանի աղջկան՝ Ծաղիկի հետ եւ ունեցաւ վեց զաւակ. երեք մանչ՝ Տեղդի, Մեսրոպ եւ Խմիլ եւ երեք աղջիկ՝ Նինա, Աստղիկ եւ Շուշանիկ: Մարգարեաններ Պալիի մէջ ամէնէն աւելի երկար բնակող հայ ընտանիքը եղան. Մկրտիչ հոն մահացաւ, իսկ Տեղդի Հոլանտուհիի մը հետ ամուսնացաւ:

ՅԱԿՈԲ ՄԻՆԱՍ՝ ՊԱԼԻԻ «ՃԵՐՄԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐ»Ը

Պալի կղզին հաստատուած ամէնէն հռչակաւոր Հայը դարձաւ Յակոբ Մինաս: Ան տասնչորս տարեկանին, ԺԹ. դարու վերջաւորութեան մեկնեցաւ Հնդկաստան եւ հասաւ Կալկաթա, հոնկէ Աւստրալիա անցնելու նպատակով: Այդ ժամանակ աւստրալիական իշխանութիւնները նոր գաղթականներուն հողեր կը տրամադրէին, որպէսզի ագարակներ բանան, զարգացնեն երկրագործութիւնն ու անասնապահութիւնը եւ շէնցնեն երկիրը: Այդ հիմամբ ալ Յակոբ Մինաս կապ հաստատած էր աւստրալիական իշխանութիւններուն հետ. խոստացուած էր իրեն որ կառավարութենէն հող պիտիստանար: Այդ հողը մշակուելով 31 տարիէն Յակոբ Մինասի սեփականութիւնը պիտի դառնար:

Յակոբ Մինաս Կալկաթայէն շոգենաւով ճամբայ ելլելով Ճաւա ցամաք ելաւ եւ գնաց իր մօրեղբօր մօտ, որ տարիներ առաջ հոն հաստատուած էր: Մօրեղբայրը արտօնութիւն չտուաւ անոր ճամբորդութիւնը շարունակել եւ ըսաւ, որ Ճաւայի արեւելքը կղզի մը կայ որ տակաւին նոր գրաւուած է Հոլանտացիներուն կողմէ. «Գեղեցիկ կղզի մըն է կ'ըսեն, տակաւին ոչ ոք գիտէ, թէ որքա՛ն բերրի է անիկա եւ ինչ կարելիութիւններ կան հոն մշակութեան համար. պէտք է որ հոն երթաս, եւ պիտի երթա՛ս», շեշտեց ան:

Մօրեղբօր կարծիքին եւ պնդումին վրայ Յակոբ Մինաս հրաժարեցաւ Աւստրալիա երթալու իր ծրագիրէն եւ գնաց Պալի: Ճաւայէն ան իր հետ տարաւ ժապաւէններ եւ շարժանկարներ ցուցադրելու արհեստին ձեռնարկեց: Ժամանակ մը ետք շարժանկարի շէնք մը կառուցեց, որուն համար ծախսեց երկու հարիւր տոլար: Սակայն տեղացի ժողովուրդը ընդհանրապէս վճարելու հնարաւորութիւն եւ սովորութիւն չունէր, հետեւաբար Մինաս միաժամանակ տարբեր գործերու ձեռնարկեց: Շրջան մը սուրճի առեւտուրով զբաղեցաւ եւ մեծ շահեր ապահովեց. սակայն իր նախասիրութիւնը մնաց շարժանկարին եւ յամառօրէն յարատեւեց այդ մարզին մէջ, հակառակ անոր որ գինք քաջալերող չկար եւ ներկայացումներուն հազիւ քանի մը հոգի ներկայ կ'ըլլար:

Յակոբ Մինաս իբրեւ ժողովրդական դէմք ծանօթ էր կղզիի ամբողջ բնակչութեան եւ սիրուած ու յարգուած էր բոլորէն: Ան շատ աւելի մեծ վարկ ու հեղինակութիւն կը վայելէր Պալիցիներուն մէջ, քան Հոլանտացիները, եւ այդ պատճառով ալ միշտ վէճի մէջ էր անոնց հետ: Առիթով մը Մինաս անոնց թելադրեց շոգենաւային երթեւեկի գիծ հաստատել Ճաւայի եւ Պալիի միջեւ. երբ առաջին ճամբորդները Պալի հասան, Հոլանտացիք իւրաքանչիւր ճամբորդի ցամաքահանման համար մէկական տոլար պահանջեցին: Մինաս, որ անձնական շոգեմակոյկ ունէր, զայն ուղարկեց եւ ճամբորդները ցամաք հանեց կէս տոլարով. եւ երբ Հոլանտացիք իրենց գինը իջեցուցին քառորդ տոլարի, այն ժամանակ Մինաս սկսաւ ձրի փոխադրել ճամբորդները:

Յակոբ Մինաս Պալիի մէջ հիմնեց «Մինաս Զբօսաշրջական Ընկերութիւն» հաստատութիւնը որ բեղուն գործունէութիւն ունեցաւ. Մինաս ինք օրական միայն մէկ ժամ կ'աշխատէր հոն:

Յակոբ Մինաս որ շատ սիրած էր Պալին, ուզեց այդ երկրաւոր դրախտն ու անոր ժողովուրդը ծանօթացնել աշխարհին. եւ երբ անգլիացի գրագէտ Հիքման Փաուըլ Պալի այցելեց, համոզեց զայն գրելու իր «Դրախտը» գործը, ուր ան կը խօսի Պալիցիներու կենցաղին եւ բարքերուն մասին: Մինաս նաեւ կարեւոր գումար մը տրամադրեց Պալիի կեանքը շարժանկարի առնելու համար:

Յակոբ Մինաս առանձինն շատ աւելի օգտակար եղած էր Պալիի, քան անոր տիրացած Հոլանտացիք. այդ պատճառով ան ճանչցուած էր իբրեւ Պալիի «ճերմակ» կամ «անթագ թագաւորը»:

ՊԱԼԻԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ԱՆՇՔԱՑՈՒՄԸ

Պալիի մէջ բնակող փոքրաթիւ Հայերը մեծ մնացներու ենթարկուեցան Բ. Աշխարհամարտին, ճափոնական գրաւման ժամանակ, իսկ պատերազմի աւարտին, Ինտոնեզիոյ անկախութենէն ետք բոլորն ալ ցրուեցան:

ԱՍՊԷՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԱՆԹՈՒԱՆ ՓՈՒԱՏԸՊԱՐԻՆ

- ՊԷՅՐՈՒԹ, ՄԱՐՍԷՅԼ, ԱՌԼ -

Գամարկի մայրաքաղաք Առլը որ այսօր նաեւ լուսանկարչութեան ֆրանսական մայրաքաղաքն է, Միսրալի երգած «Ցիչողութեան քաղաքը», յաւերժացած՝ Վան Կոկի վրձինով ու Անտրէ Մալրոյի գովասանքին արժանացած, Յուլիս 12ի երեկոյեան հայկական յիշողութեան ու մշակոյթին մեծարանքի վայր եղաւ: Ք. ա. Ա. դարու հռոմէական թատրոնին մէջ Գեղամ նուագարանային համոյթը բացումը կատարեց «Հարաւի փառատօն»ին ու փայլուն յաղթանակ արձանագրեց 1200 ներկաներուն մօտ որոնց մէջ կային 2-300 Հայեր, եկած Մարսէյլէն: Շուրջ քսան տարի առաջ երեք երաժիշտի կողմէ հիմնուած «Գեղամ»ը որ այսօր 15 նուագածուէ ու երկու երգիչէ կը բաղկանայ, ներկայացաւ որպէս Հայաստանէն դուրս հայկական աւանդական երաժշտութեան ամէնէն կարեւոր կազմերէն մէկը: Վարպետ Սերժ Խորտէքեանի ղեկավարութեան տակ, մերժելով դիւրինին տուրք տալու ընթացքը որմէ չեն կրնար յաճախ խուսափիլ Հայաստանի ու Սփիւռքի շատ խումբեր, «Գեղամ» կ'առանձնանայ հարազատութեան փնտռտուքով ու մեկնաբանութեան լրջութեամբ: Առլի երեկոյթին ներկայացուց աշուղային երգեր, - Սայաթ Նովա, Շիրին, Շերամ, Ջիւանի- ապա Կոմիտաս: Ընտրուած գործերուն եւ երգիչներուն որակով բացառիկ այդ երեկոն նշանակալից էր նաեւ այլ առումով: Երաժշտական բաժինը ընկերացած էր Անթուան Փուատըպարի նուիրուած ցուցահանդէսի(1) մը, որուն հովանաւորն էր Պուշ-տիւ-Ռոնի Ընդհանուր Խորհուրդը:

Ա. Փուատըպարի (1878-1955) գործունէութիւնը լիովին կ'արդարացնէ յարգանքի նման տուրքի մը ընծայումը: Լիոն ծնած այս Ֆրանսացին յիսուսեան կրօնաւոր եղած է ու մաս կազմած «Հայաստանի առաքելութեան»(2) որ հիմնուած էր Լեւոն ԺԳ. Պապին նախաձեռնութեամբ (1881): Ան գտնուած է Թոքաթ (1904-1907), յետոյ Մարզուան (1911-12) եւ Սեբաստիա (1912-14). սորված է հայերէն ու թրքերէն: Ա. Աշխարհամարտին ձիաւոր սպայի աստիճան ստացած ու որպէս Ֆրանսայի զինուորական ներկայացուցիչ ղրկուած է Հայաստան, Ա. անկախութեան շրջանին (1918-20): Անատոլուէն Կովկաս, Հայաստանը իրեն համար փորձառութիւններու եւ 'արկածախնդրութիւններու դաշտ մը եղած է: Սուրիոյ եւ Լիբանանի վրայ ֆրանսական հոգատարութեան շրջանին, 1924ին, մասնակցած է գաղթակայաններու մէջ խռնուած հայ ապաստանեալներու օժանդակութեան գործին ու դասաւանդած է Պէյրութի Ս. Ժոզէֆ համալսարանին մէջ: Գիտարարութեան ոգիէն ներշնչուած, օդագնացութեան հերոսական այդ օրերուն ան եղած է օդային ու ընդծովեայ հնագիտութեան ռահվիրայ մը, հետամուտ՝ ծովուն ու անապատին մէջ Հռոմէն հետքեր փնտռելու: Մեծ սէր ունեցած է լուսանկարչութեան ու մարդաբանութեան, ինչ որ զինք մղած է լուսանկարներու կարեւոր պաշար մը ունենալու, որ պահուած է Ս. Ժոզէֆ համալսարանին մէջ: Այդ լուսանկարներէն հետաքրքրաշարժ գրաւորող Պէրնար Ժորժի պատրաստած ժապաւէնը հսկայական պաստառի մը վրայէն ընկերացաւ «Գեղամ»ի նուագին, ստեղծելով խոր յուզումի մը տրամադրութիւնը:

Փուատըպարի ցուցահանդէսը կազմակերպուած էր Ս. Ժոզէֆ համալսարանին գործընկերութեամբ: Անոր պատասխանատուներն էին Լեւոն Նորտիկեան (Նախապատմական լիբանանեան թանգարանին(3) տնօրէն) եւ Ֆապրիս Տրնիգ (Առլի թանգարանէն): Ցուցահանդէսին բացումը կատարուած էր Յուլիս 10ին բազմաթիւ անձնաւորութիւններու ներկայութեան, ինչպէս՝ Ս. Ժոզէֆ համալսարանի Արեւելեան գրադարանի տնօրէնուհին Մէյ Սըմաան Սէնէժօրի որ պատասխանատուն էր Յիսուսեան հայրերու տրամադրած լուսանկարչական հարուստ հաւաքածոյին: Ելոյթ ունեցողներ՝ Ս. Ժոզէֆ համալսարանի տեսուչը Սարժուրա Հարտան, Առլի քաղաքապետ Հերվէ Շիավէթթի, Ընդհանուր Խորհուրդի փոխ նախագահ Միշէլ Փըզէ ընդգծած էին միասնական նախաձեռնութեան մը ներկայացուած տարբեր գրաւարկները: Այդ համագործակցութեան ներկայացուած էր ցուցահանդէսին փառաւոր բաթալոկն ալ որ որպէս յղացում եւ իրագործում գործն էր հրատարակիչ Վարուժան Արզումանեանի: Հոն բազմաթիւ լուսանկարներէ զատ տեղ գտած են մասնագէտներու, հնագէտներու, պատմաբաններու 23 ուսումնասիրութիւններ(4):

Յուլիս 12ի համերգին վերոնշեալ անձնաւորութիւններուն հետ ներկայ գտնուեցան Շրջանային Խորհուրդի նախագահ Միշէլ Վոզէլ եւ Մարսէյլ 13 - 14րդ թաղամասերու քաղաքապետ Կարօ Յովսէփեան:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

---

(1) «Une aventure archéologique : Antoine Poidebard (1878-1955)», Musée d'Arles et de la Provence Antiques; du 8 juillet au 28 novembre.
Tél. : 04. 90. 18. 88. 88.

(2) Կաթողիկէ այս առաքելութեան առաջին վեց հաստատները եղած են Ատանա, Կեսարիա, Սեբաստիա, Թոքաթ, Ամասիա եւ Մարզուան:

(3) Իրեն կը պարտինք 2000ին Պէյրութի մէջ բացուած Փուատըպարի ցուցահանդէս մը եւ անոր քաթալոկը:

(4) «Une aventure archéologique : Antoine Poidebard, photographe et aviateur», Marseille, Ed. Parenthèses, 2004, 336 էջ, 36 եւրօ: Ս. Ժոզէֆ համալսարանի գրադարանին գործակցութեամբ իրականացած նախաձեռնութեան զօրակցած են Առլ քաղաքը, «Rencontres de la photographie 2004» եւ «Le Monde de la Bible» որ վերջին թիւին մէջ բաժին մը յատկացուցած է:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ 29ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՃԱՇԸ

Լոս Անճըլըսի «Պիլթմոր» պանդոկին մէջ, Յունիս 26ին տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Նաւասարդեան 29րդ մարզախաղերուն նուիրուած ճաշը, որուն մասնակցած են 600 հոգի: Բացումը կատարած է Շրջ. տնտեսական խորհուրդի ատենապետ Սարգիս Արեւեան: Յայտագիրը վարած է Շանթ Հայթայեան: Ցուցադրուած է Նաւասարդեան մարզախաղերու 29ամեայ պատմութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը: Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան խօսքը փոխանցած է ատենապետը՝ Վիգէն Դաւթեան: Այս տարի մարզախաղերու պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած են Տէր եւ Տիկին Զարլի եւ Ճիւլի Կալեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ին նուիրելով 50 հազար տոլար, իսկ «Տիպար Հ.Մ.Ը.Մ.ական» հռչակուած են Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ եւ Աստղիկ Փանոսեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Գառնիկ Մկրտիչեան: Միութեան բերած իրենց նպաստին ի գնահատութիւն, Ժիրայր Սարգիսեան եւ Գօգօ Պալեան արդեւատրուած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի «Արժանեաց» շքանշանով:

* * *

ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Վէն Նայսի «Կրանթ» Հայ Սքուլի մարզադաշտին մէջ, Յուլիս 1-4 տեղի ունեցած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի Նաւասարդեան 29րդ

ՋՈՒՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Մարդիկ ջուրի պէտք ունին ապրելու համար: Սկիզբը անոնք միշտ կը փորձէին գետի մը կամ լիճի մը մօտերը ապրիլ: Սակայն կամաց-կամաց անոնք հնարեցին տեսակաւոր ձեւերը ջուր բերելու, զայն փոխադրելու եւ նոյնիսկ մաքրելու համար:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Չորս հազար տարի առաջ Եգիպտացիները իրենց գիւղերը կը շինէին մեծ գետի մը՝ Նեղոսի ափերուն: Անոնք յղացան գաղափարը պզտիկ ջրանցքներ փորելու՝ Նեղոսին ջուրերը իրենց դաշտերը հասցնելու համար. այս ձեւով հողը չոր չէր մնար:

Նեղոսին ջուրերը պարարտ տիղմ կը բերեն իրենց հետ: Ամէն տարի գետը կը յորդէր եւ այս տիղմը կը ձգէր դաշտերուն մէջ: Երբ անոր ջուրերը կը քաշուէին, գիւղացիները հատիկները կը ցանէին: Անոնք շատ լաւ կը բուսնէին շնորհիւ գետին բերած հողին:

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Երկու հազար տարի առաջ բազմաթիւ Հռոմէացիներ արդէն քաղաքներու մէջ կ՚ապրէին: Հետեւաբար անոնք հնարեցին քարէ «ճամբաներ»՝ լեռներուն ջուրը հասցնելու մինչեւ քաղաքներուն կեդրոնը: Այս «ճամբաները» կը կոչուին ագուգաներ:

Հռոմէացիները շատ ջուր կը գործածէին: Անոնք քաղաքներուն փողոցներուն մէջ աղբիւրներ կը հաստատէին: Անոնք նաեւ լոգանք կ՚առնէին հանրային յատուկ բաղնիքներու մէջ:

ՉՈՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Աշխարհի կարգ մը շրջաններու մէջ շատ ջուր չկար: Գետերը չոր կը մնային երկար ժամանակ: Սակայն մարդիկ նկատեցին, թէ ջուրը գետնին տակ կը մնայ: Հետեւաբար անոնք կը մտածեն ջրհոր մը փորել:

Անոնք ջուրը կը քաշէին պարանի մը ծայրը անցուած դոյլով մը: Սակայն ասիկա բաւական յոգնեցուցիչ աշխատանք մըն էր: Հետեւաբար անոնք այս միջոցը կը բարելաւեն եւ կը հնարեն շատուֆը՝ ջուրը քաշող տախտակին միւս ծայրը ծանրութիւն մը կախելով, եւ՝ Եօրիան, որ անօթներով օժտուած մեծ անիւ մըն է:

ՄԻՋԻՆ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Միջնադարեան ժամանակաշրջանին մարդիկ գիտէին նաեւ, թէ ջուրին ուժով կարելի է մեքենաներ դարձնել: Հետեւաբար անոնք գետերուն մօտ կը շինէին ջաղացքներ, որոնք կ՚աղային ցորենի հատիկները:

Մարդիկ տեսակաւոր աղտոտութիւններ կը թափէին նաեւ ջուրին մէջ: Ջուրը շատ կ՚ապականէր:

ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Դարերու ընթացքին մարդիկ իրենց աղտոտութիւնները փողոցներուն մէջ թափած են: Եւ անձրեւը զանոնք դէպի գետերը տարած է: Սակայն ջուր բերողները իրենց դոյլերը այդ գետերուն ջուրով կը լեցնէին եւ կը բերէին զայն ծախելու քաղաքներու բնակիչներուն: Հետեւաբար մարդիկ կը խմէին այդ աղտոտ ջուրը եւ յաճախ կը հիւանդանային:

Այդ շրջանին մարդիկ այլեւս չէին լուացուեր: Անոնք կը կարծէին, թէ աղտոտութիւնը զիրենք կը պաշտպանէր հիւանդութիւններուն դէմ: Իսկ երբ մարդիկ գէշ կը հոտէին, անոնք իրենք զիրենք կը ցփէին անուշահոտ թաշկինակներով: Օրինակի համար, գիտէ՞ք թէ Ֆրանսայի Լուի ԺԴ. թագաւորը իր առաջին լոգանքը առած է... եօթը տարեկանին:

Բարեբախտաբար մարդիկ կամաց-կամաց հասկցան, թէ աղտոտ ջուրն է, որ զիրենք կը հիւանդացնէ: Հետեւաբար հարիւր յիսուն տարիներ առաջ անոնք խողովակներ կը զետեղեն աղբիւրներուն մաքուր ջուրը քաղաքներուն կեդրոնը հասցնելու համար: Եւ նոյն ատեն անոնք ջրանցքներ կը փորեն գետնին տակ՝ աղտոտ ջուրերը հաւաքելու համար:

Ատոնք կոյուղիներն են:

Մարդիկ շինեցին նաեւ ամբարտակներ՝ գետերուն ջուրը պահելու եւ պահեստի ջուր ունենալու համար:

Այժմ մենք բնական կը գտնենք տան մէջ հոսող ջուր եւ բաղնիք ունենալը: Սակայն գիտէ՞ք թէ տակաւին ԻԱ. դարու սկիզբը ամէն օր աշխարհին մէջ մանուկներ ժամեր պէտք է քալեն՝ երթալ ջրհորէն քիչ մը ջուր բերելու համար...

մարզախաղերու եզրափակիչ մրցումները եւ փառատօնը, մասնակցութեամբ Ֆէնիքսէն, Գոլորատոյէն, Սան Ֆրանսիսքոյէն, Սանթա Գլարայէն, Լաս Վեկասէն, Ֆրէզնոյէն, Սան Տիէկոյէն եւ Լոս Անճելըսի զանազան մասնաճիւղերէն եկած մարզիկներու: Յուլիս 4, կէսօրէ ետք տեղի ունեցած է փակման հանդիսութիւնը, ներկայութեամբ հազարաւոր հայերու: Յայտագիրը վարած է Ստեփան Պոյաճեան: Խօսք առած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Վիգէն Դաւթեան, Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Գառնիկ Մկրտիչեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Փողերախումբի առաջնորդութեամբ կատարուած տողանցքին մասնակցած են 19 մասնաճիւղերու սկաուտներ, արենոյշներ, մարզիկներ: Հուսկ տեղի ունեցած է յաղթանակի բաժակներու յանձնումը:

***

ՖԵՐԱՀԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 40ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

«Պէվըրլի Ուիլշըր» պանդոկին մէջ Յունիս 18ին, տեղի ունեցած է ամերիկահայ ամէնօրեայ անդրանիկ դպրոցի՝ Ֆերահեան ազգային վարժարանի 40ամեակի ճաշը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացման խօսքով հանդէս եկած է 1993ի շրջանաւարտներէն Արա Պետրոսեան, ներկայացնելով դպրոցին կարեւոր դերը ամերիկահայ նոր սերունդի դաստիարակութեան մէջ: Հանդիսութիւնը վարած է Զարըլ Կալեան: Տնտեսական յանձնախումբի ատենապետ Արթօ Աթմաճեան խօսած է բարերար Մաթէոս Ֆերահեանի եւ դպրոցի հիմնադիր եւ առաջին տնօրէն Գաբրիէլ Ինճէճիկեանի տարած աշխատանքին եւ նուիրումին մասին: 20 տարի դպրոցին մէջ իբրեւ հաշուապահ եւ գանձապահ ծառայած Ալիս Պաղտոյեան արժանացած է գնահատանքի: Գնահատանքի արժանացած են նաեւ վարժարանի իւրաքանչիւր տասնամեակը ներկայացնող շրջանաւարտներ, որոնք կը յատկանշուին կրթական մարզին մէջ իրենց ձեռք ձգած յաջողութիւններով: Խօսք առած են տնօրէն Ժան Գոսպաեան եւ Ազգ. վարժարաններու խնամակալ մարմնի ատենապետ Եղիկ Գազանճեան: Ցուցադրուած է ժապաւէն մը, ներկայացնելով Մաթէոս Ֆերահեանի երազը եւ Գաբրիէլ Ինճէճիկեանի իրագործումը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան:

***

ԱԼԵՆՈՒՇ ԵՂՆԱԶԱՐԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Իկըլ Ռաքի «Օքսիտէնթըլ» գոլէճի համադրասրահին մէջ Յունիս 20ին տեղի ունեցած է Ալենուշ Եղնազարի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան, որուն երգչախումբին մեներգչուհին է Ալենուշ: Յայտագրի առաջին բաժնին արուեստագիտուհին մեկնաբանած է Մոցարթէն, Տէ Ֆայյայէն, Վիվալտիէն, Փուրսէլէն գործեր: Երկրորդ բաժնին երգչուհին հանդէս եկած է Ռոմանոս Մելիքեանի, Կոմիտասի, Եդ. Միրզոյեանի, Եդ. Աբրահամեանի, Ալ. Յարութիւնեանի երգերու մեկնաբանութեամբ: Երգչուհիին դաշնակով ընկերացած է Վաչէ Մանկրեան:

***

«ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹԸ» ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 22ին տեղի ունեցած Թորոս Թորանեանի «Սիմոն Սիմոնեան երեւոյթը» գիրքին ներկայացումը, կազմակերպութեամբ «Նոր Կեանք» հրատարակչական տան: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Գրիգոր Շէնեան: Խօսք առած են Իրանահայ Միութեան Կեդր. վարչութեան ատենապետ Թոմիկ Ալեքսանեան, Գալիֆորնիոյ Հայ Գրողներու Միութեան ատենապետ տքթ. Յարութիւն Սաղըեան, տքթ. Գէորգ Քէշիշեան եւ հատորին մեկենասը՝ Յովհաննէս Մըկրեան, անդրադառնալով Սիմոն Սիմոնեանի վաստակին եւ «Սփիւռք» շաբաթաթերթի հիմնադրութեան եւ դերին: Գիրքը ներկայացուած է Պօղոս Գուբելեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Ահա խնդիրներէ, վէճերէ վերջը, երկու կողմէն ալ միեւնոյն պատասխանը ստացաւ Սարգիս.

- Մենք զաւակ չունինք:

Ծնողները կ՚ուրանային իրենց զաւակները:

Աւետիս աղա միւս կողմէ Գում-Գաբուի հայոց պատրիարքարանը դիմած էր՝ անհրաժեշտ գործողութիւնները կատարելու համար:

Պսակը որոշուած է կատարել Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, չքեղ կերպով: Հարսնիքը՝ Աւետիս աղայի տան մէջ:

Լրագիրները կրկին իրար էին անցած: Հայկական շրջանակներու մէջ ազգային յաղթանակ մը կը նկատէին այս դէպքը: Օրթոտոքս աղջիկ մը կ՚ընդունէր հայ լուսաւորչականութիւնը:

Օրմանեան Սրբազան կերպով մը պաշտպան կանգնեցաւ այս զոյգին ու ամէն գործողութիւն դիւրացուց, օրհնելով Աւետիս աղային մեծանձնութիւնը:

Աւետիս աղա շէֆէրճի պատրիարքին գովեստին ու օրհնութեամբը երջանկացած էր:

Տիրացու Տրդատ ոտքով ձեռքով գործին մէջ էր մտած: «Մեր տղան է կարգւողը» կ՚ըսէր, Տրդատ կկոցի պէս մէյ մը Գրիգորին, մէյ մը Անտոնի, ու մէյ մը Նուարդի քով կը վազէր: Անիկա կ՚ըսէր Նուարդին.

- Նայէ՛, աղջիկդ հայ հոգի ունեցող կը կարծէինք, բայց կաթոլիկի հետ ամուսնացաւ, իսկ Գրիգորը կաթոլիկի գլուխ ունեցող կը կարծէինք, սակայն ոչ միայն հայ դուրս եկաւ՝ հապա օրթոտոքս աղջիկն ալ հայ լուսաւորչական կ՚ընէ կոր:

Ու Տրդատ կը համոզէր որ տիկին Նուարդ իր ամուսնոյն հետ ներկայ ըլլայ հարսանիքին: Տիկին Նուարդ մերժեց: Տրդատ ինկաւ Անտոնի վրայ: Թոսեալը եւ Թօնի միացան այս անգամ, բացառաբար, Տրդատին ու համոզեցին Անտոնը, որ ներկայ գտնուի: Անտոն տկարացաւ ու արցունքոտ աչքերով խոստացաւ: Թոսեալը եւ Թօնի ուրախ էին, որովհետեւ հարսանիքը իրենց սիրած տօնն էր:

Աւետիս աղա քահանայ մը ղրկեց տիկին Նուարդը համոզելու համար: Անկարելի եղաւ: Միւս կողմէ՝ խիստ զայրացած էր Մարիայի հայրը՝ տեսնելով հայերու խանդավառութիւնն ու փութկոտութիւնը: Անիկա կ՚ըսէր սպառնական.

- Թող պիտի չտամ որ աղջիկս հայ ընեն: Արիւն թափել պիտի տամ:

Ու Մարիայի հայրը ութ-տասը հատ ռումանացի ստահակներու դրամ տուաւ որ երթան խանգարեն պսակը: Կռիւ հանեն: Ռումանացիները եկեղեցիին դրան առջեւ դիրք պիտի բռնէին ու նոյնիսկ պիտի փախցնէին Մարիան ու հօրը յանձնէին: Աւետիս, Միքայէլ, Սարգիս, Տրդատ, Թոսեալը եւ Թօնի ժողով մը գումարեցին, իրենց հետ ունենալով տէր հայր մը: Խառն ժողով մըն էր:

Սարգիս առաջարկեց հայ ջրհանկիրներու, բեռնակիրներու, ձկնորսներու օգնութեան դիմել, դէմ դնելու համար Ռումանացիներուն: Այս միակ հայկական ժողովն էր որ միաձայն հաւանութեամբ ընդունեցաւ Սարգիսի առաջարկը:

Սարգիս դիմեց Մարկոսի տղուն՝ Հայկոյին ու ամէն բան բացատրեց:

Հայկ ըսաւ.

- Ատ Ռումանեալըներուն...

Ու անմիջապէս Պիւլպիւլ տէրէ վազելով ճառ մը խօսեցաւ իր ընկերներուն:

Պսակին օրը Ղալաթիոյ եկեղեցիին դրան առջեւ շարուած էին իրենց տարազով եւ ազգային զգացումով հայ ձկնավաճառ, բեռնակիր ու ջրհանկիր Հայկոները, Միքէները, Գաբիկները, Համբարները, Փիլիկները ու Սերգօները: Անոնց կամաւոր կերպով ընկերացած էին յոյն ջրհանկիրներ ու թուրք ջրհանկիրներ: Այսինքն՝ բարեկամ ջրհանկիրի խումբերու անդամներ: Անոնց համար աղջիկ փախցնողը պաշտպանելը սրբազան պարտականութիւն էր: Ռումանացիները մուկերու պէս փախան երբ այս կորիճները տեսան: Ու պսակը տեղի ունեցաւ առանց միջադէպի:

Աւետիս աղա վարձատրեց այդ խումբը՝ տասը հատ մէճիտիէ դնելով անոր ափին մէջ: Ու փառաւոր հարսնիք մը տեղի ունեցաւ: Ջրհանկիրներն ալ մինչեւ լոյս խմեցին գինետան մը մէջ:

***

Հարսնիքէ վերջ Գրիգոր ու Մարիա փոխադրուեցան Եէնի Գաբու՝ տան մը երկրորդ յարկը, սենեակի մը մէջ: Աւետիս էֆէնտիի շնորհիւ Գրիգոր եղած էր մաքսատան մէջ գործակատար:

Գրիգոր ահագին նուէրներ էր ստացած իր հարսնիքին: Սարգիս աղա ոսկերչաց չուքային մէջ ահագին իրարանցում էր առաջ բերած: Ան խանութէ խանութ պըտըտած էր ու ձեռքը հրաւիրագիրերով, նուէր էր հաւաքած՝ ըսելով.

- Մարիան ու Գրիգորն է որ կ՚ամուսնանան: Գրիգոր իմ զաւակս է: Եթէ զաւակ ունենայի, հարկաւ բան մը պիտի նուիրէիք իր փեսայութեան ժամանակ: Ուրեմն տուէ՛ք ձեր նուէրը առատաձեռնութիւնով: Տուէ՛ք...

Եւ որովհետեւ ոսկերչաց չուքային մէջ գտնուող բոլոր խանութպաններուն տղոց ու աղջիկներուն հարսանիքին ներկայ գտնուած էր Սարգիս, միշտ լեցուն ձեռքերով, այդ պատճառաւ ոչ մէկ ոսկերիչ կրցաւ մերժել Սարգիսի առաջարկը: Եւ Սարգիս հաւաքեց մատանիներ, ապարանջաններ, օղեր, ժամացոյցներ, արծաթ բաժակներ, ոսկի շղթաներ եւ զանազան արժէքաւոր զարդեղէններ: Սարգիս կը բարբառէր խորին համոզումով.

- Գրիգորիկը ոչ միայն իմ, այլ ամէնուս զաւակն է: Անիկա հայ ոսկերիչներու հոգեզաւակն է Ոսկերչաց չուքային հովանաւորութեան տակ է ան: Ամէնքդ ալ ներկայ պէտք է ըլլաք իր հարսնիքին: Մանիֆաթուրայի ծանօթ վաճառական Աւետիս էֆէնտին է իր կնքահայրը: Պատուաւոր ու պատուական մարդ մը: Կը ծանօթանանք:

Միւս կողմէն՝ Տիրացու Տրդատ որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր իբր կրօնական տաղերու, թրքական շարքիներու ծանօթ երգիչ՝ մէջտեղ էր ինկած իր համակիրները հարսանիքի հրաւիրելու, նուէր հաւաքելու եւ ազգային-կրօնական պրոպագանդա կատարելու համար:

(Շար. 87)

(Շար. Ա. էջէն)

քանի մը վայրկեան նաՀանդապետի դըրասենեակի երկու պաշտօնեաներու կողմէ: Ցանձնուեցաւ բանաձեւ մը որուն բովանդակութիւնը կարդացուեցաւ պատուիրակութեան վերադարձին: Ապա, ցոյցը վերջ գտաւ եւ ժողովուրդը Հրաժեշտ ցրուելու:

Փաստօրէն, վերջին պահուն պատրաստուած ձեռնարկ մը, առանց Համոզումի եւ պահանջատիրական ոգիի: Բարեբախտաբար տեղական մամուլի սխնակները ժխտ չեղան:

Ցոյցէն երկու ժամ յետոյ Հեռատեսիլի 3րդ կայանը, տեղական լուրերուն մէջ կարճ անդրադարձ մը ունեցաւ: Նոյն օրը, (Յուլիս 20) «Լա Փրովանս» թերթի 6րդ էջին վրայ Հարցազրոյց մը կար Հայ Դատի տեղական յանձնախումբի պատասխանատուին Հետ:

Յուլիս 21ի իրենց թիւերուն մէջ «Լա Փրովանս» եւ «Լա Մարսէյէզ» թերթերը բաւական տեղ տուին: «Լա Փրովանս» նկարով մը կը խորագրէր՝ «Շիրաք Մարսէյլի Հայերու փայրոյթը կը հրահրէ»: Իսկ «Լա Մարսէյէզ» նոյնպէս նկարով մը կը գրէր՝ «Հայերը նախապայման կը պահանջեն»:

ՄԵՏԻԱ

Երեքշաբթի, Յուլիս 20ի իրիկունը Ֆրանսական Հեռատեսիլը արձագանգեց Էրտողանի այցելութեան առթիւ օրուան Հակազդեցութիւններուն: Ժամը 19/20 յայտագրին Ֆրանս 3 յայտնեց թէ Հայերը կարեւոր ցոյց մը կ'ընէին, նոյն արձագանգը տուաւ Թէ. Էֆ. 1, որոշ նկարներ ալ ցոյց տալով: Աւելի Հետաքրքրական էր Ֆրանս 2 կայանի լրատուութիւնը, երբ կարճ Հարցազրոյց մը եղաւ Էրտողանի Հետ եւ վերջին Հարցում մը տրուեցաւ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման մասին: Հոս ալ, վարչապետը Հանդարտօրէն պատասխանեց եւ կը Հաստատուի վերոնշեալ արձագանգներէն որ նոյն յանկերգը կրկնեց: Էրտողան յայտնեց թէ Հարց չկայ այդ ուղղութեամբ, թողունք որ պատմաբանները գրաղին. ես, ըսաւ, կը նախընտրեմ լեցուն մասը տեսնել, ոչ պարապ մասը եւ այդպէս ալ կը վարուինք Հայկական Հարցին Հետ: Պատասխանները կը տրուէին միաժամանակ թարգմանաբար եւ թարգմանիչը «ցեղասպանութիւն» բառը դրաւ Էրտողանի բերանը, ինչ որ անշուշտ չէր Համապատասխանէր իրականութեան:

***

Յուլիս 21ին, Ֆիկառօ լայն տեղ կու տար Հայկական Հակազդեցութիւններուն, գլխաւորաբար մամուլի ասուլիսին եւ Միշէլ Թիպիանայի «բարկութեան» ի լուր լսած ելոյթներուն Թուրքիոյ մասին:

Լիպերասիոն աւելի կարճ արձագանգ մը կու տար, յիշեցնելով թէ Չորեքշաբթի, Յուլիս 21ին Էրտողան կը Հանդիպէր ընկերվարականներուն եւ աւելցնելով Էրտողանի պատասխանը Հայոց ցեղասպանութեան մասին՝ «Ձգենք պատմութիւնը պատմագէտներուն եւ դէպի ապագայ նայինք»:

Լիպերասիոն նաեւ երկու յօդուածներ Հրատարակած է թէր ու դէմ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ժան-Լիւք Սօրոն Ջատագով մըն է անդամակցութեան եւ ջանք չի խնայեր պաշտպանելու Համար իր տեսակէտը: Որեւէ մերժում աղէտալի կը գտնէ: Ապագայ Թուրքիոյ մը 100 միլիոն բնակիչներն իսկ դրական կը նկատէ...

Գիլօտ Էտըլման, շատ աւելի կարճ գրութեամբ մը, դէմ է, կ'անդրադառնայ Քիւրտերուն եւ այլ Հարցերուն, եզրակացնելու Համար թէ Թուրքիա դեռ Հսկայ ջանքեր պէտք է թափէ...:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Միշէլ-Միհրան Եփրեմեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ Անի եւ Տարօն Սարհատեան 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Communiqué de Presse

LYDIE BELMONTE

«LA PETITE ARMENIE»
Histoire
de la communauté arménienne
à Marseille

Préface de Charles AZNAVOUR

Ce voyage dans le temps commence par une rétrospective historique, qui nous montre la constitution des principales institutions arméniennes avant l'exode. Comment elles se sont reconstituées en France, à Marseille et plus particulièrement au boulevard des Grands Pins à Saint-Loup.

Nous suivrons l'évolution de cet espace communautaire arménien dans la société française et nous soulignerons les conséquences de cette influence sur l'identité arménienne, en particulier à Marseille à l'heure de la reconnaissance du génocide par la France.

«On sait peu de choses de la nation Arménienne en général et des Arméniens en particulier, peu de choses(...)

On sait peu de choses de ce peuple qui, au début du siècle, en Turquie, a connu un génocide d'au moins un million cinq cent mille victimes!(...)

On sait peu de choses car ces apatrides, comme on les appelait, se sont fondus sans faire de vagues dans la masse du pays d'accueil, travaillant sans relâche(..)

On sait peu de choses, et moi-même, en lisant Lydie Belmonte, j'ai appris beaucoup plus sur nous-mêmes que je n'en avais su jusqu'ici. Cet ouvrage restera pour moi un livre de référence.

On sait peu de choses, mais si vous êtes curieux, vous découvrirez ce peuple du Caucase qui n'a pas encore eu la chance de trouver la paix, et auquel il faudra encore beaucoup de persévérance, d'espoir et de courage pour ne pas disparaître, comme ont disparu d'autres grandes civilisations.

On sait peu de choses, mais si vous voulez savoir, je vous engage à lire ce livre qui ne vous dira pas où va la nation Arménienne mais qui dit si bien d'où elle vient».

Charles AZNAVOUR

Ouvrage à votre disposition sur simple demande :
Editions Jeanne Laffitte
25 cours d'Estienne d'Orves
13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 69 80 40
Fax : 04 91 54 25 64
Prix : 23 Euros

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ Հետեւեալ կիրակիները. - Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին:

Կիրակի, Օգոստոս 15ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29ին:

***

Շաւիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին:

Արձանագրութեան Համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 25 juillet 9h30-10h :

FOI ET TRADITIONS DES CHRETIENS ORIENTAUX

«Une des merveilles d'Ani: St Grégoire de Tigran Honenc».

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան Հասցէի փոփոխութեան ատեն:

Շնորհակալութեամբ՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին, ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն Համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի:
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան Համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Pensez à nous réserver votre journée du DIMANCHE 12 SEPTEMBRE

pour participer à notre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux **Tombolas** (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 23
VENDREDI
23 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20.996 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 20.996

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Թուրքիոյ Վարչապետին Այցելութեան Եւ Եաք

Ա.

Եւրոպայի անդամակցութեան համար Ֆրանսայի զօրակցութիւնը ապահովելու նպատակով Թուրքիոյ վարչապետին Փարիզ կատարած այցը կարգ մը անդրադարձներու եւ բազմաթիւ հարցականներու առիթ եղաւ: Այդ երեք օրուան ընթացքին Թ. Էրտողանի կեցուածքը ամէն անէ առաջ նշմարել տուաւ պետական թախանդրօրէն ծրագրուած ու կիրարկուած մարտավարութեան մը չարունակական ընոյթը: Թուրքիոյ համար աւելի քան կենսական է Եւրոպայի անդամակցութեան նոյնիսկ երազը պահպանելու կարելիութիւնը ու անոր սիրոյն մեծ պատրաստակամութիւն կայ ամէն կաղապարի մէջ մտնել փորձելու եւ այդ փորձը որպէս յաջողած ձեռքբերում ներկայացնելու: Երկրորդ ակնյայտ պարագան ան է որ երկրին իշխանութեան գլխաւոր դէմքը լայնախոհ, ազատամիտ, դրեթէ իտէալական ղեկավարի մը տպաւորութիւնը կ'ուզէ գործել զանազան լսարաններու բոլոր իր ունկնդիրներուն վրայ: Այս վերջին հաստատումին առաջնորդող ընոյթով էր օրինակ տեսնել թէ Յուլիս 20ի մամուլի ասուլիսին ի'նչ պաղարիւնով մօտիկ ըրաւ ցեղասպանութեան առնչուած հարցումները ու պատասխանեց անոնց, հող չէ թէ կրկնելով պաշտօնական մաշած թէզը: Կարելի՞ է մտածել որ Թուրքիոյ մէկ անկիւնը կազմակերպուած մամուլի ասուլիսի մըն ալ ան նոյն դիրքէն կը յայտնուի, եթէ հարցատէր թուրք լրագրողներու մօտ մէկ երրորդը նիւթ ընէ 1915ը, անոր ճանաչումը, եւլն.:

Թրքական յամառութիւնը մտածել կու տայ Եւրոպայի մաս կազմելու այդ երկրին հրամայականներուն մասին: Ի՞նչն է որ համոզելու, խնդրելու գրեթէ նուաստացուցիչ դիրքը ստանձնելու կը մղէ իրենց ղեկավարները: Տնտեսակա՞նը, քաղաքակա՞նը, ընկերայի՞նը. թէ բոլորը մէկ: Եւ ըսել որ այսքան ծանր դրամարկներու տիրապետութեան քով, որդեգրուած մարտավարութիւնը դժուար է որ յաջողի հակակշռել նժարը: Ո՞վ, ո՞ր քաղաքական խօսակիցը կրնայ ձեռք կայ մէկ նկատել որեւէ' երկրի վարչապետ երբ Թութակի պէս կը կրկնէ թէ իրենց ստացուածը խաղաղութիւնն է, իտէալը՝ առանց պատերազմի, առանց արիւնի, առանց մահերու աշխարհ մը: Մանաւանդ երբ այդ վարչապետը կու գայ երկրէ մը որուն օրակարգին թարմ նիւթերէն են քրտական հազարաւոր գիւղերու կործանումը, կամայական սպանութիւնները, չարչարանքը: Բաներ որոնք յաճախակի ներկայութիւն ունին արեւմտեան լրասփիւռներու մէջ ալ:

Հետաքրքրականը տեսնել է թէ այնքան յամառօրէն, բայց որոշ միամտութեամբ տարուած մարտավարութիւնը ի'նչ ազդեցութիւն կ'ունենայ Էրտողանի եւրոպացի խօսակիցներուն վրայ: Աւելորդ է ըսել որ այդ մարտավարութեան ցուցափեղկին ետին հակազդեցութիւնները որոշող ազդակները ո'չ Թուրքիոյ ժողովրդավարութիւնը, ո'չ ազատականացումը, ոչ ալ ժողովուրդին կեանքի մակարդակի մտահոգութիւնները կրնան ըլլալ: Այլ՝ առեւտուրի լայնատարած մարզը որ նոյնիսկ միլիառաւոր տոլարի խոստումներով շատ աւելի ծանր կը կշռէ, քան՝ կործանած գիւղերու ամբողջութիւնը. ապա քաղաքական հաշիւներ որոնք լայնօրէն կը գերազանցեն Թուրքիոյ սահմանները: Այլեւս ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ աշխարհի մեծագոյն ուժերուն մրցակցութեան յաջորդ կեդրոնները, Իրաքէն ետք, Թուրքիոյ սահմանակից միւս շրջաններն են, ներառեալ Կովկասը: Այդ մրցակցութեան մէջ Թուրքիան ի'ր ճակատին մօտիկ պահել խոհեմ բան չէ՞, օրինակ, Եւրոպայի համար:

Հեռանկարներու, շահերու, մրցակցութիւններու բարդ, լպրծուն գետին մը որուն դերակատար մեծերուն քայլերուն միջեւ կը ջանայ ապահով անկիւն մը ամրանալ մեր անլոյծ հարցին թղթածրարը:

Պիտի յաջողի՞նք այս ճակատագրական պահուն հաշիւները ճիշդ ընել, լծակները ճիշդ ընտրել ու առիթը չփախցնել անգամ մը եւս:

Ա. Թ.

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ՇՆՈՐՀԻՒ... ԷՐՏՈՂԱՆԻ

Թուրքիոյ վարչապետին Փարիզ այցելութեան բուն եւ միակ նպատակն էր Ֆրանսայի զօրակցութիւնը ապահովել իր երկրին անդամակցութեան բանակցութիւններու թուականի մը ճշդումին համար: Այդ ուղղութեամբ, մեծ փոփոխութիւն մը ձեռք չձգեց եւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին՝ «dès que»ն բացայայտ կերպով կ'արտայայտէր անոր որոշ վերապահութիւնը:

Բայց, Էրտողանի այցելութիւնը ծառայեց բոլորովին ուրիշ հարցի մը, որ անկասկած իր օրակարգին վրայ չկար: Արդարեւ, մինչ մեր գաղութները Ապրիլէ Ապրիլ որոշ եռուզեռ մը կ'ապրին ցեղասպանութեան ոգեկոչումի առթիւ, այս անգամ մեր կամքէն անկախ, Յուլիսի արձակուրդի այս շրջանին է որ օրուան նիւթ դարձաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Արդարեւ, որեւէ ատեն, հակառակ մեր ջանքերուն, ժեստիները այսքան չէին անդրադարձած հարցին: Հեռատեսիլի, գրաւոր մամուլի արձագանգներէն զատ, ձայնասփիւռն ալ ետ չմնաց: Պարզ օրինակ մը յիշելու համար, ըսենք թէ Եւրոպա 1 կայանի Զորեքշաբթի իրիկուան Միշէլ Ֆիլտի յայտագրին ալ նիւթն էր եւ Հինգշաբթի (Յուլիս 22) առաւօտ, այդ յայտագրէն ձայնասփռուեցաւ ունկնդիրի մը յայտարարութիւնը, մարսէյլաբնակ Տիտէ անունով, որ ամփոփ գիծերու մէջ պատմեց իր մեծ հօր ողբերգութիւնը: Նոյն առաւօտը, «աւելի գիտնալու համար», հաղորդումի ընթացքին ի պատասխան ունկնդիրի մը այն հարցումին որ կը վերաբերէր Հայոց ցեղասպանութեան, հարցազրուեցաւ Գլոտ Մութաֆեան, որ հակիրճ կերպով բայց հանգամանօրէն բացատրութիւններ տուաւ, գծելով պատմական պատկերը Հայերուն հաստատման եւ ստեղծուած յետագայ կացութեան: Այս հաղորդումը կը սփռուի քանի մը անգամ վաղ առաւօտէն սկսեալ:

Մեզի կը մնայ ըսել՝ merci, Monsieur Erdogan:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 22)

ՉԿԱՅԱՑԱԾ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ մամուլի կարգ մը անուններ, Հայաստանէն ու Սփիւռքէն, տեղեկացուցին թէ Վիէննայի մէջ հանդիպում ունեցած են Հայ եւ Թուրք պատմաբաններ, փաստաթուղթեր փոխանակած են, եւլն.: Որպէս Հայաստանեան պատուիրակութեան ղեկավար, տրուեցաւ Երեւանի Ցեղասպանութեան Թանգարանին տնօրէնին Լաւրենտի Բարսեղեանի անունը: Այս վերջինը Յուլիս 21ին զրոյց ունենալով «Արմէնփրէս»ի հետ, անդրադարձած է նոյն տեղեկատուութեան ու հերքած զայն: Ան սխալ հրապարակումին աղբիւր ցոյց տուած է Թրքական «Անատոլու» գործակալութիւնը որ խրողութեան չհամապատասխանող տեղեկութիւն սփռած է:

Լուրը տեղ գտած է Թրքական թերթերու մէջ ալ որոնք ըսած են թէ Թրքական կողմը Հայերուն յանձնած է արխիւային հարիւր փաստաթուղթ որոնք կը հերքեն Հայերու ցեղասպանութեան պնդումները, փոխարէնը ստանալով այդ պնդումներուն առնչուած նոյնքան փաստաթուղթ:

Անհիմն լրատուութիւնը Լ. Բարսեղեան նկատած է հանդիպումէն առաջ զայն վիժեցնելու արարք: Ըսած է թէ իրեն հետ նախատեսուած է մասնակցութիւնը Գիտութեան ակադեմիայի պատմութեան հիմնարկի տնօրէն Աշոտ Մելքոնեանի: «Մակայն մեզնից եւ ոչ մէկը Յուլիսի 16-ին Վիէննայում չի եղել եւ ընդհանրապէս չի մասնակցել որեւէ հանդիպման» ըսած է ան: Ապա չեշտած նաեւ թէ Վիէննա կ'երթան այն միակ պայմանով որ հանդիպումին քննարկումի նիւթ չի կրնար ըլլալ ցեղասպանութեան իրողութեան հարցը, քանի որ ան անհերքելի իրականութիւն է:

ԻՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԷՆ ԴԺԳՈՀ ԼՐԱԳՐՈՂԸ

«Հիւրրիյէթ»ի կազմէն ծանօթ լրագրող Է. Չէօլաշ ան Յուլիս 22ի իր գրութիւնը յատկացուցած է Էրտողանի Փարիզ այցին: Նախ կը հակադդէ շուրջ երկու միլիառ տոլարի օդանաւ գնելու հարցին. կը գրէ. «Մինչեւ այսօր բանակցութեան թըւականի խնդրանքով ո՞ր երկիրն է որ նման նուէրներով դիմում կատարեց: Ո՞ր մէկը այսպէս աղաչեց, պաղատեցաւ դըռներու առջեւ: Ո՞րն էր որ այդքան համոզելու ջանք թափեց: Մէկը կրնա՞յ օրինակ մը տալ»:

Ապա նիւթ կ'ընէ Էրտողանի մամուլի ասուլիսին օտար լրագրողներու կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան խնդրին արծարծումը, խստիւ քննադատելու համար Թուրք վարչապետը, «Անցեալին պատահածները պատմաբաններուն ձգել»ու անոր պատասխանը գրել կու տայ Թուրք լրագրողին. «Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա: Թուրքիոյ Հանրապետութեան վարչապետը ա՞յս ձեւով կը պատասխանէ Հայկական ցեղասպանութեան պնդումներու եւ այդ մասին հարցումներու: Ինք կամ ոչինչ գիտէ Թրքական պատմութեան մասին, կամ այս մարզին մէջ իսկ կը ջանայ հաճելի ըլլալ Ֆրանսայի»: Ապա կը կրկնէ, որպէսզի վարչապետն ալ սորվի թէ «Հայկական ցեղասպանութիւն»

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀՈԼԱՆՏ - ԷՐՏՈՂԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՓՈՒՇԸ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիոյ վարչապետին փարիզեան այցին վերջին օրուան ժամանակացոյցը կը նախատեսէր Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Ֆր. Հոլանտի հետ հանդիպում մը: Ըստ Թրքական թերթերու, այդ մէկը ամէնէն ջղայնացնողը եղած է Էրտողանի համար, Հայկական հարցին յամառօրէն արծարծումով:

Ֆր. Հոլանտ յայտնած է, հետեւելով ընդհանուր մօտեցումին, թէ երբ Թուրքիա Գոփընհակընի չափանիշերը գործադրէ, պիտի զօրակցին Եւրոպայի անդամակցութեան: Ապա աւելցուցած է. «Սակայն Հայկական հարցը խնդիր մըն է. չենք կրնար քողարկել զայն: Ցեղասպանութիւնը պէտք է ճանչնալ, պատմութիւնը նկատի առնել»:

Էրտողան պատասխանած է թէ Թուրքիա նման խնդիր չունի, «Ատիկա հարկ է պատմաբաններուն ձգել: Քաղաքական մարդոց պարտականութիւնը անցեալին մէջ մնալը չէ, այլ՝ ապագան կերտել: Դուք մեզի այդ թելադրանքը կ'ընէք, բայց Հայաստան մեր սահմանը չի ճանչնար: Կուիւի տեղի տալ, թշնամութեան դուռ բանալ որո՞ւ ի'նչ կը շահեցնէ»:

Հոլանտ տակաւին հարց տուած է թէ ինչո՞ւ կրկին պիտի դատուին Թուրքիոյ քիւրտ երեսփոխանները: Էրտողան հակադարձած է. «Երբ ես քաղաքապետ էի, ոչ ոք հետաքրքրուեցաւ ինձմով, ոչ ոք զիս փնտռեց»:

Տեսակցութենէն ետք Թուրք լրագրողներ Ֆր. Հոլանտի ուղղած են հետեւեալ հարցումը. «Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ բանակցութեան թուական տալու համար պայման կը նկատէ՞ք հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը»: Ընկերվար ղեկավարը պատասխանած է. «Եւրոպայի չափանիշերուն յարիր Թուրքիոյ մը կրօնական տարբերութիւնը խոչընդոտ չենք նկատեր: Սակայն Ֆրանսայի մէջ ցեղասպանութիւնը օրէնքի ուժ ստացած է: Թուրքիայէն կը պահանջենք ճանչնալ ցեղասպանութեան ոչ թէ պատասխանատուութիւնը, այլ գոյութիւնը, իրողութիւնը»:

Երբ դիտել տրուած է որ Գոփընհակընի չափանիշերը ցեղասպանութեան ճանաչումի պայմանը չեն պարփակեր, Հոլանտ պատասխանած է. «Սակայն մենք օրէնք ունինք: Կ'ուզենք բարեկամաբար թելադրութիւն մը ընել Թուրքիոյ. Եւրոպայի պատմութիւնը արիւնալի դէպքերով լեցուն է եւ Եւրոպական Միութիւնը արիւնալի պատմութեան մը ճանաչումով գոյացած խաղաղութեան վրայ հիմնուած է»:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ԿԵՑՈՒԱԾՔԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ժ. Շիրաքի հետ Թուրք վարչապետին կէս ժամուան գլուխ -- գլխի տեսակցութիւնը, յատկապէս Ֆրանսայի նախագահին Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին կեցուածքը լայն արձագանգի նիւթ է Թրքական մամուլին մէջ: «Միլլիյէթ»ի գլխաւոր խմբագիրը Կ. Ճիւաօղլու երեք կէտով կ'ամփոփէ այդ կեցուածքը. ա) Թուրքիոյ ըսած է. «Ձեր անդամակցութեան համար բանակցութիւններու դէմ չենք, սակայն մի' աճապարէք, մի' փոթորկէք հանրային կարծիքները». բ) Եւրոպական Միութեան յանձնախումբին. «Մեր որոշումը հրապարակելու համար կը սպասենք յանձնախումբին տեղեկագրին. ան արդէն տրուած որոշումի մը հետեւող նեցուկը պիտի չըլլայ». գ) Ֆրանսայի հանրային կարծիքին. «Բանակցութեան սկիզբ պիտի չնշանակէ Թուրքիոյ անմիջական անդամակցութիւնը. բանակցութիւնները շատ երկար ժամանակ պիտի տեւեն»:

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԻՆ ՏԱԿ»

Ինչպէս գրած էինք, Թուրք ընկերաբան - պատմաբան Թ. Աքչամ այս խորագիրով յօդուած մը ստորագրած էր Մոնտի (Տիփլոմաթիք) երկամսեայ յաւելուածին մէջ (Օգոստոս-Սեպտեմբեր): Հետաքրքրականը գլխաւորաբար այն եզրակացութիւնն է որ Թուրքերը այդ նիւթը թապուի վերածած են որովհետեւ Հայերու բնաջնջումը մաս կը կազմէ Թուրք երիտասարդ հանրապետութեան հիմնումի ազդակներուն:

Գրութիւնը կը սկսի Ֆրանսայի ճանաչումով: Ատիկա Թրքական շրջանակները փոխանակ անարդար, սխալ ամբաստանութեան մը դէմ պաշտպանուելու մղելու, պատճառ եղած է որ խռովութիւնը քօղարկուի, տարբեր հունի մէջ դրուի: Աղաղակող օրինակը «Աքիթ» թերթի մէկ լրագրողին հետեւեալ խոստովանութիւնն է. «Թող յստակ ըլլայ ամբողջ աշխարհին. անցեալին մենք պատժեցինք անարդ. խառնածինները որոնք չգոհանալով մեր հողերը շահագործելով, ոտնձգութիւններ ալ ըրին Թուրքերու ստացուածքին, կեանքին, պատիւին: Գիտենք թէ մեր հայրերը իրաւացի էին եւ եթէ այսօր նոյն բապատճառները ըլլային կրկին, հարկաւորը կ'ընէինք առանց տատամսելու»:

Ինչո՞ւ «ցեղասպանութիւն» բառը նման գայրոյթ կը պատճառէ: Դժուար է հասկնալ, երբ Թուրքիա եթէ ուզէր, կրնար կոտորածներու իրականութիւնը ընդունիլ, յայտարարելով որ իր պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ: Հանրապետութեան հիմնադիրը տասնեակ անգամներ արտայայտուած է այդ նիւթին մասին, կոտորածները դատապարտած ու պահանջած որ յանցաւորները պատժուին: Իթթիհատի ղեկավարները որոնք կազմակերպած էին կոտորածները, դատուեցան եւ մահուան դատապարտուեցան: Այս իրողութեան առջեւ Թուրքիոյ համար կարելի պիտի ըլլար ցաւ յայտնել Հայերու դէմ կատարուածին ու բացատրել թէ անոնց պատասխանատուն Օսմանեան պետութիւնն է եւ ոչ հանրապետութիւնը:

Հաւաքական մոռացումը որմէ կը տառապի երկիրը հանրային վիճարկումի մը գլխաւոր խոչընդոտներէն մէկն է: Յիշողութեան կորուստը հետեւանք է Թուրքերու պատմական գիտակցութեան տասնամեակներ տեւող անդամալուծութեան: Հանրապետութեան հիմնադիրները բառացիօրէն խզեցին անցեալին հետ կապերը: Ճիշդ է որ ամէն ազգ-պետութիւն իր ստեղծումի փուլին պատմական արմատներ կը փնտռէ, անոնց վրայ հիմնելու համար իր օրինականութիւնը: Երբ չի գտներ այդ արմատները, կը հնարէ զանոնք: Ինչպէս ըսած է Էռնէսթ Ռընան. «Մոռացումն ու նոյնիսկ պատմական վրիպումը հիմնական ազդակ են ազգի մը ստեղծումին մէջ»: Թրքական Հանրապետութեան հիմնադիրները ամենայն բծախնդրութեամբ կիրարկեցին այս կանոնը: Այսուհանդերձ ունեցան յատուկ դժուարութիւն մը. Օսմանեան պետութեան ընթացքին կրօնքը հաւաքական յիշողութենէն աստիճանաբար ջնջած էր թրքական ինքնութեան վերաբերող ամէն բան: Ուստի նախաօսմանեան շրջանին մէջ փնտռուեցան ինքնութենական պակսող արմատները, լռութեան մատնելով վեց դարու պատմութիւնը:

Բարեշրջումներու շարքով մը փորձ եղաւ անբաղձալի եղած այդ անցեալին հետքերը ջնջելու. արդէն այդ անցեալը երիտասարդ սերունդներուն անմատչելի էր, 1928ին լատինական այբուբենին որդեգրումով: Այսպէսով պատմական յիշողութիւնը իր պարունակութեան կարեւոր մէկ մասէն պարպուեցաւ: Զայն փոխարինեց արտօնեալ քանի մը ակադեմականներու գրի առած պաշտօնական պատմութիւնը: Հարկ է երեւակայել ընկերութիւն մը որուն համար 1928էն առաջուան անցքերն ու երէկուան սերունդներուն գրածները առեղծուածի վերածուած էին...

Անցեալի յղացքն իսկ աստիճանաբար խամրելով, պատմական յիշողութեան ու գիտակցութեան սահմանները ամփոփուեցան Թուրքերու եւ անոնց ամենամօտ շրջանակին անհատական ապրումներուն մէջ: Այս պայմաններով ինչպէս կարելի էր ընկերութենէ մը յուսալ որ նախաձեռնէ իր հարազատ պատմութեան մասին վիճարկումի մը: Ատկէ զատ, հարկ է չմոռնալ որ թրքական պատմութիւնը հիմնապէս յաջորդական ցնցումներու շարան մը եղած է:

1878-1918 օսմանցի Թուրք ղեկավարները կայսրութեան տարածքին 85%ը, բնակչութեան 75%ը կորսնցուցին. վերջին տարիները շարունակուող մասնատումի տարիներ եղան. նաեւ՝ զինուորական ծանր պարտութիւններու, մեծ տէրութիւններու ճնշումով ստորագրուած աննպաստ զինադադարներու:

Յաղթապանծ անցեալի մը ծանրութեան տակ ճզմուած եւ ինքնարժեւորումի կորուստէն տառապող օսմանցի Թուրք ընտրանին Ա. Աշխարհամարտը նկատեց անցեալի մեծութեան վերատիրանալու, ազգային վիրաւորուած հպարտութիւնը դարմանելու պատմական առիթ: Բայց երազը շուտով փուլ եկաւ: Այդ շրջարկին մէջ ցեղասպանութեան որոշումը կը թուի վրէժի արարք մը որ ուղղուած է ստեղծուած կացութեան պատասխանատու նկատուածներուն՝ Հայերուն դէմ: Անոնք վերածուեցան թշնամիի, փոխարինելով մեծ տէրութիւններն ու կայսրութեան քրիստոնեայ ժողովուրդներուն ամբողջութիւնը:

Ուստի օսմանցի ղեկավարները Հայերու հաշւոյն մաքրեցին իրենց բոլոր հաշիւները զորս այլուր չէին կրնար մաքրել: Ատով կը բացատրուի այն յամառութիւնը որով հանրապետութիւնը կը ներկայացուի որպէս վերածնունդ, կամ բացարձակ ըսկիզբ: Ղեկավար դասը հոգեբեկումներու այդ շրջանը աչխուժօրէն փակելով շրաւաբարուեցաւ, գրելով պատշաճ նոր պատմութիւն մը եւ ազգային նոր ինքնութիւն մը կաղապարելով: Նաեւ զինուեցաւ զրահով մը որ պիտի խափանէր պատմութիւնը, չհանդուրժելով կազմակերպուած այս մոռացումը փորփրելու որեւէ նախաձեռնութիւն: Ատով կը բացատրուի այն նրբազգածութիւնը որ ցոյց կը տրուի անմիջապէս երբ որեւէ բան հեռուէն կամ մօտէն կը հպի Հայկական հարցին:

Սակայն եթէ ամբողջական է այս ձեւով ապահովուած առողջացումը, ինչո՞ւ կարելի չըլլար ազատօրէն խօսիլ: Իրականութեան մէջ ընկերութիւնը տակաւին չէ կրցած անցեալի ցնցումներէն ձերբազատ ինքնութիւն մը կազմաւորել: Եւ այնքան ատեն որ պիտի մերժէ խօսիլ հայկական ցեղասպանութեան մասին, շատ տկար հաւանականութիւն մը միայն կրնայ ունենալ ստեղծելու «միւս ինքզինքը»:

Հանրապետութեան հիմնումին եւ կոտորածներուն յարաբերութիւնը կարեւոր դեր ունի հայկական ցեղասպանութեան թապուի վերածումին մէջ: Հանրապետութեան ղեկավարներ չեն վարանած այդ մասին յայտարարութիւններ ընելու, ինչպէս Իթթիհատի ծանօթ դէմքերէն Հ. Մէնթէշէն որ ըսած է. «Եթէ Անատոլուի արեւելքը մաքրագործած չըլլայինք Ռուսերու գործակից հայ զինեալներէն, մեր հանրապետութեան հիմնումը կարելի չէր ըլլար»: Նման յայտարարութիւններ են հետեւեալ երկուքը որոնք լսուած են հանրապետութեան առաջին Ազգ. Ժողովին բեմէն. «Փրկելու համար հայրենիքը, մենք ոճրագործ նկատուելու վտանգը աչք առինք»: «Տեղահանութեան հարցը մեզ բոլորս որպէս ոճրագործներ ցոյց տուաւ: Ատոր ձեռնարկելէ առաջ գիտէինք թէ քրիստոնեայ աշխարհին զայրոյթն ու ատելութիւնը մեր վրայ պիտի թափէր: Ինչո՞ւ մեր անունին միացուցինք ոճրագործի համբաւը, ինչո՞ւ ձեռնարկեցինք այդքան կարեւոր ու նոյնքան դժուարին գործի մը: Որովհետեւ հարկաւորը պէտք է նախաձեռնուէր, երկրին գահն ու ապագան ապահովելու համար: Բաներ որոնք մեր կեանքէն իսկ աւելի արժէքաւոր եւ նուիրական են մեզի համար»:

Պատրաստեց՝ Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ ՊԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ

Ատենէ մը ի վեր, Երեւանի մայր փողոցները (Սայաթ Նովա, Թումանեան, Տէրեան, Բաղրամեան...) ողողուած են մեծածաւալ ոռմնազդներով որոնք կը տգեղցնեն քաղաքին ընդհանուր տեսքը գողազդելով ծխախոտը, ոգելից ըմպելիները, դրամատուները... ու նաեւ ուրիշ բաներ: Այս ուրիշ բաներու կարգին, կարելի է մեծատառ կարդալ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան պետական լեզուն հայերէնն է», իսկ մէկ ուրիշի վրայ՝ «Անաղարտ պահենք մայրենին»: Կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան լեզուի պետական տեսչութեան այս վերջին յիշումները աւելի քան կարեւոր են. ապացոյց, այս քանի մը օրինակները, քաղուած մեր վերջին կեցութենէն:

- Յունիս 3ին, հրաւիրուած ենք «Մեսրոպ Մաշտոց» դպրոցը, որուն աշակերտները տարիներէ ի վեր սերտ նամակագրական կապի մէջ են Շալիլի «Ժան Մուլէն» գոլէժին հետ: Այդ օրը մեզի կը ներկայացուի ֆրանսերէն լեզուով եւ մօտ մէկ ժամ տեւողութեամբ «Ռոմէօ եւ Ժիւլիէթ» թատերախաղը: Ներկայ են ուսուցիչներ, ծնողներ ու նաեւ Ֆրանսական Համալսարանի նորանշանակ տեսուչը՝ Պ. Փոլ Ռուսէ: Անոնց ամէն մէկուն կը բաժնուի օրուան յայտագիրը ուր ռուսերէն եւ ֆրանսերէն կը պատմուի ողբերգութիւնը ու կը տրուին դերակատարներուն անունները: Այս ամբողջը առանց որեւէ հայերէն բառի... Երբ այս կէտը տնօրէնուհիին նկատել տուինք, ան իր սխալը ընդունեցաւ խոստովանելով որ նոյնիսկ չէր անդրադարձած: «Մեսրոպ Մաշտոց» դպրոց...

- Քանի մը օր ետք, կ'այցելենք Շալիլի գոլէժին հետ կապի մէջ երկրորդ դպրոցը՝ «Մուշեղ Իշխան»: Հոն ալ ներկայացում մը կայ. եօթը-ութ տարեկան փոքրիկներ, գեղեցիկ զգեստներով եւ հաճելի բեմադրութեամբ կը ներկայացնեն Ռուսաց լեզուի այբուբենը, ուր երգի ու պարերու ընկերակցութեամբ կիւրեղեան բոլոր տառերը կը տողանցեն: Մեզի կ'ըսուի որ ասիկա արդիական ձեւ մըն է մանուկներուն օտար լեզուները դիւրութեամբ սորվեցնելու: Այս կրթական հաստատութեան մուտքին, մեծատառ գրութիւն մը մեզ դիմաւորած էր. «Հայ լեզուն տունն է Հայուն»: Յուսախաբ էինք:

- Նաեւ հետաքրքրական է այցելել Երեւանի ճաշարանները. անոնցմէ է, օրինակ, Աբովեան փողոցի վրայ «Փիծծա դի Ռոմա»: Ներս կը մտնես ու քեզ կը դիմաւորէ բարձրահասակ, խարտեաշ ու գեղադէմ մատուցողուհի մը: Երբ կ'ապսպրես ընտրած ճաշատեսակդ, օրիորդը շուարած քեզի կը հասկցնէ որ Ռուս է, որ հայերէն չի խօսիր եւ... օգնութեան կը կանչէ իր գործընկերուհին: Ուրիշ անգամ մը, ուրիշ ճաշարան մը՝ «Շերլոք Հոլմս» անունով: Հոս, սպասաւորները հայ են, բայց երբ ճաշացուցակը քեզի կը ներկայացնեն, զարմանքով կը նշմարես որ ան միայն երկու տարբերակ ունի. մէկը լման ռուսերէն իսկ ուրիշ մը՝ անգլերէն: Երբ հայերէնը կը հարցնենք, զարմացած քեզի կը նային ու կը պատասխանեն. «Չունենք...»:

- Իրիկուն մը, հետեւեցանք նաեւ հեռատեսիլի յայտագրի մը նուիրուած Հայաստանի փոքրամասնութիւններուն: Ի՞նչպէս բացատրել որ Հայաստանի այդ քաղաքացիները՝ Քիւրտեր, Ուկրանացիներ կամ Ռուսեր, արտայայտուին իրենց լեզուով եւ ոչ հայերէնով: Հոս եւս անթոյլատրելի ու դատապարտելի վերաբերում մը կայ:

- Մայիս 30ին, «Արամ Խաչատրեան» վերանորոգուած համերգասրահին մէջ կը տօնուէր Յովհաննէս Շիրազի ծննդեան 90ամեակը: Մեծ բանաստեղծին ու հայրենասէրին երկու ժամ տեւող յարգանքի այս երեկոյթին լսուեցան վարպետին գործերէն հատուածներ ու իրենց սրտի խօսքը ըսին շատ մը մտաւորականներ ու մտերիմներ, Անոնցմէ՝ Վլադիմիր Ապաճեան հետեւեալ յուշը պատմեց. «Օր մը, Շիրազ կ'այցելէ իր թոռնիկին յաճախած դպրոցը: Ժամանակ մը անց, պզտիկը կը յայտնուի գրամեքենայի մը առջեւ ու խաղալով ուժգնօրէն կը հարուածէ անոր ստեղնաշարը: Երբ վարպետէն կը խնդրեն որ միջամտէ ու թոռնիկին արգիլէ այդպիսի վարուելակերպ, Շիրազ պատրաստ է հրահանգելու որ այդ խաղին վերջ տայ: Բայց երբ գրամեքենային մօտենալով յանկարծ կ'անդրադառնայ որ ան ռուսատառ է, բարկութեամբ կը բացագանչէ. "Հայկական դպրոցի մէջ ռուսերէն մեքենա՜յ: Զա՛րկ, զա՛րկ բալիկ ջան, ջարդէ՛"»:

Ե՞րբ նոր Շիրազներ պիտի յայտնուին:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ 10-ՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ ՍԿՍԱՒ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴՐՈՒԱՆ՝ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՊԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Միացեալ Նահանգներէն, Գանատայէն, Զուիցերիայէն, Արժանթինէն, Իրանէն, Սուրիայէն եւ Լիբանանէն աւելի քան 30 ուսանողներու մասնակցութեամբ, Յուլիս 12ին Համազգայինի Լիբանանի «Կոմիտաս» մանաճիւղի ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ բացումը Համազգայինի ուսանողական 10րդ համախմբումին:

Կազմակերպիչ յանձնախումբին անունով խօսք առաւ Շուշիկ Արսլանեան, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք մասնակիցներուն, ներկայացուց այս տարուան հաւաքին պատասխանատուները եւ վարիչ կազմը: Ապա խօսք առաւ հաւաքի պատասխանատու Սերժ Գալուստեան, որ մանրամասն կերպով ներկայացուց յայտագիրը եւ պարզաբանեց կարգ մը կէտեր ու մանրամասնութիւններ: Ապա ուսանողները ներկայացուցին իրենք զիրենք:

Կէսօրէ ետք ժամը 4ին ուսանողները այցելեցին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին, լսեցին անոր խօսքը եւ ստացան օրհնութիւնը:

Ուսանողական համախմբումը Լիբանանի մէջ իր աշխատանքները շարունակեց մինչեւ Յուլիս 18, որմէ ետք խումբը մեկնեցաւ Հայաստան եւ այլ ուսանողներու միանալով, ծրագիրը կը շարունակուի մինչեւ Յուլիս 31:

2004ի այս համախմբումին մասնակիցներուն մէջ են նաեւ երիտասարդ-երիտասարդուհիներ Վրաստանէն, Անգլիայէն, Հայաստանէն եւ Արցախէն, որոնք համախմբումին միացան Հայաստանի մէջ, Յուլիս 19ին:

Համազգայինի ուսանողական համախմբումի ծրագիրը սկսաւ տասը տարի առաջ, նպատակ ունենալով ամրան ընթացքին համախմբել Սփիւռքի, Հայաստանի եւ Արցախի հայ ուսանողները, անոնց ծանօթացնելու համար հայ մշակոյթը, Հայաստանի ու Արցախի պատմական վայրերը, սփիւռքահայ մեր կառոյցներն ու հաստատութիւնները: Միաժամանակ առիթ ընծայելով որ համալսարաններու եւ պատոյտներու ընթացքին աշխարհացրիւ հայ երիտասարդ - երիտասարդուհիները իրարու ծանօթանալու եւ կապ հաստատելու պատեհութիւնը ունենան: Փորձառութիւնը ցոյց տուաւ, թէ համախմբումներուն մասնակցողները միշտ խանդավառուած վերադարձան, ուսանելին ու հաճելին միախառնելու առիթը վայելելով: Միաժամանակ իրարու ծանօթանալով ու նոր բարեկամութիւններ հաստատելով իրենց ազգակիցներուն հետ:

Համախմբման վայրերը եղան Հայաստանն ու Լիբանանը: Իսկ այս տարի, ուսանողական համախմբումին 10ամեակին առիթով, թէ՛ Հայաստանը, թէ Լիբանանը հաւաքավայր եղան:

Այս տարի մեծ էր թիւը մասնակիցներուն, ներկայացնելով հետեւեալ պատկերը..

ԱՄՆ՝ 31, Զուիցերիա՝ 1, Անգլիա՝ 2, Արժանթին՝ 1, Գանատա՝ 1, Իրան՝ 3, Լիբանան՝ 4, Սուրիա՝ 2, Վրաստան՝ 2, Հայաստան-Արցախ՝ 5: Ընդամէնը 52 հոգի:

Ասոնց վրայ աւելցան խորհրդատուները, պատասխանատուները, կազմակերպիչ եւ օժանդակ յանձնախումբերու անդամները, որոնք եկան զանազան երկիրներէ: Անոնք են..

ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒՆԵՐ՝ Լորիկ Ալեքսան-

ՀՈՂՎԱԾ

ՊԱՐՈՆ ՄԱՆԻԻ յիշատակին

Ամբողջ կեանքը լռութեամբ ապրեցաւ եւ ամառնային այս ամայի օրերուն, Սեւրի իր առանձնութեանը մէջ Յուլիս 17ին հոգի կ՚աւանդէր ամէնուն սիրելի, ամէնքէն յարգուած «Պարոն Մանիւ»ն:

Զինք կը յիշեմ դպրոցական տարիներէն: Քառասունական Թուականներուն էր, Այրաֆիէի Ս. Գրիգոր ճեմարանին (Պէյրութ) փայլուն երիտասարդութեան մաս կը կազմէր, Վարդան եղբօրս, Արային, Անդրանիկին, Ժանին եւ մի քանի այլ դասընկեր երիտասարդներու հետ որ վարժարանին սկաուտական կեանքին առանցքը կը կազմէին. կը կատարէին Թատերական ներկայացումներ. կը կազմակերպէին համազգային հանդիսութիւններ՝ Վարդանանց տօնակատարութիւններ իրենց քոյրերուն հետ կ՚երգէին Կանաչեանի Նորակազմ «Գուսան» երգչախումբին եւ Գասպար Իփէկեանի փիէսներուն մէջ: Կը մասնակցէին Ազատամարտ ակումբի ֆութպոլի, հեծիկի, փինկ-փոնկի մրցումներուն, կը ստանային Ֆրանսական Թերթեր -«Պիւք» եւ «Գլէօպ»- կը հետեւէին Մարսէլ Սէրտանի յաղթանակներուն, կը հոլովէին Պարթալիի եւ Գոփփիի անունները, գտնէին Թէ ո՛վ է Ռուբէն Մամուլեանը եւ հայ երիտասարդ երգահանը՝ Արամ Խաչատրեան որ նոր սկսած էր հորիզոնին վրայ փայլիլ: Մեծ Եղեռնէն վերջ Լիբանանի նորակազմ գաղութին փայլուն երիտասարդութիւնն էր:

Եկան ներգաղթի տագնապի տարիները. 1946-47 Թուականներուն գաղութը երկփեղկուիլ սկսաւ: Կուրօրէն «հայաստանասէրներու» եւ վերապահ հայրենասէր սեբունդին միջեւ եղան բախումներ: Երեսփոխանական ընտրութիւններուն եղան նոյնիսկ սպանութիւններ. Հայը Հայու դէմ: Ես մի քանի տարիով փոքր էի եղբօրմէս որ գիս միշտ հեռու կ՚ուզէր պահել ազգամիջեան կռիւներէն, բայց արդէն մեր դասարաններուն մէջ ալ ամէն օր աշակերտ կը պակսէր: Փոպետա և Թըրանսիլվանիա նաւերը ամէն շաբաթ նոր կարաւաններ կը փոխադրէին դէպի խորհրդաւոր հայրենիք մը, ոմանց համար արքայութիւն, իսկ մնացողներուն՝ բանտ:

Այդ արդէն ազդանշանն էր որ գաղութը հոգեվարքի մէջ մտած էր արդէն այդ տարիներուն: Ոմանք շուտով զգացին ու սկսան ապաստաններ փնտռել օտար ափեր:

Մանուէլ ունէր վարդապետ հօրեղբայր մը, Արնուվիլի ժողովրդապետ Գէչէճեան Հ. Լեւոնը: Դժուար չեղաւ իրեն Ֆրանսա գալ ուր ունէր ամուսնացած քոյրեր: Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը ձեռքերը լայն բացաւ նման ազնիւ երիտասարդի մը գործ տալու, որ տէր էր ընտիր հայերէնի, ֆրանսերէնի, բարձրագոյն ուսումի, եւ Մանուէլ Գէչէճեանը եղաւ բազմաթիւ սերունդներու սիրելի եւ փնտռուած Պարոն Մանիւն, ազնիւ, ջայլ աստիճան յարգալիր՝ իր վարդապետներուն եւ ծնողներուն հետ, ազնիւ ընկեր գիշերօթիկ տղոց որոնց բոլոր դժուարութիւնները ինք իր մօտական հեզութեամբ կը լուծէր:

Վարժարանի փակուելէն վերջն ալ, մի քանի տարի շարունակեց դասաւանդել Սեւրի շարաթօրեայ դպրոցի աշակերտներուն եւ միայն վերջին շրջանին էր որ քաշուեցաւ երբ զգաց թէ իր մէջ Թառած հիւանդութիւնը արագօրէն կը յառաջանար:

Տասնըհինգ օր առաջ ուզեցի օգտուիլ Փարիզ գտնուելէս եւ այցելութիւն մը տալ սիրելի Մանիւյին. ալ մարդ չէր ընդունէր. կը զգար թէ վերջին ժամերն էին:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.

տըրեան, Լալէ Մանճիկեան, Վարանդ Եափուճեան եւ Յովհան Թնճուկեան:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐ՝ Սերժ Գալուստեան, Շանթ Շխրտըմեան, Զեփիւռ Օհաննէսեան:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐ՝ (համախմբումին մասնակցող) Սելլա Թնճուկեան, Շուշիկ Արսլանեան: Հուրիկ Պաղտասարեան, Լիլիթ Գալըստեան, Հրանդ Մարգարեան եւ Հրաչ Սիմոնեան:

ՕԺԱՆԴԱԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ՝ Թամար Տէր Օհաննէսեան (Թերթիկի խմբագրութիւն), Զարուկ Գապագեան (խմբագրութիւն եւ Թարգմանութիւն), Լալէ Մանճիկեան (Թղթակցութիւն), Միշէլ Շաքեան (վիտէոյի պատրաստութիւն), Լուսա Սիմոնեան (գեղարուեստական յայտագիր), Սիւզան Սիսեռեան (դրամահաւաք):

Այս տարուան համախմբումի ծրագիրը, պտոյտներու, տեսարժան վայրեր այցելութիւններու եւ Թատերական, երաժշտական ու պարային հանդիսութիւններու ներկայ գտնուելու կողքին, ունէր հետեւեալ ծրագիրը:

Ա.- Դասախօսութիւններ. դասախօսներն էին՝ Արամ Ա. Կաթողիկոս, Արմէն Պալեան, Վեր. Ներսէս Պալապանեան, Սեդա Խտըշեան, Եսայի Հաւաթեան, տոքթ. Հրանդ Մարգարեան, փրոֆ. Ռատիկ Մարտիրոսեան, Հենրիկ Իգիթեան, Մեսրոպ Քհնյ. Արամեան, փրոֆ. Արմէն Բաբախանեան:

Բ.- Հանդիպումներ Արմէն Ռուստամեանի, Վիգէն Սարգսեանի եւ Արօ Պողիկեանի հետ, նաեւ Վանուշ Խանամիրեանի եւ Նորայր Մեհրապեանի հետ:

Գ.- Կլոր սեղան՝ Վարանդ Ալեքսանտըրեան, Արմէն Պալեան, Խաչիկ Մուրատեան եւ Հրաչ Սիմոնեան:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանը, Յունիս 30ին Հայ Աւետարանական Ա. Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, ներկայացուցած է իր կրթական յիսնամեայ ծառայութեան նորագոյն հունձքը, շրջանաւարտից 44րդ հանդէսով: Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահ՝ զօր. Էմիլ Լահուտի հովանաւորութիւնը վայելող հանդիսութիւնը սկսած է այս տարուան ինը տասնեակ շրջանաւարտներուն հանդիսաւոր մուտքով: Առաջին խօսք առնողը եղած է տոքթ. Փօլ Հայտոսթեան, շեշտելով թէ համալսարանի իւրաքանչիւր վկայականաց հանդիսութիւն տօնակատարութիւն մըն է: Անգլերէն եւ արաբերէն իր խօսքին մէջ ան ըսած է նաեւ «անգամ մը եւս համալսարանաւարտներու փաղանգ մը յոյսով եւ տարիներու պատրաստութեամբ կը նետուի կեանքի ասպարէզ, պատրաստ ըլլալով գործի»: Նշած է թէ յառաջիկայ տարեշրջանին համալսարանը պիտի տօնակատարէ իր հիմնադրութեան յիսնամեակը, յոյս յայտնելով որ հայ համայնքը կը շարունակէ իր կապը պահել համալսարանին հետ: Օրուան հիւրը եղած է հարաւային Լիբանանի մէջ ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարի ներկայացուցիչ Սթեֆան տը Միսթուրա, որ իր խօսքը ուղղելով շրջանաւարտներուն, անհրաժեշտ նկատած է համայնքին վերադարձնել անոր կողմէ ջամբուած կրթութիւնը, ուսումը, դաստիարակութիւնը: Ապա, տեղի ունեցած է Հայկազեան համալսարանի 89 շրջանաւարտներու վկայականներու տուչութիւնը: Անոնք ստացած են Պսակաւոր արուեստից, Պսակաւոր գիտութեանց եւ Մագիստրոս Արուեստից տիտղոսները: Շրջանաւարտներու անունով, անգլերէն եւ արաբերէն ուղերձ մը արտասանած է Միրէյլ Պօղարեան: Հանդիսութիւնը աւարտած է վեր. տոքթ. Մըկրտիչ Գարակէօզեանի աղօթքով:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան Յուլիս 1ին տեղի ունեցած է Ալլա Լեւոնեանի եւ Արսէն Գրիգորեանի զոյգ երգահանդէսներուն առաջինը: Երկու մասէ բաղկացած յայտագիրը կ՚ընդգրկէր ժողովրդային, գուսանական եւ ազգային երգեր: Կարգ մը երգերու իր պարային մասնակցութիւնը բերած է «Քնար» պարախումբը:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Յունիս 25ին տեղի ունեցած է Նոր Սիս Թաղամասի ազգային Աքսոր Գասպարեան վարժարանի մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի հանդիսութիւնը: Լիբանանեան եւ հայկական փառերգներու ունկնդրութենէն ետք վարժարանի ուսուցիչներէն Կարօ Աղազարեան ներկաները հրաւիրած է յարգելու յոտնկայս ինքնաշարժի զոհ գացած փոքրիկն Սարգիս Պէքէրէճեանի յիշատակը: Վարժարանը հետեւած է սկզբունքի իր ուղղութեան՝ «Հաւատք, Կամք, Նուիրում»: Մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի աշակերտները ապահոված են գեղարուեստական յայտագիրը: Վերջաւորութեան, առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկ. Խէրէճեան, բնաբան ներկայացնելով հաւատք, կամք եւ նուիրում սկզբունքները, շեշտած է թէ անոնցմով կարելի է յաջողիլ անձնական թէ ազգային կեանքի մէջ: Գնահատած է վարժարանին հանդէպ Աքսոր Գասպարեան բարերարի ընտանիքին բերած նպաստը, նոյնպէս վարժարանին նեցուկ կանգնած բոլոր բարերարները եւ նուիրատուները, մասնանշելով Ազգային Ուսումնական Խորհուրդին եւ Ազգ. Առաջնորդարանին հետեւողական ջանքերը յօգուտ մեր բոլոր ազգային վարժարաններուն:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 11ին երեկոյթ մը կազմակերպուած էր «Արարատ - Կամար» մշակութային միութեան կողմէ ի պատիւ Ռ. Հատտէճեանի: Երեկոյթին նախագահած է Զարեհ Ա. Քհնյ. Զարդարեան, հանդիսավարը եղած է Ս. Խաչ վարժարանի ուսուցչուհի տիկին Սեդա Գանտահարեան, մինչ պաստառի վրայ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի Թորոնթոյի մասնաճիւղի վարիչներէն Մկրտիչ Մկրտիչեանի կողմէ ներկայացուած են Ռ. Հատտէճեանի դիմանկարն ու զանազան գիրքերու լուսանկարները: Ան կարդացած է նաեւ Ռ. Հատտէճեանի «Պտոյտ մը հայ բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ» հատորէն երկու հատուածներ: Անդրանիկ Զիլինկիրեան շուրջ 45 վայրկեան խօսած է Ռ. Հատտէճեանի կեանքի դրուագներու, հրատարակած գիրքերու եւ տարած աշխատանքին մասին: Անակնկալ մը եղած է Հատտէճեանին համար, երբ փոքրիկն Թամար Աթիք անգիր արտասանած է «Մեսրոպ Մաշտոց»ը: Ապա, խօսք առած է Ռ. Հատտէճեան, որ արտայայտուած է Պոլսոյ հայ մշակութային եւ կրթական կեանքին մասին: Հուսկ բանքը խօսած Զարեհ Քհնյ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Անիկա կ՚ըսէր.

- Հանրածանօթ Մարիան ու Գրիգորը կ՚ամուսնացնենք կոր: Այո՛, կ՚ամուսնացընենք կոր հայ լուսաւորչական պսակով: Գրիգորը հայ կաթոլիկի զաւակ է, իսկ Մարիան ռումանացի օրթոտոքս աղջիկ: Երկուքն ալ հայ լուսաւորչական աւազանի մէջ կը խօթենք կոր: Քաջալերելու է այս պսակը: Անհագին խնդիր եղած է, անհագին երարանցում, անհագին կռիւ: Սոսկալի պայքար կայ: Օրմանեան, Սրբազան պատրիարքնիս գործը դիւրացուց: Ամէն հայ պէտք է տէր կանգնի իրենց: Մասնաւորապէս հայ վաճառականն դասուն վրայ պարտք կը ծանրանայ իրենց նուէրներով քաջալերելու եւ օգնելու այս ամոլին:

Այս բոլորը տեղի կ՚ունենային Գրիգորէն ու Մարիայէն գրեթէ զատուած: Ժողովին որոշումն էր այս: Սարգիս, Կարպիս, Թոսեալը ու Թօնի հրապարակ նետուած էին, հրաւիրագիրներ ի ձեռին, նուէր հաւաքելու համար: Կը ժողվէին մաս մը նորապսակ ամոլին ու մաս մըն ալ անշուշտ իրենց համար: Ու սուտը իրաւին կը խառնէին եւ կը խօսէին: Տիրացու Տրդատ կ՚ըսէր.

- Մեր Գրիգորիկը փառաւոր գործ ունէր. այս ամուսնութեան պատճառաւ իր գործն ալ կորսնցուց: Հիմակ անգործ է: Հարկ է դրամով կամ նուէրներով սատարել իրեն: Տուէ՛ք, այս ազգային տղուն: Ու գրեթէ Պոլսոյ մէջ խանութ չթողուց: Շաբաթներով շրջեցաւ յանուն նուիրահաւաքութեան: Իր բարեկամ առեւտրականներէն յանձնարարական կ՚առնէր իրեն անծանօթ վաճառականներու դիմելու համար: Կը ճառէր, կ՚երգէր, կը լալէր, առասպելներ կը հիւսէր ու անպայման բան մը կը փրցնէր: Կերպասներ, ճերմակեղէններ, կըտաւներ, մետաքսեղէններ, սնդուսներ, գլխարկ, կօշիկ, գուլպայ, շապիկ, փողկապ ու անդրավարտիկ:

Գրիգոր հաւաքուածներով կրնար բանալ «Պոն Մարշէ» մը:

Միւս կողմէ՝ Թօնի ու Թոսեալը պարապ չէին կեցած: Անոնք ալ կը գործէին երկխղճութեամբ: Թօնի տակնուվրայ կ՚ընէր Ղալաթիան, Տիրացու Տրդատ Պոլսոյ կողմի հայ խողերը կը քամէր ու Սարգիս աղա ռսկերչաց շուկայի իր արհեստակիցները կը կթէր: Զորսն ալ հերոսի նման կը գործէին: Ամէն գիշեր կանոնաւորաբար ժողով կը գումարէին, իրարու հաշիւ կը ներկայացնէին, միշտ իրարու համաձայն կ՚ըլլային, կը շարունակէին, նուիրահաւաքութեան պայմանաժամը կ՚երկարաձգէին եւ այս օրակարգի խնդիրներէն վերջը կը նստէին եւ օղի կը ճնկէին միշտ Մարիային եւ Գրիգորի կենացը.

- Անոյշ անմահութիւն:

Օղեսեղանին շուրջ ամէն ոք իր սուտերը, իր հնարամտութիւնները, իր սխրագործութիւնները, իր ձեւերը, կերպերը կը պատմէր, կը ներկայացնէր, անպայման ինքնագովութիւնով: Երբեմն զիրար կը քննադատէին, զիրար կը քաշքշէին, կը ծաղրէին, իրարու խորհուրդ ու հասցէ կուտային, հետեւեալ իրիկուան համար ժամադրուելով:

Բացի Թօնիէն միւսները այս ժողովին նախագահութիւնը սատանձնել փորձած էին: Սարգիս աղա յաղթած էր իր ախոյեաններուն: Ինքն էր առաջնորդողը: Ինքն էր որ կուտար գլխաւոր ուղղութիւնը հեղինակօրէն: Ինքն էր որ վերջնական քննադատութիւնը կամ գնահատութիւնը կ՚ընէր: Ինքն էր որ ամէնէն աւելի լրջօրէն ձեռք կ՚առնէր խնդիրը: Ինքն էր որ ամէնէն աւելի համոզուած էր կատարուած նուիրահաւաքութեան արդարութեան: Ու ինքն էր դարձեալ որ ամէնէն քիչ շահագործած էր այս շարժումը: Անիկա խորին համոզումով կ՚ըսէր.

- Այս հարսանիքը, որ կատարուեցաւ, հանրային գործ մըն էր: Անիկա գրեթէ կրօնական ու ազգային ցոյց մըն էր: Ցոյց մը ընդդէմ կաթոլիկներուն, օրթոտոքսներուն եւ այլասերած լուսաւորչականներուն: Անիկա նոյնպէս ցոյց մըն էր հարս ու փեսային ծնողներուն դէմ, Ալէմ Տաղի օդափոխութեան գացած սկիստարցիներուն դէմ, Մաղաքեան էֆէնտիին դէմ: Անիկա նոյնպէս ցոյց մըն էր սիրտը ուրացող բոլոր անզգամներուն, կեղծաւորներուն, ապուշներուն դէմ: Այդ հարսանիքը յաղթանակն էր ողջմտութեան, լուսաւորութեան, սիրոյ, հաւատքի, բարեպաշտութեան եւ ուրիշ հազար տեսակ առաքինութիւններու:

Թոսեալը շատ չէր ախորժեր Սարգիս աղայի տրամաբանութենէն եւ սակայն կը զգար որ եթէ ընդդիմախօսէր, իր վրայ պիտի յարձակէին անմիջապէս Տիրացու Տրդատը ու Սարգիսը: Լաւագոյն կը համարէր այդ կարգի խօսքերու ընթացքին օղի խմել ու չլսելու գալ:

Տիրացու Տրդատ կը շարունակէր Սարգիս աղայի քարոզը ու կ՚ըսէր.

- Այո՛, շատ շիտակ: Այս ամուսնութիւնով մենք հաւուած մը տուինք կաթոլիկ, բողոքական, օրթոտոքս ու կռապաշտ բոլոր եկեղեցիներուն: Աստուծոյ մատը կայ այս գործին մէջ: Արդարութիւնը յաղթանակեց: Ս. Գրիգոր լուսաւորիչ իր մատը մարդոց աչքը չի խօթեր, հապա այս ձեւով կը կարգադրէ: Հասկցողին շատ բարեւ: Հայ լուսաւորչական ժողովուրդը պէտք է ինքզինքը հպարտ զգայ այս յաղթութեան համար:

Թօնի ալ կը խօսէր ու կ՚ըսէր.

- Գրիգորին հայրը իմ շնորհիւ գործի տէր եղաւ. ուրախ եմ որ իր զաւկին ալ կրցայ օգտակար ըլլալ: Եւ այս ամուսնութիւնը կ՚առնեմ իբր սիրոյ անկեղծ ամուսնութիւն: Անոնք առեւտուր չըրէն իրարու հետ, ուրիշներու նման: Ինծի համար այս ամուսնութիւնը ամէնէն սուրբն է:

(Շար. 88)

(Շար. Ա. էջէն)

կոչուած բան գոյութիւն չունի, պատերազմ էր, դաւաճանութիւն, տեղահանութիւն, եւլն, եւլն.:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՐՏՈՂԱՆ, Յուլիս 21ին, ամէնէն արգիլնաւոր աշխատանքը տարաւ ի նպաստ իր երկրին անդամակցութեան բանակցութիւններուն, երբ էուպիւս համաձայնագիր մը ստորագրեց Թըրքիշ էուլայնզի հետ 36 էուպիւսի ապսպրանքը ապահովելով: Տը Կօլ ըսած է Լա Փալլսեան ճշմարտութիւն մը՝ պետութիւնները բարեկամ չունին, շահեր ունին: Եւ այդ էուպիւսները շատ աւելի մեծ դեր կրնան խաղալ քան Թուրքիոյ հաւատարմութիւնը Գոփընհակընի չափանիշերուն: Այս չօշափելի գործէն զատ, Էրտողան դատը պաշտպանած է երկրի մը որուն անդամակցութիւնը «համաշխարհային մակարդակի վրայ օրինակ» կրնայ ծառայել: Մնաց որ, Շիրաքը համոզելը, ինչ որ շատ դըժուար չէր, չի բաւեր, հարկ էր համոզել հանրային կարծիքը, որ հիմնովին դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան: Հոկտեմբերի տեղեկագրէն ետք, Դեկտեմբերին է որ 25 պետական ղեկավարները իրենց որոշումը պիտի հաղորդեն, կը բաւէ որ միայն մէկ երկիր դէմ ըլլայ, որպէսզի ձախողի գործը: Մերժողական միակ ձայնը, առայժմ Աւստրիան է, մինչ Յունաստանը թեր է, կը մնայ որ Թուրքիա բաներ մըն ալ զիջի Աւստրիային...:

ԱԶԳԱՅԻՆ Ժողովը 142 ժամուան վիճաբանութիւններէ ետք, Յուլիս 19էն 20ի գիշերը քուէարկեց հիւանդութեան ապահովագրութեան օրինագիծը 358 ձայնով 195ի դէմ եւ 14 ձեռնպահութիւն: Թեր քուէարկեցին միայն Իւ. ԷՄ. Փէ.ի երեսփոխանները, դէմ՝ ձախը, իսկ Իւ. Տէ. էՖ.ը բաժնուած պատկեր մը պարզեց: 16 երեսփոխան դէմ քուէարկած են (Ֆր. Պայրու ներառեալ), ձեռնպահ մնացած են 14 միւսները, որոնց կարգին Անտրէ Սանթինի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ նախագահ ընտրուեցաւ սպանացի ընկերվարական Ժոզէփ Պորէլ 208ի դէմ 388 ձայնով: Գլխաւոր մրցակիցն էր լեհ ազատականը՝ Պրոնիսլաւ Կերէմէք, որ ստացաւ այդ 208 ձայները, թեկնածու էր նաեւ Ֆրանսացի համայնավար Ֆրանսիս Վիւրց որ 51 ձայն ստացած է: Ֆրանսայի 78 երեսփոխանները պատճառ են որ Ընկերվարականները առաջին պատուիրակութիւնը ըլլան 31 երեսփոխանով 200 ընկերվարականներու վրայ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Ազգաժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը դատապարտէ Շարոնի բարձրացուցած պատին կառուցումը եւ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան բանբերը՝ Հէրվէ Լատուս ողջունած է այդ բանաձեւին քուէարկութիւնը: ԱՄՆ դատապարտած են գտնելով որ «ճիշդ ճամբան» չէ Մերձաւոր-Արեւելքի հակամարտութեան կարգադրութեան համար: Բանաձեւը քուէարկուած է ջախջախիչ մեծամասնութեամբ եւ կը հրահանգէ որ Իսրայէլ գրեթէ ամբողջութեամբ քանդէ ինչ որ ցարդ շինուած է: Շարոն յայտնած է անմիջապէս, որ որեւէ ձեւով նկատի պիտի չառնէ այդ բանաձեւը, որ համապատասխան է Արդարութեան Միջազգային Ատեանի վճիռին: Ըստ Քոֆի Անանի, Իսրայէլ պէտք է նկատի առնէ Ատեանին վճիռը, որ նոյնիսկ եթէ պարտադիր չէ, բարոյական արժէք ունի: Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի միջեւ մթնոլորտը փոթորկոտ կը մնայ: ՄԱԿ-ի մօտ Իսրայէլի դեսպանը ամբաստանած է Ֆրանսան, որ կենսական դեր խաղացած է այդ բանաձեւին քուէարկութեան ի նպաստ:

ԻՐԱՔԻ մէջ, ոճրափորձերը չեն դադրիր և միայն Յուլիս 21ին 11 մեռեալ կար: Առեւանգուած են օտար վեց վարորդներ, երեք Հնդիկ, երկու Քէնիացի եւ մէկ Եգիպտացի, «Սեւ դրօշակներ» մկրտուած խմբակի մը կողմէ, որ կը սպառնայ սպաննել, եթէ իրենց քուէյթցի գործատէրը երկրէն չքաշուի:

ՖԻԼԻՓ ՍԵԿԷՆ, նախկին նախարար եւ Ազգ. Ժողովի նախկին նախագահ, Հաշուեքննիչ Ատեանի նախագահ նշանակուեցաւ:

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 25 juillet 9h30-10h :
FOI ET TRADITIONS DES CHRETIENS ORIENTAUX
«Une des merveilles d'Ani: St Grégoire de Tigran Honenc».

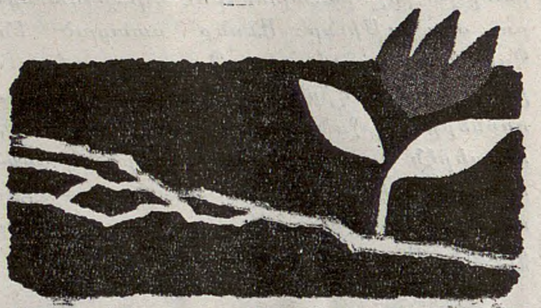

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

CHAVILLE

EgliseSt Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe les dimanches 1er août, 8 août, et 22 août.

Le dimanche 15 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre à 9 heures,** dans la salle de l'église.

Inscriptions sur place.
6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը տարեց անձ կամ մանուկ խնամելու աշխատանք կը փնտռէ:
Հեռաձայնել տիկին Նինայի՝
06 23 82 67 06

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին, ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի:
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան ատեն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան Ներկայացուցչական Ժողովս, իր հերթական նիստին՝ գումարուած 2 Մարտ 2004ին՝

Նկատի ունենալով՝ որ Ժողովիս պաշտօնավարութեան քառամեայ շրջանը իր լրումին կը հասնէր, որոշեց՝

Համապատասխան Կրօնական Ընկերակցութեանս Կանոնագրի տրամադրութիւններուն՝ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ նոր ԺՈՂՈՎին անդամներուն ընտրութիւնը կատարել՝

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ,
24 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2004ին:

ԴԻՒԱՆ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

*
**

COMMUNIQUE

L'Assemblée des Délégués de l'Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique Arménienne de Paris et de la Région Parisienne, dont le mandat de quatre ans arrive prochainement à son terme, a décidé, au cours de sa réunion du mardi 2 mars 2004, de faire procéder à son renouvellement, conformément à ses Statuts.

Dans ce but, elle a fixé la date de la prochaine élection au :

**DIMANCHE
24 OCTOBRE 2004**

LE BUREAU
DE L'ASSEMBLEE DES DELEGUES

le 24 juin

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք
մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ ու
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի
Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՈՒԹՈՒՃԵԱՆԻ,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արջուկենցի,
նաեւ կառուցումէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ԿԱԼԱ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ Կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22.30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ 24-25
SAMEDI - DIMANCHE
24-25 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20·997 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·997

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԷՆ ԵՏՔ

Բ.

Թուրքիոյ վարչապետին Փարիզ այցը ուշադրութեան արժանի անցք եղաւ զուտ հայկական տեսանկիւնէն: Անիկա որոշ չափով սպասելի էր, քանի որ Հայ Դատի աշխատանք տանողները որոշ պատրաստութիւն տեսած էին. սակայն հայկական նիւթին ներկայութիւնը գերազանցեց սպասելիին սահմանները, յատկապէս Երտողան մամուլի ասուլիսին ցեղասպանութեան առընչուած հարցումներով ու Ֆ. Հոլանտի մատնանշումներով:

Այս արծարծումը, 90 տարեկան հարցի մը այս ձեւով արժէականացումը նախ անգամ մը եւս անդրադառնալու կը մղէ երեւոյթին իսկական պատճառներուն: Ոչ հայկական մամուլի ներկայացուցիչներ, այլ ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր երբ Թուրք վարչապետը կը հարցապնդեն ցեղասպանութեան մասին, կամ անոր խնդրանքին որպէս պայման կը պահանջեն Թուրքիոյ ճանաչումը, արդար, այլ անտեսուած դատի մը մտահոգութեամբ կը բացատրուի՞ կատարուածը: Բարեբախտաբար նման կարծիք ունենալու չափ միամիտ չէ մնացած արեւմտեան ու ոչ ոքի համար գաղտնիք է թէ ներկայի պայմաններուն մէջ հայկական խնդիրը օրակարգի կու գայ շահարկումի ճամբով, կամ այլ խօսքով՝ որպէս լաստ:

Երբ Անգարա, հոգ չէ թէ մեծ մասով ձեւականօրէն, ամէնէն անսպասելի քայլերուն յանձնառու կ'ըլլայ անխախտելի նկատուած թաբուներ խորտակելով, որպէս վերջին խաղաքար առաջ կը քշուի ցեղասպանութեան ճանաչումը: Վստահաբար այն ապահովութեամբ որ անոր առջեւ ջուրերը կանգ պիտի առնեն, դիւրացնելով եւրոպացի Թուրքիա մը չփափաքողներուն մերժումի գործը:

Ի՞նչ պիտի պատահի սակայն եթէ այս ջուրերն ալ անակնկալի մը յանդին: Ֆ. Հոլանտի պայման-պահանջը բաց դուռ մըն ալ ընծայած է Անգարայի. ան զանազանած է «ցեղասպանութեան պատասխանատուութեան» ու «ցեղասպանութեան իրողութեան» ճանաչումները, շեշտելով թէ իրենց ակնկալածը առաջինը չէ, երկրորդն ալ կը բաւէ: Եթէ ի վերջոյ Անգարա որոշէ այս առիթով այդ հարցն ալ փակել ու ընդունելի տարազ մը հնարէ «իրողութեան ճանաչումին», ի՞նչ պիտի պատահի: Եւրոպացիներուն համար ու գլխաւորաբար մեր ճակատին վրայ:

Եւրոպացիները, դժուար չէ կռահել որ կամ նոր անընդունելի մը պիտի ճարեն, կամ ճակատումի բաւական նեղցած գետնին վրայ պիտի յօժարին բանակցութեան սկսելու թուական մը որոշել. ով գիտէ 5-10 տարիէն սեղան նստելու, 15-20 տարի բանակցելու նախատեսութեամբ, քանի ակներեւ է որ Թուրքերը այդքանով ալ գոհանալու յօժար են շատոնց:

Ինչ կը վերաբերի մե՛ր ճակատին, նման պարագայի մէջ քաղաքական հասունութեան, լրջօրէն պատրաստ գտնուելու պարտաւորանքը պիտի ներկայանայ, քանի որ որեւէ ձեւի ճանաչում եթէ եւրոպացիին համար պիտի փակէ հայկական թղթածրարը, մեր առջեւ պիտի բացուին յետագայ աւելի փշոտ էջեր:

Այս միջանկեալ հանգրուանէն թելադրուած հարցականներու շարքին կայ ըլլուութեան մատնուած մըն ալ. երբ գոհունակութիւն կը զգանք Թուրքիան մերժող կեցուածքներու առջեւ, իսկապէս վստա՞հ ենք որ անվրէպ են մեր բոլոր հաշիւները: Երբ համարկուած մեր երկակի, եռակի ինքնութիւններուն եւրոպական երեսը կը յարի Թուրքիան մերժողներու բազմութեան, ի՞նչ կը թելադրէ Սփիւռքահայու, Պոլսոյ մէջ գաղութի տէր Հայու, բարդ այս իրականութիւնը նաեւ հայաստանեան ակնոցով դիտողի երեսը:

Զարժե՞ր, օրինակ, նկատի առնել Եւրոպայի անդամ Թուրքիոյ մը քաղաքացի այդ գաղութին ենթադրելի դիւրութիւնները, կարելիութիւնները. դպրոց, եկեղեցի, լեզու, կալուած, ու մնացած բոլոր մարզերուն մէջ:

Նոյնն է պարագան Հայաստանի համար: Եւրոպացի նկատուած, կամ նկատուելու ճամբուն վրայ դրուած Թուրքիա մը նախընտրելի պիտի չըլլա՞յ ներկայի շրջափակող, ամէն յարմար դաշտ առիթի սպառնալիքներու լեզուով խօսող դրացիէն:

Անգամ մը եւս աշխարհի բաները մեզ գետեղած են երեւութապէս մեզի հետ առընչութիւն չունեցող հարցերու, հաշիւներու խրթին իրականութեան մէջտեղը: Եւ ըսել որ օգնութեան հասցէները մեծ թիւ չունին: Կայ անարդար հաշուեյոյց մը մէկուկէս միլիոնով վճարածի մեր փորձառութիւնը, կայ որեւէ սխալ աններելի դարձնող ներկայի փափուկ իրականութիւնը:

Պիտի բաւէ՞ն որ այս «խաղ»ին ալ պարտեալները չըլլանք:

Ա. Թ.

ՊՈԼՍՈՅ ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՏԵՍԱԿՑԱԾ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը Յուլիս 16-ին այց մը տուած է վարչապետի օգնական եւ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի: Պատրիարքը նամակ մը յանձնած է նախարարին, անոր նկատառումին յանձնելով հայ համայնքին հարցերը եւ շեշտելով թէ Եւրոպային պատշաճելու համար փոքրամասնութիւններու առընչուած շարք մը բարեփոխումներ թուղթի վրայ մնացած էին, անոնց կիրարկումը կը կաղար եւ գործնականին մէջ գրեթէ ոչինչ փոխուած էր:

Նամակը յանձնելէ առաջ Մեսրոպ Արք. բերանացի կերպով համառօտակի ներկայացուցած է համայնքը յուզող հարցերը. Նախարարը պատասխանած է թէ ծանօթ են հարցերուն եւ անոնց լուծումին համար պէտք եղած զգայնութիւնը կայ, ջանքը կը ցուցաբերուի, այսուհանդերձ, «կարգ մը հարցերու լուծումը ժամանակի կը կարօտի»:

ՆԱՄԱԿՈՎ ՇԵՇՏՈՒԱԾ ԿԷՏԵՐԸ

Մեսրոպ Պատրիարք նախ ընդգծած է թէ թէ՛ Պատրիարքութիւնը, թէ՛ համայնքը կարելի ամէնէն դրական ներդրումը կ'ունենան Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթին: Հայ համայնքը ըլլալով ոչ-իսլամ ամէնէն բազմանդամը, ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ եւրոպացի նախարարներու, դիւանագէտներու, մամուլի մարդոց եւ այդ առիթները կ'օգտագործէ ի նպաստ Թուրքիոյ անդամակցութեան դրական կարծիք ստեղծելու: Ասոր զուգահեռ, դժբախտաբար հայ համայնքին հարցերը նոյն վիճակին մէջ կը մնան եւ կիրարկումի առումով դրական փոփոխութիւն չի նշմարուիր:

Մեսրոպ Պատրիարքին նամակը հետեւեալ կէտերով ամփոփած է այն ժխտական կիրարկումները որոնց դէմ յանդիման կը մնայ համայնքը.

ա - Պատրիարքական Աթոռին կարգավիճակը

Հակառակ բազմակի մակարդակով աշխատանքներու, պատրիարքական աթոռի կարգավիճակին, դիրքին, վարչութեան եւ ընտրութեան սկզբունքներուն պաշտօնական ճանաչումի ուղղութեամբ դրական եւ շօշափելի քայլ չէ առնուած:

բ - Վաքըֆներու կալուածատիրութեան հարցը

Հակառակ փոքրամասնութեան վաքըֆներու կալուածատիրութեան արգելքը ջնջող օրէնքներու հրապարակման, անոնք նպատակի չեն ծառայած: Անոնք համայնքային վաքըֆներու միջեւ ժխտական խտրականութեան դուռ բացած են, յատկապէս որպէս կտակ եւ նուիրատուութիւն ստացուելիք կալուածներու պարագային:

Համայնքի վաքըֆներու եւ պետութեան ու վաքըֆներու վարչութեան միջեւ կալուածներու արձանագրութեան դատերը կը շարունակուին, ուստի կարելի չըլլար որ կառավարութիւնը բարեկամական լուծումի մը յանգի:

Նախապէս դատարանի որոշումով անարդարօրէն հայկական վաքըֆներէ գրաւուած կալուածներուն մասին կառավարութեան տուած օրինական կարգաւորման խոստումը տակաւին չէ յարգուած:

գ - Փոքրամասնութիւններու յանձնաժողովը

Հակառակ փոքրամասնութիւններու առընչութեամբ խտրական գաղտնի կարգադրութիւններ կատարող Փոքրամասնութիւններու յանձնաժողովին անունն ու կազմը փոխուած ըլլալուն, անոր նախապէս կայացուցած որոշումները տակաւին ի զօրու են: Այդ պատճառով օրինակ Ս. Խաչ Դպրեվանքին վաքըֆին կարգավիճակը օրինաւոր կերպով յստակացնել կարելի չըլլար:

դ - Վաքըֆի վարչութեան ընտրութիւն

Այս հարցը տարիներէ ի վեր համայնքային ու եկեղեցական վաքըֆներու կենսունակութեան արգելք է: Անոնց իրաւունքները կը մերժուին ու անկարելի կ'ըլլայ լուծում բերել:

Կեսարիոյ, Տիգրանակերտի, Իսկէնտէրունի ու Քըրքխանի մէջ համայնքի անդամներուն թիւը նուազած է ու այդ վայրերուն մէջ արտօնութիւն չի տրուիր նոր ընտրութիւններու որոնց մասնակցին ամբողջ երկրին Հայերը, անկախ իրենց բնակութեան վայրէն:

ե - Պաշտամունքի փակ եկեղեցիներ

Մալաթիոյ, Սեբաստիոյ, Էլազըղի մէջ կան տակաւին փոքրաթիւ հայ համայնքներ եւ հակառակ եղած խոստումին, այդ վայրերու փակ եկեղեցիները վերաբանալու ուղղութեամբ որեւէ արդիւնք ձեռք ձգուած չէ:

զ - Կրթական հաստատութիւններու հարցերը

Հայ համայնքին համար գոյութեան տեւականացման անվիճելի պայման են հայերէնով ուսուցումը եւ կրթութիւնը որոնց առջեւ ցցուող խոչընդոտները մինչեւ այսօր կան: Այս վարժարաններու յատուկ կանոնադրութիւն մինչեւ այսօր չէ հրապարակուած: Անելի մէջ է նոյն հաստատութիւններուն համար անհրաժեշտ լեզուի ուսուցիչ պատրաստելու գործը:

է - Հոգեւորական պատրաստելու հարցը

Նոյնն է պարագան կրօնքի ուսուցիչ եւ հոգեւորականի պատրաստութեան մէջ: Խոչընդոտները չեն վերցած եւ պատկան մարմիններու կատարուած առաջարկները նկատի չեն առնուիր:

ը - Անջատողականութիւն

Դպրոցական դասագիրքերէն չեն վերցած ժխտական անջատողականութիւնն ու խտրականութիւնը հրահրող պարբերութիւնները: Այդ ուղղութեամբ աշխատանքներու նպատակը պիտի ըլլար Թուրքիոյ որեւէ կրօնքի ու ցեղի պատկանող քաղաքացիներուն ու հայ քաղաքացիներու խաղաղ ու ապահով համակեցութիւնը:

Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան նամակը աւարտած է այն համոզումով որ փոխադարձ գործակցութեամբ կարելի կ'ըլլայ մատնանշուած հարցերուն լուծում գտնել:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼԻՍ-ԱՆԳԱՐԱ նոր ճեպընթացը ծանր արկած մը ունեցած է Յուլիս 22ի իրիկունը, բայց զոհերու ճշգրիտ թիւը խնդրոյ առարկայ է: Սկիզբը ըսուեցաւ թէ 139 մեռեալ կայ, բայց ըստ Պիլեճիքի կառավարիչին այդ սխալ լուրը հետեւանք էր հակասական տեղեկութիւններու: Ճեպընթացը գիծէն ելած է Սաքարիայի մօտ եւ կը թուի որ պատճառը գիծերու վատթար վիճակն է: Կառախումբը 234 ճամբորդ կը փոխադրէր Պոլիսը Անգարայի կապող 567 քմ. երկաթուղիին վրայ, զոր 5 ժամէն պէտք է կատարէր: Վերջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 39 մեռեալ կար եւ 79 վիրաւոր: Գլխաւոր մեղադրանքը կը վերաբերի այդ գիծերու մաշած վիճակին, որոնք չէին կրցած այդ ճեպընթացին յարմարիլ, առարկութիւն եղած էր, բայց փոխադրութեան նախարարը ընթացք չէր տուած:

ԱՄՆ-ու Քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը 2001 Սեպտեմբեր 11ի ոճրափորձերուն մասին շատ խիստ է ինչ կը վերաբերի գաղտնի սպասարկութեանց: Եզրակացութեան մէջ կը դատապարտէ ամերիկեան իշխանութիւններու «ձախողութիւնները» ահաբեկչութեան դէմ իր պայքարին մէջ: «Ձախողութիւններ եղած են մտակարարութեան, կարողութեան եւ քաղաքականութեան մէջ», արգելք հանդիսանալու համար ոճրափորձերուն: 567 էջնոց հատորը բացէ ի բաց չի ծանրանար Պուշի եւ անկէ առաջ Գլինթընի կառա-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՃԱԽԱՆՔԻՆ ՏԱԿ»

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Ժամանակի ընթացքին, այս խօսքերը որոնք որոշ յանդգնութեամբ մը կը հաստատէին, թէ Հանրապետութիւնը ցեղասպանութեան վրայ հիմնուած էր, իրենց տեղը ձգեցին պաշտօնական պատմութեան: Հակաաշխարհակալութիւնն ու ազգային անկախութեան պատերազմին դիմադրական առաջին ջոկատներուն՝ Քուվայի Միլլիյէի ուժերուն նկատմամբ սէրն ու յարգանքը ազգային ինքնութեան անհրաժեշտ բաղկացուցիչները եղան: Իսկ Քուվայի Միլլիյէի ոգին 1960ական տարիներուն Թուրքիոյ ամէն երիտասարդ յեղափոխական սերունդի հակաաշխարհակալ ինքնութեան կազմաւորիչ խորհրդանիշը եղաւ:

Ստուգութիւններու խորտակումը տեսնելու վախը Հայկական հարցին մասին վիճարկելու Թրքական մերժումին կարեւոր պատճառներէն մէկն է: Վտանգը կը զգացուի Թուրքիան ու աշխարհը բացատրելու համար գործածուած սովորական կաղապարները փշրելու: Ցեղասպանութեան մասին վէճ մը կրնայ ցոյց տալ որ պետութիւնը հիմնական կերպով հակաաշխարհակալ պայքարի մը արդիւնքը չէ, այլ հայ եւ յոյն փոքրամասնութիւններուն դէմ մղուած պատերազմի մը: Ատկէ զատ պիտի տեսնուի որ Քուվայի Միլլիյէի զինուորներուն կարեւոր մէկ մասը որոնք հերոսութեան տիպարներ եղած են, ուղղակի մասնակցած են ցեղասպանութեան, կամ հարստացած՝ Հայերը թալանելով:

Ա. Աշխարհամարտին աւարտէն անմիջապէս առաջ իսկ Անատոլուի մէջ նահանջի եւ ազգ. դիմադրութեան կազմակերպութեան ծրագիրներ պատրաստուած էին, [illegible]

ժումին կազմակերպութեան ընթացքին Մ. Քէմալ լայն օժանդակութիւնը վայելած է Իթթիհատի գործօն անդամներէն ոմանց որոնք Հայերու դէմ գործուած ոճիրներու ամբաստանութեամբ կը փնտռուէին: Ցետագային ալ կարեւոր պատասխանատուութիւններ յանձնուեցան անոնց:

Անոնցմէ էր Շիւքրիւ Գայան՝ Ներքին գործերու նախարար ու Մ. Քէմալի հիմնած Ժողովրդական հանրապետական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը: Ան «տարագրութեան» ընթացքին գաղթականներու տեղաւորման ընդհանուր պատասխանատուն էր: Այդ տնօրէնութիւնը պաշտօնապէս պատասխանատուն էր տարագրութեան կազմակերպութեան: Տեղւոյն վրայ ականատես գերմանացի հիւպատոսները կ'արձագանգեն Շ. Գայայի խօսքերուն. «Հարկ է բնաջնջել հայկական ցեղը»:

Այդ մտայնութեան տէր ուրիշ անձնաւորութիւն մըն էր Մ. Ապտիւլհալիք Ռէնտան: Ան կոտորածներու ընթացքին Պիթլիսի, Հալէպի նահանգապետ էր: Գերմանացի հիւպատոսը զինք կը նկարագրէ որպէս մէկը որ «անընդհատ զբաղած էր Հայերու բնաջնջումով»: Գ. բանակի հրամանատար Վէհիփ փաշա (1919) կը նկարագրէ թէ պատերազմին ընթացքին (1916 Փետրուարէն ետք) նոյն Ռէնտան հազարաւոր մարդիկ ողջակիզած է Մուշի շրջանին մէջ: Ցետագային ալ դարձած է Նախարար ու Ազգ. Ժողովի Նախագահ:

Կամ տակաւին Մալթայի բանտարկեալներէն Արիֆ Ֆէվզին որ Տիյարպէքիրի կոտորածներուն ուղղակի կազմակերպիչն է եւ 1922-23ին նախարար եղած է, նոյն խումբէն Ալի Ճէնանի պէյը որ ցեղասպանութեան ընթացքին հարստացած է, Աւետուրի Նախարարութիւնը ստանձնած է 1924-26: Նոյնն է պարագան Թ. Ռիւշտիւ Արասի որ սպաննուած Հայերը թաղելու յանձնախումբին անդամ էր, յետոյ կարեւոր պաշտօններ ունեցաւ Անգարայի մէջ. Արտաքին գործերու նախարար էր 1925 - 1938:

Ամփոփելով կ'ըսէ Թ. Աքչամ թէ Մ. Քեմալ ազգային անկախութեան պատերազմը մղելու համար օգտագործեց նաեւ Իթթիհատի անդամներ որոնք հետապնդումի ենթակայ էին հայ եւ յոյն բնակչութեան դէմ ոճիրներու ամբաստանութեամբ: Օգտագործեց նաեւ երեւելիներ որոնք դիմադրութեան մասնակից դարձան Յոյներու եւ Հայերու վրէժին վախով: Իթթիհատի բոլոր փնտռուածներուն եւ յատկապէս Յատուկ կազմակերպութեան ուղղակի ջարդարար անդամներուն համար անկախութեան պատերազմին մասնակցիլը վերապրումի հարց էր: Անոնք երկընտրանքի մը առջեւ էին. կամ անձնատուր պիտի ըլլային ու ծանր պատիժներու դատապարտուէին, մինչեւ իսկ մահապատիժ կրէին, կամ պիտի դառնային դիմադրական ու այդ շարժումը կազմակերպէին: Մ. Քեմալի մօտիկ բարեկամներէն Ֆ. Ռ. Աթայ լաւագոյնս կ'ամփոփէ կացութիւնը, գրելով. «Պատերազմի աւարտին երբ Բրիտանացիներն ու անոնց դաշնակիցները որոշեցին հաշիւ պահանջել Իթթիհատի պատասխանատուներէն Հայերու կոտորածներուն համար, բոլոր անոնք որոնք կրնային ատկէ տուժել, զէնք վերցուցին ու դիմադրութեան շարքերը անցան»:

Այս բոլորը կ'օգնեն հասկնալու այն պատճառը որով հայկական ցեղասպանութիւնը թապուի մը վերածուած է: Ոչ մէկ կասկած թէ մասնաւորաբար քանդող ազդեցութիւն կը գործէ ընդունիլ որ «հայրենիքի փրկիչ մեծ հերոսներ»ու միջեւ կային տիպարներ որոնք ոճրագործներ ու գողեր էին: Նոյնպէս, ժխտումի ձեւը ամէնէն ձեռնտուն կը թուի բոլոր անոնց որոնք կը սարսափին նախաձեռնութիւններէ որոնք կրնան Հանրապետութեան եւ ազգային ինքնութեան մասին Թուրքերու հաւատքը խախտել: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ Թ. Աքչամ, կայ ուրիշ ճամբայ մը. երկիրը կրնայ, յանուն ժողովրդավարական արժէքներու, որոշ միջոց մը դնել իր ու իր անցեալին միջեւ:

Պատրաստեց՝ Ա. Թ.

ՊՐԻՍՄԱԿԷՍ

ՔԱՂԱՔԱԳԷՏ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Բանաստեղծ եւ... քաղաքագէ՞տ:

Անհամատեղելի երկու կերպարներ, որոնք հազուադէպ պարագաներու կը ներդաշնակուին մէկ անունի, ինչպէս Փապլօ Ներուտայի՝ «տարկացած մարդկութեան երգիչ»ին եւ «մարդկային կոխոտուած արժանապատուութեան բանաստեղծ»ին անունին մէջ:

Բայց ինչո՞ւ խօսիլ չիլիցի այս բանաստեղծին մասին, որուն երկիրը այնքա՜ն հեռու է մեր երկրէն, որքան իր մշակոյթգրականութիւնը՝ մերինէն: Բայց խօսիլ անպայման անոր մասին, իր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, որովհետեւ այս բանաստեղծը մէկ մասն է մարդկային քաղաքակրթութեան, ինչպէս անոր մասերն են Նարեկացին, Վարուժանը, Արամ Խաչատրեանը, Կոմիտասը, Մարտիրոս Սարեանը եւ ուրիշներ: Ճանչնալ զինք, որովհետեւ ներելի չէ մեր մեծերուն կողքին չծանօթանալ նաեւ աշխարհի մեծերուն՝ տարբեր երկիրներէ եւ տարբեր ազգերէ եկած այլ անուններու, որոնց ամբողջականութիւնն է մեր՝ մարդկային նուաճումներուն ճառագայթող մատեանը:

Ռիքարտօ Նէֆթալի Ռէէս ի Պազօալթօ ծնած է 1904ին, Չիլիի Փարրալ քաղաքը: Ծնունդէն անմիջապէս ետք մայրը կը մեռնի: Երկաթուղագիծերու բանուոր հօր հետ կը փոխադրուի այլ քաղաք մը՝ Թէմաքօ:

Իր առաջին քերթողագիրքը կը հրատարակուի 1923ին, իսկ 1924ին հրատարակուած իր «Սիրոյ քսան քերթուած եւ յուսալքումի մէկ երգ»ը կը դառնայ տարուան լաւագոյն գիրքը եւ զինք կը դարձնէ Լատին Ամերիկայի ամէնէն երիտասարդ, ծանօթ եւ սիրուած բանաստեղծը:

1927ին, տակաւին քսաներեք տարեկան, իր փայլուն իմացականութեան շնորհիւ զանազան երկիրներու մէջ Չիլիի դեսպան կը կարգուի, պաշտօն մը, զոր կը վարէ մինչեւ 1944 թուականը:

Այս պաշտօնով Սպանիա գտնուած միջոցին կը ծանօթանայ սպանացի բանաստեղծ Ֆետերիքօ Կարսիա Լորքային. կը դառնան բարեկամներ, որովհետեւ զիրենք կը կապէին ոչ միայն նոյն լեզուն, այլ նաեւ քերթողութիւնն ու մանաւանդ պայքարը՝ հարստահարուած մարդկութեան համար:

1945-48 Ներուտա Չիլիի Խորհրդարանին անդամ կը դառնայ: Նոյն թուականին, համայնավար կուսակցութեան օրինազրկութեան հետ, ինքն կը տրուի ընտրել ազատազրկութեան եւ աքսորի միջեւ: Ներուտա կ'ընտրէ երկրորդը, մինչեւ 1952, երբ կը վերադառնայ իր երկիրը եւ կը ստանայ «Խաղաղութեան լենինեան մրցանակ»ը:

1961ին կը հրատարակուի «Սիրոյ քսան քերթուած եւ յուսալքումի մէկ երգ» քերթողագիրքին միլիոներորդ օրինակը: Այս թուականը անշուշտ տակաւին շա՜տ հեռու է վերջին տասնամեակներուն նորոյթ դարձած ամերիկեան պէսթ-սէլըրներէն (որոնք գրեթէ միշտ վաճառականական նպատակներ կը հետապնդեն), եւ կը հաստատէ Ներուտայի քերթողութեան յաջողութիւնը, սպանախօս ժողովուրդներուն մօտ: Անոր գործերը զանազան լեզուներու, նաեւ հայերէնի եւ արաբերէնի թարգմանուած են:

Երկրին բարձրագոյն պաշտօնները վարած բանաստեղծը (1952ին նախագահական թեկնածու եղած է, բայց իր բարեկամին՝ Այէնտէի զիջած է զայն), հաւատացած է, որ բանաստեղծութիւնը չի կրնար ինքնանպատակ ըլլալ, եւ այդ համոզումով զայն դրած է իր ժողովուրդին, եւ անոր ընդմէջէն՝ ամբողջ մարդկութեան ծառայութեան:

Մահէն երկու տարի առաջ, 1971ին, իրեն կը շնորհուի գրականութեան Նոպէլեան մրցանակը, համայն մարդկութեան տառապանքը երգող իր գործին համար:

Ներուտայի քերթողութիւնը քանի մը հանգրուաններէ անցած է. իր առաջին քերթուածները կը հետեւին խորհրդապաշտական շարժումին, ապա կը դառնան գերիրապաշտ ոճին: Բայց իր կեանքին վերջին տասնամեակներուն Ներուտա դարձած է իրապաշտ քերթող մը, անխտիր բոլոր ժողովուրդէն սիրուած:

Այսօր, իր ծննդեան հարիւրամեակին առիթով, կը յիշուին Ներուտայի քաղաքական կեանքն ու ծառայութիւնը իր ժողովուրդին, հաստատելով որ քաղաքականութիւն եւ քերթողութիւն կրնան ներդաշնակ զուգահեռներով ապրիլ: Սակայն բանաստե՛ղծ Ներուտան է, որ կը մնայ մարդկային մեծ մշակոյթի մատեաններուն էջերուն մէջ, եւ անոր քերթուածներն են, որոնք կը շրջին մարդոց շրթներուն վրայ, յաճախ մխիթարելով զանոնք:

«Գանձասար»

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՓԻՔԱՍՈՅԻ ԱԴԻՍԱԿԱՆԸ

«ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆ» ՓԻՔԱՍՕ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԱՌՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄՂԱԾ Է ԳԱՂՏՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԸ, ԶՈՐ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ Է: «ՏԸ ՕՊԶԵՐՎԸՐ»ԿԸ ԲԱՑԱՅԱՅՏԷ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի ոստիկանութիւնը Փիքասօն հսկողութեան տակ պահած է շուրջ 40 տարի: Երբ սպանացի գեղանկարիչը քաղաքացիութիւն ստանալու դիմում ներկայացուցած է Ֆրանսայի իշխանութիւններուն, անոնք չեն կրցած որոշել, թէ ան արդեօք անիշխանակա՞ն մըն էր, թէ՝ համայնավար մը, հետեւաբար անբաղձալի տարր հռչակած են զայն:

Վերջերս հրապարակուած գաղտնի տեղեկագիրներ, ներառեալ, այն դիմումնագիրը, զոր Փիքասօ ներկայացուցած է 1940ին եւ ծածուկ պահած է նոյնիսկ իր ընտանիքէն, կը բովանդակեն արուեստագէտին կեանքը՝ սկսեալ 1901էն, երբ ան հասած է Փարիզ, իր առաջին ցուցահանդէսին համար:

«Արդի գեղանկարիչը», ինչպէս զայն կը նկարագրեն ոստիկանութեան բազմաթիւ տեղեկագիրները, «անկանոն ժամեր կ'ապրի եւ նոյնիսկ գիշերը չի վերադառնար» իր կացարանը, որ կը գտնուէր «ծանօթ անիշխանական» եւ պատկերասրահի սեփականատէր Փիէր Մարաչի տան մէջ:

Մոնմարթրի վրայ Մարաչի տան վերակացուէն առնուած տեղեկութիւններ եւ արձանագրութիւնը սրճարանի մը մէջ տեղի ունեցած վրոյցի մը, որոնք մաս կը կազմեն 1901ի տեղեկագրին, «կը պարունակեն տուեալներ, որոնք կը մղեն անիշխանական նկատելու Փիքասօն»: Կը թուի, թէ այս ենթադրութիւնը արդիւնք էր ոստիկանի մը գայլրոյթին, ի տես արուեստի աշխարհին խանդավառութեան՝ 19 տարեկան երիտասարդ հանճարին նկատմամբ: «Անոր վերջին գեղանկարներէն մէկը կը պատկերէ տարագուոր զինուորներ, որոնք գետին փռուած մուրացիկ մը կը ծեծեն: Անոր տան մէջ կան գեղանկարներ, որոնք կը պատկերեն վերնախաւի մը արդահատանքին արժանացած օգնութիւն խնդրող մայրեր», կը գրէ ոստիկանը:

Ռուսաստան երեք տարի առաջ յետպաղպատերազմեան համաձայնագրի մը հիմամբ Ֆրանսայի վերադարձուց Փիքասոյի վերաբերող գաղտնի արձանագրութիւնները: Մոսկուայի փողոցներէն եօթը փոխադրակառքեր անցան՝ կրելով ամբողջ սերունդի մը դիւանական արձանագրութիւնները, զորս Նացիները դրաւած էին 1941ին եւ խորհրդային ուժերը իբրեւ աւար տարած էին 1945ին:

«Խաւաքարտէ 140 սնտուկ հասաւ ինծի, - կ'ըսէ Փարիզի ոստիկանութեան արխիւներու բաժանմունքի պատասխանատուն: - Ռուս թարգման մը, որ արխիւները կը մաղէր, օր մը ինծի բերաւ Փիքասոյի քաղաքացիութեան դիմումնագիրը, զոր ստորագրած էր գեղանկարիչը: Մեծ անակնկալ մըն էր»: Պատասխանատուն անմիջապէս կապ հաստատած է արուեստի պատմաբաններու հետ: Անոնք միասնաբար կազմակերպած են ցուցահանդէս մը, որ վերջերս տեղի ունեցաւ Փարիզի ոստիկանութեան թանգարանին մէջ:

Ցուցահանդէսին ընկերացող գիրքի մը մէջ արուեստի պատմաբաններ կը պնդեն, թէ 19 տարեկան երիտասարդ գեղանկարիչը, որ հանճար մը կը նկատուէր, իր ասպարէզին կանուխ շրջանին հեռու մնացած է քաղաքականութենէ եւ համայ-

նավար կուսակցութեան միացած է միայն Բ. Աշխարհամարտի վերջաւորութեան։ Անիշխանականները Ի. դարու սկիզբի ...մատական խումբերն էին։ «Ոստիկա-նութիւնը իր գործը կը կատարէր։ Մարդիկ հսկողութեան տակ կը պահուէին, ինչպէս այսօր, եւ կասկածելիներուն 90 առ հարիւրը անմեղ էր», կ'ըսէ արխիւներուն պատասխանատուն։ 1890ական տարիներու վերջերուն անիշխանականները բազմաթիւ ականներ պայթեցուցած են Փարիզի տարածքին, ներառեալ՝ Ֆրանսայի Խորհրդարանին մէջ եւ ահաբեկած են նախագահ Սատի Գառնոն։

Փարիզի ոստիկանութիւնը 1909ին պատրաստած է երկրորդ տեղեկագիր մը Փիքասոյի վերաբերեալ, սակայն արուեստագէտը անգտանելի կը մնար ամիսներ շարունակ։ Ասիկա ոստիկանութիւնը մղած է աւելի մանրամասնօրէն արձանագրելու անոր շարժումները, ներառեալ՝ անոր արձակուրդի վայրերը։ Ենթադրութիւններ արձանագրուած են 1907ի տեղեկագիրներու մէջ եւ հարցման նշաններ կամ հաւանական վայրերու անուններու առջեւ, ինչպէս՝ Աւինեոն, ինչ որ կը նշանակէ, թէ գաղտնի ոստիկանութեան ցանցերը արդիւնաւէտ չէին։ 1907ին Փիքասօ կը բնակէր Մոնմարթրի մէկ յարկաբաժնին մէջ, ուր կը գծէր «Լէ տըմուազէլ տ'Աւինեոն»ը։

Ֆրանսայի մէջ բոլոր օտարներուն պէս Փիքասօ պարտաւոր էր հինգ տարին անգամ մը նորոգել իր կեցութեան թուղթը։ Ան գիւանակալական գրասենեակներուն անպայման նոր լուսանկարներ հայթայթած է իր անձնագիրին համար, ինչպէս նաեւ այսօր անգին դարձած իր ստորագրութիւնը արձանագրած է թուղթերու վրայ։

Բուս Օլկա Խոխլովայի հետ Փիքասոյի ամուսնութիւնը 1918ին կը պահանջէր երաշխաւորներու անուններ (Ժան Գոքթօ եւ Ժորժ Պրաք այս դերը կատարած են), ինչպէս նաեւ՝ անցրնել «օտարահպատակներու քննութիւն մը», որ ցոյց պիտի տար, թէ Փիքասօ օրական 25 ֆրանք կը շահէր, կանոնաւոր կերպով կը վճարէր իր տան վարձքը եւ ֆրանսասէր մըն էր։ Դիւանական ամէնէն հարուստ արձանագրութիւնները կու գան 1940 Ապրիլ 3էն ետք, երբ Փիքասօ քաղաքացիութիւն ընտանալու դիմում կը ներկայացնէ։ 1937ին Փիքասօ գծած էր «Կուերնիքա»ն, որ Գերմանացիներու կողմէ Պասքերու քաղաքին ռմբակոծումին դէմ բողոքի իր արտայայտութիւնն էր։ Ան արդէն բացայայտօրէն զօրավար Ֆրանքոյի ընդդիմադիրներէն էր։

Գերմանացիք կը յառաջանային եւ Փիքասօ այն մտավախութիւնը ունէր, թէ Ֆրանսայի մէջ ինք պիտի նկատուէր թշնամի երկիրներու քաղաքացի մը, որովհետեւ սպանացի բռնատէրն ու Հիթլէր դաշնակից էին։ Հետեւաբար ան կը դիմադրուէր օտարներու դէմ հալածանք մը, երբ Փարիզ ինկաւ 1940 Յունիսին։

Այդ ժամանակ արուեստագէտը արդէն ամբողջական թղթածրար մը պատրաստած էր պաշտպանելու համար իր դիմումնագիրը եւ պատասխանած էր մանրամասն հարցարաններու։ Այս բոլորէն ի յայտ կու գայ, թէ Փիքասօ 1939ին 700 հազար ֆրանք վճարած էր իբրեւ տուրք եւ «որդեգրած էր կեանքի մեր ձեւ»ը, կ'ըսէր այն տեղեկագիրը, որուն մէջ առաջին անգամ ըլլալով քաղաքացիութիւն շնորհելու տրամադրութիւն կը յայտնըւի։

Այսուհանդերձ գաղտնի ոստիկանութիւնը յամառօրէն կը շեշտէր 1905ի այն ամբաստանութիւնները, թէ Փիքասօ անիշխանական մըն էր։ Անիկա կը գրէր. «Փիքասօ 30 տարեկան է, սակայն պատերազմի ընթացքին ոչինչ ըրած է մեր երկրին համար, միլիոններ դիզած է, մեծ մասը՝ օտար դրամատուներու մէջ պահ դրուած հաշիւներով, եւ տարաձայնութիւններ կան, թէ իր արուեստանոցին մէջ ունի մուրճ եւ մանգաղ պատկերող տպագրութիւններ»։ Տեղեկագիրը կ'եզրակացնէ. «Փիքասօ կը շարունակէ պահել ծայրայեղ գաղափարներ եւ կ'ուղղուի դէպի համայնավարութիւն»։

Փիքասօ երբեք պաշտօնական մերժում չէ ստացած քաղաքացիութեան իր դիմումին եւ Ֆրանսայի մէջ ապրած է մինչեւ իր մահը՝ 1973ին։ Ան քաղաքցիութիւն ստանալու իր ճիգերուն մասին որեւէ ակնարկութիւն չէ կատարած ոեւէ մէկուն։ «Կ'ենթադրեմ, թէ ան խորապէս նախատուած կը զգար, որ Ֆրանսա չէր ընդուներ զինք, - կ'ըսէ արխիւներուն պատասխանատուն։ - Ան երբեք երկրորդ դիմում մը չէ ներկայացուցած»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՍԵՐՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՐԵՀ ԵՊԻՍԿ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ

«Բան եւ Գիր» Մատենաշար, Թիւ 2

Մոնրէալ 2004

ՎԵՆԵՏԻԿ - ԻՍԹԱՆՊՈՒԼ ԶՈՒԳՈՐԴՈՒԹԻՒՆ...

Աւենին անկախացած Հայաստանի մայրաքաղաքը ուզեցինք Վենետիկի զուգորդ դարձնել. քաղաք մը ուր ծնունդ առած է առաջին հայ տպագիր գիրքը, ծնած է արդի հայ թատրոնը, հիմնուած՝ Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ առաջին հայկական բարձրագոյն վարժարանը, ուր ծնած է աշխարհաբար լեզուն եւ ռոմանթիկ բանաստեղծութիւնը, ուր երգուած է առաջին յեղափոխական քայլերգը (Բամ փորոտան) եւ Հայոց լեզուի առաջին Հայկազեան բառարանը. վերջապէս, Վենետիկ որ տեսած է բազմաթիւ հայ մեծ վաճառականներ, տնտեսագէտներ, որոնք միշտ օգնութեան հասած են Հանրապետութեան պարապ գանձանակին... արդարօրէն կրնար ձգտիլ զուգորդութեան Երեւանի հետ, քանի հոն դեռ կ'ապրին Հայեր, հոն է Սփիւռքի մշակութային մեծագոյն հարստութիւնը Ս. Ղազար կղզին...

Շաբաթ օր, Յուլիս 17ին, չհասկցանք թէ քաղաքական ի՛նչ յետին միտքերէ դրդուած, քաղաքի ամէնէն նուիրական տօնին առիթով - Ռէտէնթորօ, Ս. Փրկչի օր,- Փաօլօ Գոսթա, առաջին քաղաքացին, յայտարարեց թէ ընթացքի մէջ է Վենետիկը ... Իսթանպուլի հետ զուգորդելու աշխատանքը։

Գիտէ՞ք ինչու. որովհետեւ 1204 Թըւականին, աւելի 800 տարիներ առաջ, վենետիկեան նաւատորմիղը մտած է Կոստանդնուպոլիս եւ զայն կողոպտած... պէտք է այս ամօթալի անցեալը դարմանել։ Չէք կրնար երեւակայել թէ լեզուն ի՛նչպէս կը դառնայ դիւանագէտ-քաղաքապետի մը բերնին մէջ։

Մեր հայրենի ղեկավարներուն ապիկարութեան հետեւանքով Վենետիկ - Երեւան զուգորդութեան ծրագիրը կը թուի թէ ջուր ինկած է, քանի չունի ոեւէ հետապնդող. անոնք ներկայիս աւելի կարեւոր հարցերով զբաղած ըլլալ կը թըւին... սրճարաններ, գազինոներ, ծառահատումներ, սեփականաշնորհումներ... Վենետիկը թող տեղը մնայ։

Բայց Թուրքերը ո՛չ. անոնք ամէնէն աւելի քրիստոնէական այս տօնակատարութեան պատգամաւորներ ղրկած էին, բարձր մակարդակի, առաջին քայլերը արդէն առած են եւ գրասենեկային հարցեր միայն կը մնան որ կարճ ժամանակի մէջ կը լուծուին... եւ մենք շուտով Ս. Մարկոսի աշխարհահռչակ հրապարակին եւ տաճարին դիմաց ծածանած պիտի տեսնենք թրքական կարմիր դրօշը իր վախագդեցիկ մահիկով...։

Նուաստացած՝ մեր իշխանութիւններու բռնած կրաւորական դիրքէն եւ անտարբերութենէն, եւ անկարող որեւէ կերպով միջամտելու քաղաքական յետին միտքերով ծնած այս «ակտ»ին, որուն հիմնական նպատակը Թուրքիոյ մուտքը դիւրացնել է Եւրոպական Միութիւն, ձախակողմեան քաղաքապետարանի անդամներէն, միակ ազատ բեմը կը մնար քաղաքին օրաթերթ «Իլ Կածծեթթինօ»ն. տնօրէնին բաց նամակով յայտնեցինք մեր անհամաձայնութիւնը քաղաքապետին անխոհեմ որոշումին դէմ, հետեւեալ պարունակութեամբ.

Մեծարգոյ Պարոն Լուիճի Պաչիալի

Տնօրէն «Իլ Կածծեթթինօ» օրաթերթին

Ձեր կիրակնօրեայ թիւին մէջ (Յուլիս 18) կարդալով Ռէտէնթորէի հանդիսութեան նուիրուած յօդուածը, հարց կու տանք թէ ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդէ մեր քաղաքապետը ուզելով Վենետիկը Իսթանպուլի հետ զուգորդ քաղաքներ դարձնել։

Օսմանեան Թուրքիան, ինչպէս նաեւ ներկայ քէմալական Հանրապետութիւն կոչուածը, անցեալին թէ ներկայիս, աւելի մեծ քաղաքակրթութեան ժխտումը եղած են միշտ, դարերու ընթացքին փորձած են զինու զօրութեամբ գրաւել զայն եւ ոչնչացնել։

Լաւ կ'ըլլար որ քիչ մը Պալքանեան երկիրներու պատմութիւնը ուսումնասիրէիք ուր անոնց ժառանգութեան հետեւանքները մինչեւ այսօր բաց վէրքեր թողած են. կրնաք հարց տալ նաեւ ձեր քաղաքի Հայերուն թէ ո՞ւր են իրենց երկիրը եւ երկու միլիոնէն աւելի հայրենակիցներուն աճիւնները, 1800ական թուականներէն ըսկըսած երկարելով մինչեւ այդ չարաշուք թուականը Մեծ Եղեռնի։ Ձեզի գաղափար մը կրնան տալ նաեւ 12 միլիոն Քիւրտերը որոնք իրենց լեզուի գործածութեան ազատութենէն անգամ զրկուած են... եւ ո՞ւր են արդեօք Յոյները, Կոստանդնուպոլսոյ իսկական տէրերը, որ տառացիօրէն ծով թափուեցան Զմիւռնիոյ բացերը, հազիւ 80 տարի առաջ։

Վերջապէս... կ'ուզենք գիտնալ թէ ի՛նչ նպատակներ կը հետապնդէ Պ. Գոսթան նման անհեթեթութիւն մը առաջարկելով։

1204ի Բիւզանդիոնը յունական էր եւ ոչ թրքական։ Այդ թուականին վենետիկեան գրաւումը անուղղակի բարիք մը կարելի է նկատել, քանի անոր «կողոպտած» գանձերը մենք այսօր հիացմունքով կը դիտենք Տոճերու քաղաքին մէջ եւ անոնք կրնային ոչնչանալ 250 տարի վերջ, Ֆաթիհ Մէհմէտի հրոսակներու ամբարիշտ լուծին տակ։

Թուրքերը, պատմութեան ընթացքին իրենց անցած տեղերը աւեր եւ արիւն ձգած են միայն։ Կ'առաջարկենք որ մեր քաղաքապետը այցելութիւն մը տայ Էրտողանի Թուրքիան ,անձամբ տեսնելու համար թէ ինչպէս հարիւրաւոր հայկական եւ յունական վանքեր ուժանակներով պայթեցուած են ամէն հետք անհետացնելու համար իրենց եւ իրենց պապերուն գործած ոճիրներէն եւ ցեղասպանութեան...։

Մենք աւելի տրամաբանական առաջարկ մը կ'ուզենք ընել պարոն քաղաքապետին. ինչո՞ւ չառաջարկել Տոճերու քաղաքին եբեք պատմական համայնքներուն երկիրներուն հետ բարեկամութիւն ստեղծել. Հայերը, Հրեաները, Յոյները (Երեւան, Երուսաղէմ, Աթէնք). անոնք միշտ ամբողջական մասնիկը կազմած են Վենետիկի. սա արդէն պատմական մեծ նշանակութիւն կրնար ստանալ։ Հայաստան ներկայիս անկախ պետութիւն է, Երուսաղէմ համակրանքի կարօտ ունի, Յունաստան արդէն մաս կը կազմէ Եւրոպական Միութեան։

Պարոն Գոսթայի ակնարկած Վոսփորէն շատ ջուր հոսած է այդ հեռաւոր 1204 թուականէն ի վեր։

ՑԻՊԷ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Թօսեալը ուրիշ կարծիք ունէր.

- Կատարուած ամէն խնդիր վճարանութիւն չի վերցներ։ Գրիգոր աղջիկ փախցուց, կարգուեցան։ Ամէն ազնիւ մարդ պէտք է օգնէ իրեն։

Ու ժողովը կը փակուէր, հետեւեալ օր կրկին գումարուելու համար։

Իրիկուն մը ժողովի պահուն Սարգիս աղա ըսած էր Թօնիին.

- Վաղը անպատճառ Փափազեաններուն հանդիպէ։ Անոնք կուսան։

Թօնի հաւանութիւն էր յայտնած։ Հետեւեալ իրիկուն սակայն Թօնի լուռ էր։ Սարգիս աղա չէր մոռցած իր յանձնարարութիւնը ու հարցուց Թօնիին.

- Գացի՞ր Փափազեաններուն։
- Ո՛չ դեռ...
- Ինչո՞ւ համար...
- Ժամանակ չունեցայ։
- Վաղը անպատճառ երթաս։ Ես վստահ եմ որ անոնցմէ բան մը կ'ելլէ։ Իմ անունս ալ տուր, բարեւ ըսէ իմ կողմէս։

Իրիկուն մը յետոյ Սարգիս կրկին կը հարցնէր Թօնիին։

- Հ՛, ի՞նչ եղաւ։ Բան մը ելա՞ւ Փափազեաններէն։
- Չէ, ճանըմ, անոնք մարդու բա՞ն կուտան...
- Ի՞նչ... ըսել է բան մը չտուի՞ն։
- Չէ, բան մըն ալ չտուին։
- Սանկ պատմէ տեսնեմ, ինչպէ՞ս եղաւ։ Ի՞նչ ըսիր, անո՞նք ինչ ըսին։
- Ի՞նչ պիտի ըսէի։ Ամէնուն ինչ որ կ'ըսեմ ան ըսի։ Գործերը գէշ է, ժամանակը չէ ըսելով՝ ճամբեցին զիս։
- Իմ կողմէս բարեւ ըսի՞ր։
- Չարկաւ։
- Ուրեմն ի՞նչ ըսին...
- Ի՞նչ պիտի ըսեն... Աստուծոյ բարին ըսին։
- Ըսել է՝ բան մը չտուի՞ն...
- Բան մըն ալ չտուին... Անոնք մա՞րդեն որ... Բօրքօ տիօ, բօրքօ սանթէ, բօրքօ լա Մատօննա...
- Կեցի՛ր, կեցի՛ր թէ որ անանկ է։ Ես անոնց կը հասկցնեմ։

Թօնիի գոյնը նետեց։ Օղի մը խմեց յուզումը ծածկելու համար։

- Ի՞նչ պիտի ընես, ճանըմ, զօռով է որ...Ջտուին չտուին,խերերնին անիծէ... Բօրքօ տիօ, բօրքօ սանթէ, բօրքօ լա Մատօննա...

Տիրացու Տրդատ մէջ մտաւ ու ըսաւ.

- Ես անոնց կը հասկցնեմ։ Հարիւր անգամ տուներնին գացած ու կոկորդ մաշեցուցած եմ։ Քանի անգամ, իրենց սարքած երեկոյթներուն մէջ մինչեւ լոյս երգած եմ... Վալլահի, կը խայտառակեմ զիրենք... Վաղը իրիկուն ես կը հանդիպիմ իրենց։

Ու Սարգիս աղա բացաւ բերանը.

- Ապերախտութիւն տեսած էի, սակայն այսքանը չէ։ Իրենք գաւառացի որբ տղայ մը ունէին, ազգական էր իրենց, իմ ոտքերս ձեռքերս ինկան, որ քովս առնեմ, արհեստ սորվեցնեմ։ Մէկուկէս տարի քովս պահեցի, հակառակ բան մը չգիտնալուն չարաճճիական տուի, սիրտ հատուցի ու արհեստ սորվեցուցի։ Օր մը օրանց իրենց մէկ աճի սուրճը չեմ խմած։ Կը տեսնեն անոնք։

Ու խօսքը Տրդատի ուղղելով ըսաւ.

- Դուն մի՛ երթար։ Ես կ'երթամ ու անոնց դասը կուտամ։

Թօնի դողի մէջ էր։ Կրկնեց.

- Վազ անցիր, Սարգիս աղա, վազ անցիր։

Սարգիս աղա իր գլուխէն չէր չեղեր։ Հետեւեալ իրիկուն քանի մը հատ, ոտքի վրայ, կիսապաշտօնական կերպով ճնկելէ վերջ, չիտակ Փափազեաններու խանութէն ներս մտաւ, քիթը բերանը կէս արշին կախած։ Փափազեան եղբայրները Սարգիս աղան տեսնելով՝ ուրախ զուարթ վրան վազեցին.

- Վա՛յ, բարի եկար, Աստուծոյ բարին, Սարգիս աղա, դուն ալ մեզի կուգայի՞ր, աս ո՞ր հովը փչեց, նստէ նայինք, ի՞նչ կայ չկայ... խեր է, ինշալլահ...

Սարգիս աղա «գլուխը բռնած» էր, ոտքի վրայ մնաց ու յանկարծ պոռթկաց.

- Թո՛ւ, թո՛ւ ձեզի... Ես ալ ձեզի մարդ կը կարծէի... Թո՛ւ, թո՛ւ...

Փափազեան եղբայրները անակնկալի եկած էին։ Ափ ի բերան մնացած, ապշած, քիչ մըն ալ զայրացած էին։ Սարգիս աղա թքաւ ու առաւ քալեց։ Յանկարծ երկու եղբայրները վազեցին ու Սարգիսի ճամբան կտրեցին ըսելով.

- Ո՛չ, ասանկ չըլլար... Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, խենթեցա՞ր, Սարգիս աղա, պատճառը հասկնալ կ'ուզենք, պատճառը պէտք է ըսես... Ի՞նչ ենք ըրած քեզի... Մենք քեզի կը յարգենք։ Անպատճառ մէկը խօսք է խառնած։ Մենք երես երեսի կուգանք։ Սխալմունք կայ, Սարգիս աղա։ Խաբած են քեզի։ Մենք անմեղ ենք։

(Շար. 89)

(Շար. Ա. էջէն)

վարութիւններու պատասխանատուութեան վրայ, բայց կը շեշտէ իշխանութեանց «երեւակայութեան չգոյութիւնը»: Անկախ յանձնախումբը կազմուած էր 10 անդամներէ (Հանրապետական եւ դեմոկրատ) եւ երկու տարի աշխատած է, հարիւրաւոր ականատեսներ հարցաքննած եւ երկու միլիոն փաստաթուղթ քրքրած:

ԻՍՐԱՅԷԼ սաստ ընդունելութիւն մը վերապահած է, Յուլիս 22ին, եւրոպական դիւանագիտութեան ղեկավարին՝ Խաւիէ Սոլանայի, որու հինէն ծրագրուած այցելութիւնը կը համապատասխանէր ՄԱԿ-ի Ազգաժողովին Իսրայէլը դատապարտող բանաձեւին, զոր քուէարկած էին նաեւ Եւրոպայի 25երը: Եւրոպական Միութիւնը, 1994էն ի վեր, առաւելագոյն նպաստողն է նիւթապէս, պաղեստինեան իշխանութեան: Իսրայէլի համար, այդ քուէարկութեամբ Եւրոպա վարկաբեկուած է որպէս ընկերակից խաղաղութեան գործընթացին մէջ:

ՍԱՇԱ ՏԻՍԹԷԼ, Ֆրանսայի վիպական եւ ժողովրդական երգիչը մեռաւ Սէն-Թրոփէզի իր բնակարանը, 71 տարեկանին, խլիրդի հետեւանքով: Քրոջ զաւակն էր Ռէ Վանթիւրայի որու կը պարտէր ամէն բան, ըստ իր խոստովանութեան, մանաւանդ կիթառի որպէս վարպետ նուագող: Համբաւը սկսած է «Սքուպիտու» երգով, երբ 23 տարեկան էր. գլխաւորաբար ճազի մարզին մէջ մեծ կիթառահար մըն էր: Ծընած էր Փարիզ 1933ին ռուս հօրմէ եւ հրեայ մօրմէ:

ՍԵՐԺ ՌԵՃԻԱՆԻ, դերասան ու երգիչ, սրտի սուր տագնապի մը զոհ գացած է Յուլիս 23ին, 82 տարեկանին:

ՄԱՀ
ՍԱՆԴՐՕ ԲԵՀՐՈՒԴԵԱՆԻ

Յունիսի սկիզբը մահացած է Հայաստանի ազգային դիւաններուն վրայ մօտ կէս դար աչքի լոյս թափած մասնագէտ մը որ կը կոչուէր Ս. Բեհրուդեան: Այդ մարդի գործունէութեան սկսած էր 1957ին որպէս էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանի դրադարանապետ ու մինչեւ վերջին օրերը մանրագնին պրպտողի անդուլ եռանդով, խոր համբերութեամբ ուսումնասիրած էր, լուսաբանած, դասակարգած: 1973-2003 երեսուն տասնամեակ շարունակ ան տնօրէնն էր արուեստի, գրականութեան, մամուլի փաստաթուղթերու կեդրոնական պետական արխիւին, հետազօտողի աշխատանքին միացնելով ղեկավարի յատկանիշերը: Հեղինակ է հայ եկեղեցիին պատմութեան մասին հատորներու, յօդուածներու: Կազմած է «Վաւերագրեր հայ եկեղեցու պատմութեան» շարքը որուն տասը սուրար հատորները լոյս տեսած են, երեքն ալ հրատարակութեան փուլին մէջ են:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը Վազգէն իրենց կնոջ եւ մօր՝ Լալիկ Կիւրճեանի մահուան 15րդ տարելիցին առթիւ 100 Եւրօ կը նուիրեն «Հայաստան» Հիմնադրամին եւ 100 Եւրօ «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տիկին Հայկանոյշ Սարգիսեանի մահուան առթիւ, Կապոյտ Խաչի Անիէրի «Ակնունի» մասնաճիւղի անդամուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Սարգիսեան եւ Հիմինեան ընտանիքներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
+ CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:

Կ՚ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:

Հեռաձայնել երեկոյեան Յուլիսին՝
- Ալիս Սոնկիւր՝ 01. 42. 93. 03. 56
- Աննիկ Կէօքօղլու՝ 01. 45. 22. 11. 95

Օգոստոսին՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝ 01. 39. 83. 71. 19

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2004

— **ARNOUVILLE**
71 avenue Henrie Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89
Hripssimé Altounian : 01 39 87 08 73

— **ISSY-LES-MOULINEAUX**
MCA 45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Chaké Guiragossian : 01 46 42 45 25 (le soir)

— **SEVRAN**
MCA 17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Madeleine Papazian : 01 43 83 87 68
Ardemis Garabed : 01 43 85 03 76

— **VALENCE**
MCA 32 rue Pompery
26500 Bourg-lès-Valence
Elisabeth Alachian : 04 75 56 12 99 (l'après-midi)
MCA : 04 75 55 12 49

— **DECINES**
MCA 15 rue du 24 avril 1915
69150 Décines
MCA : 04 78 49 42 97

— **GRENOBLE**
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Nicole Saboundjian : 06 79 42 53 91
Sylva Nersessian : 04 76 44 56 43

— **ST MAURICE DE BEYNOST**
Centre Culturel Jacques Brel
01700 St Maurice de Beynost
Odette Tachdjean : 04 78 31 65 07

— **VIENNE**
MCA 9 rue du Cirque
38200 Vienne
Odette Maghakian : 04 74 53 25 91
MCA Vienne : 04 74 53 43 80

— **MARSEILLE-VILLE**
MAJC 12-14 rue Saint Bazile
13001 Marseille
Denise Gabrielian : 04 91 77 61 66 (le soir)

Հայերէն լեզուի դասընթացքներու եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել ձեզի մօտ մասնաճիւղի պատասխանատուներուն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15.
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Տաղաւար այս օրը կը տօնախմբուի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝

Առաւօտեան ժամերգութեամբ՝ ժամը 8.30էն սկսեալ:

Պատարագի մատուցմամբ՝ ժամը 10.30-ին:

Պատարագի աւարտին խաղող կ՚օրհնուի:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16.
Բ. Օր Վերափոխման՝ Յիշատակ է Մեռելոց:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30ին,

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ՝ ժամը 10ին, ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի:

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն եկեղեցւոյ հրջափակին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrand à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CHENE
Date à retenir
Grande Braderie de Chene
les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

CHAVILLE
Eglise St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe les dimanches 1er août, 8 août et 22 août.

Le dimanche 15 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront le **mercredi 8 septembre** à 9 heures, dans la salle de l'église.

Inscriptions sur place.
6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos Juillet
4 Vols Hebdos Août
3 Vols Hebdos Septembre
SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AERIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
ETE 2004

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթեն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 27
MARDI
27 JUILLET
2004

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 20·998
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
79e ANNEE — N° 20·998

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼԻ ծայրայեղ աջը զանգուածային ցոյց մը ըրաւ Կիրակի, Յուլիս 25ին, Գազայի գօտիէն Երուսաղէմ, բողոքելու համար Շարոնի որոշումին դէմ Գազան պարպելու մինչեւ 2005 աշուն: Աւելի քան հարիւր հազար ցուցարարներ, ձեռք ձեռքի, շղթայ եղած են Գազայի գօտիի հիւսիսէն մինչեւ Լացի Պատ: Իսրայէլի մէջ այլ վախ մը կը տիրէ, որ ոճրագործի կը վերաբերի: Ներքին նախարարին համաձայն տեղեկութիւններ ունին ըստ որոնց մտահոգիչ լուրեր կան նման ծրագրի մը մասին զոր կրնան իրագործել ծայրայեղ Իսրայէլացիներ: Ըստ նոյն աղբիւրին, նպատակն է հակազդեցութիւն մը ստեղծել որ տանի խաղաղութեան գործընթացին ձախողութեան: Միւս կողմէ, վեց Պաղեստինցիներ սպաննուած են Այսրյորդանանի հիւսիսը իսրայէլեան ուժերու կողմէ:

Օ·Ժէ·ԷՄ·Ի աւելի քան հազար բողոքողներ հաւաքուած էին Կիրակի, Յուլիս 25ին Վերտոն-սիւր-Կառոն (Թուլուզի շրջան) եւ ապահովութեան ուժերը ոչ մէկ միջամտութիւն ըրած են, այլ գոհացած են նկարելով, որպէսզի յետագային հետապնդումներու ձեռնարկեն: Ցուցարարները պոկած են ծնական փոփոխութեան ենթարկուած եգիպտացորենները: Կը մասնակցէր նաեւ Ժոզէ Պովէ որ յայտարարեց թէ պատասխանատու է իր արարքներուն եւ հետեւանքները կը քաշէ:

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ՇՐՋԱՆԸ, գլխաւորաբար Վիթրոլ հրդեհներու բեմ եղան Յուլիս 24ին եւ 200 ընտանիքներ պարտաւորուեցան հեռանալ իրենց բնակարաններէն: Նոյն ալ պատճառ էր որ հրշէջներու գործադժուարանայ: Յուլիս 25ին ալ հրդեհներ ծագած են Գորսիքա եւ Պոնիֆաթօ (Հարաւային-Գորսիքա) եւ 150 հեկտար հողատարածք այրած է: Հաստատուած է որ հրդեհները ոճրային ծագում ունին:

ՄՕՍԹԱՐԻ մէջ վերակառուցուած է թրքական ընկերութեան մը կողմէ Մոսթարի հին կամուրջին նմանօրինակը, որ իրարու կը միացնէր քաղաքին երկու մասերը եւ քարուքանդ եղած էր 1993ին խրուաթ զինուորական ուժերու կողմէ: Անցեալին կամուրջը շինուած էր 16րդ դարուն, Օսմանեան կայսրութեան օրերուն: Վերաշինութիւնը արժած է 12 միլիոն Եւրօ: Քաղաքը մինչեւ բաժնուած կը մնայ խրուաթ եւ մահմետական համայնքներու միջեւ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը առժամապէս կասեցուցած է Բաքու - Ճէյհան քարիւղատարին շինութեան աշխատանքները: Անսպասելի այս որոշումը բացատրուած է ապահովութեան պատճառներով, քանի ներդրումի տէրերը մտահոգ են, մտածելով որ աշխատանքներու տրուած ուղղութիւնը կը յապաղեցնէ ծրագիրը: Խնդրոյ առարկայ շրջանը Բորժոմի հովիտն է ուր աճարեկչական արարքները յաճախակի են, իսկ կառավարութիւնը պահանջած է որ քարիւղատարին նախաձեռնարկները ապահովութեան երաշխիքներ տան: Մտահոգութիւն յայտնած են վրացի բնապահներն ալ:

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ Աթէնք հրաւիրուած էր Յուլիս 24ին, տօնելու համար յունական ժողովրդավարութեան երեսնամեակը: 1974 Յուլիս 24ին է, որ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը նախագահական իր օդանաւը տրամադրած էր Գ. Գարամանլիսի, որ 11 տարուան աքսորէ ետք Ֆրանսա, Աթէնք կը վերադառնար ժողովրդավարութեան վերահաստատման համար: Այդ իսկ պատճառով, Ժիսքար այդ ժողովրդավարութեան «կնքահայրը» կը նկատուի: Ժիսքարը դիմաւորած է ներկայի վարչապետը՝ Գոսթաս Գարամանլիս, նախորդին եղբօր զաւակը:

ՍՈՒՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Մուսթաֆա Իսմայէլ յայտարարած է Յուլիս 25ին որ զինուորական միջազգային միջամտութիւն մը անհրաժեշտ չէ Տարֆուրի մէջ: Խարթումի կառավարութիւնը, Յուլիս 3ին յանձն առած էր որ անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ զինել ապօրինի ուժերու ապազինման Սուտանի արեւմուտեան այդ գաւառը, որ սովի եւ մարդասիրական ծանր տագնապի մէջ է: Մեծն-Բրիտանիա պատրաստ էր 5000 հոգի ղրկելու:

ԱՄՆ-ՈՒ նախագահական ընտրապայքարը կը բացուէր Պոսթըն Յուլիս 26ին, դեմոկրատներու համագումարով եւ որու նպատակն է աւելի լաւ ծանօթացնել Ճոն Քէրին: Կը փակուի Հինգշաբթի, Յուլիս 29ին. ելոյթներ նախատեսուած էին Պիլ եւ Հիլարի Գլինթընէ, Ռոնալտ Ռեկան որդիէն եւ կարգ մը այլ անձնաւորութիւններէ: Քէրիի կինը, 65 տարեկան, մեծահարուստ է, նախապէս այրին ըլլալով Հայնց ձեռնարկին: 15 հազար լրագրողներ կը հետեւին ընտրապայքարին:

ԱՅՏԸՆԻ (արեւմտեան Թուրքիա) մէջ, ծանր բախում մը պատահած է Յուլիս 25ին կառախումբի մը եւ մինիպիւսի մը միջեւ: 14 մեռեալ կայ եւ վեց վիրաւոր. բոլորն ալ մինիպիւսին ճամբորդներն էին: Արկածը պատահած է երբ մինիպիւսը երկաթուղիի անցքէն կ'անցնէր Այտընիզմիր ճամբուն վրայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետը՝ Ազնար կրկին բուռն բանավէճերու նիւթ է երկրին մէջ, ուր ընկերվարական մեծամասնութիւնը կ'ամբաստանէ զինք որ հանրային դրամ գործածած է չքանշան ստանալու համար ԱՄՆ: Փրեզա խմբակին մեւանները կը պնդեն որ Ազնար սերտ Ջաջադում Պուշի քաղաքականութեան Իրաքի մէջ, երկու միլիոն տոլար վճարած է Փայփըր Ռուտիք փաստաբաններու գրասենեակին որպէսզի կարենայ ձեռք ձգել Գոնկրէսի ոսկի մետալը:

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՅ մէջ, օտարները շատ դէշ վիճակի մէջ են, եւ ամերիկեան Հիւմըն Ռայց Ուաչ կազմակերպութիւնը «դէշ երազներ» խորագրուած տեղեկագրի մը մէջ կը դատապարտէ քանի մը միլիոն օտարականներու դէմ վարուելակերպը: Անցագրեր կը գրաւուին, աշխատավարձքերը չեն վճարուիր, աշխատանքի տմարդի ժամանակացոյցեր եւ պայմաններ կը կիրարկուին, կիներու պարագային բռնաբարումներ եւ արգելափակումներ կան: Այս կացութեան գլխաւոր զոհերն են Փաքիստանցիները, Հնդիկները, Փիլիպպեանցիները: Երկրին մէջ, 8,8 միլիոն օտար կայ եւ վերոնշեալներէն զատ 166 հազար Թուրք, 40 հազար Ամերիկացի, 30

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀԵՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Զինուորական դատախազ Գագիկ Ջհանգիրեան յայտնած է թէ 2004ի առաջին վեց ամսուան ընթացքին բանակին մէջ 23 մահ արձանագրուած է. երեքը դիտաւորեալ սպանութիւն եղած են, երկուքը անձնասպանութիւն, մէկը ականի պայթումի հետեւանք, վեց հայ զինուոր ալ սպաննուած է Ազրպէյճանցիներու կրակոցներուն թիրախ ըլլալով: Նոյն ժամանակաշրջանին աւելցած են չարագործութիւնները. սակայն դատախազը առիկա բացատրած է զինուորական դատախազութեան մարմիններուն ոչ այնքան արդիւնաւէտ աշխատանքով: Գործուած 495 յանցանքներուն մեծ մասը կազմած են դասալքումի պարագաները:

***

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

«Ռոսիսկայա Գազետա»ն տեղեկացուցած է թէ Սամարայի մէջ պատանիներ սպաննած են իրենց տարեկից հայ տղեկ մը: Ոճրագործները եւ զոհը, կ'ըսուի թէ նոյն բակը ապրող, նոյն դպրոցը յաճախողներ էին: Առաջինները չեն կրցած տրամաբանական պատճառ մը տալ իրենց արարքին: Հետաքննողները հաւանական չեն նկատած վարկածը թէ անոնք մաս կը կազմէին սքինհէտներու խմբակի մը:

***

«ԿԻԼԻԿԻԱ»ՅԻ ՇԻՇՈՎ ՆԱՄԱԿԸ

Սոչիէն Նովորոսիսկ մեկնելու առաջին պահուն «Կիլիկիա»յի նաւաստիները իրենց նոր պարպած գինիի շիշին մէջ փակելով ծով նետած են հետեւեալ նամակը. «Յարգելով մեր նախնիների աւանդոյթներն ու սովորոյթները, Մարդու իրաւունքների համընդհանուր հռչակագիրը՝ Երկիր մոլորակի բոլոր ժողովուրդներին կոչ ենք անում անել հնարաւորը լեռնային բիւրեղապակու պէս փխրուն մեր մոլորակում խաղաղութիւն պահպանելու համար»: Հոն գրուած է նաեւ թէ նաւաստիները նաւուն վրայ հպարտութեամբ կը կրեն հայկական դրօշը որուն քով կը ծածանի այն երկրին դրօշը ուրկէ կ'անցնի «Կիլիկիա»ն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆիկարօ-Մակազին (Յուլիս 24) կարճ յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ անդամակցութեան, ծանրանալով մանաւանդ Ֆրանսայի հակասութիւններուն վրայ: Ամբողջ երկիրը եւ կուսակցութիւնները դէմ են, կողմնակից կը մնայ Շիրաք: Կը յիշուի որ ընկերվարականներն ալ «այո', եթէ»ով (այդ «եթէ»ներէն մէկն է Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը) հանդերձ միաձայն չեն: Լօրան Ֆապիուս բոլորովին դէմ է, կը մերժէ Իրաքի հետ «հասարակաց սահմանագլուխ մը», կ'առարկէ նաեւ Թուրքիոյ բնակչութեան թիւին կապակցութեամբ (71,3 միլիոն), ինչ որ ա'լ աւելի դժուար կը դարձնէ համագործակցութեան կազմակերպութիւնը: Յուլիս 26ի Ֆիկարօն ալ յօդուած մը հրատարակած էր Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, զոր ստորագրած էր Ալեքսանդր Տէլ Վալ (հեղինակ՝ «Թուրքիան Եւրոպայի մէջ. իսլամական Տրովատայի ձի՞ մը» հատորին): Ան երկարօրէն կու տայ բոլոր պատճառները որ կան մերժելու համար Անգարայի թեկնածութիւնը: Կը թուէ բոլոր անհեթեթութիւնները, զորս ոմանք կը պաշտպանեն ի նպաստ Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կու տայ սա օրինակը. - «Ըսել որ Թուրքիա պատմականօրէն եւրոպացի է նոյնքան ճիշդ է որքան ըսել թէ Ֆրանսա որպէս նախկին գաղութատէր ուժ, ափրիկեցի է»: Հեղինակը կը յիշէ նաեւ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Տէլ Վալ կը ճաղկէ նաեւ Թուրքիոյ «աշխարհիկ բացառութիւնը» որպէս բնական զինակից իսլամութեան դէմ: Եւ դեռ բազմաթիւ պատճառաբանութիւններ կը շարէ երեք սիւնակներու երկայնքին, եզրակացնելու համար որ Եւրոպան չէ որ բախտ մըն է Թուրք ժողովրդավարութեան համար, այլ մանաւանդ բախտ մը կ'ըլլայ Թուրք իսլամապաշտներուն համար:

Ալեքսանդր Տէլ Վալի յիշուած հատորին մասին, «Յառաջ» անդրադարձած էր Մայիս 27 եւ 28ի իր թիւերով, (Նազարէթ Թօփալեանի գրախօսական):

***

Ֆիկարօ իր նամականիով ալ կը շարունակէ ընթերցողներու ընդդիմութիւնը արտայայտել Թուրքիոյ թեկնածութեան:

ՀԱՇՄԱՆԴԱՄԻ ՍԱՅԼԱԿՈՎ ԳԻՒՄՐԻԷՆ ԱԹԷՆՔ

Յունիս 11ին Գիւմրիի կեդրոնական հրապարակէն հաշմանդամներու «Կամք» միութեան նախագահը Յովհաննէս Լուլոյեան հաշմանդամի իր սայլակով ճամբայ ելած էր դէպի Աթէնք, մասնակցելու ողիմպիականներուն յաջորդելիք «Հաշմանդամներու ողիմպիական խաղեր»ուն: Այդ երթին իրեն կ'ընկերանար «Վան» մակնիշի ինքնաշարժ մը Հայաստանի եռագոյնով ու այն երկրին դրօշով ուրկէ կ'անցնէր մարզիկը: Ծրագիրը կը վայելէր Մշակոյթի նախարարութեան հովանաւորութիւնը եւ «Արմէնթէլ»ի նիւթական աջակցութիւնը:

Լուլոյեան եւ ընկերակիցները Յուլիս 11ին հասած են Սելանիկ ուր դիմաւորուած են տեղացի Հայերու կողմէ: Յուլիս 22ին ալ իր եռանիւ սայլակով Յ. Լուլոյեան հասած է Աթէնքի Փանաթինաիքօս մարզադաշտը: Զինք դիմաւորած են Առողջապահութեան նախարարն ու փոխ նախարարը, հաշմանդամներու ողիմպիական կոմիտէի ներկայացուցիչը, Յունաստանի հաշմանդամներու կոմիտէին փոխ նախագահը, ՀՄԸՄ-եան շրջանային եւ մասնաճիւղերու վարչութիւններու ներկայացուցիչները, յունական հեռատեսիլի կայաններու բազմաթիւ թղթակիցներ:

Հայ մարզիկը յուզումով եւ խանդավառութեամբ շնորհակալ եղած է ընդունելութեան. ապա ըսած թէ կ'ուզէ հպարտութեամբ ցոյց տալ թէ հայութիւնը զօրաւոր կամքի տէր է, թէ ինք այդ երկար ճամբան կտրած է խաղաղութեան նշանախօսքը տարածելու համար բոլոր ազգերուն, բոլոր քաղաքացիներուն, զէնքի ու թմրեցուցիչի վաճառորդներուն:

Լուլոյեան կտրած է 2710 քմ., 59 օրուան ընթացքին: Գիւմրիէն ետք անցած է Նովորոսիսկէն, Օդեսայէն, Պուքրէշէն, Սոֆիայէն, Սելանիկէն, Լարիսայէն, Լամիայէն: Աթէնքէն մինչեւ Ողիմպոս իրեն կը մնար 336 քմ. եւս:

Լուլոյեան ըսած է թէ հիմնական դժուարութիւնը ունեցած է երկար ճամբուն առաջին քմ.երուն, բայց յետոյ ոչ մէկ յոգնութիւն զգացած է: Իր նպատակը եղած է հասնիլ Ողիմպոս ուր Հայոց Վարազդատ արքան ողիմպիական մրցումներուն յաջողութիւն արձանագրած ու ոսկէ մետալակիր առաջին օտարականը հանդիսացած է:

Ճամբուն վրայ շատեր հետաքրքրուած են հայ մարզիկով, հարցուցած թէ ո'ւրկէ կու գայ, ո'ւր կ'երթայ: Ապա ամէն անգամ երբ իրեն որպէս մեծարանք՝ «Ապրի'ս Հերակլէս» պոռացած են, ինք պատասխանած է. «Ո'չ Հերակլէս, այլ՝ Վարազդատ»:

Յ. Լուլոյեան 36 տարեկան է, երկու տարեկանէն ի վեր հաշմանդամ: Ամուսնացած է, չորս զաւկի հայր:

Գ Ր Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

ՔԱՐԵՐ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ - PIETRE SUL CUORE

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐԱՊՐԱԾ ԱՂՋՆԱԿԻ ՄԸ՝ ՎԱՌՎԱՌԻ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հրատարակութեան պատրաստած է Ալիս Թաշճեան

(*Տպագրութիւնը աւարտած է Մոնտատորիի մօտ Յունուար 2003ին*)

Հակառակ իր միջին ծաւալին (200 *էջ*) *կոթողային փաստաթուղթ մըն է այս գիրքը, որուն իտալական մամուլը մեծ արձագանգ տուաւ եւ չվարանեցաւ առաջին մէկ օրէն* Վառվառի օրագրութիւնը *բաղդատելու աւելի հռչակ ունեցող Աննա Ֆրանքին հետ*:

Իտալիոյ կաթողիկէներու պաշտօնաթերթ Ավվէնիրէն *երկար յօդուածով մը հրապարակ իջաւ* (2003 *Յունուար* 19) *ցնցիչ տիտղոսով թէ՝ «Հայաստան ալ ունի իր Աննա Ֆրանքը»*:

Միլանոյի մեծ օրաթերթ Իլ Ճիորնալէն *կը խորագրէր՝ «Փոքրիկ աղջնակը որ փախաւ Հայաստանէն»*:

Իտալական լրագրական գործակալութեան մեծագոյն գրասենեակը՝ ԱՆՍԱ 2003 *Յունուար* 17 *թուակիր երկար յօդուածով մը կ'անդրադառնայ գիրքին*:

Գոռրիէրէ տի Ռոմանիա (*Պոլոնեայի նահանգին օրաթերթը*) 2003 *Փետրուար* 1*ին կը խորագրէ «Վերապրողի մը օրագրութիւնը»*:

Իլ Սօլէ 24 Օրէ (*Եւրոպայի տնտեսագիտութեան մեծագոյն տիտղոսներէն նկատուած*) 2003 *Մարտ* 16 *թուականով երկար յօդուած մը նուիրած է «Սարսափէն վերջ "բնականութիւն"», ուր Պետրոս Քիւչիւքեան, յօդուածագիրը, որուն կը պարտինք Արմին Վեկնէրի լուսանկարներուն յայտնաբերումն ու ընդհանրացումը, միաժամանակ կու տայ պատմական ճշգրտութիւնները ընթերցողը աւելի մօտեցնելու համար Վառվառի օրագրութեան, բացայայտելով պատմական անցուդարձերը տեղահանութենէն առաջ եւ անմիջապէս վերջ*:

Փատովայի Մէսսաճէրօ տի Սան Անթոնիօ *որ մէկ միլիոնէն աւելի օրինակով լոյս կը տեսնէ բազմաթիւ լեզուներով, կը յիշէ որ գիրքը կազմողը՝ Ալիս Թաշճեան, աղջիկն է Վառվառին, որ իր մօրը հետ կը վերապրի հայ ժողովուրդին Մեծ Եղեռնը*:

Ճիթթա Նուովա *որ տիկին Քիարա Լուպիքի հիմնած կաթողիկէ միջազգային շարժումի մը պաշտօնաթերթն է, պատկերազարդ երկար յօդուած մը նուիրած է* Փիէթրէ սուլ Գուորէ *գիրքին, առանձին սիւնակ մըն ալ նուիրելով Մեծ Եղեռնի պատմականը ընելով եւ իտալերէնով լոյս տեսած ցեղասպանութեան մասին գիրքեր առաջարկելով*:

...Եւ տակաւին բազմաթիւ համազգային եւ տեղական նշանակութիւն ունեցող հրատարակութիւններ, մինչեւ իսկ սպաներէն Ալֆա ի Օմէկա *ամբողջ էջ մը նուիրած է «Հայաստան ալ ունի իր Աննա Ֆրանքը» խորագրով*:

«Քարեր սրտին վրայ» գիրքը *կը կարդացուի առանց խանգարուելու, մէկ շունչով, շրջապատէն բաժնուելով, քաղաքակրթութեան աղմուկներէն հեռու, փոխադրուելու համար 1915ի Արեւմտեան Հայաստանի ամառնային լռութեան խորը, աշխարհէ կղզիացած գիւղերու մէջ, հոն ուր Թլկատինցի եւ Համաստեղ իրենց խոնարհ եւ պարզ հերոսներուն ծնունդ տուած են, մարդկային ամէնէն բնական եւ հոգեկան ապրումներով տիեզերք մը ստեղծած՝ կազմուած գիւղացիի մը ամէնօրեայ տարրական պահանջներով*:

Ես այս գիրքը կարդացի Վենետիկի լըճակին փոխադրական աղմկալից նաւերուն եւ ցամաքի շոգեկառքերուն մէջ, առանց խանգարուելու, առանց աղմուկ լըսելու, որովհետեւ Վառվառի օրագրութիւնը բառին զուտ իմաստով, իր պարզութեամբ յափշտակած էր զիս:

Վեց տարեկան էր Վառվառ երբ Սեբաստիոյ գաւառի Ուլաշ հայաբնակ գիւղին մէջ կը յայտնուին (1915*ի ամառը*) *«անհասկնալի լեզու մը խօսող զինեալներ», տունէ տուն կը մտնեն, կը հաւաքեն այր մարդիկը եւ երիտասարդները եւ արտերու ճամբուն վրայ կը սպաննեն բոլորն ալ հրացաններով եւ սուիններով*:

Այնուհետեւ կը սկսի իր տեղահանութիւնը ընտանիքի եւ գիւղի միւս կիներուն, մանուկներուն, ծերերուն և պառաւներուն հետ... տարագրութիւն մը որուն իմաստը տարիներ վերջ կը հասկնայ փոքրիկ Վառվառը, երբ օրեր եւ ամիսներ յետոյ բոլորն ալ կը նահատակուին աքսորին ճանապարհին եւ ինք որբանոցէ որբանոց անցնելով ինքզինք կը գտնէ Յունաստան եւ օր մըն ալ Մարսէյլ եւ հուսկ Ալֆորվիլ ուր ամուսնանալով որբանոցի ուրիշ վերապրածի մը հետ, պիտի ապրի ոչ սապընջական շրջանակի մը դժուարին օրերը ինչպէս նաեւ երջանկութեան առաջին պահերը Ալիսի ծնունդով եւ «Յառաջ»ի ընթերցումներով:

«Սիրտս նման է էն փլած տներ...»:

- Այս է, - կը գրէ Վառվառ, - իմ ամէնէն սիրած երգը, որովհետեւ ես ալ խուլ ցաւի առէն, երբ մղձաւանջն ու ամէնօրեայ ապրելու յոգնութիւնը կը խեղդէին զիս, կը հարկադրուէի իմ անձիս դէմ պայքարիլ: Գիշեր մը փախայ տունէն Սէնի մէջ նետուելու համար... ափսոսալով որ մօրս հետ չեմ մեռած աքսորի ճամբուն վրայ:

- Թուրքերը կեանքս գողցան. մեծ էին քարերը զորս սրտիս վրայ պալտաղրուեցայ դնել:

- Կարծեմ որ կեանքս դժուարաւ 80 *տարի քաշկռտելէ յետոյ, հասած է իր վախճանին... Այս է եղեր իմ ճակատագիրը: Հակառակ ամէն ինչի կ'արժէ ապրիլ, քանի կեանքը կեանք է... երբ ամէն ինչ անցեալի մէջ կը մտնէ, երբ զաղթականին ընթացքը իր աւարտին հասած է այն ատեն միայն յիշողութիւնները կ'արթննան, եւ յիշելը համազօր կը դառնայ վերալինդանութեան*:

Վառվառ կը մեռնի Մոնմորանսիի հանգըստեան տան մէջ 1990 *Մարտ* 16*ին եւ կը թաղուի Իսիի գերեզմանատունը*:

Ալիս՝ իր աղջիկը, ծերանոցի թղթանոցին մէջ կը գտնէ մօրը բռնած օրագրութիւնը որուն մասին Վառվառ ոչինչ ըսած էր իր հարազատին...:

Փիէթրէ սուլ Գուորէ - *«Քարեր սրտին վրայ» գիրքը, զարմանալի կերպով դուրս չելաւ իտալական շրջանակէն. գիրք մը որ այնքան այժմէական է, այնքան բնական, հրապուրիչ ոճով ներկայացուած, որ կրնայ որպէս անխախտելի փաստաթուղթ մը եւս հրապարակ իջնել այս օրերուս երբ եւրոպացի կարգ մը պատեհապաշտ քաղաքագէտ եւ դիւանագէտ անհատներ կը փորձեն ամէն գնով* 70 *միլիոն հաշուող Թուրքերը Եւրոպական Միութեան անդամ դարձնել...*

Տակաւին երէկ, Վենետիկի աւանդական «Ռէտէնթորէ»ի տօնին առիթով, Փաօլօ Գոսթա քաղաքապետը, յայտարարեց որ սկսած են բանակցութիւնները Վենետիկը Իսթանպուլի հետ զուգորդ քաղաքներ դարձնելու... այն Վենետիկը որ Լեփանթոյի պատմական ճակատամարտին օսմանեան բանակներու դէմ, ամէնէն կարեւոր դերը խաղաց քրիստոնեայ բանակներու յաղթանակին:

Ցեղասպանութեան դատով զբաղող կազմակերպութիւնները պէտք է հետամուտ ըլլան որ այս փոքր գրքոյկը առնուազն ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով լոյս տեսնէ փութով, ոչ միայն այլ առանց մեծ փոփոխութիւններու կարելի է վաւերագրական համառօտ ժապաւէն մը պատրաստել օրէ օր հետեւելով Վառվառի աքսորի ճանապարհին, որ իր մէջ խտացուցած է ամբողջ հայ ժողովուրդին Մեծ Եղեռնի ողբերգութիւնը:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.

Ս. Ղազար
2004 Յուլիս 19

ՖԷՐՐԱՐԱՅԻ ԱԹԷՐՖՈՐՈՒՄ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԸ

Ֆէրրարա, Փօ գետի ափին, Վենետիկէն հազիւ 100 *քմ. դէպի հարաւ, միջնադարեան եւ վերածնունդի Իտալիոյ այն գոհար քաղաքներէն է որ* ԻՒՆԷՍՔՕ*-ն դասած է որպէս համամարդկային մշակոյթի պատկանող գանձ*:

Ֆէրրարայի մէջ ամէն տարի Յունիս ամսուն տեղի կ'ունենայ երաժշտական միջազգային փառատօն մը որուն նպատակն է փնտռուք կատարել դասական կոչուած երաժշտութեան մը (ժամանակակից) ժողովրդականին հետ: Նաեւ տեսակ մը յարգանքի տուրք է Լուչիանօ Պէրիօ իտալացի մեծ երգահանին, վերջերս մահացած, որուն յօրինած «Ժողովրդական Երգեր»ը ազգերու ժողովրդական երգերէն ներշնչուած են:

Ներշնչուելով Պէրիոյի տուած ուղղութենէն, Ֆէրրարայի Աթէրֆորում փառատօնը ամէն տարի կը ներկայացնէ այն բոլոր երաժշտական յօրինումները որ մեկնելով ժողովրդական հիմքերէ դասական նկարագիր կը ստանան վարպետ երգահաններու գրիչին տակ:

- «Ի՞նչ է ժողովրդական երաժշտութիւնը» - հարց տուած է ատենին հունգարացի մեծ երգահան Պարթօք:

Այս ուղղութեամբ վերջին տասնամեակներուն հարցադրում մը սկսած է: Պարթօքի համար ժողովրդական, գիւղական երաժշտութիւնը Մայր լեզուն է, երաժշտութեան նոր ոգին որ հողէն կը ժայթքի երաժշտական ուժէ մը մղուած:

- «Այս ընթացքով մենք կը հասնինք Հայաստան» - կը գրէ Ֆրանքօ Մազոթթի, - Եւրոպայի վերջին սահմանագլուխ եւ Արեւելքի սեմին կանգնած: Կրկին մեծարանք մըն է այն երկրին ուր «Քարերը կը ճչան» որ Մանտելշթամ այնքան կը սիրէր, երկիր մը որ երաժշտական անհուն եւ հրապուրիչ հարստութիւն ունի եւ ափսոս գրեթէ անծանօթ...:

- «Երկրորդ մեծարանքը, լռելեայն կ'երթայ հայազգի Քէթի Պէրպէրեանին որ երկար տարիներու Պէրիոյի ընկերը եղած է, որուն նուիրուած էր իր Ֆոլք Սոնկ *երգաշարքը եւ Քէթի եղած է անոնց անգերազանցելի մեկնաբանը մինչեւ այսօր*:

- «Հայաստանը առիթ կը ստեղծէ նաեւ բացառիկ հանդիպումի մը ժամանակակից կարեւորագոյն երգահաններէն մէկուն Տիգրան Մանսուրեանի հետ»:

Շաբաթ, Յունիս 12ի երեկոյթը ժամը 9.15*ին նուիրուած էր հայ երաժշտութեան Տիգրան Մանսուրեանի միջոցով, քանի գերմանուհի թաւջութակահար Անիա Լեխներ եւ յոյն դաշնակահար Վասիլիս Ցապրոփուլոս կարեւոր հատուածներ նուագած են Մանսուրեանի գործերէն*:

Մանսուրեանի նուիրուած ելոյթէն յետոյ բեմը կը գրաւէ Գէորգ Տապաղեանի դուդուկի երրեակը, հեռուներէն եկող նոթաներով, դիւթելու համար ներկաները:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Յունիս 13*ին, Տիամանտա Կալաս, յունական ծագումով Ամերիկուհին* «Defixions, Will and Testament» *երգաշարով կ'աղաղակէ, կը ճչայ ընդդէմ հայ եւ յոյն ժողովուրդներու կըրած ցեղասպանութեան Փոքր Ասիոյ մէջ* 1914 - 1923 *տարիներուն հին եւ նոր Թուրքերու կողմէ*:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ս Տ Ա Ց Ա Ն Ք

Ա Ն Դ Ր Ա Դ Ա Ր Ձ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր
Անձկալի վերադարձ
յուշերու օդապար փետուրով

ԱՐԹՕ ՃԻՒՄՊԻՒՇԵԱՆ

(*Զարեհ Խրախունի*)

Պոլիս 2004

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Գ Ա Ղ Ո Ւ Թ Ն Ե Ր

ԻՆՏՈՆԵԶԱՀԱՅ ԳԱՂԹՕՃԱԽ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ՍԵԼԵՊԷՍ ԿՂԶԻՆ ՄԷՋ

Ինտոնեզիոյ հայ գաղթօճախներու շարքին կարեւոր տեղ կը գրաւէ Սելեպէս կղզիին փոքրաթիւ հայ համայնքը: Անոնք մեծ մասամբ կղզիին մայրաքաղաք Մաքասարի մէջ կեդրոնացած էին, ընդհանրապէս առեւտրականներ էին եւ տնտեսապէս լաւ դիրքերու վրայ կը գտնուէին:

ՍԵԼԵՊԷՍ

Սելեպէս կամ Սուլաւեսի ինտոնեզիական արշիպեղագոսին մաս կազմող Մեծ Սունտա կոչուող չորս կղզիներէն մէկն է՝ 227,654 *քմ. քառ. տարածութեամբ: Անիկա մեծ մասամբ լեռնային է եւ հրաբըխային, սակայն ունի ընդարձակ դաշտեր, յատկապէս՝ հարաւային եւ հարաւային-կեդրոնական շրջաններուն մէջ, որոնք բրինձի շտեմարան են: Բարձրագոյն լեռն է՝ Ռանթեքոմպոլա* (3,455 *մեթր*)*: Կան լեռնային լճակներ, որոնց գլխաւորներն են՝ Թոութի, Փոսօ, Մաթանա, Լիմպոթօ, Թեմփէ, Թոնտանօ եւ Մոաթ: Գետերը ընդհանրապէս կարճ են, յաճախ խիտ անտառներու մէջէն կը հոսին եւ մասամբ միայն ոռոգումի յարմարութիւն ունին: Կղզին ունի գլխաւոր երեք ծոցեր՝ Թոմինի, Թոլօ եւ Պոնէ*:

Կղզին մեծ մասամբ արեւադարձային եւ հասարակածային թանձրախիտ եւ անանցելի անտառներով ծածկուած է. ամէնուրեք տարածուած ծառատեսակը հնդկական թզենին է, որուն ճիւղերը գետին խոնարհելով կ'արմատաւորուին եւ նոր ծառեր կը գոյացնեն, մինչեւ որ անտառ մը մէջտեղ գայ. կեդրոնական գօտիին մէջ կան ընդարձակ ժայռաստաններ, որոնք հրաբխային գագաթներով եզերուած են:

Ամէնուրեք տարածուած են կապիկը (*մանաւանդ սեւ մաքաքը*)*, եղնիկն ու եղջերուն, գաճաճ գոմէշն ու վարազը. կղզին հարուստ է նաեւ թռչնազգիներով: Կլիման տաք է ու խոնաւ. յաճախակի են ծովէն փչող քամիները. տարեկան տեղումները աւելի քան չորս հազար միլիմեթր են հարաւ, արեւմտեան եւ կեդրոնական շրջաններուն մէջ, երեք հազար մմ՝ հիւսիսային շրջաններուն մէջ եւ* 530 *մմ՝ արեւմտեան Փալու հովիտին մէջ*:

Կղզին շրջապատող Սելեպէս ծովը (*ինտոնեզերէն՝ Լոթ Սուլաւեսի*)*, արեւմտեան Խաղաղականի մէջ, կ'ընդգրկէ հիւսիսէն՝ Փիլիպպեան Սուլու արշիպեղագոսը եւ Մինտանաօ կղզին, արեւելքէն՝ Սանկիր կղզեխումբը. հարաւէն՝ Սելեպէս, իսկ արեւմուտքէն՝ Պոռնէօ կղզին եւ* 280.000 *քմ. քառ. տարածութիւն ունի: Մաքասարի նեղուցը, արեւմուտքէն՝ Պոռնէօ եւ արեւելքէն՝ Սելեպէս կղզիներուն միջեւ,* 130*էն մինչեւ* 370 *քմ. լայնութիւն ունի եւ Սելեպէսի ծովը կը միացնէ Ճաւայի ծովուն*:

Սելեպէս մօտաւորապէս տասներկու միլիոն բնակչութիւն ունի. անոնք ազգագրական գլխաւոր եօթը խմբաւորումներու բաժնուած են. Թոալա, Թորաճա, Պուկի, Մաքասար, Մինահասա, Մորի եւ Կորոնթալէ:

Երկրագործականօրէն ամէնէն հարուստ գօտիները հարաւային դաշտային եւ հիւսիս-արեւելեան լեռնային շրջաններն են. կը մշակեն՝ բրինձ, եգիպտացորեն, հնդկընկոյզ, սուրճ, բանջարեղէն, համեմներ, շաքարեղէգ, հացահատիկ, քաղցր գետնախնձոր, բուսական իւղեր եւ որոշ շրջաններու մէջ՝ ծխախոտ: Կը զբաղին նաեւ անասնապահութեամբ. զարգացած է ձկնորսութիւնը:

Մայրաքաղաքը՝ Մաքասար (*ներկայիս՝ Ուժունկ Փանտանկ*) *կը գտնուի կղզիին հարաւ-արեւմուտքը եւ ներկայիս* 700 *հազար բնակիչ ունի: Ծովափնեայ քաղաքը անտառախիտ բարձունքներով շրջապատուած է. մօտակայքը կը գտնուի Պանթիմուրունկ ջրվէժը*:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Սելեպէսի մէջ մարդու բնակութեան հետքերը կ'երթան մինչեւ նախապատմա-

ՀՈՂԻՎՐՏԻՔ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՆՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ցաւով իմացանք որ վերջերս իր մահկանացուն կնքած է Լիոնի շրջանի ծանօթ եւ սիրուած դէմքերէն Սեդրակ Սանճեան: Ողբացեալը ծնած էր Մարաշ 1914ին եւ ընտանիքը, շատերու պէս, յաջորդ տարին իսկ բռնած էր աքսորի ճամբան, նախ ապաստանած էր Լիբանան, ապա Վիէն հասած 1926ին: Նախակրթարանի աւարտին կը մտնէր Գրեաւի Լիոնէ եւ հաշուապահական դասընթացքներու կը հետեւէր իրիկունները: Նախաձեռնարկ իր ոգին պատճառ կը դառնար որ հիմնէ իր իսկ հաստատութիւնը աշխատանքի գգեստներու ճիւղին մէջ: Վերջնապէս կը հաստատուի Վիլֆրանշ, Լիոնի մօտ:

Բ. Աշխարհամարտի վաղորդայնին կը հիմնէ Սեփովէթ անունով ընկերութիւնը, լաւագոյն կազմածներով կ'աշխատի, երբ «ճին»ի համբաւը սկսած է տարածուիլ: Ս. Սանճեան ԱՄՆ կ'երթայ, կը գնէ ամերիկեան յատուկ կերպասը եւ կը ստեղծէ հանրածանօթ ճին «Սեդրակ»ը: Յաջողութիւնը անմիջական է: Նոյն գործատան մէջ 300 աշխատաւոր կայ: Տղոց շնորհիւ 70ական թուականներէն ետք ձեռնարկութիւնը կը ծաւալի, նաեւ արտածումը:

Այս անձնական յաջողութեան կողքին, Ս. Սանճեան ոգիով խորապէս հայ, ամէն կերպ իր մասնակցութիւնը բերած է հայկական կեանքին: Անդամ էր Բարեգործականին եւ 2002ին ալ կը ստանար Հ.Բ.Ը.Մ.եան «Համաշխարհային Պատուոյ Վկայականը»: Իր լուռ օժանդակութիւնը բերած է շատերուն՝ հայ կաթողիկէ, Մխիթարեան եւ այլ շրջանակներու մէջ:

կան դարեր: Ն. Ք. երկու դար առաջ պուտտայական եւ հինտու կայսրութիւններ, որոնք իրենց գերիշխանութիւնը տարածած էին ինտոնեզիական արշիպեղագոսին վրայ, նուաճեցին Սելեպէսը: Մալայեան թերակղզիի իսլամ սուլթանութիւնները ԺԵ. դարուն սկսան թափանցել հոն եւ աստիճանաբար իսլամութիւնը տարածել:

Փորթուկալցիք 1512ին հոն ցամաք ելան եւ առեւտրական յենակէտեր հաստատեցին. անոնք կղզին կոչեցին Սելեպէս, որ փորթուկալերէն «հռչակաւորը» կը նշանակէ:

Իսլամութեան տարածման առընթեր կազմաւորուեցան իսլամական պետութիններ, որոնց գլխաւորները դարձան Մաքասար եւ Պոնէ: Մաքասար 1530ական տարիներուն իրեն ենթարկեց միւս իշխանութիւնները:

Հոլանտացիք 1607ին հոն ցամաք ելան եւ Մաքասար բնակավայրը կառուցեցին: Այնուհետեւ անոնք սկսան տարածել իրենց գերիշխանութիւնը եւ նուաճել տեղական իշխանութիւնները: Բնիկներ ամէնուրեք կատաղի դիմադրութիւն ցոյց տուին. սկսան արիւնալի երկարատեւ կռիւներ եւ կարգ մը իշխանութիւններ յաջողեցան պահել իրենց իրաւունքները: Բնիկ ամէնէն զօրաւոր թագաւորութիւններէն Կոուս նուաճուեցաւ 1667ին. նոյն տարին Մաքասարի սուլթանը ընդունեցաւ Հոլանտացիներուն գերիշխանութիւնը: Սակայն, անընկճելի մնացած Մաքասարցիք 1675ին նաւատորմիղով մը ներխուժեցին արեւելեան Ճաւա եւ նուաճումներ կատարեցին, մինչեւ որ աւելի քան դար մը ետք՝ 1779ին քշուեցան հոնկէ:

Նափոլէոնեան պատերազմներուն ժամանակ, 1810ին, Բրիտանացիք գրաւեցին Սելեպէսը եւ Մաքասարցիներու կատաղի դիմադրութեան հանդիպելէ ետք, 1816ին քշուեցան. 1817ին Հոլանտացիք վերագրաւեցին կղզին:

Բնիկներ 1825էն սկսեալ մեծ եւ իրերայաջորդ ապստամբութիւններու ձեռնարկեցին, մինչեւ որ 1858 - 1860 յաղթական կռիւներէ ետք Հոլանտացիք ճզմեցին ամէն ըմբոստութիւն. տեղական անկախ վերջին իշխանութիւնները՝ Պոնէ 1905ին եւ Կոուս 1911ին ենթարկուեցան Հոլանտացիներուն:

Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն, Ճափոնցիք 1942ին գրաւեցին կղզին: Պատերազմի աւարտին, 1945ին, Ճափոնցիներու հեռացումէն ետք Սելեպէս անիշխանութեան ու քաոսի մատնուեցաւ, մինչեւ որ 1950ին միացաւ Ինտոնեզիոյ Հանրապետութեան, թէեւ քաղաքական խառնակ վիճակը եւ ըմբոստութիւնները շարունակուեցան մինչեւ 1960ական տարիները:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փլաս տէ զ'Առ մեծ սրահին մէջ, Յունիս 29ին միացեալ կազմակերպութեամբ Աքատեմի էնթէրնասիոնալ տ'էնֆորմաթիգասիոնի, զոր կը ղեկավարէ փրոֆ. Ազատ Վարդանեան եւ Լը Սոլէյ Լըվանի, բեմադրուած է ազգային պարերու փունջ մը, ոգեկոչելու համար Յուլիս 1ի Գանատայի Օրուան եւ «Բազմամշակոյթի Օր»ուան տարեդարձները: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Մշակոյթի Նախարար տիկին Լիզա Ֆրուլա: Ցայտագրին գլխաւոր բաժինը կազմած է Լուտվիգ Բուլղադարեանի ղեկավարած «Գառնի» պարախումբը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիի «Մակարոս Սըրթինեան» սրահին մէջ, Յունիս 23ին տեղի ունեցած է Ս. Խաչ ազգային ամէնօրեայ վարժարանին տարեվերջի հանդէսը, նուիրուած գիրերու գիւտի 1600ամեակին: Ամբողջ յայտագիրը կազմած են աշակերտները, երգերով, արտասանութիւններով եւ պարերով: Հանդէսին վերջաւորութեան, յանուն Թեմական Խորհուրդին Հրանդ Զըթաք, ապա Բագրատ Եպիսկ. խօսք առած են: Այս վերջինը յայտնած է որ երկար բանակցութիւններէ ետք, համաձայնութիւն մը գոյացած է Ս. Խաչ ամէնօրեայ վարժարանի հոգաբարձութեան ատենապետ Ժիրայր Զօփուրօղլուի եւ Գանատահայոց Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Ժագ Ստեփանեանի միջեւ, որու հիման վրայ Ս. Խաչ ազգ. ամէնօրեայ վարժարանը կը մտնէր Գանատահայոց Առաջնորդարանի հովանաւորութեան ներքեւ: Պաշտօնական ձեւակերպութիւններու աւարտին, վարժարանը պիտի կապուի Առաջնորդարանին: 26 տարի առաջ, խումբ մը ազգայիններու ջանքերով է որ հիմնուած էր Ս. Խաչ ազգ. վարժարանը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս. Խաչ ազգ. ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութեան կազմակերպութեամբ, Յունիս 6ին ճաշ մը տրուած է վարժարանի սրահին մէջ ի պատիւ Գանատահայոց առաջնորդ՝ Բագրատ Եպիսկ. Գալստանեանի: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի նախկին սաներէն Նենսի Գույումճեան որ ներկայացուցած է պատույ սեղանի հիւրերը: Ճաշի աւարտին, գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Խօսք առած են Ժագ Ստեփանեան, Զարեհ Ա. Քհնյ., Ժիրայր Զօփուրօղլու: Վերջին խօսք առնողը եղած է Բագրատ Եպիսկ. Գալստանեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 27ին Նարեկ Տուրեան բեմադրած է իրական կեանքէ առնուած ողբերգա - կատակերգութիւն մը, առանց բեմական որեւէ յարդարանքի, այլ միայն փոքր մասնակցութեամբ Քրիստինէ Յովհաննիսեանի: Ն. Տուրեան ներկայացուցած է մէկ արարով «Dieu, merci» թատերգութիւնը, որ կը պատկերացնէր հայաստանցի երիտասարդի մը կեանքի հանգրուանները՝ Խորհ. Հայաստանէն, անկախացում եւ արտագաղթ:

***

ԳՆԱԼԸԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ, ապա յարակից Ճանպազեան խաղավայրին մէջ, Յուլիս 11ին, կրօնական եւ աշխարհիկ զոյգ հանդիսութիւններով կատարուած է կազդուրման կայանի ամառնային եղանակի բացումը: Կրօնական հանդիսութեանց նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, որ նաեւ քարոզած է: Պատարագի աւարտին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է երանաշնորհ Շնորհք Պատրիարքի, կազդուրման կայանի հիմնադիրներուն եւ բարերարներուն յիշատակին: Արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը Ճանպազեան խաղավայրին մէջ: Հոս ալ, նախագահած է Պատրիարքը: Օրուան խօսնակը եղած է Նազարէթ Պալ, որ բացումը կատարած է հանդիսութեան: Խօսք առնելու հրաւիրուած է կայանի նորընտիր ատենապետը՝ Սեւան Զաւուշեան, որ ողջունելէ ետք ներկաները, յարգանքով յիշատակած է Շնորհք Պատրիարքը, որ 39 տարի առաջ հիմը դրած էր հաստատութեան: Ըսած է նաեւ որ նպատակն է այս հաստատութեան երդիքին տակ համախմբուած մանուկներուն համար ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որոնցմէ զուրկ են անոնք իրենց հարազատ ընտանեկան յարկերուն տակ: Աւելցուցած է որ հաստատութիւնը առօրեայ եւ ժամանակակից պահանջներուն համապատասխան կերպով իր գոյութիւնը տեւականացնելու համար կը կարօտի ժողովուրդին հոգածութեան եւ գուրգուրանքին: Խօսելու հրաւիրուած է կազդուրման կայանի տնօրէնուհի՝ տիկին Մարի Գալայճը, որ ուղերձ մը կարդացած է երախտագիտութեամբ յիշելով Շնորհք Պատրիարքը, ապա կանգ առած է մեր ժողովուրդին գոյատեւելու պայքարին վրայ, որուն որպէս նախապայման նկատած է նոր սերունդները հասցնելու առիպողութիւնը: Յայտնած է նաեւ որ այս տարի 120 աշակերտներ դիմած են կազդուրման կայան: Գնահատութեան յայտագրէ մը ետք, ձեռամբ Պատրիարքին եւ ազգայիններու, յուշանուէրներ յանձնուած են անոնց որոնք իրենք մասնագիտութեամբ կամ երկարատեւ ծառայութեամբ նպաստ բերած են հաստատութեան: Սիրոյ սեղանը փակուած է Պատրիարքին հուսկ բանքով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

- Անմե՞ղ, անմե՞ղ... Ամօթ է, ամօթ... Առնչափ կծծիութիւն Աստուած դէմ է: Աշխարհ արարատ Գրիգորի ամուսնութեան առթիւ իր սիրտն ու քսակը բացաւ: Ես իմ կողմէս բարեւ ալ ղրկեցի ձեզի ու մարդը պարապ ճամբեր էք...

Փափազեան եղբայրները իրարու երես նայեցան ու սկսան «քահ քահ» խնդալ: Անոնցմէ կրտսերը ըսաւ.

- Է՛, տօր համար, Սարգիս աղա, մարդու վրայ կը թքնե՞ն...

- Հարկաւ կը թքնեն, եա՜...

Երէցը ըսաւ.

- Սխալմունք կայ, Սարգիս աղա, մենք եկող մարդուն պէտք եղածը ըրինք: Ապրանք տալ ուզեցինք, ան չառաւ: Աստր վրայ մէկ ոսկի տուինք: Գնաց սա մարդը հոս բեր: Երես երեսի եկենք:

Սարգիս աղա աղի արձան կտրած էր.

- Ի՞նչ... ի՞նչ... մէկ ոսկի տուի՞ք... իրա՞ւ է, իրա՞ւ...

- Ինչո՞ւ սուտ խօսինք... Ասանկ բանը սուտ կը խօսուի՞... Բեր մարդը իր առջեւը լենք... Մէկ ոսկի տուինք ու ետքը ալ զղջացինք: Անիկա կասկածելի մէկը կ'երեւէր: Վերջը խորհեցինք ու ըսինք.. Եթէ Սարգիս աղան կ'անչէինք ու անոր յանձնէինք դրամը: Կ'երեւայ մարդը լուր բերաւ որ բան մը չենք տուած...

- Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք... Անիկա մէկ ոսկին կլլած է: Խնդիրը մինակ ատ չէ: Անիկա ո՞վ գիտէ դեռ ինչե՞ր կլլած է:

- Նոր բարի լոյս:

- Մնաք բարով,- ըսաւ Սարգիս աղա եւ առանց ներողութիւն խնդրելու՝ աճապարանքով ու հեւքհեւք լայնք ու հաստ նետող բարկութիւնով դուրս վազեց ու սկսաւ արագ արագ դէպի Պալըք Փազար իրեն ծանօթ ժողովատեղին երթալ, իր ընկերները, մանաւանդ Թօնին գտնալու եւ անոր վրայ թափելու երկնքի բոլոր կայծակները, ծովերուն բոլոր ջուրերը, հանքերուն բոլոր քարերը ու ածուխները եւ օդերուն բոլոր զաւաթները, չիչերը:

Թօնին բացակայ էր: Միւսները այնտեղ էին: Զարմանք յայտնեցին իր ուշացած ու այլայլած ըլլալուն համար:

- Մա՛փ պիտի ընեմ անիկա, մա՛փ, կ'ըսէր Սարգիս աղա, օդի մը կուլ տալով:

- Ո՞վ, ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ, ո՞րի հետ ես... ո՞վ է...

- Աւազակը, գողը, խաբեբան, առաւփախաւը, ստախօսը, սրիկան, անամօթը...

- Ո՞վ սակայն, ո՞վ...

- Եօլւշիւն ճէօրու... ո՞վ, ո՞վ...

Տիրացու Տրդատ եւ Թոսեալը սարսափահար մտիկ կ'ընէին:

- Աւազակ, աւազակ, աւազակ...

Ու Սարգիս աղա օդին մէջ յառած իր նայուածքը, կը փրփրէր ու կը ճնկէր օդին:

- Մարդ գիտցանք... Ո՞ւր կը փնտռես մարդ... Աշխարհ աւազակ է կտրեր, ա՜սա՛ զա՛կ...

Տիրացու Տրդատ ու Թոսեալը գոյն կը փոխէին: Սարգիս կը շարունակէր.

- Աւազակութիւններ, ստորին աւազակութիւններ: Հաշիւ կը պահանջեմ, հաշի՜ւ...

Սարգիս աղա բռունցքը սեղանին զարկաւ ու երեք գաւաթ օղի թափեց: Թոսեալը եւ Տրդատ սարսափահար մուկերու նման իրենց աթոռին խորը մտած էին:

- Ես միշտ կանոնաւոր հաշիւ եմ ներկայացուցած, ըսաւ Թոսեալը կակազելով:

- Ես յանուն կրօնքին ու եկեղեցիին ծառայած եմ միշտ, ըսաւ գունատ ձայնով Տիրացու Տրդատ:

Սարգիս աղայի մաքին մէջ սոսկալի լոյս մը ծագեցաւ: Իր կասկածը երկու ճանկ նետեց ու բռնեց Տրդատն ու Թոսեալը: Անոնց ձայնն ու ձեւերը զատ խիստ կասկածելի: Օղի մը լեցուց եւ մէկ ումպով խմելէ վերջը՝ ըսաւ.

- Աւազակնե՛ր, գողե՛ր, վաղը գիշեր հաշիւ պիտի տաք ինծի: Թօնին ալ, այդ աւազակապետն ալ կանչեցէք: Ամէնքն ալ թակարդի մէջ պիտի բռնեմ: Ամէնքդ ալ պիտի խայտառակեմ:

Տրդատ ըսաւ.

- Ե՞ս ալ մէջն եմ... Ինծի՞ ալ ես...

Թոսեալը չկրցաւ համբերել ու ըսաւ Տրդատին.

- Կարեւորութիւն մի տար, այս գիշեր խօսածէն լուր չունի: Գինով է մարդը, լոլիկ է եղեր...

Սարգիս աղա նստած տեղը սկսաւ վեր վեր ցատկել.

- Ի՞նչ. գինո՞վ, գինո՞վ... Ես քու բերանդ կը պատռեմ...

- Դուն խենթեցեր, ցնդեր ես... Ո՞վ քեզի մեր վրայ չօքպաճի կարգեց: Դուն այլեւս չափը անցուցիր:

Սարգիս աղա զգաց, որ իրաւ չափը անցուցած է ու մանաւանդ շատ սխալ կերպով վերցուցած է վարագոյրը: Իր բարկութեան աստիճանը իջեցուց եւ ըսաւ.

- Մտիկ ըրէ՛ք որ պատմեմ ձեզի ամէն բան: Անկէ վերջը դուք ալ իրաւունք պիտի տաք ինծի:

Շիշ մը օղի սպառուեցաւ: Մէյմէկ հատ խմելէ ու աղանդերներուն համար նայելէ վերջ՝ Սարգիս աղա պատմեց Փափազեան եղբայրներու քով երթալը ու անոնց ըրած յայտնութիւնը: Վերջացուց ըսելով.

- Հիմակ ամէնքէդ ալ կը կասկածիմ...

Թոսեալը ըսաւ.

- «Մեղր բռնողը իր մատը կը լիզէ»: Ես բնաւ չեմ մեղադրեր Թօնին: Անիկա լաւ աշխատեցաւ այս գործին համար: Ինք հարուստ մէկը չէ: Շատ բնականաբար ինք ալ պիտի օգտուի: Մարդը իր գործը մէկ կողմ ձգած ու նուէր հաւաքելու ետեւէ կը վազէր: Ասանկ գործերու համար մարդ հարիւրին քսան մը առնելու է: Թօնիին գործ յանձնողը այսքան մը բան աչքը առնելու է:

(Շար. 90)

(Շար. Ա. էջէն)

Հազար Բրիտանացի, 4500 Ֆրանսացի եւլն.:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանը հեծանիւով մրցող դառն Կիրակի, Յուլիս 25ին Շան զ'Էլիզէի վրայ, 6րդ անգամ ըլլալով ամերիկացի Լ. Ամսթրոնկի յաջորդական յաղթանակով: Հակառակ հիւանդութեան դէմ (ամորձիքի խլիրդ) տարած իր պայքարին Ամերիկացին անպարտելի է: Հազարաւոր Ամերիկացիներ եկած էին Փարիզ զինք շնորհաւորելու համար: Վերջին հանգրուանին յաղթած է պելժիկացի Թոմ Պունէն:

ՄԻՔՐՈՍՈՖԹ, աշխարհի հզօրագոյն ձեռնարկը, որ պատկերն իսկ է ամերիկեան դրամագլուխին (հիմնուած Պիլ Կէյթսի կողմէ) որոշած է 75 միլիառ տոլար տրամադրել իր բաժնետէրերուն, չորս տարիներու երկայնքին: Լոժխիէններու համաշխարհային թիւ 1ը 45 միլիառ տոլար պիտի վճարէ, մնացեալովն ալ պիտի վերադնէ բաժնեթուղթեր: Պիլ Կէյթս որ դրամագլուխին 10%ը ունի, անձնապէս 3,3 միլիառ պիտի ղանձէ, որ պիտի յանձնէ 2000 Ցունուարին իր ստեղծած Հիմնարկին:

ՇԱՎԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ կիրակիները. - Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին:

Կիրակի, Օգոստոս 15ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը:

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29ին:

***

Շավիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին:

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).
+ CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:

Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:

Հեռաձայնել երեկոյեան Յուլիսին՝
- Ալիս Սոնկիւր՝ 01. 42. 93. 03. 56
- Աննիկ Կէօքօղլու՝ 01. 45. 22. 11. 95
Օգոստոսին՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝ 01. 39. 83. 71. 19

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2004

— **ARNOUVILLE**
71 avenue Henrie Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89
Hripssimé Altounian : 01 39 87 08 73

— **ISSY-LES-MOULINEAUX**
MCA 45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Chaké Guiragossian : 01 46 42 45 25 (le soir)

— **SEVRAN**
MCA 17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Madeleine Papazian : 01 43 83 87 68
Ardemis Garabed : 01 43 85 03 76

— **VALENCE**
MCA 32 rue Pompery
26500 Bourg-lès-Valence
Elisabeth Alachian : 04 75 56 12 99 (l'après-midi)
MCA : 04 75 55 12 49

— **DECINES**
MCA 15 rue du 24 avril 1915
69150 Décines
MCA : 04 78 49 42 97

— **GRENOBLE**
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Nicole Saboundjian : 06 79 42 53 91
Sylva Nersessian : 04 76 44 56 43

— **ST MAURICE DE BEYNOST**
Centre Culturel Jacques Brel
01700 St Maurice de Beynost
Odette Tachdjean : 04 78 31 65 07

— **VIENNE**
MCA 9 rue du Cirque
38200 Vienne
Odette Maghakian : 04 74 53 25 91
MCA Vienne : 04 74 53 43 80

— **MARSEILLE-VILLE**
MAJC 12-14 rue Saint Bazile
13001 Marseille
Denise Gabrielian : 04 91 77 61 66 (le soir)

Հայերէն լեզուի դասընթացքներու եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել ձեզի մօտ մասնաճիւղի պատասխանատուներուն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15.
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
Տաղաւար այս օրը կը տօնախմբուի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Առաւօտեան ժամերգութեամբ՝ ժամը 8.30էն սկսեալ:
Պատարագի մատուցմամբ՝ ժամը 10.30ին:
Պատարագի աւարտին խաղող կ'օրհնուի:
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16.
Բ. Օր վերափոխման՝ Յիշատակ է Մեռելոց:
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9ին:
Պատարագ՝ ժամը 10ին:
Պատարագէ աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ, ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10ին, ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի:
Պատարագ՝ ժամը 10.30ին:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Որուն պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատրիարքի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

100-ԱՄԵԱԿ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ

Այս Առթիւ, երախտագէտ ապրումներով կը ծանուցանենք մեր եկեղեցւոյ զաւակներուն թէ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3-ին
Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
Պատարագի մատուցմամբ յատուկ Գոհաբանական Աղօթք պիտի ըլլայ
Մայր Տաճարի եկեղեցաշէն բարերարին՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ,
Տաճարին Օծումը կատարող՝ Մանչէսթէրէն Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՒՈՒԹՒՒՃԵԱՆի,
ՎՌԱՄՇԱՊՈՒՀ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ, ի Տանէ Արքունենցի,
Նաեւ կառուցմէն ի վեր
Մայր Տաճարի Բարերարներուն համար:
Յաւարտ այս արտայայտութիւններուն,
կը հրաւիրուին ամէնքը մասնակից դառնալ Սիրոյ Սեղանին՝
Մատաղի բաժնեկցութեամբ:

●

ՇԱԲԱԹ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ին
նախատեսուած են
ՊԱԼ մը եւ Ընդունելութիւն մը
Սալ կաւոյի Սրահներուն մէջ,
ժամը 16-էն 22.30
Կը թելադրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

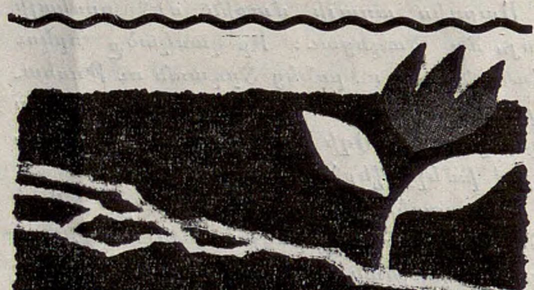

CHENE
Date à retenir
Grande Braderie de Chene
les 4 et 5 décembre
CHENE FRANCE

La Section «Lola Sassouni» de Marseille organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et pique-niques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne tout compris, visa inclus hors assurance.

Réservations :
- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :
le mercredi 15 septembre à 15 heures
à l'école Henri Wallon,
2 avenue de Stalingrad à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.

Pour tout renseignement :
— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11
— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ 28
MERCREDI
28 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 20.999

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20.999

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ փափաք յայտնած է որ նախարարները կարճ արձակուրդի դիմեն եւ ոչ որ փարիզէն երկու ժամէն աւելի հեռանայ: Առողջապահութեան նախարարը բնաւ պիտի չհեռանայ, իսկ Շիրաք Ռէճիւնիոն կը մեկնի, Մադագասքար կարճ այցելութենէ մը ետք:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ օդակայանի մուտքին, Իրաքի հիւսիսը, թակարդ կառքով կրկնակ պայթում մը գործուած է Յուլիս 26ին, ուր Ամերիկացիք խարխուներ հաստատած են: Չորս Իրաքցիներ մեռած են, որոնց մէջ քամիքաղը եւ հինգ հոգի ալ (երեքը՝ Ամերիկացի) վիրաւորուած են: Առեւանգումներն ալ կը շարունակուին. Յուլիս 26ին մէկ բիւաքցի եւ երկու Փաքիստանցի եւս առեւանգուած են: Այս վերջինները գնդակահարման սպառնալիքի տակ են, որովհետեւ գործակցած են ամերիկեան ուժերուն հետ: Փաքիստան կոչ ըրած է որ ազատ արձակուին, որովհետեւ անմեղ են: Առեւանդուած են նաեւ յորդանանցի երկու վարորդներ: Ուրիշ խումբ մը՝ «Սեւ Դրօշակներ», որ եօթը հոգի առեւանգած էր, յայտարարած է որ կ'երկարաձգէ վերջնագիրը: Ազատ արձակելու համար եօթը վարորդները, Քուէյթ պէտք է քաշէ իր զօրքերը: Պաղտատի մէջ ալ, Ներքին նախարարութեան մէկ պաշտօնեայ, որ ցեղախումբերու հետ կապ կը պահէր, սպաննուած է Յուլիս 26ին, երբ ճաշարանն էր:

ԻՐԱՔԻ վարչապետ՝ Իյատ Ալաուի, Յուլիս 24ին անգամ մը եւս հիմնովին հերքած է որ խարայէլցի գործակալներ կան իրաքեան Քիւրտիստան: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է որ Ալաուի ըսած է.. «Իսրայէլցի չկայ Իրաքի մէջ: Կ'ուզեմ որ հերքեմ այդ լուրերը»: Նման յայտարարութիւն մը ըրած էր արդէն երկու օր առաջ ալ Դամասկոս, Սուրիոյ նախագահ Պաշար Ասատի հետ տեսակցելէ ետք: Յունիսին ամերիկացի լրագրող Սէյմուր Հերշ իբրեւ աղբիւր ունենալով բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, գրած էր «Նիւ Եորքըր»ի մէջ որ «զինուորական գործակալներ եւ իսրայէլեան տեղեկատուութեան սպասարկութիւններ հանդարտօրէն կը գործեն Քիւրտիստան, ուր կ'ապահովեն ջոկատներու մարզումը եւ գաղտնի գործողութիւններ կը մղեն քրտական գօտիներու մէջ, Պարսկաստան եւ Սուրիա»: Իսրայէլեան անցագիր չունին եւ կը գործեն գործարարի պիտակին տակ: Ուաշինկթընի Իսրայէլի դեսպանը «բոլորովին չինծու» որակած է նման տեղեկութիւններ, մինչ ՍԻԱ-ի բարձրաստիճան պատասխանատու մը հաստատած է լուրը աւելցնելով թէ տեղեկատուութեան ամերիկեան համայնքն ալ ծանօթ է իրողութեան: Մուսուլի մէջ ալ, բոլորը կը հաստատեն որ Իսրայէլցիներու ներկայութիւնը կասկածէ դուրս է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վերարոյժները կը սպառնան արտագաղթել, գլխաւորաբար Մեծն Բրիտանիա: Իրենց բարկութիւնը ծնունդ առած է այն իրողութենէն որ 15 տարի է իրենց գործողութիւններուն գիները վերարժեւորուած չեն մինչ իրենց պատասխանատուութեան ապահովագրութեան սակերը յաւելում կրած են: Ֆրանսայի Վիրաբոյժներ կազմակերպութիւնը կոչ ըրած է «հողամասէն դուրս ելլելու» շարժումի մը համար այս խորհրդանշական «աքսոր»ին: Մինչեւ չաբթու վերջ 2000 վիրաբոյժներ արձանագրուած են մասնակցելու համար այս խորհրդանշական «աքսոր»ին, որ տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 30էն Սեպտեմբեր 4, Ուէմպլէ (Մեծն Բրիտանիա):

ՏԱՐՖՈՒՐԻ (Սուտան) վիճակը «մարդկային վատթարագոյն տագնապն է»ՄԱԿ-ի համար եւ չի վարանիր խօսք 50 հազար մեռեալի մասին խօսելու: ԱՄՆ բանաձեւի մը ծրագիր հրապարակած էր, ըստ որուն պատիժներ կը նախատեսուէին արաբական քաղաքագօրքերուն դէմ որոնք յարձակում կը գործեն Տարֆուրի սեւամորթներուն վրայ, ապա Խարթումի կառավարութեան դէմ, եթէ չապաղինէ այդ քաղաքագօրքերը: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Միշէլ Պարնիէ Յուլիս 27ին Տարֆուր գացած էր եւ գաղթակայաններ այցելելէ ետք պիտի տեսնուէր Չատի նախագահին հետ: Չատի մէջ ալ կացութիւնը ծանր է եւ օժանդակութիւն չի հասնիր այն 180 հազար Սուտանցիներուն որոնք Տարֆուրէն փախած են: Ֆիկառոյին տուած հարցազրոյցի մը մէջ, Առանց Սահմանադրութեան Բժիշկներու անդամ՝ Թիէրի Ալաֆոր-Տիւվէրժէ յաւելեալ միջոցներ կը պահանջէ, բայց կը մերժէ «ցեղասպանութիւն» որակումը ընդունիլ, ինչ որ ամերիկեան Գոնկրէսին տարածն էր:

ՄԱՐԻ-ԼԷՈՆԻ, այն երիտասարդ կինը որ չինծու պատմութիւնով մը ամբողջ Ֆրանսան խրար անցուցած էր հակահրէական յարձակում մը հնարած ըլլալով ԷՌ. Ը. ԷՌ. «Տէ.»ի մէջ, դատի քաշուեցաւ Յուլիս 26ին «երեւակայական յանցագործութեան» մեղադրանքով. չորս ամիս յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտուեցաւ եւ պարտի նաեւ երկու տարի խնամուիլ: Յունիս 9ին է որ յայտարարած էր թէ վեց Մաղրէպցիներ իր վրայ յարձակած էին, մազերը կտրած, փորին վրայ ալ երեք հատ կեռ խաչ գծած եւ ոչ ոք միջամտած էր: Հարցը մեծ աղմուկ բարձրացած էր, Ներքին նախարար, Հանրապետութեան նախագահ, այլ նախարարներ, կուսակցապետներ, մեդիա, ամբողջ երկիրը իր ցասումը յայտարարած էր, երբ 48 ժամ ետք պարզուած էր որ ամբողջը սուտ է: Դատապարտումի առեն ալ յայտնած է որ ուզած էր որ խրմով գրաղին, ինչպէս կը բացատրէր իր փաստաբանն ալ: Այդ գետնին վրայ, ամբողջովին յաջողած է, քանի Շիրաքէն սկսեալ ամբողջ Ֆրանսան զբաղած է իրմով եւ դեռ կը զբաղի...:

ՉԵԽԻՈՅ նախագահը՝ Վաքլաւ Գլաուս վարչապետ նշանակած է ընկեր-դեմոկրատ Ստանիսլաւ Կրոսը, որ կը յաջորդէ հրաժարեալ Վլատիմիր Սփիտլայի: Հակառակ կարգ մը մեղադրանքներու ընթացիկ կարգ մը հարցերու մէջ, երկրին ամէնէն ժողովրդական դէմքն է: 35 տարեկան, արդէն 15 տարիներու քաղաքական փորձառութիւն ունի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը Թ. Էրտողան Իրան մեկնած է. գլխաւոր նպատակն է այդ երկրին ղեկավարութեան հետ բանակցութիւններ վարել, Իրաքի մէջ Քիւրտիստանի մը հիմնումին արգելք ըլլալու համար: Երկու քիւրտ պարագլուխներ Պարզանիի ու Թալապանիի Քէրքիւքը քրտական շրջան նկատող երոյթները մտահոգած են Անգարան որուն կարծիքով նման ստեղծում կը խանգարէ Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը: Իսկ ատիկա դէմ է Թուրքիայէն զատ Սուրիոյ եւ Իրանի շահերուն:

ՍԿԻՒՊԻ կեդրոնը (Մակեդոնիա) 20 հազար ցուցարարներ հաւաքուած են Յուլիս 26ին, բողոքելու համար օրինագիծի մը դէմ ապակեդրոնացման մասին, որ ըստ իրենց կը նպաստէ ալպանացի փոքրամասնութեան եւ երկրին «ցեղային բաժանման»: Ցոյցը կը զուգադիպէր մակեդոնական Խորհրդարանին այդ օրինագիծին մասին վիճարկումի առաջին օրուան:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մետրոպոլիտը առաջարկած է որ Աթէնքի մէջ կառուցելի մզկիթին փոխարէն պաշտամունքի բացուի Պոլսոյ Այա Սոֆիա տաճարը: Պահանջած է որ խալամական պետութիւնները այս ուղղութեամբ ճնշում բանեցնեն Անգարայի վրայ: Թուրք մամուլը լուրը առած է, խորագրելով. «Անհասկնալի, անհեթեթ առաջարկ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍԻՐՈՅՆ

Եւրոպայի անդամակցութեան նիւթը կը շարունակէ Թուրքիոյ օրակարգին գլխաւոր տեղը գրաւել: Մամուլը արձագանգ կ'ըլլայ քաղաքական դէմքերու յուսատու արտայայտութիւններուն, արձանագրուած յառաջդիմութիւններու, նոր ջանքերու, եւլն.:

Նախկին դեսպան Իլթէր Թիւրքմէն «Հիւրրիյէթ»ի Յուլիս 27ի թիւին մէջ բանակցութիւններու ներկայի վերջին փուլին մասին գրելով անդրադարձած է Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու, Ղարաբաղի հարցին: Ուշադրութեան կը յանձնէ Ֆրանսայի մէջ Հայերու ընկերվարական կուսակցութեան վրայ ունեցած ազդեցութիւնը որ ցեղասպանութեան ճանաչումի պայմանը դնել տուաւ Թուրքիոյ հետ բանակցութեան թուական որոշելու համար: Ի. Թիւրքմէն կ'ըսէ թէ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները գոնէ աստիճան մը բնականոնացնել կրնայ գոնէ չէզոքացնել հայկական որոշ խումբեր: Երկար ժամանակէ ի վեր կը նախատեսուի 1921ի Կարսի պայմանագրով ներկայի սահմաններուն երկկողմանի ճանաչումին հաստատումին հետ սահմանին բացումը. սակայն Ղարաբաղի հարցը պատճառ է որ այդ կարգադրութիւնը կիրարկութեան չդրուի:

Նախկին դեսպանը նախընտրելի կը նկատէ որ սահմանին բացումը Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումէն ետք եւ Ազրպէյճանի հետ Թուրքիոյ սերտ յարաբերութիւններուն լոյսին տակ տեղի ունենայ. սակայն կարգաւորումը մօտալուտ չի նկատեր ու Ղարաբաղի հարցը Կիպրոսի չափ բարդ կը տեսնէ:

Այդ հաստատումը ըսել կու տայ իրեն որ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի յարաբերութիւններուն այսօրուան վիճակը կրնայ տասնամեակներով անփոփոխ մնալ: Մինչդեռ պէտք չէ մոռնալ որ Հայաստանի հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները կրնան Անգարա - Ուաշինկթըն յարաբերութիւններուն վրայ ալ ազդեցութիւն գործել: Մանաւանդ որ ԱՄՆ-ու նախագահութեան թեկնածուներէն Ճ. Քէրի հայկական թեզերուն նկատմամբ համակրանք ցոյց տուող անձնաւորութիւն է ու անոր ընտրուելու պարագային ցեղասպանութեան ընդունումները կրնան վերայայտնուիլ ու Թուրքիա կրնայ կորսնցնել Գլինթընէն ու Պուշէն վայելած նեցուկը:

Նախկին դեսպանը կը թելադրէ չխուսափիլ բացայայտ ջանքերէ, ըսելով որ ամէնէն ազդեցիկ քայլերը ճիշդ ժամանակին առնուածներն են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2005 թ. Ստրասբուրգում անցկացուելիք հայկական մշակոյթի օրերի մասին

2005 թ. Սեպտեմբերին Ստրասբուրգում կ'անցկացուեն հայկական մշակոյթի օրեր: Այս մասին Եւրոպայի Խորհրդում Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ, դեսպան Ք. Տէր Ստեփանեանին հասցէագրուած իր նամակում գրում է Ստրասբուրգի քաղաքային խորհրդի նախագահ Ռոպէր Կրոսմանը՝ ՀՀ Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերով փոխ նախարար տիկին Կարինէ Խոդիկեանի եւ ՀՀ դեսպանի հետ ունեցած քննարկումից յետոյ:

Հայկական մշակութային օրերի ընթացքում առաջին անգամ Ստրասբուրգի արուեստասէրներին կը ներկայացուեն կամերային, աւանդական եւ ճազային երաժշտութիւն, հայկական կինօարուեստ, գեղանկարչութիւն, հին տպագիր գրքեր, մնջախաղի թատրոն եւլն.: Մշակութային օրերը կազմակերպւում են Ստրասբուրգի քաղաքապետարանի, ՀՀ Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան հարցերի նախարարութեան եւ Եւրոպայի Խորհրդում ՀՀ մշտական ներկայացուցչութեան սերտ համագործակցութեամբ:

Քաղաքապետարանը գործուն մասնակցութիւն կ'ունենայ միջոցառումների կազմակերպմանը՝ դրանք ներառելով տարբեր համերգաշրջանների եւ փառատօների պաշտօնական ծրագրերում: Ստրասբուրգի քաղաքային խորհրդի միջնորդութեամբ, քաղաքապետարանից բացի, միջոցառումների կազմակերպմանն իրենց աջակցութիւնը կը բերեն Ստրասբուրգի ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, Արխիւների դեպարտամենտը, Օդիսեւս կինոթատրոնը, ճազային երաժշտութեան «Ուլէ ճազ» փառատօնի կազմակերպական խորհուրդը:

23 Յուլիսի 2004 թ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԹԻՖԼԻՍ ԱՅՑԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան պատուիրակութեամբ մը երկօրեայ այցով մեկնած է Թիֆլիս ուր ընդունուած է իր պաշտօնակիցին Զ. Ժվանիայի, նախագահ Սահակաշվիլիի ու այլ ղեկավարներու կողմէ: Երկու վարչապետներու հանդիպումին նիւթ եղած է փոխադարձ յարաբերութիւններու բարւոք զարգացումը, յատկապէս Թուրքիա - Հայաստան երկաթուղիին գործածութիւնը:

Տեսակցութեան հետեւած մամուլի ասուլիսին Զ. Ժվանիա ըսած է թէ այդ խնդրով Թուրքերուն հետ քննարկում կատարած չէն, քանի որ ամէն բանէ առաջ ատիկա հայ-թուրք հարց մըն է ու այդ շրջանակին մէջ պէտք է ձեռք առնուի: Աւելցուցած է թէ եթէ Կարս - Գիւմրի երկաթուղին բացուի, շահաւէտ կ'ըլլայ Վրաստանի համար:

Հայաստանի ու Վրաստանի վարչապետները քննարկած են Իրանէն Հայաստան ու դէպի Վրաստան կազի փոխադրութեան կարելիութիւնը: Իսկ երկու երկիրներու միջկառավարական յանձնաժողովին նիստին օրակարգի վրայ գտնուած են շրջանի քաղաքական հարցերուն, խողովակաշարերուն, ուժանիւթի, հաղորդակցութեան կապերու, երկաթուղիներու առընչուած խնդիրներ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐԱՏԻՊ ՀԱՏՈՐ՝ ՊՕՂՈՍ ՍՆԱՊԵԱՆԻ ԳՐԻՉԷՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Սփիւռքահայ գրաքննադատական կալուածին եւ վերլուծական գրականութեան ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մին է Պօղոս Սնապեան: Իր անունը անմիջականօրէն կապուած է Պէյրութի «Բագին» գրական պարբերականին (հիմնուած՝ իբրեւ ամսագիր, 1962 Յունուարին), որուն խմբագրութիւնն ստանձնած է անոր ծնընդոցէն ի վեր, շուրջ 40 տարիէ, գրեթէ անընդմէջաբար ու միայնակ:

Պ. Սնապեան, որ 40ական թուականներուն Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանի երդիքին տակ բախտն ունեցեր է աշակերտելու մեծանուն Յակոբ Օշականին, իր առջինեկ հատորը լոյս ընծայած է 1953ին: «Ժամանակ չկայ» խորագրեալ վիպակ մըն է ատիկա: Այդ թուականէն ցայսօր՝ հրատարակուած են իր ստորագրութիւնը կրող մեծ ու փոքր 15 գիրքեր, որոնց մէջ ծանր կը կշռէ գրադատական վաստակը: Այս առընչութեամբ, հայրենադարձ գրագէտ Կոստան Զարեանի համբաւաւոր վէպին («Նաւը լերան վրայ») երեւանեան «մաքրաջրուած» տպագրութիւնը խարազանող Պօղոս Սնապեանի «Աւազախրած Նաւը»ն (1964, Պէյրութ), հայ գրականութեան պատմութեան մէջ պիտի շարունակէ յիշատակուիլ ցնցիչ տպաւորութիւններով: Անդին, իր արձակ ստեղծագործութիւններէն յիշատակելի են մասնաւորաբար «Ես այդ չունիմ եմ»ը (Փարիզ, 1966), «Միջնարար-5»ը (Պէյրութ, 1992) եւ «Աղքատներուն աւանդութիւնը» պատմուածքներու շարքին զոյգ ժողովածուները (Պէյրութ, 1983 եւ 2002):

Անցեալ տարի, յաջորդաբար Պէյրութի ու Այնճարի մէջ կայացան Պ. Սնապեանի գրական 50ամեայ գործունէութեան եւ «Բագին»ի 40ամեակի յոբելենական հանդիսութիւնները, որոնց ընթացքին լայնօրէն յուսարձակի տակ առնուեցաւ մեծարեային պատկառելի վաստակը: Այդ վաստակին մասին գրականագէտ Մինաս Թէօլէօլեան առենին կատարած էր հետեւեալ ուշագրաւ արժեւորումը. - «Սնապեան եղած է եւ կը մնայ ուրացումներու, իւրացումներու, գրական կեղծիքի եւ սնոտիքի հանդէպ ճակատ ցոյց տուող, հայրենական թէ սփիւռքեան իմացական-ստեղծագործական վաստակին խուզարկու գրչի մարդր, բլլալով ու մնալով հանդերձ սեփական իր ստեղծագործութիւններով անմիջական մեր գրականութեան ամէնէն որակաւոր դէմքերէն մէկը» *(տե՛ս. «Դար մը գրականութիւն», Բ. հատոր, 1977, Միացեալ Նահանգներ):*

Սարքուած մեծարանքի հանդիսութիւններուն զուգահեռ կերպով՝ Սնապեան լոյսին բերաւ հրատարակութեան պատրաստ իր անտիպ գործերէն երկու անուն. «"Ես իմ անոյշ"ի *ոդիսականը», եւ «Տպաւորութիւններու հէնքով»: Այս երկու հատորներն ալ կ'առընչուին գրականագիտական - գրավերլուծական կալուածին եւ կողքի մը տակ կը բերեն նախապէս «Բագին»ի մէջ երեւցած ընտիր էջեր:*

1 - «"ԵՍ ԻՄ ԱՆՈՅՇ"Ի ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ» *(Պէյրութ,* 2003)

165 էջանի այս հատորը լոյս ընծայուած է Համազգայինի «Վահէ Սէթեան» տպարանէն, Մարտօ եւ Սաթիկ Սնապեանի մեկենասութեամբ:

Ինչպէս որ խորագրէն ալ ենթադրելի է արդէն, այս գործը կը գծէ ամբողջական պատմութիւնը Եղիշէ Չարենցի (1897-1937) այնքան նշանաւոր ու սիրուած քերթուածին՝ «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ի գրառումին եւ հրատարակման անսովոր պարագաներուն:

Ընթերցողը ի սկզբանէ կրնայ հարց տալ թերեւս, թէ միակ քերթուածի մը մասին լման *գիրք մը կարելի՞ է գրել:*

Այս հարցումին է որ գոհացում կու տայ հեղինակը, երբ նախընթացներ յիշելով, իր յառաջաբան խօսքին մէջ կը նշէ որ «այդ մարզին մէջ որոշ ճաշակ մը տուած են մեզի հայրենիմտաւորականներէն Գուրգէն Յովնան, Շուշանիկ Ղազարեան, Անահիտ Դաշտենց, որոնցմէ առաջինը առանձին հատորի մը մէջ դրուագեց «*Մայր Աքաս*»ի պատմութիւնը, երկրորդը՝ «*Կռունկ*»ին պատմութիւնը՝ նոյնպէս առանձին հատորով, իսկ երրորդը ծաւալուն յօդուածով մը հիւսեց «*Կիլիկիա*» բանաստեղծութեան պատմութիւնը»:

Բայց այս գիրքին բովանդակութեան մասին մեր դիտարկումները կատարելէ առաջ, կ'արժէր ընթերցողներուն յիշողութիւնը թարմացնել Չարենցի խնդրոյ առարկայ անմահ բանաստեղծութեամբ(*), որ երգի ալ վերածուած է երգահան Աշոտ Սաթեանի յօրինումով.

Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ
բառն եմ սիրում,
Մեր հին սազի ողբանուագ,
լացակումած լարն եմ սիրում,
Արնանման ծաղիկների ու վարդերի
բո՛յրը վառման
Ու նայիրեան աղջիկների
հեզաճկուն պարն եմ սիրում:

Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ,
ջրերը ջինջ, լիճը լուսէ,
Արեւն ամրան ու ձմեռուայ վիշապաձայն
բուքը վսեմ,
Մթում կորած խրճիթների անհիւրընկալ
պատերը սեւ
Ու հնամեայ քաղաքների հազարամեայ
քա՛րն եմ սիրում:

Ուր էլ լինեմ, չե՛մ մոռանայ ես
ողբաձայն երգերը մեր,
Չե՛մ մոռանայ աղօթք դարձած
երկաթագիր գրքերը մեր,
Ինչքան էլ սուր սրտս խոցեն
արիւնաքամ վէրքերը մեր,
Էլի՛ ես որբ ու արնավառ
իմ Հայաստան-եա՛րն եմ սիրում:

Իմ կարօտած սրտի համար ո՛չ մի ուրիշ
հէքեաթ չկայ,
Նարեկացու, Քուչակի պէս լուսապսակ
ճակատ չկայ,
Աշխա՛րհն անցիր, Արարատի նման
ճերմակ գագաթ չկայ,
Ինչպէս անհաս փառքի ճամբայ՝
Ես իմ Մասիս սա՛րն եմ սիրում:

Պօղոս Սնապեան, որ Սփիւռքի մէջ Չարենցի գրականութեան լաւագոյն մասնագէտներէն մին կը նկատուի, իր այս ուսումնասիրութեան մէջ նախ կ'աշխատի ճշդել «Ես իմ անոյշ»ի գրառման ճշգրիտ թուականն ու վայրը, ապա ցոյց տալ՝ թէ անոր հրատարակութիւնը անցեալին ի՛նչպիսի ոդիսական մը ապրած է խորհրդային վարչակարգի շուքին տակ: Այս աշխատանքը կատարելու համար ալ՝ ան իր դիմաց ունեցած է նիւթին առընչուող բաւական հարուստ արխիւ մը, զոր օգտագործած է վարպետօրէն ու գրականագէտի վայել ճարտարութեամբ:

Սնապեան հակաճառելով շարք մը գրականագէտներու կարծիքին, ամէն բանէ առաջ նկատել կու տայ որ Չարենց իր վերոյեալ բանաստեղծութիւնը գրի առած է 1920ին, Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան օրօք: Երկու տարի յետոյ ալ, բանաստեղծը զայն հրատարակած է Մոսկուա տպուած իր երկերու առջինեկ ժողովածուին «Տաղարան»ին մէջ:

Այնուհետեւ, «Ես իմ անոյշ»ը երեւցած է Յարութիւն Սուրխաթեանի կողմէ Թիֆլիս հրատարակուած «Գրական գոհարներ» ժողովածուին մէջ (1922), յետոյ ալ՝ քննադատ Սիմէոն Յակոբեանի կազմած «Կարմիր արեւ» դասագրքին էջերուն (Երեւան, 1927), «Վերոյիշեալ երեք հրատարակութիւններէն զատ, *կը գրէ Սնապեան,* նշանաւոր բանաստեղծութիւնը ո՛չ Չարենցի հատորներուն, ո՛չ Հայաստանի թերթերուն ու դասագիրքերուն եւ ո՛չ ալ խորհրդային որեւէ երկրի գրական որեւէ ձեռնարկի մէջ տեղ չէ գտած հեղինակին ողջութեան» *(տե՛ս. էջ* 19)(**): *Ու այս զանցառումին իբրեւ պատճառ՝ ան ցոյց կու տայ քերթուածին* հայրենասիրական բոնկուն նկարագիրը: *Կը նշէ, որ սովետական շրջանի բրածոյ ու «կարմրագգեստ» գրական ոստիկաններէն շատեր, օրին ծանր յարձակումներու թիրախ դարձուցած են Չարենցի տուեալ քերթուածը ,անոր մէջ նկատելով «ազգայնական հոգեբանութեան» դրսեւորում մը: Ճիշդ այդ պատճառով ալ Չարենց, 30ական թուականներուն ստիպուած եղած է իր հոգիին հարազատ ու ընթերցողներու ապրումներուն համահունչ կարգ մը բանաստեղծութիւններէն (ներառեալ՝ «Ես իմ անոյշ»ը) ակամայ հրաժարիլ ու տեղ չտալ անոնց իր երկերու ժողովածուներուն մէջ:*

Եւ սակայն, գրական իսկական արժէքները շարունակած են ապրիլ մարդոց հոգիին ամէնէն խորունկ ծալքերուն մէջ: Ասոր վառ ապացոյցներէն մէկն ալ Ս. Սահառունիի ստորագրութեամբ Պոսթընի «Հայրենիք» ամսագրին էջերուն վրայ (1955) երեւցած յուշագրական հետեւեալ յուզիչ պատառիկն է, զոր Սնապեան արտագրած է իր ներկայ հատորին մէջ.

- 1935 Սեպտեմբերին, ես ու ընկերս ուսումնասիրում էինք Ծաղկաձորի մեր հինաւուրց վանքը: Երբ մենք այնտեղ լուռ աշխատում էինք, յանկարծ վանքի դռնից ներս մտան Աղասի Խանջեանը, Եղիշէ Չարենցը, Ակսէլ Բակունցը եւ Արամ Դաստակեանը ու հիացումով շրջապատեցին մեզ:

Ընկերս, որ շատ լաւ էր արտասանում Չարենցի «*Հայաստան*»ը, յանկարծ ոտքի ելաւ եւ մեծ ոգեւորութեամբ մինչեւ վերջ արտասանեց «*Ես իմ անոյշ Հայաստանի*»ն:

Պատկերացնո՞ւմ էք հին վանքի կամարների տակ անմահ Չարենցի ներկայութեամբ արտասանուած «*Ես իմ անոյշ Հայաստանի*»ն...: Կարծէք թէ հին վանքի կամարների տակ սուրբ պատարագի խորհրդաւոր արարողութիւն էր տեղի ունենում:

Երբ արտասանութիւնը վերջացաւ, Արամի աչքերից արտասուքները գլորւում էին: Ակսէլը, չկարողանալով իրեն զսպել, հեկեկում էր: Խանջեանը իր գրպանում թաշկինակ էր որոնում, իսկ Չարենցը իր «*Հայաստան*»ի շողերի մէջ թախծոտ ժպտում էր»:

***

Չարենցի ողբերգական մահէն ետք (1937), բանաստեղծին նշանաւոր քերթուածը առաջին անգամ երեւանեան տպագրութեան մը շնորհին կ'արժանանայ 1946ին, «Ընտիր էջեր հայ գրականութեան» մեծածաւալ ժողովածուին մէջ:Անկէ ետք, մինչեւ Ստալինի մահը, 1953, Չարենցի այդ գոհարը կը շարունակէ մընալ արգիլեալ ստեղծագործութիւններու ցուցակին մէջ...:

Աւելի լայն բանալով կարկինը «Ես իմ անոյշ»ի ոդիսականին վրայ, Պ. Սնապեան նկատել կու տայ որ այս բանաստեղծութիւնը բախտաւոր չեղաւ նաեւ տպագրական իմաստով: Բազմիցս հրատարակուեցաւ աղճատուած բնագրով (Սփիւռքի մէջ թէ Հայաստանի), յաճախ ալ ենթարկուեցաւ միտումնաւոր խեղաթիւրումներու: Զոր օրինակ, Փարիզի «Դրօշակ»ին մէջ հրատարակուած (1927) «Ես իմ անոյշ»ի մէկ պատճէնը կը կրէ բառային հինգ սխալներ, որդիւնք՝ «խնամքի աններելի պակասի»: Եւ կամ, Հայաստանի հանրային կարգ մը դպրոցներուն մէջ, 60ական թուականներուն, բանաստեղծութիւնը աշակերտներուն ուսուցանած են՝ վերջին տողի «բարեփոխեալ» տարբերակով մը, որուն դէմ քանիցս մամուլով բողոք յայտնած է բանաստեղծ Վաղարշակ Նորենց:

Եւ սակայն, «Ես իմ անոյշ»ի մասին բո՛ւն վէճը ծայր տուած է երբ կարգ մը հրատարակիչ-խմբագիրներ քերթուածին առաջին տողի «բառ»ը վերածած են «բար»ի (բար=պտուղ, միրգ): Գրական հրապարակի վրայ շատ մելան հոսած է այս մասին: Գրաւոր բանավէճը սաստկացած է, երբ Չարենցի երկերուն երեւանեան ակադեմական հրատարակութեան մէջ (1962) եւս որդեգրուած է «բար»ը: Եղած «ուղղում»ը աններելի համարելով, գրականագէտ Եդ. Ջրբաշեան, օրին, Հայրենի մամուլին մէջ կատարած է հետեւեալ տրամաբանական պարզաբանումը. - «ԲԱՌ-ը դարձրել են ԲԱՐ, ըստ երեւոյթին այն տառացի պատկերացման հիման վրայ, թէ արեւահամ կարող է լինել բարը (միրգը), բայց ոչ բառը (լեզուն): Կարելի կա՞յ ասել, թէ ինչքան է աղքատացել այդ հոյակապ բանաստեղծութեան իմաստը, երբ հրատարակիչները ստիպել են Չարենցին «յայտնել» այն պարզունակ միտքը, թէ ինքը սիրում է իր հայրենիքի արեւահամ... միրգը: Այնինչ «բառ»ը Չարենցի գրչին տակ տուեալ դէպքում նշանակում է մի ամբողջ լեզու, մշակոյթ, որի մէջ նա զգում է իր հայրենիքի արեւը, բոյրն ու ջերմութիւնը»:

Իր կարգին Սնապեան եւս անվերապահօրէն համոզում կը յայտնէ, որ «միրգը, պտուղը ո՛չ մէկ կապ ունի կամ կըրնայ ունենալ տուեալ բանաստեղծութեան իմաստին, ոգիին, մթնոլորտին ու կառոյցին հետ: ...Սազին, լարին ու պարի մթնոլորտին մէջ *ԲԱ՛Ռ*ն է յարիրը, հարազատը: Խնդիրը էապէս կապ ունի ոգեկան ուժերուն հետ եւ ոչ թէ քիմքին պարագայական ընկալչութեան»:

Փակելէ առաջ իր այս շահեկան ուսումնասիրութիւնը, հեղինակը անդրադարձած է նաեւ «Ես իմ անոյշ»ի կարգ մը նմանակներուն, որոնք կ'իյնան զուարթախոհութեան ու սեւ երգիծանքի կալուածին մէջ: Անոնցմէ մին կը պատկանի երեւանաբնակ Ռազմիկ Մեսրոպեանին, որ «Ես իմ անուժ Հայաստանի» բառախաղային խորագրին տակ կը գրէ այսպիսի պաւեստախառն տողեր.

Սիրում եմ մեր երկիրը մութ,
ջուրը՝ սակաւ, կեանքը՝ նեղ,
Արեւ ցերեկն ու գիշերուայ մութը ցրող
աստղը վսեմ,
Ծխածածկոյթ քաղաքների
ներս ու դրսի պատերը սեւ
Ու որբացած շիրիմների չեղած յուշէ
քարն եմ սիրում:

Իմ կոտրուած սրտի համար
ինձ յոյս տուող մի մարդ չկայ,
Մեզ դժոխքից դրախտ տանող
խելքը գլխին ճակատ չկայ,
Աշխարհ անցիր՝ գերի ընկած
Արարատին արատ չկայ,
Ինչպէս վաղուայ յոյսի ճամբայ՝
Ես իմ Մասիս սարն եմ սիրում:

Վերի տողերը, ամենայն հաւանականութեամբ, գրի առնուած են Հայաստանի յետ-անկախութեան շրջանին ու ձեւով մը կը պատկերացնեն 90ական թուականներու մեր երկրին տնտեսական ու ընկերային ծանր վիճակը:

Բայց կայ աւելի՛ արտասովոր նմանակ մըն ալ, որ գրի առնուած է 50ականներու սկիզբը, ստալինապաշտութեան եռանելի՛ օրերուն...: Գրութիւնը կը պատկանի սովետահայ բանաստեղծ Աշոտ Գրաշիի (1910-1973) եւ պէտք է ըսել որ իր տեսակին մէջ «գլուխ-գործոց» մըն է.

Կոմունիզմի շքեղ պատի
մարմար քարն եմ սիրում
Սովետական մեր փէղեցիկ, անմահ
աշխարհն եմ սիրում,
Մեր իմաստուն Առաջնորդի անպարփակ
հանճարն եմ սիրում,
Մեր մեծ Կրեմլի վեհ ամպիոնից
արտասանած ճառն եմ սիրում...

Պօղոս Սնապեան իր ընթերցողներուն ուշադրութեան կը յանձնէ նաեւ այն երեւոյթը՝ թէ անցեալին Չարենցը խստօրէն դատափետողներէն ոմանք, յետագային, ետդարձ կատարելով՝ սկսան գովքը հիւսել անոր: Արեւելահայ մեր զարմիկներէն Նորայր Դաբաղեան, Հմայեակ Սիրաս, Ազատ Վշտունի եւ Հրաչեայ Գրիգորեան կը պատկանին այդ շարքին: Անոնց երկդիմի ընթացքը կարմիր համակարգի արդիւնք նկատելով՝ հեղինակը որոշ ներողամտութեամբ մը կը դիմաւորէ այդ երեւոյթը: Միւս կողմէ սակայն, աններելի կը գտնէ այն միւսները, որոնք արտասահմանի ազատ աշխարհին մէջ անգամ չվարանեցան «հետեւակի ստրկահանութեամբ կրկնել մեր սրբութիւններուն դէմ Նայրայր Դաբաղեաններու գրածները եւ ուրիշ օր մը, նոյն հարկատուներուն պէս, գովքը հիւսեցին կասկածի տակ առնուած նոյն սրբութիւններուն»: *Այս շարքէն ալ օրինակ կը տրուի «ամերիկահայ դպիր Անդրանիկ Անդրէասեանը»: Ան 1967ին Պոսթընի «Պայքար»ին էջերուն (որուն խմբագիրն էր այն ատեն) ստորագրուած յօդուածի մը մէջ կշտամբած է Չարենցի «Ես իմ անոյշ»ը՝ ազգային սահմանափակութեան մեղքի տակ առնելով զայն... Նո՛յն գրիչը, երկու տասնամեակ յետոյ, այս անգամ Պէյրութի «Շիրակ»ին մէջ հիմնովին ժխտելով իր նախկին հաստատումները՝ փառաբան-*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԻՆՏՈՆԵԶԱՀԱՅ ԳԱՂԹՕՃԱԽ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ՝ ՍԵԼԵՊԷՍ ԿՂԶԻԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ՀԱՅԵՐ ՄԱՔԱՍԱՐԻ ՄԷՋ

Սելեպէսի մէջ Հոլանտացիներու հաստատումէն ետք Հայեր սկսան հետաքրքրուիլ այդ շրջանով եւ առաջին անգամ Յոնա Սոլիմա հայ վաճառականը, հասանաբար Ամսթերտամէն ճամբայ ելլելով, 1656ին հոն ցամաք ելաւ եւ Մաքասարի մէջ բնակութիւն հաստատեց:

Այնուհետեւ, երկար ժամանակ Սելեպէսի մէջ Հայերու ներկայութեան մասին հաւաստի տեղեկութիւն չէ պահպանուած: Ճաւայի Սուրապայա քաղաքը հաստատուած Յակոբ Մեսրոպեան 1871ին գնաց եւ հոն բնակութիւն հաստատեց գործի ձեռնարկելու նպատակով, բայց դժուարութեան հանդիպելով քանի մը ամիս ետք, 1872ին վերադարձաւ Սուրապայա:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մաքասարի հետզհետէ չեչտուող առեւտրական կարեւորութիւնը եւ գործելու հնարաւորութիւնները նկատի ունենալով Միքայէլ Ստեփանոսեան 1873ին Ճաւայէն հոն փոխադրուեցաւ. ան իրեն հետ ունենալով երկու աջակիցներ՝ Մ. Ստեփանոս եւ Մեսրոպ, յաջորդ տարին՝ 1874ին առեւտրական տուն մը հիմնեց. «Միքայէլ Ստեփանոս եւ Ընկերութիւն» անունով: Միքայէլ Ստեփանոսեան մահացաւ 1875ին եւ Մ. Ստեփանոս իբրեւ ընկերութեան տնօրէն շարունակեց գործը:

«Միքայէլ Ստեփանոս եւ Ընեերութիւն» հմտացաւ յատկապէս կոպրայի (հնդկընկոյզի միջուկը, զոր կը չորցնեն եւ անոր հեղուկով օճառ եւ իւղ կը պատրաստեն) արտադրումով: Ընկերութիւնը հետզհետէ ընդարձակեց իր գործունէութիւնը եւ նոր բաժնետէրեր միացան անոր: Այսպէս, 1877ին Ն. Տ. Գալստան միացաւ ընկերութեան, բայց 1879ին հրաժարեցաւ եւ փոխարէնը Մելքոն միացաւ ընկերութեան:

Մ. Ստեփանոս՝ ընկերութեան գլխաւոր ղեկավարը 1882ին քաշուեցաւ ընկերութենէն եւ իր դրամագլուխը առնելով գնաց Սուրապայա և միացաւ Սարգիս Եդգար ընկերութեան: Յաջորդ տարին՝ 1883ին Խ. Յովսէփ Ճաւայէն Մաքասար փոխադրուելով՝ միացաւ ընկերութեան: 1885ին Մելքոն քաշուեցաւ ընկերութենէն եւ փոխադրուեցաւ Անգլիա, ուր Մանչեսթըրի մէջ առեւտրական գործունէութեան ձեռնարկեց. այնուհետեւ Յովսէփ մնաց ընկերութեան գլխաւոր ղեկավարը:

Կալկաթայի Մարդասիրական Ճեմարանի երկարամեայ բազմավաստակ ուսուցիչ Թ. Ստեփանոս 1886ին Մաքասար փոխադրուեցաւ եւ միացաւ ընկերութեան, սակայն ան տարի մը միայն աշխատեցաւ եւ 1887ին հեռացաւ:

Պալի կղզին հաստատուած Սէթ Պօղոս 1888ին փոխադրուեցաւ Մաքասար եւ միացաւ ընկերութեան: Յաջորդ տարին՝ 1889ին ընկերութեան գլխաւոր գործակատար Յովսէփ հեռացաւ Մաքասարէն, եւ նոյն տարուան Մարտ 1ին Սէթ Պօղոս ստանձնեց ընկերութեան ամբողջ գործունէութիւնը: Այնուհետեւ, 1890ին Թադէոս Պօղոս եւ Մ. Ստեփանոս միացան ընկերութեան: 1903ին ընկերութեան միացաւ Ա. Պ. Ստեփանոս, 1908ին՝ Յ. Ա. Յարութիւն: 1911ին Մ. Ստեփանոս հեռացաւ ընկերութենէն: 1912ին Ղ. Ա. Յարութիւն Մաքասար հաստատուելով՝ միացաւ ընկերութեան, իսկ 1916ին Ա. Պ. Ստեփանոս հեռացաւ գործէն:

Ընկերութիւնը 1917ին բաւական ընդլայնեց իր գործունէութիւնը, երբ նոյն տարին իրեն միացան Թադէոս Պօղոս, Սէթ Պօղոս, Յ. Ա. Յարութիւն, Ղ. Ա. Յարութիւն, Մ. Ա. Յարութիւն, Յ. Կ. Յարութիւն եւ Թ. Սէթ Պօղոս, այնուհետեւ ալ՝ Ա. Պօղոս:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՔԱՍԱՐԻ ՄԷՋ

Մաքասարի հետզհետէ աւելի չեչտուող առեւտրական դիրքը եւ նպաստաւոր պայմանները նկատի ունենալով՝ տարբեր վայրերէ հոն փոխադրուած փոքրաթիւ Հայեր սկսան ընկերութիւններ կազմել եւ առեւտրական լայնածաւալ գործունէութեան ձեռնարկեցին:

Այսպէս, 1912ին, երկու Հայեր՝ Ստեփան եւ Գրիգոր միանալով կազմեցին «Ստեփան եւ Գրիգոր» առեւտրական տունը: Այս ընկերութիւնը ներածումի եւ արտածումի լայնածաւալ գործունէութիւն ունեցաւ մօտաւորապէս երկու տասնամեակ շարունակ, մինչեւ որ գոցուեցաւ 1930ական տարիներուն:

Այնուհետեւ 1916ին հիմնուեցաւ «Ստեփան Փ. Ստեփան եւ Ընկերութիւն» առեւտրական տունը, որ գործեց հինգ տարի եւ 1921ին փակուեցաւ:

Սէթ Պօղոս 1917ին հիմնեց «Հայկական Առեւտրական Ընկերութիւն»ը: Ժամանակ մը ետք ընկերութիւնը անունը փոխեց եւ վերակոչուեցաւ «Մաքասարի Շինութեանց Ընկերութիւն»: Այս ընկերութիւնը լայնածաւալ գործունէութեան ձեռնարկեց մաքասարի եւ ընդհանուր առմամբ Սելեպէս կղզիին, ինչպէս նաեւ՝ Պալիի եւ Ճաւայի մէջ: Ընկերութեան դրամագլուխը անցաւ 25 միլիոնը եւ անիկա դարձաւ սեփականատէրը բազմաթիւ շէնքերու՝ Մաքասարի, Պալիի եւ Սուրապայայի մէջ: Ընկերութիւնը նաեւ Մաքասարի մէջ բացաւ Մեծ Պանդոկը:

ՄԱՔԱՍԱՐԻ ՓՈՔՐԻԿ ՀԱՄԱՅՆՔԸ

Մաքասար հաստատուած փոքրաթիւ հայ համայնքը 1917ին չորս ընտանիք կը հաշուէր տասնչորս հոգիով եւ եօթը հոգի ալ՝ ամուրի երիտասարդներ, ընդամէնը՝ քսանմէկ հոգի: Անոնք բոլորն ալ Ջուղայեցիներ էին, որոնք ընդհանրապէս ժամանակ մը Ճաւա հաստատուած եւ յետոյ Մաքասար փոխադրուած էին: Ոմանք ալ Նոր Ջուղայէն Հնդկաստան փոխադրուած եւ յետոյ հոնկէ ալ Սելեպէս ցամաք ելած էին:

Մաքասարի Հայերը բոլորն ալ մեծ ընտանիքի նման կ'ապրէին համերաշխօրէն եւ բոլորն ալ տեղւոյն հայկական ընկերութիւններուն մէջ եւ կամ անոնց հետ կ'աշխատէին եւ Եւրոպայէն ներածուած կերպասեղէններու վաճառականութեամբ ու տեղական արեւադարձային բերքերու արտածումով կը զբաղէին:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ա զ դ ա կ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Երիտասարդական Կեդրոնի Համազգայինի Թատերասրահին մէջ, Շաբաթ-Կիրակի, Յունիս 26-27ին Համազգայինի «Գլաձոր» մասնաճիւղի 75-ամեակը յուշող ձեռնարկներէն մէկը եղած է «Հայ երգի ոլորտները» երաժշտական երեկոյթը: Հայ հին եւ նոր երգերը հնչեցուցած են Համազգայինի «Գլաձոր» մասնաճիւղի «Մասունք» եւ «Պրաւօ» անուններով մկրտուած երգչախումբերուն եւ նուագախումբին մենակատարներն ու անդամները. մօտ 50 մանուկներ, պատանիներ, երիտասարդներ: Յայտագիրը կազմուած էր եւ բեմադրուած յատուկ ծրագրով մը: Ժամանակագրական կարգով մաս կազմած են տոհմիկ երգեր, աշուղական խաղեր, ժողովրդական հին եւ նոր մշակումներ, դասական՝ կոմիտասեան դաշնաւորումներ, արդի հայ երաժիշտներէ յօրինումներ (Ա. Խաչատրեան, Ա. Բաբաջանեան, Խ. Աւետիսեան, Ռ. Ամիրխանեան, Աջնաւուրեան) եւ էսթրատային երգեր:

***

ԳԱՆՏԻԼԼԻԻ Երկոտասան Առաքելոց եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը կատարուած է Յուլիս 10ին, նախագահութեամբ Պատրիարքական փոխանորդ Շահան Արք.ի: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, եկեղեցիին պարտէզին մէջ պատուասիրութիւն մը կատարուած է:

ջի դափնիներ հիւսած է միեւնոյն բանաստեղծութեան շուրջ...:

Պ. Սնապեան իր գիրքը կը փակէ այն եզրակացութեամբ, թէ Չարենցի «Ես իմ անոյշ»ը դիւրաւ կրնայ նկատուիլ համաշխարհային գրականութեան անմահելի գոհարներէն եւ թէ անիկա «կրնայ տարբեր ժողովուրդներու կերտած արժէքներուն կամ հայրենասիրութեան վրայ շեշտ մը կամ շեշտեր գումարել»:

Տասէ աւելի լեզուներու թարգմանուած այս բանաստեղծութեան մասին կ'արժէ, իբրեւ վերջաբան, լսել Ուիլիըմ Սարոյեանի կարծիքն ալ, չմոռնալով յիշեցնել, թէ ամերիկահայ գրագէտը Չարենցը անձամբ ճանչցած է 30ական թուականներու կէսերուն, Մոսկուայի մէջ.

- Չարե՛նցը, Չարե՛նցը... «Ես իմ անոյշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում...»:

Անոր չհանդիպած, գիտէի արդէն իր այս քերթուածը: Սկսած էի արտասանել Ամերիկայի մէջ: Ամէն մէկ բառը բացատրել տուած էի ու գրեթէ գոց սորված: Այն մինչեւ այսօր կը նկատեմ մեր երկիրը, մեր հողին, մեր պատմութեան ընտրուած ամէնէն գեղեցիկ երգը: Գովաբանական աղօթքը, «Հայր մեր»ին նմանող աղօթք մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ընթերցողը պիտի զարմանայ անշուշտ, եթէ նկատել տանք որ այս հատորին ո՛չ մէկ էջին վրայ տեղ տրուած է «Ես իմ անոյշ»ի լրիւ բնագրին, հակառակ անոր որ ամբողջ գիրքը հրատարակութեան պատրաստուած է՝ պարզապէս այդ նո՛յն բանաստեղծութեան ոդիսականը պատմելու համար:

(**) Էջ 19ի վրայ կատարուած հաստատումին հակադրաբար՝ հեղինակը տարբեր էջի մը (82) վրայ ալ կը նշէ որ Չարենցի կենդանութեան օրօք, «Ես իմ անոյշ»ը ունեցաւ չորրորդ երեւում մըն ալ, այս անգամ ռուսերէնով (1928, Թիֆլիս), Վ. Սուտիրինի կազմած «Անդրկովկասեան գրականութեան ակնարկներ» գիրքին մէջ, նոյնինքն Չարենցի թարգմանութեամբ:

Լ. Շ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Ու Թոսեալը շարունակեց իր ճառը լսելով.

- Գալով մեզի, ինծի ու Տրդատին, առանց փաստ մը ունենալու մեզի նախատեցիր: Եթէ նոյնիսկ Թօնիին պէս ըրած ըլլայինք, դուն ի՞նչ իրաւունքով մեր դլխուն դատաւոր կրնաս ըլլալ: Սա մարդը, Տրդատը, ամէն բանին չիտակը ըսեմ, ամբողջ հոգիովը աշխատեցաւ եւ եթէ իրեն բան մը վար չդրաւ՝ «Կով Լիմոնս»ին մեծն է: Գալով ինծի, ես կը հրաժարիմ այլեւս այս գործէն: Ամէն մարդ պատիւ ունի: Ո՞վ դիտցար մեզի: Յարգեցինք քեզի ու յանցա՞ր եղանք ատոր համար: Հիմակ, ես կը պահանջեմ որ ինծմէ, Տրդատէն ու Թօնիէն ներողութիւն խնդրես: Ապա թէ ոչ...

Սարգիս աղայի բարկութեան ստուերը դարձեալ բարձրացած էր.

- Ես ներողութի՞ւն խնդրեմ... Ե՞ս...

Սարգիս աղա անհրաժեշտ համարեց Տիրացու Տրդատը իր կողմը քաշել.

- Այո՛, Տրդատէն ներողութիւն կը խնդրեմ, թէեւ ան ինծմէ առանձ բան մը պահանջած չունի: Անիկա իրաւ մարդ է մեր մէջ: Բայց ես ներողութիւն խնդրեմ գո՞ղէ մը եւ գողը պաշտպանո՞ղէ մը: Երբե՛ք: Աւազակի որդի աւազակ էք, երկուքդ ալ:

Թոսեալը այլեւս չկրցաւ համբերել: Շառաչուն ապտակ մը իջեցուց Սարգիս աղայի:

Կայծակ ինկաւ օդեստան մէջ: Սեղանը ողբերգութիւնով սկսաւ երերալ: Շիշերը, գաւաթները ու պնակները երկրաշարժէ բռնուեցան: Զրհեղեղ մը սկսաւ: Ուրիշ սեղաններ ալ մասնակցեցան ողբերգութեան: Ուրական մը տակնուվրայ ըրաւ օղեստանը: Տիրացու Տրդատ անկիւն մը փախած, «Տէր ողորմեա» երգելու ձեւ մը առած էր: Սարգիս-Թոսեալը ալքորամարտը փոթորիկի մէջ տեղի կ'ունենար: Իրարու վիզէ բռնած կը տատանէին: Ութ տասը հոգի մէջ մտած էին առանց կարենալ բաժնելու, երկու ծերուկ ըմբիշները: Յանկարծ չորս հինգ հոգի գետին տապալեցան: Ոստիկանութիւնը վրայ հասաւ:

Սարգիս աղա եւ Թոսեալը ոստիկանատուն առաջնորդուեցան, քանի մը վկաներով: Տիրացու Տրդատ հաշիւը ու կոտրածներուն փոխարժէքը մաքրեց, մտադրելով կուլ տալ վերջին անգամ իր հաւաքած բոլոր ալորանքները:

Սարգիս աղա դատ կը բանար Թոսեալի դէմ: Թոսեալը ալ իր կարգին դատ կը բանար Սարգիս աղայի դէմ: Այս խառնակ ու անհիշխանական վիճակէն օգտուելով՝ Թօնի ու Տրդատ որոշեցին նուիրահաւաքութիւնը հապճեպով շարունակել եւ ամէնը մէկ կուլ տալ: Այդպէս ալ ըրին:

Նուիրահաւաք յանձնաժողովը կազմալուծուած էր, աւա՜ղ: Ժողովուրդը նոր ուէր տալէ վերջ՝ մտիկ ըրաւ գեղծումներու, զրպարտութիւններու, վէճերու եւ կռիւներու նորանոր պատմութիւններ:

Սարգիս աղա մինակ մնացած էր: Աշխարհի սրիկայութեան դէմ կը հայհոյէր ու կը խմէր իր օղին գրեթէ միս մինակ: Թօնի, Թոսեալը ու Տրդատ կը հալածէին զինքը: Իր յաճախած գինետունը կ'երթային միշտ: Ի զուր Սարգիս խանութ կը փոխէր: Իր ետեւէն կը հասնէին նուիրահաւաքները: «Ի հեճուկս»: Սարգիս աղա վերջ ի վերջոյ սկսաւ այլեւս ոտք չդնել օղետուն:

Այսպէսով վերջացաւ ամէն բան:

***

Գրիգոր բաւական ժամանակ քաշքշեցաւ մաղսատան մէջ: Իր ապրուստը չէր կրնար ճարել: Նեղութեան մէջ էին: Համեստ կեանք մը իրենց համար խոչալ եղած էր:

Սկիզբը շատ սիրով տարին ամէն զըրկանք: Ամիսներ վերջը սակայն երկուքն ալ իրարմէ դժգոհ էին: Մանաւանդ Գրիգոր: Մարիա իր սէրը կը պահէր: Գրիգոր գըրեթէ սպառած էր սիրով: Անիկա հետըզհետէ կը վիճնար իր գեղեցկութիւնով: Ճամբաներուն վրայ՝ շատ անգամ գեղեցիկ կիներ իրեն կը նայէին: Խորապէս կը զըղջար ամուսնացած ըլլալուն համար: Իրեն համար կեանքի լայն ասպարէզը փակուած կը նկատէր:

Ամուսնութիւնը իրեն կը թուէր կատարեալ գերութեան կեանք մը: Մարիան այլեւս ոչ մէկ հմայք ունէր իրեն համար: Անիկա բոռի փոխուած էր: Գրիգոր կը կրէր զայն: Ու գլուխը խելքի սղոյս կ'ունենար մտածելով որ մինչեւ մահ ստիպուած է կրել այդ բեռը: Իր հասակակից ընկերներուն կ'ըսէր.

- Ձեռքէք խենթութիւն մ՛ընէք ու կարգուիք: Ես ձեզի թող օրինակ ըլլամ: Ապուշութիւն է: Կին մը, որ կինդ կ'ըլլայ, արդէն կը մեռնի: Կին մը միշտ պէտք է սիրուհի մնայ: Ամուսնութիւնը սիրոյ յուղարկաւորութիւնն է: Մահուան քայլերգը հարսանիքի ժամանակ նուագելու է: Աւելի լաւ է երիտասարդ տարիքի մէջ մեռնիլ, քան թէ կարգուիլ: Դուք հիմակ ամուրի էք, ձեզի համար երազներու ամէնէն առնուչըն է ձեր սիրածին հետ ամուսնանալ, միշտ անոր հետ ըլլալու համար: Եւ սակայն անգամ մը որ ձեր երազը իրականանայ՝ ա՛լ կեանքը տաժանք կը դառնայ: Երազը եւ իղձը ամէնէն անոյշ բաներն են: Մնացեալը յուսախաբութիւն է: Բան մը կ'ուզէք, անիկա ունենալու չէք, կամ ամբողջովին ունենալու չէք: Կշտանալը մարդս մարդկութենէ դուրս կը հանէ: Ամէն զգացում կը չորնայ կուշտութիւնով: Կուշտ ըլլալ կը նշանակէ կոշտ ըլլալ: Մարդկութեան տըխմարութիւնն է ամուսնութիւնը: Օրէնքը դահիճ է:

Ամուրի երիտասարդներ մեծ հետաքրքրութիւնով մտիկ կ'ընէին Գրիգորը: Ջէին հակաճառեր գրեթէ ու անկեղծօրէն կ'ընդունէին անոր խօսքերուն ճշմարտութիւնները եւ սակայն երբեք չէին դադրեր ամուսնութիւն երազելէ:

(Շար. 91)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15.
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
Տաղաւար այս օրը կը տօնախմբուի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝
Առաւօտեան ժամերգութեամբ՝ ժամը 8.30էն *սկսեալ*:
Պատարագի մատուցմամբ՝ ժամը 10.30*ին*:
Պատարագի աւարտին խաղող *կ'օրհնուի*:
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16.
Բ. Օր վերափոխման՝ Յիշատակ է Մեռելոց:
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9*ին*:
Պատարագ՝ ժամը 10*ին*:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ *կը կատարուի* վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30*ին*,
Պատարագ՝ ժամը 10.30*ին*:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի *աւանդական արարողութիւն*:
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10*ին*, *ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց*:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի:
Պատարագ՝ ժամը 10.30*ին*:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն *եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ*:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Որուն պատարագը կը մատուցանէ եւ

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
Paris→Erevan→Paris
3 Vols Hebdos — 4 Vols Hebdos — 3 Vols Hebdos
Juillet — Août — Septembre

SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Studio VICKEN
ÉTÉ 2004

կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի *աւանդական արարողութիւն*:
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15.
Տօն վերափոխման Ս. Աստուածածնի
Պատարագ՝ ժամը 10*ին*:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի *աւանդական արարողութիւն*:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ
Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (*կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ*).
+ CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, *նաեւ չափահասներու դասարան*:
Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:
Հեռաձայնել երեկոյեան Յուլիսին՝
- Ալիս Սոնկիւթ՝ 01. 42. 93. 03. 56
- Անիկ Կէօքօղլու՝ 01. 45. 22. 11. 95
Օգոստոսին՝
- Արաքսի Գարսնփիլեան՝ 01. 39. 83. 71. 19

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2004

— **ARNOUVILLE**
71 avenue Henrie Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89
Hripssimé Altounian : 01 39 87 08 73

— **ISSY-LES-MOULINEAUX**
MCA 45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Chaké Guiragossian : 01 46 42 45 25 (le soir)

— **SEVRAN**
MCA 17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Madeleine Papazian : 01 43 83 87 68
Ardemis Garabed : 01 43 85 03 76

— **VALENCE**
MCA 32 rue Pompery
26500 Bourg-lès-Valence
Elisabeth Alachian : 04 75 56 12 99 (l'après-midi)
MCA : 04 75 55 12 49

— **DECINES**
MCA 15 rue du 24 avril 1915
69150 Décines
MCA : 04 78 49 42 97

— **GRENOBLE**
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Nicole Saboundjian : 06 79 42 53 91
Sylva Nersessian : 04 76 44 56 43

— **ST MAURICE DE BEYNOST**
Centre Culturel Jacques Brel
01700 St Maurice de Beynost
Odette Tachdjean : 04 78 31 65 07

— **VIENNE**
MCA 9 rue du Cirque
38200 Vienne
Odette Maghakian : 04 74 53 25 91
MCA Vienne : 04 74 53 43 80

— **MARSEILLE-VILLE**
MAJC 12-14 rue Saint Bazile
13001 Marseille
Denise Gabrielian : 04 91 77 61 66 (le soir)

Հայերէն լեզուի դասընթացքներու եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել ձեզի մօտ մասնաճիւղի պատասխանատուներուն:

***

La Section «Lola Sassouni» de Marseille
organise du 9 au 23 septembre
un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).
Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne tout compris, visa inclus hors assurance.
Réservations :
• Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
• Marie : 04. 91. 36. 14. 05
• Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Pensez à nous réserver votre journée du DIMANCHE 12 SEPTEMBRE
pour participer à notre

GRANDE FETE CHAMPETRE

Animée par l'Orchetre SPITAK

qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme KEGHIAN
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel
(en cas de pluie, la fête se déroulera dans la salle paroissiale d'Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse 95400 Arnouville)

Programme : Divine Liturgie à 11 heures
Repas à partir de 13 heures
Musique par l'Orchestre SPITAK
Jeux pour les enfants
Tirage des deux Tombolas (Enfants et Adultes)

Participation aux frais de la journée : Adultes 20 Euros
Enfants 12 Euros

Réservation par tél. : 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre Culturel)

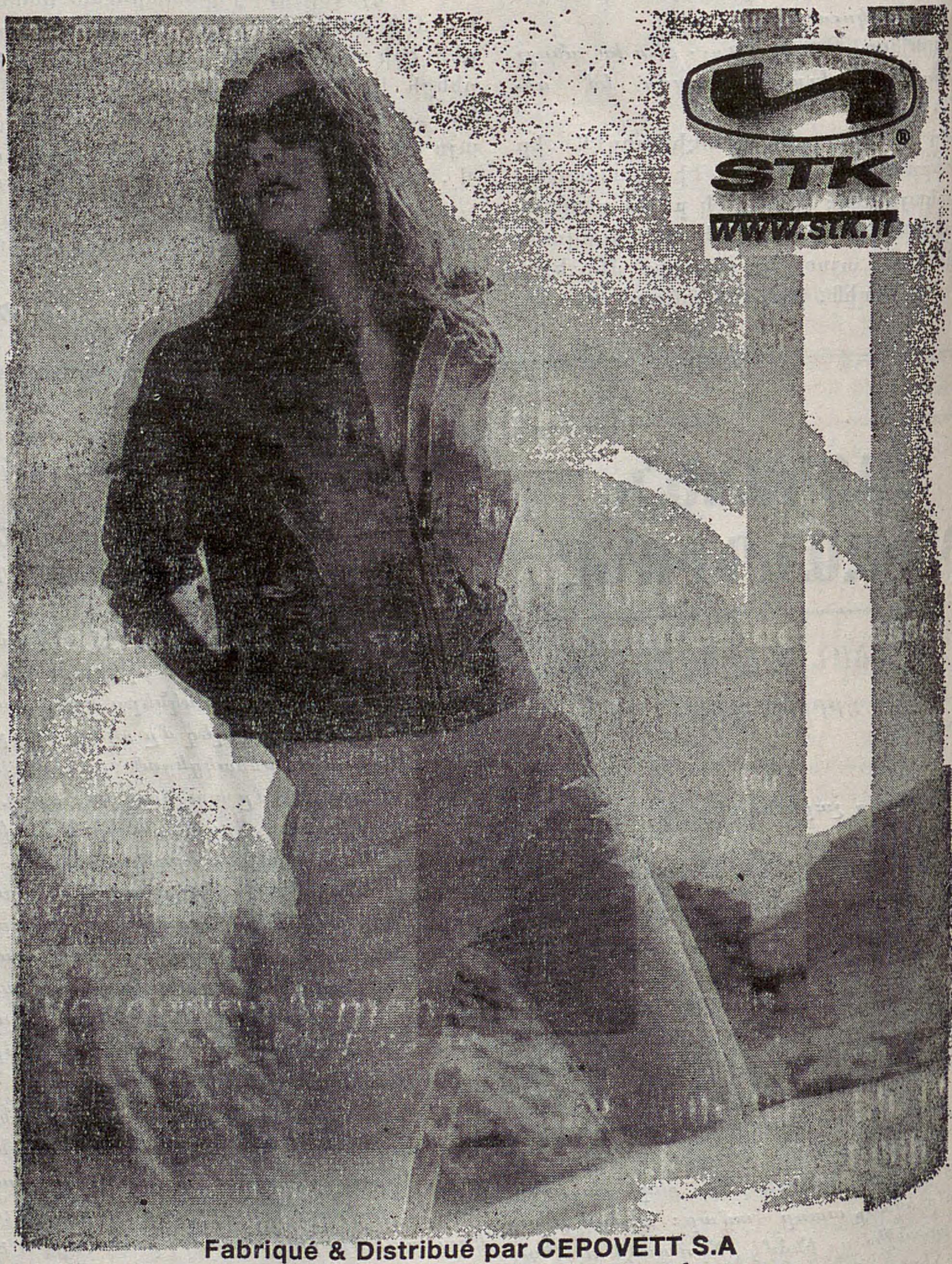

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՅՈՒԼԻՍ 29
JEUDI 29 JUILLET 2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.000 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 79e ANNEE — N° 21.000

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ.-Փ. ՌԱՖԱՐԷՆ Սահմանադրութեան 49/3 յօդուածին դիմեց, Յուլիս 27ին, առանց վիճարկումի ապահովելու համար ապակեդրոնացման իր օրէնքը: Նախապէս ընկերվարականներու արգելքի բանաձեւը միայն 175 ձայն ստացած էր: Ռաֆարէնի կառավարութիւնը քննադատուած է ոչ միայն ձախին, այլեւ Իւ. ԷՄ. Փէ.ի որոշ անդամներու եւ Իւ. Տէ. ԷՖ.ի կողմէ: Ընկերվարական պարագլուխ՝ Ժան-Մարք Էյրօ յայտարարած է որ Ազգ. Ժողովը նսեմացուած է, վերածուած է ընդհանուր անտարբերութեան մէջ: Իրեն համար, 49/3ը Ռաֆարէնի անձնական քմահաճոյքն է: Ծանօթ է որ այդ յօդուածը թոյլ կու տայ կառավարութեան որեւէ օրէնք պարտադրել առանց վիճարկումի:

ԻՐԱՔԻ պատանդներուն փրկութեան համար ընդհ. գործկոչ կայ ամէն կողմ: Յորդանանեան «Տառուս էնտ Փարթնըրս» ընկերութիւնը, որուն երկու վարորդները առեւանգուած են, յայտարարած է որ վերջ կը դնէ իր գործունէութեան Իրաքի մէջ, որպէսզի ապահովէ իր պաշտօնեաներուն կեանքը: Եօթը վարորդներ (եգիպտացի մը, երեք հնդիկ եւ երեք քենիացի) միշտ պատանդ կը մնան, բայց Իրաքի նախագահը դէմ է որեւէ զիջումի: Կ'ըսէ թէ իր երկիրը տեղի չի տար «ժողովուրդի թշնամիներուն»: Յուլիս 28ի առաւօտուն, նոր ոճրափորձ մը գործուած է Պաքուպա, 30 մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան:

ԳՈՒԱՆԹԱՆԱՄՈՅԻ ամերիկեան արգելավայրէն Փարիզ վերադարձան եօթը ֆրանսահպատակ բանտարկեալներէն չորսը Յուլիս 27ին, բայց դեռ կը մնան: Ասոնք են.- Մուրատ Պէնչելալի, Նիզար Սասի, Իմատ Քանունի եւ Պրահիմ Եատէլ, որոնք ամբաստանուած են «ահաբեկչական կազմակերպութեան կապուած չարագործութեան» համար: Ձերբակալուած էին 2001ին եւ 2002ին Աֆղանիստան եւ Փաքիստան. մեղսակից կը նկատուին Ալ-Քաիտայի: Գուպայի այս արգելականները կրնայ 2000 բանտարկեալ ընդունիլ եւ խիստ պաշտպանութեան տակ է:

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ, Յուլիս 26ին բացուած է Դեմոկրատ համագումարը Նոյեմբեր 2ի նախագահական ընտրութեան համար: Յուլիս 29ին Ճոն Քէրիի թեկնածութիւնը պէտք է վերջնապէս վաւերացուի: Պոսթընի քաղաքապետը հաւաքուած ամբոխին յայտարարած է՝ «Հոս ենք Ամերիկան եւ Սպիտակ Տունը վերադարձնելու համար իսկական Ամերիկացիներուն»: Այս առթիւ, ինչպէս սովորութիւն է ԱՄՆ-ու մէջ, շատ կը խօսուի նաեւ Քէրիի կնոջ մասին, որ երկրին «առաջին տիկինը» կրնայ ըլլալ: Ծնած է Մոզամպիք, փորթուկալցի հօրմէ: Հինգ լեզու կը խօսի, ներառեալ ֆրանսերէնը: Իր առաջին ամուսինը՝ Ճոն Հայնց, տէրն էր իր անունը կրող ճէչըփի ձեռնարկին. մեռած է 1991ին արկածի հետեւանքով: Այրին 500 միլիոն տոլար ժառանգած է եւ գլուխը անցած երկու միլիոն տոլարնոց ընտանեկան հիմնարկին, որ տարեկան 70էն 80 միլիոն տոլար կը բաշխէ: Եթէ ամուսինը յաղթէ, առաջին անգամը կ'ըլլայ որ այդքան հարուստ կին մը Սպիտակ Տան մտնէ: Համբաւ ունի նաեւ համարձակ արտայայտութիւններու: Երեքշաբթի, Յուլիս 27ին, իրենց ելոյթներով Քէրիի զօրավիգ եղած են Գլինթընները եւ մանաւանդ Թէտ Քէնըտի որ խիստ կերպով դատապարտած է Պուշի մղած «վախի քաղաքականութիւնը»: Ամէն պարագայի մէջ, այն բազմաթիւ Ամերիկացիներն ալ որոնք իրենց քուէն Քէրիի պիտի տան, մասնաւոր խանդավառութեամբ չէ որ այդ ընտրութիւնը կ'ընեն, առաւելաբար Պուշի դէմ քուէարկելու համար է:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ իշխանութեան վարչապետ Ահմէտ Քորէյի որոշած է ետ քաշել իր հրաժարականը եւ այդ առթիւ, ողջագուրուած է Արաֆաթի հետ:

ՌԷՒԻՆԻՈՆԷՆ առաջ, Շիրաք Մատակասքար հանդիպած է, ուր ապահովութիւն տուած է որ Ֆրանսա զօրավիգ է կղզիին զարգացման: Յայտարարած է որ Ֆրանսա տարուան վերջը պիտի ջնջէ պարտքին մնացածը (70 միլիոն Եւրօ): Նախագահական ամոլը ապա Ռէինիոն անցած է 15 օրուան արձակուրդի մը համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը՝ Ժողովուրդի Հանրապետական կուսակցութիւնը դիմում ըրած է որ ըստիպողաբար խորհրդարանական արտակարգ նիստ մը գումարուի, անվստահութիւն յայտնելու համար Փոխադրութեան նախարարին հանդէպ, Յուլիս 23ի ճեպընթացի արկածին պատճառով: Պոլիս - Անգարա ճեպընթացին արկածէն 37 մեռեալ եւ 80 վիրաւոր կար:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութեան նախագահը՝ Մոհամէտ էլ Պարատէյ յայտարարած է որ նոր պատուիրակութիւն մը Իրաք պիտի ղրկուի «ոչ թէ զանգուածային բնաջնջման զէնք փնտռելու համար, այլ՝ չարադրելու համար վերջնական տեղեկագիր մը այդ զէնքերուն չգոյութեան մասին»:

ԳՈՍԹԱ-ՌԻՔԱՅԻ Ձիլիի դեսպանատան մէջ արիւնալի առեւանգում մը տեղի ունեցած է Յուլիս 27ի իրիկունը, երբ քամիքազ մը տասը պատանդ բռնած է: Յուլիս 28ի վաղ առաւօտեան ոստիկանութիւնը յարձակում գործած է, բայց երեք պատանդ եւ քամիքազը սպաննուած են:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ, տօթին հետեւանքով հրդեհները բազմացած են եւ հազարաւոր հեկտարներ արդէն հրոյ ճարակ եղած են: Հրդեհներու տարածումը պատճառ եղած է որ Լիզպոն օգնութեան կոչ մը ընէ Եւրոպական Միութեան:

ՉԷՉԷՆ, արմատական պատերազմիկ մը՝ Շամիլ Բասայեւ ստանձնած է Յունիս 22ի յարձակումը Ինգուշիոյ Հանրապետութեան մէջ, որու հետեւանքով 90 մեռեալ կար:

ԱՆԳԱՐԱ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է օդակայաններու մէջ, կարգ մը լուրերու հիման վրայ, ըստ որոնց Ալ-Քաիտա կրնայ ոճրափորձեր գործել: Լուրը տուած է «Միլլիյէթ» եւ Թուրքիոյ կառավարութիւնը խիստ ուշադիր է 2003ի ոճրափորձերէն ի վեր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Միշէլ Պարնիէ, որ Տարֆուր գացած էր Յուլիս 27ին յայտարարած է որ Տարֆուրի տագնապը չի կրնար լուծուիլ առանց Սուտանի:

ՊՈՐՏՕՅԻ դատարանը չեղեալ համարեց երկու միասեռականներու ամուսնութիւնը զոր կատարած էր Նոէլ Մամէռ Պէկլի քաղաքապետարանը, Յունիս 5ին: Դատարանին համար, ամուսնութիւնը կը կատարուի այր մարդու մը եւ կնոջ մը միջեւ: Ենթակաները որոշած են վերաքննութեան դիմել:

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԳԻԾԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ» որոշած են քաշուիլ Աֆղանիստանէն, քանի Յունիսին հինգ զոհ տուած են եւ այլեւս չեն ուզեր նման առաքելութիւն մը շարունակել:

ԻԳՈՐ ՍԵՉԻՆ, Պուտինի կառավարութեան մօտ պատասխանատու մը, որ ծանօթ է Պուտինի հետ աշխատած ըլլալուն համար գաղտնի սպասարկութեանց մէջ, քարիւղի Ռոսնեֆտ ընկերութեան վարչական մարմնի նախագահ նշանակուած է: Կը կարծուի թէ դրդիչ եղած է Եուկոսի եւ անոր սեփականատէր Խոդորովսկիի դէմ հետապնդման:

54 ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ դիակները յայտնաբերուած են Պոսնիոյ արեւելեան շրջանի հասարակաց փոսի մը մէջ: Պատերազմէն ութ տարի ետք, աւելի քան 18 հազար մարմին յայտնաբերուած է, մեծ մասով մահմետական, աւելի քան 300 հասարակաց փոսերու մէջ:

ԻՐԱՆ

Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 22ի կէսօրին Իրանի շրջաններէն հազարաւոր ուխտաւորներ հասած են Ս. Թադէի վանքը, մասնակցելու ուխտագնացութեան յիսնամեակին առթիւ կազմակերպուած եռօրեայ ուխտագնացութեան: Հոն հասած են նաեւ Ատրպատականի Առաջնորդ Նշան Վրդ. Թոփուզեան, Կիլիկիոյ Հայոց Թեմի Կաթողիկոսական Փոխանորդ՝ Վարուժան Արք. Հերկելեան, Սպահանի Հայոց Թեմէն՝ Վազգէն Քհնյ. Քէօշկէրեան ու այլ հոգեւորականներ, նաեւ Իրանի Խորհրդարանի մէջ հիւսիսային Իրանահայութեան երեսփոխան Գէորգ Վարդանեան, Թեհրանի ու Սպահանի Հայոց Թեմական Խորհուրդներու ներկայացուցիչներ:

Նոյն օրը վանքի տաճարին մէջ խումբ մը երախաներ մկրտուած են, իսկ երեկոյեան ժամերգութիւն կատարուած է: Ժամը 22ին ալ տեղի ունեցած է երիտասարդական համագումարը:

Յաջորդ օրուան պատարագին կարդացուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին օրհնութեան գիրը: Կէսօրէ ետք շարունակուած են մկրտութիւնները: Նոյն իրիկունը տաճարին մէջ հոծ թիւով ուխտաւորներ ներկայ գտնուած են Թաւրիզի եկեղեցիներու «Կոմիտաս» երգչախումբին համերգին, զոր ղեկավարած է խմբավար Վարդան Վահրամեան: Համերգէն ետք Ս. Թադէի ուխտագնացութեան գործադիր յանձնախումբին հիմնադրութեան ու գործունէութեան տասնամեակը նշուած է:

Աննպաստ օդին պատճառով ուխտագնացութիւնը աւարտած է Յուլիս 23ին, քանի որ տեղացող կարկուտը ստիպած է ուխտաւորները որ որոշուած ժամանակէն առաջ վերադառնան իրենց տուները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մինսկի խումբին ամերիկացի նախագահը Սթիվըն Ման ռուսական «Ռեգնում» գործակալութեան տուած հարցազրոյցով անուղղակի կերպով ճանչցած է Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութիւնը: Ան ըսած է թէ Ռուսաստանի նախագահը Ե. Մերզլեակով յայտարարած է որ խումբին երեք նախագահներն ալ կը պաշտպանեն Ազրպէյճանի տարածքային ամբողջականութիւնը եւ չեն ճանչնար Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան անկախութիւնը: Ման շարունակած է. «Եթէ ան մեր բոլորին կողմէ ըրած է այս յայտարարութիւնը, կը նշանակէ թէ ատիկա է երեք նախագահներուն ալ կեցուածքը»: Ման յայտնած է նոյն ատեն թէ հարցին վերջնական լուծումին համար անհրաժեշտ է որ կողմերը պատրաստ ըլլան փոխադարձ զիջումներու:

Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարը Մամէտեարով մեկնաբանելով Մանի խօսքերը, ըսած է թէ իր երկիրը կրնայ հարցը քննարկել Մինսկի խումբին կողմէ շօշափելի առաջարկներ ըլլալու պարագային: Ամէն պարագայի, տարածքային ամբողջականութեան հարցը քննարկումի թեմա անգամ չէ նկատած ազրպէյճանցի նախարարը:

***

Նոյն, «Ռեգնում» գործակալութեան թերթին մէջ «Ղարաբաղ - տարածքներ՝ ապահովութեան փոխարէն» խորագրուած յօդուած մը լոյս տեսած է (Յուլիս 24), ստորագրութեամբ Վ. Գազիմիրովի որ Ռուսաստանի կողմէ երկար ատեն կարգաւորման բանակցութիւններուն մասնակցած ու Ղարաբաղի հարցին քաջատեղեակ քաղաքական դէմք է:

Գազիմիրով կ'անդրադառնայ հայկական եւ ազրպէյճանական կողմերուն լուծումի համար ներկայացուցած պայմաններուն. կարգավիճակի յստակացումի նախապատուութեան ու գրաւուած հողերու ազատագրումի առաջնային պահանջին: Ապա թուականներով կը նշէ պատերազմին փուլերը, հրադադարի համար կատարուած ջանքերը, առաջարկները. կը շեշտէ թէ շատ յաճախ Բաքուն է որ չէ յարգած խոստումները, համաձայնութիւնները, միշտ նպատակ ունենալով ռազմական ուժը աւելցնել ու դարմանել կորուստները. սակայն ատիկա պատճառ եղած է հայկական ուժերու կողմէ նորանոր շրջաններու գրաւումին:

Երկարաշունչ գրութեան եզրակացութիւնը այն է որ ներկայիս հարկ է երկու ծայրայեղութիւն յաղթահարել. մէկը գրաւուած շրջաններէն առանց այլեւայլի հայկական ուժերու նահանջին պահանջն է, միւսը՝ «Հող՝ կարգավիճակի փոխարէն» բանաձեւը: Ինք աւելի արդար ու իրատես կը նկատէ լուծումին համար որդեգրել «տարածքներ՝ ապահովութեան փոխարէն» տարազը: Տրամաբանութիւնը այն է որ այս մէկը աւելի բնական ձեւով առընչուած է Լեռնային Ղարաբաղի ապահովութեան, եւ ոչ անոր կարգավիճակին: Եթէ կարելի ըլլայ կողմերուն համաձայնութիւնը ապահովել այս տարազին, ինչպէս կ'ըսէ Գազիմիրով «Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման մէջ իսկական յառաջդիմութիւն կ'արձանագրուի: Ոչ թէ խօսքով, այլ՝ գործով»:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐԱՏԻՊ ՀԱՏՈՐ՝ ՊՕՂՈՍ ՍՆԱՊԵԱՆԻ ԳՐԻՉԷՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

2 - «ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԷՆՔՈՎ» (Անթիլիաս, 2003)

280 էջնոց այս հատորը լոյսին եկած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տպարանէն, Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նիւթական աջակցութեամբ:

Հատորը ժողովածու մըն է գրավերլուծական երկարաշունչ կամ կարճառօտ շարք մը գրութիւններու, որոնք մեծաւ մասամբ հրատարակուած են նախապէս Պէյրութի «Բագին» ամսագրին մէջ, 70ական եւ 80ական թուականներուն: Գրութիւններէն ոմանք վերանայուած են, կան նաեւ բոլորովին անտիպ քանի մը էջեր:

Անոնք որոնք պարբերաբար ըմբոշխնած են Պօղոս Սնապեանի գրական վերլուծումները ու գիտակ են անոր գրչին հըմայքին՝ հաճոյքով պիտի բանան այս գիրքը ու վերաթարմացնեն անոյշ ու առինքնող լեզուի մը բարիքները վայելելու իրենց ճաշակը:

Ի՛սկապէս, արեւմտահայերէն լեզուն այս հատորին էջերուն երկայնքին կ՚ապրի իր գագաթնային կատարելութեան մէջ: Ասոր վրայ գումարեցէք հեղինակին ջիղուտ ու յստակ ոճը, բայց նաեւ՝ գրական ճարտար վերլուծումներու անհրաժեշտ գիտելիքներու լայն պաշարը, ու ձեր դիմաց կ՚ուրուագծուի արդէն գրագէտ Պօղոս Սնապեանի հարազատ դիմագծութիւնը…:

Անդրանիկ Ծառուկեան, «Նայիրի»ի անմոռանալի հրատարակիչ-խմբագիրը, [illegible] Սնապեանի մասին. «Մաքուր լեզու մը եւ կորովի ոճ մը ունի Սնապեան: [illegible]

Ներկայ հատորին էջերուն վրայ հեղինակը կը [illegible] է մասին 16 գրողներու, որոնք կը պատկանին հայ գրականութեան զոյգ աշխարհներուն: Այսպէս յաջորդաբար կը [illegible] Յակոբ Օշականն ու Յակոբ Մնձուրին, Եղիշէ Չարենցն ու Նշան Պէշիկթաշլեանը, Ակսէլ Բակունցն ու Արամ Հայկազը, Գուրգէն Մահարին ու Շահան Շահնուրը, Մուշեղ Իշխանն ու Համօ Սահեանը, [illegible] Վահէ Օշականը, Յակոբ Կարապենցն ու Արմենակ Ալիքեանը, Ռոպէրթ Դաւոյեանն ու Հենրիկ Էդոյեանը:

Թերեւս սխալ չէ մտածել, որ այս հատորը [illegible] 2001ին Պէյրութ [illegible] «Տարեգիրքեր» [illegible] էին 25 գրական [illegible]

Հիմա եկէք Պօղոս Սնապեանի հետ [illegible] նենք թէ պարտիզպանը ի՛նչպիսի «տպաւորութիւններու հէնք» մը պիտի թողու մեզի:

Ամէնէն առաջ կանգնած ենք սաղարթախիտ կաղնիի մը դիմաց. - Յակոբ Օշական: Անոր վէպերուն («Մակ Պասւկը», «Հաճի Մուրատ», «Հաճի Ապտուլլահ») ակնարկելով, Սնապեան բացարձակապէս կը մերժէ զանոնք «անհասկնալի» համարողներուն վարկածը ու կը գրէ. «Այդ վէպերուն մէջ թանձրացած բազմաբեղուն կեանքին առաջին անգամ հաղորդուող ընթերցողը պիտի չկարենայ անտարակոյս հաշտեցնել իր լափած էջերուն խիտ ու յորդ գեղեցկութիւնը՝ Օշականի «դժուարահասկնալիութեան» առասպելին հետ, որ չես գիտեր ո՛ր ծանծաղամիտին կողմէ հնարուեցաւ ու կը շարունակէ իր մթին ազդեցութիւնը մինչեւ օրս: Օշական հէքեաթ չի պատմեր, մակերեսներէ հաւաքուած փրփուր ու ջնարակ չի կուտակեր ու արկածախնդրութիւններու թըռումով չի լեցներ իր էջերը, բայց նաեւ անհասկնալի ոչինչ ունի ան, ընդհակառակն, ամէն ինչ պարզ է իր գրչին տակ, լերան կատարի ձիւնին պէս, ծովուն խորքը փայլող ադամանդին պէս: Մեր լեզուին նրբութիւններուն ծանօթ ընթերցողին համար, որ քիչ թէ շատ մշակոյթ ունի՝ պարզապէս անհերթեթ պիտի թուի Օշականեան ձիւնին ու ադամանդին անմատչելիութիւնը»:

Իսկ Օշականի «Մնացորդաց»ին մասին՝ ան կը բանաձեւէ հետեւեալ եզրակացութիւնը.

- Հայ գրականութեան մէջ դժուար է յիշել ուրիշ գործ մը, որ այսքան մօտէն ու խորութեամբ ճանչցած ըլլայ թուրք հոգին եւ գրական միջոցներու ա՛յս առատութեամբ թանձրացուցած ըլլայ բազմախաւ թրքութիւնը, ինչպէս բրած է ատիկա «Մնացորդաց»ի հեղինակը, «Մնացորդաց»ի մէջ:

Անցնինք Չարենցին: Կաղնի մըն ալ ան է, արեւելահայ բանաստեղծութեան մէջ: Սնապեան գծելէ ետք անոր անհանդարտ կեանքին ժապաւէնը ու վեր առնելէ ետք քերթողական վաստակին առանձնայատկութիւնները, նկատել կու տայ որ՝ եթէ խստագոյն ընտրութեամբ ի մի բերենք մինչեւ 1930 Չարենցի գրած բանաստեղծութիւններէն լաւագոյն 20ը ու անոնց վըրայ աւելցնենք նաեւ «Խմբքային լուսաբաց»էն ու «Գիրք ճանապարհի»էն լայն հատուածներ, այդ պարագային կազմած կ՚ըլլանք այնպիսի հատոր մը, «որուն դիմաց մինչեւ անգամ ամէնէն խստապահանջ ու խոժոռ քննադատը պիտի մոռնար իր բոլոր չափանիշները, դպրոցներու գոյութիւնը, արուեստներու ծագման ու զարգացման պատմութիւնները, տարբեր գըրողներու բոլոր խնամատարութիւնները ու պիտի հրճուէր անկախ. ինքնիշխան, փառքի ծիածաններով պսակուած այդ անկրկնելի գեղեցկութեան դիմաց»…:

Հակինք դէպի սփիւռքահայ գրականութիւն ու կանգ առնենք «Ռապպի»ի եւ «Սիդոննա»յի տաղանդաւոր հեղինակին՝ երգիծաբան Նշան Պէշիկթաշլեանին առջեւ: «Մեծասքանչը իրապէս գաղտնիք չունի իրեն համար, կը գրէ Սնապեան: Բոլոր բառերը, հիները, նորերը, նորագոյնները, գաւառականը, աշուղականը, բոլորն ալ իրենց իմաստին լիութիւնը գտած կը շնչեն, կը տրոփեն իր գիրքերուն եւ յօդուածներուն մէջ: Պէշիկթաշլեան եղաւ մէկը իր սերունդի այն յառաջապահներէն, որոնք գերագոյն խանդավառութեամբ մը Ոսկեդարուն է՛ն ընտիր ոսկիները առած, Արծաթէ դարուն արծաթահունչ գեղեցկութիւնները մէկտեղած եւ վերջին հարիւրամեակին նոր երախտաւորներուն բիւրեղացուցած գոհարները քով քովի բերած՝ կազմեցին ու գործածեցին լեզու մը, որուն տակաւին բնորոշ անուն մը չէ տրուած թէեւ, բայց կասկածէ դուրս է, թէ այդ շրջանը ադամանդէ շրջան պիտի կոչուի ոչ-հեռաւոր օր մը»:

Սնապեանի հիացումը մեծ է նաեւ Արամ Հայկազի նկատմամբ: Ամերիկահայ այս արձակագրին գրիչը կը յատկանշուի պարզութեամբ, հարազատութեամբ եւ անմիջականութեամբ, թուղթին ակօսներուն փոխանցելով «արեան թրթռացումներ. աղօտաւոր այրուցքներ, գունավառութիւն, ծաւալուն բոյրեր ու հեռուներէն եկած թանկ արձագանգներ»: Բարութեան, խաղաղասիրութեան եւ հողապաշտութեան խորհրդանիշն է Արամ Հայկազ, որուն գրագէտի բոլոր տրամադրութիւնները կը ձգտին «ունենալ այնպիսի կեանք մը, ուր մարդը ազատ ըլլայ, կարենայ մնալ իր ժառանգութեան տէրը, բիրտ ուժերը չխանգարեն տիեզերական ներդաշնակութիւնները, աւեր, աւար, աքսոր չպատահին, չքանան ջարդելու եւ կործանելու բնազդները, եւ դեռ՝ մեքենաներու աղմուկը չխեղդէ թռչուններուն երգը, վեր խոյացող շէնքերը չխափանեն դաշտանկարները, քաղաքակրթութիւնը իր գլանին տակ չճզմէ ծաղիկները, կեանքը՝ կեա՛նք ըլլայ, չդիմագծուի Աստուծոյ պատկերով ստեղծուած էակը, գեղեցիկ մնայ, չյոգնի՝ երիտասարդ մնայ, խաղաղութեան ու բարութեան մթնոլորտի մը մէջ աշխատի, ստեղծագործէ, մայրանայ, երջանի՛կ ըլլայ»:

Իսկ ի՞նչ կը խորհի Սնապեան Շահան Շահնուրի մասին:

Գիտենք, որ ան հինէն եկող որոշ վերապահութիւններ ունի «Նահանջ»ի հեղինակին հանդէպ, չուրանալով հանդերձ անոր արժանիքները: Եւ արդարեւ, վերլուծելու աւթիւ նոյն այդ «Նահանջ»ը եւ վերագծելէ ետք հոն երեւցող գլխաւոր հերոսներուն առանձնայատկութիւնները, Սնապեան կը պնդէ որ նահանջականութեան վերաբերեալ Շահնուրի յառաջ քըշած տեսեալները (ի բաց առեալ լեզուականէն) «ճշմարտութեան հետ շատ մեծ աղերս չունէին, չունեցան»: Ըստ իրեն՝ եթէ Շահնուրի նշանաւոր վէպը բազմաթիւ հրատարակութիններու արժանացաւ, շատ կարդացուեցաւ ու շատ խօսուեցաւ, ատիկա ո՛չ թէ իր պարզած ճըշմարտութիններուն համար էր, այլ «կարգ մը ճշմարտութիւններու դէմ գրոհելուն եւ ուրիշ ճշմարտութիւններու փորձութեան չկարենալ դիմադրելու ունակութեան պատճառով: Սրբութիւններու հայհոյելու ու պոռնիկներ դարպասելու մոլորանքներով ու մոլեռանդութիւններով»:

Սնապեանի «տպաւորութիւններ»ը երբեմն կ՚ընդգրկեն հեղինակի մը ամբողջական վաստակը, երբեմն ալ թիրախ կ՚առնեն անոր յատկանշական միակ մէկ գործը: Երկու պարագային ալ հաւասարապէս՝ այդ տպաւորութիւնները վարակիչ են եւ յաճախ ընթերցողին մօտ կը յաջողին թողուլ անջնջելի հետք մը…: Այդպէս է պարագան, զոր օրինակ, Ակսէլ Բակունցի «Միրհաւ» պատմուածքին վերլուծումին: Գրականագիտական աքանչելի ճարտարութեամբ մը՝ հեղինակը «մաղէ անցուցած է» ձեռք առնուած պատմուածքին մէն մի մանրամասնութիւնը: Նոյն բծախնդրութիւնը տիրապետող է նաեւ չափածոյ ստեղծագործութիւններու վերլուծման առթիւ ալ: Այս շարքէն յիշենք Եղ. Պօյաճեանի «Սէր եւ վիշտ»ը, Համօ Սահեանի «Սեզամ, բացուի՛ր»ը, Վահէ Օշականի «Ահազանգ»ը, Ռոպէրթ Դաւոյեանի «Մեղրահաց»ը:

Լիացած էինք՝ երբ աւարտին բերինք այս գրքին ընթերցումը ու դուրս եկանք հայ գրականութեան պտղատու պարտէզէն:

Եթէ ճիշդ է հեղինակին այն հաստատումը, թէ այսօրինակ իր բազմաթիւ գրութիւնները ցրուած կը մնան մամուլի էջերուն մէջ եւ թէ անոնք «սոյն ծաւալին քանի մը պատիկը կրնան կազմել», ապա մեր անկեղծ բաղձանքը պիտի ըլլայ՝ կարելի փութաջանութեամբ մէկտեղուած տեսնել զանոնք ու ողջունել անոնց հատորային բախտը:

Հալէպ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃՉԱՑՈՂ ՔԱՐԵՐԸ»

Բարձր մակարդակի ցուցահանդէս մը, կազմակերպուած տիկին Գայեանէ Գազնաթիի ջանքերով եւ բարձր հովանաւորութիւնը վայելող ԻՒՆԷՍՔՕ-ի, ժառանգութիւն մշակոյթի բաժանմունքին, Իտալիոյ Արտաքին գործոց նախարարութեան, Վենետիկի նահանգային, գաւառային եւ մշակութային իշխանութիւններուն եւ Մըխիթարեան Միաբանութեան:

Ցուցահանդէս մը, արդիական մեթոտներով պատրաստուած, ներկայացնելու համար հայկական յուշարձաններու երեւնամեայ ուսումնասիրութիւններ, փաստաթուղթեր, վերականգնումներ եւ արժեւորումներ:

Տեղի ունեցաւ 2004 Յունիս 9էն մինչեւ Յուլիս 2 Վենետիկի ԻՒՆԷՍՔՕ-ի կեդրոնին մէջ, Ծործի պալատ:

Համակարգիչի գիտարուեստով պատրաստուած բազմաթիւ ցուցատախտակներով ներկայացուած էին - Հայաստանը պատմութեան մէջ, Հայաստանը այսօր, «Մարսիլի»ի քարտէսը, Հայաստանի ճարտարապետական հարստութիւնը, Խաչքարերը, Դ.-Է. դարերու եկեղեցիներ, Թ.-ԺԳ. դարերու ճարտարապետութիւն, Վանքեր եւ գաւիթներ, Հայ ճարտարապետութեան մասնայատկութիւնը, Ճարտարապետական շինանիւթեր, Շինութեան գիտարուեստներ, Յուշարձաններու վերանորոգումը դարերու ընթացքին, Պահպանումի հարցեր, Հայաստանի մէջ գործադրուող վերանորոգումի մեթոտներ, Մարմաշէնի վերանորոգութեան նուիրուած բաժին մը, Յովհաննավանքի եւ Եւբրոյքի վերանորոգումը, Տաթեւ գիւղի և վանքի ծրագիր, Հայերը Վենետիկի մէջ - Ս. Ղազար կղզին:

Բացի ցուցատախտակներէն որ Ծործի պալատի լուսաւոր, բարձր եւ ընդարձակ սրահները զարդարած էին, նոյն կեդրոնին մէջ տեղի ունեցան 7 կլոր սեղաններ, բազմաթիւ մասնագէտներու մասնակցութեամբ:

1 - Առաջինը, Յունիս 8ին, մամուլի ասուլիսն էր, հրաւիրեալներուն ներկայացնելու եւ խթանելու միջազգային միջամտութիւն մը Հայաստանի յուշարձաններուն պահպանութեան համար:

Խօսք առին Պ. Գագիկ Կիւրճեան, ՀՀ Մշակոյթի փոխ նախարար, Ֆրանսիս Ջալտ, Միքայէլ տը Թիզ, Փիթըր Կլիտըվէլ, Մարինա Ճապարզատէ, Ֆրանչեսքօ Ամօտէյ, Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան եւ Լեւիկ Ղուկասեան:

2 - Երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ յաջորդ օրը. գիս տպաւորեց Ամօտէյ Ֆրանչէսքօն որ զգուշացուց ի սէր գրօսաշրջիկութեան չզոհել յուշարձանները աւելցնելով որ շատ մը երկիրներ անել կացութեան մատնուած են գրօսաշրջիկութեան պահանջներէն բխող ենթակառոյցներու ներկայութենէն: - Եթէ սկիզբէն ուշադրութիւն չդարձնեն իշխանութիւնները, քան տարիէն հայ մշակոյթ չի մնար դժբախտաբար:

Հ. Յարութիւն Վրդ. որպէս Միաբանութեան ներկայացուցիչ շեշտեց որ յանուն «պիզնէս»ի հայկական յուշարձաններուն կրօնական նկարագիրը պէտք չէ խաթարուի. անոնք դարերով եղած են աղօթքի եւ մտածականի վայրեր. պէտք է միշտ պահել անոնց սկզբնական կոչումը եւ նկարագիրը:

Ապա մինչեւ Յունիս 25, զանազան նիւթերու մասին եղան հետաքրքրական եւ հարուստ բովանդակութեամբ կլոր սեղաններ:

- Յունիս 11ին ներկայացուեցաւ Սէ.Տէ.-Ռոմ սկաւառակ մը իր մէջ չորս դար հայկական ճարտարապետութիւն պարունակող, գործ՝ Ֆրանչէսքօ Վիլլայի:

- Յունիս 17ին կլոր սեղան մը նուիրուած հայկական ճարտարապետութեան իր մշակութային բնագաւառին մէջ:

- Յունիս 24ին, «Երաժշտութիւն եւ հայկական ճարտարապետութիւն». ներկայացում ՕԷՄՄԷ հրատարակչութեան եւ Մուզիքամի, որ Ս. Ղազարի ծիսական աւանդութիւնը կազմող շարականները, տաղերը եւ հոգեւոր երգերու ձայնագրութեան ձեռնարկած է եւ լրումին հասցնելու վրայ է:

- Եւ վերջապէս, Յունիս 25ին Արա Զարեան, մասնագիտութեամբ ճարտարապետ, ներկայացուց թէ ի՛նչպէս կարելի է գրօսաշրջիկներուն ներկայացնել հայ ժողովուրդի 3000ամեայ պատմութիւնն ու աւանդութիւնները:

Եզրակացնելով կարելի է ըսել թէ գիտարուեստական բարձր մակարդակով պատրաստուած ձեռնարկ մըն է, որուն ոգին է Գայեանէ Գազնաթի, որպէս հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան եւ փաստաթուղթերու կեդրոնին պատասխանատու, նպատակ ունենալով միջազգային կազմակերպութիւններու տնտեսական ու շադրութիւնը գրաւել Հայաստանի յուշարձաններուն վրայ, որ հակառակ սակաւաթիւ ներկայութիւններու սրահէն ներս (փոքր գաղութը ամենեւին գոյութիւն չունէր) սառցակոյտի մը կրնամ նմանցնել, որուն անտեսանելի բաժինը աւելի է քան երեւցածը:

Արեւմտեան ամէն պետութիւն, ուր մանաւանդ մեծ թիւով Հայեր կ՚ապրին (ներկայիս գրեթէ ամէն տեղ) պէտք է հետամուտ ըլլայ նման բարձր մակարդակի եւ լոյթներու եւ միջազգային հարթակներու վրայ ներկայացնեն այն միակ ներկայացուցիչը որ հայ մշակոյթ կը կոչուի իր բոլոր տարբերակներով:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.

Ս. Ղազար, Յուլիս 21

ՈՐՊԷՍԶԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԸ ԲԱՑՈՒԻ

Կարսի բնակիչները հանրագրութեամբ մը յիսուն հազար ստորագրութիւն հաւաքած են, պահանջելու համար որ պատկան իշխանութիւնները վերջապէս որոշեն Հայաստանի հետ սահմանը բանալ: Քաղաքին բուն բնակչութիւնը 130 հազարի շուրջ է, շրջաններով կը հասնի 325 հազարի: Տնտեսական վիճակը այնքան անմխիթար է որ բոլոր յոյսերը կապուած են Հայաստանի հետ առեւտուրին: Այդ վիճակին պատճառով Կարսը մնայուն արտագաղթի մեկնակէտ է: Հանրագրութեան դիմումը որ յղուած է Անգարա, կ'ըսէ ի միջի այլոց. «Ամէնէն աւելի մենք՝ Կարսեցիներս կը փափաքինք որ Հայաստան նահանջէ եղբայր Ազրպէյճանի հողերէն: Սակայն կիրարկուած շրջափակումը գոհողութեան հաւասար ու արդար չափեր չի պարտադրեր ամբողջ շրջանին, հետեւաբար Կարսը օրէ օր մեկուսացումի կը լքուի»:

Հանրագրութեան արձագանգած է լրագրող Մ. Ալթան («Սապահ», Յուլիս 12) հարց տալով նաեւ թէ ինչո՛ւ լուրը անդրադարձ չէ ունեցած Թուրք մամուլին մէջ: «Ակօս» (Յուլիս 16) արտատպելով այդ գրութիւնը, տեղ կու տայ Կարսեցիներու ակնկալութեան:

Թուրք լրագրողը գրած է տակաւին թէ Թուրքիոյ Հայաստանի հետ առեւտուրը որ 1997ին տարեկան 30 միլիոն տոլար եղած է, այսօր հասած է 130 միլիոնի: Սակայն այդ առեւտուրը երրորդ երկիրներու միջոցով տեղի կ'ունենայ ու Կարսը ոչ մէկ բաժին կը ստանայ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

■

Կինը՝ ամուսնուն.

- Ի՞նչ ես կարծում, գուցէ դաւաճանե՞նք իրար՝ մեր տաղտկալի ընտանեկան կեանքը գոնէ մի քիչ աշխուժացնելու համար:

- Անօգուտ է, ես արդէն փորձել եմ...

***

Զրուցում են երկու ընկեր.

- Լսիր, ի՞նչ կ'ասէիր, եթէ հանդիպէիր ամէն ինչ ներող, բարի, տնտեսող, քնքոյշ կնոջ:

Ընկերը՝ մի քիչ մտածելուց յետոյ.

- Կ'ասէի՝ բարեւ, մայրիկ...

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ

ԽԱՅՏԱՌԱԿ ԵՒ ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Ի՞նչ կարելի է զգալ եկեղեցի տեսնելիս կամ եկեղեցու տարածքով անցնելիս: Երեւի ակնածանք, աղօթելու ցանկութիւն կամ էլ յուզմունք, որ անցնում ես նման սուրբ վայրով: Բայց արդեօք այդպէ՞ս է, այսօր եկեղեցու տարածքում միայն լո՞յսն ու բարի՞ն է տիրում:

Մեր հաւատքի 1700 տարին խորհրդանշող Ս Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցու հարեւանութեամբ գտնուող այգում, օրինակ, կարելի է անյարմար շատ բաներ նկատել: Այգին աչքի է ընկնում մուրացկանների, որբերի, ծաղկավաճառ ու մոմավաճառ երեխաների, արեւածաղկի սերմ ծախողների եւ անբարոյական կանանց առատութեամբ, որոնք միասին ստեղծում են այնպիսի տհաճ տեսարան, ինչպիսին չէիր ցանկանայ տեսնել գոնէ եկեղեցու շրջակայքում:

Մուրացկան, որբ կամ ծաղկավաճառ երեխաների միջին տարիքային խումբը կազմում են 5-16 տարեկանները, որոնք սփռուած են ողջ այգում: Այդ երեխաներից ոմանք պատմեցին, որ այդ տարածքը բաժանել են միմեանց մէջ, եւ իւրաքանչիւրը պէտք է իր հատուածում աշխատի: Նրանք հիմնականում վաճառում են հատով ծաղիկներ: Պարզւում է՝ դա նրանց համար զբաղմունք է, ծնողները տեղեակ են եւ չեն էլ դժգոհում: Օրեր կան, երբ նրանք վաստակում են մինչեւ 5000 դրամ, իսկ երբեմն էլ ոչինչ չեն կարողանում վաճառել: Գումարի մի մասը տալիս են ծնողներին, իսկ մնացած մասը իրենք են ծախսում: Ասացին նաեւ, որ ստիպողաբար չեն աշխատում, նրանց ոչ ոք չի նեղացնում այդ տարածքում եւ դեռ աւելին, երբ մի «նոր գործընկեր» է յայտնւում, հախից գալիս են: Բոլոր պատասխաններում երեւում էր նրանց գոհունակութիւնը, ի՞նչ կարեւոր է ուսումը, չէ՞ որ լաւ էլ աշխատում են եւ արդէն գումար են վաստակում: Թւում էր, անկեղծ էին խօսում եւ պատմում էին իրականութիւնը, սակայն մի պահ տղաներից մէկը բորբոքուեց եւ ասաց.

- Դէ, ամէն ինչ չենք կարա ձեզ ասել, ամէն ինչ չէ, որ դուք պիտի իմանաք:

Պարզ դարձաւ, որ նրանք տանջուած են, յաճախ սոված, շատ կ'ուզէին սովորել, սակայն այսօր ստիպուած են փող մուրալ, ծաղիկ վաճառել եւ անգամ իրաւունք չունեն իրենց այդ վատ վիճակի մասին արտայայտուել: Ո՞րն է պատճառը:

Մի փոքրիկ ծաղկավաճառ աղջիկ էլ պատմեց, որ տան երեք անդամներից միայն ինքն է աշխատում: Եղբայրը պաղպաղակ է վաճառել, բայց սառնարանը ձեռքից վերցրել են, իսկ մայրն էլ հիւանդ է:

- Մամաս հազում է, ծանր հիւանդ է, հենց նստած ինձ է սպասում, որ հաց տանի, - աւելացրեց աղջիկը:

Ասաց նաեւ, որ շատ կը ցանկանար սովորել, բայց շոր ու կօշիկ չունի, սովորելուց յետոյ էլ, միեւնոյն է, պիտի ծաղիկ վաճառի:

Մի այլ դրուագ են ներկայացնում եկեղեցու շրջակայքում երեկոյեան ժամերին կանգնող անբարոյական կանայք: Նրանցից մի քանիսն ասացին, որ դա իրենց սովորական աշխատանքն է, վատ զգալու ոչ մի բան չունեն, իրենք էլ այդպէս են ապրում, ունեն իրենց յաճախորդները: Բայց մի բան երեւի ընդհանուր էր բոլորի համար.

- Հացի փողի համար ենք ստեղ կանգնում, էլ ինչի՞ համար, - աւելացրեց մէկը:

Փաստօրէն, հացի փող կարելի է վաստակել նաեւ եկեղեցու տարածքում եւ հէնց այս միջոցով: Երեխաների մի խումբ էլ փող է մուրում այգում, այդ գումարով ծխում եւ «սեփական կարիքները հոգում»: Այսինքն՝ եկեղեցու հարեւանութեամբ՝ կողք-կողքի կանգնած են անչափահաս մուրացկաններ, որբեր, անբարոյական կանայք...

Փաստօրէն, մեր կուռ հաւատը խորհրդանշող եկեղեցու տարածքում կատարւում են այնպիսի երեւոյթներ, որոնք հակասում են մեր սովորոյթներին, գուցէեւ մեր հաւատքին: Եւ թէպէտ դրանք ոմանց համար դարձել են սովորական, բայց ամէն դէպքում կարող են ունենալ ոչ այնքան ցանկալի հետեւանքներ:

ԳՈՀԱՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀՊՀՄ Կուլտուրայի Ֆակուլտետի հեռ. լրագրութեան բաժնի 4րդ կուրս

«Ա զ գ», Յուլիս 24

Livres reçus

D'UNE GUERRE D'IRAK A L'AUTRE (1991 - 2004)

GERARD CHALIAND

Métailié, Paris 2004

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

Ո՛Ւր ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹՈՂ ՀՐԵԱՆԵՐԸ

1990ական Թուականներու սկիզբը, Խորհ. Միութեան քայքայումին հետ այդ երկրին քաղաքացիները արտագաղթելու կարելիութեան տիրացան: Ուշագրաւ եղաւ Հրեաներու կարեւոր թիւի մը դէպի Իսրայէլ մեկնումը, հոն հաստատուելու մտադրութեամբ: Կ'ըսուի թէ այդ շրջանին շուրջ 800 հազար Հրեաներ խորհ. երկրէն գաղթեցին Իսրայէլ, համայնավարութեան օրով ապրուած հալածանքի տասնամեակներէն ետք:

Այսօր, անոնցմէ մաս մը Մոսկուա վերադարձած է, Իսրայէլի տնտեսական փափուկ վիճակին, գործազրկութեան եւ անապահովութեան մթնոլորտին պատճառով: Վիճակագրութիւններու համաձայն, Իսրայէլ գաղթողներու թիւը 15 տարի առաջուան մակարդակին իջած է որուն համար իսրայէլեան կառավարութեան բացատրութիւնը այն է որ երկրին տնտեսական վիճակէն զատ, ան հետեւանք է նախկին խորհ. երկրին մէջ մնացած Հրեաներու նուազած թիւին ու արտագաղթելու փափաքին բացակայութեան:

Վերադարձող մը կ'ըսէ թէ երբ մարդ ուրիշ տեղ յաջողելու կարելիութիւն ունի շատ տեղին գաղափար չէ Իսրայէլ ներգաղթել գործազուրկներու դասին մաս կազմելու համար:

Միւս կողմէ Իսրայէլ ներգաղթի վրայ հիմնուած երկիր է եւ անոր ղեկավարները այդ հոլովոյթը կենսական կը նկատեն անոր գոյութեան: Մանաւանդ որ վերջին տարիներուն Պաղեստինի բնակչութիւնը եռապատիկ թափով աւելցած է եւ առանց նոր ներգաղթողներու զանգուածներուն Գազայի, Իսրայէլի, Այսրյորդանանի մէջ ապրող Պաղեստինցիներու թիւը պիտի գերազանցէ Հրեաներուն թիւը:

1990 - 91էն ետք երբ 375 հազար եղած է ծագումով Հրեայ ներգաղթողներու թիւը, յաջորդ տարիներուն տարեկան 60-80 հազարի շուրջ կայունացած է: Յետոյ, 2001ին պաղեստինեան առաջին մահափորձերով իջած է 43 հազարի, ապա 23.200ի: Նոյնիսկ Մոսկուայի ռաբունապետը որ նաեւ ղեկավարն է նախկին խորհ. հրեայ գաղութներու դաշնակցութեան, այն կարծիքը յայտնած է թէ կացութիւնը շրջուած է ներկայիս ու աւելի մեծ է Իսրայէլէն Ռուսաստան վերադարձող Հրեաներուն թիւը, քան՝ մեկնողներուն բան մը զոր կը հերքեն իսրայէլեան իշխանութիւնները: Աւելի զարմանալի է տեսնել որ նախկին խորհրդային երկիրներէն Գերմանիա գաղթող Հրեաներու թիւն ալ աւելի մեծ է Իսրայէլ գաղթողներէն: Ռաբունապետը կ'ըսէ թէ Իսրայէլ ու անոր ժողովուրդը իրենց կարելին ըրած են, բայց դիւրին չէ մէկ միլիոն գաղթականի գրաւիչ ընել տնտեսական տագնապով ու ինթիֆատայի մնայուն սպառնալիքով երկիր մը:

Իսրայէլի Ներգաղթի նախարարութեան տուեալներով 1989-2003ի ընթացքին ներգաղթած 937 հազար Հրեաներէն 72 հազարը մեկնած է հոնկէ. 2002ին 13 հազար եղած է անոնց թիւը որոնք նախկին Խորհ. Միութեան երկիրներէն Իսրայէլ ներգաղթելէ ետք մեկնած են Եւրոպա եւ ԱՄՆ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Գրիգոր իր նիւթական նեղ դրութեան հետեւանքով հետզհետէ առաւել եւս յոռետես կը դառնար: Իր հօրը ու մօրը հետ կը տեսնուէր: Ներած էին իրեն: Կը տեսնուէր նոյնպէս իր մօրաքրոջ հետ:

Միակ փափաքն էր Մաղաքեանի սիրտը կակուղցնել ու դարձեալ ձեռք ձգել իր հին պաշտօնը: Հաւատացած էր որ այդ միայն կրնար փրկել զինքը: Իր մօրաքոյրը շատ անգամ դիմած էր ամուսնոյն՝ Մաղաքեանին, Գրիգորին համար բարեխօսելով: Անկարելի եղած էր ամէն ձեռնարկ: Մաղաքեան անողոք ու աններող էր:

Մերան Եէնի Գիւղ մեկնած էին Մաղաքեանները: Տիկին Նուարդ, իր զաւակներով, երկու շաբաթուան համար հրաւիրուած էր: Շաբաթ իրիկունները Անտոն ալ հիւր կ'ըլլար իրենց: Տիկին Նուարդ միշտ տխուր էր: Խօժէնիէն լաւ լուրեր չէր ստանար: Միւս կողմէ Գրիգոր անձկութեան մէջ էր:

Օր մը, ճաշի սեղանի շուրջ, Մաղաքեան էֆէնտի հարցուց տիկին Նուարդին.

- Եկածէդ ի վեր օր մը չտեսայ խնդաղդ. ի՞նչ ունիս, ի՞նչ կայ...

- Ա՛հ, Մաղաքեան էֆէնտի, ի՞նչ չունիմ որ... այնքան ցաւեր... Խօժէնիս անդին անհանգիստ է եղեր, Պոլիս գալ կ'ուզէ եւ կամ կ'ուզէ որ ես երթամ իր քով... Միւսը այստեղ, խեղճ ու կրակ վիճակի մէջ...

- Խօժէնիին կը մեղքնամ... խեղճ աղջիկը... Իսկ մի՞սը, թող քաշէ, թող քաշէ, թող խելքը գլուխը գայ, իր խելքէն է, ապուշ արարածը...

- Մաղաքեան էֆէնտի...

- Թող քիչ մըն ալ քաշէ...

Այս «քիչ մըն ալ»ը յոյս բերաւ: Իր կինը միջամտեց.

- Դեռ մինչեւ ե՞րբ... մէկուկէս տարին անցաւ: Ալ ամէն մեղք կը քաւուէր այսչափ տառապանքին մէջ: Քրիստոնեայ ես ու ամէնուն կողմէ յարգուած, սիրուած, ճանչցուած ես իբրեւ բարեպաշտ մարդ: Այս վրդովմունքը Քրիստոսի հակառակ բան է: Ինչ ալ ըլլայ մեր տղան է ան: Եթէ անիկա չես մեղքնար, մեզի մեղքցիր: Անոր պատճառով ոչ կրնանք հանգիստ սրտով ուտել, ոչ կրնանք պտըտիլ եւ ոչ ալ քնանալ: Ասկէ զատ, մեր աղջկան հոգւոյն համար պէտք է քովդ առնես Գրիգորը: Անիկա եթէ ողջ ըլլար, զգայուն աղջիկս, վստահ եմ որ քենէ պիտի պահանջէր այս բանը... Անոր հոգին պիտի երջանկանայ...

Տիկին Մաղաքեան սկսաւ արտասուել: Տիկին Նուարդ նոյնպէս: Մաղաքեանի աղջիկներն ու տղան միջամտեցին.

- Այո՛, հայրիկ, պիտի ներես... Պէտք է Գրիգորը քովդ առնես նորէն... Մե՛ղք է ան... մե՛ղք է...

Մաղաքեան յուզուեցաւ:

- Բաւական է, բաւական... Թող վաղը իրիկուն հոս գայ, ինծի տեսնելու...

Ահագին խանդավառութիւն մը ծայր տուաւ: Սկսան ժպիտները, կանչերը, գովեստները: Տիկին Մաղաքեան իր քրոջը հետ որոշեց մէկը ճամբել Ղալաթիա ու Գրիգորը գտնել, գիւղ կանչելու համար: Այդպէս ալ ըրին:

Հետեւեալ երեկոյ Գրիգոր՝ առաջին անգամ ըլլալով ճամբուելէ ի վեր, կը ներկայանար Մաղաքեանի: Գրիգոր, հակառակ իր համարձակ բնաւորութեան, բաւական ուժեղ տագնապ մը անցուց, մինչեւ որ մթնոլորտը գտաւ իր բնականոն վիճակը եւ մնաց միայն իր ներկայութեան առթած ուրախութիւնը: Գրիգոր ձեռքը համբուրեց Մաղաքեանի եւ ներողութեան զոյգ մը խօսք մրմռաց: Տունը չէնցած էր:

Օր մը վերջ Մարիան ալ Եէնի Գիւղ հրաւիրուեցաւ, քանի մը շաբթուան համար: Գրիգոր ամէն առաւօտ կանոնաւորաբար գործին գլուխն էր ու երեկոները կը վերադառնար իր մօրաքրոջ տղուն հետ միասին:

Գրիգոր բարձր ամսական սկսաւ ըստանալ: Սամաթիոյ մէջ նոր շինուած, գեղեցիկ տուն մը վարձեց ու ճաշակաւոր կերպով կահաւորեց: Իրեն ու իր կնոջ համար ահագին ծախսեր ըրաւ ու մեծահարուստի մը նման սկսաւ հագուիլ:

Ամէն բան լաւ կ'ընթանար: Գրիգորի բախտին անիւը հրաշալիօրէն կը գործէր:

***

Տիկին Նուարդ, իր տղուն գործի խնդիրը կարգադրելէն վերջ, երկու զաւակները՝ Նուարդը եւ պզտիկը հետը առած, ճամբայ ելաւ դէպի Մուստանիա ու անկէ Փարիզ: Խօժէնի աղջնակ մըն էր ունեցած: Խօժէնի կեանք ստացաւ իր մայրիկին ներկայութեամբ:

Պաթիստ և իր մայրը պատիւով ու քաղցրութեամբ ընդունեցան տիկ. Նուարդը, վախնալով որ անախորժութիւններ կրնան պատահիլ:

(Շար. 92)

Rentrée des classes

Les inscriptions pour l'année 2004/05 à l'école hebdomadaire «Siamanto» de Bagneux auront lieu :

le mercredi 15 septembre à 15 heures à l'école Henri Wallon, 2 avenue de Stalingrand à Bagneux

Au cours de ces inscriptions, une réunion conviviale aura lieu, comme chaque année, sur le déroulement de la nouvelle année scolaire.

Les cours commenceront le mercredi suivant -22 septembre : le matin pour les plus jeunes enfants -environ 5 à 10 ans-, et l'après-midi pour les adolescents jusqu'au baccalauréat et les enfants au dessus de 10 ans.

Pour tout renseignement :

— Mme Lucie Dossikian: 01 45 46 10 11

— Mme Elisabeth Davidian: 01 46 65 81 53

VOLS DIRECTS

ARMÉNIE

• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

Paris→Erevan→Paris

3 Vols Hebdos — 4 Vols Hebdos — 3 Vols Hebdos

Juillet — Août — Septembre

SABERATOURS
11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN
LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE INTERNATIONAL AIRWAYS

ETE 2004

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Ամրան շրջանին պատարագ տեղի պիտի չունենայ հետեւեալ կիրակիները. - Օգոստոս 1ին, Օգոստոս 8ին եւ Օգոստոս 22ին :

Կիրակի, Օգոստոս 15ին, Աստուածածնայ տօնին առթիւ պատարագի աւարտին տեղի կ'ունենայ աւանդական խաղողօրհնէքը :

Պատարագները կանոնաւոր ձեւով կը վերսկսին Կիրակի, Օգոստոս 29ին :

***

Շավիլի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, ժամը 9ին :

Արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ վարչութեան

Eglise Arménienne
St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas 92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18.

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15.
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Տաղաւար այս օրը կը տօնախմբուի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝

Առաւօտեան ժամերգութեամբ՝ ժամը 8.30էն սկսեալ :

Պատարագի մատուցմամբ՝ ժամը 10.30-ին :

Պատարագի աւարտին խաղող կ'օրհնուի :

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16.
Բ. Օր Վերափոխման՝ Յիշատակ է Մեռելոց :

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին :

Պատարագ՝ ժամը 10ին :

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30ին,

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին :

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն :

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման : Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ՝ ժամը 10ին, ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց :

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի :

Պատարագ՝ ժամը 10.30ին :

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ :

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն :

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը :

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15.
Տօն վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Պատարագ՝ ժամը 10ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով «Յառաջ» բացառաբար լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 1էն 15 : Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան ատեն :

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14.30ին
17 ռիւ Պլէօ 9րդ թաղամաս - Մեթրօ Գադէ

Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ).

- CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան :

Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար :

Հեռաձայնել երեկոյեան Ժամերին՝

- Ալիս Սոնկիւք՝ 01. 42. 93. 03. 56
- Անժիկ Կէօքօղլու՝ 01. 45. 22. 11. 95

Օգոստոսին՝

- Արաքսի Գարանֆիլեան՝ 01. 39. 83. 71. 19

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2004

— **ARNOUVILLE**
71 avenue Henrie Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89
Hripssimé Altounian : 01 39 87 08 73

— **ISSY-LES-MOULINEAUX**
MCA 45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Chaké Guiragossian : 01 46 42 45 25 (le soir)

— **SEVRAN**
MCA 17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Madeleine Papazian : 01 43 83 87 68
Ardemis Garabed : 01 43 85 03 76

— **VALENCE**
MCA 32 rue Pompery
26500 Bourg-lès-Valence
Elisabeth Alachian : 04 75 56 12 99 (l'après-midi)
MCA : 04 75 55 12 49

— **DECINES**
MCA 15 rue du 24 avril 1915
69150 Décines
MCA : 04 78 49 42 97

— **GRENOBLE**
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Nicole Saboundjian : 06 79 42 53 91
Sylva Nersessian : 04 76 44 56 43

— **ST MAURICE DE BEYNOST**
Centre Culturel Jacques Brel
01700 St Maurice de Beynost
Odette Tachdjean : 04 78 31 65 07

— **VIENNE**
MCA 9 rue du Cirque
38200 Vienne
Odette Maghakian : 04 74 53 25 91
MCA Vienne : 04 74 53 43 80

— **MARSEILLE-VILLE**
MAJC 12-14 rue Saint Bazile
13001 Marseille
Denise Gabrielian : 04 91 77 61 66 (le soir)

Հայերէն լեզուի դասընթացքներու եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել ձեզի մօտ մասնաճիւղի պատասխանատուներուն :

***

La Section «Lola Sassouni» de Marseille organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.

Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghart Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...

— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.

— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille

Prix : 1595 Euros par personne tout compris, visa inclus hors assurance.

Réservations :

- Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
- Marie : 04. 91. 36. 14. 05
- Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ 30
VENDREDI
30 JUILLET
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.001 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 79e ANNEE — N° 21.001

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔԻ ԱՄԷՆԷՆ ՍԵՒ ՕՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 28ԻՆ,
ՄԵՌԵԱԼՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ 121Ի ՀԱՍԱԾ ԷՐ

Յետ-Սատտամեան շրջանի ամէնէն սեւ օրը կը նկատուի Յուլիս 28ը, երբ Պաքուպայի անձնասպանական ոճրափորձէն զատ, 51 Իրաքցիներ եւս մեռած են զանազան վայրերու մէջ եւ մեռեալներու թիւը հասած է 121ի:

Պաքուպայի (60 քմ. Պաղտատէն հիւսիս) մէջ [illegible] մեռեալներու թիւը 70 էր եւ կային 56 վիրաւորներ: [illegible]

Մնացեալ մեռեալներուն մէջ կան 35 [illegible] թիւը 51 է [illegible] ԱՄՆ-ի [illegible] Գոլին Փաուըլ [illegible]

Միւս կողմէ [illegible]

- Զէնքով խումբ մը [illegible]

- Թրիփէլի մէջ, Ֆրանսա [illegible] ՕԹԱՆ-ի [illegible] ԱՄՆ [illegible] ՕԹԱՆ-ի [illegible] Իրաքի [illegible] Իրաքցիներու համար, օրինակ Աւըստրիա. չատ աւելի լաւ չէ՞ր»: Եւ ամբողջ օրը շարունակուած է խուլերու այս երկխօսութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻԿԱՌՕ կը շարունակէ իր ամէնօրեայ նամականին, ուր միշտ տեղ կը գտնեն Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ նամակներ: Յուլիս 29ի թիւին մէջ, Ֆիլիփ Փանոժամթիտէս կ'առարկէ որ յաճախ կը յիշուի Հայոց ցեղասպանութիւնը, բայց ո՞վքեր գիտեն որ բնիկ ուրիշ ժողովուրդներ, նոյնպէս քրիստոնեայ, անհետացան նոյն ատեն եւ նոյն պատճառներով, նոյնքան անհաւասար պայմաններու մէջ, առանց սեռի, տարիքի խտրութեան: Ու կը թուէ Ասորիները եւ Պոնտացիները: Անհետացնելէ ետք այդ բնակչութիւնները, հարկ էր ջնջել անոնց յիշատակութիւնը՝ եկեղեցի, վանք, գերեզմանատուն, դպրոց քարուքանդ եղան կամ այլ բաներու վերածուեցան: Մինչեւ 1990ական թուականները ջնջումի աշխատանքը քանդումով, պատմութեան խեղաթիւրումով շարունակուեցաւ: Թուրքիան, որ կը փափաքի Եւրոպական Միութիւն մուտք գործել, բաներ մը ըրաւ կողոպտուած եւ հալածուած վերապրող փոքրամասնութիւններու հանդէպ, բայց ջարդուած բնակչութիւններու շառաւիղները միշտ կը յուսան որ ճանչցուին «երեք ցեղասպանութիւնները»:

ՊՈՍԹԸՆԻ Դեմոկրատներու համագումարին Թերեզա Հայնց-Քէրի ալ խօսք առաւ եւ արտայայտուեցաւ գլխաւորաբար ի նպաստ կիներուն: Մաղթեց որ կնոջ մը մասին ըսուի որ «խելացի է եւ լաւատեղեակ, ինչպէս այր մարդիկ»: Ակնարկելով այն քննադատութեանց, որոնք կը վերաբերին իր համարձակ արտայայտութիւններուն («բերանդ գոցէ՛» բացագանչած էր խմբագրապետի մը) չեշտած է. «այն իրողութիւնը որ ըսելիք բան մը ունիմ ոչ ոք պէտք է զարմացնէ: Ծնած եմ Մոզամպիք, մենատիրութեան շրջանին: Գիտեմ թէ ազատութիւնը որքան թանկագին է»: Աւելի ներդաշնակ արտայայտութիւն մըն ալ ունեցած է, երբ ամբաստանած է իր հակառակորդները որ իրենց վարուելակերպը ամերիկեան չէ: Առիթ եղած է որ Հանրապետականները եւ որոշ գզայացումնցի ծարաւի մամուլ մը յարձակման անցնին: Զինք պաշտպանած է նոյնիսկ Հիլարի Գլինթըն: Ի վերջոյ, համագումարը պաշտօնապէս վաւերացուցած է Ճոն Քէրիի թեկնածութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 13 ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐ բաւական արկածախնդրական ծովապտոյտ մը ուզած են ընել Յուլիսի կէսերուն, Թրքական ջուրերուն մէջ: Ութ օրուան ամբողջ ճամբորդութիւնը ահաւոր մղձաւանջի մը վերածուած է, որու արձագանգեց Ֆրանս Էնֆօ (Յուլիս 29), վկայութեան բերելով երկու կիներ, որոնք դեռ սարսափի տակ էին: Անձնակազմը տեւականօրէն սեռային յարաբերութիւններու դիմած է, օր մըն ալ, Անթալիա, նաւապետը բոլորովին գինով, կնոջ մը վրայ յարձակած է եւ ամուսինն ալ ճարահատ փորձած է պաշտպանել, բայց միայն պոռչտուքներով կարելի եղած է օգնութիւն ձեռք ձգել: Հարցը բաւական մեծ համեմատութիւններ առած է եւ ճամբորդները Փարիզի Թրքական հիւպատոսարան դիմած են բողոքելու համար: Կինը վիրաւորուած է, նաեւ ամուսինը եւ աշխատանքի դադարի ենթակայ են 10 եւ 8 օր: Հիւպատոսը խոստացած է քննութիւն բանալ:

200 ՀՐԵԱՆԵՐ Ֆրանսայէն Իսրայէլ գաղթեցին Յուլիս 28ին եւ դիմաւորուեցան Շարոնի կողմէ: Այս ներգաղթը չատոնց ծրագրուած ըլլալով կը չեշտուի որ կապ չունի Շարոնի հակաֆրանսական ելոյթին հետ, որու ընթացքին կոչ ըրած էր Ֆրանսայի Հրեաներուն հեռանալ այդ երկրէն, ուր «վայրագ հակասեմականութիւն» մը կը տիրէ: Այս անգամ, Շարոն գգալի նահանջ մը արձանագրեց եւ օդակայանին մէջ խսկ չնորհաւորեց Ֆրանսայի եւ Շիրաքի վճռական պայքարը հակահրէութեան դէմ: Արդէն ֆրանսական կառավարութիւնն ալ «Պարոն հակահրէութիւն» մը նշանակած է յանձին Ժան-Ֆիլիփ Մուանէի, որու պաշտօնն է պայքարիլ ցեղապաշտութեան դէմ:

ՍՊԱՆԻՈՅ նոր վարչապետը՝ Խոսէ Լուիս Ռոտրիկէզ Զափաթերօ, 100 օրուան իշխանութենէն ետք հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի, ուր կը ներկայացնէ իր հաչուեկշիռը: Կ'ուզէ որ իր երկիրը աւելի տեղ գրաւէ Միութեան մէջ եւ դեր ալ ունենայ պաշտպանութեան ծրագրին մէջ: Երախտապարտ է Ֆրանսայի եւ կ'ուզէ որ հրաշալի յարաբերութիւններ ունենան: Հետաքրքրութեամբ կը սպասէ ամերիկեան ընտրութիւններուն, բայց ոչինչ կը փորձէ նախատեսել, որպէսզի մաղթանքի բնոյթ չառնէ:

ԻՐԱՆԻ Մշակոյթի նախկին նախարարը՝ Աթոլահ Մոհաժերանի, Յուլիս 27էն ի վեր բանտն է: Պաշտօնական գետնի վրայ պատճառն այն է որ արձանագրել չէ տուած իր երկրորդ ամուսնութիւնը ոչ ալ օժիտ տուած ենթադրեալ երկրորդ կնոջ: Կինը բոլորովին հերքած է այդ սուտ վերագրումները: Նախարարին մէկ մտերիմին համաձայն, խաղ մըն է արդելք հանդիսանալու համար որ նախագահական ընտրութեան մասնակցի: Քանիցս թիրախ եղած էր պահպանողականներուն, երբ կը պաշտպանէր մամուլի ազատութիւնը եւ ԱՄՆ-ու հետ երկխօսութիւնը: Նախարար էր Խաթամիի օրով եւ հրաժարած էր 2000ին, դատական հետապնդումէ մը խուսափելու համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՉԱՓԱՆԻՇԸ, ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԸ

Մ.-Ա. Պիրանտ «Հիւրրիյէթ»ի (Յուլիս 29) իր սիւնակին մէջ երկու մասով գրութիւն մը հրատարակած է: Նիւթ կ'ընէ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար պատրաստուած Գոփընհակընի չափանիշերը, անոնց Թուրքերու կողմէ կիրարկումին անխուսափելի բնոյթը, ապա հայկական Սփիւռքին սխալ կեցուածքը նոյն անդամակցութեան հանդէպ:

Առաջին մասին մէջ Թուրք լրագրողը կը զանազանէ իր երկրին չափանիշեր պարտադրող Եւրոպացիներուն ակնկալութիւններն ու իրականութիւնը: Ակնկալութիւնը այն է որ այդ չափանիշերը մոգական ցպիկի մը ազդեցութիւնը գործեն ու Թուրքիա մէկ օրէն միւսը վերածուի Գերմանացիի, Ֆրանսացիի, Շուէտացիի նման մարդոց երկրին:

Ատիկա անկարելի է, կ'ըսէ Պիրանտ, հարց տալով. «Եւրոպայի պատշաճելու օրէնքներ հրապարակելով կարելի՞ բան է որ ամբողջ հաւաքականութիւն մը փոփոխութեան ենթարկէ բոլոր սովորութիւնները, տրամաբանութեան ամբողջ կառոյցը»: Պատասխանը ժխտական է: Թուրքը չի կրնար աշխարհը դիտել Ֆրանսացիի մը նման, կամ չի կրնար իւրացնել Գերմանացիի մը տրամաբանութիւնն ու մտածելու համակարգը: Այդ բաները կը կարօտին տարիներու դաստիարակութեան, փորձառութեան:

Հաւաքականութիւն մը ակումբի մը իր անդամակցութեան հաւատքին կչիռով կ'իւրացնէ այդ ակումբին կանոնները: Ժամանակի ընթացքին կը լքէ իր հին սովորութիւններն ու զանոնք նորերով կը փոխարինէ:

Եզրակացութիւնը պարզ է. «Թուրքիոյ բանակցութեան թուական ճշդելու համար պէտք չէ ակնկալել որ Թուրք հաւաքականութիւնը անմիջական ոստումով ամէն բան կը փոխէ ու կը սկսի Եւրոպացիի մը նման մտածել ու վարուիլ: Ատիկա երկարատեւ հոլովոյթ է»:

***

Գրութեան Բ. մասին մէջ Մ.-Ա. Պիրանտ որպէս վաստակաւոր լրագրող, կը յիշէ Թրքական պատուիրակութիւններու արտասահմանեան այցերուն կանոնաւոր կերպով կրկնուող բեմադրութիւնը. յատկապէս 1974էն ետք երբ Թրքական պատուիրակութիւն մը արտասահման կը մեկնի, անցքի ճամբաներուն վրայ խմբուած Յոյներ, Քիւրտեր, Հայեր, ձախակողմեան Թուրքեր լոլիկ, հաւկիթ կը նետեն անոնց, նախատական խօսքեր կը պոռան:

Այս տեսարանը ուր տարիներով կրկնուած է, երբեմն ընկճած է պատուիրակութեան մաս կազմողները. «Դիւրին չէր այդ ատեն ատելութեան ու հակազդեցութիւններու թիրախ երկրի մը քաղաքացին ըլլալ, որքան ալ անարդար ըլլային հակազդեցութիւնները» կը գրէ լրագրողը:

Մօտ 20 տարի տեւած է այդ կացութիւնը. այսօր, կ'ըսէ թէ ամէն մարդ Թուրքիոյ հետ սա կամ նա չափով լուծած է հարցերը, միայն Հայերը տակաւին փողոցներն են, ան ալ միայն Ֆրանսայի մէջ: Ատոր պատճառն ալ կու տայ. Լ. Տէր Պետրոսեանէն ետք Հայաստանի մէջ իշխանութեան տիրացած դաշնակցականները եւ յատկապէս հայկական Սփիւռքը չեն ուզեր Թուրքիոյ հետ հաշտուիլ: Մինչդեռ «Եւրոպայի հայկական Սփիւռքը Հայաստանին երկու դրուչի օժանդակութենէն ուրիշ ըրած չունի. իրենց միակ նպատակն է շարունակել իրենց հանդըրտաւէտ կեանքը եւ ազատ ժամանակն ալ տրամադրել Թուրքիոյ Եւրոպայի ճամբան փակելու աշխատանքին»:

Այս ընթացքը Հայաստանին մեծապէս վնասակար կը նկատէ Պիրանտ: Ափսոսալի կը գտնէ որ Սփիւռքահայերը չեն հասկցած թէ այդ ճամբով չեն կրնար ցեղասպանութիւնը ընդունիլ տալ Թուրքիոյ: Ինք Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն բարելաւման համար մեծ ջանքերու տէր մէկն է, Երեւանը, նոյնիսկ Ղարաբաղը ներկայացուցած է Թրքական լրատուներուն. ուստի իր դատումները կրկնակի ուշադրութեամբ պէտք է նկատի առնեն տրամաբանութեան տէր Հայերը:

Պիրանտի դատումին եզրակացութիւնը երկու կէտով կ'ամփոփուի. «Թուրքիա պէտք է սիրաշահի Հայաստանը: Մեծհոգի ներկայանայ ու երկկողմանի մարդկային զոհերով աւարտած դէպքերու մէջ ունեցած սյատասխանատուութեան համար ներողութիւն խնդրէ: Որպէս մեծ պետութիւն Հայաստանի սահմանը բանալով օժանդակէ այդ երկրին թշուառութիւնը թօթափելուն:

Ատոր փոխարէն, հայկական Սփիւռքը հարկ է վերջ տայ ռոմանթիկ մօտեցումներուն կամ խելամիտ Հայեր հարկ է հակադրուին Սփիւռքի վրայ ազդեցութեան տէր դաշնակցական մտայնութեան. հետեւանքները կրողը Հայաստան ապրողներն են: Իսկ Թուրքիոյ առջեւ Եւրոպայի դուռները փակել, Հայերու իրենց նստած ճիւղը սղոցելուն կը նմանի: Հայկական Սփիւռքն ալ Թուրքիոյ նման հարկ է ինքզինք բարեփոխութեան ենթարկէ»:

ՀԱՑԱՌՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏՄԱԿԱՆՕՐԷՆ ՈՒՇԱՑԱԾ

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏՈՔԹՈՐ, ՓՐՈՖԷՍՈՐ ՀԵՆՐԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

- Վերջին շրջանում Երեւանում տեղի ունեցած համահայկական բնոյթի մշակութային նախաձեռնութիւնները («Ոսկէ ծիրան» կինօփառատօն, գրողների Բ. համահայկական համաժողով եւ այլն) մտաւորականների մօտ յոյսեր է առաջացրել, թէ արժէքների վերագնահատում է տեղի ունենում մեզանում, արժէքային համակարգը ճշգրտւում է եւ այլն: Դուք համաձա՞յն էք այդ կարծիքին:

- Իմ կարծիքը տարօրինակ եւ արտառոց կարող է հնչել: Շատերն ինձ հետ կարող են չհամաձայնել եւ շատերը կարող են վրդովուել իմ պատասխաններից: Ես այլ կերպ եմ մտածում միջոցառումների, մրցակցութային կամ ստեղծագործական միութիւնների, հաւաքների, ժողովների, համաժողովների մասին:

Մշակոյթը, մանաւանդ գեղարուեստական մշակոյթը, այն բնագաւառը չէ, որ կարող է ծաղկել, առաջադիմել ու զարգանալ հաւաքոյթներով, համաժողովներով, որոշումներով եւ խնդիրներով: Գեղարուեստական մշակոյթը, առհասարակ ոգու ոլորտը, մենակ մարդու գործ է, եւ արժէքն ստեղծւում է մենութեան եւ լռութեան մէջ: Ստեղծագործող մարդը որքան քիչ չփուի, որքան քիչ դուրս գայ հրապարակ, այնքան արդիւնաւէտ կը լինի նրա աշխատանքը:

Այդպէս է ե՛ւ գիտութիւնը, ե՛ւ գրականութիւնը, առհասարակ արուեստը, բացի թատրոնից ու կինոյից: Թատրոնը մարդու հրապարակային ներկայութեան արուեստն է: Բայց չի կարելի կեանքը վերածել թատրոնի: Ես, որպէս թատերագէտ, դէմ եմ կեանքի ցուցադրականութեանը: Դէմ եմ դրան այնքանով, որքանով ինձ չեմ համարում հրապարակների մարդ: Ճիշդ է, ինձ ներքաշում են երբեմն, ինչպէս նաեւ այս հարցազրոյցներն են կարծես դնում ինձ հրապարակախօսական գրոյցների կենտրոնում, եւ դա սխալ ու կեղծ պատկերացում է ստեղծում իմ մասին:

Վերջապէս ժողովներով, խորհրդակցութիւններով, խնդիրներ առաջադրելով հարցեր չեն լուծւում: Երբ խօսում ենք մտաւորականութեան միասնութեան մասին, դա գաղափարական, աշխարհայեացքային, հոգեւոր միասնութիւնն է, այն ընդհանուր նպատակը, որ մարդիկ կարող են կրել թէկուզեւ ժողովների չգալով եւ ընդհանուր ճառեր չասելով:

Իմ մեղաւոր կարծիքով, այնտեղ, ուր շատ մարդ է հաւաքւում, այնտեղ մի կեղծիք, փալչ կայ:

- Տեսէք, աշխարհի տարբեր ծեգերում, Սփիւռքի տարբեր գաղթօճախներում ապրում են հայ մտաւորականներ, ստեղծագործող անհատականութիւններ, որոնք իրար չեն ճանաչում անգամ: Խնդիր չէ՞ արդեօք նրանց մէկտեղումը:

- Դա առանձին հարց է, թող հաւաքուեն: Բայց չի նշանակում, թէ այդ հաւաքներից պիտի ակնկալենք հարցերի լուծումներ: Այո, մենք թերեւս ունենք այդ միջավայրի կարիքը: Բայց սա հարցի մէկ կողմն է: Ձերբազատուենք խորհրդային ժամանակների նախապաշարումներով, թէ կարող են համաժողովներն ու համագումարները խնդիրներ լուծել:

Ինչ վերաբերում է ձեր միւս հարցին՝ արժէքների վերագնահատմանը, դա նոյնպէս չեմ ըմբռնում: Ինձ համար չկան կասկածելի արժէքներ: Ինչը արժէք է, արժէք է, վերագնահատման կարիք չունի: Բարոյական արժէքներն առհասարակ ենթակայ չեն քննութեան եւ փոփոխութեան: Դրանք կայուն են:

- Մեր իրականութեան մէջ վերջին տասնամեակներում շատ բան սկսեցին բացատրել շուկայի օրէնքներով, շուկայական յարաբերութիւններով: Գիրք տպելը, կինօ նկարելը, երգ գրելը, ընդհանրապէս, ստեղծագործութիւնը մի տեսակ կոմերցիոն կանոնների էին ենթարկւում, իսկ արժէքային կողմը շատ անգամ յետին պլան էր մղւում: Հիմա կարծիքներ կան, թէ հակադարձ երեւոյթներ են սկսւում, դիմադարձելու ժամանակն է եկել:

- Ձեր հարցը հասկանում եմ, բայց չգիտեմ, թէ ինչ-որ երեւոյթ պէ՞տք է դիմաթիւն ունի, դա որոշակի սոցիալական խադարձուի, թէ ոչ: Եթէ ռաբիսը գոյու-ւի արուեստն է: Դա գաւառական, կիսագրագէտ քաղքենիութեան արուեստն է, իսկ մեր իրականութեան մէջ հիմա յաղթում է կիսագրագէտ քաղքենիութիւնը, որ ստեղծել է իր համար այդ արուեստը: Ինձ օտար, արուեստի մարդկանց օտար, քիչ թէ շատ կրթուած մարդկանց համար օտար եւ զզուելի այդ արուեստը պատկանում է որոշակի սոցիալական դասի, որ այսօր բարձրացել է մեզանում եւ դրա դէմն առնելը հնարաւոր չէ: Դա անկում է, աւելի ճշգրիտ՝ դա կեանքի խեղաթիւրւածութեան նշան է: Եւ նոյնիսկ երաժշտական միջավայրում են գտնւում մարդիկ, որ դա անուանելով քաղաքային ֆոլկլոր, փորձում են արդարացնել:

Ժողովրդականը եւ ռաբիսը սկզբունքօրէն տարբեր բաներ են, աշուղականը եւ ժողովրդականը եւս տարբեր են: Իսկ քաղաքային ֆոլկլորը այն քաղաքային աշուղական արուեստն է, որի դասական ներկայացուցիչը Ջիւանին է: Մինչդեռ Ջիւանին այսօր չի երգւում: Այդ ինքնատիպ ժողովրդական պոէտն ու երգիչը յարգի չէ, բայց ինչ-որ մի Ցարութ ու Թաթա, որ անճաշակութեան գագաթ են, սիրուած են: Ցաւալին գիտէ՞ք ինչն է, որ արուեստի խնդիրներին, մշակոյթին մօտենում են շուկայի օրէնքներով: Ասում են, եթէ մի բան ունի պահանջարկ, ուրեմն եկէք զարկ տանք:

- Վերադառնանք մշակութային նախաձեռնութիւններին: Որքանո՞վ կարող են նպաստել եւ անցեալում որքանո՞վ են նպաստել Ցեղասպանութեան ճանաչման ու Հայ Դատի հետապնդմանը գեղարուեստական երկերում այդ թեմաների արծարծումները:

- Այստեղ էլ իմ պատասխանը գուցէ տարբեր լինի ակնկալուածից: Այն կարծիքին չեմ, թէ քաղաքական, համազգային նշանակութեան խնդիրները պէտք է անպայման դառնան գեղարուեստական մշակոյթի, արուեստի գործեր: Ցեղասպանութեան խնդիրը մեր հարցերի հարցն է եւ պէտք է բոլոր միջոցներով առաջ մղուի: Բայց արուեստի միջոցով առաջ մղելն ինձ համար կասկածելի է: Դա արուեստի նիւթ չէ:

Առհասարակ դէմ եմ սրտակեղէք գրականութեանն ու սրտակեղէք արուեստին: Այսպէս, Ցեղասպանութեան թանգարանում կախուած են Ժանսէմի ցեղասպանութիւնը պատկերող նկարները: Համաձայն են ինձ հետ թէ ոչ, ես դէմ եմ դրան: Դա միայն փաստերի տեղ է: Մեր դիւանագիտութիւնը փաստերի հետ գործ ունի: Արուեստը փաստերի տրամաբանութեան ոլորտը չէ: Ոմանց թւում է, որ վէպեր գրուեն, ներկայացումներ խաղացուեն, նկարներ նկարուեն, դա կ'օգնի հարցի լուծմանը: Ոչ, դա միայն կը լինի համազգային ողբի աղաղակ, ինչը հարցի լուծման չի տանում: Մենք վիրաւոր ազգ ենք, բայց վիրաւորանքը չպէտք է դարձնենք գեղարուեստական ներշնչման աղբիւր: Ես դրան սկզբունքօրէն դէմ եմ՝ սկսած «Անլռելի զանգակատնից», մինչեւ Ժանսէմի նկարները:

- Այսինքն՝ Ցեղասպանութեանը յաջորդած մեր մշակոյթն ու գրականութիւնը մեր քաղաքական նպատակին ոչինչ չի օգնել:

- Միայն վնասել է: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ մեր թշնամիները ասում են՝ դուք յօրինում էք դա: Իսկ արուեստը խորթ չէ յօրինելուն, իրականութեան ուղղակի արտացոլում չէ: Սխալ տեսակէտ է դա՝ Չերնիշեւսկու արատաւոր տեսակէտը եւ լենինեան արտացոլման տեսութիւնը: Արուեստը հոգեւոր գործունէութեան անկախ ոլորտ է եւ չպէտք է ներքաշել քաղաքական խնդիրների մէջ՝ փորձելով արուեստով լուծել քաղաքական խնդիրներ: Գործն առաջ մղելու համար՝ մեզ պէտք են փաստական նիւթեր, իսկ արուեստը դրան չի օգնի: Աւելին՝ դա ժողովրդի հոգեկան նկարագրի համար օգտակար չէ: Ոչ ոք թող Տանթէի օրինակը չբերի: Տանթէն սրտակեղէք չէ, այլ դատաստան է, դիկաստերիոն:

Չէի ուզի, որ մէկը կանգնէր, Թուրքը լինի թէ Գերմանացին ու ասէր՝ դուք ձեր երեւակայութեամբ յօրինել էք նկարներ: Եւ փոխարէնը ցոյց է տրուելու կինօ եւ ֆոթօ փաստերն ու արձանագրութիւնները: Մենք սրանով ենք կռւում, ոչ թէ նկարներով:

- Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմում, ըստ էութեան, բաւական շատ էին փաստերն ու վաւերագրերը...

- «Արարատ»ը գեղարուեստօրէն թոյլ է: Իսկ եթէ փաստերն ու վաւերագրերը մտցւում են գեղարուեստական կոնտեքստի մէջ, արդէն իմաստաւորւում են որպէս արուեստ, արժեզրկւում են որպէս փաստեր: Դա արուեստի օրինաչափութիւնն է: Եթէ այս ամէնը չենք հասկանում, մեր դատը չենք շահի կամ շատ դժուար կը շահենք:

- Ըստ ձեզ, ո՞րն է այդ պարագայում ճիշդ ճանապարհը:

- Ճիշդն այն է, որը բռնել են. միջազգային մակարդակով խօսակցութիւն՝ իրաւական հիմքի վրայ: Արուեստը չպէտք է խառնել դրան: Ի դէպ, քաղաքականի ու հոգեւորի այդ չտարանջատուած վիճակը լաւ օրից չէ, դա պատմական ուշացման նշան է: Ու մենք ուզում ենք կինոյով ու նկարով լուծե՞լ հարցը: Արուեստը երբեք չի կարելի ծառայեցնել կեանքի գործնական գաղափարներին: Արուեստն արուեստի համար է: Արուեստի նպատակը արուեստն է:

- Այսինքն՝ դուք կողմ էք կեանքից կտրուած, մեր պրոբլեմներից ու հիմնահարցերից, ազգային խնդիրներից դուրս, դրանց չառընչուող մշակոյթի՞ն:

- Այդ առնչութիւնները կան, բայց ուղղակի ճակատային ու բերանբաց չեն: Այդ կերպ՝ արուեստը տուժում է: Ի հարկէ դրանք անդրադառնում են, բայց ուղիղ կապ ստեղծել, նշանակում է սպանել արուեստը: Այսպիսի մտայնութեամբ չի կարելի մտնել 21րդ դար: Մեր ամբողջ յետամնացութիւնը ցնցոտու նման գալիս է մեր յետեւից, այդ ցնցոտուց պիտի ազատուե՞նք վերջապէս:

- Տեսէք, մեր հումանիտար մտաւորականութեան մէջ շերտ կայ, որի կարծիքով, ձեր իսկ բնորոշած «ցնցոտիների» գրականութիւնից ազատուել է պէտք՝ մշակոյթի մէջ մտցնելով կեանքի քաղաքական երակը, դուք էլ դէպի մաքուր, անխառն արուեստն էք տանում...

- Քաղաքական երակը, գրականութեան մէջ՝ միտումնաւորութիւնը ամենամերժելի բանն է: Մեր գրականութեան վզին ազգային հարցը կապած է եղել ինչպէս քար, եւ այդ քարը մեզ ձգում է ցած: Դա մեր ողբերգութիւնն է:

- Ազգային հարցի «շրջափակումներից» մեր շատ մտաւորականներ ու գրողներ են դժգոհել: Ի՞նչ էք կարծում, կոսմոպոլիտիզմը մեզ չի՞ սպառնում այսօր:

- Կոսմոպոլիտական չի կարող լինել այն, ինչ Հայոց լեզուով է գրւում: Այն, ինչ գրւում է Հայոց լեզուով, արդէն մերն է: Լեզուն մտածողութիւն է, հոգեբանութիւն է, աշխարհ է, պատմութիւն է: Եթէ ես խօսում եմ ինձանից հեռու մի բանի մասին, բայց Հայոց լեզուով, ուրեմն ես նրան սեփականացնում եմ, բերում եմ, մտցնում մեր կեցութեան տունը, որովհետեւ լեզուն՝ ազգի կեցութեան տունն է: Մինչեւ հայերէն չխօսես՝ հայ չես: Հաստատ:

ԱՆԱՀԻՏ ԵՍԱՅԵԱՆ

«Հայոց Աշխարհ»
Յուլիս 10

La Masseria delle Allodole

«ԱՐՏՈՅՏՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ»

Հեղինակ՝ ԱՆԹՈՆԻԱ ԱՐՍԼԱՆ
Հրատարակիչ՝ ՌԻՑՑՈԼԻ
Տպուած 2004 Մարտ ամսուն - 235 էջ

Բարեկեցիկ հայ ընտանիքի մը ողբերգութեան նկարագրութիւնն է Օսմանեան կայսրութեան վերջալոյսին և վերածնունդի յաջող քայլերը Իտալիոյ սիրուն քաղաքներէն մէկուն՝ Փատովայի մէջ, ուր պատահաբար ուսումի համար Մայր հողէն հեռացած երիտասարդ մը, դառնալով փայլուն բժիշկ, փրոֆէսօր, հիմնադիր քիթ-կոկորդ-ականջ մասնաճիւղին, յարգուած՝ միջազգային բեմերէն, իր մօտ կը յաջողի համախմբել իր մեծ ընտանիքին Եղեռնէն ճողոպրած մի քանի անդամները:

Գիրքը կը ներկայանայ որպէս վէպ, սակայն իրականին մէջ 1915 թուականին գոյութիւն ունեցող հազարաւոր հայ ընտանիքներէն մէկուն ողբերգական պատմութիւնն է:

Քանի՛ քանիներ, եթէ ունենային Անթոնիա Արսլանի մտաւորական պատրաստութիւնը, բաղդատական գրականութեան պաշարը (որուն դասախօսն էր մինչեւ վերջերս Փատովայի համալսարանին մէջ եւ ստէպ ելոյթներ կ'ունենար նաեւ Նիւ Եորք), պիտի ուզէին գրել իրենց ընտանիքին ողբերգութիւնը եւ յարութեան հրաշքը օտար ափերու վրայ:

Ես Մուսա Լերան հերոսամարտով ազատագրուած առողջ զոյգի մը զաւակն եմ. ուրիշներ, պիտի ըսէի շատե՛ր, այդ բախտին չարժանացան եւ ոչնչացուած մեծ ընտանիքներու հրաշքով ճողոպրած խլեակներն են որ զօրաւոր արմատներով ամրացած կրկին ընձիւղեցան երկրագունտի համայն տարածքին:

Այս հայկական հրաշքներէն մէկուն պատմութիւնն է Անթոնիա Արսլանի «Արտոյտներու Ագարակը» (Լա Մասսէրիա տէլլէ Ալլոտոլէ) օրը օրին այնքան կենդանի նկարագրութեամբ որ իտալացի ընթերցողներուն հիացմունքի առարկան դարձաւ եւ անմիջապէս շահեցաւ երկու կարեւոր գրական մրցանակներ՝ Պէրթօ եւ Գազանովա եւ այժմ թեկնածու ընտրուած է որպէս ֆինալիստ, Իտալական Հանրապետութեան Իլ Գամփիէլլօ բարձրագոյն մրցանակին:

Մաթթէօ Ճանգոթթի, «Գորիէրէ տէլ Վէնէթօ»յի (Յունիս 6) մէջ իր յօդուածը կը սկսի «Լուսաւոր գիրք մը որ կը խանդարէ» տիտղոսով: Այս գիրքը մեզ տակնուվրայ կ'ընէ իր պատմած դէպքերուն համար եւ ցնցիչ է որովհետեւ խիղճերը կ'արթնցնէ:

Ուրիշ մը, Փաօլօ Պէրնարտինի, նոյն թերթին մէջ կ'աւելցնէ. «Անթոնիա հրաշալի գիրք մը հեղինակած է. իր ընտանիքին պատմութիւնը. Փոքր Ասիոյ Հայեր, ոտնակոխուած 1915ին Թուրք կառավարութեան ոչնչացումի հրամանագրէն, ցաւոտ եւ արիւնոտ գարնան մը... ափսոս շատերէն մոռցուած եւ հանուած պատմութեան գիրքերէն»:

«Արտոյտներու Ագարակը» կը սկսի իր (հեղինակին) մեծ հօր՝ Երուանդի պատմութիւնով որ Վենետիկ ղրկուած, Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ ուսանելու, երկիր կը թողու իր եղբայրը՝ Սմբատ, իր զուարթ ընտանիքով, ընտանիքի միւս անդամները, իգական սեռունդը որոնց նկարագրութիւնը այնքան յաջող կերպով տուած է հեղինակը, մէկական գրական տիպարներ դարձնելով... աւանդական հայ ընտանիք մը, նահապետական, պատուաւոր, հաւատարիմ երկրին օրէնքներուն, օգնութեան հասնող ոչ միայն ազգային եկեղեցիին եւ դպրոցին, նաեւ տեղացիներուն՝ Թուրքերուն եւ Յոյներուն... եւ յանկարծ այս ամէնը կոպիտ կերպով պիտի խեղդուի արիւնի քերմէսի մը մէջ որով արդի Թուրքիան իր նոր պատմութեան առաջին էջը կը գրէր...:

Որքան մանրամասնօրէն, պատմական ճշգրտութեամբ տրուած է տեղահանութեան նկարագրութիւնը: Անթոնիա քաջ տեղեակ է Մեծ Եղեռնի մանրամասնութիւններուն. իտալերէնով լոյս ընծայած է, Գ. Մութաֆեանի հետ, «Մեծ Եղեռն» հատորը, հրատարակած է «Ցուցեր» հաւաքածոն Միլանոյի եւ Վենետիկի մէջ գտնուող վերապրողներուն նկարագրութիւնները ամփոփելով: Թարգմանած է Դանիէլ Վարուժանի «Հացին Երգը» եւ «Ցորեանի Ծովեր»ը, գործնական եւ կենդանի մասնակցութիւնը կը բերէ հայագիտական բոլոր ձեռնարկներուն, համալսարանական հեղինակութիւն մըն է մեծապէս յարգուած Վենեթոյի այդ պատմական, համալսարանական մեծ կեդրոնին մէջ որ Փատովա կը կոչուի եւ ուրկէ քանի քանի անուանի Հայեր դուրս եկած են:

Արսլանները, յատուկ տեղ մը կը գրաւեն քաղաքի մէկ դարու պատմութեան

ՍՈՒՐԻԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻ ԲԱՑՈՒՄ ԵՒ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ՝ ՀՆՉԱԿԵԱՆ 20 ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ») .-

1915ին Յունիսին Պոլսոյ կեդրոնական հրապարակներէն մէկուն վրայ հաւաքաբար կախաղան բարձրացուած Հնչակեան քսան գործիչներու յիշատակը ամէն տարի պատշաճօրէն կ'ոգեկոչուի տարբեր գաղութներու Հնչակեան մասնաճիւղերուն կողմէ: Հնչակեան Կուսակցութեան համար, այս ոգեկոչումը անդանցանելի գրեթէ միակ բեւեռն է՝ որուն շուրջ ան կը յաջողի ի մի բերել գաղափարակից իր զինուորներն ու նոսրացող համակիրները եւ «Օրուան պատգամը» փոխանցել անոնց: Այլ խօսքով, առիթ մը՝ թէ՛ վերաթարմացնելու սերունդներու գաղափարական պատկանելիութիւնը, թէ՛ ալ արտայայտելու Կուսակցութեան տեսակէտները՝ ընթացիկ «Հրատապ» հարցերու մասին:

Քսաններու ոգեկոչման տարելիցը, Հալէպի մէջ, յատկանշուեցաւ իրերայաջորդ զոյգ ձեռնարկներով, որոնք Յուլիս 18, Վարդավառի Կիրակին վերածեցին յիշատակի օրուան մը:

Քանի մը ամիս առաջ, քաղաքիս Ազգ. Գերեզմանատան կեդրոնական հրապարակին վրայ կառուցուած էր քսան կախաղաններու յիշատակին ձօնուած յուշակոթողի մը հիմնարկէքը: Հիմա, կը կատարուէր անոր բացումը պաշտօնական հանդիսութեամբ:

Բացման հանդիսութիւնը կը հովանաւորէր Բերիոյ Թեմի նորընտիր առաջնորդ Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեան, իր կողքին ունենալով Հայ Կաթողիկէ ու Հայ Աւետարանական քոյր յարանուանութիւններու հոգեւոր պետերն ալ:

Մօտ 200 հոգինոց բազմութիւն մը բոլորուած էր նորակառոյց յուշակոթողին շուրջ, երբ երեք հոգեւոր պետերը ՀՄՄ-ի փողերախումբին առաջնորդութեամբ տըպաւորիչ թափօրով մը (որուն մաս կը կազմէին ներկայացուցչական դէմքեր) գերեզմանատան դռնէն յառաջացան դէպի յուշակոթողին վայրը, Ս. Հռիփսիմէ մատրան անմիջապէս մօտիկը: Փողերախումբը հնչեցուց քանի մը ռազմաշունչ քայլերգներ: Այնուհետեւ, Տիրունի Ուսանողական - երիտասարդական միութեան անունով ներկաները ողջունեց Յակոբ Անթէպլեան: Զանի Նազարեան արտասանեց Սիամանթոյի «Յաղթանակ»ը:

Խանդավառ ծափահարութիւններու տարափի մը տակ՝ քօղազերծուեցաւ քառանկիւն մարմարեայ յուշակոթողը, որուն կատարին «հանգչած» է Քսաններու ամէնէն տիրական դէմքին՝ Փարամազի գեղաշէն քանդակը, գործ՝ հալէպահայ քանդակագործ Վարդգէս Պարսումեանի:

Խօսական եւ տպաւորիչ ելոյթ մը ունեցաւ Շահան Ծ. Վրդ., որ վեր առաւ այս նախաձեռնութեան իմաստը, ներբողելից արտայայտութիւններ ունեցաւ Քսաններու հասցէին ու զանոնք դասեց մեր մերձաւոր պատմութեան դափնեկիր հերոսներու շարքին:

Նոյն օրը երեկոյեան, Կրթասիրաց վարժարանի «Զօհրապ Գաբրիէլեան» հանդիսասրահին մէջ կայացաւ Հնչակեան քսան կախաղաններու ոգեկոչման յուշահանդէսը, կազմակերպութեամբ Կիլիկեան Շրջանակի Խնամակալութեան: Ներկայ էին աւելի քան 600 հոգի:

Տիրունի Ուսանողական - երիտասարդական միութեան վարչութեան անունով բացման խօսքը արտասանեց Սիլվա Պէքարեան-Գարաօղլանեան:

Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցութիւն բերին Հալէպի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ երգչախումբը՝ խմբավարութեամբ Պօղոս Այաճեանի, Ռուզան Պարսումեան եւ Նանօր Միքայէլեան (դաշնակ - սրինգ միացեալ), Դալար Գազանճեան (արտասանութիւն մը Վահան Թէքէեանէն) եւ Դալար Ապէճեան (մենապար):

Օրուան պատգամախօսն էր Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Կեդր. Վարչութեան նախագահ Տիրան Ակինեան (Դամասկոսէն), որ ունեցաւ քաղաքական բովանդակութեամբ յագեցած բանաւոր ելոյթ մը, առաւելաբար կանգ առնելով Հայաստանի ներ-ազգային իրադարձութիւններուն վրայ: Ակինեան քննադատեց Հայաստանի իշխանութիւնները եւ յայտնեց որ Հնչակեան Կուսակցութիւնը բազմաթիւ հարցերու առընչութեամբ (ներառեալ՝ մեր երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը) չի բաժներ պետական ղեկավարութեան տեսակէտներն ու գործելաձեւը եւ առողջ չի նկատեր Հայաստանի ընկերային-տնտեսական առկայ մթնոլորտը: Ըստ իրեն՝ «սեղանիկներու սերունդ մըն է որ հասակ կ'առնէ ներկայիս Հայաստանի մէջ»: Բանախօսը անբաւարար նկատեց նաեւ Հայաստանի մըշակած կապերը արաբական աշխարհին հետ ու խիստ կերպով ձաղկեց իշխանութիւններու արեւմտամէտ նկրտումները: «Մենք 117 տարուան փորձով՝ գիտենք որ ԱՄՆ Հայաստանի հետ զուգահեռ շահեր չունի», ըսաւ ան:

Տիրան Ակինեան հպանցիկ կերպով անդրադարձաւ նաեւ սփիւռքեան խոցելի կարգ մը երեւոյթներու, մասնաւորաբար Միջին-Արեւելքի հայահոծ գաղութներուն մէջ: Ափսոսանք յայտնեց Լիբանանի հայկական դպրոցներու նահանջին համար ու արդարօրէն նկատել տուաւ որ Հալէպն անգամ՝ «որ անցեալին այնքան մտաւորականներու, մամուլի գործիչներու եւ ուսուցիչներու օրրանն եղած էր, հիմա յղփացած կ'երեւի, ազգային-մշակութային եռուն կեանքի մը պակասէն կը տառապի»:

Յուշահանդէսը իր աւարտին հասաւ յեղափոխական երգերու մեկնաբան Գէորգ Գատէհճեանի ելոյթով:

Սրահին մէջ ներկաներուն բաժնուեցան այս առթիւ պատրաստուած 12 էջանի պռոշիւրներ, օրուան պատշաճ գրութիւններով: Նկատեցինք սակայն, որ անընդունելի անփութութիւն մը կար այնտեղ: Լոկ առաջին էջի առաջնորդող միակէջ գրութեան մէջ իսկ նշմարելի էին ուղղագրական կամ տպագրական տասը սըխալներ:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

...ւէլ. տուած են համբաւաւոր բժիշկներ, ...ուեստի գործիչ, գրականագէտ, իրաւաբան եւ այս ամէնը շնորհիւ մէկ վերապրողի, իր մեծ հօր Երուանդին, որ պատահմամբ ուսանելու եկած էր Վենետիկ, Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ...:

Երուանդ ի վերջոյ որոշում կու տայ, տարիներ վերջ, վերադառնալու հայրենի տուն, եւ Սմբատ եղբօր հետ կը ծրագրէ նոյն առնել, ամարանոց մը կառուցանել, Արտոյտներու Ագարակին մօտ, որ Սմբատի ամարանոցն է. ուր տեղի կ'ունենայ ...հաւոր կոտորած մը, գլխատում, սուինահարութիւն, դաշունահարութիւն. ...ուր գուարթ հոն հաւաքուած ամբողջ ...տանիքը արիւններու մէջ կը թաթխուի ...Թուրք զափթիյէներու կողմէ անակնկալօրէն, աւարառութեան տենչէն տարուած...:

Անցեալը նոյնութեամբ կը կը կերկի, ինչպէս ամէն տեղ. կիներն ու մանուկները կը բռնեն աքսորի ճամբան դէպի ...ինչ երթալու...

...«Հազուագիւտ է, - կը գրէ Պերնարտինի, - նման գիրք մը կարդալը. Հայոց ողբերգութեան վերադարձի պահն է կարծես հիմա. անոնք կը ծրագրեն շուտով ցեղասպանութեան թանգարան մը հիմնել Ուաշինկթընի մէջ. մաղթենք որ հատ մըն ալ Անգարայի մէջ բացուի. կրնայ մեծապէս դիւրացնել Թուրքերու մուտքը Եւրոպական Միութիւն. այլապէս ոչ մէկ կերպով յանձնարարելի է...»:

Որպէս վերջաբան երկու խօսք կ'ուզէի աւելցնել:

Անթոնիա Արսլանի գիրքը որ Սեպտ. 11ին պիտի ներկայանայ գրական բարձրագոյն մրցանակին՝ Իլ Գամփիէլոյի դատաստանին, պատրաստ սէնարիօ է հայկական սակա մը նկարահանելու պէտք է ամէն լեզուներով թարգմանուի. անհրաժեշտ է որ ֆիլմի վերածուի. ան դառնաւի բարեկեցիկ հայ ընտանիքի մը պատմութեամբ ամբողջ ազգի մը պատմութիւնը կը ներկայացնէ հրաշալիօրէն:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.

Ս. Ղազար
Յուլիս 20

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՊՈՒ ՂՐԱՅԻԲԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

Իրաքի մէջ Ամերիկացիներու ծաւալած գործողութիւններուն ամէնէն անընդունելիներէն է Ապու Ղրայիպի բանտին մէջ կիրարկուած ձրի չարչարանքներուն թըղթածրարը: Կատարուածին մասին լուսանկարներու, որոնց մանրամասնութիւններու մամուլին մէջ գտած արձագանգէն ետք, նոյնինքն ամերիկեան թերթեր կը չեզոքեն անընդունելիի յաւելեալ յատկանիշ մը, նիւթ ընելով չարչարանքի ենթարկուած Իրաքցիներուն ինքնութիւնը:

Ատոր անդրադարձողներէն եղած է Նիւ Եորքի «Նիւզուիք»ը. ան կը գրէ թէ եթէ էՖ.Պի.Այ.ը չարչարած ըլլար Զաքարիաս Մուսաուին որ ենթադրեալ քսաներորդ օդահէնն էր Սեպտեմբեր 11ի արարքին եւ անկէ կորզած՝ ծրագրուածին մանրամասնութիւնները, ատոր շնորհիւ կանխած՝ ըլլալը, ո՞վ կրնար քննադատել: Սակայն հարցը հոն է որ Ապու Ղրայիպի բանտին չարչարեալները ահաբեկիչներ չէին: Անոնք քրէական չարագործներ էին պարզապէս, բայց որովհետեւ զինուորականները չէին յաջողեր կարեւոր տուեալներ ձեռք ձգել իրենց հարցաքննութիւններէն, մղած էին զինուորական ոստիկանութիւնը որ իրենց բանտարկեալները կարգի բերէ քիչ մը, իրենց ձեռնարկելիք հարցաքննութենէն առաջ: Գոնէ ասիկա է բացատրութիւնը զոր տուած են ամբաստանուած վեց զինուորական ոստիկանները:

Ստուգուած է որ ամէնէն նուաստացուցիչ պարտադրանքներու ենթարկուածներէն մէկը հանրակին մըն էր, ուրիշ մը գող մը: Այն մէկը որ աշխարհի շրջանը ըրած լուսանկարներուն մէջ կ'երեւի շան մը սպառնալիքին տակ, իրաքցի ոստիկաններու կիցեր տուած էր ու սպաննցած բըպաննել համախոհութեան ուժերու զինուորները: Անպատասխանատու անձնաւորութիւն հռչակուած ու ազատ ձգուած էր:

«Նիւզուիք» ձեռք ձգած է չարչարուած 26 կալանաւորներու թղթածրարները: Հոնկէ յայտնի կ'ըլլայ որ անոնց կէսը գողութենէն մինչեւ բռնաբարում երկարող յանցանքներով ամբաստանուածներ էին: Մնացածէն ութը ահաբեկչութեամբ ամբաստանուած, բայց յետոյ ազատ արձակուած են: Նկատի առած այս բոլորը, դժուար է տարբեր բան եզրակացնել, քան այն որ Ապու Ղրայիպի չարչարողները զուարճանալու այդ ձեւը գտած էին...:

Անխուսափելի հետեւանքներուն առաջինը այն եղաւ որ ամերիկեան գրաւումին կողմնակից Իրաքցիներուն ալ կեցուածքը փոխուեցաւ: Իսկապէս ըմբոստացնող են եղածները. այդ զուարճացողները կին բանտարկեալ մը դատապարտած են իր կուրծքն ու սեռային գործարանները ցուցադրելու տեսագրող գործիքներուն դիմաց. ուրիշ կին մը ստորագրած է նամակ մը որ կը շրջի ամբողջ Պաղտատի մէջ եւ ուր ան կը պատմէ թէ զինքը բռնաբարած են ամերիկացի զինուորներ, յղի ձգած, հակառակ իր պաղատանքին որ սպաննեն զինքը: Ամբողջ աշխարհին մէջ շրջան ըրաւ տակաւին Սաթար Ճապարի այն լուսանկարը ուր կ'երեւի գլխուն կնգուղ մը անցած բանտարկեալը, կապուած՝ ելեկտրական թելերու: Իրաքցիները դառն երգիծանքով զինք կը կոչեն «Ազատութեան արձանը»: Եւ ըսել որ այդ խեղճը պարզ ինքնաշարժի գող մըն էր:

Ամերիկեան բանակը կ'ուսումնասիրէ 32 Իրաքցիներու պարագան որոնք մեռած են արգելափակման ընթացքին: Անոնցմէ ուշագրաւ է յատկապէս առողջ 40 տարեկան այր մարդու մը մահը որուն ընտանիքը 12 օր ետք տեղեակ եղած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԸ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

4

Տիկին Նուարդ պատմեց Խօժէնիին բոլոր եղածները Գրիգորի: Խօժէնի ալ իր կեանքը նկարագրեց, ամբողջ տեւողութեամբը: Նոյնիսկ ըսաւ.

- Ինծի հետդ տար, մայրիկ... Ինծի Պոլիս տար: Մեղա՛յ, ես եմ յանցաւորը: Բայց զաւակ մը միշտ կը սխալի: Անշուշտ կը ներես ինծի: Ես ինչ սոսկալի յիմարութիւն ըրի: Որքա՜ն երջանիկ կրնայի ըլլալ, հայ երիտասարդի մը հետ ամուսնանալով Պոլսոյ մէջ: Ա՜հ, ինչ տխմարութիւն ըրի: Կեանքս փճացուցի... Մայրի՛կ, մայրի՛կ, ներէ որ քեզի յուզում կը պատճառեմ, սակայն պէտք է որ քեզի բանամ սիրտս... Որքա՜ն կարօտցած էի քեզի, քու բարութիւնդ, քու քաղցրութիւնդ, քու մեծութիւնդ կը փնտռէի... Քանի՛ անգամ երազիս մէջ կը տեսնէի քեզ... Քու անոյշ, աղուոր աչքերդ խոր բանկ բարութիւնով լեցուն, քու ձայնդ կը լսէի, քու մայրական ձայնդ, որ ամբողջ գգուանք է... Ես քեզի հետ երազիս մէջ հայերէն կը խօսէի, դուն ինծի համար Սուրբ Գիրքի պէս էիր, իմ աղուոր մայրիկ... Ես ի՛նչ յիմար եմ եղեր, եթէ նոյնիսկ անոնց բոլոր նկարագրութիւնները, բոլոր խոստումները ճիշդ ըլլային, ու նոյնիսկ իրենց բացատրածէն աւելի իսկ ըլլային՝ չէր արժեր որ ես քու ներկայութիւնդ զրկուէի: Մինչդեռ իրականութիւնը բոլորովին հակառակ էր պատմըուածին: Զարաչար խաբեցին զիս: Այս լեռներուն, այս ամայութեան մէջ հալեցուցին զիս... Նայէ՛, մայրիկ, նայէ որքան նիհարցած եմ... Ես տաս՞նկ էի...

Եւ Խօժէնիի աչքերէն արցունքները կը հոսէին: Տիկ. Նուարդ կը գրկէր իր աղջիկը՝ ջանալով քանի մը սրտապնդիչ, քանի մը մխիթարական խօսք հծծել եւ սակայն յուզումը թոյլ չէր տար որ կարենայ խօսիլ: Կը հեկեկար իր աղջիկը գրկած:

- Խօժէնիս, Խօժէնիս, աղուոր, մէկ հատիկ աղջիկս, Խօժէնիս, քիչ մը համբերութիւն: Ամէն բան պիտի ընեմ որ հոս չմընաս: Ամէն բան պիտի ընեմ: Մաղաքեան Էֆէնտիին հետ պիտի խօսիմ, որ Պաթիստը Հայտար Փաշայի շոգեկառքի ընկերութեան մէջ դնէ: Քանի մը ամիսէն ամէն բան կը կարգադրուի: Վստահ եղիր: Մաղաքեան Էֆէնտի Հայտար Փաշայի երկաթուղիի ընկերութեան բոլոր գործերը վըրան է առած: Տնօրէնը իր մօտիկ ծանօթն է: Շատ յարգուած է: Իր մէկ խօսքը երկու չըներ: Այս ժամանակ Պոլիս կուգաս, մեզի մօտ կ'ըլլաս, ի՛նչ աղուոր ժամանակ կ'անցընենք: Այս օրերը շուտով կը մոռնաս: Քիչ մը համբերութիւն, աղջիկս: Այս ժամանակ նոյնիսկ քու այս տառապանքդ իր լաւ դերը ունեցած կ'ըլլայ: Պոլսոյ մէջ պիտի զգաս երջանկութիւնդ, ինչպէս բանտարկեալը միայն կը զգայ ազատութեան մեծութիւնը: Հիմակ շատ լաւ ենք Մաղաքեանին հետ: Մօրաքրոջդ ալ պիտի խօսիմ այս մասին: Հիմակ Գրիգորն ալ շատ բան կրնայ ընել: Իր տէկինը շատ սիրուած է Մաղաքեանէն: Գիտե՞ս, Մաղաքեան Էֆէնտին կ'ըսէր թէ՝ եթէ հազար տարի ապրիմ ոչ Գրիգորը, ոչ ալ իր օտար կնիկը տեսնել կ'ուզեմ: Հիմակ օրական տասն անգամ կը տեսնուի: Մարիան նոյնիսկ չփացած է: Նոյնիսկ քու խնդիրդ Մարիան միս մինակ կրնայ կարգադրել: Խենթ կ'ըլլայ արդէն քեզի տեսնելու համար... Շատ տաքարիւն ու բարի աղջիկ է...

Խօժէնի արցունքներու մէջ սկսաւ ժպտիլ: Խօժէնիի այդ մէկ ժպիտը տեսնելով մայրիկը, անհուն կերպով ուրախացաւ: Խօժէնիի հոգիին մռայլութեան մէջ աստղ մը ինկած էր ու կը փողփողէր խաւարին մէջ: Անոր էութիւնը այդ աստղին շուրջ կը դառնար, անոր լոյսով կը սնանէր: Այդ աստղը կը բացուէր հետզհետէ վարդի մը նման, ու իր ջերմ ճառագայթներուն մէջ կը գրկէր Խօժէնին: Ու շողերը կը տարածուէին իր մէջ: Անոնց փայլը կը նշմարուէր իր աչքերուն, ճակատին վրայ ու իր խօսքերուն մէջ: Ու կարծես հետը ինք ըլլար, ճամբորդը ինք: «Քօրու»ի վրայ կը նայէր մեկնողի մը աչքերով: Պոլիսը իրեն համար դրախտ էր: Իր ամբողջ երազները մայրաքաղաքին մարդերուն վրայ, ջուրերուն վրայ, կամուրջներուն ու փողոցներուն վրայ կը գործէին:

(Շար. 93)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ալնուուի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Արմենուհի Պագրճեանէ 150 եւրօ, իր մօրեղբօր՝ Կարապետ Տէր Գալուստեանի մահուան առիթով:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15·
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Տաղաւար այս օրը կը տօնախմբուի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ՝

Առաւօտեան ժամերգութեամբ՝ ժամը 8·30էն սկսեալ:

Պատարագի մատուցմամբ՝ ժամը 10·30-ին:

Պատարագի աւարտին խաղող կ'օրհնուի:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16·
Բ. Օր Վերափոխման՝ Յիշատակ է Մեռելոց:

Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9-ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին,

Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16
Բ. Օր Վերափոխման: Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ՝ ժամը 10ին, ապա Հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի:

Պատարագ՝ ժամը 10·30ին:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողի աւանդական օրհնութիւն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15
Տօն է Աստուածածնի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 15·
Տօն Վերափոխման Ս. Աստուածածնի

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՍԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ,
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

CHAVILLE
Eglise St Grégoire l'Illuminateur
6 rue Père Komitas

Pendant la saison d'été, il n'y aura pas de messe les dimanches 1er août, 8 août, et 22 août.

Le dimanche 15 août, à l'issue de la messe de l'Assomption, se déroulera la traditionnelle cérémonie de bénédiction du raisin.

Les offices reprendront normalement à partir du dimanche 29 août.

•

ECOLE «LEVON CHANTH»

Les cours de l'Ecole hebdomadaire «Lévon Chanth» de Chaville reprendront **le mercredi 8 septembre à 9 heures**, dans la salle de l'église.

Inscriptions sur place.

6 rue Père Komitas
92370 CHAVILLE
Tél. : 01. 47. 09. 23. 18

VOLS DIRECTS
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

Paris → Erevan → Paris
3 Vols Hebdos — Juillet
4 Vols Hebdos — Août
3 Vols Hebdos — Septembre

SABERATOURS
→ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
→ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
→ 67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
→ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
Studio VICKEN
ÉTÉ 2004

CHENE

Date à retenir

Grande Braderie de Chene

les 4 et 5 décembre

CHENE FRANCE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Դասընթացքները կը սկսին
ՇԱԲԱԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18, ԺԱՄԸ 14·30ին
17 ռիւ Պլէօ Ցրդ թաղամաս - Մեթրօ Գատէ

Մանկապարտէզ 4 տարեկանէն սկսեալ (կը խնդրուի արագօրէն կապ հաստատել պատասխանատուներուն հետ)·

+CPէն մինչեւ Պաքալօրէա, նաեւ չափահասներու դասարան:

Կ'ուսուցուին Հայերէն լեզու, Հայոց պատմութիւն, Երգ, Թատրոն, Պար:

Հեռաձայնել երեկոյեան Յուլիսին՝
- Ալիս Սոնկիւթ՝ 01· 42· 93· 03· 56
- Աննիկ Կէօքօղլու՝ 01· 45· 22· 11· 95

Օգոստոսին՝
- Արաքսի Գարանֆիլեան՝ 01· 39· 83· 71· 19

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2004

— **ARNOUVILLE**
71 avenue Henrie Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Mireille Guemdjian : 01 39 90 63 89
Hripsimé Altounian : 01 39 87 08 73

— **ISSY-LES-MOULINEAUX**
MCA 45 rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Chaké Guiragossian : 01 46 42 45 25 (le soir)

— **SEVRAN**
MCA 17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Madeleine Papazian : 01 43 83 87 68
Ardemis Garabed : 01 43 85 03 76

— **VALENCE**
MCA 32 rue Pompery
26500 Bourg-lès-Valence
Elisabeth Alachian : 04 75 56 12 99 (l'après-midi)
MCA : 04 75 55 12 49

— **DECINES**
MCA 15 rue du 24 avril 1915
69150 Décines
MCA : 04 78 49 42 97

— **GRENOBLE**
40 avenue Ambroise Croizat
38400 St Martin d'Hères
Nicole Saboundjian : 06 79 42 53 91
Sylva Nersessian : 04 76 44 56 43

— **ST MAURICE DE BEYNOST**
Centre Culturel Jacques Brel
01700 St Maurice de Beynost
Odette Tachdjean : 04 78 31 65 07

— **VIENNE**
MCA 9 rue du Cirque
38200 Vienne
Odette Maghakian : 04 74 53 25 91
MCA Vienne : 04 74 53 43 80

— **MARSEILLE-VILLE**
MAJC 12-14 rue Saint Bazile
13001 Marseille
Denise Gabrielian : 04 91 77 61 66 (le soir)

Հայերէն լեզուի դասընթացքներու եւ այլ գործունէութիւններու տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել ձեզի մօտ մասնաճիւղի պատասխանատուներուն:

⁂

La Section «Lola Sassouni»
de Marseille
organise du 9 au 23 septembre

un voyage en Arménie

— Hôtel. Tourisme en car air conditionné.
Etchmiadzine, Gumri, Ani, Khor Virab, Noravank, Haghbad, Alaverdi, Gueghard, Garni, Datev, Goris, Sardarabad, etc...
— Restaurant tous les soirs et piqueniques assurés.
— 3 jours au Karabagh chez l'habitant ou hôtel (+ 30 Euros).

Départ de Marseille
Prix : 1595 Euros par personne
tout compris, visa inclus
hors assurance.

Réservations :
• Jeanine : 04. 94. 32. 11. 87
• Marie : 04. 91. 36. 14. 05
• Lina (le soir) : 04. 91. 89. 22. 18

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ: